

דוד בן גוריון

עבא

וביטחון

דוד בן־גוריון — צבא ובמחנה

דוד בן-גוריון

צבא ובטחון

צבא הגנה לישראל
הוצאת «מערכות»

גופס בישראל
כל הזכויות שמורות
חשון, תשס"ז — אוקטובר 1955
דפוס י. שלומי — תל-אביב

התוכן

11	ההגנה לקראת הכאות
17	שאלות הבטחון
23	מלחמה וחזון
28	על מה אנו מגינים
30	בעיות הבטחון
35	פקודת-יום להקמת צבא-הגנה לישראל
36	מהגנה במחתרת לצבא סדיר
57	למפקדים צעירים
63	מבצע נחשון
66	צבא להגנה ולבנין
79	קיבוץ גלויות בצבא
83	בטחון וצבא
94	על פלמ"ח
102	חוק שירות הבטחון תש"ט — 1949
114	דברי תשובה
138	על מבנה הצבא ודרכו
142	לכינוס חיל האויר
146	ירושלים במלחמה
161	דברי תשובה
173	חיל הים
186	יחוד ויעוד
229	עניני הבטחון
261	בעקבות דבורה
268	חוק שירות בטחון תשי"א
286	על היזמה בצבא
293	כור מצרף לעם
299	חוק שירות בטחון (מס' 2) תשי"ב
324	חוק שירות בטחון (תיקון)
329	צה"ל
331	חוק השיפוט הצבאי
339	בעיות חוק ובטחון
360	איגרת פרידה מצה"ל

ההגנה לקראת הבאות

(הוראות למפקדה)

נקודת המוצא בבחינת כשרות קביעת משטרו, אימונו וציודו של ארגון ההגנה היא בהגדרה גבוהה של תפקידי ההגנה בימינו אלה ובימים הבאים.

א

כשהוקם בפעם הראשונה, לפני ארבעים שנה, הכוח המזויין היהודי כישוב על ידי „השומר“ היה תפקידו: שמירת הרכוש והנפש במושבות היהודיות מפני גנבים ושוודדים ערבים. תפקיד זה נתמלא על ידי שומרים מאומנים המקדישים כל זמנם לכך, המאורגנים במסגרת ארצית וכפופים בכל שעה למשמעת חמורה של המרכז, מאומנים בשימוש ברובה וברכיבה, יודעים לנטוע בלב השכנים הערבים כבוד לפוח ולאומץ היהודי ומטפחים יחסי ידידות עם השכנים עד כמה שאפשר.

לאחר מלחמת העולם הראשונה פורק „השומר“ וקם ארגון ההגנה. תפקידו היה הגנה על הישובים היהודיים מהתקפות והתנקשויות ערביות. לא של גנבים ושוודדים, אלא של כנופיות פורעים מוסתים ומודרכים על-ידי מרכז ערבי פוליטי. בימים הראשונים הכיר השלטון המנדטורי לחצאין — במישורים ובעקיפים — בזכות ובצורך של הגנה עצמית יהודית, אבל הארגון לא היה נתון במסגרת ליגאלית, ולא היה זקוק בשום דבר לשלטון זה, אם כי היו גם כוחות-הגנה ליגאליים, שוטרים ונוטרים, מטעם הממשלה.

בניגוד ל„השומר“ לא היה הארגון מיוסד על שומרים מקצועיים, אלא

על מנת נדבים המתאמנים מוזמן לזמן ומקבלים על עצמם משמעת, קפדנות והמורה פחות מוֹ שב"השומר", ופועלים בשעת הצורך כחיל-מצב מקומי, שאינו כפוף למרות ארצית.

עם הרחבת המהומות והטרור הערבי גבר הקשר הארצי בארגון, ולאט לאט קמה רשות מרכזית לתיאום ולסיפוק צרכים ארציים. — אולם סמכותה העליונה נשארה למעשה מוגבלת ופגומה, גם לאחר שבטלו בעזר השנים האחרונות הרשויות הנפרדות במקומות.

בשנות המהומות שלפני המלחמה הוקמה היחידה הצבאית המגויסת הראשונה בשם פו"ש, ובשנים הראשונות למלחמה העולמית האחרונה הוקם כוח-מחץ מיוחד, מגויס, שהושתת על עבודה ואימונים, והתפרנס מעבודתו במשק, בשם פלמ"ח.

עם קביעת מדיניות-המעל בשנת 1939 הועמד הארגון בפני תפקיד חדש: הגנה על זכויות העם היהודי בפני התנקשויות ממשלת הספר הלבן. החזית הערבית כמעט שנעלמה למעשה — פסקו התקפות ערביות, וכמעט גם לא היה נסיון להתקפת.

בתקופת מלחמת-העולם השניה נצטלב התפקיד החדש של הארגון בתפקיד כמעט מנוגד: קואופרציה עם הצבא הבריטי נגד האויב הנאצי המשותף, לא רק על ידי הקמת יחידות צבאיות יהודיות, אלא גם ביחידות של הארגון, בפעולות שונות בארץ ובארצות השכנות.

גמר המלחמה והתמדת הספר הלבן התזירו את הארגון שוב לחזית הפוליטית בעיקר — חזית נגד השלטת משטר אנטי-ציוני בארץ — בעליה, בהתישבות ובסדר-המדינה.

החזית הפוליטית עומדת בתקפה, ולא עוד — אלא שהיא מזמירה, המגמות האנטי-ציוניות ואנטי-יהודיות של ממשלת הספר-הלבן גוברות והולכות. אולם מופיעה מחדש — ובהיקף מוגדל — החזית הערבית. הועמדנו לא רק בפני מומות-פרעות של המנהיגות הערבית בארץ, אלא גם בפני תוקפנות-איבה של שליטי מדינות ערב, ועלינו להיכונן לחזית זו בכל הרצינות והדחיפות.

ב

שתי חזיתות-האיבה — הבריטית והערבית — יונקות זו מזו, המדיניות האנטי-ציונית של ממשלת המנדט מחוקת ומדרבנת את האיבה הערבית, מפעילה אותה ומסתייעת בה, החזית הערבית, מאידך גיסא, תוקפנותה מתגברת בכוח הסיוע והעידוד — סיוע מוסרי, מדיני וגם חמרי (כצורת אימון וציוד צבאי), שהיא מקבלת מהממשלה הבריטית.

אולם יש להבחין בין שתי החזיתות, והבתנה זו היא חיונית, המערכה שבין הציונות ובין מדיניות הספר הלבן היא ביסודה מדינית ולא צבאית, וגם פעולות צבאיות הנדרשות מזמן לזמן במאבק מדיני זה, אינן אלא לשם חיוק המערכה המדינית, במערכה זו הארגון הוא רק אחד הגורמים שבתוך העם היהודי, ורק מאמץ כולל של הישוב והעם — בשטח היצירה ההתישבותית, ההעפלה, המאבק, המערכה המדינית בזירה הבינלאומית — יכריע את הכף.

לא כן בחזית התוקפנות הערבית, הארגון נועד להיות כאן הגורם הראשי והמכריע, נוכח התקפה מזוינת מצד הערבים תיתכן רק הכרעה של כוח, הכרעה צבאית יהודית, ומבלי שהארגון יוכשר ויסוגל לתפקיד זה — הוא מחטיא את מטרתו היסודית, ועצם קיומו של הישוב והמפעל הציוני יעמוד בסכנת חורבן.

לפי שעה פועלות נגדנו כנופיות-שודדים במטרת שוד בלבד, וגם מעשי הרצח והאונס, הכרוכים במעשיהן, אינן להם עדיין מגמה פוליטית, אפס המרחק בין שודדים ופורעים אינו רב, והכנופיות עלולות בכל שעה ליהפך למכשיר טירוריסטי בידי מנהיגות פוליטית של המופתי. אולם הסכנה הצפויה לנו בימים הבאים היא רחבה וחמורה הרבה יותר: יש להתחשב עם מעשי-איבה מצד צבאות המדינות הערביות, בגלוי או בסתר.

במצרים, עיראק, לבנון, סוריה ועבר-הירדן יש למעלה ממאה ועשרים אלף אנשי צבא ממינים שונים, מאומנים ומצוידים בדרגות שכלול שונות, הכוח הצבאי המעולה ביותר, גם מבחינת האימון וגם מבחינת הציוד, הוא

צבא עבר-הירדן, המוחזק כולו על חשבון אנגליה, ועומד עכשיו תחת פיקוד בריטי גבוה. לצבא זה יש ציוד מודרני ואימונו עומד על דרגה גבוהה, הכשרת הארגון לעמוד בחזית חמודה זו, ולהגן בהצלחה לא רק על ישובים יהודיים ועל הישוב, אלא, בשעת הצורך, גם על הארץ ועל עתידנו הלאומי בתוכה — זהו התפקיד הבער בתקופה זו.

ג

החומר האנושי שלנו בכללו אינו נופל מזה שבאינו ארץ אחרת, ועולה לאיך-ערוך. ביכלתו המוסרית והאינטלקטואלית, על זה של שכנינו, זהו יתרונו העיקרי, ולפי שעה כמעט היתיד, למען הכשירו למלא תפקידו הכפול — גם בחזית הבריטית וגם בחזית הערבית, יש לשכלל שכלול רב את אימונו, משטרו, תיכוננו, חינכו הציוני והצבאי, כושר פעולתו וכושר מחצו; יש לזיינו ולאפסנו בציוד מלחמתי ומשקי בכמות ובאיכות נאותה, שיעניק לו כושר תנועה ופעולה בכל מצב חמור; ויש להתאים מבנהו לנסיבות החדשות ולצרכים הגדלים ומחמירים, מתוך שימוש מלא בנסיון הצבאי שרכשנו אנחנו ורכשו אחרים במלחמת-העולם האחרונה, ומתוך ניצול כל כיכושי המדע והטכניקה החדשים לצרכי התגוננותנו.

תכנית התגוננותנו צריכה להיות מכוונת לא רק לנצחון על האויב — אלא לנצחון מהיר במינימום של קרבנות מצדנו, מאז ומעולם היה גורל ישראל לעמוד מועטים נגד מרובים; לא רק מיום שהלכנו בגולה, אלא גם בשבתנו במולדת, לא נרתענו ולא נכנענו כשהאויב עלה עלינו במספרו — אלא התאזרנו בגבורה מוסרית ופיסית, עמדנו ויכולנו, בזאת נעמוד גם בעתיד — אולם עלינו לשקוד על מיעוט אבידותינו ככל האפשר, לגבי ירבינו אין כמות האבידות קובעת — הם מונים מיליונים רבים, לגבינו מספר האבידות מכריע כמעט לא פחות מהתוצאות הסופיות של המערכה, ורק עיני שכלול מכסימלי של כוח-המחץ וכושר-הפעולה של כל חייל והחיל כולו — נשיג את התוצאה הכפולה המוטלת עלינו: לנצח בקרב — ולמעט באבידות.

לצרכי המאבק המדיני וקיום הבטחון של הישוב והארץ בהווה ובעתיד דרושים לנו שלושה חיילות :

1. חיל-מחץ מעולה למטרות מיוחדות.
2. חיל-תנופה במתכונת צבא סדיר, להדוף כל התקפה ערבית אפשרית בעתיד,

3. חיל-מגן טריטוריאלי לצרכי הבטחון בהווה. שלושת החיילות יהיו כפופים למרות עליונה אחת ולפיקוד ארצי מרכזי. אולם המבנה, האימוץ, הציוד והפיקוח של כל אחד מהחיילות יש להתאים לתפקידו המיוחד.

חיל-המגן יקיים את המבנה הטריטוריאלי הנוכחי ויהיה כפוף — במסגרת המשמעת העליונה של הארגון — לפיקוד אזורי. חיל-התנופה יסודר במתכונת צבאית, בגדודים או בייחידות גדולות יותר (בריגאדות) עם מפקדות ומטות של יחידות, הכפופים למפקדה העליונה ולמטה הראשי. חיל-המחץ יותאם לתפקידים מיוחדים.

בטחון הישובים והדיפת סכנת הכנופיות, בין של שודדים ובין של פורעים, יש להעמיד על :

1. שומרים בשכר, האחראים לפיקוח שמירתם ;
2. משטרת הישובים היהודיים, האחראית לבטחון הנקודות והאיזור שבתוכו היא פועלת ;
3. הטיבות של חיל-מחץ ויחידות אחרות, המצטרפות לפעולה לפי הצורך ;
4. חיל-מצב מקומי, האחראי קודם כל לבטחון המקום.

כותות הבטחון נתבעים למנוע באופן היעיל ביותר כל אפשרות של התקפה על ישוב יהודי או על יהודי בודד — ולהדוף כל התנקשות-איבה במלוא המרץ הדרוש. אולם יש להימנע ככל האפשר מסכסוכי-דימים עם ערבים, ויש לקיים בנדון זה מסורת „השומר“ : נטיעת כבוד בלב השכנים לכוה ולאומץ היהודי — מתוך מאמץ לטפח יחסי ידידות עם השכנים ככל האפשר.

לצרכי בטחון תחולק הארץ לאזורים ובכל איזור ימונה מבטח (מפקד בטחון) האחראי לשמירה ולבטחון בנקודות שבאזורו.

המבט"ח יפקד על משטרת הישובים והח"ם שבאזורו, יפקח על הסומרים, והטיבות חיל-המחץ יעמדו לרשותו בשעת הפעולות באזורו. תשומת לב מיוחדת תוקדש לקיום התקן המלא של משטרת הישובים בכל מקום, לאימונה וחינוכה המעולה, והפעלתה ככוח-המגן המרכזי בבטחון הישובים, המני"ם * צריכים לשרת בשורה הראשונה את צרכי הבטחון באזורם, ועל המבט"ח לדאוג שתקן המני"ם יהיה מלא ושאימונם ופעולתם יהלמו את תפקידם.

חיל-התנופה יקבל אימון צבאי חדיש, ויסודר במשטר מתוקן, מותאם לתנאים ולנסיבות המיוחדים של מציאותנו, למען הכשירו לפעול בשעת צורך נגד מעשי-איבה מצד הצבאות של הארצות השכנות. דרוש מאמץ מיוחד ומתמיד לגייס מחדש את החילים היהודים ששירתו במלחמת-העולם האחרונה, וביחוד את חיילי הבריגאדה.

הדאגה העיקרית בתקופה הקרובה תהא להכשיר קאדרים של מפקדים (החל מ"מ"ב ** וגמור במ"ג ***) בכמות מספיקה לגיוס מכסימלי של אנשי הישוב המוכשרים להתגוננות, והקמת מספר גדודים למופת — גדודי הפלמ"ח וגדודים שיגויסו מתוך חיילי הבריגאדה היהודית ויחידות צבאיות אחרות במלחמת-העולם האחרונה שקיבלו אימון צבאי.

יש להקים בית-ספר גבוה לקצינים — שחוק הלימודים ימשך בו לכל הפחות שנה וכשיר מפקדי גדודים וקציני-מטה. קצינים צעירים בעלי הכשרה מיוחדת ישלחו לחו"ל לשם השתלמות.

למען אפשר אימון רצוף של לפחות ימים אחדים בחודש לקצינים, סמלים וטוראים בחיילות, יש לבוא בדברים עם המעבידים והפועלים המאורגנים בבתי-החרושת ובמקומות עבודה גדולים בערים ובמושבות לאפשר לפועלים צעירים בגיל-התגייסות לשבות מהעבודה מספר ימים הדרושים לאימון, ויש להרחיב בסיסי האימון במשקים חקלאיים — בכל צורות ההתישבות.

---

* משמר נע.

** מ"כ — מפקדי כיתות; *** מ"ג — מפקדי גדודים.

יש צורך דחוף לגייס את כל הקצינים והסמלים והיהודים בעלי נסיון צבאי במלחמת-העולם האחרונה — לשירות של שנתיים לכל הפחות בחילות הארגון וביחוד בחיל-התנופה והמחץ. בחיל-המחץ יש לשכלל ולהרחיב את מחלקת הימאים והסיירים ולהקים חטיבות לתפקידים מיוחדים. יש להרחיב הגדנ"ע על מנת שיקיף נוער לומד גם ממחלקות נמוכות והנוער שמחוץ לבתי-הספר.

ד

ההתגוננות הצבאית אינה ממצה את מלוא תכנון של הארגון — אלא את תפקידו כלפי חוץ בלבד. לארגון יש גם תפקיד חלוצי כלפי פנים — לשמש לזו מוסרי ומסד של מ ש ט ר צ י ו נ י בישוב. קביעת המסגרת ודרכי הפעולה של הארגון מבחינה זו מצריכה קביעה מיוחדת.

שאלות הבטחון

בישיבת הועד הפועל הציוני, ציריך, 26 באבגוסט 1947

עלי לפתוח בשאלה שלדעתי היא המרכזית והחיונית ביותר גם לישיב וגם לציונות, כי בה תלוי כל עתידנו הקרוב והרחוק, ולפיה אנו חייבים לקבוע כל האסטרטגיה הציונית גם כלפי חוץ וגם כלפי פנים, — כונתי לשאלת בטחון הישוב והקמת כוח יהודי מזוין. אדבר על ענינים אלה בגלוי, כי ישיבה זו שהיא סגורה, אפשר לדבר בה דברים ברורים.

אם לדון על פי דעת הקהל הציונית, כפי שהיא משתקפת בבירורים וביכוחים הפומביים, אין שאלת הבטחון כמעט קיימת. התנועה עסוקה בענינים אחרים לגמרי, כגון ועדת החקירה של או"ם, ורואה בהם מרכז הכובד. לשאלות ממין זה קוראים אצלנו שאלות מדיניות, ובהן מטפלים בלי

הרף, ואני מצטער שעלי לחלוק על דעת־הקהל שלנו ולראות במרכז שאלה אחרת לגמרי — שאלת בטחוננו של הישוב, שבשעה זו פירושה שאלת הנשמת הציונית או חלונת.

האופי החדש של התגוננותנו

כל השנים, מיסוד פתח־תקוה ועד פרוץ מלחמת העולם השנייה, היתה שאלת הבטחון מטרידה את הישוב, אולם מאז חלו שני שינויים חשובים — בהיקף ובמהות. זמן רב נתקפו הישובים בהיקף מצומצם, והמניע להתקפות היה שוד או סכסוכי קרקע, ודברים כאלה קרו גם בין הערבים לבין עצמם. ערב מלחמת העולם השנייה חלו שינויים: ההתקפות לא הצטמצמו עוד בישור־בים בודדים, אלא הקיפו את כל הארץ, ומניע ההתקפות היה פוליטי טהור: לשים לאל את השאיפה הציונית ולהשתיק את המפעל הציוני בארץ. שינוי זה נתגלה כבר במקצת בשנת 1929, ובא לידי גילוי בולט בשנות 9—1936. לא נקודות בודדות, אלא הישוב כולו שימש מטרה לטרור הערבי; והגורם היה לא שוד, אלא נסיון מתוכנן ורבי־היקף להחניק את הישוב היהודי ולהפסיק את גידולו — ע"י ניתוק התחבורה שבין ירושלים לתל־אביב, בין תל־אביב לחיפה, בין מושבה אחת לחברתה, על־ידי סגירת הגמלים, על־ידי הבערת אש בקמה היהודית, על־ידי טרור בלתי־פוסק.

שאלת הבטחון עומדת עכשיו באור אחר לגמרי. ואם כי עלולים אתם לחשוב שאני מרבה בצבעים שחורים ומתכוון לחלץ אימים — הריני רואה חובה לעצמי להעמיד אתכם על הסכנות הצפויות לישוב כפי שהן נראות לי, כי התנועה חייבת לדעת המצב לאשורו.

אנו עומדים עכשיו לא לפני מעשי שוד וטרור ונסיונות להפריע לעבוד־דתנו — אלא לפני תכונה לעקור את הישוב משרשו ולחסל בבת־אחת את „הסכנה“ הציונית על־ידי השמדתם של יהודי ארץ־ישראל. והדבר הוא בגדר תאפשרות — אם לא נראה הסכנה בכל היקפה וחומרתה ולא נתכונן לקראתה בעוד מועד. המדיניות המוצהרת של הערבים היא: ארץ־ישראל כמדינה ערבית שהיהודים בתוכה אינם אלא מיעוט נחאי. על מדיניות זו מדברים בגלוי, בישיבות האומות המאוחדות, לפני דעת הקהל העולמית. ומדברים

כך — למען הבטיח עזרת אנגליה, אמריקה, רוסיה, אבל התכנית הבלתי-מוכרתת שלקראתה מתכוננים היא אחרת לגמרי. זוהי התכנית של „המנהיג“ השותק לעת עתה, שהיה שותפו של היטלר בהשמדת יהודי אירופה, והוא זומם להפעיל צבאות ערב למטרה זו.

בעתון צרפתי המופיע בבירות נתפרסם לפני כמה שבועות ראיון עם פאזי אל קאוקג'י. בשיחה זו הוא אמר בגלוי ובפשטות שהסכסוך בין היהודים ובין הערבים הוא סכסוך טוטאלי. אין זה ניגוד בין הערבים ובין הציונים, אלא בין הערבים ובין היהודים, והפתרון היחיד הוא — השמדה מלאה של כל היהודים, בין אלה שבארץ-ישראל, ובין אלה שבארצות ערב. מה שקאוקג'י אמר בגלוי — זהו מה שחורש מנהיג ערביי ארץ-ישראל בסתר.

ותכנית „טוטאלית“ זו יש לה על מה לסמוך. תוך כדי מלחמת עולם זו חלו כמה שינויים בקרב הערבים. הם למדו להשתמש בנשק מודרני ובתכסיסי מלחמה סדירים. — אפילו כנופיות השודדים והרוצחים הפועלות בזמן האחרון סביב הישובים שלנו — בראשון-לציון, רחובות, מגדיאל, סביבת תל-אביב ועוד, — אינן מופיעות עוד באופן פרוץ ופרימיטיבי כמלפנים, אלא באורח צבאי, במערך-כוחות טקטי, וכשהם מזוינים בנשק אבטומטי. אלפים מקרב ערביי ארץ-ישראל עבדו במחנות צבא, שירתו בצבא הבריטי, ורבים נתאמנו גם במדינות הערביות. אולם הסכנה צפויה לא מערביי ארץ-ישראל בלבד; הגורם שנעמוד בפניו עכשיו הרי הם צבאות מדינות ערב. בארצות השכנות לארץ-ישראל — שהן עכשיו כולן עצמאיות — יש צבא סדיר המונה למעלה מ-120.000 איש, מאומנים פחות או יותר ומצוידים בנשק מודרני, שאינו משוכלל אולי כנשק הצבא האמריקני או הרוסי, אבל הוא עולה לאין שיעור על כל מה שיש לישוב היהודי בארץ.

העולם בו אנו חיים

ואל נהיה אופטימיים מתוך קלות-דעת, ואל נאמר שמה שקרה באירופה לששה מיליוני יהודים לא יוכל לקרות לשש מאות ותמישים אלף היהודים בארץ-ישראל. גם אני יודע כמה נבדלים יהודי ארץ-ישראל מיהודי פולין או גרמניה. ועם ידעי הבדל זה אני מזהיר את התנועה הציונית מפני אופטי-

מיות קלה. יכול לקרות בארץ-ישראל מה שקרה באירופה, ובעתיד הקרוב, אם לא נתכונן ברצינות וכלי דחיות. — — —

עלי להזכיר לכם עוד עובדה לא נעימה אחת: היטלר לא היה לגמרי אורייגנלי בנסיונו להשמיד עם שלם. דבר זה נעשה תחילה — אני מדבר רק על זמננו אנו — במלחמת העולם הראשונה על-ידי מעצמה מוסלמית: המעצמה העות'ומנית. זוהי נעשה כשהיא לא היתה כל כך עצמאית ובלתי-תלויה, אלא כפופה במידה רבה לגרמניה הקיסרית, בימי הקיסר וילהלם, שהיה הומני לא פחות מהשליטים בימינו אלה, וגנרלים גרמנים חלשו בעצם על הצבא התורכי בימים ההם, והם לא היו גרוועים בהרבה או במעט מהגנרלים שבשאר הארצות, ואף-על-פי-כן נשחט העם הנוצרי הקטן, חסר האונים — העם הארמני. דבר מעין זה קרה שנית בתקופת הזמן שבין מלחמת העולם הראשונה ובין מלחמת העולם השנייה, ושוב על-ידי מוסלמים, והקרוב שוב היה עם נוצרי קטן, אלא שהמוסלמים הפעם היו ערבים, והנוצרים היו העם הנוצרי הקדום ביותר: האשורים בעיראק.

ואל יתימר איש בתוכנו שהשמדת הישוב אינה בגדר האפשרות א-פריורי, ואל נתעלם מהעובדה, שבין ידידינו הערבים יש שאיפה כזו, ומנהיגי-הם התולשים על דעת הקהל הערבית — במידה שיש דעת-קהל כזו — רואים בהשמדה זו הפתרון היחידי של בעיית ארץ-ישראל, כי אחרת אינם רואים כל אפשרות שארץ-ישראל תהיה ערבית, כי לדעתם — ואולי בצדק — לא תיכון מדינה ערבית שיש בה שליש יהודים, ויהודים כאלה, תורת האלמות לא נתחדשה בימינו, ואינה נחלת הגווע הגרמני בלבד, הדתות הנוצרית והמוסלמית נתפשטו בעולם לא ע"י הטפה שלוח בלבד, ובהשמדת קהילות וציבורים יהודיים בימי-הביניים (שטרם נסתיימו) השתתפו במידה שווה שליטים נוצרים וערבים במערב ובמזרח, באירופה, אסיה ואפ-ריקה. בחצי-אי ערב היו ישובים יהודים גדולים ופורחים לפני בוא מוחמד, ובימינו לא נשאר מהם זכר, מחוץ לתימן, ומצב יהודי תימן ידוע לנו היטב. עלינו לראות הסכנה כמות שהיא — ומניעת סכנה זו צריכה לעמוד במרכז הדאגה הציונית, התיכון הציוני והפעולה הציונית. זה מחייב שינוי כל האסטרטגיה הציונית כלפי חוץ וכלפי פנים. זה מחייב ריכוז כל היכולת

והמאמצים למטרה ראשונית — בטחון. עלינו לגייס אמצעים וכוח אדם בישוב ובעם לשם מניעת סכנה זו — והדבר אפשרי. כשם שאין כל ספק במציאות הסכנה — כך אין לי כל ספק באפשרות מניעתה. והדאגה לבטחון — היא קודם כל ארגון כוח מזוין יהודי, אימונו וצידו. אבל אין זה הכל: שומה עלינו לשמור על כל עמדותינו בארץ ולהרחיבן. בלי גידול — גידול מתמיד ומהיר ביותר עליידי הרחבת מפעלנו וגידולו הניכר של הישוב — אין שמירה מעולה על בטחוננו.

מי ימלא החלל שיווצר ?

ויש עוד שיקול אחד שאין להסיה דעת הימנו אף לרגע קל: אנחנו עשויים להיות עומדים — איני יודע מתי, אבל לאו דוקא בעתיד רחוק — בפני חלל צבאי.

איני יודע מה תהיה חוות דעתה של ועדת האומות המאוחדות, ואיני יודע מה תהיה החלטת האומות המאוחדות בעצרת הקרובה. גם אם נניח — ולא קל להניח זאת — שהצעת הועדה תהיה פחות או יותר לטובתנו, ואף החלטת עצרת האו"ם — אם כי אינה כבולה בתמצות הועדה — תהיה לא רעה, אין כל בטחון שההחלטה תוגשם. מכיון שאין כוח בידי הועדה לבצע את מסקנותיה. זה אולי יראה כאפיקורסות בבינלאומיות, אבל מסופקני אם אפשר להיות ציוני בלי להיות אפיקורס בדברים מסוימים. אנחנו חיים בתקופה המצטיינת בחוסר יציבות במשרדים בינלאומיים. וסמכות או"ם וכושר פעולתו טרם התגבשו, והכוח הממשי אינו שוכן בעצרת או"ם אלא במעצמות בודדות, אשר מן השפה ולחוץ הן כאילו, קשורות באו"ם וכפופות לרצונו המוצהר, אולם למעשה הן פועלות לפי האינטרס המיוחד, האמיתי או המדומה שלהן, ואין אנו יכולים לסמוך יותר מדי על הצהרות והכרזות גם כשהן מתקבלות ברוב חוקי, ועדיין אני חושש למדיניות של משרד החוץ הבריטי ואיני בטוח כל עיקר בכוונתה של מחלקת החוץ האמריקנית, ואת נאומי המדינאים, גם אם הם טובים, לא אנו נפרש אלא הנואמים עצמם או שליחיהם.

איני יכול לתאר לעצמי — גם אם תהיינה המלצות חשובות של הועדה

והחלטות טובות של העצרת — שימצא כוח בינלאומי אשר יבצע המלצות והחלטות אלו בניגוד לרצונן של אנגליה ואמריקה. אמנם, אין אני מקטין בערך הועדה — יש לה בלי ספק משקל מוסרי-פוליטי — ואני מעריך מאוד את פעולתה של המחלקה המדינית שלנו בירושלים, בלונדון, בניו-יורק ובשאר חלקי העולם. לקראת הישיבה הקרובה של עצרת א"ם, עלינו קודם כל למנוע המלצה והחלטה שלילית — כי יש לחשוש שהחלטה ממין זה ינסו להגשים גם נגד רצוננו, מתוך הישענות על סמכות בינלאומית. ולפני כל ולאחר כל עלינו לעשות כל המאמצים המדיניים להרחיק, עד כמה שאפשר מהר, את השלטון הבריטי בלי כל שיירים וסייגים; לא להמתיק ו"לתקן" את המשטר הבריטי — אלא להרחיקו ממש, הרחקה פיסית, מהארץ, על מנת שלא ישאר כל סימן וזכר לשלטון אנגליה בארץ-ישראל. לא נעמוד בודדים לגמרי במערכה זו. במאבק זה יש לנו משען בכוחות בינלאומיים, במצבה הבינלאומי של אנגליה עצמה ובגורמים בעלי משקל בדעת הקהל האנגלית כגון צ'רצ'יל וקרוסמן. יש לחץ אוביקטיבי מצד הגורם המשקי והפיננסי באנגליה שתוציא את צבאותיה מהודו, בורמה, ארץ-ישראל ועוד; יש לחץ חזק מצד כוחות עולמיים; יש לחץ לאיקטן מצד העת-קהל האנגלית גופה, ובנדון זה יש גם לחץ משותף של היהודים הערבים בארץ-ישראל. שניהם אינם רוצים בהמשכת השלטון הבריטי ובקיום המנדט הבריטי, שנהפך לכוח מדכא גם לגבי היהודים וגם לגבי הערבים. ידעתי שבאנגליה יש כוח גדול — משרד החוץ ומיניסטר החוץ, מיסטר באַוּין — המתעקש להחזיק בארץ-ישראל, ואל נולזל בכוח השפעתו של באַוּין באנגליה, אין שום הסברה רציונלית להתנהגות משונה זו של האיש הזה, אולם לא רק אצלנו — גם אצל גויים מסוימים, יש והגורם האי-רציונלי קובע, ובאין רוצה להישאר בארץ ישראל בכל מחיר, למרות כל השיקולים הכלכליים, המדיניים והבינ-לאומיים. אבל יש מגיעים היסטוריים שהם חזקים מבאין, ומניעים אלה — כלכליים ומדיניים — יאלצוהו לעזוב את ארץ-ישראל פתאום — ואני מדגיש את המלה "פתאום" — ובארץ יווצר חלל צבאי — ועלינו לראות ולהבין משמעותו של חלל זה, עתידים אנו לעמוד פנים אל פנים לא עם מתנגד פוליטי, הסכסוך בינינו ובין הממשלה האנגלית הוא

סכסוך פוליטי קשה. ואם גם יש לפעמים הכרח להשתמש באמצעים שאינם כביכול פוליטיים בלבד, הרי ההכרעה בינינו ובין אנגליה תהיה פוליטית, וגורמי ההכרעה יהיו פוליטיים ביסודם. לא כן הדבר כאשר אנגליה תעזוב את הארץ. לא מתנגדים פוליטיים יעמדו מולנו, אלא תלמידיו ואולי מוריו של היטלר. היודעים דרך אחת, ודרך אחת בלבד, בפתרון הבעיה היהודית: השמדה טוטאלית, ולזאת עלינו להתכונן. זוהי משמעותו של החלל הצבאי שיתהווה לאחר עזיבת השלטון האנגלי. לא אכנס פה, אם כי זוהי ישיבה סגורה, בפרטים. אני מניח שתהיה ועדה מצומצמת שבה אוכל לדבר על פרטי התכונה. כאן אני חייב להסתפק רק בהארת הסכנה כהוויתה, בלי כל כחל ושרק, ובתביעה נמרצת להתכונן למניעתה בלי שהיות ובמלוא יכולתנו. בלי התכוננות זו — בלי גיוס התנועה והישוב למניעת הסכנה הטוטאלית הצפויה לנו — אין ערך לכל התכניות המדיניות, הדיונים המדיניים וההישגים המדיניים שלנו בוועדות אר"ם, בעצרת אר"ם או בכירות המעצמות השונות. על הישוב יפול עכשיו משא כבד, ולבדו לא יוכל לשאתו. והתנועה הציונית תתחייב בנפשה — פשוטו כמשמעו — אם לא תחוש בכל יכלתה לעזרת הישוב בקיום הדבר שבו תלוי עכשיו הכל — קיום הבטחון.

מלחמה וחזון

בישיבת מרכז מפלגת פועלי ארץ-ישראל, תל-אביב, 6 בינואר 1948

— — — איני יודע אם יעלה בידי להסביר מדוע הרבה דברים חשובים ויקרים שהחברים מדברים עליהם וגם אני דיברתי עליהם לפני זמן מה — אינם נקלטים באוזני עכשיו ואיני יודע עוד משמעותם. שמעתי זו מדבר עכשיו על המדינה — והיה נדמה לי ששכחתי פירוש מלה זו. שמעתי אומר כי חכמת ישראל היא חכמת הגאולה — וגם מלים אלו אינן מובנות לי, כי

מרגיש אני שחכמת ישראל עכשיו היא חכמת-המלחמה, זו ולא אחרת, זו ורק זו בלבד. בלי חכמה זו גם המלה "מדינה" וגם המלה "גאולה" מתרוקנות מתכנן.

בחודשים הקרובים יחתך גורלנו ההיסטורי

הזכירו כאן את איינשטיין — וזכרתי ביחסיות הזמן והמקום, אבל לא זו היחסיות הפיסית שבתורת איינשטיין, אלא היחסיות ההיסטורית בראיית הנולד, מבחינה מתימטית שמונה קילומטרים הם שמונה קילומטרים, ושמונה חדשים הם שמונה חדשים, לא כן מבחינה היסטורית: אינה דומה דרך של שמונה קילומטרים במישור סלול, שקל לעבור אותה בבטחון בזמן קצר, לדרך של שמונה קילומטרים שיש בה הרים ותהומות וחיות טורפות, ונחשים ועקרבים, את זאת לא תעבור בזמן קצר ואולי לא תעבור כלל, אם כי במרחק המתימטי פה ושם אין כל הבדל. הוא הדין בזמן, שמונת החדשים העומדים לפנינו אינם דומים לשמונה חדשים שהיו לנו בכל שנה, ואולי גם לשמונה שנים או לשמונים שנה, ואיני הושש להגיד — גם לשמונה מאות שנים שחלפו, או שיבואו בתקופה אחרת, כי יש הרגשה ברורה שבשבעת או שמונת החדשים העומדים לפנינו, ושכבר נכנסנו לתוכם — מקופלת כל ההיסטוריה היהודית, זו הנמשכת כבר למעלה משלושת אלפים שנה, ובה תהיה תלויה ההיסטוריה היהודית שתבוא, אולי במשך מאות או גם אלפי שנים, ואין אני מסוגל ואין אני רוצה לראות עכשיו מעבר לשבעת-שמונת החדשים הבאים, כי הם בעיני קובעים הכל — כי בהם תוכרע המלחמה, ואין שום דבר קיים בשבילי עכשיו מחוץ למלחמה זו.

מבחן הרצון הקיצוץ של האימה

המלחמה שובה מכל תופעה אחרת בהיסטוריה — ולא חשוב אם זהו דבר טוב או רע, אינני חושב שזהו דבר טוב, אבל אין בוחרים במלחמה, אלא נאנסים על ידה, היהוד שיש במלחמה הוא — שהיא משעבדת הכל, בהחלט הכל, לצרכיה, ומי שאינו יודע להשתעבד ולשעבד

הכל לצרכי המלחמה — כשאין מגוס ממנה — נגזר דינו: נגזר עליו כליון מחפירה. המלחמה זהו המבתח העליון לא רק של כוח, אלא גם של רצון החיים. אנחנו הועמדנו עכשיו, אחרי אלפיים שנה, בפני מבחן עליון זה, ולא קל להגיד איך נעמוד בו ובמה נצא ממנו. אין זה תלוי בכך, אם הליגה הערבית תשלח צבאות או לא תשלח, וכמה חיילים ערבים יגויסו נגדנו, ומי יעזור להם ומי לא יעזור להם. איני אומר שאין הבדל אם הליגה תשלח צבאות או לא תשלח, ואם עשרות אלפים חיילים ערבים יתגייסו נגדנו או מאה אלף חיילים, ואם יקבלו הרבה נשק או פחות נשק, כך או כך — רב ועצום ההבדל. ממדי ההתקפה עלינו יקבעו את הקרבות שנקריב. אבל בסופו של דבר לא אלה יקבעו. יקבע מבחן הרצון. זהו המבחן העליון שאין אחריו כלום: מי שרצונו יגיע לשיאו — יעמוד במבחן ויצא לחיים, מי שרצונו יכשל — יפול בנופלים, וצפוי לכליון גמור, כליון מוסרי, ממלכתי ופיסי. ומשום כך יש לשעבד לצרכי המלחמה הכל — לא רק כוחות האדם הפיסיים וכוחות המשק אלא גם את כל הכוחות הנפשיים והמוסריים — של העם ושל כל איש בעם.

העם היהודי כקיבוץ לא נתנסה עדיין במבחן הרצון הקיבוצי, כי כמעט לא היה לנו, מאז אבדה קוממיותנו, רצון קולקטיבי. היו לנו שאיפות קיבוציות, געגועים קולקטיביים, אבל ספק אם היה לנו רצון קולקטיבי. רצון זה החל לבצבץ פה בארץ, מאז שבנו להיאחז בקרקע המולדת ובמפעל העצמאי, והשאלה היא אם הספיק כבר לבשול ולהתבגר.

אולי הועמדנו בפני מבחן עליון לפני שהוכנו לכך — ועלינו לעמוד בו, אחרת יהא זה המבחן האחרון שאין אחריו כלום אלא כליון, ומשום כך קשה לי עכשיו להבין כל לשון אחרת מלבד לשון המלחמה. אני שומע כל לשון אחרת כלשון זרה ששמעתי אי-פעם, ומאו שקעה, כאילו, לתהום הנשיה, ומוטב שכולנו נשכח עכשיו הרבה ממה שלמדנו בזמנים אחרים, רחוקים — אם כי המרחק אינו אלא חדשים מספר! — ונרכז תמצית חיינו, כל החושים ורמ"ח האברים, ברצון אחד ויחיד — ברצון לנצח. בלעדי זאת לא נעמוד במבחן האיום, ואם לא נעמוד במבחן, לשוא כל הדיבורים על גאולה ומדינה ותיקון עולם ועתיד וחירות וכל שאר הדברים

הטובים והיפים — כל אלה עכשיו אינן אלא מלים, מלים, מלים. הבחינה האמתית, היחידה היא — נצחון במלחמה; זהו מבחן הרצון שלנו. אין הישוב מכיר עדיין דיו את טיב המבחן. אם כי המערכה היא בסלמה, בחיפה, שיך ג'ראח, כפריסולד, גבולות, כפר-עציון, הרי בשביל רבים זהו — שם, אי-שם, ולא "פה", בתוך כל אחד ואחד מאתנו. לא נעמוד במבחן כל זמן שכל אחד לא יבין שהחזית אינה "שם" ואף איננה "פה" — אלא בתוך תוכו של כל אחד מאתנו; שלא משק זה או נקודה זו עומדים בחזית, אלא כל איש ואשה, כל נער וזקן, כל ילד ותינוק, ואנו נתבעים למאמץ עליון הכולל כל אחד מאתנו, ומכל אחד נתבע המכסימום — ונדמה לי, שאנו רק בראשית המאמץ הזה, ואולי המאמץ עוד טרם התחיל.

הכל — למען המלחמה. אין עכשיו שום דבר חשוב יותר מצרכי המלחמה, ואין דבר שהוה לתביעותיה. וכשם שאינני מבין עכשיו לשון המדינה, כך איני מבין עכשיו לשון העליה, לשון ההתישבות ולשון התרבות. יש אבן-בוחן אחת ויחידה: תדרושים דברים אלה למאמץ המלחמה או לא. אם דרושים — יעשו, אם לא דרושים — יחכו עד יעבור זעם. ואין יוצא מן הכלל. זוהי האימה הגדולה והאסון הכבד הצרורים בכל מלחמה. זהו מולך אכזר וקנאי שאינו יודע רחם ואינו יודע משרה.

בשם חזון החיים

אולם ראייה אכזרית זו — וכל ראייה אחרת יש בה אונאה עצמית שסופה כשלון וכליון — מוזיבת הבחנה אחת חיונית, ובהבחנה זו מתגלה ההבדל שבין תפיסת אנשי שלום כמונו, ובין תפיסת אנשי מלחמה כמופתי וכהיטלר ודומיהם. יש פילוסופיה היסטורית הרואה במלחמה יעוד האדם העליון, תפארת האדם, תפארת הכוח וזכותו, והיא דוגלת במלחמה מתוך בחירה חפשית וכמטרה עליונה. זוהי הפילוסופיה הנאצית בגילוייה השונים והמרור בים בהיסטוריה האנושית, מימי קין ועד היטלר ותלמידיו וחסידיה באומות שונות.

פילוסופיה זו היא תועבת היהדות, כפי שאנו מבינים אותה וכפי שהבינו אותה, נדמה לי, נביאי ישראל וחכמיו; אנו נוקקים למלחמת בליית-ברירה —

באשר היא כפויה עלינו. אבל לאחר שנכפתה עלינו — שומה עלינו לעשותה מתוך מאמץ טוטאלי עליון, מתוך גיוס מלא של יכולתנו הפיסית והמוסרית, הכלכלית והטכנית, ללא כל שיור, ומתוך אימוץ הרצון שעולה על זה של הנאצים ודומיהם. במלחמה זו, ובחדשים הקרובים, יוכרע המאבק ההיסטורי של האומה היהודית הנמשך כבר אלפי שנה — וכל הקורות אותנו בימי הרומאים, הביזנטים, הערבים, נוסעי הצלב, חמלניצקי והיטלר, לא היו אלא אפיזודות במאבק ארוך וממושך זה. ההכרעה הגדולה תבוא עכשיו, בחדשים הקרובים, והיא תיפול כפי שאנו רוצים, רק אם לא נדע כל "שם" — אם זה בכפר-עציון או בכפר אחר — אלא אם החזית תגיע אל הנפש של כל אחד מאתנו. והיא תגיע, אם נרצה ואם לא נרצה, בלי הסברות בכתב ובעליפה — כי ההיסטוריה תדבר וקולה ישמע. וגם חרשים ישמעוה. ואם עוד לא השתעבדנו כולנו ובמלוא יכולתנו לצרכי המלחמה — עשה נעשה זאת במקדם או במאוחר, אך בטרם נאחר המועד. כי לא יכניבו חושיו של עם שנאבק אלפיים שנה על קיומו, כאשר לא נאבק שום עם אחר בעולם. ולא נירתע במבחן הגדול כאשר לא גרתענו באלפי מבחנים קטנים, ונדע לגייס כל קורטוב של מרץ חמרי ורוחני למערכה. לא פחות מאלה האדוקים במלחמה כמטרה עליונה של עמים עליונים, שלהם ניתן, כביכול, לשלוט בעולם בחסד עליון, אבל זה לא מספיק. מן ההכרח שאנחנו נירתם בעול המלחמה ונגלה רצון לנצח — יותר מאלה. וגעשה זאת — דוקא משום שהמלחמה אצלנו אינה מטרה לעצמה, ואנו רואים במלחמה פורענות איזמה וארורה. אנו נזקקים למלחמה אך ורק מתוך אונס — והמלחמה והנצחון אינם אלא אמצעי למשהו אחר. — וה"משהו" האחר הוא שיעניק לנו יתרון שאין לאויבינו ואין לחסידי תורת האלמות: חזון-חיים, חזון של קוממיות, חירות, שוויון ושלוש — לעם היהודי ולכל עמי תבל.

זה היה חזון חיינו בימי שלום: למענו עבדנו ויצרנו, עמלנו ונאבקנו עשרות שנים; לך קיוו וציפו דורות, עליו התנבאו נביאינו בימי קדם וגדולי-הרוח בימינו, וכו נעמד עכשיו בשער. חזון-חיים זה לא יגרע, אלא להיפך — יוסיף למאמץ המלחמה שלנו, יגביר-אזנים ויעניק לנו יתרון, אילי מכריע, על פני אויבינו.

לא נעסוק, כל עוד יש מלחמה, בדברים שאינם מצרכי המלחמה — גם אם הם עיקרי חיינו בימי שלום. לא נהסס להרוס משקים ולכזבו אמצעים כבירים — אם צורך המלחמה יחייב זאת. אם אין אנו חסים על חיי אדם — מולך המלחמה טורף את היקר ביותר: את חיי האדם — ודאי שלא נחוס על כל דבר אחר. נתרכו עכשיו אך זרק במאמץ המלחמה — לא מפני שאנו מסתלקים מחוץ-חיינו שבימי שלום, אלא להיפך, מפני שאנו נשארים נאמנים לו עד המוות ועד בכלל, ובשמו ולשמו — נעשה המלחמה. ובשמים אלה ניבחן: אם נדע, כל עוד כפויה עלינו המלחמה, להשתעבד לצרכיה בלא כל שיור ובלא כל תנאי וסייג, — ואם לא נשכח אף רגע החזון שעליו אנו נלחמים. חזון זה הוא עודף-הכוח ויתרון-הנשק העלול להכריע את הכף.

על מה אנו מגינים ?

בוועד-הכסחון, 3 בפברואר 1948

— — — נאמר כאן שעלינו לשמור על הקיים, ואסור לכזבו כוחות על כיבוש המדבר שאינו בידינו. ועוד אומרים: הנגב לא יברח, והישוב הקיים עומד בסכנה, ועל כן — כל הכוחות להגנת הקיים. אני חולק על גישה זו ושולל בהחלט וללא כל סייג את רעיון השמירה על הקיים. אמנם, אנחנו מגינים, כאז כן עתה, על כל נקודה ישובית, אבל הפעם אין זאת מגמת התגוננותנו. אין זה ויכוח תיאורטי. בקביעת מגמת מלחמתנו תלוי, לדעתי, הכל: גם המאמץ שיעשה וגם התוצאות שיושגו. עלינו לראות בבהירות מלאה מהי מטרתו של האויב. הפעם אין זו התנקשות בישוב זה או אחר, במספר ישובים, או אפילו בישוב כולו. האויב מבקש הפעם לעקור את „הסכנה הציונית“ הצפויה לפלשתינה כחלק משטח-ערב, ומנקודת מבטו הוא רואה את הדבר נכוחה. ואף מלחמתנו אנו

יש לה מטרה אחת ויחידה: מלחמת על הגשמת הציונות, אם לא במלואה, הרי לפחות על התנאים ההיסטוריים המבטיחים את הגשמתה, ולא רק הגנה על קיומו של הישוב, וזו הכיוון של מלחמתנו, אם כי דרכיה ישתנו מוזמן לזמן, איני יודע אם אני מביע דעת המוסדות, אבל אם ישנו כיוון זה — הרי האיש המדבר אליכם לא ישב במוסדות ההם ואף לא בוועד זה.

מלחמתנו אינה הגנה על הקיים — כי לדעתי אין "קיים" בארץ, במובן ההיסטורי של מלה זו, הקיים — אם עלינו בלבד נגן — אינו אלא בית-קלפים שיתפור על ידי כל רוח מצויה ובלתי מצויה. לא אוכל לקבל העצה שלא להגן על המדבר — באשר אנו חייבים בהגנת תל-אביב, אם לא נעמוד על המדבר — לא תעמוד תל-אביב. קיומו של הנגב הוא אולי ממשי יותר מקיומה של תל-אביב. הראיה ההיסטורית אומרת לנו ששום דבר יהודי לא יהיה קיים בארץ אם לא נבטיח נצחונה של הציונות. הוצאת שנים-עשר מיליון דונם אדמת מדבר מהחשבון — הוא חשבון לא ציוני, והמגינים מגינים על הציונות, לא פחות ולא יותר. טעות היא להגות שהנגב "לא יברח" — ועלינו עכשיו לקיים בידינו מה שבידינו, כפי שסבורים פלוני ופלוני מחושבים באף. אם לא ניקח עכשיו את המדבר — לא זו בלבד שהנגב "יברח", אלא איני בטוח אם נוכל לשמור בידינו את תל-אביב. והשאלה אינה אם לעזוב או לא לעזוב את הנגב, אלא אם ללכת או לא ללכת לנגב. אין אנו נמצאים עדיין בנגב. הנקודות המעטות שיש לנו בדרום אינן הנגב, ואם לא בשלח כוח מספיק לנגב, פירוש הדבר שאנו עוזבים אותו. אם אנחנו לא נהיה שם — הם יקחו אותו באפס-יד, ואין זו אלא אשליה ריקה שלאחר זמן יתגוהו לנו.

אין הברל מבחינה זו בין מפעל-ההגנה ובין כל מפעלנו ההתישבותי בארץ. כל מי שעלה לארץ, לא עלה ליהנות מן הקיים. — הקיים אינו מספיק גם עכשיו, וודאי שלא הספיק לפני 30 שנה, לפני 40 שנה, לפני 70 שנה. כל בני דורי שבאו לארץ — לא באו ליהנות מתל-אביב, כי תל-אביב לא היתה קיימת אלא בדמיון. שטמפר וסלומון לא באו ליהנות מפתח-תקוה כי אף היא לא היתה קיימת אלא בדמיונם. וקיום דמיוני זה — ולא הקיים למעשה — היה המניע של כל תלוצינו. הוא גם המניע של כל מגינינו, הבחורים העומ-

דים לילה לילה להגן על שכונת התקוה — לא הם שהקימו את השכונה ולא הם שבנו אותה, ויותר משהם מגינים על השכונה הם מגינים על התקוה. ותקות הנגב היא לא פחות ריאלית כגורם חלוצי ומלחמתי מהריאליות של תל-אביב.

— — — נאמר כאן שמומחים צריכים לקבוע דרכי המלחמה. ודאי שאנו זקוקים בכל מפעלנו למומחים. אנו זקוקים להם בחקלאות, בחרושת, בחינוך וגם במלחמה. אבל שום מומחה לא יקבע על מה נילחם ועל מה לא נילחם. אני מרחיק לכת וטוען: שום מומחה לא יגדיר מראש מהי יכלתנו המלחמתית. אין זו יכולת נתונה וקצובה מראש. יכולת זו בלי ספק מוגבלת, אבל גדלה תלוי הרבה במטרת המלחמה, הדבר שעליו אנו נלחמים קובע מידות היכולת. מטרה מצומצמת — מצמצמת יכלתנו, מטרה מורחבת — מרחיבה. מי הוא המומחה אשר יגיד לנו עד היכן מוכן העם היהודי ללכת בהגנתו על עתידו הלאומי? אם נרצה להוביל מים לנגב — יאמר לנו המומחה איך לעשות זאת, אבל לא נשאל אותו אם כדאי או לא כדאי להוביל מים לשם, ואיני מוכן לשאול שום מומחה אם כדאי להילחם על הנגב. אני בטוח כי בכוחנו לתגן על כל ארץ-ישראל, ואני יודע מהו מקור הכוח שלנו. אם המומחה ידע מידת כוחנו, יוכל ליעץ כיצד להשתמש בו באופן היעיל ביותר, ואם ידע מהי המטרה שלנו ומה הם האמצעים שבידינו — יעץ הדרך המעשית ביותר להשגת המטרה. את המטרה עצמה יתנה רצוננו הצייתי, ובגודל הרצון — תלוי גודל הכוח.

בעיות הבטחון

בועריהבטחון, 3 בפברואר 1948

אסמן סעיפי בעיות הבטחון בקצרה.

א. גיוס כוח אדם. שיטת הגיוס שהיתה קיימת עד עכשיו אינה הולמת הצרכים החדשים. להגנה התגייסו אנשים אך ורק מתוך התנדבות. לאחר שני חדשי המבחן שעברו עלינו אפשר להגיד שההגנה עמדה במערכה

בכבוד ובהצלחה. היא פעלה בדרך כלל ביעילות, אם כי לא בכל מקום ולא בכל שעה הצליחה, ואף־על־פי־כן, שיטת ההתנדבות לא תספיק עוד. יש צורך בגיוס של חובה. בגיוס ממין זה יש פגם לא קטן — אין בו הכרח המוסרי הרב שבהתנדבות, והוא עומד על משמעת וכפיה. אבל אין הכרח שתיעדר החלוציות והחברות המוסרית גם בגיוס של חובה, מן ההכרח לצרף לרוח ההגנה שלנו יסוד המשמעת, ומשמעת חמורה. כבר נעשו עד עכשיו כמה מעשים מגונים כלפי ערבים, ואין לי ספק שחוסר משמעת יביא גם למעשים מגונים כלפי יהודים. עלינו להגדיל כוחנו הצבאי, וכוח צבאי רב, בלי משמעת חמורה, מהווה סכנה, ועל כן יש הכרח גם בגיוס של חובה וגם בהטלת משמעת. אין משמעת גורעת חלוציות אלא מוסיפה עליה. מותר לנו לשאוף להיות טובים מכל הגויים, אבל לשם כך עלינו קודם כל להיות ככל הגויים. היתה ארץ — רוסיה הכולשביסטית — בה חשבו בתקופה מסוימת שהמשמעת בצבא אינה הכרח — ומיד עמדו על טעות זו והכניסו שם משמעת של ברזל, אולי חמורה יותר מאשר בארצות אחרות. אני יודע שלא קל יהיה להכניס משמעת אצלנו — אבל אין מנוס מכך.

ב. ציוד. הכלים שבהם היתה מצוידת ההגנה לא יספיקו עוד. לא רק הכמות — אלא גם הסוגים...

ג. תכניות הגנה בגושים הטריטוריאליים. בכל גוש — בעיות משלו. מבחינה זו אפשר לחלק הארץ לארבעה גושים: הגליל, גוש התיכון, גוש ירושלים והנגב.

1. הגליל. היהודים מהווים כאן מיעוט, אמנם חשוב בכמות ובאיכות. ומיעוט זה מוקף מכל הצדדים ערבים וישוביו סמוכים לשתי ארצות איבות: סוריה ולבנון. בקצה הדרומי של גוש זה — גם עבר־הירדן, שאמנם לא התגרתה בנו עד עכשיו, אבל אין לדעת מה יהיה מחר. ובזמן האחרון כבר החלו כנופיות לחדור דרך עבר־הירדן.

2. גוש התיכון. מחיפה עד דרומה של תל־אביב, מהווים היהודים רוב, ואם המצרים לא יתקיפו אותנו מן הים — הרי אנף אחד לפחות בטוח. אבל גם פה יש כמה נקודות תורפה. חיפה הישאר עוד זמן רב בידי האנגלים.

אין בטחון מוחלט שיצאו משם בכלל, ואם יצאו — יצאו משם לאחרונה. לאמור: זמן רב לא נהיה חפשים בתנועתנו שם. עכשיו יש עוד צל של חוק. עם ביטול המגדט גם זה יגזו. יתקיים שלטון שרירותי של הצבא. ללא דין וללא דין. גם ישובינו בגבול המזרחי של שטח זה חשופים לסכנות קשות.

3. גוש ירושלים. זהו גוש אפוף סכנות. קודם כל העיר עצמה, לה שתי בעיות המרות: תחבורה ומים. אין ירושלים היתודית יכולה להתקיים בלי תחבורה תקינה. ואם יפוצצו תחנות השאיבה, חלק גדול של העיר נידון לכליה של צמאון. גם סביבות ירושלים — הר-טוב וכפר-אוריה מצד אחד, גוש עציון מצד שני, בית-הערבה וים-המלח מצד שלישי, עטרות ונוה-יעקב מצד רביעי — מהוות בעיות קשות בשיטת ההתגוננות שלנו. אין בטחון מוחלט שנוכל להגן על כל הנקודות, אולם אין להעלות על הדעת פינוי ירושלים.

4. גוש הנגב. בעיית הנגב שונה מבעיות ההגנה בהלקים האחרים של הארץ. בכל חלקי הארץ אנו מגינים על הישובים היהודים, על האוכלוסין שבהם ורכושם. בנגב אין צורך בהגנה ממין זה. כי אין ישוב יהודי שם. יש מספר נקודות בצפון הנגב, אבל גם הן ספק אם ראויות הן לשם נקודות התישבות, ומלבד זה הן תופסות רק חלק קטן של הנגב. אלמלא היה לנו ענין בנגב — ספק אם כדאי היה לבזבז כוחות על החוקת נקודות אלו והגנתן. כאן אנו צריכים לבזבז כוח אדם ורכוש — למען הגן על שטח ריק ושומם. אם לדבר בלשון ברוטאלית — הרי אין זו שאלה של הגנת הנגב אלא כיבושו. אמנם, המונח כיבוש אינו מדויק לגמרי, כי עלינו לכבוש משהו שאינו שייך לאחרים — שטח הפקר בפועל, אם לא בכוח. שטח זה הוא מחציתה של ארץ-ישראל המערבית, או יותר, ובתוכו נודדים עשרות אלפים בידואים, שבתוכם, לפי ההשערה, כחמשת אלפים מהזיקי רובים. מלבד דרום ים-המלח והנקודות המעטות שלנו ליד צינור המים והעיריה באר-שבע — אין בו ישוב קיים, מחוץ לנקודות משטרה מעטות בעסלוג/ עין-הוצב (בערבה) ואום-רשרש, על שפת ים סוף, בקצה הדרומי של המשולש הנגבי. המשטרה הבריטית עוזבת כל התחנות הללו, אבל עדיין השוטרים הערבים נשארים. הפינוי, לפי הידיעות שבידינו, יתחיל מהדרום. תחילה יפונה הנגב, ואם אנו לא נמלא את החלל המתהווה עם יציאת האנגלים — יש לחשוש שמישהו

אחר ינסה למלא אותו. אם אנחנו לא נתפוס בזמן המתאים שטח זה — פירוש הדבר שאנו מסתלקים ממנו, כי זהו אחד משטחי המריבה.

מרכז הכובד במלחמה זאת

כל הארץ היא, כמובן, ארץ מריבה. והמלחמה המתנהלת עכשיו נטושה על אחד משלושת הדברים: א) «תכנית-מכסימום» של הערבים — ואולי לא רק של הערבים — היא, שכל הארץ תהיה ערבית. זוהי תכניתה המוצהרת של הליגה הערבית. ב) מדינה ערבית ובתוכה, על שטח מסוים, אבסונומיה יהודית; זוהי התכנית שנקראת בשם תכנית מוריסון. אין מצהירים על תכנית זאת — אבל כמה ממדינות ערב נכונות להשלים אתה. ג) מדינה יהודית מקוצצת בלי הנגב. כובד המלחמה הוא נגד התכנית השלישית. ומלחמה זו נחייבת מאמץ גדול.

הכדאי מאמץ זה — בעוד אנו צריכים להילחם נגד תכנית המכסימום של הערבים? — עלי לעמוד על גקודה זו באופן מיוחד. מדינה יהודית בלי הנגב — כמעט שאינה מדינה יהודית, ובמובן כפול: כמעט שאינה מדינה, וכמעט שאינה יהודית. כי איני מאמין שתיתכן קרתגו יהודית. ובלי הנגב תהיה מעין קרתגו שתיקרא בשם תליאביב.

הָאֵל יוֹלֵל אִישׁ בַּנֶּגֶב, הוֹאִיל וְהוּא כִּיּוֹם מְדַבֵּר וְכֹזֵה הִיּוֹה מִשֶּׁךְ מֵאֹת בְּשָׁנִים וְאִילֵי מֵאֵז וּמַעֲוֹלָם, יֵשׁ מַדְעַ וְיֵשׁ טַכְנִיקָה מוֹדֵרְנִית, וְמֵה שֶׁהִיּוֹה פַעַם מְדַבֵּר — אִין הִכְרַח שִׁישָׁאֵר מְדַבֵּר גַּם בִּימֵינוּ, הַנֶּגֶב הוּא הַשְּׁטַח רַחֲב־הַיָּדַיִם הַיְחִיד שִׁיתַכֵּן בּוֹ יֵשׁוּב יְהוּדִי לֹא מְעוֹרָב, כִּאֵן יֵשׁ מְקוֹם לְהַתִּישְׁבוֹת בְּלַתִּי מוֹגְבֵּלַת כְּמַעַט, שְׁבֵאָה בַחֲשׁוֹבֹן גַּם בְּעֵתִיד הַקְּרוֹב — אִם רַק נִפְתָּוֵר בְּעִיַת הַמִּים, וּבִידֵי הַמַּדְעַ וְהַטְּכְנִיקָה לְפַתּוֹר בְּעִיַה זֹו בַמְּלוּאָה, הָאֵל יֹאמֵר לָנוּ אִישׁ: יֵשׁ לָנוּ פְּנֹאֵי, וְאִם לֹא נִקְבַּל הַנֶּגֶב עַכְשִׁיו — נִקְבְּלוּ כְּעִבוֹר זְמַן, וְהִי אִמוּנָה קַלְת־דַּעַת הַבוֹרַחַת מְקַשִּׁיִּים, לְמַעַן הַבְּטִיחַ שֶׁהַנֶּגֶב הִיּוֹה בִּידֵינוּ בְּעֵתִיד — עֲלֵינוּ לְכַבּוֹשׁ אוֹתוֹ עַכְשִׁיו,

הבעיות המיוחדות של הגנת הנגב

— — — במוסד אחר שבו נדוּגה שאלת הנגב נשמעו שתי טענות נגד גיוס הכוח הדרוש לכיבוש הנגב: (א) כל כוח ששולחים לנגב — מחליש את הישוב. (ב) שליחת כוח לנגב — בשליחה למלכודת מוות.

שתי הטענות אינן משכנעות. כוחנו בארץ איננו סקאטי. בחודש זה יכנסו לארץ באופן ליגאלי כעשרת אלפים איש; כמובן, לא כולם בגיל צבא. אחרי ביטול המנדט יגבר זרם העלייה. ואלפי האנשים שנשלח לנגב לא יגרעו מהכוחות המגינים עכשיו על שאר חלקי הארץ. יבואו לוחמים לא רק מאירופה אלא גם מאמריקה. הרחבת השטח שנילחם עליו — תגביר בחנוה הלוחם, גם באיכות וגם בכמות. ואין מקום לצרות-עין במשלוח כוחות. רציגית יותר טענת המלכודת. יתכן מאד שהנגב ינותק, בדרום יש ישוב ערבי רב כמות — הישוב של הרי חברון, בית ג'וברין והסביבה, וכן גם הישוב על חוף הים הדרומי. יתכן שנעמוד בנגב מול צבא סדיר שיפלוש מדרום — גם ממצרים וגם מסעודיה, והנגב עלול לתיהפך למלכודת. אולם לא רק הנגב. איני מכיר מקום בארץ שאינו למעשה מלכודת. כל ימי בארץ ידעתי זאת — מתוך נסיון. ידעתי שאם אנו קוראים ליהודים לבוא לארץ, אנו קוראים להם לסכן חייהם. ואף-על-פי-כן חשבנו שהדבר כדאי לעשותו. ואיני יודע במה נשתנה הנגב במובן זה. תל-אביב אינה פחות מלכודת-מוות מהנגב. יותר קל, אולי, להשמיד חמשת אלפים יהודים בתל-אביב מאשר בנגב. לא נוכל להעלות מיד לנגב כל האנשים הדרושים — אבל רק אם נתכנן מעכשיו נוכל לעשות זאת בומנו.

פקודת-יום להקמת צבא-הגנה לישראל

עם הקמת מדינת ישראל יצאה ההגנה ממחותרת ונהפכה לצבא סדיר. עצום ורב החוב שחייב הישוב והעם היהודי להגנה בכל שלבי קיומה והתפתחותה, מהניצנים הבודדים בימי היסוד הראשונים — בפ"ת, ראשון-לציון, גדרה, ראש-פינה, זכרון-יעקב, מטולה, דרך „השומר“ של חלוצי העלייה השנייה, הלגיון העברי במלחמת העולם הראשונה, מגיני תל-חי, והגידול המתמיד של ארגון-הגנה ארצי בתקופה שבין שתי מלחמות העולם, הקמת חיל הנוטרים במאורעות 39—1936, יסוד הפלמ"ח וגדודי חי"ש, ההתנדבות ההמונית במלחמת העולם השנייה והקמת הבריגאדה העברית הראשונה, ועד מאבקה האדיר של ההגנה במחצית הראשונה של המלחמה גדרנו מ־30 בנובמבר 1947 עד 31 במאי 1948.

בלי הנסיון, התכנון, כושר הפעולה והפיקוד, הנאמנות ורוח הגבורה של ההגנה לא היה הישוב עומד במבחן-הדמים האיום שבא עליו בששת החדשים האלה, ולא היינו מגיעים למדינת ישראל. ובספר דברי-הימים של עם ישראל יזרח פרק ההגנה בהוד וגאון שלא יכהו לנצח.

ועכשיו נפתח פרק חדש — מוקם צבא סדיר של מדינת ישראל, צבא-החירות והעצמאות של ישראל בארצנו, בהתאם לפקודת הממשלה הומנית שנתפרסמה ברבים על „צבא-הגנה לישראל“.

בידי של צבא זה יופקד מעכשיו בטחון העם והמולדת, ומגילת-החירות של מדינת ישראל תהיה לעינים לכל הצבאות בישראל; ואלה דברי המגילה: „מדינת ישראל תהא פתוחה לעליה יהודית ולקיבוץ גלויות; תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה; תהא מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חונם של נביאי-ישראל; תקיים שויון חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין;”

תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות; ותהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האז-נות המאוחדות".

בלמדו ידיו לקרב ובמחצו כוחות-הרשע והזדון המנסים להרוס קיומנו, גידולנו וחירותנו — ישא צבא ישראל בלבו את חזונו הגדול של נביאינו על הימים, בהם "לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה".
הצבא הסדיר במדינת ישראל יהיה מורכב מחילות-יבשה, מחיל-ים ומחיל-אוויר, לרבות שירותים צבאיים מתאימים.

כל אלה אשר שירתו עד 1 ביוני בחטיבות ובענפים שונים והשתתפו בהגנת הישוב ובמלחמתו על חירות ישראל, וכן כל אלה אשר יגויסו עכשיו מחדש לפי פקודת ממשלת ישראל — יהיו את צבא-הגנה לישראל.

כל אחד מהחיליים והחילות המשרתים בצבא חייב להישבע השבועה הבאה:

"הנני נשבע(ת) ומתחייב(ת) בהן צדקי לשמור אמונים למדינת ישראל, לחוקתה ולשלטונותיה המוסמכים, לקבל על עצמי ללא תנאי וללא סייג עול משמעתו של צבא-הגנה לישראל, לציית לכל הפקודות וההוראות הניתנות על-ידי המפקדים המוסמכים, ולהקדיש כל כוחותי ואף להקריב את חיי להגנת המולדת וחירות ישראל".

חסנו המוסרי והגופני של כל חייל ומפקד ונאמנותו במילוי תפקידו — יעשו את "צבא הגנה לישראל" מבטח-עוז לשלום האומה והמולדת.

ד"ב בסיוון תש"ח — 19.6.1948

מההגנה במחתרת לצבא סדיר

מבירורים במועצת מפלגת פועלי ארץ-ישראל, תל-אביב.

עוד לא עת לחוג, כי טרם ביצענו: גם לא הקמת המדינה היהודית, גם לא בטחון חיינו ומפעלנו, גם לא בטחון עתידו של העם היהודי. עוד הכל עומד בסכנה, עוד האויב עומד בשער, בשער ממש. עוד האויב מקיף את ירושלים.

עוד הוא עומד בשערי ת"א — ברמלה ולוד, — וליד מספר גדול של משקיני ; עוד רבבות קלגסים של חמש מדינות-ערב על ציודם וזיונם השופע והיעיל ביותר — צרים עלינו. מלאכתנו לא נשלמה, ואין אנו חוגגים. בדברים אלה יש אולי לערבב השמחה של ימי הפוגה אלה, כשהונח לנו מהפצצות והרעשות, ומירושלים חלפה סכנת הרעב, ותפוגת יומם ולילה פסקה. אולם דוקא בימי הפוגה אלה עלינו לראות הדברים כהווייתם, והאמת היא אכזרית ואינה יודעת רחם. בימים אלה עלינו להיות דרוכים יותר מאשר בימי מלחמה, כי ימים אלה יתנו מה שיבוא לאחר גמר ההפוגה, מה שנחמיק בימים אלה תהיה אבידה לא חוזרת, וגודל האבידה מי יודע!

*

ישבתי אתמול עשר שעות רצופות עם מפקדים מכל החזיתות — מהגב, מהדרום, מהרי ירושלים, מירושלים העיר, מעמק-אילון, מתל-אביב, מהשרון והשומרון, מעמק-יזרעאל, מעמק בית-שאן, מבקעת-הירדן, מחיפה, מהגליל המערבי, מהגליל המזרחי, התחתון והעליון. במשך כל שעות אלו שמענו סיפור אחד עקוב דמים ויסורים ורצוף מאמצים על-אנושיים. היה זה דו"ח מפורט על מצב הצבאות שלנו, על מספר ההרוגים, הפצועים והתשושים ; על כשלונות, תקלות, ליקויים ועל כיבושים והישגים ; על טיב האויב בכל חזית וחזית — על המצרים המצוידים ציוד כבד למכביר, על העיראקים והסורים, על העבר-ירדנים, שהם אולי החזקים, התקיפים, המאומנים והממושמצים ביותר בכל אלה. אחד המפקדים מירושלים, מומחה לתותחנות, העריך את מספר תותחי האויב שהתקיפו את ירושלים — בששים. והם המטירו ללא-הרף, ביום ובלילה, על העיר פגזים של 2, 6, 25, ובימים האחרונים — גם של 100 ליטרות כל אחד, והקליעה היתה מכוונת ומצוינת. התחמושת, בכל אופן בפעולות שעד עכשיו בסביבת ירושלים, היא כאילו ממקור לא-אכזב. וכן הדבר גם במקומות אחרים. וכל זה עלול להיכנס לפעולה כעבור 20 הימים או אפילו לפני זה. ואזי ואבוי לנו אם לא נהיה ערוכים ודרוכים ומצוידים ומוכנים לקרב — ולא לתאריך מסוים ביולי, אלא לכל רגע ורגע, כי אין אנו יודעים מתי יבוא הרגע.

קיומנו, גורל הציונות, גורל מפעלנו, גורל הישוב, גורל תנועת פועלי

ארץ-ישראל, גורל החזון האנושי-סוציאליסטי שלנו תלוי עכשיו בראש-זראשונה בודע הצבאית שלנו, בכושר פעולתה, ביכלתה הלוחמת, בציודה, בדריכותה, במשמעתה, בעצמת האש ובעצמת הרוח שלה. אני יודע שדברים אלה עלולים לפגוע בהכרה המוסרית שלנו וככל חינוכנו ותפיסת-עולמנו היהודית, האנושית והסוציאליסטית, אך זאת היא האמת המרה, המרה כמוות. איני מתעלם מהעובדה, שאנו עומדים במערכה כפולה: לא רק צבאית, כי אם גם מדינית. — אבל כוחנו הצבאי הוא שיקבע במערכה מדינית זו. ואם אנו לא ניפנה דוקא בימי-ההפוגה המעטים ואולי לא-מעטים (איש אינו יודע זאת; אין זה תלוי בנו, ואולי גם לא בשליטים הערבים, שאינם אלא שכירים) ולא נעשה הכל להגברת כוחו החמרי, הפיסי והמוסרי של צבאנו, — את נפשנו אנו קובעים.

*

לא אחזור על פרשת ששת החדשים ואף לא של ארבעת השבועות האחרונים. הדברים ידועים, ומה שלא ידוע — אינו צריך עוד להיות ידוע. אתם יודעים מה פעלו צבאותינו המעטים, הצעירים, שקמו כמעט בן-לילה, תוך כדי סערת המלחמה, אולם כלי לקפה את זכויותיהם, גבורתם וכיבושיהם של צבאותינו, — ואני אהיה האחרון לעשות זאת, — אראה חובה לציין כאן, — ולא לשם כתיבת היסטוריה שעדיין לא הגיעה שעתה, אלא משום שלדבר זה יש ערך אקטואלי בשביל המחר — התפקיד הגדול, שמילאה ההתישבות שלנו במערכה הכבדה עד עכשיו ושודאי תוסיף למלא גם להבא.

ואני מתכוון לא לבני המשקים שהתגייסו לצבאית, דינם של מגויסים אלה כדין כל המגויסים, אלא לחברינו במדים ציביליים, כמוני וכרבים היושבים כאן, שנשארו עובדים ברפת, בשדה, בגן (במידה שאפשר היה), תחת הרעשות והפצצות; אלה ותיקי תנועתנו בני-החמישים, וביניהם גם בני-ששים, שבלי עמידת-הם, לא רק בעבר אלא גם בעתיד, — אם תתחדש המערכה, — לא נעמוד.

לא היינו עומדים במערכה זו של בלתי-שוים, של אחד נגד ארבעים, לולא ההתישבות שלנו, וקודם-כל ההתישבות העובדת שלנו. לא אגזול מזמנכם

לסיפורים. אס־כי דוגמתם אינם מרובים בהיסטוריה העולמית, על דבר עמידה של משק זה ואחר ושל קבוצות שלמות של משקים בעמק־הירדן, בנגב, בדרום, בגליל וכו'. לא רק אהבת מתישבו לאדמתו, ולא רק האהבה הגודעת מיוצר ליצירתו, שהיא נעלה מאהבת בעל־בית לנכסיו, אלא יותר מזה: החזון ההיסטורי הגדול, המניע אותנו במשך שבעים שנה מימי יסוד הישובים החקלאיים הראשונים ועד היום הזה, הוא שיצר את פלא עמידתנו. אילולא הטיפוס האנושי של מתישבינו, אילולא החזון המחיה אותם, שבו גילמו את חייהם, ושעליו הגנו הוא והיא ויוצאי חלציהם והגוער אשר אתם — לא היה אולי עומד לנו כוחו של צבאנו ולא היינו אולי מחזיקים מעמד לא בנגב ולא בעמק־הירדן ולא בגליל העליון, ולבסוף, אלמלא הגבורה האפית של גוש־עציון, שאמנם נגמרה באופן כה טראגי, בהישמד כמעט כל אנשי כפר־עציון, מי יודע אם ירושלים היתה עומדת. אני מדגיש זאת לא כדי לתת ציונים, — לא הגיע הזמן לכך, נניח את מלאכת־הציונים לכותבי ההיסטוריה, אנו עומדים עדיין בתוך המערכה ואיני יודע אם אנו נמצאים בראשיתה או בשלבה האחרון, כל עצמו של דבר יש לו עדיין משמעות אקטואלית, וזו תלך ותגדל אם המערכה תתחדש, ואנו חייבים להגות שהיא עשויה להתחדש, אם כי נעשה כל מאמץ להביא לירי שלום של אמת, של כבוד, אולם הדבר, כאמור, אינו תלוי בנו ויתבן אפילו לא בשליטי הערבים, שהם רק מקל־חובלים בידים זרות.

*

בימי הפוגה אלה שני תפקידים לנו: הכשרת צבאותינו למערכה והכשרת ההתישבות לעמידה. לא היינו מלומדי־מלחמה (יתכן שזה קצת מטעה בהש־תמשי בביטוי „לא היינו“ — בעבר בלבד), אפס לפני שבעים שנה לא היינו גם מלומדי התישבות... מאות ואלפי שנות חיינו בגולה לא הכשירונו להיות בוני ארץ ומדינה; זוהי מלאכה לא קלה, ונסיון שבעים השנה של פעולתנו בארץ מוכיח, הוטל עלינו לעשות התישבות — ועשינו. הוטל עלינו להתגונן — והקימונו כוח הגנה, היו לנו כשלונות ומפלות בהתישבות — וידענו ללמוד מהם ולתקנם, ועדיין עלינו ללמוד ולשכלל. היו לנו ליקויים ופגמות בהגנה, אבל אין לנו כל יסוד להתבייש במעשה פתח־תקוה, ראשון־לציון

והמושבות האחרות בימיהן הראשונים, לא בפעולות "השומר" ומגיני תל-חי ולא באלה שבאו אחריהם עד היום הזה. ולא מתוך זלזול במגינים אלה ובכוח ההגנה שיצרו, ארשה לעצמי לקבוע, כי אם לא נחרוג מהמסגרת שהיתה קיימת עד היום ולא נלמד מחדש מלאכת זו, הארורה מכל המלאכות שבעולם, — כי אין ארורה יותר ממלאכת המלחמה, ואין דבר בלתי אנושי, דסטרוקטיבי, מבזבז, מכלה, משחית בכל המובנים, ממלאכה זו — אם לא נלמד את מלאכת המלחמה על בוריה, עד כמה שאפשר לפי התנאים והצרכים החדשים והנסיבות הנוכחיות. — לא תהיה לנו תקומה. שום החלטות של אר"ם, ושום הכרה מצד מדינות קטנות או גדולות, ותהיה זו הכרה דתיורה של רוסיה או הכרה דהפאקטו של אמריקה, לא יעמדו לנו אם זרוענו לא תעמוד לנו. ומלאכה זו עלינו ללמוד בזמן קצר, כי הזמן והאויב אינם פועלים לפי רצוננו אנו.

עדיין לא למדנו מלאכת המלחמה, לא חילינו ולא מפקדינו. אנו חייבים ללמוד תוך סערת המלחמה, וללמוד פירושו גם לשכוח דברים שנתישנו, להיגמל מהרגלים שלא יסכנו. לא כל מה שהיה טוב במסגרת ההגנה בימים שעברו — יצלה לנו גם עכשיו ולהבא. המצב הוא חדש, התנאים — חדשים, והמלחמה — אחרת. מה שהיה טוב בהגנת פתח תקוה, סג'רה ותל-חי — לא יצלה עתה להגנת ירושלים ולהגנת הדרך אליה וכו' ולעמידה בנגב ולשחרור הגליל. אנו חייבים ללמוד תורה חדשה. תורה של צבא סדיר ומלחמה מודרנית, שלא נתנסינו בה עד היום.

בראשית מערכה זו היו מומחים צבאיים ידידים שאמרו, כי אנו פועלים לא לפי תורת המלחמה המקובלת. אנו שומרים על נקודות מבודדות ומפזרים את כוחנו, ודבר זה הוא בניגוד לכל תיאוריה ופרקטיקה צבאית. המציאות הוכיחה שהם כאילו צדקו במידה רבה. לאחר שהצלחנו במשך חמישה חדשים ומעלה להחזיק בכל נקודה — נאלצנו סוף סוף לסגת מכמה מקומות. נעזבו בית הערבה, צפון ים-המלה, עטרות, נווה-יעקב, נהריים. יום או יומיים לפני הקמת המדינה נפל גוש-עציון. וביום האחרון שלפני ההפוגה כבש האויב הסורי נקודה בתוך שטח המדינה היהודית — משמר-הירדן, אף-על-פי-כן, כשאנו סוקרים לאחור, מזנים האבידות ועושים חשבון כל המערכה —

הרי הסיכום אינו שלילי, ודרכנו בדרך כלל היתה נכונה. אמנם, שולם מחיר יקר מאין כמוהו. נפלו מאות מטובי הנוער בכל הארץ, בעיר ובכפר; יש הורים שכולים, והם נמצאים בכל השדרות, החוגים והמפלגות, והכאב גדול ואינו יודע שום הפליות — לא אידיאולוגיות, ולא פוליטיות, לא מפלגתיות; קרבנות אלה הם הדבר הקשה ביותר במערכה זו. אין לקרוא בשמות של יחידים ולציין ציונים מיוחדים, אך תרשו לי לעשות יוצא מן הכלל אחד. יתכן כי זה צורך יחיד — שלי — אך איני יכול שלא לעשות את הדבר, איני יודע אם חבר זה שאליו מופנים הדברים נמצא כאן; עיני חיפשו אותו אתמול והיום ולא מצאוהו. יודע אני שבדברים שאומר אין אף טיפה של תנחומים לא ב ש ש י כ ל ש נ י ב נ י מ, אך רוצה אני לומר לחברי היקר, של מה ל ב י א, ידיד נעורי, מייסד אחד המשקים הגדולים שלנו, חוזה חוון ההתיישבות הקיבוצית כדרך לעם, — כולנו אתך באבלך הגדול בנפול בנך האחד בעמק והשני בנגב!

ולביא אינו יחיד, בכפר ובעיר, בקרב כל העדות וכל המעמדות שופלו הורים, ומי יתנה כאבת ואבלה של אם שכולה? אולם מעולם לא נפלו בנים ובנות בישראל על דבר יותר יקר — ובנפש יותר חפצה אשרי יולדתם.

*

אין לנו כל יסוד להתחרט על כך שריתקנו כוחות להגן על כל נקודה ונקודה, יותר מששמרנו על הנקודות — שמרו הנקודות עלינו, חלקם של הישובים במלחמת המגן שלנו קשה להעריך. עמדת גוש-עציון, התגוננות יחיעם וטירת-צבי, גשר והדגניות, עזרת המשקים ממערב ירושלים — קרית-ענבים, מעלה-החמישה ועוד, מבחנם של משקי הנגב (ועדיין לא מנית כל המשקים שראויים להיזכר) — לא הכויבו.

גדול החוב שהישוב חייב למשקים אלה — ותפקידם טרם נסתים, ובימי הפוגה אלה עלינו להתישב ביצורם של המשקים — קודם כל בכוח אדם ובנשק. ביצורי אבן תועלתם מפוקפקת, מבצרים לא עמדו במבחן כשהורעשו בתותי-חיים, אבל אין כחומה ה היא של אנשים, כשהם מצוידיים בחומר וברוח. מדינת-ישראל תתבסס על הכוח החי של אנשיה — בכוח זה תלוי גם בנינה

וגם בטחונה. ואני רוצה לומר לחברי המשקים היושבים באולם זה ולרבים אחרים שאינם נמצאים כאן, שבגלל המחיצות הטפלות והאומללות הקיימות בינינו, בתוך תנועת-הפעלים בארץ, וביחוד בהסתדרות, אין אנו יכולים להיפגש גם עתה יחד, כתברים לסבל, למלחמה, לחוץ ולנצחון. לכל החברים במשקים — בקיבוץ המאוחד, בקיבוץ הארצי, בחבר הקבוצות, במושבים, ב"הפעל המזרחי", ב"העובד הציוני" וב"אגודת ישראל" — אני מפנה את דברי: נפגשתי בתדשים אלה, לעתים תכופות, עם משלחות מכל המשקים והגופים החתישבותיים האלה, באו בתביעות, לרוב צודקות, ולא תמיד ניתן למלא אותן, שמעתי תגובותיהם, ראיתי התרעומת שבעיניהם, הרגשתי הצער והחשש שבלבם, נדמה היה להם כאילו מתעלמים מצרכיהם ואין שולחים להם נשק ואנשים במידה מספקת. לא יכולתי להסביר להם בכל מקרה מצב הענינים, ונדמה לי שלמרות הצער והאכזבה — הבינו שלא מתוך הזנחה וחוסר הערכה לא נתמלאו כל דרישותיהם. בינתיים גשנתו הדברים כאשר צפינו — וכל משק יקבל תגבורת באנשים ובנשק, זוהי התכונה הראשונה של ימי הפוגה אלה. נהפוך כל משק למבצר חי — והצפוי לנו בשכועות הקרובים יפגשו אנשי המשקים ביתר כוח, גם כוח אדם וגם כוח אש. גם המשקים שאינם קיימים ושיש להקים אותם במהירות ובכמות הגדולה ביותר — גם הם יחזקו ויבוצרו בשנים אלה.

וארשה לעצמי לומר מלה קשה, ואני אומר אותה בדחילו ורחימו, ולא כתוכחה לעבר. לא אקח על עצמי לדון את חברי המשקים שגעזבו. אני יודע מה עבר עליהם. יודע אני מה עבר על משק פלוני בעמק-הירדן ועל משק אלמוני בגבגב לפני שהחברים עזבו אותו. דברי אינם אלא הוראה לעתיד: אם אמנם נמלא את חובתנו כלפי המשקים בכלים ובאנשים — ואני מקווה שנמלא אותה במידת יכלתנו, והיכולת גם עתה צולעת ומפגרת אחרי הצורך, אם כי היא גדלה ותלך ותגדל, — אז יקבע גם הכלל (ושוב, אני אומר זאת בדחילו ורחימו, כי אני יודע מה קשים ואכזרים הדברים שאומר), כי כל משק הנמצא במצור חייב להעזר שבלי פקודה מגבוה כל יעזוב שום איש חי את משקו! תביעה כזו מחייבת לא רק את הנתבעים אלא גם את התובעים, ורק אם התובע ממלא את כל חובתו — יכול הוא לדרוש

מהנתבעים למלא חובתם הם. והתובעים יעשו כל מה שביכלתם למען יוכלו לתבוע את הדבר.

יש משקים במספר לא קטן, שאינם יותר בבחינת משק: הפרות הוצאו או נהרגו, הלולים נחרבו, השדה אינו מעובד, ואין אפשרות של השקאה. והמקום אינו אלא מחנה, ואנשיו אינם אלא חיילים למעשה. וחברים אלה שואלים בצדק: מה טעם ומה בצע לעמוד במקום שאין בו עבודה ויצירה? והתשובה היא: יש טעם, וטעם רב. יש שקיום נקודה אחת מגן על חזית שלמה. עמדה קטנה, מחוסרת ערך כביכול, ממלאה לפעמים תפקיד מכריע במערכה גדולה. אנשי ירושלים חייבים תודה לא רק לאלה שהביאו להם אוכל בלילה, תחת מטר כדורים ופגזים, מסביבת לטרון, ולא רק לצבאות „נחשון“ ולפלמ”ח שפתחו בראשונה הדרך לירושלים, ולא רק לחטיבה השביעית שכבשה דרך חדשה לירושלים — אלא בראש וראשונה למגיני גוש-עציון. גיבורי הגוש הזה, אלה שנפלו חלל ואלה שנפלו בשבי, הגנו על ירושלים לא פחות מהיחידות שישבו חודשים רבים בחפירות בתוך ירושלים גופה. ועזיבת נקודה אסטרטגית אחת עלולה להכשיל חזית שלמה. ולמשקים שלנו עוד נתפנו עלילות בימים הבאים.

*

מלים אחדות על הצבא בכלל, עצם קיומו של צבא עלול להיות דבר לא דימוקרטי, לא אנושי, לא ציוני ולא סוציאליסטי. כי צבא קיים לשם הרג והרס. אך אין מפלט, צוררינו רוצים להשמיד אותנו, ורק בכוח צבא נשבור רצון האויב ויכלתו להזיק לנו. וצבא צריך להיות מותאם לתפקידו. לא כל בעיות הצבא הן ענין לבירור פומבי. גם זה הוא אחד הדברים הרעים של צבא. שעניניו ברובם אינם ניתנים אלא לבירור סגור, של יחידים ובודדים, על כל הרע הכרוך בזה. אבל זה הכרח שלא יגונה; ולכן אל תחכו לכך שאפנס כאן בבירור כל הבעיות של הקמת צבאנו והכשרתו למערכות הצפויות לו אולי בקרוב. אגע רק באחדות מהן, הנתונות לבירור פומבי, ציבורי. כי צבא נשען לא רק על כמויות, על ציוד, על נשק, על אימת. אמנם, בלי אלה אין צבא, אך אלה בלבד אינם מספיקים. הנשק העיקרי של הצבא הוא כוחו המוסרי. ואם יוכלנו לעמוד — ואכן יוכלנו! — בתדשים

האחרונים, בפני צבאות שעלו עלינו לא רק במספרם אלא גם באימונם, בנסיגונם, בנשקם ובפיקודם — כי עומדים כראשם מפקדים בריטיים בעלי נסיון רב במלחמות אירופיות, — הרי זה בעיקר בגלל יתרון אחד שהיה לנו — היתרון המוסרי. והצד הזה הוא ענין לכירור ציבורי ותלוי במאמץ ציבורי.

הייתי כ־15 שנה בהנהלת הסוכנות ובכל השנים הללו לא קיבלתי על עצמי שום תיק, היו לי נימוקים לכך, שאינם ענין לכירורים העומדים לפנינו כאן בשעה זו. בפעם הראשונה קיבלתי על עצמי תיק אחרי הקונגרס הציוני האחרון. נמסר לי תיק המלחמה, או כפי שקראנו לו תיק הבטחון. ותיק זה, אני הלמתי אותו והוא הלם אותי פחות מאחרים. אולם קיבלתי על עצמי הדין, כי עוד זמן רב לפני הקונגרס היה נראה לי שאנו עומדים אולי בקרוב לפני התנגשות צבאית לא עם ערבי ארץ־ישראל בלבד, אלא עם כל מדינות ערב, ועלינו להתכונן. קיבלתי תיק זה לא משום שהנני גנרל ואני בקי במדע הצבאי, אלא משום שבענין צבא, כמו בכל ענין מעשי אחר, קוֹכְעִים לא המומחים הבקיאים בטכניקה, אם כי עצתם והדרכתם היא חיונית, אלא פקוחי־עין ובעלי שכל ישר. וסגולות אלה יש — פחות או יותר — לכל איש גורמלי.

התחלתי את „הקריארה“ החדשה שלי בלימוד עניני הגנתנו, שגמשך כמה חדשים. אם כי לא הייתי זר למלאכה זו כל ימי חי בארץ, אף־על־פי־כן נדרשו ממני מספר חדשים עד שעמדתי על המצב האמיתי של עניני ההגנה. לא אומר עכשיו מה היו המסקנות שהגעתי אליהן אחרי בדיקה זו. אין זה שייך לענין ועוד לא הגיע הזמן לפרסם הכל. כאן אימר רק זאת. נתברר לי מה שידעתי גם קודם בדרך כלל, אך הפעם נודע לי באופן מפורט וקונקרטי יותר, כי יש לנו על מי להישען. לא שאנו עשירים בציווד — ויש לסמוך על התותחים והאווירונים ואניות המלחמה; כל אלה התקיימו רק בדמיון. גם לא היינו מאומנים ומומחים מבחינה צבאית וטכנית — גם בשטח זה היה הפרוץ מרובה על העומד, אולם יש לנו העיקר: האדם. האדם שלנו אינו גופל באפשרויות הגנחות בתוכו, ובכלל זה האפשרויות הלוחמות, מכל אדם אחר. לא רק בארצות השכנות, אלא אפילו בארצות המתקונות והמפותחות

ביותר. ידעתי שגם אנשינו אינם מלאכים, אלא בני בשר ודם עם כל החולשות והליקויים הטבעיים בכני בשר ודם, וליקויים אלה משתקפים גם במערכת ההגנה, אבל הללו אינם מרובים מהליקויים המצויים בכל מקום ומקום, בכל אומה ולשון. אולם הדבר העיקרי שנתברר לי היה זה: שהארגון, האימון והמשטר הקיימים ב"הגנה" לא יספיקו עוד. כי אנו נעמוד בעתיד, לא בפני כנופיות מאומנות פחות או יותר, כשם שהיה הדבר בשנים הקודמות, אלא יתכן מאד מאד שיהיה לנו דבר עם צבאות סדירים, וזה מחייב לא רק ציוד ממין אחר לגמרי, ציוד שלא היה ולא יכול היה להיות בידי ההגנה, אלא זה מחייב גם ארגון ואימון ומשטר חדש — ארגון, אימון ומשטר צבאי. לא פחות ולא יותר.

*

לא מעט מחברי ההגנה שימשו בצבא. אחדים — בגדודים העבריים בימי מלחמת העולם הראשונה, כגון אליהו גולומב, דוב הוז וחברים אחרים החיים עוד אתנו, ורבים ביחידות היהודיות בצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה, וכיחוד בבריגאדה. היו אחדים שהיו מתנדבים בצבא זר במלחמת העולם הראשונה וגם בשנייה. כמה מהם הצטיינו בקרבות ורכשו להם ידיעות לא מעטות, גם עיוניות וגם נסיוניות. אחדים מחיילים אלה תפסו מקומות חשובים בהגנה, אולם בדרך כלל חברי ההגנה לא היה להם נסיון צבאי וההגנה היתה רחוקה ממשטר צבאי, והרוב המבריע של חבריה לא קיבל אימון צבאי מספיק, והחיילים המנוסים ממלחמת העולם השנייה או שנשארו ברובם מסעמים שונים מחוץ לשורות ההגנה או שלא מילאו בתוכן תפקידים יעילים, והיה קיים מעין ניגוד בין ותיקי ההגנה ובין הניכיו הצבא. אולם המצב שהועמדנו לפניו חייב אותנו להקים כוח צבאי שבאימונו, ארגונו, ציודו ומשטרו יוכל לעמוד בפני כוחות-צבא סדירים של מדינות ערב.

לא קל היה להקים את הדבר. יש מסורת, ומסורת מפוארת שאין להתבייש בה. מסורת של ארגון ההגנה, ארגון זה, לא ממשלה הקימה אותו ועל כן לא היה כפוף לה. היה זה חיל-מתנדבים שקם מכוח עצמו וניהל עצמו ופעל במחתרת. בין התמונות התלויות כאן לפנינו יש אחת של אליהו גולומב,

שהיה מראשי האדריכלים של כוח-ההגנה הזה. בענייני יום יום היתה ההגנה למעשה עומדת בדרשות עצמה, להלכה היתה ההגנה כפופה למוסדות הלאומיים, אולם בתנאי-מחותרת היתה כפיפות זו קיימת רק בשאלות עקרוניות. ואליה לא היה כפוף למעשה לשום רשות שהיא. הוא קיבל הוראות ממצפוננו ומאחריותו הציונית ולפיהן פעל. באחריות עצמית זו היה צפון כוח מוסרי גדול, כוח חיובי, יוצר, חלוצי. אלמלא היתה קיימת הגנה מתנדבת זו ברוחה החלוצי וביומתה החפשית, לא היינו עומדים בחמשת החדשים וחצי שלפני הקמת המדינה, ומי ידע אם היה נשאר זכר מהישוב היהודי בארץ. אולם עם הקמת המדינה לא השתרר השלום, אלא להיפך — החלה פלישת צבאות ערב. והדבר הזה היה צפוי, ולקראת מבחן זה היינו צריכים לכונן תכונתנו הצבאית. ושינוי זה הייב גם סתירה וגם בנין: סתירת המסגרת שנתישנה ובנין מסגרת חדשה. וסתירת הישן היתה אולי קשה מבנין החדש. לא הכל היה מן הצורך לסתור. להיפך, ההגנה הורישת לנו ערכים יקרים שבלי שמירתם וטיפוחם והגברתם לא יהיה ערך רב לחדש. והם: ערכי ההתנדבות, החלוציות, החברות הנאמנה, התזון הציוני, טוהר הנשק שעליהם היתה בנויה ההגנה. אבל לאלה היה מן הצורך להוסיף אימון צבאי, משטר צבאי, משמעת צבאית — וכפיפות מוחלטת לשלטון הציבילי העליון של המדינה.

ודבר זה לא היה קל. ארגון ההגנה שקם מתוך התנדבות חפשית זמתוך אחריות פנימית אישית וחרדה לגורל בטחון הישוב — לא קל ולא פשוט היה לשים עליו עול השלטון הציבילי. להלכה היתה מרות ההסתדרות הציונית מוטלת כל הזמן על ההגנה, אבל מרות זו היתה למעשה במידה רבה פיקטיבית. עם הפיכת ההגנה לצבא — אסור היה להסתפק במרות פיקטיבית של המדינה. צבא שאינו כפוף באופן מוחלט לשלטון הדימוקרטי של העם — הרי בסופו של דבר שהוא משתלט על העם ומוליד אנוכייה צבאית. ולא קל היה המעבר מחיל הגנה במחתרת התלוי למעשה בעצמו — לצבא סדיר הכפוף לשלטון המדינה. וגם עכשיו עוד לא התגברנו על כל הקשיים.

*

בראש וראשונה אנע בשאלה עדינה ודקה שהרבה חוששים לנגוע בה. כי

סביב לה נוצרה אוריה מכבידה מאוד. אולם לא ארתע מכך, כשם שלא נרתעתי מעניגים מרים ומסוכנים אחרים, ואיחד הדיבור על ענין הפלמ"ח. לפני התחלת המלחמה היה הפלמ"ח הפורמציה המגויסת היחידה בתוך ההגנה. במסגרת ההגנה היו עוד אלפי חברים ותיקים ומסורים שעמדו בכל שעה ובכל רגע לפקודת ההגנה, אבל כל אלה גויסו רק כשהיו נדרשים לפעולה. כל אחד מהם היה עסוק יום יום בעבודתו, במשק, בבית-החרושת, במשרד או באיזה מקום אחר, ולא היו מגויסים בקביעות. הפלמ"ח היווה סוּח לא-גדול, בסך-הכל כ-23 אלפים, אולם הוא נבדל מכל היחידות האחרות ב"הגנה" בשני אלה: (א) היה מגויס בקביעות, (ב) מחצית זמנו היתה נתונה לאימונים (המחצית השניה — לעבודה), ולכן היה הכוח המאומן ביותר בהגנה, והתקרב יותר לטיפוס של גדוד צבאי סדיר.

ככוח בלתי-ליגאלי לא יכול היה לקבל אימון צבאי מלא ומעולה, אולם בכמה זכרים לא נפל מהיחידות הצבאיות הטובות ביותר. כוח זה יחד עם אנשי החטיבה היהודית הלוחמת במלחמת העולם השניה היוו חוט השדרה של כוח המגן שלנו עד עכשיו.

לפני כמה זמן חגג הפלמ"ח את יום שבע השנים לקיומו. ואני רוצה בהזדמנות זו למלא חובה שלא נתמלאה אז, כשבציבוריות ובעתונות סיפרו על הפרשה הגדולה והמפוארת של הפלמ"ח. אני רוצה לציין זכותו המיוחדת של הקיבוץ המאוחד בהקמת כוח זה. אלמלא הקיבוץ המאוחד, ואלמלא העזרה המתמידה — הכספית, הארגונית והמשקית שהוא הגיש, לא היה הפלמ"ח מגיע למה שהגיע. ויזכר חברנו אליהו גולומב שהוא היה יוזמו של הפלמ"ח. מקימו ובנו והרוח התייה בו זמן רב. הפלמ"ח הגיע לגדולות, ולא מבחינת היקפו הכמותי, אלא מבחינת כוחו המוסרי. בטיפוחו של הפלמ"ח יש לקיבוץ המאוחד חלק רב. כל שאר הגופים התישיבותיים חטאו הרבה כימים ההם כלפי הפלמ"ח. גם הקיבוץ הארצי, גם חבר הקבוצות, גם תנועת המושבים לא נתנו העזרה הדרושה, לא גילו אותן הבנה ולא מסרו את משקיהם לבסיסים. אילו היו גם הקיבוץ הארצי וחבר הקבוצות ותנועת המושבים נותנים את מלוא תמיכתם לפלמ"ח במשך כל שבע השנים הללו, כשם שנתן הקיבוץ המאוחד, היה הפלמ"ח גדול פי כמה. אבל גם בממדיו

המצומצמים פעל הפלמ"ח גדולות — גם בתקופת מלחמת העולם השנייה, גם ב"ימי המאבק", וגם בהתגוננותו הפעם. הזכות גדולה היא לאלהיו ולמזכירות הקיבוץ המאוחד על שעשו מה שעשו. וחבל מאוד שלכל זה יש להוסיף „אבל" אחד.

בדומה לדברים אחרים בתנועתנו — קרה גם כאן אסון. במקום יומה יצורה ליצירת כוח שיחא צמוד למטרתו ויהיה כוח מגויס חלוצי העומד לרשות הכלל, נעשה נסיון — והוא נמשך עד היום הזה — להקים כוח פרטי, סיעתי. עד לפני זמן קצר היו חברי השומר-הצעיר נוהגים לומר על הפלמ"ח: „הצבא הפרטי של החבר פלוני" (איני רוצה לנקוב בשמו). וכשם שנעשה בשעתו נסיון של חברי סיעה ב' — והם אז חברי מפלגת פועלי א"י, שנשלחו מטעם המפלגה לעבוד בנוער העובד, להפוך את הנוער העובד לאיפרכיה שלהם, כך נעשה הנסיון — באותה מסירות ועקשנות — לעשות את הפלמ"ח מונופולין של מפלגה אחת, מין חטיבה צבאית של המפלגה, ובימים ההם עוד לא היתה זו אפילו מפלגה, אלא סיעה במפלגה. נסיון זה פגע הרבה ביעילותו של הכוח הזה.

עם הכרות המלחמה עלינו נשתנו פני הדברים: הפלמ"ח לא היה עוד הכוח המגויס היחיד. חל שינוי גם בפלמ"ח גופא. לפני המלחמה היה הפלמ"ח מתאמן מחצית תחודש, ועובד במחצית השנייה. עם פרוץ המלחמה נפסקה העבודה המשקית של אנשי הפלמ"ח והמגויסים, ודינם היה ככל המגויסים האחרים: כל זמנם היה נתון לצבא. אבל גויסו לא רק חברי פלמ"ח — אלא כל הנוער, מקודם באלפים ואחר כך ברבבות; ולפלמ"ח גופא נתגייסו אלפים חדשים שלא קיבלו כל הכשרה משקית אלא צבאית בלבד. עכשיו יש לנו כמה חטיבות מגויסות, שכל זמנן וחיותן קודש לדבר אחד — לאימונים ולמלחמה. ועלי-די-כך בטל כל ההבדל שהיה קיים מסודם בין יחידות פלמ"ח ובין יחידות אחרות של ההגנה. עם הקמת צבא הגנה לישראל נעשו כולם כפופים למטה הצבא ולממשלה הזמנית. חטיבת פלמ"ח — עם כל עברה המפואר — נעשתה לאחת החטיבות בצבא, ולפי הדין היה מעמדה צריך להיות שווה למעמדן של שאר החטיבות. אולם הסיעה (בינתיים נהפכה הסיעה למפלגה, אחרי האיחוד עם השומר-

הצעיר) לא הסתלקה מנסיגותיה להטלת מרותה המפלגתית בפלמ"ח. ולהעמיד חלק מהצבא בתנאים מיוחדים — תנאי מונפולין מפלגתיים. הוקם מנגנון מיוחד שקראו לו מטה ארצי, בלי ידיעת הצבא ובלי אישור הממשלה (ולפני הממשלה — בלי אישור הסוכנות). מבחינה רעיונית נאמר, שהפלמ"ח הוא צבא מעמד הפועלים, למעשה התכוונו להפוך אותו לצבא של מפלגה.

*

כל ימי הייתי חבר המפלגה וההסתדרות ואשאר כל ימי — כך אני מאמין — חבר המפלגה וההסתדרות, ואני מוכן להילחם על עניני המפלגה וההסתדרות, אולם יש גוף אחד ביישוב שבתוכו לא אשלים עם כל מחיצה והבחנה מפלגתית או הסתדרותית בין יהודי ליהודי — זהו הצבא. כאן אני יכול לפעול כיהודי, ואך ורק כיהודי. בצבא איני מוכן להכיר לא בהסתדרות ולא במפלגה. ואין זה ענין של עמדותי אני. צבא הוא לא לנוי — אלא לבטחון ולהתגוננות. אנו נתקפים לא כחברי הסתדרות או כחברי מפלגה, אלא כיהודים. הבטחון לא יפון אם לא נגייס כל כוחות העם. לא נעמוד בלי מאמץ כללי. כולם נתבעים להתגייס. מכל מגויס נדרש המכסימום. לכל מגויס עלינו לתת תאימון המשוכלל ביותר. כל הישוב נתבע לעמוד מאחרי המגויסים. כל הפליה ומחיצה בצבא תערער המאמץ הכללי ותחבל ביעילותו של הצבא. משקיבלתי על עצמי תיק הבטחון ומשהתחלתי לטפל בעניני הבטחון — ידעתי רק דבר אחד: בטחון הישוב, ובתחומי עבודת הבטחון איני מסוגל ואיני מוכן להבחין בין מפלגות והסתדרויות. אני עובד עם חברים ממפלגות שונות ואיני מרגיש בכל מחיצה — ואני מקווה שגם הם אינם מרגישים בשום מחיצה; גם אויבינו אינם מכירים בשום מחיצות בתוכם, ואינם מבחינים בין יהודי ליהודי. עלינו לדאוג לדבר אחד, יחיד ומיוחד: להגן על הישוב, על המפעל הציוני, על עתיד האומה.

עם השינוי הזה שחל עם גיוסם של רבבות אנשים והפיכת חיל מתנדבים הפועל במחלת לחיל מגויס מתוך חובה — בין שהאנשים רוצים ובין שאינם רוצים בכך; ועם הקמת המדינה וצבא הגנה לישראל המחייבים כל מגויס לקבל אימון וללכת לכל מערכה, לכל אשר ישלח — מן ההכרח שיחולו שינויים רבים בכוח המגן שלנו, ואמנם, חלו הרבה שינויים. בתוך

מלאכה חדשה זו, הקשה והאיומה, של הקמת הצבא היהודי ובניית הבטחון היהודי, לא נתקלתי בשום אינטרסים מפלגתיים, סיעתיים ומעמדיים. הנוער שלנו נענה, היהדות העולמית נענתה, הישוב נענה, והמעבר מהגנה במחתרת לצבא סדיר הכפוף לממשלה נעשה בלי קשיים יתרים, המפקדים שהיו רגילים לפעול על אחריות עצמם קיבלו על עצמם הדין באהבה, אולם בפינה אחת חשובה — נתגלה קושי: הסיעה שראתה מקודם בפלמ"ח צבאה הפרטי — ניסתה בכל האמצעים לשמור על המוניפולין שלה, ובניגוד לצרכי הבטחון והמדינה נעשו מאמצים עקשניים להטביע חלק של הצבא בחותם מפלגתי. אילו לא היה הדבר פוגע במאמץ המלחמתי של הישוב לא הייתי נכנס בשעה זו בריב קשה, המעטות התקלות בחיינו? הרי אנו משלמים עם חרפת הפילוג בתנועת פועלי איי ללא כל הצדקה מוסרית או פוליטית, אבל השתלטות מוניפוליסטית של אחת הסיעות על חלק מהצבא פוגעת קשה במאמץ המלחמה, ואיני מסוגל בתקופה זו לראות שום דבר אחר מחוץ למאמץ המלחמה. איש לא יחשוד בי שאני אדיש למדינה היהודית, אבל עכשיו איני מתעניין אף במדינה היהודית, כי בלי בטחון לא תהיה מדינה, לא יהיה ישוב ולא יהיה עם ישראל.

שלטון סיעתי בחלק מהצבא חותר תחת יעילות הצבא, והנסיון להפוך הפלמ"ח לנחלת מפלגה פוגע בפלמ"ח. — באחד הכוחות המעולים ביותר של צבאנו, הצבא הוקם — ואחרת לא יתכן — על יסוד של שוויון פנימי. גם במדינה ובחברה שיש בה הבדלים מעמדיים, הבדלים ברווחים, במשכורות, בתנאי החיים — שולט בצבא עקרון השוויון, כל חייל מקבל אותם המדים, אותו אוכל, אותה משכורת, אותה עבודה, בין שהחייל הוא בן עשירים ובין שהוא עני שבועניים, ואין זה נעשה מתוך אהבת שוויון, אלא מתוך הכרח הטובע מטבע הדבר שנקרא צבא.

חייל חייב לציית ולתת כל מה שיש לו, ובלא הרהור וזיכוח, גם כשפוקדים עליו ליהרג, הצבא בנוי על משמעת שאינה יודעת גבולות. כשנשטלים זאת מהצבא, הרי הוא נעשה אספסוף מסוכן ללא כוח עמידה, תנאים חמורים אלה אפשר להשליטם בצבא רק אם יש בו חברות ושוויון, ורק אם כל חלקיו כפופים לרשות האחת שהיא היא האחראית על מאמץ המלחמה ועל

הבטחון. לא יתכן צבא שרובו כפוף לשלטון הכללי של העם, וחלקו כפוף לאיזה שלטון אחר, גלוי או נסתר.

*

כשהוקמה מנהלת-העם (שנועדה להיות ממשלה זמנית עם הקמת המדינה) עברו עניני הבטחון מהסוכנות למנהלת העם, והוצע לי להחזיק בתיק הבטחון. מלומד נסיון מר, הודעתי כי אקבל את התיק הזה רק אם יקוימו שלושה תנאים:

(א) הצבא כולו הוא צבא ישראל ורק של ישראל. כל חלקי הצבא וכל חטיבותיו יש להם רק בעלות אחת, והם ניתנים למרות אחת — מרות ישראל. הוא הקובע מה לעשות ואיך לעשות. איך להקים את החלקים ואת החטיבות. איך לתאם אותם ומה היחסים ביניהם.

(ב) שוויון גמור בין כל החלקים. בין כל הגדודים ובין כל החטיבות בתוך הצבא. כאן מסיבה של תנועת הפועלים. ואין צורך להסביר ששוויון אינו יכול להיות פסימי, אינו יכול להיות גם שוויון ביכולת. גם במשטר קומוניסטי שיקום לעתיד לבוא עוד יהיו הבדלים בין אנשים בכשרונותיהם. אלה הם מהדברים שהם מכבשונו של עולם. אבל יש הכרה שיהיה שוויון בדברים התלויים בחברה ובמדינה, וששוויון זה יהיה גמור ומוחלט. גם בצבא יש חייל שהוא אמיץ ומוכשר יותר ויש שהוא אמיץ ומוכשר פחות. אך כולם מוצגים באותם התנאים, מקבלים אותו האימון ואותו הציוד ועומדים לרשות אותו פיקוד. כולם משרתים את המטרה האחת — הנצחון.

(ג) בצבא פועל כל אחד לפי סמכות מוגבלת ומותחמת, ואין איש או חלק רשאי לקחת לעצמו סמכות כרצונו. גם בזה מתבטאים ההבדלים בין חייל צבא לבין חייציבור. בציבור דימוקרטי אין אדם צריך להיבחר כדי שיהיה בעל השפעה. איש לא בחר באיינשטיין שיקבע חוקים מדעיים חדשים, אבל הוא זכה לתפיסה מעמיקה בראיית הטבע כאשר לא זכה לה איש מיכי גיטוין ואילך. והוא הקנה לדורנו ראייה חדשה של הטבע, מזנכי האנושות ומוריה אינם מסמכים על ידי רשות. הסגולות המכשירות אותם לתפקיד נעלה זה הן מתנת הבורא. אולם אין איש עושה עצמו מפקד בצבא. רק הרשות הממלכתית יכולה למנות אנשים למשרה זו. והרשות מגדירה בדיוק הסמכות של

כל מפקד ומפקד, בצבא מעניקים למפקד סמכויות עצומות: כל מי שכפוף לו חייב להישמע לו ללא ערעור והרהור, הוא רשאי אפילו לשלוח אנשים למות. — בלי זה אין צבא. אבל כל זה מקבל המפקד ממקור הסמכות הממלכתית, ורק בתוך התחומים שהם מוגדרים על-ידי רשות העם, ולא בחדרי-חדרים של סיעה, מפלגה או גוש.

שבעים שנה לא נהגו אצלנו כך. המגינים עשו את עצמם למגינים. איש לא הכתיר את אליהו גולומב בתורת מפקד — הוא היה ראש ההגנה בחסד עליון והבריו הכירו בו. נזהג זה אין להמשיך בו יותר, — עכשיו צריך אדם לקבל סמכות כדי שיוכל לפקד.

*

ברור, שבלי שלושת תנאים אלה לא יקום צבא ולא יעמוד במערכה; כי אנו עומדים עכשיו בפני צבאות סדירים ולא בפני כנופיות. ועל התקנת שלושת העקרונות האלה רעשו הסופים, והתנהלה מערכה של שיסויים והשמצה מעל דפי העתונות ובלחישות סתר. ויאמר כאן: מערבה גלויה בעתונות ובציבור אינה מהדברים הגרועים ביותר. הרע שבדבר, שמתנהלת גם מלחמת לחישה מכווערת המביישת את תנועתנו. מנסים להרעיל חלק מהנוער העומד במערכה, שאינו יודע ואינו יכול לדעת נכונה את הענינים, והדברים הגיעו לכך שמפיצים שמועות כי רוצים להרעיב את הפלמ"ח, לקפחו בהלבשה ובציוד, ועוד כל מיני דיבות שפלות כאלה.

משונה הדבר: אני יושב עם מפקדים מכל היחידות, בתוכן גם של הפלמ"ח, ויש הבנה הדדית גם בנוגע למיבצעים שצריך לעשות וגם בדבר תיקונים ושינויים בתמיכות ובמבנה הצבא ובסדריו הספקה וכו'. אין חילוקי-דעות ביני ובין המפקדים, כולל גם מפקדי הפלמ"ח. אך כל זה בחדרי-חדרים של המטה. אחר הוא המצב בחוץ: שם שומעים לחישות על קיפוחים, התנגשויות ומעשים נוראים.

לפני שלושה חדשים החילתי בהקמת חיליים. היה נדמה לי שצורך זה מובן לכולם ואין עליו ערעור. אולם כשהתחלתי בגיוס כוחות — נתקלתי מיד באובסטרקציה מאורגנת: מי שהוא חשש שחיל-הים יפגע במונופולין של הסיעה השלטת בפלמ"ח, סוף סוף התגברתי על הפרעות אלה — ואלה

שלא רצו מקודם לשמוע על חיל-הים מסתערים עכשיו על הכית הצעיר הזה. מן ההכרח שיבינו חברים אלה — שלא ישאר שלטון סיעתי על חלקי צבא. כל היחידות וכל החיילות יהיו חלקים בלתי נפרדים ושוויו-זכויות וחובות בצבא הגנה לישראל, והצבא יהיה כפוף כולו ובשלמותו למרות אחת, ואחת בלבד, למרות המדינה, ויקבל הוראות ופקודות מהממשלה ומהמפקדים המוסמכים.

ויש גם להפסיק השיסויים והלחישות. אמנם אין אלה פוגעים בצמרת — כי הצמרת יודעת האמת, ואין לי אתה כל חילוקי דעות. אולם הנערים הצעירים, העושים בעצמם המלאכה הקשה והמסוכנת, הנמצאים במקומות מרוחקים ובתנאים קשים ומכבידים — לחישה ארסית זו מרעילה אותם ומכבידה מלאכתם שאינה קלה בלאו הכי. ראויים הם שלא יתעללו בהם!

*

זשאלתי בכתב: האם אין לנו צורך בכוחות-מחץ שיקבלו אימון מיוחד? — ודאי דרושים לנו חיילות בעלי כושר מיוחד, ואנו מארגנים עכשיו יחידות מיוחדות, שאין אני יכול ואין אני צריך לספר עליהן פה. כשיכנסו לפעולה ידעו כלם, ויחידות אלו — אני מקווה — יגדלו וישתכללו, אולם אלו מתארגנות ומתאמנות לפי צרכי מלחמה, מתוך תיכנון כללי, ולא לפי צרכים מפלגתיים וסיעתיים ולא לפי אידיאולוגיות מיוחדות. יש הבדלים טכניים ומקצועיים בין יחידות-צבא שונות, אבל לא יתכנו הבדלים אידיאולוגיים ופוליטיים. אם אידיאולוגיה מסוימת טובה לאחת החטיבות — היא טובה לצבא כולו.

*

איני בקי עכשיו במצב הענינים בהסתדרות ואיני מוסמך לחוות דעה אם פעולות ההסתדרות בשעה זו מותאמות לצרכי המלחמה, אולם עלי להדגיש, שלא רק יעילות הצבא וצידו, אלא גם יעילות המשק היהודי והעבודה היהודית בתקלאות ובחרושת הוא מהגורמים שיכריעו במערכה זו. ההסתדרות חייבת עכשיו לא רק לשמור על רמת-החיים של הפועל היהודי, לא רק לדאוג שלא תפול עליו כל המעמסה הכלכלית של המלחמה ושהיא תחולק שווה בשווה עם כל השדרות. — אלא חייבת גם לדאוג (ואיני רואה את

הדאגה הוּו) שפריון העבודה יעלה. איני מכיר עכשיו תפקיד גדול ודחוף יותר להסתדרות מזה. הימים ימי מלחמה, מלחמה לחיים ולמוות; הכול תלוי בה; וכשאני אומר הכול, פירושו הכול — היינו, חיי ילדינו; וכשם שגורל המלחמה תלוי ביעילות הצבא, במשמעתו, באימונו, בכשרון הקרבנות, ברוח שלו, כך הוא תלוי ביעילות המשק ובפריון-העבודה של הפועל, ולא רק של הפועל העובד באופן ישיר לצרכי הצבא. אלפי פועלים שאינם עכשיו במערכה יש להם זכות שאינה פחותה מזו של החיילים העומדים במערכה — אלה הם בראש וראשונה עובדי התעשייה הצבאית, שבלי עבודתם זו לא היינו מחזיקים מעמד בחדשים אלה. אך לא רק הם; כל הפועלים בכלל בתי-החרושת ובכל השדות — בפריון עבודתם ויעילות עבודתם תלוי גורל המלחמה. איני מאמין שיש צורך בחוקים לאסור שכיתות. אם יש מקום שבו מקפחים את הפועל ואין לו דרך אחרת, ישבות גם בימי המלחמה. במידה שאין זה פוגע פגיעה קשה במאמץ המלחמתי. אולם בתקופת המלחמה יש צורך בהעלאה מכסימלית של פריון העבודה. יהיה לנו צורך בהרבה אוהלים, פלדה וברזל — נשק וכלי דכב ושריון — ובהרבה מזון ונעלים, לא רק לצבא אלא גם לאזרחים — וסיפוק כל הדברים האלה תלוי קודם כל בכושר עבודתו ופריונו של הפועל.

*

משהו על הצבא בכלל. נעשו דברים גדולים בשטח זה, אבל אנו רחוקים עדיין מאוד מהמטרה. אל נזלזל בכוח האויב — לא רק במספרו ובציודו הכבד, אלא גם בכושר מלחמתו. שוב אין אלה כנופיותיו של המופתי, או קאוקג'י, — אלה הם צבאות סדירים, מאומנים, ממושמעים, שאולי אינם נופלים בהרבה באומץ רוחם מאנשינו. הם יודעים להילחם והם נלחמים גם בגבורה. בחורינו שהתנגשו אתם בדרום ובחזית לטרון, למדו לכבד אותם כחיילים, ואנו צריכים לעשות מאמץ גדול בהרבה שטחים, שלא ניפול מהם באימוץ ובמשמעת (צר לי לומר שבשטח זה לא הכל בסדר אצלנו), ועד כמה שאפשר — גם בצידוד.

יש לנו נשק סודי אחד (מלבד מינים אחרים של נשק סודי שעליהם לא אדבר), שהוא אולי העיקרי, המבטיח סיכוי לנצחון, ועלינו לחשלו. נשק

סודי זה נמצא בידים — בידי אלה הנמצאים כאן ובידי אלה שאינם נמצאים כאן — הרוח, והיא היא שתכריע במערכה בה אנו נתונים. אני אומר זאת לאחר טיפול של שנתיים אך ורק בענין זה הגקרא צבא ונשק: רובים ומקלעים ותותחים ואניות-מלחמה ואוירונים. יודע אני ערך הדברים האלה, שמילאו וימלאו תפקיד לא קטן. תולדות ציודו של צבאנו הן מהדברים המופלאים והמכריעים בתולדות המערכה הזאת. לצערי טרם הגיעה השעה לדבר בפומבי על פרשה גדולה זו כיצד נרכש, הועבר והוחסן, וכיצד יוצר ונרכש הנשק שבו נלחמים עכשיו בחורינו. נשק קל וכבד על תחמתו, ולא רק נשק — אלא כלי-רכב ואוירונים וכלי ים, זוהי אפופיה אדירה של עבודה צנועה ומסורה, רבת-גבורה ועשירת-תחבולות, שאינה נופלת מעלילות הגבורה המפורסמות ביותר של ההגנה ושל צבא ההגנה לישראל. אך חייב אני פה לציין לפחות שם אחד של חברה שיש לה חלק ונחלה בציוד הצבא — גדולה מאירסון, ואציין בכלל חלקה של האשה שלנו במערכות ההגנה ובמלחמה זו. ביחוד חלקן של האמהות שלנו. לא היו לנו בנים כאלה אלמלא היו להם אמהות כאלו. אלמלא היתה אם כרחל לביא, לא היו לנו בנים כבני לביא.

הרוח תכריע, אך לא כשהיא לבדה; בלי אימון ובלי משמעת ובלי חסיבות מגויסות ובלי ציוד ותותחים ואוירונים — הרוח בלבד לא תעמוד לנו. אולם כל התותחים והאוירונים לא יועילו אם לא תקום בנו רוח. שכמותה אינה מצויה בצבאות אחרים. רוח זו נתנה לנו עד היום כוח לעמוד, ובה ננצח. הדבר הוא בידינו, בידי המפלגה, ההסתדרות והישוב — כולנו אחראים לכך. וקודם כל מוכרחה לבוא רוח אחרת במה שקוראים — לדעתי, לא בצדק — בשם עורף. בארצות גדולות יש חזית ויש עורף. בארץ ענקית כמו רוסיה היה זה בולט מאוד; החזית התפשטה על פני עשרות אלפי מילין, אך היה עורף גדול יותר שהשתדע על מאות אלפי מילין, שלשם לא הגיע שום צבא זר ושום אוירון ושום קול תותח, לא כן בארץ קטנה כשלנו; כאן אין נקודה אחת ואין בית אחד שאינם חזית, לפני ההפוגה נהרגו אצלנו ילדים בתוך תליאביב, בראשון-לציון ובמקומות אחרים, כי אצלנו אין הבדל בין חזית לעורף, במושג "עורף" אני מתכוון לאלה שאינם בצבא, ואני

אומר: אסור שתהיה בימים כאלה רוח כזאת הקיימת בעורף ושנותנת לחיילים שלנו לעמוד במערכה לילות רבים ללא שינה, לפעמים בלי נעלים ובלי מזון, אך ורק משום שאין מספיקים להביא את האוכל לחזית החדשה, ומשום שהנעלים בלו בדרכים הקשות של סלעי ירושלים. משחו מרוח החזית צריכה לפעם בעורף. כי לא יתכן שתתקיים תהום רבה בין הנעשה בחזיתות. — מאמץ בלתי-אנושי שהוטל על בחורינו ובחורותינו העומדים שם — ולבין הנעשה במקומות אחרים. הארץ היא קטנה, וכשהייל שאינו מקבל נעלים ואין לו שמיכה בא ליום חופש לתל-אביב ודואה את השפע הזה ודואה איך אוכלים במסעדות. — אי אפשר שרוחו לא תתערער. ויש אצלנו עריקים. קשה לדון את כולם ללא יוצא מהכלל לכף חובת, כי בשעה שמהייל נדרש הכל — הוא יודע שאשתו אינה מקבלת את המשכורת המינימלית לקיומה ולקיום ילדו. רק משום שהישוב לא מילא את חובתו אפילו למלוח האומני. עד מלחמה זו ההגנה היתה רק של מתנדבים. איש לא כפה על מישהו להיות חבר בהגנה או בפלמ"ח; טובי הנוער הלכו לפלמ"ח והם עבדו והתאמנו במשקים, ובתוך האווירה של עמקי-ירעאל, עמקי-הירדן והנגב — חושלה רוחם ללא חת. מי שלא רצה לא הלך. עכשיו המצב נשתנה מעיקרה. עכשיו מגייסים אנשים בעל כרחם. בין המגויסים שלנו יש אנאלפאביתים, בני שכינות העוני, ילדים אסופים וילדי רחוב, ויש בני עדות המזרח שחטאו הרבה להם. הצבא שלנו הוא תמצית הישוב, ודמותו הרוחנית — היא תעצב את פני הישוב. הוא קם תוך סערת-מלחמה, ולפני שאומן כראוי כבר גשלה לחזית. באחת החזיתות המכריעות בשבועות האחרונים השתתפו כמה חיילים שהספיקו להיות בצבא רק שני ימים, רובם מעולי קפריסין. אבל לא היתה לנו ברירה. ירושלים היתה בסכנה, ואנשים אלה הצילו אותה, אם כי מלחמתם היתה בלטרון ולא בירושלים. עכשיו יש הפוגה, ויש הזדמנות ויש הכרח שטובי הכוחות התרבותיים שבתוכנו יתנדבו לתפקידי החינוך בצבא.

אנשי הפלמ"ח גילו מה יכולים נערי ישראל לפעול גם כשהם מעטים וגם כשהם כמעט מחוסרי נשק. הם הביאו אתם את גבורת החזון המתגלם בהתישבותנו — בגולת הכותרת של היצירה הציונית בארץ. ריה זו אינה צריכה להיות נחלת יחידים ונחלת חטיבה אחת. אלא נחלת כל הצבא שלנו!

זכולם כאחד מוכשרים לכך. אין בינינו בני-נביאים ונחותי-דרגה, ואין גזע נעלה וגזע שפל. כל נער תימני וכל נער כורדי וכל נער אשכנזי או נער מעדה אחרת מסוגל להתרומם לדרגת הגבורה העליונה — אם רק ניתן לו מה שנתנו לילדי המשקים ולנערי פלמ"ח; אם נטפל בו באתבה ובאמונה. ינקנה לו ערכי תנועתנו וחזון מפעלנו. כל אחד מהם מסוגל לקלוט תורה זו ובכל אחד גנוזות אפשרויות רבות.

בימי הפוגה אלה עלינו להתכוונן לבאות, בתכונה זו אסור שיחסר המאמץ החינוכי והתרבותי בקרב הצבא שלנו.

ב' בחשוון תש"ט — 4.11.1948

למפקדים צעירים

(בגמר קורס למפקדי פלוגות)

מפקדים צעירים,

אתם יוצאים מכאן להיות מפקדים בצבא-הגנה לישראל. זוהי זכות גדולה וגם אחריות כבדה. אתם יוצאים להיות מפקדים בצבא הצעיר ביותר בעולם, שלא מלאה לו אפילו שנה אחת, שאולי שמונים אחוז מחיליו לא היו אפילו בהגנה במחמרת. זרוב אימונו וצידו הוא קנה לעצמו רק לאחר 15 במאי, לאחר הקמת המדינה. ואף על פי כן אין צבא צעיר זה צריך להתגייש מפני צבאות ותיקים ומנוסים; אם כי צבאנו גויס, אורגן, אומן וצויד תוך כדי סערת המלחמה, הרי הוא עמד במבחן האש והדמים בהצלחה ובכבוד. פעולות „נחשון“, „עשרת הימים“, „שבוע הדרום“, ששים שעות הגליל — הן פרשות של גבורה ונצחונות, ונעשו כבר תאריכים היסטוריים. אולם טרם הגענו למחוז הפצנו. לנצחון הסופי ולשלום. רק חלק אחד בארצנו שוחרר כליל — זהו הגליל. עוד ירושלים נצורה בחלקה ומופגזת יום-יום, או יותר נכון

לילה-לילה; עוד השרון והשומרון נתקפים על-ידי האויב, ואפילו הנגב עוד לא שוחרר כולו. ועוד נארגות מזימות צבאיות ומדיניות נגדנו ויתכן שעוד קשה הדרך אשר לפנינו. קיומנו, חירותנו, עצמאותנו, בטחוננו, אפשרויות העליה וההתיישבות, והקביעה הסופית של תחומי המדינה — כל אלה חלויים עדין בכשרו ויכלתו של צבא-הגנה לישראל. משום כך אסור לנו להיות שאננים ומרוצים מהכיבושים והנצחונות שנחלנו עד כה. צבאנו טרם סיים את כל מלאכתו, ויום-יום אנו מצויים על בדיקת כשרו ויעילותו של מבשיר זה לגאולת ישראל.

*

צבאנו גילה תכונות יקרות, יכולת קרבית רבה ונכונות לחירוף-נפש, והוא כבר כתב בחדשים המעטים של קיומו פרקי תפארת והוד בספר ההיסטוריה שלא ימחו לעולם, אבל הוא מגלה גם כמה ליקויים ומגרעות שאסור להתעלם מהם. דוקא מפני יקרת צבאנו והאחריות הרבה המוטלת עליו, עלינו לחשוף בלי טשטוש ובלי רחמים את תסרונותיו ופגעייו ולשקוד בלי הרף ובלי רחיעה על תיקונם במהירות וביעילות האפשרית.

בשורה הראשונה עלי לציין, שהשמעת לקויה בתוכנו — המשמעת אינה שלמה, לא בקרב החיילים ולא בקרב המפקדים, הנמוכים והגבוהים. אין אני צריך להסביר כאן מהו ערך המשמעת כשביל הצבא — כמו שאינו צריך להסביר חשיבות האוויר לנשימה, צבא ללא משמעת אינו יעיל ואין ביכלתו למלא את השליחות המוטלת עליו.

ירדתי גם סיבת הליקוי — צבאנו צעיר, ואין לו מסורת צבאית. מה-הגנה ירשנו כמה תכונות יקרות ומפלאות, אבל אין הגנה במחתרת מסוגלת לפתח משמעת צבאית, ובן-יום אין מקימים צבא ממושמע; אולם אנו דחוקים בזמן, אין לנו הרבה שהות, ומה שאחרים עושים בדור — עלינו לכצע בשנה, וחיילים המפקדים להנחיל לצבא את ההכרה הפנימית והסגולה האב-טומאטית של משמעת מוחלטת — והם יעשו זאת אך ורק אם הם בעצמם ישמשו מופת במשמעתם הם.

והמשמעת נדרשת לא רק בענינים גדולים — בפעולה קרבית, אלא בעניני

יוס'יום, בשמירת פכים קטנים וקפידה על דייקנות ונקיון וסדר בשעת האימונים ומחוצה להם.

*

בצבא לקוי חוש החיסכון, אינם יודעים ביחידות הלוחמות ולא ביחידות השירותים לשקוד על חיסכון במזון, בדלק, ברכב, בזמן וגם בתחמושת. רכוש ציבורי יקר שעולה לנו במאמצים גדולים ובדמים מרובים, לפעמים חרתי משמע, מתבזבז מחוסר סדר ודיוק. הוטל עלינו לארגן ולגייס בימים מעטים צבא לא קטן, במתכונת שלנו, וגדרשו מאמצי על־אנוש, כדי לצייד צבא זה בציוד האישי והגדודי, להלבישו, לאכסנו, לזיינו ולספק לו כלי העבודה והתנועה הדרושים לו.

אנו עם קטן ודל, והמשא שהטלנו — או יותר נכון שהוטל עלינו — הוא כמעט ללא גשוא. אולם החיילים והמפקדים אינם מעריכים עדיין במידה הדרושה עד כמה אנו חייבים להיזהר מכל בזבז במחנה, בצריף, באוהל, במבונות, במטבח, בחדר האוכל, במחסן, בנסיעה ובאימונים. ודאי שאין כל כוונה או יצר רע בבזבוזים אלה — והם נעוצים בסידורים אדמיניסטרטיביים רעים, בחוסר פיקוח מספיק.

המפקד צריך לדעת שכשרו של הצבא נמדד לא רק בנכונותו הקרבית ובהתלהבותו — אלא באדמיניסטרציה מעולה, בסידורים נאותים ובשמירה על אלף פרטים קטנים שבהם תלויה יכלתו של הצבא לא פחות מאשר בנכונות ההקרבה העצמית. הבזבז לקטנות — עלול לערער את כוחו של צבאנו ואפשרות האומה לקיים את הצבא בתנאים הוגנים. אין מנצחים בחירוף־נפש בלבד. ארגון טוב ומדוקדק בפרטי־פרטים מהווה, אולי, שלושה רבעים של סוד הנצחון.

אציין רק עובדה אחת: הנסיעה הפרועה בדרכים הנפרצה כקרב הצבא, המטה קבע מכסימום של מהירות המותרת לנהג צבאי, אבל גם החיילים וגם המפקדים אינם מקיימים את הפקודה, ונסיעה פרועה זו גורמת אסונות — כאילו לא מספיקים לנו אסונות בשדה־הקרב, והתאונות התרבו במידה מבהילה ומחרידה, ונוסף לסכנת־הנפשות יש בזבז רכוש וחיוני — רכוש כלי הרכב הצבאיים, ויש כן משהו גדול מבזבז רכוש סתם —

אין אנו יכולים בנקל להשיג את המכונניות, המוטורים והצמיגים הדרושים לנו, וכל פגיעה בכלי רכב היא פגיעה בכושר הקרבי של יחידותינו הצבאיות.

*

אין הצבא יודע תמיד להתנהג בכבוד עם הציבור האזרחי, בין היהודי ובין הערבי. יש חיילים ומפקדים שבפגישה הכרחית עם אזרחים בשעת עוצר, "סריקה" וכד', הם מגלים התרברבות ותקיפות שריח אלמות גורף ממנה. בשמחה אני מציין שמקרים אלה הם נדירים — אבל גם מקרים נדירים מטילים כתם על הצבא, והחייל והמפקד צריך לדעת להתיחס בכבוד לא רק לחברו בצבא, אלא לכל אדם ואדם — יהודי או ערבי, אפילו בשעה שהוא צריך לעצור אותו או לקחתו למאסר.

אין הצבא שלנו נופל מאיזה צבא שהוא בעולם במסירות, בנכונות קרבית ובכשרונו ללמוד ולהתאמן. אולם הוא נופל עדיין מהרבה צבאות אחרים — במידות, במשמעת, בסדר, בכשרון מנהלתי, בשמירה על "פכים קטנים", והמפקד צריך להיות אחראי לא רק לאימון ולהנהלת הקרבות, אלא גם לדיקנות ולסדר במחנה, למשמעת ולהליכות היפות של חייליו, לשמירה על הרכוש הציבורי, לחיסכון בזמן, בדלק, במזון, בכלי רכב וכדומה. על המפקד להיות אדמיניסטרטור, מפקח, מורה, מדריך, שומר, רע וחבר ודואג כל דאגות חייליו.

*

ועוד דבר: הצבא הוא המסגרת היחידה בארץ שבה נפגשים כשוים עם שווים ובתנאי־חיים שווים יוצאי כל הגליות, כל העדות, כל המעמדות. וכאן יש הזדמנות יחידה ויקרה לתקן את הפגימה הקשה ורבת המכשולים בחינוך הלאומיים: את ההתפצלות והמחיצות המרובות, איני מתכוון דוקא להתפצלות המפלגתית, האידיאולוגית והפוליטית, שהיא בחלקה הגדול מלאכותית ותלויה בשערה, כי אצלנו פוגשים אנשים בעלי־חינוך ותרבות שווה וגם בעלי־השקפות דומות זו לזו בשאלות־יסוד — הנמצאים במסגרת מפלגתיות שונות. כוונתי הפעם בעיקר להתפצלות אחרת שמקורה במחיצות חברתיות, כלכליות, עדתיות ושוני עמוק בהווי והבדלים יסודיים בחינוך. למדות שציבורנו דוגל — ודוגל בכנות — בדימוקרטיה ובשוויון פוליטי.

הרי למעשה שלטת בתוכנו אריסטוקרטיה הקרועה בפועל מחיי ההמונים. כל עסקי המפלגות, התנועות והמוסדות הארציים והמקומיים, אם כי הם משתייכים למסגרות אידיאולוגיות ופוליטיות שונות, הרי רובם קיבלו חינוך דומה וקוראים באותם הספרים, וחיים פחות או יותר בתנאי-חיים דומים — ורחוקים בחייהם היומימיים מההמונים החיים בפרברים, המתקיימים בדוחק ובצמצום או גם לא למדו קרוא וכתוב, והווי-חיהם שונה בעיקרו מהווי- החיים של השכבות המנהיגות, והמגע הממשי בין השנים כמעט שאינו קיים. המקום היחיד שבו נפגש הנוער מכל השכבות ללא יוצא מן הכלל — זהו הצבא. כאן מזדמנים בני משקי-העובדים, קיבוצים ומושבים, הנוער הלומד בבתי-ספר תיכוניים וגבוהים, עם בני הפרברים ו"עמד" מכל העדות, שאינם קוראים ספר וגם אינם יודעים קרוא וכתוב — וניתנה כאן הזדמנות יקרה, יחידה במינה, לאיחוי הקרעים, לעקור ההבדלים העמוקים וללכד ציבורנו בתנאי חיים שווים ומשווים, וליצור האחדות והאחוה היהודית, ולא במלים ובאידיאולוגיה אלא במעשה ובפועל, על-ידי ביצוע האנאלפאברי- תיות, הרמת דרגת החינוך וההכרה היהודית והאנושית — תוך טיפול חברי בנערי דלת-העם ונערותיה, הרמת ערכם העצמי, הקנית הרגלים והליכות וצרכים תרבותיים ושיתוף בכל ערכי-היסוד של התנועה, הערכים של הנוער החלוצי — לא מתוך אפטרופסות פילנטרופית וגומלת חסדים, אלא על-ידי יחסי חברות לוחמת, חברות לנשק ולסכנה. — וכאן יש למפקד תפקיד פורה ומחנך. עליו לדאוג לכך שהחיים בצבא יעניקו לנערים ולנערות שלנו לא רק ידיעה להשתמש בנשק ולערוך קרבות, הרגלי סדר, נקיון ומשמעת. — אלא גם יעשירו את חייהם הפנימיים, יהרסו את המחיצות העדתיות והחברתיות, יעלו את רמתם התרבותית והמוסרית, וכל מי שיעזוב בכוא הזמן את הצבא יהיה יהודי ואדם יותר טוב מאשר היה. המפקד אחראי לא רק לאימונו הצבאי של החייל, אלא גם לעיצוב דמותו הרוחנית. כשם שהמפקד חייב לדאוג למונטיו של החייל שיהיו מספקים, טעימים ומכריי- אים — כך הוא חייב לדאוג לרווחתו הרוחנית והתרבותית. חייל מחונך, נבון ויוודע ספר עולה על חייל מחוסר תרבות ובלתי מחונך — אם גם אין הבדל בכוחם הגופני ובאומץ-לבם.

*

לנו יש בעיה צבאית יחידה במינה — אנו מועטים ואויבינו מרובים. במלחמה זו עמדנו שבע־שמונה מאות אלף נפש מול ששה אויבים המונים שלושים מיליונים נפש, ואם צפויות לנו מלחמות גם בעתיד — ואיש אינו יכול להגיד שאינן צפויות — הרי נעמוד שוב בפני מצב זה. גם אם יגדל ישובנו, והוא יגדל, הוא הולך וגדל, אבל גם אם יוכפל וישולש וירובע — נצטרך לעמוד מועטים נגד מרובים, כי אין כל אפשרות אובייקטיבית ששנשתווה פעם במספרנו לאויב האקטואלי והפוטנציאלי בעתיד. והמספר אחסן יודעים — הוא גורם גדול בצבא. לרוב גורם מכריע. במה אפוא עמדנו עד עכשיו ובמה נעמוד בעתיד? — אך ורק בית־רוננו האיכותי, בית־רוננו המוסרי והאינטלקטואלי.

זוהי הירושה הגדולה והיקרה שהנחילו לנו ההיסטוריה היהודית, החינוך היהודי, הסבל היהודי, החזון היהודי — סבל של דורות מעונים ורדופים, גולים ונשחטים, חינוך כללי בן אלפי שנים וישיבה מתמדת באתלי תורה, וחזון־קדומים של נביאים וחכמים. עם כל התורה המקצועית הטכנית שעלינו ללמוד מהצבאות האחרים — תורת האימון והסידור, אספקה ותחבורה ומערכי כוחות והנחלת קרבות — עלינו להוסיף לכך את עילוי ושיכלול סגולתנו המוסרית והאינטלקטואלית עד קצה־גבול־יכלתנו. מן ההכרח שצבאנו יהיה תמיד קטן — אבל עליו להיות מוכתר שבמובחרים, גם מבחינה מקצועית־טכנית וגם מבחינה מוסרית־שכלית. מצבנו מחייב זאת — סגולתנו מאפשרת זאת. זאת אומרת שעלינו לדאוג לא רק לאימון גופני, לכושר סבילות, לחידוד חושינו, חושי הראיה והשמיעה, הגברת כושר התנועה ומהירותה, חריצות בשימוש מיכני, התאמנות בכל כלי הנשק המודרניים, המשוכללים ביותר, התרגלות לסדר יעיל ומשמעת מופתית, בקיאות רבה בתולדות המלחמה והקרבות בישראל ובעמים, בתקופות הקדומות ובימינו, מלחמות בינלאומיות ומלחמות אזרחים, מלחמת שיחרור ומהפכה — ולא מתוך ידיעת המאורעות בלבד אלא מתוך ניתוחם ותפיסת גורמיהם הפנימיים, האישיים, החברתיים, המדיניים והטכניים, ידיעת הקשר בין הציוד הצבאי והכושר התעשייתי של האומה בחקלאות ובתרושת, ביס

ובאוויר; ניצול כל חידושי המדע והטכניקה והתחבורה בהצטיידות והודיניות — כי כל אלה בלבד אינם מספיקים. בסופו של דבר לא הטאנק ולא התותח ולא מטוסי הקרב עושים את המלחמה — אלא האדם המשתמש בהם ומפעיל אותם. ובאדם הלוחם מכריע לא כוח השרירים ולא הריצות טכנית — אם כי אלה חשובים למדי, אלא רוחו.

ה' בחשון תשי"ט — 7 בנובמבר 1948

מבצע „נחשון“

מתוך דברים בכינוסי-מוצאים

— — — בחקופה הראשונה, מדצמבר ועד סוף מארס — הצטמצמו בהתגוננות ורק כשהתקיפו אותנו, ובמקום שהתקיפו אותנו — הגינונו על עצמנו ועשינו מאמצים מכוונים, גם צבאיים וגם פוליטיים, לצמצם את סכסוך-הדמים, במידה שהדבר היה תלוי בנו, עד כמה שאפשר בשטח, בזמן ובסוגים מסוימים של האוכלוסין הערבים. עשינו זאת מפני שהיה דרוש לנו זמן להתכונן: לגייס אנשים, לציידם ולאמנם, ידענו מהותה-הלה, ועוד זמן רב לפני פרוץ המאורעות, שאנו עתידים לעמוד בפני התנגשות צבאית עם מדינות ערב, והיה ברור שיידרש מאתנו מאמץ עליון למען נעמוד במערכה זו. אולם אין עם עושה מאמץ עליון עד שהוא מרגיש בסכנה, עד שהסכנה נעשית ממשית וכוללת, גם הישוב וגם התנועה הציונית לא עמדו זמן רב על הסכנה, למרות האזהרות המרובות שנשמעו פה ושם, בישיבת ההנהלה שנתקיימה בקיץ 1946 בפאריס, בוועדה הפוליטית של הקונגרס הציוני ה"ב, בוועדה-הפועל הציוני כציריך בקיץ 1947, באסיפת-הנבחרים שנתכנסה אחריו ובהודמנויות אחרות, התרעתי על הסכנה שצבאות מדינות ערב יתקיפו את הישוב וינסו לעקור אותו מן השורש. אולם עד

שפרצו המאורעות בתחילת דצמבר 1947 לא היה כמעט שומע — ואי אפשר היה להשיג האמצעים המרובים הדרושים לגיוס כוחות במידה מתאימה, לציודים ולאיימונם. ובראשית המערכה הוטל עלינו להרויח זמן — למען התכונן ליום שבו נהיה מצוידים כראוי ונוכל לקחת היוזמה לידינו. ולפי שעה הסתפקנו בהתגוננות בלבד.

כמעט מהרגע הראשון הועמדה ירושלים במרכז המערכה, ודבר זה הולך ונמשך עד היום הזה. בעקפיץ ובמישרין היתה ירושלים המטרה הראשית לצבאות הפולשים. ההתנפלות הרצינית הראשונה נעשתה בתחילת דצמבר על דרכי התחבורה של היהודים לירושלים. נעשו נסיונות, שלא נפטקו עד היום הזה, לנתק את ירושלים העברית מעל שאר מרכזי הישוב היהודי. לערכים היה חשבון נכון: הכנעת ירושלים היהודית, כיבושה או החרכתה יתנו מכה אנושה, ואולי מכת-מוות, לישוב היהודי וישברו את רצון היהודים ויכלתם לעמוד בפני התוקפנות הערבית. ובכל הדרך מתל-אביב לירושלים — החל מאבו-נביר וסלמה ועד קסטל וליפתא — ארב המוות לכל נוסע ונהג יהודי. ממשלת המאנדט לא עמדה בהתחייבויותיה לשמור על חופש התנועה בדרכים, ולמרות הבטחות מפורשות שניתנו לא פעם לנציגי הסוכנות היהודית והוועד הלאומי, שהצבא ישמור על דרך ירושלים—תל-אביב, והבטחות מפורשות אלה ניתנו לא אחת על-ידי הנציב העליון לגולדה מאירסון ולי, — השתלט הטרור הערבי על כביש ירושלים—תל-אביב, גם בעמק, גם בשפלה וגם בהר. במקום מכוניות בודדות, החלו לנסוע שיירות שלמות, ובמקום האבטובוסים הרגילים — החלו להשתמש במכוניות משוריינות. אולם אמצעי זהירות אלה לא עמדו בפני הכנופיות שהלכו ורבו — הדרך לירושלים נעשתה יותר ויותר מסוכנת. בסוף מארס נותק הקשר בין ירושלים לבין תל-אביב, ואם כי הציווד שציפינו לו טרם הגיע — והצבא והשלטון הבריטי עדיין היו בארץ — נאלצנו לעבור מהתגוננות להתקפה בטרם עת.

בלילה האחרון של מארס 1948, הודיע לי מטה ההגנה שהוכנו וצוידו ארבע מאות איש לפרוץ דרך לירושלים. זה היה הכוח הגדול ביותר שגויס עד אז לפעולה מסוימת אחת. ובתנאים של אותם הימים גיוס כוח כזה דרש

מאמצים מרובים. אולם היה ברור לי שכוח זה לא יספיק, כי לא רק אנו אלא גם הערבים רואים בירושלים את נקודת המוקד של המערכה, והם, בלי ספק, ירכזו כוחות לרוב, אלפי אנשים מכל הסביבה, מדרומה, מצפונה וממערבה של ירושלים, להילחם בנו, וגורל הכוח הזה עלול להיות כגורל השלושים-וחמישה. דחיית הפעולה עד „לכשירות“ לא באת בחשבון, כי ירושלים עמדה בפני סכנת רעב, כוחותינו ונשקנו המצומצם היו עסוקים בשאר החזיתות; בגליל, בעמק, בתיכון, בסביבת תל-אביב, בדרום. האש כבר הקיפה אז את כל הארץ, ולא היו כל רורבות חופשיות. — לא בכוח אדם ולא בגשק, אבל לא ראיתי לפני כל ברירה; נתתי הוראה לגייס מיד אלף-וחמש-מאות איש — על חשבון כל שאר החזיתות, ונשלחו מברקים לכל המפקדים שיבואו מיד למטה; כעבור שעתיים קיבל כל מפקד — חוץ ממפקד הגליל והעמק — פקודה להפריש אחוז גדול מאנשיו וכליו למען האכספדיציה הירושלמית שקראנו לה בשם „נחשון“. ובאותו לילה נעו האנשים מדרום, מתל-אביב ומהתיכון, על גשקם, והועבר גשק גוסף גם ממשקי הגליל — בכיוון לחולדה; והחלה האופנסיבה היהודית הראשונה, ששימשה מפנה מכריע במלחמה זו. נפרצה הדרך לירושלים, נפל בקסטל המפקד הערבי עבד-אל-קדר אל-חסייני, וגם הערבים וגם האנגלים הופתעו למראה כוח-המהפך והעזו היהודי שנתגלו לפתע פתאום. הם לא ידעו כמה מן ההעזה הנואשת היה בפעולה זו, וכמה נחשפו למען פעולה זו החזיתות האחרות.

בשבוע הראשון לאפריל היתה דרך-ירושלים בידינו, והנסיון החמור הראשון של אויבינו להכריע את ירושלים נעשה לאל על-ידי אלף-וחמש-מאות בחורים שנתאספו מכל חזיתות הארץ. — — —

צבא להגנה ולבנין

(במיסדר נח"ל)

א

מראשית ימי התישבותנו החדשים היו ההתישבות החקלאית וההגנה צמודות זו לזו. לפני ימים אחדים חגגנו את יובל השבעים לראשית החריש בכפר העברי הראשון שהוקם בדורותינו — החריש הראשון של מייסדי פתח תקוה. זה היה אחד המעשים המהפכניים הגדולים ביותר בהיסטוריה העברית החדשה. ללא כל דוגמה מדריכה וללא כל נסיון מוקדם, בלי סעד ועידוד מצד תנועות ומפלגות, רק מתוך התעוררות פנימית ראשונית של מעפילים נועזים, סוללי נתיבות חדשות, קמו מספר צעירים בחומות ירושלים העתיקה ובגלות הונגריה הרחוקה לתקים כפר עברי על גדות הירקון השופעות ביצות וקדחת. ביצירת-בראשית זו נתכוונו מייסדי הכפר לפתוח תקוה חדשה לעם היהודי — תקוות מולדת ועצמאות לעם מפוזר בנכר ותלוי בחסדי זרים. בוגי פתח-תקוה רצו להיות עובדי-אדמה שלווים החיים על מחדשתם — אולם קפץ עליהם רוגום של אנשי-המדבר ומשמרי השממה, המתישבים החדשים נאלצו לאחוז ברובה למען הגן על חייהם, עבודתם וכפרם. אותו הדבר קרה אחר כך למייסדי ראשון-לציון, גדרה, זכרון יעקב וראשי-פינה, ובמיוחד למתישבים במטולה. שנתקפו קשה ולעתים קרובות על ידי שכניהם, השלטון התורכי שהיה קיים אז בארץ היה מחוסר-אונים ונטול-כשרון לשמור על הבטחון, הארץ היתה פרועה ומופקרת לאנרכיה, ותגרות-דמים בין כפרים שכנים — גם בתוך הישוב הערבי — והתנגשויות בין הבידואים ובין המלחים היו פורצות תכופות, ללא הפרעה וללא התערבות מצד השלטון. וגם בני המושבות היהודיות — המעטות והצעירות בימים ההם — לא יכלו לסמוך על הממשלה והיו חייבים לדאוג בכוח עצמם לבטחונם ולשלומם.

לכלל ארגון מתמיד ומוצק הגיעה דאגה זו רק בימי העליה השנייה, שהחלה לפני כארבעים וחמש שנים, משנת 1904 ואילך. עליה זו ראתה כעבודתה.

וקודם כל בעבודה חקלאית, את האמצעי הראשוני והעיקרי לבנין המולדת והעצמאות — והקדישה עצמה להקמת מעמד עובד-עברי שיהיה לעם עובד, אבל עליה זו גם עמדה על ההכרח להקים כוח-מגן עברי, ככח-לוייה אורגני להתישבות ולעבודה — ונוצר „השומר“. שמירת המושבות היהודיות הזתה אז ברובה בידי שומרים זרים — ערבים או צ'רקסים, ורק בשעת החקפה ממש היו בני המושבים יוצאים להגן על עצמם. „השומר“ היה הארגון הראשון שנועד לשמירה ולהגנה אשר היה מכובד על הישובים היהודים, חברי „השומר“ התאמנו והתיחדו לתפקיד זה — בתוך מסגרת מעין-צבאית ומתוך משמעת צבאית חמורה. זה היה הארגון המזוין היהודי הראשון שקם בארץ, לאחר אלף ושלוש מאות שנה ויותר, מאז נלחם צבא יהודי תחת הפיקוד של בנימין מטבריה יחד עם הפרסים (בשנת 614) נגד השליטים הביזנטיים. „השומר“ לא היה ארגון-מחתרת, אם כי לא היה לו מעמד חוקי ומוכר מטעם הממשלה התורכית. הוא פעל בגלוי כהסתדרות שומרים במושבות, וכמנהג הימים ההם נשא נשקו בגלוי, כאשר עשו זאת גם הכידואים והפלחים, אם כי לא לגמרי בהתאם לחוק.

בארגון „השומר“, שהוקם לפני 42 שנה, היה גלום כבר הגרעין הראשון של צבא-הגנה לישראל. מארגוני „השומר“, ככל בני העליה השניה, ראו בעבודה את המכשיר העיקרי להקמת המולדת, ויחד עם זאת הכירו שכוח מזוין יהודי הוא תנאי הכרחי לבטחון העבודה ולמילוי יעוד העובדים והמתישבים, אלא שלא הסתפקו בשמירה והגנה בלבד. „השומר“ לא רצה שחבריו יהיו כל הזמן על גשקם — חיים אלה עלולים לנוון ולדלדל את האדם — ומפני כך שאף למוג את חיי העבודה וההתישבות בחיי שמירה והגנה היה מעסיק את חבריו חליפות — תקופה בשמירה ותקופה בעבודה, וגם יסד כפרי שומרים; תל-עדשים בעמק, תל-חי וכפר-גלעדי בגליל העליון.

ב

במלחמת העולם הראשונה הוקם הלגיון העברי שנלחם בתוך צבא אלנבי על שחרור ארץ-ישראל מעול התורכים, וחיץ מהגדודים היהודיים מאנגליה

שהיו מורכבים בעיקר מיהודים נתיני-חוץ הגרים בלונדון, שנתחייבו חובת גיוס למרות רצונם, ובראשם עמדו ה' ז'בוטינסקי וג', רוטשילד, היה הלגיון מורכב ברובו ממתנדבים — שהתגייסו מרצונם החפשי לגודדים יהודיים להילחם על שחרור ארץ-ישראל. המתנדבים האלה באו מארצות הברית של אמריקה ומהארץ גופה (מספר מתנדבים באו גם מארגנטינה). המתנדבים בארץ היו ברובם פועלים חקלאיים ובראשם עמדו אליהו גולומב, רחל ינאית (בן-צבי) ודוב הוז, ואליהם נצטרף משה סמילנסקי מרחובות. בראש המתנדב בים באמריקה עמדו שני גולים ארצישראלים שגורשו מהארץ על ידי ג'מאל פחה בראשית המלחמה וראשי תנועת פועלי ציון באמריקה, ג. סירקין, ה. ז'יטלובסקי, פ. רוטנברג ועוד. הגרעין של המתנדבים באמריקה היו חברי "החלוץ" שהוקם באמריקה בראשית המלחמה, ושאיפת המתנדבים היתה לא רק להילחם על שחרור הארץ, אלא גם להשתתף בבנינה לאחר המלחמה, ורבים מהחילים האמריקנים ששירתו בלגיון נשתקעו בארץ אחרי תום המלחמה והיו בין בוני הסתדרות העובדים וההתישבות העובדת החדשה. ההתנדבות בארץ היחה כמעט כולה פרי תנועת העבודה והדורה רעיונות העבודה ומשאתה, את הלך-רוחם של מתנדבי הלגיון בארץ ביטא או ש. יבנאלי — שהיה בעצמו מהמגויסים לצבא בדברים הבאים: «רק על ידי יצירת הכוח הלאומי הגלוי, המחנה העברי, אנו נסלול הדרך, נפתח השער ונכשיר התנאים להתהוות הגאולה, לאמור: ל כ י ב ו ש א א ר ץ א מ י ת י ש י ב ו א ע ל י ד י ה ע ב ו ד ה. אנתנו רואים בתנועת ההתנדבות את התגשמותו של רצון העם. מאמינים אנחנו, כי המוני יהודים ינהרו פתאום מתפוצות הגולה להילחם בעד הזכות לבנות בית לאומי לעמם, — בשעת הרת עולמים זו אנחנו קוראים אל העם, כי יגשים את רצונו במעשה רב שכמותו לא נתגסה עמנו מימות הנסיונות האחרונים אשר ניסה להילחם בעד ארצו. לפנינו לא תנועת שוקלי שקלים, כי אם תנועת חלוצים עולים לארצנו אל הנשק. — לא חבר דורשי דרשות בעד העם ובמקום העם, כי אם עם ממש המוכן להגן על זכויותיו במזרח חזי, במחיר אשר על הבורסה ההיסטורית ערכו אינו יורד לעולם, כל איש ואיש מן הלוחמים יתקשר לארץ-ישראל במשך עבודתו בצבא בקשרים אשר לא

ינתקו. אלפים ורבבות מצעירינו יעברו את הארץ. בעשרות ומאות ערים וכפרים, חרבים ומיושבים, שלא דרכה בהם רגל יהודי זה שנים ויובלות, יתפשטו בני המחנה העברי, והדגל העברי מנפנף לפניהם. הם יעלו על הרי השומרון והגליל, ירדו אל ערבות הירדן, הם יחנו בגלעד, בבשן ובחורן, הם יכירו כל הר וגבעה, כל נחל וכל ואדי — הם יראו בעיניהם את כל הקרקעות המעובדים והבלתי מעובדים שבארצנו. המחנה העברי בהתנדבו לעבודת הצבא, מתנדב באותה שעה לעבודת התחיה בארצנו. — עם יצירת המחנה העברי הלוחם, יוצר גם מחנה עברי עובד. הא בהא תליא. — אחרי הקריאה: לעלות להתנדב לצבא, תצא מאתנו הקריאה: לעלות ולאחוז בפשיש ובמעדר; לסלול הדרכים, לעבד הקרקעות. — כל איש צבא יהודי במחנה העברי מנשים את רעיון המשיח.

רחל ינאית שדרשה או גם השתתפות נשים בצבא ביטאה אותו דבר במלים קצרות: «אנו הולכים מן העבודה דרך הנשק אל העבודה! כוח היה דגל השומר»; «בדרך הכוח אל העבודה» — אחרי גודד הנשק בחזית מסתדר גודד העבודה מאחורי החזית».

שאיפות אלו של המתנדבים נשאו פרי, והלגיטורים היהודים נמצאו אחרי גמר המלחמה ופירוק הגדודים בין בוגי עמק יזרעאל ועמק חפר והגליל כשם שהיו הכוח המניע הראשי בארגון ההגנה ומפעליה בין שתי מלחמות העולם.

ג

בתקופה זו שבין שתי מלחמות העולם לא היתה ההגנה כבימי «השומר» בידי אנשי מקצוע שהתייחדו לשמירה ולהגנה. — אלא חלק אורגני של חיי ההתישבות. כל מתישב היה למעשה איש־ההגנה, והפריש מזמנו החפשי, לאחר עבודתו בשדה, ברפת או בחצר, שעות לאימונים בנשק. עד הקמת חיל הנוטרים במתומות של שנות 39—1936 לא היה קיים בארץ ארגון מקצועי של מגינים, המקדישים כל זמנם לתפקיד זה. ההגנה היתה משולבת בחיי המתישבים והאיכרים בקיבוצים, במושבות ובמושבים, ובחיי הפועלים, עובדי המשרד ואחרים בעיר.

זמן מה. מיד אחרי הכרזת בלפור התקמת שלטון בריטי בארץ. היו אפילו סבורים שלא יהיה צורך בהגנה יהודית מיוחדת, כי הארץ נמצאת עכשיו תחת שלטון נאור, יעיל וידידותי, שהתחייב לסייע להקמת הבית הלאומי לעם היהודי בארצו. אולם מאורעות תל-חי והפרעות בירושלים בשנת 1920 הוכיחו שאין לסמוך על שלטון זר — אף אם הוא נושא אתו בשורות והבטחות טובות. מגיני תל-חי היו אנשי התישבות, ומגיני ירושלים היו אנשי עבודה ותלמידים.

בתקופה שבין שתי מלחמות העולם התרחבה ההגנה והקיפה את כל הארץ וכמעט כל החוגים בשוב. למעשה היתה ההגנה המסגרת היהודית היחידה שלא היו בה כל מתיצות מעמדיות, עדתיות ומפלגתיות — ומבחינה זו היתה דומה לגמרי לצבא-ההגנה לישראל. תפקידה היה להגן על כל יהודי ועל כל ישוב יהודי — ושורותיה היו פתוחות במידה שווה לכל יהודי בארץ. ואמנם בשורות ההגנה נפגשו בני עדות שונות ובני מפלגות מתנגדות מתוך חברות-מגן גאמנה ועמוקה. ולא היה בארץ עוד ארגון כארגון ההגנה שהינך לאחדות יהודית. בפועל היה רוב בנינה ורוב מגינה של ההגנה אנשי עבודה והתישבות. ודבר זה אינו מקרה — באשר האדם הנוטע בעצמו את העץ וחורש את האדמה ובונה כמו ידיו את הבית — יגן בגופו על פרי עבודתו ויצירתו ולא ימסור תפקיד זה לזרים.

האפשרויות המקצועיות של ההגנה מבחינות אימון וציוד היו בהכרח מוגבלות בימי השלטון הבריטי — כי ההגנה היתה בלתי ליגאלית. יכלו לאמן יחידים וקבוצות קטנות — אבל אי-אפשר היה לאמן גדודים, ואפילו לא פלוגות, והאימון הקיבוצי בהגנה הגיע רק עד דרגת אימון מחלקות. הנבילות קשות אלו חלו כמובן גם על הזיון. יכולנו לייצר ולהשיג נשק קל; רובים, מקלעים ומרגמות קלות, — אבל לא היתה כל אפשרות לרכוש נשק כבד; תותחים ומרגמות כבדות וודאי לא טאנקים, מטוסי קרב וכדומה. אי אפשר היה ליצור כוח אווירי וימי; אולם המסגרת הספיקה לצרכי ההגנה בימים ההם — התגוננות מקומית, בעיקר בפני כנופיות, ולהתגוננות זו היו מוכשרים המתישבים גם כשהמשיכו לעסוק כל זמנם במשקם. לפני מלחמת העולם נעשו נסיונות ראשונים להקים מעין כוח צבאי

נייד, פלוגות שדה (פרי"ש), כלומר פלוגות שאינן קשורות למקום, והן מקבלות אימון־שדה לפעול ביהירות יותר גדולות ומיועדות להגנה מחוזית או גם ארצית. גם יחידות אלו של פרי"ש היו בעיקרן מורכבות ממתישכים ואנשי עבודה, שהפרישו רק חלק מצער מומן עבודתם לאימונים.

ד

במלחמת העולם השנייה התקדמנו כמה שלבים בגיוס כוחות־מגן וברכישת נסיון צבאי.

התקרבות האויב הנאצי למבואות הארץ במזרח הקרוב הביאה לירי שיתוף פעולה יותר אמיץ בין כוחות ההגנה ובין הצבא הבריטי — על אף המדיניות העוינת של הספר הלבן. מתוך עזרת הפיקוד הבריטי הוקמו אז בתוך מסגרת ההגנה — שלא יצאה גם או להלכה מתחומים בלתי ליגאליים, פלוגות מתחן מיוחדות (פלמ"ח) שקיבלו אימון נמרץ במעשי תבלה ושהיו מיועדות לחבל באויב אם יצליח לפלוש לארץ.

גם פלוגות אלו לא היו מבויסות כל זמן לצרכי אימון בלבד — אלא צירפו אימונים ועבודה חקלאית כאחת, וחצי זמנם היה נתון לעבודה והכשרה חקלאית במשק, וחצי זמנם — לאימון אינטנסיבי צבאי, שמעשי תבלה, סיור וחישול כוח הסבילות הגופנית תפסו בו המקום הראשי. זו היתה היחידה הראשונה בהגנה שהקדישה עד כדי שבועיים בחודש לאימונים בלבד ועמדה כל שעה וכל רגע לפקודת ביצוע, והיתה מהיחידות המאומנות ביותר בשורות ההגנה שמחוץ לצבא; גם בתוך הפלמ"ח היו האימונים וחיי ההגנה צמודים למעשה בחיי עבודה והתישבות.

שלב נוסף בהתקדמות כושר האימונים והיכולת הקרבית של כוחות־המגן שלנו היה בהקמת היחידות הצבאיות היהודיות במלחמת העולם השנייה. יחידות אלו הוקמו בתוך מסגרת הצבא הבריטי, אבל היתה להן עצמאות פנימית במידה לא קטנה וזיקה מתמדת ואמיצה לארגון ההגנה בארץ. גולת הכותרת של יחידות אלו — היתה הבריגאדה העברית (חטיבה יהודית לוחמת — בקיצור חי"ל), שהוקמה במחצית השנייה של מלחמת העולם הודות להתערבותו האישית של וינסטון צ'רצ'יל, ומתוך מאמצים מתמידים

ועקשניים של מנהל המחלקה המדינית בסוכנות היהודית, משה שרתוק. ביחידות אלו ניתנה לנו אפשרות של אימון צבאי רב-צדדי, ביחידות לוחמת ויחידות שירות, לרבות תותחנים, צי וחיל-אוויר.

בפעם הראשונה יכלו אלפים מבני הארץ להתאמן אימון צבאי גלוי וכמעט מלא (מגויסינו בצ"י ובחיל-התעופה הבריטי נתקלו בהגבלות מסוימות). גם בנשק קל וגם בנשק כבד, ולא במחלקות, אלא בפלוגות, גדודים וגם בחטיבה (בריגאדה) שלימה.

רק קצרי-ראות בתוכנו התנגדו או להתנדבות בני הארץ ליחידות הצבאיות המשרתות מחוץ לגבולות ארץ-ישראל — כאשר היא מסכנת, כביכול, את כושר התגוננותו בארץ. תפיסה זו היתה מוטעית, אף מעשה אחד שנעשה עד אז לא קידם ולא הגביר כושר התגוננותנו — כמעשה התנדבותם של עשרים וחמשת אלפים צעירים וצעירות מבני הארץ ליחידות היהודיות בצבא הבריטי. זה לא היה החיוב היחיד במפעל התנדבות זה. התנדבות זו היתה מחויבת לגופה; התנדבות למלחמה נגד היטלר. היינו בושים ונכלמים לדורות אילו במלחמת העולם השניה לא היו יהודי ארץ-ישראל משתתפים כראוי עם בעלות הברית (אנגליה, רוסיה, אמריקה) במיגור השלטון הנאצי. מיהודי כל הארצות נשללה הזכות להילחם כיהודים באויב האיום ביותר שקם לעם ישראל בעולם. מאות אלפים יהודים שומה היה עליהם להילחם בעילום שם, כאמריקנים, רוסים, אנגלים, אולם מלייוני היהודים שהושמדו עליידי תלייני היטלר — הומתו כיהודים; גשרפו, נטבחו, נתלו, נקברו חיים — אך ורק כאשר היו יהודים. אבל אף אחת מהאומות שקמו נגד היטלר לא נתנה ליהודים בארצות מגוריהם להילחם כיהודים, ביחידות יהודיות. תחת דגל יהודי, זכות גדולה ויחידה זו ניתנה רק ליהודי ארץ-ישראל — והיינו חוטאים לששת המיליונים שנשרפו עליידי הנאצים, היינו חוטאים למאות אלפי החיילים היהודים במחנות בעלות הברית, היינו חוטאים להיסטוריה היהודית אילו לא היינו גאוחים בהודמנות יחידה זו שניתנה ליהודי ארץ-ישראל — ליהודים במולדתם — להילחם בהיטלר כיהודים. היחידות היהודיות שנלחמו במדברות אמריקה הצפונית, באיי יוון, בצרפת, באיטליה ובכל מקום אחר נגד קלגסי הנאצים, עשו שליחות קדושה של המרטירולוגיה

היהודית ונקמו — במקצת — את הדם השפוך של המוני ישראל לא רק בימינו אלא בכל הדורות.

ה

ליחידות היהודיות במלחמת העולם נודעה גם חשיבות אחרת: פגישת ארץ־ישראל הלהחמת עם תפוצות הגולה ועם שארית הפליטה. כל השנים היתה ארץ־ישראל שולחת שליחים לגולה — כהמשך ל"משולחים" שהיו באים בדורות הקודמים לתפוצות הגולה וממשיים את הקשר שבין העם הארץ. לשליחיות החדשות היה ערך חינוכי. הן הביאו לעם בגולה את בשורת המפעל של ראשית התגשמות הציונות. הפעם ניתנה הנדמנות ליהדות הגולה להיפגש לא עם שליחים שכוחם כפה — בהסברה, בתעמולה, בסיפור, בהוכחה, אלא גם במפעל עצמו, באחד מגילויי העליונים, בגילוי של ארץ־ישראל הלווחמת. — רק מי שראה בעיניו את המחנות של שרידי הטבח בגרמניה ובאבסטריות, ידע להעריך מה היתה בשבילם הפגישה עם החיילים היהודים מהארץ. עם אנשי הבריגאדה, והוא הדין לגבי כל קיבוצי היהודים באירופה שנפגשו עם חיילינו ויחידותינו בשעת המלחמה ולאחריה. הייתי במקרה בניו־יורק כשבאו לשם ששה חיילים מאחד הגדודים שנצטרפו אחר כך לבריגאדה היהודית — לא היה כחג הנה לשני מיליוני היהודים שבניו־יורק. פגישה זו נתנה ליהודים הרגשת־שוויון, זקיפת־קומה, הרמת ערך עצמם, אמונה בכוחם. פגישה זו נתנה הרבה גם לאנשי הבריגאדה, שרבים מהם באו דרך הצבא באופן זה בפעם הראשונה בחייהם במגע עם יהדות הגולה.

אולם קשה להעריך כראוי מה נתנו היחידות במלחמת העולם השנייה לכושר התגוננותנו במלחמה זו. עוד כטרם היינו עצמאיים, כשעוד שלטון המנדט בארץ, נתקפנו על ידי כנופיות צבאיות מהארצות השכנות, ולמחרת הכרזת עצמאותנו, ב־15 למאי, פלשו לארץ צבאות סדירים מחמש מדינות שכנות. היו לנו אלפי חברים אמונים בהגנה, פלוגות חי"ש ופלמ"ח שידעו לעמוד בפני כנופיות, אבל לא היה לנו חיל שקיבל אימון צבאי והיה לו נסיון קרבי של צבאות סדירים.

חמישה חדשים וחצי — מראשית דצמבר ועד אמצע מאי, עמדנו במערכה כשורים שולטים בארץ ומונעים מאתנו את חופש ההתאמנות וההזדווינות, וביום תקומת המדינה הוצגנו בפני התקפה מקובצת של כל מדינות ערב. ביצד עמדנו במבחן זה וכיצד הלכנו מנצחון לנצחון? כיצד הוקם, אורגן ואומן צבא-הגנה-לישראל שעשה החיל הזה? — שלושה היו שותפים למעשה מופלא זה: א. הנסיון והמסירות של חברי ההגנה במשך עשרות שנים, מימי „השומר“ ועד צבא הגנה לישראל. ב. אלפיים—שלושת אלפים אנשי פלמ"ח שהספיקו לקבל אימון יותר מעולה משאר חברי ההגנה. ג. אלפי החיילים והקצינים ששירתו ביחידות היהודיות וביחוד בבריגאדה העברית, שרכשו נסיון צבאי קרבי ואימון אדמיניסטרטיבי וטכני ביחידות הלוחמות וביחידות השירות. בלי חיילים וקצינים אלה ספק אם היינו מסוגלים להקים צבא הגנה לישראל בזמן כה קצר ובשעה כה טרופה. להתנדבותנו למלחמת העולם השנייה, יש חלק לא קטן בהצלחת הישוב ובכיבושים שכבשנו עד עכשיו. לה חלק הארי באימונו ובהכשרתו של צבא ההגנה לישראל.

1

בפעם הראשונה בתולדות הישוב הועמדנו השנה בפני מלחמת הקיום והחירות. כמה וכמה פעמים היינו צריכים להתגונן מפני התקפות חוץ — השנה הועמדנו בפני מלחמה טוטאלית. הכל שרועבד וגויס לצרכי המלחמה — כוח האדם, משק, הון, מדע; כי הכל הועמד בסכנה. וכל עוד השלום לא הובטח — ישלוט בנו צו המלחמה, הצורך המלחמתי. אולם המלחמה אינה מטרה. לא נחיה על מלחמות — גם לא על נצחונות של מלחמה. לא רצינו גם במלחמה זו, כמו אותה עלינו — וכמובן שלא נרתענו ואני מאמין — לא נירתע אף פעם. וכשנלחמנו — ניצחנו, וכשנוכרח להוסיף להילחם, אני מאמין — ננצח שוב. אבל פנינו לא למלחמות ולא לנצחונות. עוד עכשיו צרכי הצבא והמלחמה קודמים לכל, ואין דבר אשר נחסוך מאתנו למען הנצחון. אבל הנצחון הוא רק אמצעי ולא מטרה. המטרה היא — בנין הארץ וקידוץ גלויות וחיי חירות, עצמאות ושוויון. הצבא שיחרר את הנגב ואת הגליל — אבל לא בכוח צבאי בלבד נחזיק

בנגב ובגליל, לחמנו על ארצנו — לבנותה ולהיכנות בה. בצחוננו המכריע יבוא אך זרק מכות העליה וההתישבות.

גם אחרי בוא השלום ניוזק לצבא. כל עוד לא תתם סכנת מלחמה בעולם וגוי אל גוי ישא חרב — יהיה שומה עלינו להבטיח שלום המדינה בכוח הנשק הישראלי. יתכן שנכניס שינויים מרחיקי-לכת במבנה הצבא שלנו, וצבא הגנה לישראל ישתנה תכלית שינוי, לאחר גמר המלחמה. מדינה שנועדה בשורה הראשונה לקליטת עליה רבתי ובנין גשמות הארץ לא תוכל להחזיק צבא סדיר גדול בתמידות. בימי שלום לא יהיה צורך להחזיק צבא רב כזה, אבל אין זאת אומרת שאנו נוכל להקטין או להחליש את יכולתנו הצבאית — גם לאחר בוא השלום. בטחוננו יושחת לא רק על כוח — אלא גם על מדיניות של שלום וידידות עם שכנינו. ממשלה ישראלית שלא תעשה מאמצים מתמידים ונמרצים לחיזוק יחסי השכנות הטובה בינינו ובין מדינות ערב — תתכחש לחובתה החיונית ותתחייב בנפש האומה. ברית יהודית-ערבית אינה סיסמה יפה לעתיד רחוק — אלא אפשרות ממשית וקרובה. יתר על כן — היא צורך חיוני גם לעם היהודי וגם לעם הערבי. בלי ברית זו לא ישיגו מדינות ערב את עצמאותן הממשית ולא ישתחררו מתלות כלכלית ופוליטית במעצמות זרות. גם ישראל לא תשכון לבטח בלי ברית זו וגם התפתחותה הכלכלית תעוכב בלי זיקת גומלין למדינות השונות. אולם, גם עם היפוך השלום וקיום ברית ידידות עם השכנים, שומה על מדינת ישראל כוונות יציגה ומתמדת להתגוננות בכל שעה.

שני מכשולים כבדים יעמדו בפני כוונות זו: (א) העובדה ההיסטורית שמדינת ישראל תהיה תמיד קטנה בהרבה מיריביה האפשריים. (ב) מרכז הכובד של מאמצי המדינה יהיה מן ההכרח בקליטת העליה ובפיתוח הארץ. במלחמה זו הקימונו את הצבא על חשבון הפעולה המשקית וגייסנו כמעט את כל כוח האדם המוכשר לשאת נשק. שני הדברים האלה לא יתכנו לאורך ימים. נתגבר על שני המכשולים הנזכרים רק אם מצד אחד נמצא דרך לתת לצבאנו את האימון המעולה המשוכלל ביותר והציוד הצבאי המתאים, באופן שאיכותו העליונה של הצבא תפצה את כמותו הפחותה, ואם מאידך גיסא בצליה לאמן את כל העם, בכל הגילים הראויים לשאת נשק, ולהכשיר אותו

לעמוד בשער, מבלי שנעקור אותו למעלה מהמידה מעבודתו המשקית השוטפת. רק בשני אלה: בהכשרת העם כולו להתגוננות יעילה ומתן אימון וציוד מעולה ומשוכלל למתגוננים — נבטיח כוונות צבאית יעילה של מדינת ישראל.

ז

המגמה המרכזית בבנין הצבא שלנו לעתיד תהיה מויגה מאכסמימלית של כושר העבודה המשקית עם כושר ההתגוננות הצבאית גם בחיניך הדור הצעיר וגם בעיצוב חייהם הכללי. רק מעטים ככל האפשר יפרשו מחיים ציביליים ויקדישו כל ימיהם וכל מרצם וכשרונותיהם לתורת הצבא בכל ענפיה — ביבשה, בים, באוויר. מעטים אלה יבחרו מתוך טובי הכשרונות האינטלקטואליים ובחירי הסגולות הנפשיות, רק מאלה שיהיו ראויים גם להתמחות מקצועית עליונה וגם לכושר פיקודי וקרבי כאנשי מעלה ומופת.

מלבד סגל מצומצם ומבחר זה שיקדיש עצמו כולו לתורת הצבא ומלאכתה — יהיה צורך לחנך כל גער ונערה לשאת נשק ולעמוד במערכה, וכל איש ואשה יהיו חייבים עד גיל 50 או 55 בשירותי־מגן בשעת חירום — מבלי שיעקרו מחייהם הציביליים בשעת שלום, אלא לאימונים קצרים מדי שנה בשנה, בערך לפי השיטה הנהוגה בשווייץ שתותאם לתנאים המיוחדים של מדינת ישראל.

חיל־מגן עממי, שאימונו מתחיל בגיל הצעיר ביותר בבית־ספר, כחלק אורגני של החינוך הכללי, ונמשך כל חיי הכנרות מתוך שילוב מלא בחיי העבודה והמשק, ובראשו סגל מומחים מקצועיים. — רק סידור זה יהלום את צרכי הבנייה והבטחון של מדינתנו.

אולם בטחון המדינה לא יושחת אך ורק על כוחות המגן הצבאיים. דרכי התישבותנו יקבעו את בטחון המדינה לא פחות משיטות בנין הצבא. רק התישבות חקלאית צפופה לאורך הגבולות — שלשלת של משקים בצפון הארץ, על חוף הים, לאורך הירדן, בערבות הנגב, — תשמש תריס נאמן ביותר לבטחון הארץ מפני התקפות חוץ. לא ביצורי־אבן דוממים, אלא חומת אדם חיה, עובדת ויוצרת — החומה האחת שאינה נרתעת ונפגעת

מכלי משחית של האויב — יש ביכלתה לשמור על גבולות הארץ. הבנין המבוצר ביותר אפשר לקעקע ולערער במכשירי חבלה מתוקנים ומשוכללים. אולם כל כלי משחית לא יצלח על בני-אדם עזי רצון ורוח, השומרים ומגינים על קדושי-חיהם זפרי עמלם.

שיחררנו הנגב והגליל; הגליל — כולו, הנגב — רובו. ויש סיכוי שגשחרר עוד. אולם עדיין לא יישבנו איתם — לא הנגב ולא הגליל. לא מספיק לגרש את הפולש הזר — עלינו להכניס את המתישב העברי. אין כיבוש של קיימא — אלא בכנין. בנגב יש לנו רק רצועה דקה ודלילה של מתישבים בפינה אחת בלבד — בנגב הצפוני המערבי. כל ארץ אדום, מבאר-שבע ועד ים-המלח. כל שטח הערבה — ריקים ושוממים. בלי רשת של ישובים במרחבים אלה — אין אחיותנו בנגב מובטחת. ישובים אלה מן ההכרח צריכים למזג בתוכם גם כושר-בנין וגם כושר-מגן. הנגב יהיה המבחן העליון של כושר הביצוע של הציננות. — כאן צפונות אפשרויות רבות-היקף שכמותן אין בשום שטח אחר בארץ. ישוב הנגב לא יעשה בן-שנה, זהו מפעל לדורות: מפעל של השבחת קרקע, של השקאה, של סלילה, של קידוח, של בנין ערים, של תחבורה, — ואם גניע לאילת — גם של ספנות ודיג. אולם צעדים ראשונים יש לעשות בהקדם האפשרי.

המשלטים שלנו בנגב צריכים להישאר משלטים צבאיים — עוד הרבה זמן נצטרך להגן על חבל זה בכוח גשקנו, אבל לא מספיק משלט צבאי בלבד: כל מקום שאפשר להזרים מים דרך צינור או שיש מעין טבעי — צריך ליהפך מיד לישוב חקלאי של תילים.

גם בגליל לא נחזיק בכוח צבאי בלבד. לאורך גבול הלבנון יש להקים שלשלת של ישובים צבאיים-חקלאיים, לאורך שפת הים מראש הגקרה עד עכו — שורה של כפרי דיגים. ומגוש חלב ועד שפרעם יש לבנות חומת ישובים יהודיים.

זהו המלאכה הגדולה הצפויה לנוצר היהודי עם גמר המלחמה — אם היא עומדת להיגמר בקרוב, ושיש לעשותה גם לפני בוא השלום — אם השלום יאחר לבוא. ויש להמשיך בה ביתר שאת אחרי בוא השלום.

צרכי המלחמה השתלטו בהכרח על כל חיינו ונאלצנו להפקיר משקים ומפעלים ולימודים ועבודות יקרות למען גיוס יכולתנו הקרבית — ועד הנצחון הסופי געדיף צרכים אלה על פני כל דבר אחר בלי יוצא מן הכלל. אולם גם בסערת הקרב לא נשכח המטרה שלשמה אנו נלחמים, ונשמור על תאי-משקנו. כושר יצירתנו, יכולתנו המיישבת וגרעיני ההתישבות תוך כדי המלחמה — למען נוכל להסתער בתנופה יוצרת גדולה מיד לאחר תום המלחמה להרחבת התישבותנו בדרום ובצפון, במזרח ובמערב.

ח

זוהי המשימה המיוחדת של גרעיני ההתישבות המגויסים בנח"ל — מיוזג אימון וכושר צבאי עם הכשרה חקלאית והתישבות. אין זה רעיון חדש — ביודעים ובלא-יודעים אחוזו ברעיון זה הלכה למעשה כל גלי ההתישבות, ממיסדי פתח-תקוה וראשון-לציון, דרך "השומר", ההגנה, פלמ"ח עד נח"ל. הנסיבות נשתנו במשך שבעים שנה אלו, דרכי הביצוע הותאמו מזמן לזמן לצרכים ולתנאים המתחדשים, כל דור למד מאלה שקדמו לו — מכיבושי ומכשלונותיו גם יחד, והוסיף גופך משלו.

כל אחד בזמנו סבור היה שהוא הגיד המלה האחרונה והגיע לשיא. אבל הזיים אינם קופאים על שמריהם ו"השומר" וההגנה ופלמ"ח היו רק שלבים בסולם התקדמותנו, וכולם נתמוגו עכשיו בצבא-הגנה לישראל, שירש את רעיון "השומר" — מיוזג הגנה והתישבות, ואין לראות גם בנח"ל את "המלה האחרונה" בהתפתחות מגמה היסטורית זו שבהתישבותנו. כי מה שדרוש לנו למלחמת קיומנו וגידולנו הוא לא רק גוער חלוצי לוחם — אלא עם חלוצי לוחם — העובד, עד שמוסדות עולם ישתנו ויקום חזון אחרית הימים של נביאי ישראל, "ולא ישא גוי אל גוי חרב", יהיה מוטל על האומה כולה, מנער ועד זקן, מאיש ועד אשה, להיות בבוני הארץ ומגיניה. המיוזג ההולם והקולע של שני תפקידי-יסוד אלה, — בנין והגנה, — זוהי המשימה של נח"ל שיש להפכה למשימה של כל צבא הגנה לישראל, ואחר כך למשימה של כל עם ישראל.

קיבוץ גלויות בצבא

בכינוס חיילי גח"ל, ביום קיבוץ גלויות

טרם הגיעה השעה לסכם ולהעריך את הישגיו ומבצעיו של צבא-הגנה לישראל במלחמת שיחרורנו. מלחמתנו טרם גסתיימה. אנו שואפים לשלום עם שכנינו, עם כל שכנינו, ומוכנים לכך בכל שעה ורגע, אולם כל זמן ששכנינו ממאנים בשיחות-שלום ומוסיפים לאיים על בטחוננו ושלמות מדינתנו — נעמוד מוכנים ודרוכים לקרב, וכל עוד לא נערך הקרב האחרון והסופי אל נודרו בסיכומים. אסור לשכוח אף פעם את האימרה רבת-החכמה של קדמונינו: „אל יתהלל חוגר כמפתח“.

גם אם תיגמר המלחמה — ואי-אפשר להגיד שאין סיכוי לגמירתה המהירה — מסופקני אם אנו, העומדים בתוך המאורעות וקרובים כל כך למעשים, מסוגלים להעריך אותם באופן אובייקטיבי וקולע, ונדמה לי שמוטב להשאיר מלאכה לא-קלה זו לבאים אחרינו. אולם יש עובדות בולטות אחרות שאפשר לעמוד עליהן גם עכשיו, מבלי חשש שהבאות ישנו את מהותן וערכן. ועל אחת מהן אני רוצה לעמוד הפעם — על השתתפות התפרצות במלחמת השיחרור של ישראל.

בלי הישוב הזה שצמח בארץ בשבעים השנים האחרונות, בלי ההתישבות החדשה בכפר ובעיר, בלי הבסיסים הטריטוריאליים שהקימונו כמעט בכל חלקי הארץ, בלי החרושת והמלאכה שטיפחנו ופיתחנו בשלושים השנה האחרונות, וביחוד מאז מלחמת העולם השנייה, בלי נקודות-הספר בגליל העליון, בעמק הירדן, בסביבות ירושלים, בנגב, בלי כושר העבודה החלוצי בחקלאות, חרושת, בניה, תחבורה, ים ואוויר, בלי הישגי המדע והטכניקה של מוסדות החינוך המקצועי והכללי שלנו בארץ, בלי גארגון, הנסיקה וההישגים של ההגנה במשך עשרות שנים, בלי היכולת המשקית, הארגונית והכספית של ישובינו הגדלים, שמנו בסוף מלחמת העולם הראשונה פחות

מששים אלף נפש והגיעו בתחילת המלחמה לשש-מאות-וחמישים אלף — בקיצור, בלי גידולו המספרי, המשקי, הטריטוריאלי של הישוב בארץ ובלי תכונותיו החלוציות — לא היינו מסוגלים לעמוד, לא היתה המדינה קמה וצבא-הגנה-לישראל לא היה בגדר המציאות. הישוב העברי בארץ היה חלוץ העם — גם בבנין וגם במאבק וגם במלחמה, אולם החיל הרב אשר עשה במשך שבעים השנה ובשנה הגדולה הזאת, לא עשה אך ורק בכוח עצמו, בנין הישוב היה תמיד מפעל של שותפות — בין חלוצי העם במולדת ובין העם היהודי בתפוצות. בלי העזרה, הסעד והקשר של העם היהודי כולו לא היינו מגיעים עד הלום — ואף פעם לא נתגלה הקשר העמוק של עם ישראל לארצו כאשר נתגלה בשנת-פלאים זו, ואתם, אנשי גח"ל בצבא-הגנה-לישראל, הגילוי החי, המובהק ביותר של קשר עמוק ומופלא זה, למעלה מחמישים ארצות בכל חמשת חלקי תבל — אירופה, אסיה, אמריקה, אפריקה ואבסטרליה, מכל העדות והשבטים של עם ישראל המפוזר, מכל השכבות והמעמדות — הגיעו מתנדבים לצבא-הגנה לישראל, הקשר העמוק של עם ישראל לארצו אינו מכיר בפילוג העולמי של מזרח ומערב; בצבאנו יש מתנדבים מארצות המזרח ומארצות המערב — כולן הזרימו לחמים טירונים ומנוסים לצבא השיחרור שלנו, צעירים שלא טעמו אף פעם טעם מלחמה, ולוחמים ותיקים בכל סוגי הנשק שהתנסו במלחמת העולם השנייה נגד האויב הנאצי, אשר אף הוא איחד את המזרח והמערב; התנדבות הגולה תרמה תרומה חשובה לא רק מבחינה כמותית — אלא גם מבחינה איכותית. כמה מהשירותים המשוכללים שלנו כמעט שהיו נמנעים — אלמלא בעלי המקצוע המומחים שהגיעו אלינו מכמה ארצות, ובראשן ארצות-הברית, קנדה, דרום אפריקה, צ'כוסלובקיה וצרפת. אזכיר רק את שמו הנערץ של המפקד מיכאל דוד מרכוס שהיה ידוע פה בשם סטון, שעמד בראש פורצי הדרך לירושלים לפני ההפוגה הראשונה, ונפל חלל על הררי ירושלים, קשה להפריז בערכם של מתנדבי חו"ל בבנין כוח האוויר הצעיר ובמבצעי הרבים והמכריעים. אם עכשיו אנו שליטים על שמי הארץ, וטייסינו מסוגלים להנחית מהלומות כבדות לכל מרכזי האויב — הרי זה במידה רבה הודות לטייסים העברים מהגולה שהצניקו לנו את נסיונם

העשיר והרב שנחלו במלחמת העולם השנייה. חלקם של מתנדבי חו"ל אינו קטן גם בשאר השירותים — בחיל-הרגלים, בחיל התותחנים והמרגמות הכבדות, בחיל-הים, בחיל ההנדסה והתחבורה, בשירות הרפואי ובשאר השירותים הצבאיים שלנו — ולא מעט גם בתעשיית הנשק והציוד. זה אולי השירות הצנוע והעניו ביותר, אשר ציבורנו לא שמע עליו כלום — ואשר כגודל עניוּתו וצניעותו כן גודל יעילותו וחשיבותו.

בצבא-הגנה-לישראל נתגלם החזון ההיסטורי הגדול אשר החיה וקיים את העם העברי בגולה ואשר למענו אנו מנהלים מלחמה זו, ואשר לשמו הוקמה מדינת ישראל — חזון קיבוץ-גלויות. ולכן לא פחות משאנו שמחים להשתתפות הגולה בצבא-הגנה-ישראל, אנו שמחים לפריצת העליה וגידולה במשך השנה. מאז הוקמה מדינת ישראל, באמצע מאי, — לפני פחות משמונה חדשים — עלו ארצה למעלה ממאה וששת אלפים עולים. בארבעת החדשים האחרונים בלבד עלו למעלה משבעים ושנים אלף. ואין זו אלא התחלה מצרחה.

עוד אנו עומדים בפני קשיים רבים, פנימיים וחיצוניים. עוד צוררנו — לאו דוקא בקרב עמי ערב — לא התיאשו מהכשלת מדינת ישראל וצבאה. עוד נכונו לנו אולי מבחנים קשים במערכה הכפולה שלנו — הצבאית והמדינית. אבל הקשיים אינם רק מבחוץ. מי כעולים שהגיעו ארצה בשנה הגדולה הזאת יודעים את חבלי הקליטה הקשים. אנו עומדים בפני משימות שלא עמדו עדיין בפני שום מדינה בעולם: עלינו לקלוט עליה הגדולה פי כמה מהישוב שישנו בארץ. עלינו לבנות שממות הגדולות פי כמה מהשטה המיושב. את השטחים ששיחרר צבאנו בנגב ובגליל לא נחזיק בטה צבאי — אלא במיליוני מתישבים. גבולות ארצנו לא יובטחו בהחלטות בינלאומיות ובחזויו שלום — אלא בשלשלת ישובים, ישובי בונים ומגינים, שירתקו את ארצנו מקצה לקצה.

קיבוץ-הגלויות הקטן בצבא-הגנה-לישראל, החברות הלוחמות של בני המולדת ובני הגולה, כתבו בספר הגדול והעתיק של דברי ימי עמנו פרק חדש ונפלא, פרק של גבורת-ישראל על שדה הקרב, — שאולי יעמוד

בשורה אחת עם הפרקים הגדולים והמפוארים של גבורת ישראל בימי יהושע בן-נון, מלכי יהודה והחשמונאים.

מאירופה באו אלינו מתגדבים מעשרים ואחת ארצות: איטליה, אנגליה, אבסטריה, בלגיה, בולגריה, גרמניה, דנמארק, הולאנד, הונגריה, יוגוסלביה, יוון, גורבגיה, ספרד, פולין, פינלאַנד, צ'כוסלובקיה, צרפת, רומניה, רוסיה, שווייץ, שבדיה.

מאמריקה — מארבע עשרה ארצות: אורוגוויי, ארצות-הברית, אקוודור, ארגנטינה, בראזיל, מכסיקו, ניקאראגואה, פנמה, פרו, צ'ילי, קובה, קוסטה-ריקה, קולומביה, קנדה.

מאפריקה באו מעשר ארצות: אלג'יר, אפריקה הדרומית, חבש, טוניס, טריפולי, מצרים, מרוקו, קונגו, קניה, רודזיה.

מאסיה באו מחמש ארצות: בורמה, הודו, סין, תימן, תורכיה. ובאו מאבסטריה ומניו-זילאנד — בסך הכל מחמשים ושתים ארצות בגולה.

אולם למען ביצוע חוננו — חזון קיבוץ-גלויות מלא — אשר למענו נחלצנו למלחמה זו — תידרש גבורה גדולה יותר וממושכת יותר: גבורת חלוצי העבודה, ההתישבות והמדע והבנין, שיפרו את השממה, ישתלטו על איתני הטבע, יורמו מים למדבר, יכסו הרי ישראל ביערות, יקבצו גידחי ישראל מכל קצוות העולם, יבנו כפרים וערים למיליוני השבים, ירדו בימי הארץ ובשמיה, וישכינו שלום ורווחה, הירות וצדק במדינת ישראל. וכאשר לא הכזיבה גבורתכם הלוחמת — כן לא תכזיב גבורתכם היוצרת.

בטחון וצבא

בסיום מחזור קצינים צעירים

מדינת-ישראל הצעירה ואתה צבא-הגנה לישראל הועמדו על פרשת-דרכים — בין מלחמה ושלום. ממשלת ישראל עושה זה מזמן מאמצים מתמידים ומכוונים לשים קץ למלחמה שנכפתה עלינו על-ידי אויבינו, ולתביא לידי יחסי-שלום של כבוד ויציבות עם שכנינו הערבים. מאמצים אלה נשאו פרי במידה ידועה. הגענו לידי הסכמי שביתת-נשק עם שלוש ממדינות ערב: מצרים, לבנון ועבר-הירדן. עיראק ברחה, לפי שעה, משדה-המערכה — ונתחמקה על-ידי כך גם ממלחמה וגם משלום. סוריה עדיין מתעקשת ומסרבת לקבל את הבסיס היחיד שעליו יפוז הסכם שביתת נשק: נסיגה מלאה אל מעבר לגבולנו הבינלאומי במזרח הגליל. אם דבר זה יתמלא, תיחתם שביתת-הנשק גם בינינו ובין סוריה.

אפס, משביתת-נשק ועד לחתימת שלום המרחק איננו קטן, ואין להתעלם מהקשיים המרובים הכרוכים בכריתת שלום עם מדינות-ערב. אף המדינאים הערבים הרוצים בשלום — ויש גם כאלה — לא על נקלה יתגברו על הקשיים הפנימיים שהם גרמו לעצמם בתעמולת-הכזב לפני המלחמה ובשעתה, ובהתפארות-השווא שבהם להפות על כשלונותיהם הצבאיים והמדיניים. ברוב מדינות-ערב אין משטר יציב, ואף באחת מהן אין משטר דימוקרטי. והנרגנות המתמדת של שואפי-משרה ורודפי-בצע יריבים והשפעות היצוגיות, מכבידות על הנהלת מדיניות היצוגית נבונה ומכוונת בארצות אלו.

אולם נניח שמאמצי השלום שלנו ישאו פרי, ורוב מדינות-ערב אז אף כולן יכרתו אתנו בריתות שלום וידידות. גם אז עלינו להיזהר מאשליה מסוכנת, כי השלום יקיים את בטחוננו, גם לאחר שיכתב ויחתם השלום בינינו ובין כל שכנינו, והחתימה תקוים ותאושר בגושפנקה של ארם — יעמוד הבטחון בראש דאגותינו, כל עוד המשטר הבינלאומי בעולם מניח

מקום ואפשרות של מלחמה בין עם לעם. אין, אולי, עוד עם בעולם שהסתירה בין שאיפתו הנאמנה לשלום ובין חוסר-בטחונו היא כה חריפה כעם ישראל. עובדות גיאוגרפיות, פוליטיות והיסטוריות שאין מהן מנוס — עושות את מדינת-ישראל מטרה נוחה להתקפות שכניה. ארצנו תקועה בתוך שטח ענקי באסיה ובאפריקה — מהרי הטברוס ועד האוקיינוס ההודי, וממזרח ים-התיכון ועד האוקיינוס האטלנטי — המיושב כולו עמים מוסלמים דוברי-ערבית. חלק מעמים אלה עודנו כפוף לשלטון אימפריאלי — בריטי וצרפתי. חלקו — עומד, להלכה בכל אופן, ברשות עצמו. ואם-כי זיקתנו וקשרינו לארץ-ישראל קדמו לכיבוש הערבי — הרי הערבים רואים אותנו כורים. אנו מועטים והם רבים. מדרך הטבע האנושי הוא, שהמרובים שואפים להשתלט על המועטים, והערבים אינם רוצים לשכוח את ההיסטוריה המכאיבה של השנה האחרונה. ככל רדיו ערבי — ברמאללה, דמשק, בגדד ושאר המרכזים הערביים, מטיפים הקריינים למלחמת-נקם בישראל. המסיתים מזכירים את התנגשות העולם הערבי והמוסלמי עם נוסעי-הצלב בארץ זו — ומלמדים גזירת-שווה מהכרעת שלטון הפרנקים במאה השלוש-עשרה, ואומרים: השנה לא הצלחנו להכריע את ישראל — נעשה זאת בעוד עשר או חמישים שנה. אנו יודעים כי להשוואה זו עם נושאי-הצלב אין כל שחר. ההרפתקנים הנוצרים מימי-הביניים לא היה להם שום קשר ממשי עם הארץ הזאת ואף לא ביניהם לבין עצמם, והשתלטותם על ארץ זו היתה מלאכותית מלכתחילה, בעוד שאנו מושרשים בארץ זו אלפי שנים וחזירתנו אליה יש בה הכרח חיוני ואף מביאה אתה שפעת-ברכה לכל המזרח התיכון. אולם הלאומנות הערבית רואה את המציאות וההיסטוריה בעיניה-היא, ולא תפיסתנו תכוון פעולתה כי אם תפיסתה-היא. נתחייב בנפשנו אם לא נראה עכשיו ובעתיד שסכנת המלחמה תלויה מעל לראשנו.

אין להתעלם גם מן ההבדלים החברתיים-תרבותיים שבינינו ובין הערבים. אנו חיים במאה-העשרים — הם במאה החמש-עשרה. הבדל זה עשוי להיות גורם של ידידות וקואופרציה בתנאים מסוימים, ואף גורם של ניגודים ואיבה. בעולם הערבי שליט עוד משטר פטריארכלי או פיאורלי, והכוח כולו מרוכז בידי ראשי שושלת או פחות עשירים. חברתנו המתקדמת.

הדימוקרטיה, על צרכי העבודה והשוויון והחירות שלה, מערערת את אשיות השיעבוד והניצול והעבדות שעליהן בנויה החברה הערבית. תרבותנו עשויה להקנות לנו ידידים ובני-ברית בעולם זה, אך גם מתנגדים וצוררים. לכל אלה יש להוסיף את המצב העולמי, אנו חיים בתקופה מסוכנת, מעורערת, נטולה כל יציבות, אין אנו חייבים לקבל את דברי רואי-השחור כאילו אנו עומדים על סף מלחמת-עולם חדשה; המעצמות הגדולות אינן רוצות במלחמה, והעמים הקטנים ודאי שאינם ששים אלי קרב, אולם החשדנות בעולם רבה, אטמוספירה מתוחה זו עלולה לחוק את ידיהם של הרפתקנים מעוררי-מדנים ושואפי-קרבות בקרב עמי-ערב, אסור לנו להשלוח עצמנו שעם הפוגה, שבימת נשק וכריתת חזוי-שלום יקום הבטחון של מדינת-ישראל.

*

בטחונה של מדינת-ישראל לא יפון על צבא בלבד, בטחוננו הלוי בשורה של גורמים, אגמה כאן רק את העיקריים שבהם.

גורם-הבטחון הראשי הוא העליה, עליה אינה רק מצוה ציונית להצלת יהודים, קיבוץ-גלויות, העליה היא צורך חיוני של יהודי הארץ ותנאי לקיומה ובטחונה של מדינתנו, בלי עליה נידונה מדינה זו לכליה, 700.000 יהודים בים של ערבים לא יתקיימו — אף כי השנה עמדו יהודים אלה בפני הצבאות של שש מדינות-ערב, הנסיבות המיוחדות של שנה זו אין מן התכרח שיחזרו, ובמרוצת הזמן לא יתכן שיחזרו, וראשית בטחונה של מדינתנו היא עליה רבתי, בקצב מהיר, בממדים רחבים ומתרחבים, טיפוח העליה — זהו המאמץ המלחמתי שאנו מצוים עליו בימי-שלום כבימי-מלחמה, אין דבר עולה עליו בדחיפותו ובחשיבותו.

הגורם השני של הבטחון הוא ההתישבות, צבאנו שיחזר השנה שטחים גדולים כנגב, בגליל ובמבואות ירושלים, מדיניות-השלום שלנו אף היא תרמה חלקה: הסכמי שביתת-הנשק עם מצרים ועבר-הירדן העמידו ברשותנו את אילת וארץ אדום בדרום, ואדי-ערה ושטחים חשובים אחרים במרכז ובסביבות ירושלים, אולם רוב השטחים האלה הם ריקים ושוממים, והתחומים שלנו ארוכים ושרועים, בצבא בלבד לא נשמור עליהם, עלינו

להקים שרשרת של ישובים ספר לאורך גבול הלבנון, סוריה והמשולש. רשת צפופה של ישובים במבואות ירושלים ובמרחבי הנגב, מעין-גדי לאורך הערבה ועד אילת, ומאלית ועד רפית, ובאר-שבע ובית גוברין, וכן כפרי דייגים לאורך חוף ים-התיכון מראש הנקרה ועד אשקלון.

בלי הצבא לא היינו עומדים אחרי קום המדינה, ולא היינו משחררים את הנגב והגליל ומסדרון ירושלים. אולם כל חיל שהשתתף בקרבות יודע את התפקיד החיוני, ובמקרים רבים התפקיד המכריע, שמילאו הישובים החקלאיים מבחינה צבאית-מלחמתית: בעמק-הירדן, בהרי-ירושלים, בנגב ובגליל העליון.

שוב — התישבות לא רק לשם קיום המצוה הציונית של הארץ וקליטת העלייה, אלא כתנאי יסודי לבטחון המדינה. משום כך לא תוכל המדינה לסמוך על יזמה פרטית בלבד (ולו גם יזמה חלוצית), — אלא יש הכרח בתיכנון ממלכתי-אסטרטגי של ההתישבות, ובחינוך-חובה של הנוער, של כל הנוער, ללא יוצא מן הכלל, להכשיר אותו להתישבות בטחונית. כל נער ונערה בגיל מסוים מן ההכרח שיקבלו הכשרה חקלאית, נוסף על האימון הגופני והצבאי, על-מנת שהמעטילים ועזי-הרוח החלוצים שבתוכם יקימו ישובים-ספר וכפרי-בטחון, שישימשו חומת-מגן חיה למדינה וקו ראשון בהגנתה.

גורם חשוב במערכת-הבטחון תשמש העצמה האינדוסטריאלית והטכנית שלנו. התעשייה הצעירה שלנו, שצמחה בעיקר במלחמת-העולם השניה, מילאה השנה תפקיד מלחמתי רב. לא היינו יכולים לעמוד כאשר עמדנו, אלמלא העזרה הטכנית והאינדוסטריאלית והציוד שקיבל הצבא מהתעשייה שלנו. יתרוננו הטכני היה גורם חשוב בנצחוננו השנה, ועלינו לטפח ולהגביר יתרון זה. אף כאן לא תוכל המדינה לסמוך על היזמה הפרטית בלבד, וידרשו אמצעים ממלכתיים לפיתוח תעשיות מיוחדות והרחבת אמצעי-התחבורה ביבשה, באוויר ובים, וידרש תיכנון ופיקוח ממשלתי על כמה וכמה מענפי התעשייה והתחבורה, למען התאם אותם לצרכי הבטחון.

עם מערכה זו נמנה גם המתקן המדעי, הצרוף והשימושי, עדיין אין ציבורנו יודע כמה הוא חייב תודה על נצחונותיו המפוארים של צבאנו

לעובדי-המדע הצנועים, שהעמידו את ידיעותיהם, כשרונותיהם ומעבודותיהם לרשות צרכי הבטחון, עוד לפני פרוץ המלחמה. המחקר המדעי דרוש לא רק לצרכי בטחון, כל פעולתנו המשקית והתרבותית לא תתואר בלי שימוש מכסי-מלי וכולל בכיבושי המדע והטכניקה, פיתוח הארץ, קידום החקלאות, התעשייה, הימאות, החינוך, הבראת האומה, — מחייבים כולם טיפוח המדע עד קצה יכולתנו השכלית והחמרית. הוא הדין בצרכי הבטחון. למען כושר עמידתנו בשער בימים יבואו עלינו לרכו בארץ מיטב הכוחות המדעיים שבעם היהודי, לאפשר לכשרונות המדעיים שבתוך הנוער שלנו להשתלם ולהקדיש כל חייהם לעיון ומחקר מדעי, לצייד אותם במעבדות המשוכללות ביותר בכל שדות המחקר הפיסי והביולוגי, ולהתאים את פעולתם לצרכי בטחון המדינה ופיתוחה.

גורם רבי-ערך והשפעה במערכת הבטחון הוא מדיניות-החוץ של ממשלת ישראל, מדיניות המודרכת ע"י רצון מרכזי אחד: תחילה לשלום, לשלום במזרח התיכון ולשלום בעולם, ושאיפה נאמנה ליחסי-ידידות עם כל המדינות בעולם, כגדולות כקטנות, במזרח ובמערב. אין מדינת-ישראל יכולה לתת יד לשום נרגנות מלחמתית מאיזה צד שהוא, אין היא רשאית להיות שותפת לשום מזימת-התקפה של מישוהו גגד מישוהו, לא רק שיקולים מוסריים ופוליטיים כלליים — מסורת היסטורית, פוזרי ישראל באומות וכדומה, — כי אם שיקולי-בטחון חיוניים הם הגוררים עלינו מדיניות של שלום, ומדיניות זו עצמה היא גורם חשוב בקיום בטחוננו.

אולם עם כל הגורמים האלה — עליה, התישבות, פיתוח תעשייתי, מחקר מדעי, מדיניות-חוץ — לא נקיים בטחוננו בלי צבא. לשלום כלמלחמה דרושים שני צדדים, ונשאף כאשר נשאף לשלום, ונעשה למען בטחוננו בדרכי-שלום כאשר נעשה — אין זה מן הנמנע שהצד השני יקדש עלינו מלחמה, ועם פרוץ המלחמה, הצבא בלבד יכריע את הכף. כל עוד תיתכן מלחמה בעולם — לא נוכל להתקיים בלי צבא.

וכאן עלי להזהיר מאשליה שניה — כאילו יש כבר צבא במדינת-ישראל. השנה — בסערת המלחמה — גייסנו, ציינו והפעלנו לוחמים למען ינצחו, והם ניצחו. להקמת צבא בישראל טרם הגענו. ידעתי

שלא הרבה צבאות בעולם נחלו נצחונות מפוארים כאשר נחל השנה צבא־הגנה לישראל. פרשה זו שייכת כבר להיסטוריה, לא היהודית בלבד, כי אם גם העולמית. נצחונות אלה לא זו בלבד שהעניקו לנו עצמאות ומילדת — כי אם גם זקפו את קומתו של כל יהודי בעולם והעלו את כבוד ישראל בעמים. ולא פחות מכל יהודי אחר, גאה אני על נצחונות אלה. ואף־על־פי־כן אני אומר — והחובה עליכם, מפקדים בצבא־הגנה לישראל, לדעת זאת ראשונה — שעוד אין לנו צבא כהלכה, ורק עם השלום תינתן לנו האפשרות להתחיל כראוי בבנין צבא וחינוכו. כבכל דבר אחר במדינתנו הצעירה, עומדים אנו אף פה בראשית — אין אנו מתביישים בכל שנעשה עד עכשיו כשאנו צופים לעבר, אולם משאנו מפנים מבטינו לעתיד, עלינו להיגמל מכל אשליה ולראות בכוחה: אנו רק מתחילים.

היו לנו לוחמים מצוינים, לא היה לנו צבא מסודר, לא יכולנו עם קום המדינה להקים צבא — כי היינו נאלצים להילחם על קיומנו, — ואתם שומעים זאת מפי אדם אשר זה שלוש שנים לא עשה כמעט שום דבר אחר מלבד דבר הבטחון והצבא. מאז 30 בנובמבר הוטל עלינו להגן על קיומנו, ועם קום המדינה ב־14 במאי הועמדנו בפני מלחמת חיים ומוות, והיתה רק דאגה אחת: להילחם ולנצח. הנערך שלנו ידע על מה הוא נלחם. הוא ידע שבידינו הברירה: נצחון או כליון, ולא הכויב, איש אין לו להתבייש בכושר הקרבי ואף לא במסירות וברוח של לוחמינו. הפעם יכולנו לעמוד ולנצח גם בארגון צבאי זה — אבל תנאים אלה אינם מחויבים לחזור, ואסור לנו לעשות את המשגה הפאטאלי שעשו הצרפתים — שהתכוונו למלחמת־העולם השנייה בתכנית שהנחילה להם נצחון במלחמת־העולם הראשונה, ומשום כך הוכרעו...

לאור הבראות — אין זה מספיק, עלינו להיכון לא מתוך התפארות בעבר — כי אם מתוך ראיית הנולד בעינים פקוחות, ללא התרברבות, ללא ביטול יכלתו העתידה של האויב, אנו מצויים על ביקורת עצמית חמורה, נוקבת, אכזרית. עלינו לזכור תמיד: בבטחון כרוכה השאלה העליונה — להיות או לחדול. ה"קטנות" בחיי הצבא קובעות לא פחות, ולפעמים אף יותר, מה"גדולות". אבל לא מתוך "קטנות" אלה בלבד הגעתי למסקנה

שעדין רחוקים אנו מהצבא הדרוש לנו. הוטל עלי לתכנן, לארגן ולצייד צבא־הגנה לישראל. התחקיתי על המערכות הצבאיות שלנו, לפני המעשה, בשעת מעשה ולאחר מעשה. וראיתי לא מעט ליקויים בסדרי הצבא, ליקויים קטנים וגדולים. מרבים מהם התעלמתי ביודעים, לא משום שזולתי בחשיבותם, כי אם משום שראיתי לפנינו דברים יותר דחופים ומכריעים שהוטלו עלינו במהלך המלחמה, וכל המחשבה והמרץ היו מרוכזים בנקודה אחת: נצחון.

*

עתה הונח לנו — איני יודע לכמה זמן. ממשלת ישראל מצדה תעשה הכל להאריך ימיה של הפוגה זו — גם שלום כתוב וחתום יש לראות רק כהפוגה, כי כל המלחמות עד עתה פרצו בין עמים שהיו בשלום זה עם זה, וידרש לנו צבא. צבא אינו ציבור אנשים הלבוש מדי-צבא ומצויד בכלי-מלחמה, לא די גם בהתלהבות ובנכונות קרבית. בלי ארגון, אימון ומשמעת אין צבא, ושלושה אלה לקויים בתוכנו, אם לדבר בלשון נקיה. בן-לילה אין בונים ארגון צבאי המצריך תיכנון מרובה ומפורט וכושר-ביצוע בגיוס, רישום, אספקה, תחבורה, איכסון, קשר, ביצור, מערך כוחות, סידור שירותים ודומיהם, המקיפים אלף-אלפי פרטים מתואמים ומשולבים בדייקנות רבה, ביעילות עליונה ובחסכון מכסימלי בכוחות-אדם ובאמצעים. ודאי שאין מאמנים במשך ימים או שבועות ספורים, כאשר נאלצנו לעשות השנה, יחידות לוחמות בחיל-הרגלים, תותחנים, חיל-אוויר וים, או חילות הנדסה וקשר ושירותים. ואף משמעת אין משליטים בכוח צו וחוק בלבד. במלחמה זו לא הספקנו לאמן אף את הטוראי ולהנך אותו למשמעת — וכמובן שלא היה סיפק בדינו ולא ניתנו לנו התנאים לחנך סגל מפקדים, ואלמלא הירדושה המעטה שירשנו מההגנה, מפלמ"ח ומהיחידות היהודיות, ביחוד הבריגאדה, בצבא הבריטי במלחמת-העולם השנית — היינו בכל רע. אבל ירושה זו אין די בה בעתיד, אם-כי היא עמדה לנו במלחמה זו, בעתיד אסור לנו לסמוך על אימפרוביזציה טוופה שהצילה אותנו הפעם. מלאכת הצבא — תורה היא, ותורה המסתעפת ומשתכללת מיום ליום; טובי המוחות האנושיים משקיעים את כל כושר מחשבתם בהעמקת התורה הזאת ובשכלול הארגון

והציוד הצבאי ודרכי המלחמה, ולא הרי מלחמת 1939 כהרי מלחמת 1914, ותוך כדי מלחמת-העולם השניה התחוללו תמורות ומהפכות בארגון הצבא וציודו והפעלתו, והתמורות לא נסתיימו ולא יסתיימו. אף פעם, כל עוד תהיה סכנת מלחמה בעולם, לא יגיעו לקצן, נתחייב בפשטנו אם נניח שאין האויב שלנו מוכשר ללמוד וליהנות משכלולים בלתי-פוסקים אלה — ומכאן האחריות הרבה והכבדה אשר תוטל על סגל המפקדים שלנו: חובתם הראשונה ללמוד, ללמד וללמוד, בלי הרף, בלי ליאות, וכלי להשתעבד אף פעם לשיגרה — גם זו היעילה ביותר במומנט מסוים, — כי אשר היה טוב אתמול לא יספיק מחר.

ל'אשרנו מעטים המפקדים בצבאנו המתמירים לדעת כבר את כל התורה כולה ואין להם מה ללמוד עוד, באשר גי'צחו הפעם, גם הטוראי במלחמה הבאה יצטרך לדעת הרבה יותר משידע הטוראי במלחמה האחרונה, ומפקדינו במלחמה זו יצליחו גם בעתיד אם הדבר הראשון אשר ידעו עכשיו הוא — כי הם יודעים מעט מאוד.

*

אציין לדוגמה דבר שלכאורה אינו צבאי: הסכון בכוו'אדם, בזמן, באמצעים, בדלק, בכלי-רכב, במזון, בכדורים וכדומה. לא יהיה בזה מן ההגזמה אם אומר שמפקדינו כמעט אינם יודעים הסכון מהו, ומה ערכו בצבא ובמדינה. איני יכול לגלות בכמה עלתה לנו המלחמה, המחיר היה כדאי, לא עשינו עסק רע עם ההיסטוריה במלחמה זו. אבל איני יודע אם היתה עולה כל-כך הרבה — אילו ידע צבאנו, ובראש-זראשונה המפקדים, מהו הסכון, אין זה נכון לומר שצבאנו הוא ראש לבזבונים בעולם, אולם אין הרבה אנשים אחראים בצבא היודעים את סוד החסכון, ואין מפקדינו נמנעים מבזבוז בלתי-הכרחי בכוו'אדם ובאמצעים. זאנו עם קטן ודל, שצרכיו עולים — באופן יחסי — על אלה של כל עם בעולם. עול הבטחון שלנו אינו קטן מעול הבטחון של כל עם אחר, ועול הבטחון אינו היחיד. עלינו שומה מעמסה נוראה של קליטת עליה, מלבד הצרכים והשירור-תים הרגילים של המדינה. מפקד שאינו יודע לחסוך כוו'אדם, זמן ואמצעים, מסוכן לא פחות ממפקד שאינו יודע להפעיל יחידה שלו או אינו יודע את

השימוש היעיל בנושק או שאינו מסוגל להשליט משמעת על פקודיו. מלחמה בעצם מהותה הרסנית היא — היא הורסת רכוש ונפש, ולא של האויב בלבד. מפקד יש והוא חייב להתאכזר על עצמו, על חייליו, וודאי שאינו יכול לחוס תמיד על רכוש. אולם מטרת המלחמה אינה הרס — כי אם נצחון, והנצחון תלוי לא רק בטיב הציוד ובכושר הקרבי של הצבא כי אם ביכולת המשקית והכספית של העם. חייל, או מפקד, המבזבז ללא הכרה את רכוש מדינתו — מסייע בלא יודעים לאויב. חסכון הוא אחת המצוות העליונות בארגון הצבא. ואין די בידיעת חשיבות החסכון. יש לדעת כיצד לבצע חסכון בכל תא צבאי, בכל מבצע צבאי. ביצוע החסכון הוא תורה ארגונית ותכנונית שלמה ומורכבת. צבאנו טרם למד וטרם ידע להעריך תורה חיונית זו.

אנו מתלבטים עתה בתבלי קליטת עליה, אם לא נצליח בקליטת עליה — לשווא יהיו כל מאמצי ההגנה במשך שבעים השנים האחרונות מימי פתח תקוה, „השומר“ ועד צבא-הגנה לישראל. לא הקימונו מדינה זו בשביל 700.000 היהודים שבארץ. המדינה לא תתקיים רק ביהודים אלה. ההמעצור הראשי לקליטת העליה — הוא יוקר המחיה, ויוקר המחיה יש לו סיבה עיקרית אחת: הוצאות המלחמה והצבא. נאלצנו להוציא סכומים ענקיים למען גייס רבבות לוחמים, לציידם, לספק להם צרכיהם ולהכשירם לקרב. לא היתה לנו ברירה, אולם, מדינה קטנה ודלה זו נתבעת לקלוט לא רק את מאתיים-אלף העולים שהגיעו במשך השנה, כי אם הרבה מאות אלפים וכמה מיליונים שעוד יבואו. היא חייבת לבנות עשרות-אלפים בתים לשיכון מדי שנה בשנה. להקים עשרות ומאות נקודות-ישוב חדשות, בכל קצות הארץ, לבנות מספר רב של בתי-חרושת, לבצע עבודות ציבוריות, לפתח תחבורה ביבשה, באוויר ובים, לכוון רשת של בתי-ספר לאוכלוסין המתרבים ולקיים שירותים ציבוריים לעם תרבותי הרוצה בחיים מתוקנים. מדינה זו אינה רשאית לבזבז אמצעים לשווא. כל מפקד שאינו יודע את סוד החסכון, מועל בשליחותו וחותר תחת בטחון המדינה.

*

חסכון הוא רק אחד הפרטים — אמנם פרט חיוני — במערכת הארגון

הצבאי. עלינו להקנות תורת ההנהלה לצבא — ורק עם תום המערכות ניתן לנו דבר זה. ותורה בלבד לא די בה. גם אם יעמדו בראש צבאנו האדמיניסטרטורים המומחים ביותר, לא יבצעו חסכון, אם בצבא לא תשלוט משמעת, וגם בפרשת המשמעת אנו עומדים בראשית.

*

בטחוננו לא יבנה על צבא מקצועי. רק אם העם כולו ידע להגן על עצמו ועל חירותו ועל מדינתו — יקום בטחוננו. עלינו לדאוג לכך שכל איש ואשה בישראל ידעו לשאת נשק ולעמוד במערכה. ארצנו קטנה וכל נקודה היא חזית. וכיוון שהתגוננותנו בנויה על כוחו הלוחם של העם כולו — מן ההכרח שהשירות הפעיל יהיה קצר ככל-האפשר, למען יעסוק העם במלאכתו האזרחית. כל נער ונערה יקראו לשנה אחת לשירות לאומי. שמיעוטו אימון צבאי ורובו הכשרה הקלאית. ועוד שנה — יעסוק כל נער בריא, שלא יתנדב לשירותי-קבע בחיל-האוויר, הים היבשה, או לא ילך להתישבות-ספר — באימון צבאי. אחרי זה ניוקק לסגל פיקודי מובחר ומעולה, שינצח על מלאכת הבטחון. צריך שטובי הנוער שלנו, אנשי-המעלה מבחינה מוסרית-תלוצית ובעלי הכושר האינטלקטואלי הגבוה ביותר, יקדישו כל זמנם, כשרונם ודאיתם לתפקידי הבטחון של המדינה, כי תורת-הבטחון, שהולכת ונעשית מיום ליום מורכבת ומסועפת יותר, אינה נקנית אלא למי שמוסר נפשו לה ועליה.

שאלתי מומחה צבאי בעל דרגה גבוהה באחד הצבאות של ארץ ירידה: כמה זמן דרוש להפוך איש לקצין? ענה: לפחות עשרים שנה!

אתם סבורים, כנראה, שבתשובתו היתה הגזמה — אין אני בטוח בכך. שימו לב לאחריות המוטלת על מפקד צבאי. אחריות כזו אינה מוטלת על שום אדם אחר במדינה, ואחריותו היא כפולה: א) לבטחון המדינה, ב) לחיי אנשיו. איני יודע אחריות גדולה מזו. מפקד צעיר יכול רק בקושי רב לתאר לעצמו מהי האחריות האיומה הרובצת על אלה שהוטל עליהם בטחון המדינה.

על המפקד להצטייד בכל התכונות המוסריות והנפשיות וככל הדעת והכושר הדרושים לביצוע שליחות עליונה זו שבה תלוי גורל בטחון המדינה. גורל

חירות האומה וקיומה הפיסי. רק איש־תרומות נעלה יצלה למלאכה זו, והתכונות והסגולות הדרושות לאיש־תרומות אינן נופלות מן השמים, הן נרכשות בעמל ובשקידה ובמסירות ובלימוד ללא־הפסק וללא־ליאות, מתוך מטרה אחת ויחידה: לשרת באמונה ובאהבה את הצורך העליון של המדינה — בטחון ושלוש. ויש לעמול הרבה וללמוד הרבה — כל החיים. כי תורת הבטחון גוגעת בכל מקצועות המדע וההיסטוריה ובכל ענפי הפעולה המשקית והחינוכית והאירגונית והטכנית, — ונושאי דברה חייבים להיות לא חכמי־מעשה בלבד, כי אם גם אנשי־מופת, היודעים להיות עושים ומעשים כאחד במלאכה גדולה וקשה זו.

ועל המפקד רובצת אחריות שניה — שאף היא כבדה מנשוא — והיא האחריות לחייהם. לשלומם. לרווחתם ולכבודם של החיילים הכפופים למרותו ולפקודתו. כל אחד מאתנו יודע חרדת אם לפריי־בטנה, האהבה העמוקה שנטע הטבע בלב האם לילדה הסר־הישע, התלוי כולו בטיפוח האמהי. בלי אהבת־אם זו לא היה קיום למין האנושי. גורל החייל בשעת המלחמה תלוי במפקד לא פחות מגורל התינוק באם, ולא משום שהחייל כשהוא לברו סר־אונים־ומגן הוא, צבא טוב מחנך כל חייל וחייל ליזמה אישית, להת־מצאות, לעזר־רוח, לעמידה בשער בכל התנאים, גם כשהוא נעזב לגפשו. אבל מלחמה בימינו אינה דו־קרב בין שני גיבורים אינדיבידואליים, גורל הקרב תלוי לא בחייל היחיד — אלא בכלל, בפעולה הקיבוצית של היחידה, בין שהיא מחלקה, פלוגה, או טיבה, או יחידה מקובצת מכל כוחות היבשה, האוויר והים, ויכול היחיד להיות אמיץ, מוכשר ונועז ואיש־יזמה, לא תעמוד לו כל חכמתו וגבורתו, אם יחידתו בכללה, והמפקד בראשה, יהיו נבוכים וחסרי־יכולת.

גורל החייל, כבודו, גאותו על הגדוד שלו, אמונו בחבריו, בטחונו בעצמו וביחידתו, — כל אלה נתונים בידי המפקד, וזוהי אחריות כבדה מזו של המורה לתלמידיו או של האם לילדיה. כי החיילים עומדים — או עלולים לעמוד — במערכה לחיים ולמוות. כל חייל ביחידתו וכל יחידה בכללה נתבעים לגלות את שאר־רוחם, ואם יש הכרח — למסור את חייהם. המפקד הממונה על מלאכה נוראת־הוד זו, רובצת עליו אחריות שאין דומה

לה בכל ענף-פעולה אחר. לכן חייב המפקד להיות מזוין גם בידעיה רבה, תכסיסית ואסטרטגית, בכושר-פעולה, ביכולת ארגונית, וגם בסגולות נפשיות ומוסריות הנוטעות אליו אָמון והוקרה בלב חייליו. על המפקד לא להיות ב את החיילים העומדים לפקודתו, לחרוד לשלומם ולרווחתם, לכבודם ולהצלחתם. מפקד מוכשר יכול להפוך כל חייל, ויהא אף הרע, המרושל והפחזן ביותר, לחייל אמיץ, זריז וגיבור. ומפקד בלתי-מוכשר יכשיל את החיילים המוכשרים והנאמנים ביותר העומדים לפקודתו. הגורם המתנך הראשי — הוא המופת החי, המתמיד. ועל המפקד להיות דוגמה חיה של גבורה, עצה ותושיה במלחמה. מן ההכרח שלחייל יהיה בסתיון שמפקדו יודע את אשר הוא עושה, ואף אם הוא נותן לו פקודה תמוהה או אף רעה בעיניו — ימלא אותה בחפץ-לב ובלי היסוסים. המפקד חייב לנטוע בחייל לא משמעת בלבד, כי אם גם אהבה למפקדו, וחיל יאהב את מפקדו — אם המפקד יאהב את חייליו ויהיה מסור ונאמן לשלומם, כאם המסורה לילדה. אחריות גדולה וקשה זו אולי תפחיד מפקדים רבים — ועל כן נאמר: „כל הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו“. ורק הטובים והמעולים והנועזים יקחו על עצמם שליחות כבדה זו. בטחון המדינה קורא לטובים ולנאמנים ולמוכשרים ביותר — מבחינה אינטלקטואלית ומוסרית כאחת. וידע כל אחד מכם — שבסימכם חזק לימודיכם בבית-הספר לקצינים, אינכם גומרים. כי אם מתחילים במלאכה הקשה, ואם תהיו ראויים לה — שומה עליכם לעמול וללמוד בלי-הרף. כל מפקד חייב לחתור לקראת השיא — המוסרי והאינטלקטואלי. השיא אינו בשמים, אם-כי ככל שמתקרבים אליו יותר — נראה הוא מתרחק ותולך. ואולם בעצם החתירה לקראת השיא — הערובה לכושר השליחות, ברכתי למפקדים — שיהיו כל ימיהם קדושים לחתירה זו, וכזאת יאָמנו.

על פלמ"ח

דבר שני — פלמ"ח. בענין זה אעשה מאמץ גדול לא להכניס שום נימה פולמוסית, עד כמה שאפשר, אלא אעמיד ועובדות על אמיתותן. פלמ"ח היה פורמציה שונה מכל הפורמציות האחרות, שהיו בהגנה,

בשני דברים : א) היא היתה מגויסת תמיד ; כל שאר חברי ההגנה התגייסו רק לעת מצוא. ב) מחצית הזמן — מ"ח עד 12 יום בחודש — עסק בעבודה, ומחצית הזמן — מ"ח עד 12 יום בחודש — היתה קודש לאימונו בנשק, מפני כך היה החטיבה המאומנת ביותר בהגנה. גם כאשר הקימו עוד חטיבות חדשות, — מקודם פו"ש ואח"כ חי"ש — לא הגיעו לדרגת האימונים והיכולת של הפלמ"ח. כי רק שעות מעטות מזמנן נתנו לאימונים. היחידות של הפלמ"ח, לפני הפלישה ולפני הקמת המדינה, מילאו תפקיד מיוחד, בהגנה על הדרכים, בהגנה על ירושלים, צפת, נקודות הנגב ועוד, וכל מי מהם שזכה להשתתף בפעולה זו — מותר לו להתגאות על כך כל חייו. ראיתי אותם לעתים תכופות בעבודתם. הייתי נוסע לירושלים ורואה איך הם שומרים על הדרכים, חשופים ליריות האויב, באיזו פשטות, צניעות וגבורה התנהגו בכל התנאים ובכל הנסיבות. וכל חי לא אשכח זאת, כמו שכל חי לא אשכח את „השומר“ או את הגנת תל-חי.

עם הקמת המדינה ועם הפלישה של צבאות סדירים, עברה שעתה של ההגנה ; היינו זקוקים לצבא ראוי לתפקידו גם באימונו, גם בצידו, וגם בסדריו. לא היה קל להקים צבא בן-לילה ותוך כדי מלחמה. אבל לא היתה לנו ברירה. היה הכרח לעשות זאת. ואלמלא היו לנו מצד אחד המפקדים הוותיקים של ההגנה והרות של ההגנה (ואני מזנה את הפלמ"ח בתוך ההגנה), ואלמלא היו לנו מצד שני היחידות הצבאיות שלחמו במלחמת-העולם השניה בתוך הצבא הבריטי, ובעיקר הבריגאדה העברית — לא היינו מצליחים להקים צבא, ואיני יודע אם מדינה זו היתה קמה. הקמת המדינה והפלישה באו כרוכות יחד באותו יום — והיה הכרח להקים צבא. והצבא היה שלב גבוה מזה של ההגנה על כל הפורמציות שלה, החל מ„השומר“ וסיים בפלמ"ח — גם בצידו, גם באימונו וגם בארגונו. בתקופה ההיא הוטל דבר הבטחון עלי, לפני פרוץ המלחמה — עלידי החנוצה הציונית, ועם הקמת מנהלת העם והממשלה הזמנית — עליידי הממשלה הזמנית. כשחוצע לי תיק-הבטחון בממשלה הזמנית התגיתי תנאי (בידעי לפני מה אנו עומדים), שאקבל עלי שליחות זו רק אם הצבא שאנו זקוקים יהיה צבא אחיד, כפוף כולו אך ורק למרות אחת, שוויון פנימי, עם מעמד

שוה לכל חייל. לכל יחידה. תנאי זה נתקבל, ורק בתנאי זה קיבלתי עלי את התיק בממשלה הזמנית.

איני רשאי עדיין לספר כל מה שקרה בשנה זו. ואולי יש לי משהו לספר שאיני צריך להתבייש בכך. אבל יש דברים שהשתיקה יפה להם כי הסכנה טרם חלפה. איני יודע אם המלחמה נסתיימה. וגם אם נסתיימה — יש דברים שהשתיקה יפה להם לעת-עתה. ודברי משום כך לא יהיו ממצים. בתקופה הראשונה לקיומו של הצבא שימשו בערבוביה סדרי ההגנה וסדרי הצבא. אם-כי עשיתי כל המאמצים לקיים משטר חדש — משטר של צבא הכפוף למדינה, ולא משטר של הגנה במחתרת הכפופה למעשה לעצמת לפי הרגל ישן כזו יחידות צבאנו בשמות פרטיים, שמות אלה של יחידות, כמו השמות ראובן, שמעון, או לוי לחיילים, לא היה בהם שום תוכן נפרד ומהות צבאית מיוחדת. כל היחידות היו שוות: לכל היחידות ניתן אותו אימון ואותו צידד. דבר זה אני רשאי וחייב לגלות פה, וזאת תייב כל אדם מישראל לדעת, גם עכשיו אין לנו עוד צבא כהלכה, במובן האמיתי של המלה. על זאת אני עומד בכל השיתות שלי עם אנשי המטה ומפקדי-הצבא. אין מקימים צבא בן-לילה. אבל נעשה מה שאפשר היה לעשות בימים הטרופים ההם. והיחידות בצבא היו שוות זו לזו, ולא ניתן סטטוס מיוחד לשום יחידה, לא בגלל עברה ולא בגלל עתידה. חל שינוי: במקום הגנה בלתי-ליגאלית — קם צבא כפוף למדינה. חל שינוי גם בתוך אותה יחידה שנקראה בשם פלמ"ח. לפני הפלישה היתה יחידה זו מורכבת בעיקר מתכרים ותיקים של פלמ"ח, אשר קיבלו במשך שנתיים ולפעמים גם במשך שש שנים אימון מוגבר ומאומץ, עם הגיוס הכללי נשתנה ההרכב של פלמ"ח. רוב אנשיו היו מגויסים חדשים, כרוב החיילים בכל היחידות האחרות שגויסו מקרוב. רובם היו אנשים חדשים, ולא היה הבדל ביניהם. ובין יחידות אחרות. מלבד השם והמסורת. ומסורת ביחידות צבאיות זה דבר חשוב. וזכר אני כאשר הייתי בגדוד קלעני-המלך בלגיון היהודי, ניסו הקצינים להסביר לי שלא היה בעולם ובאימפריה הבריטית גדוד כל-כך חשוב כמו קלעני-המלך. אותו דבר נאמר, כמובן, בכל גדוד וגדוד, ובצדק. כי כל גדוד צריך להתגאות בשמו. בארנונו, בשירותו ובמעשיו.

אולם אצלנו קרה משהו משונה. נמצא גוף פוליטי מחוץ לצבא אשר לקח עליו אפוטרופסות על חטיבות פלמ"ח. אינני רוצה להיכנס לבירור, מדוע ולשם מה. אבל מוכרח אני לערער בכל כוחי המוסרי על דבר אחד מגונה. עם הכרזת אפוטרופסות זו נעשו נסיונות ליחס כל הכיבושים וכל הנצחונות וכל הגבורה וכל הדם השפוך ליחידות של פלמ"ח. עלי לציין בסיפוק רב, שאנשי פלמ"ח עצמם לא עשו זאת אף פעם. זאת עשו אנשים מחוץ לצבא אמנם אנשים אלה אינם מחוץ לוועידה הזאת). לסילוף זה אין כפרה. אפשר ללמד זכות על כל מיני יחסים וסימפטייות. אבל אין להפלות בין דם לדם. אציין רק דוגמה אחת.

סללנו בשעת המלחמה כביש לירושלים וניתן לו שם ברברי "כביש הגבורה". לצערי, לא שאלו אתי על השם. אילו שאלו אותי, לא הייתי מרשה שם כזה. לא משום שלא היתה גבורה בסלילת הכביש הזה, אלא מפני שיש בשם כזה משום צעקנות והתהדרות בגבורה. אין אנו צריכים להשתמש בשמות ברברניים כאלה. אבל מישתו רצה לקרוא לכביש בשם אחר, בשם "הראל"; אילו שאלו אותי, הייתי מתנגד גם לשם זה, כי במתן שם זה יש כוונה לייחס את כל הזכות בעלילות כביש זה לחטיבה אחת של פלמ"ח, ששמה היה "הראל". יש בכך משום עישק דם שנשפך של חטיבה אחת שקדמה ל"הראל" במעשה גבורה זה, חטיבת שבע.

היום, 29 במאי, מלאה שנה לאחת המערכות הטראגיות והמכריעות ביותר במלחמה הזאת, — המערכה על לטרון. אתם זוכרים עוד מה קרה לירושלים לפני הפלישה ועם הפלישה: הפגזה, מצור, רעב, אינני צריך להאריך בזאת. פרשת הסבל של ירושלים ידועה לכל אחד. היתה סכנה איזומה לקיום ירושלים והיה הכרח לקחת "נובוברנצים" (טירונים). שזה רק ירדו מאניה, יחד עם עוד מאומנים ושלחם ללטרון. לא היו גם במלחמתנו הרבה מערכות טראגיות ודראמטיות כאלו. לא בהרבה הזדמנויות אחרות נתגלתה גבורה כזאת. ראיתי את הדברים בעיני. בראש המערכה עמד אדם יקר ודגול, לא ארצישראלי, שלצערי הרב נפל. קראו לו — סטון. שמו האמיתי היה מרכוס. חטיבה זו לא כבשה את לטרון, אבל היא הצילה את ירושלים, כי הלגיון מוכרח היה להפנות את כוחותיה, שהרעישו את

ירושלים — לעבר לטרון. חטיבה זו עשתה עוד דבר אחד: פתחה את הדרך שקראו לה „בורמה“. היא כבשה את בית-גי'ו ואת בית-סוסין. אני מניח שיש פה חברים אשר „רכבו“ לירושלים לא בכביש „הגבורה“, אלא בדרך-בורמה, כאשר היו מזריזים ומעלים בתבלים ובמיתרים ובכל מיני מעשי אקרובטיקה את המשא. והירידה והעליה במדרון התלול היו בהן משום מעשה-נגסים. דרך זו נכבשה תחילה על-ידי חטיבת-שבוע.

חטיבה זו נתנה הרבה קרבנות. דמה היה שותת. והיה הכרח לקחת אותה מחזית לטרון. שלחנו למערכה זו חטיבה אחרת — חטיבת „הראלי“. גם זו הסתערה על לטרון, נתנה קרבנות, ולא כבשה את המקום. אבל מערכות אלו הצילו את ירושלים.

גודעזעתי כולי כאשר ראיתי שמישהו רוצה לגזול מחיילים יהודים, ששפכו דמם, את מעשה-גבורתם וליחס מה שהם וחבריהם עשו — רק ליחידה של פלמ"ח, נסיון זה הולך ונמשך, ועד היום הוזה מגסים ליחס את כל מעשי-הגבורה רק לחלק מאלה אשר השתתפו בעשייתם. אני מוכרח להגיד למען האמת: אנשי פלמ"ח לא היו שותפים למעשה העושק והקיפוח הזה. זאת עשו אנשים מהחזק, אינני יודע למה.

אותה חטיבה שהזכרתי תחילה אין לה להתבייש מפני איזו חטיבה אחרת שהיא במלחמה הזאת, לא במלאכתה בלטרון ולא בשחרור הגליל. מסרתי, במועצת-המדינה הזמנית, ביום 17 ליוני 1948, אחרי המערכה בלטרון, מה שעשתה החטיבה בכיבוש בית-גי'ו ובית-סוסין ואיך החלה סלילת הכביש החדש לירושלים. והנה נמצא עתון, החושב את עצמו לעתון פרוליטרי ולאפוטרופוס של פלמ"ח, ומחק את שמה של חטיבה זו. אבל שם זה, כמו שמותיהן של שאר החטיבות, לא ימחק מההיסטוריה! לכולן יש חלק בגבורה זו שגילה צבא-הגנה לישראל, ולכולן חלק בחולשות שגילה, וחולשות נתגלו בכל החטיבות. אני יודע זאת לא פחות ממישהו אחר היושב באולם הזה. אני מכיר גם גבורותיה של כל אחת מהחטיבות וגם ליקוייה.

*

כשחקימונו צבא אחיד ומשטר וסדר צבאי, היה קיים מימי המתחרת דבר שלא הכינותי כל הזמן לשם מה הוא בא — המטה הארצי המיוחד של

פלמ"ח. ניסיתי להסביר לעצמי הדבר, שאלתי וחקרתי חברים שחיבו קיומו של המטה הנפרד — ולא שמעתי אף נימוק אחד המתקבל על הדעת. מטה זה לא היה בו שום צורך צבאי, לא לגיוס, לא לאימוץ, לא לצידו, לא לאפסנאות, לא להשתתפות במערכות. במשך חדשים השלמתי עם קיומו, כי רציתי ללמוד ולהבין — עד שנתברר לי ללא צל של ספק, כי אין כל צורך במטה זה לא לצבא כולו ולא לפלמ"ח בפרט: — אלא למישהו מחוץ לצבא. אבל אין הצבא חייב להחזיק מכשיר שאינו דרוש לכלל — לא למדינה ולא לצבא, אלא לאיוה גוף פוליטי. נתברר לי — וזאת אשר הודעתי לא פעם ברבים — שאין הבדל בין חטיבת פלמ"ח ובין חטיבה צבאית אחרת. ולא תיעשה שום הפליה לטובה או לרעה — כי בצבא כל החטיבות שוות. וכל סלף של ציטטות מדברי לא יועיל. שמעתי חבר אחד שציטט כאן דברי שלא היתה להם שום שייכות לענין, ודווקא הפסוק האחד השיך לענין — אותו לא ציטט. הודעתי שכל עוד מצב הבטחון של מדינת ישראל לא יאפשר הפחתת צבאנו, לא תפורק שום חטיבה של פלמ"ח, כאשר לא תפורק שום חטיבה אחרת, ושהמטה הכללי של צבא הגנה לישראל ידאג לחטיבות פלמ"ח כמו לכל החטיבות האחרות, וכל דבר שיש בו משום טביעת צביון מפלגתי ליחידה צבאית — הוא פסול ומסוכן. אתה ידעתי: או שיהיה לנו צבא אחיד הכפוף כולו למדינה ורק למדינה. ואז אולי נעמוד; ולא — לא נעמוד. עוד יהיו אצלנו ויכוחים, וברוכים יהיו הייכוחים, על אפי הצבא. מבנהו, חינוכו ודמותו. אבל דבר אחד ברור ולא נתון לויכוח: עם העומד בסכנה כזאת כאשר עמדנו אנחנו — יוכל להתגונן רק אם יצליח לגייס את כל הכוחות שבעם ויטע הרגשה בלב כל איש בצבא שהוא שווה לכל איש אחר בצבא — במעמד, בזכויות, בכבוד, בהערצה ובחיבה. אחרת — לא יגלה את הכוח הפנימי הדרוש לעמוד במלחמה. אין עומדים בקרב רק על פי צו, גזירה, פקודה ומשמעת. נהוצה דוח, ומבלי שכל חיל ידע שהוא שותף שווה-זכויות וחובות — אסור לגייס אותו. משום כך ראיתי באחידות הצבא, בשוויון כל החיילים, ביחס שווה לכולם, בביקורת שווה לכולם, בהערצה שווה לכולם, כאשר מגיע להם — תנאי יסודי ליכולת עמידתנו.

*

ניסו לומר, שיש חטיבה אחת — זוהי פלמ"ח, כמובן — שיש לה מונופולין לחלוציות. בידוע, אני „מפרק ערכים הלוציים“, „מוכר את המדינה לאי-פריאליזם“, „משרת את הבורז'ואזיה“ וכו', וכו', אין בדעתי לסתור השמעה זו, שאיני יודע אם בעליה מאמינים במה שהם אומרים, ולא אגלה פה יחסי לחלוציות, אולם אני קובע עובדה: בצבא לא היתה שום יחידה, פלמ"ח או לא פלמ"ח, שעסקה בדבר אחר מחוץ למלחמה ואימונים. לא היתה שום יחידה בצבא שעסקה בעבודה. מזמן שאנשי פלמ"ח גויסו לצבא לא עסקו עוד בעבודה, לרבות אותו חלק בפלמ"ח שלפני הגיוס עבדו במשקים, לא רק הפלמ"ח, אלא גם בני המשקים, בני המתישבים, נעקרו ממקומם ונשלחו לצבא, ואיני יודע שום יחידה צבאית שיש לה מונופולין לחלוציות. עם כל היותי „אויב מושבע של החקלאות ושל החלוציות“, ידעתי שאיננו יכולים להתעלם, גם בחוץ המלחמה, מצרכי ההתישבות, בשם כל ארגוני הנוער נשלח אלי מכתב — זה היה ב־10 לאבגוסט 1948 — ובו כתוב:

„הנדון: חבר גרעיני התישבות ילידי 1931

בקשר לדיון המתנהל בצבא על עתידם של חברי הגרעינים ולאחר התזכירים שנשלחו אליהם, נתקיימה היום פגישת מזכיריות התנועות אשר סיכמה מחדש את עמדת התנועות בעד הקמת מסגרת מיוחדת לגרעינים אשר איננה קשורה להטיבה צבאית כלשהי, פרט לאימונים — אם יוחלט על כך.

ובאשר לעמידם הקרוב, הוחלט לתבוע את היצאת הגרעינים למשקי ההתישבות חזו עם הבנות, ובמקרה של המשך אימונים — לשמור על שלימות הגרעינים ולא לפרקם להתמחויות צבאיות בחטיבות השונות.

אנו עוקבים בחרדה אחר התפתחות הדיונים, וחוששים להתמרקות הגרעינים ומבקשים מכם לדון ולהתערב בדרך באופן תכוף ומידי ולהזמין לדיון זה.

בשם תנועות בני עקיבא, עזרא, מכבי הצעיר, צופים,

התנועה המאוחדת, הנוער העובד, השר

מר הצעיר, המחנות העולים“.

על מכתב זה ענית :

„אני מאשר קבלת מכתבכם מיום 10 באבגוסט בדכר גרעיני התישבות ילידי 1931. מגמתכם לשמור על גרעיני התישבות לצרכי התישבות קרובה, היא ביסודה נכונה, ומשרד-הבטחון יתן למטה הצבאי הוראות בגנוי זה. מובן מאליו שכל עוד לא נסתיימה המלחמה — צרכי המלחמה והנצחון קודמים לכל. אבל בלי הכרח ברור אין לתת לפורר גרעיני-התישבות. ומשרד הבטחון מקבל ברצון את עמדתכם להקים מסגרת מיוחדת לגרעינים, שלא תהיה קשורה לחסימה כלשהי. יהיה צורך, אחרי הופש של שבוע לגרעיני-התישבות, להמשיך באימונים במסגרת של נוער חלוצי לוחם, ויאהזו בכל האמצעים לשמירה על שלימות הגרעינים, עד כמה שאפשר בתוך תנאי המלחמה.“

לצערי לא היה הדבר אפשרי במאה אחוזים. היה זה באבגוסט, אחרי ההפוגה השניה, ידעתי כי עוד צפויות לנו מערכות. ואמנם, כעבור זמן באה המערכה הראשונה בנגב, המערכה בגליל והמערכה השניה בנגב. ואף-על-פי-כן נעשו מאמצים, מתוך דאגה להתישבות הקרובה ולנוער החלוצי, לשמור על הגרעינים האלה. ואני שמח לציין שכזמן האחרון מילאו הגרעינים האלה של הנוער החלוצי הלוחם (נח"ל) תפקידים חשובים של עבודה והגנה בנגב. בשם הממשלה תוכנס בקרוב לכנסת הצעת-חוק אשר תחייב כל נער ונערה בישראל מגיל 18 ללכת לשנת-שירות, אשר בחלקה — רק 3—4 חדשים — אימונים צבאיים, וברובה הגדול — 8—9 חדשים — הכשרה חקלאית. שנת-שירות זו תקיף כל נער ונערה בישראל ללא יוצא מן הכלל. כל הנערים השייכים ומוכנים ללכת להתישבות-ספר, להתישבות של בטחון, ישלחו אחרי שנת-הכשרה למקומות-התישבותם. האחרים ישארו בצבא עוד לשנה של אימונים, פרט לאלה אשר יתנדבו לתיל-האוויר, לתיל-הים או לחילות אחרים, אשר תקופת-השירות בהם היא יותר ממושכת.

חוק שירות-הבטחון, תש"ט—1949

בישיבה הששים ושמונה של הכנסת הראשונה

הצעת-החוק על שירות-הבטחון המונחת לפניכם, מחייבת בירור כללי של בעיות הבטחון במידה שאפשר לעשותו בפומבי. מדינת-ישראל נולדה במזל מלחמה, אך פנינו מועדות לשלום. תפקידי-היסוד של המדינה — קליטת עולים, פיתוח הארץ, שירותי הינוך ובריאות מתוקנים, שמירה על רמת-חיים הוגנת — כל אלה מחייבים שלום יציב וממושך.

אולם לשלום, כמו למלחמה, דרושים שני צדדים, ואולי אין עוד עם כעם ישראל, שהסתירה בין שאיפתו הנאמנה לשלום ובין חוסר בטחונו היא חריפה כל-כך. עוד לפני צאתה לאוויר העולם העומדה המדינה במבחן דם ואש, ויצאנו מן המבחן בכבוד ובנצחון. נצחונות אלה אסור שיביאונו לזחיות-הדעת והלינא נהא שכורי-נצחון. חתמנו על הסכמי שביתת-נשק עם שכנינו, ואנו חותרים לקראת שלום יציב. אך יש לחשוש, שבמקרה הטוב ביותר לא יהיה שלום זה אלא שלום מזויף. כל עוד מותרת מלחמה בין עמים — נשקפת לישראל סכנת התקפה ופלישה חדשה, ונתבעת מאתנו טונות מתמדת.

אין בבית הזה איש המעריך יותר ממני את כשרה, נאמנותה ויכלתה של ההגנה. אך מהרגע שנראתה באופק סכנת המלחמה שבאה עלינו, היה ברור, שבכוחות ההגנה, באמצעות ובדרכיה בלבד לא נעמוד. ועלי לומר עכשיו לעם: אם חלילה צפויה לנו בעתיד מלחמה שניה, לא נעמוד בכוחות. באמצעים ובסידורים שעמדו לנו במלחמה הקודמת.

קודם-כל יש לעקור מתוכנו טעות נפסדת, אם היא קיימת, שבצבא בלבד נקיים את בטחון המדינה. גורמי הבטחון הם מרובים, ואני אצמוד כאן בקיצור רק על העיקריים והראשיים.

גורם ראשון ועליון לבטחונו הוא עליה-רבותי בממדים גדולים ובקצב מהיר. אין שום מאמץ מלחמתי ובטחוני שידמה מבחינה זו להגברת העליות.

העליה היא לא רק מצוה ציונית ודרך ליעודה העליון של המדינה — קיבוץ הגלויות; היא האמצעי היעיל ביותר לבטחון המדינה, ואין דבר העולה עליה מבחינה זו בחשיבותו ובתכיפותו. שום שיקולים כלכליים ומשקיים אינם רשאים להאיט את קצב העליה, וכשם שלא התחשבנו בשום שיקול משקי בהתגוננותנו מפני צבאות-ערב בעבר, כך אסור לו לשיקול כלכלי לצמצם את היקף העליה.

גורם-בטחון לא כהרבה פחות חשוב ורתוף היא ההתישבות והחלוקה המאוזנת של האוכלוסין בשטחי-המדינה השונים. שתי עובדות חותכות ומדאיות הן הסכנה הגדולה לבטחוננו: (א) פחות מ-10% של העם היהודי יושב במדינה, פחות מ-10% של שטח המדינה מעובד על-ידינו; (ב) הריכוז המופרז של האוכלוסין במרכז ישובי אחד — סכנה רבה בו לבטחוננו. ועלינו לנהל מדיניות התישבות, שתאכלס את כל חלקי הארץ, עד כמה שאפשר, במידה שווה, העברת עולים לתקלאות במזרח, בדרום ובסביבות ירושלים. היא לא רק צורך ביאולוגי ומשקי, אלא הכרח בטחוני. ואין מן הצורך לחזור כאן על חשיבות עמידתם של משקי-הספר (אני מתכוון לחשיבות המלחמתית) בגליל העליון, בעמק הירדן, בהרי ירושלים ובנגב. זה מחייב תכנון ממלכתי של ההתישבות.

התישבות זו, שתבצר את הבטחון, לא תיעשה בלי תנופה חלוצית גדולה. אולם, אין המדינה רשאית לסמוך על היוזמה החלוצית בלבד. עליה להגיש מלוא עזרתה להתישבות בכוח החוק, בכוח אמצעיה הכספיים ובכוח התכנון. המדינה צריכה לכוון את ההתישבות וליצור על הגבולות ובשטחי-התורף רשת של ישובי-מגן-ובצרון, שתשמש קו ראשון בהגנת המדינה.

אסור לנו להסיח דעת ממעמדנו הגיאוגרפי היחיד במינו. במקרה של סכסוך עם שכנינו, אין לנו קשר עם העולם דרך היבשה. עובדה חמורה זו מחייבת שורה של מסקנות: (א) שהתקלאות והדיג שלנו יספקו לאוכלוסי המדינה את מזונותיהם: ירקות, פירות, חלב, לחם, דגים ובשר; (ב) טיפוח ייצור עצמי של מכשירי-התגוננות, שלא נהיה לגמרי תלויים בתוך; (ג) טיפוח הספנות הישראלית והרחבת קשרי-החבורה עצמיים ביים לכל קצווי תבל. עלינו לשים לב במיוחד לריבוי אניות מסחר בעלות מהירות גדולה.

ולחינוך הדור הצעיר להיות יורדי־ים; ד) טיפוח דרכי־התחבורה האוויריים הפנימיים והבינלאומיים, רכישת מטוסי־משאיות ובלה, אימון צוותי קרקע ואויר במספר רב, ושכלול רשת ראדאר.

בגיוס הכללי שהיה לנו במלחמה הזאת נתברר עד להכאיב, כמה גדול הוא האחוז של בריאות פגומה בקרב הנוער שלנו. אולי רק העליה הבאה עשיו לארץ היא במצב גרוע בהרבה מבחינה זאת. ההכרעה הגופנית של העם, השבחת התזונה של הילדים, שיפור בריאות הנוער והעם, — הם אחד הצרכים החיוניים של הבטחון.

לבסוף — אין לפסות על גורם אחד עיקרי בשטח הבטחון — על מדיניות־חוץ של שלום, שאיפה נאמנה לשלום עם כל שכנינו, עם כל מדינות העולם, חתירה אקטיבית ליחס־ידידות עם כל המדינות הגדולות והקטנות במזרח ובמערב, הימנעות מכל נרגנות־מלחמה מאיזה צד שתבוא ובאיזו צורה שתתגלה, עזרה מתמדת לכל צעד המכוון לשלום בעולם ובמזרח הקרוב — מדיניות זו עצמה היא גורם חשוב בבטחוננו. גם שכנינו תלויים לא מעט בדעת־הקהל בעולם, ובמידה שהעולם כולו יכיר את שאיפותיה האמיתיות של מדינת־ישראל, בה־במידה יגדל בטחוננו, אולם, כל עוד ישנה אפשרות של מלחמה בעולם, לא יקום בטחוננו בלי צבא.

כשהוכרזה עלינו המלחמה, עוד בטרם היינו עצמאיים, וידינו היו עיד ככולות על־ידי שלטון זר ואויב, ובאנו לגייס את כוח־האדם להגנה, לא היו לנו הרבה ברירות, אין בודקים בשעת הסכנה, לא יכולנו אז לשים לב לכמה דברים חשובים וחיוניים, שהם תנאי יסודי לצבא מתוקן, או ראינו לפנינו רק מטרה אחת ויחידה — להדוף את האויב ולנצחו, עמדו לנו נאמנותו וגבורתו של הנוער העברי, והנסיון שרכשנו בהגנה וביחידות־הצבא והבריגאדה במלחמת־העולם השניה, כרגע יש לנו הפוגה ממושכת פחות או יותר, וניתנת לנו האפשרות לבנות את צבאנו מתוך מחשבה תחילה, בלי לחץ דחק של אויב בשער, ואנו נתבעים לארגן את צבאנו מתוך תכנון שקול, הבנוי על שני יסודות עיקריים; א) הנסיון והמדע הצבאי בעולם בשלביו העליו־נים; ב) הצרכים והתנאים המיוחדים של מדינת־ישראל ועם־ישראל.

עלינו לעקור ולהרוס את ההנחה המוטעית, שירשנה מארצות ירודות

ומפגרות, שצבא על-פי עצם הווייתו הוא דבר-מה מטמטם, משפיל ומנוק. אמנם, יש צבאות כאלה בעולם, אך הם פרי משטר נחשל וירוד של מדינה, שממילא מקימה גם צבא ירוד. צבא באומה מתוקנת יכול להיות, וצבאנו חייב להיות, גורם מחנך, מעלה ומבריא. הצבא לא יעשה את שליחותו במדינת-ישראל, לא כלפי חוץ ולא כלפי פנים, אם השירות הצבאי לא יהיה מבין לקראת העלאת מעמדו הגופני, התרבותי והמוסרי של הנוער. צרכי הבטחון שלנו, וגם צרכי בנין אומתנו, לא יבואו על סיפוקם, אם הצבא לא יהפך לבית-יוצר של נוער חלוצי לחם, בריא בגופו ובנפשו, יחם, עז-רוח וכשר-פעולה, קל-תנועה וחרוץ-עבודה, שלא ירתע מכל קושי ומכל סכנה. אסור לשכוח, שטרם היינו לעם נורמלי, הוזהרנו בתוכנו, שנתערז במולדת, בתרבות, בחיי העצמאות העברית עוד לפני קום המדינה, עלולים להתעלם מן העובדה החמורה, שהם אינם אלא אחוז מצער בעם היהודי, ורובו ככולו של עמנו אינו עדיין מבחינה יהודית אלא אבק-אדם, בלי שפה, בלי מסורת, בלי שרשים, בלי זיקה לחיים ממלכתיים, בלי הרגלי הברה עצמאית. אנו עומדים עכשיו רק בראשית עליה עממית ונתקלים בחבלי-קליטה קשים, שהם לא כלכליים בלבד, אלא גם חברתיים ותרבותיים. עלינו לאחות קרעים שנתהוו בגלות, לקרב לבבות שנתרחקו מרחקי זמן ומקום. עלינו להתיר גלויות ועדות מרוחקות בתרבויותיהן, ולעצב מחדש אומה אחידה.

אסור לנו להתעלם, שגם פה, במדינה, פועלים עדיין כוחות מפרידים ומפורדים. ההתפצלות המפלגתית והאידיאולוגית אצלנו אינה נופלת מזו של העמים הירודים והמקולקלים ביותר, והאטמוספירה המלוכנת של ריב המפלגות והסיעות אינה מועילה לאיהוי מהיר של קרעי הגולה. ומלבד בית-הספר, שגם הוא לא נקי לגמרי מהתפצלות זו, רק הצבא יכול וצריך לשמש גורם מלכד ומעלה בעיצוב דמותו החדשה של העם והקלטתו הנאמנה בתרבות ובחברה החדשה הנוצרת במדינת-ישראל. תפקיד חינוכי זה בצבא הוא לא צורך לאומי פנימי בלבד, אלא גם תנאי הכרחי לבטחוננו. צבא-שכירים, שאינם מעורה בעצמאות העם וחוזן עתידו, לא יעמוד במבחן, כשיצטרך להילחם מעשים נגד רבים.

לא רק אנשי־רוח מובהקים, אלא גאוני-מלחמה כחניבעל ונפוליון הכירו בערכו הצבאי המכריע של מותרי־הרות באדם, ולנו דרוש היתרון הרוחני יותר מאשר לכל צבא אחר בעולם, כי אנו מעטים.

החיל שלנו צריך להיות קודם־כל אורח מדינתו במובן הנעלה של מלה זו. אורח המורשש במולדת, בעבר האומה, בתרבותה ובלשונה, במאמצי יצירתה ובחזון עתידה. מן התכרת שהצבא יושחת על האהזה הלוחמת. הצבא בימינו הוא המסגרת היחידה במדינה, שבו נעלמות כל המחיצות העדתיות, המפלגתיות, המעמדיות והאחרות. כל חייל שווה לחברו במעמדו, בזכויותיו, במזונותיו, בשיכונו, במדיו. אהה זו אסור שתהיה פורמלית וחיצונית בלבד, אלא יש למלא אותה תוכן חיובי תרבותי, אהה של יעוד ותפקיד, אהה של התעלות חברית ותרבותית.

בגיוס ההמוני שבימי המלחמה, נפגשו בפעם הראשונה בארץ נערים ונערות מכל שכבות העם ומכל העדות, יוצאי משקים ובתי־חרושת, ויוצאי־שכונות־העוני ושכבות ירודות ודלות. ואז נתגלתה כל התהום, לא תהום אי־דיאולוגית ופוליטית, שמגפחים אצלנו בריב המפלגות, אלא תהום שבהוי, בין השכבה המנהלת של הישוב לכל מפלגותיה ובין הנער שנעשק בלדותו מכל אפשרויות של חינוך ותרבות וגדל בתוך כערות, אייג'קיון, חוסר־מידות, ללא ערכי־יסוד יהודיים ואנושיים.

גם הנער הזה גילה במלחמה גבורה ויכולת מוסרית שהיתה גנוזה בתוכו, אך הצבא לא נתן לו מה שהיה חייב לתת במידת מספיקה. כשקיומנו כולו היה תלוי על כף המאזניים, לא יכולנו להיפנות במידת מספיקה לפעולה חינוכית ותרבותית בצבא. מכאן ולהבא אין כל הצדקה להזנחה כזו. כשאנו באים לסדר את צבאנו מחדש במחשבה תחילה.

חוק שירות־הבטחון המונה לפניכם מכון להנחיל לצבאנו שתי תכונות־יסוד הדרושות לבטחוננו: כושר צבאי וכושר חלוצי. השנה הראשונה בשירות תוקדש בעיקר לחינוך חלוצי במסגרת צבאית; אחרי אימון צבאי ראשוני של כמה שבועות — מחדש וחצי עד שלושה חדשים — ישלחו השנתונים בני 18 ומעלה, בני הארץ ועולים, נערים ונערות, להכשרה חקלאית, מלווה פעולה תרבותית מאומצת, מכוונת להקנות את הלשון

העברית לנוער שלא ביקר בבית-ספר, או שהוצא ממנו מחמת עניו ודחקו, ולטפח בכל הדור הצעיר חושים לשירות, לעבודה משותפת, לעזרת-גומלין, לאחריות, לסדר ולמשמעת, להכרת הארץ, לחיי טבע, לשירות לוחם ויוצר.

ההכשרה החקלאית שתינתן לכל הנוער, לרבות עולים עד גיל 26, שתי מטרות לה: צבאית והתישבותית. לפי דעת מומחים צבאיים שהתייעצתי אתם, וכיניהם מומחים חשובים מחו"ל, לא יקום צבא יעיל בארץ זו, שהיא ארץ של עליה, אם הנוער, וביחוד העולים, לא יקבלו קודם-כל חינוך חקלאי שישירש אותם בחיי המולדת, ירגיל אותם לעבודה פיזית, יקנה להם את הלשון, הרגלי תרבות וסדר ומשמעת לפני שיכנסו לצבא סדיר. הכשרה בחקלאות תאפשר הקמת ישובי-ספר, שבלעדיהם לא יטון הבטחון במדינה. ישובי-גבול אלה ישמשו חומת-מגן ראשונה במדינת-ישראל; לא חומת-אבנים, אלא חומה חיה. המדינה איננה יכולה לגזור על חלק מאזרחיה שילכו ויתישבו על הקרקע ודווקא על הגבולות; אין אדם נעשה חלוץ על-ידי צו מגבוה, את כל החינוך בארץ בבית-הספר ומחוצה לו, בספרות ובעתונות, יש לכוון לכך. שיגדל לנו דור חלוצי, הרואה את יעודו הגדול בהיסטוריה היהודית והאנושית — לבנות את נשמות הארץ, להשתלט על איתני הטבע ביבשה, בים ובאוויר וליצור במולדת משק וחברה ותרבות, שישמשו אבן שואבת לבני-ישראל בכל התפוצות, ודוגמה ומופת לכל העולם.

ההיסטוריה היהודית לא פינקה אותנו, אנו לא ירשנו מן הדורות הקודמים כפי שירשו עמים אחרים, עושר וחוסן וארצות ואוצרות-טבע. במשך 40 יובלות ידע עמנו רק רדיפות ותלאות. אך דבר אחד הוריש לנו עמנו. דבר עצום ויקר — כוח מוסרי גדול וכושר שכלי מופלא, שאינם נופלים מאלה שבכל עם ועם בעולם, ועלינו להעלות ירושה מוסרית ואינטלקטואלית זו עד שיא יכלתה. עלינו להפרות אותה ולהנחילה לנוער שיגדל פה יבוא ארצה.

זה שלושה דורות נתגלתה בארץ תופעה יחידה במינה, שאנו קוראיני לה בשם חלוציות, שממנה בא לנו כל החיל שעשינו בארץ מזמן יסוד פתח תקוה ועד הקמת המדינה, והנצחונות הצבאיים על אויבינו. חלוציות אינו נחלת יחידי-סגולה ועילויים, היא גנותה בנפש כל אדם ואדם. בכל איש ואיש

חבויים טוחות וסגולות ואצרות רחניים, שרק מעטים מהם באים לידי גילוי. הלהץ של צרכים היסטוריים ופעולת-חינוך מכוונת, היודעת למצוא מסילות ללב אדם ולגנוי-נשמתו, מסוגלים להערות, לגלות ולהפעיל בכל איש ואיש את המעיינות המפכים בו בסחר ולהעלות כל אדם לדרגה הגבוהה ביותר של גבורה וחלוציות. כל מפקד צבאי מוכשר יודע סוד זה ובידו להפוך את צבאו המורכב מכני בשר-ודם פשוטים לצבא-גיבורים. החוש ההיסטורי, שהדריך אותנו בארץ, פילס נתיב למעיינות החלוצים, שהיו גנוזים בנוער היהודי בעיירות ליטא, פולניה, גליציה, רומניה ואמריקה. העליה שתבוא בשנים הקרובות תהיה בהלקה הגדול עליה של ארצות-המזרח, ארצות האיסלם, ארצות אסיה ואפריקה. בארצות אלו לא היה לקיבוצים היהודים במשך הדורות האחרונים אמצעים ואפשרויות לינוק בשפע מאוצרות התרבות האנושית והיהודית, אפילו באיתה מידה שניתן ליהודים באירופה. אך אין יסוד להנחה שיהודי צפון-אפריקה, או תורכיה, מצרים, פרס או עדן — שונים במהותם ויסודם מיהודי ליטא, גליציה ואמריקה. גם בהם גנוזים מעיינות עשירים של יכולת חלוצית, מעיינות של גבורה ויצירה, אם נשקיע גם פה חלק מן המאמצים שהשקענו בנוער היהודי בארצות אירופה — נקבל גם פה את התוצאות המבורכות.

שנת-ההכשרה בחוק-השירות מכוונת לסייע לפעולה החינוכית, שתתן לנו דור חלוצי בונה ומגין. סעיף זה ועל שנת-ההכשרה בחוק-השירות, הוא יחידי במינו, ועד כמה שידוע לי, אין דוגמתו בשום חוק צבאי בעולם, אך לנו הוא צו בטחוננו וקיומנו. סעיף זה משותף גם לנערים וגם לנערות. ישובי-הספר, שעלינו להקים מתוך העפלה חלוצית של הנוער, לא יהיו ישובי-קסרי קטין של חיילים, אלא ישובי-משק ככל שאר הישובים שלנו, שבהם יחיה האדם את חייו, יקים ויקיים את משפחתו ויגדל בנים. להקמת ישובים אלה דרושים לנו במידה שווה חלוצים וחלוצות, ותושבי הישובים הללו, העלולים להיות הנתקפים הראשונים בכל פלישה של צבא סדיר, או של כנופיות בלתי-סדירות, מן הדין שידעו כולם, גם הגברים וגם הנשים, לאהוז נשק ולהשתמש בו. משום זה יקדם אימון צבאי ראשוני זה להכשרה החקלאית שתיתן לכל נער ונערה.

ביחס לנשים, פטרנו מחובה זו ארבעה סוגים: אשה נשואה, אשה שיש לה ילד, אשה הרה, ואשה שומרת דת. יהודית, נוצרית או מוסלמית, שהכרתה הדתית מונעת ממנה לשרת בשירות-הבטחון. אלו יהיו פטורות משירות זה, אך רוצה אני להביע תקווה, שלא כל הנשים הדתיות בישראל ישתמשו בזכות-פיטורין זו. תנועות-נוער חלוציות קיימות לשמחתנו גם בתוך בני הנוער הדתי ואלו ידעו להעריך את חשיבות ההכשרה החקלאית בשביל חבריהן וחברותיהן, שירצו להתישב על הקרקע, ובטוחני, שלא יבצר מממשלת ישראל ומצבא-הגנה לישראל ליצור תנאים כאלה בהכשרה ובצבא, שכל נערה דתית תרגיש בהם את עצמה לגמרי בביתה והכרתה הדתית לא תיפגע כמלוא נימה.

בשביל נערים — זה כולל עולים עד גיל 26 — תקופת שירות-החובה היא שנתיים. לאחר שנים-עשר החודשים הראשונים, שיעברו בעיקר בהכשרה חקלאית ובפעולה תרבותית, תהיה השנה השנייה מוקדשת כולה לאימון צבאי מאומק.

במלחמת-העצמאות היינו נאלצים לשלוח טירונים לשדה-הקרב אחרי אימון של שבועות, ולפעמים גם פחות מזה, אך אסור להסיק מן הנסיון הזה — אם-כי הוא היה לא בלתי-מוצלח — שאין ערך לאימון צבאי יסודי, אסור לסמוך על נסים, הפלישה של ארצות-הברית לאירופה במלחמת-העולם האחרונה נתעכבה זמן רב, כי לא רצו לשלוח את חייליהן הטירונים לקרב, בלי אימון מספיק.

עלינו לאמן חייל, שיוכל לפעול גם ביחידות וגם בצוותא, החייל אינו צריך להיות, ואסור שיהיה, רק בורג פסיבי ומחוסר כושר-פעולה עצמאית בתוך מכונה צבאית גדולה, גם במלחמתנו הראשונה מילאה הפעולה הפרטי-זגית תפקיד חשוב.

צעירינו שבאו בעיקר מן ה"הגנה" היה להם כושר מיוחד לפעולות פרטיזניות. גם במלחמה בעתיד — אם תפרוץ — לא נימנע מפעולות כאלו, הינזמה האישית של כל חייל, כושר התמצאותו בכל מקום, בהר ובשפלה, בעמק ובגיא, בשטח פנוי וסגור, בשדה ובשכונה עירונית, ובכל שעה משעות היום והלילה, בחום ובקור, בסגריר ובמוג'אוויר יפה; הכרת הארץ

וסביבתה, כושר תגובה מהירה לכל קושי ומכשול בלתי-צפוי, עצמאות פיסיית ורוחנית, — סגולות אישיות אלו הן תנאי הכרחי לכשרנו הצבאי. גם בעתיד יפעלו חוליות קטנות, לפעמים יחידים, גם ביבשה, גם בים וגם באוויר, וכל חייל צריך להתחנך כך שיראה את עצמו מפקד על עצמו בכל שעת הצורך. אך בחינוך ואימון אישי לא די לנו.

רק מעטים בצבאנו כרוכים יותר מדי בעברם הפרטיזני, יבלתו של הצבא בימינו עומדת בעיקר על כושר פעולה קיבוצית, מתואמת, של יחידות-צבא גדולות; בגדודים, בחטיבות, בדיביזיות; ולא רק של החילות, אלא גם בקומבינציה משולבת של חילות יבשה, אוויר וים.

היסוד לחינוך הצבאי מוכרח להיות גם יומה אישית וגם משמעת ופעולה קיבוצית, בלי משמעת יהפוך הצבא לאספסוף מזוין שיש בו סכנה לא רק לבטחון המדינה מבחוץ, אלא גם לקיום המדינה בפנים. האינדיבידואליזם היהודי אינו מקבל בנקל עול משמעת לא מחוץ לצבא ולא בצבא, ועלינו להתגבר על ליקוי זה בתכונתנו. משמעת אין פירושה שלילת ההירות האישית, המשמעת מקורה באחריות-גומלין, בשותפות-גורל וביזיקה נאמנה לכלל, למדינה ולאומה, וזתכונה החלוצית ויסוד המשמעת הם שני עמודי-התווך, שעליהם יעמוד צבאנו, כדי שיעשה בשלמות את התפקידים המוטלים עליו, למען בטחון המדינה ושלומה.

ה"הגנה", הפלמ"ח והיחידות העבריות בצבא הבריטי הגדילו לצבא-הגנה לישראל שורה של מפקדים נאמנים, נועזים ובעלי-נסיון. אני מצייץ בשמחה, שרק מעטים טבורים, שאין להם עוד מה ללמוד מן הנסיון, המדע והטכניקה של צבאות סדירים בארצות מתוקנות. מפקדינו רוצים וצריכים ללמוד הרבה גם בשטח הארגון, התכנון והקרבות, והתפקיד הפיקודי בצבא מחייב, שמיטב הנוער וטובי הכוחות החלוציים והמוכשרים שבתוכנו יקדישו את זמנם וחייהם לשירות-הבטחון.

כל מה שנדרש ממפקד-צבא אידיאלי בארצות המתוקנות ביותר, נדרש גם ממפקד בצבא-הגנה לישראל, אך ממנו נובע עוד משהו חשוב — עליו להיות לאיש מופת ודמות מתנכת. לא די למפקד בידיעות טכניות, מקצועיות ובכושר אומיניסטרטיבי וקרבי, בנאמנות ומסירות, בגבורה

פיסית ומוסרית — שבלעדויהם כמובן לא יצלה שום מפקד. — אך החומר האנושי, שממנו נבנה ויבנה צבאנו, והתנאים ההיסטוריים המיוחדים שבהם אנו נתונים, מחייבים, שמפקד בצבא-הגנה לישראל יהיה מוזנן בשאר-רוחו וישמש בחייו, בהליכותיו ובהתנהגותו מופת חי לחייליו. על המפקד מוטלת אחריות עליונה, אחריות כפולה, אחריות לבטחון המדינה ואחריות לחי חייליו וכבודם. מפקד אמיתי מחנך לא כל-כך בפקודות ובהסברה, אלא גם בדוגמת החיים, בדמותו האנושית, המגלמת בתוכה ערכים מוסריים וחזון-חיים, שכדאי לחיות ולמות למענם. על המפקד לרכוש את אהבת חייליו ואת אמונם. אי-אפשר לצבא בלי פקודה ובלי משמעת, כשם שאי-אפשר לאדם בלי לחם חוקו, אך הגבורה הדרושה לצבא, כשרון חירוף-נפש ונאמנות בלי סוף לחיים ולמוות, מקורם ברוח האדם, ורק מפקד המסוגל בעצם הווייתו, בדמותו המוסרית המעוררת אמון, כבוד והערצה, להעלות בקרב כל חייל שלו את המקורות הגנוזים של מסירות וגבורה. — רק מפקד כזה יצלה לתעודתו. המלחמה הזאת וכן גם עמידת מגינינו בשנים הקודמות, לפני היות המדינה, הוכיחו, שיש בתוכנו החומר האנושי היקר הזה, שממנו יוצאים חיילים ומפקדים למופת.

בחדשים האחרונים, אחרי גמר הקרבות, כאילו פנה הודו, פנה זיוו של צבא-הגנה לישראל. רבים בצבא, ועוד יותר מחוץ לצבא, רואים עכשיו כחיילים כאילו הם הולכי-בטל, זוהי ראייה מסולפת ומסוכנת; שליחותו של צבא-הגנה לישראל לא נסתיימה ולא תסתיים, עד שיקום חזון וביאינו על אחרית הימים שבהם „לא ישא גוי אל גוי חרב“. השמירה על השלום אינה פחות חיונית מאשר הנהלת קרבות; אנו לא נקיים את השלום במדינת-ישראל בלי צבא חלוצי יעיל, ממושמע וראוי לתפקידו.

שירותי-החובה לפי החוק יתן לנו רק טירונים, שתלכם ילכו להתישבות אחרי שנת-הקשרה ראשונה וחלכם ימשיכו גם בשנה השניה באימון צבאי בשורות חיל-הרגלים או בחיילות אחרים. שנת-אימון יחידה זו לא תתן לנו את בעלי המקצוע והמומחים הדרושים לחיל-ההנדסה, לחיל-הקשר, לחיל-התחבורה, לחיל-הים ולחיל-האוויר. גם לא את סגל המפקדים הדרושים לכל החיילות והשירותים האלה. שנה אחת מספיקה בקושי להכשיר טירון, שיהא

טוראי טוב כחיל-רגלים. אך אנו זקוקים למומחים ולסגל מפקדים, שהכשרתם נעשית במשך שנים, לחיל-האוויר, למשל, דרוש כוח-אדם מאומן ובעל מקצוע, שלהכשרתו בשום אופן לא תספיק שנה אחת. והוא הדין בחיל-הים, לא רק צוות-אוויר המסיס את האווירון ומפעיל אותו — הטייס, הנווט, האל-חוטאי, המקלען, המפציץ, לא רק הם דורשים אימון רב, אלא גם הצוות הקרקעי; החשמלאי, המכונאי, המטיאורולוג, איש-הראדאר ואחרים דורשים אימון ממושך, ולפעמים ממושך יותר וקשה יותר מצוות-אוויר, גם יורדי-הים באניות-המלחמה דורשים השכלה ימית והנדסית, שאינה ניתנת בשנה אחת. והוא הדין בכמה חיילות, כמו חיל-ההנדסים, שירות רפואי, אספקה וכו'.

מפקדים ראויים לשמם אינם גומרים בעצם לעולם את חוק לימודיהם ואימוניהם, כי הם חייבים ללמוד ולהשתלם כל חייהם, לימוד זה יבוא בחלקו בבתי-ספר צבאיים מכל השלבים והדרגות שנצטרך להקים במדינה, ובחלקו על-ידי שליחתם של כמה מבין הקצינים המוכשרים ביותר להשתל-מות בבתי-ספר גבוהים וקורסים מיוחדים בארצות-חוץ. אנו עומדים במרמ עם כמה ממשלות במזרח ובמערב בענין זה, ומכמה מהן כבר קיבלנו תשובות חיוביות — לפי-שעה למספר מוגבל של תלמידים, שירות-התחבה של שנתיים לא יספיק לכל צרכי הצבא והבטחון. מן ההכרח, שמלבד אלה שהתחייבו בשירות לפי החוק, ימצאו מתנדבים מקרב טובי הסוראים, שימשיכו בעבודת הצבא, ביבשה, באוויר ובים — משלוש עד חמש שנים וגם יותר. בטחון המדינה מחייב את המעולים והנאמנים ביותר מתוך הנוער, העולים על חבריהם מבחינה מוסרית ואינטלקטואלית, שיתנדבו לשירות קבע לצבא-הגנה לישראל, ויראו בעבודה זו שליחות חלוצית עליונה, ונחץ שגם העם וגם הממשלה יראו את עבודתם באור זה.

זה יחייב שתי שיטות-משכורת בצבא, המשכורת הנמוכה עכשיו לגבי חיילי שירות במשך שנתיים — תגאה אינם גרועים מן התנאים הקיימים בצבאות העשירים ביותר בעולם. מלבד אולי הצבא האבסטרלי והאמריקני, אך תנאים אלה לא יספיקו למשרתי-הקבע בצבא: המהנדס, הרופא, המנהל והקצין, שהתנדבו לעבודת-קבע, רשאים וראויים לקבל את המשכורת שמקבלים חבריהם, בני מקצועם, בעלי דרגת השכלתם, בשירות ממלכתי

אחר. לפיכך קבעה ועדת-שלושת-השרים בהתייעצות עם נציגי המטה, דרגת-תשלומים כשביל צבא-הקבע, השונה מזו הנהוגה עכשיו בצבא — כשביל כל הטוראים והסמלים שישארו בשירות הצבא למעלה משנתיים.

לפי זה יתנו כוחות-הבטחון שלנו בעתיד מורכבים מסוגים אלה:

(א) כוח-קבע מצומצם, כוחות-קבע ביבשה, באוויר ובים, שיעברו מתוך התנדבות, לפי תוזה, במתכונת התנאים של שאר עובדי-המדינה. כוח מגויס זה ישמש בלם ראשון מסוג כל אויב שיפרוץ את גבולנו.

(ב) טירונים בני 18 ועולים עד בני 26, שבשנה הראשונה יעסקו בעיקר בהכשרה חקלאית, מלבד אלה שיבחרו לשרת בים או באוויר, ושיתקבלו לשירותים אלה לאחר בחינה פסיכוטכנית — אלה לא יצטרכו ללכת להכשרה חקלאית. הטירונים ימלאו את המקומות, שיתפנו ע"י חילי-הקבע המשוחזרים מזמן לזמן מהצבא.

(ג) עתודות (רזרבות), כל אלה ששירתו בצבא, בין שירות-חובה ובין שירות-קבע, וישתחררו — ישארו בחילי-העתודות עד גיל 49. מדי שנת בשנה יקראו לדגל לחדש ולרענן את ידיעותיהם. עד גיל 39 יקראו ל-30 יום רצופים, ואם יהיה צורך עוד יום אחד לחדש. בגיל 40—49 יקראו לארבעה עשר יום רצופים בשנה, ואם יהיה צורך — עוד יום אחד בחודש.

(ד) ישובי-ספר, החיים על משקם ועבודתם, ושיצוידו, יאומנו ויבוצרו במיוחד לשמש חומת-מגן ראשונה במקרה של התפרצות האויב.

מגמת החוק היא, להכשיר את העם כולו להיות בשעת הכרעה עם לוחם, לתת לנוער הישראלי ולעולה הכשרה חלוצית וצבאית, לקיים תמיד במגוים כוח-מחץ מספיק להדוף התקפות-פתע ולהחזיק מעמד עד שיגויסו כל הרזרבות, ולעצב במסגרת הצבא דמות אומה מלוכדת, אחידה, שוחרת שלום, בוטחת בכוחה ותופסת את מקומה הראוי לה בחברת-העמים.

דברי תשובה

בישיבה השבעים ושש של הכנסת הראשונה

קודם-כל עלי להביע הוקרתי לוועדת-הכנסת שנענתה לתביעת הממשלה, לדחות את פגרת-הקייק עד שהכנסת תדון ותחליט בשלושה חוקים: 1. חוק שירות-הבטחון, 2. חוק-הנכים, 3. חוק-החינוך. לא נתקיימו בכנסת ויכוחים רבים שהיו חשובים, רציניים ואחרים כוויכוח זה על חוק-הבטחון, ואין פלא. אנו דנים עכשיו בדבר, שבו תלוי לא רק בטחוננו, אלא עצם קיומנו. זה מחייב כל אחד מאתנו לדון על הדבר לגופו. והויכוח בכללו גותן כבוד לכנסת. אפשר להסכים או לא להסכים לכמה מדברי המתוכחים — אך כמעט כל הנואמים דיברו מתוך אחריות וחרדה לענין. היו כמובן גם יוצאים מן הכלל — ואין להתרעם על כך. היו נואמים אחדים שלא הסתפקו בדיון על ההצעה או בוויכוח על דברי המציע, אלא ראו צורך גם להוציא משפט על המציע עצמו. המציע קיבל גם דבריהם באהבה.

*

פתח בוויכוח ממין זה המתוכח הראשון, חבר הכנסת י. ריפטיין, ואחריו החרה-החזיק י. גלילי, ואיי-אפשר כמובן לחבר הכנסת י. מרידור שלא יצא בעקבותיהם. אקדיש לדבריהם הערות אחדות, ואנסה אחר-כך לברר השאלות העקרוניות, שנתעוררו תוך כדי הויכוח.

ריפטיין מצא מקום להתגדר בהערה צדדית שלי על חשיבות האימון הצבאי; כשהזכרתי העובדה הידועה, שאמריקה לא שלחה חייליה לקרב עד שהתאמנו כהוגן, הוא גספל לדברים אלה ועל-פי הסברים פסיכואנליטיים מעמיקים גילה, שאין אני מתכוון כלל לאימון צבאי, אלא באתי להכריע במחלוקת של תקיפי-עולם; מי סייע ומי לא סייע למלחמה נגד היטלר ומדוע נטאחרה פתיחת "החזית השנייה". לא אוכל לומר שהסבר פסיכואנליטי

זה של ריפטיין הוא ילדותי. — כי חסרות לו שתי תכונות חיוביות שיש לשיחות-ילדים: הן ותום, וחובת האימון הצבאי במקומה עומדת, פשוטה כמשמעה, והאהראים לארגון צבא-הגנה לישראל חייבים לדאוג, שהאימון הצבאי יעשה במלואו וביעילות.

חבר-הכנסת ריפטיין לא מצא בדברי גם ערובות מספיקות וממשיות לחלו-ציותו של הצבא. יש, כמובן, לריפטיין האפשרות לומר בכנסת ככל העולה על רוחו, כל זמן שהיו"ר מרשה; אך ברצוני להודיע לריפטיין במלים ספורות ופשוטות, שאינני מודה בזכותו לדרוש ממני ערובות לחלוציות, ואין אני מוכן ואיני רואה כל צורך לתת לו ערובות כאלו.

ואם ריפטיין התכוין לקיום כוח חלוצי מיוחד בתוך הצבא — הרי עלי לומר בדברים ברורים ביותר, שכל עוד אני אחיה שליח המדינה לעניני בטחון, לא יהיו שני מינים של צבא. — אחד חלוצי ואחד לא-חלוצי; יהיה רק צבא אחד ואחיד. בצבא אחיד זה תהיה חלוקה מקצועית; חיל-יבשה, חיל-אוויר, חיל-ים, חיל-הנדסה וכדומה. תהיה חלוקה סידורית טאקטית — חטיבה, גדוד, פלוגה וכו'. אך לא תהיה חלוקה חלוצית ולא-חלוצית, לא תהיה יחידה חלוצית ויחידה לא-חלוצית; במידת יכלתנו, ואיני יודע אם היא גדולה או קטנה, נשווה לצבאנו אופי חלוצי. לא תהא שום יחידה מיוחדת, שיש לה הפריבילגיה להיות חלוצית, ולא יהיו יחידות אחרות נחותות-דרגה, מהיום הראשון שבו הוטלה מלאכה זו על שכמי, התנגדתי לחלוקה זו, וכל זמן שהאחריות תהיה עלי — אתנגד לה.

הח' ריפטיין לא יכול לשמוע במנוחת-נפש את בקורתי על ההתפצלות המפלגתית וריב-הסיעות המנופה בתוכנו. כבקורת זו ראה הוא לא פחות ולא יותר מאשר סכנה לחינוך הדימוקרטיים. אני מצטער, שעלי לעמוד על דעתי, איני סבור, שהופעת עשרים ואחת רשימות מתחרות בבחירות לכנסת בארץ קטנה כזו, בתוך ישוב של שש או שבע מאות אלף נפש, היא ביטוי של דימוקרטיה ושל בגרות חברתית. כיהודי אני מתבייש בתופעה חולנית זו. אינני מאמין, שלדימוקרטיה פרעלית דרושות חמש או שש מפלגות-פועלים; איני חושב, שארבע רשימות של ציונים כלליים — וריפטיין לקח תחת כנפי חסותו גם את הציונים הכלליים — יש בהן משום ברכה ל"כלליות".

אנו חיים בדימוקרטיה ממשית, ולא בדימוקרטיה „עממית“, ויש חופש לכל אדם להצטרף לכל מפלגה או להקים מפלגה משלו. אך אם מנסים להכניס משטר זה לתוך הצבא ולפצל את הצבא לפי רשימות-בוחרים או ריב-מפלגות — ונעשו נסיונות כאלה — הייבת המדינה לומר: אספו ידיכם! — אם המדינה רוצה לשמור על חירותה ועל קיומה.

חבר-הכנסת ריפטין חלק על דברי, שבעיית-הבעיות של צבאנו היא באיכותו העליונה — איכותו המקצועית, הארגונית, החלוצית, המוסרית, האינטלקטואלית. ריפטין שולל זאת. בעיית-הבעיות היא, לפי דבריו, „עממיות“ הצבא.

לא רחוקים הימים, שהמלה „עממי“ או „עממיות“ היתה „טריפה-ופסולה“ בעיני ריפטין וחבריו. בינתיים באה אפנה חדשה לעולם, ומה שהיו קוראים לפגים בשם דיקטטורה קוראים עכשיו בשם דימוקרטיה עממית. כל הכבוד לארצות ההן, שבתרו לעצמן או קיבלו משטר זה, זהו עסקן. אנחנו רוצים בשלום ובידידות עם כל המדינות בעולם בלי שנבדוק בציציותיהן, אך אין אנו רוצים משטר של „דימוקרטיה עממית“ כתוכנו, ואין אנו רוצים בצבא „עממי“ כזה.

*

חבר-הכנסת ישראל גלילי השמיע באוזנינו הרצאה שלמה על חשיבות העצמאות ויעץ לנו, שלא נבנה צבאנו כסניף של מעצמה זרה. עד היום היינו רגילים לשמוע חרדה לעצמאותנו מפי חברי-הכנסת תופיק טובי וש. מיקוניס. אני מצטער, שגם ישראל גלילי נצטרף למקהלה זו. ואם נראה גם לו הצורך להטיף לנו עצמאות — הנה מביא ברכה אילו היה מטיף תורה זו למפלגתם של ארם וחון, אם דעתו אינה כדעת מפלגה זו. כנסת זו אינה זקוקה להטפה ממין זה. והיה טוב, אילו היה גלילי מבהיר, מי היא מעצמה זרה בעיניו. כי אנו איננו רוצים לבנות צבאנו כסניף של מעצמה זרה, אפילו אם ארם יעיד עליה שהיא לא זרה, ולא ברור אם גלילי חולק על דעת חברו ארם או לא; אם הטפתו לעצמאות אין פירושה הזדהות עם אחד הצדדים היריבים בעולם, ושעבוד צבאנו ל„מולדתו השנית“ של חון. מדינת-ישראל אינה רוצה להיות המכריעה בין שני הרים גדולים: העם

היהודי, בניגוד לתופיק טובי ומיקונים וגרוריהם, רוצה לבנות ולבצר את מולדתו האחת, וממשלת ישראל רוצה, שצבא־הגנה לישראל ידאג לבטחון ישראל, אך ורק לבטחון ישראל ולחיוזוק השלום. הצבא לא יחליט במי להילחם ובמי לא להילחם. זהו לא עסקו של הצבא. צבאנו אינו צבא סודי, אצלנו מחליט העם, אנו בונים מדינה דימוקרטית, וצבא דימוקרטי אינו מתערב — צבא — בהנהלת המדינה, לחייל, כלכל אורח אחר, יש העה משלו, ובבחירות הוא מביע דעתו החפשית. אך כלל־הבוחרים ונבחריהם הדימו־קרטיים, הם בלבד קובעים את הקו המדיני — והצבא מוציא לפועל את החלטת נבחריו העם. הצבא במדינתנו, כבכל מדינה דימוקרטית, אינו אלא זרוע־הביצוע של מדיניות העם החפשי והפוסק.

מגילי, שיש לו לא מעט זכויות בתולדות ה"הגנה", שמענו פה, שיש צבא "אותות רעים" — והם יכולים להדליח בארות". חושש אני, שלא דיך בדבריו, והמעשה הוא הפוך: יש בארות ולוחות מחוץ לצבא ויש סימנים רעים שמנסים להזרים "בארות" אלה לתוך הצבא. המדינה צריכה לעמוד בפרץ ולמנוע הדלחה מסוכנת זו.

כן שמענו מגילי דברים תמוהים גם בזכות ההתפצלות, ואני שואל: כמה מפלגות דרושות למדינתנו? בארצות־הברית של אמריקה יש כ־150 מיליון נפש, ומספיקות להן שתי מפלגות. באנגליה יש שלוש מפלגות. ואני נוטה להאמין שגם לנו יספיקו 2-3 מפלגות, ולפועלי ארץ־ישראל תספיק, לפי הכרתי, מפלגה אחת בלבד.

גילי לימד אותנו פרק בסוציולוגיה והסביר, שהתפצלות והתלכדות אידיאולוגית וסוציאלית הן תולדה של ניגודים חברתיים ושל ניגודי מאוויים סוציאליים. אני מרשה לעצמי לפקפק בהסברה "מדעית" זו ביחס להתפצלות הפתולוגית בקרב פועלי ארץ־ישראל, המקיימים 5-6 מפלגות נפרדות. אני מפקפק אפילו בזה, שהתפצלות בקרב הציונים הכלליים והרשימה הירושלמית ורשימה י"ג וכדומה הן פרי ניגודים חברתיים — כאן יש ירושה מעציבה של אנרכיה ובלימה שבחיי עם גמול־מולדת וגטול־עצמאות במשך מאות בשנים, איני יכול להסביר לעצמי, מה הם עשרים ואחד הניגודים החברתיים הקיימים בתוכנו, שהולידו עשרים ואחת רשימות

בבחירות. למה יש באמריקה רק שני ניגודים ובתוכנו עשרים ואחד? עלינו לחסום הדרך בצבא לעשרים ואחד הניגודים של גלילי וריפטין. אם התפצלות וניגודים אלה יחדרו לצבא — לא יהיו לנו לא צבא ולא בטחון. אם אנו רוצים לסתום את הגולל על בטחון ישראל ועל מדינת-ישראל — נתפוך את צבא-הגנה לישראל לזירת התגוששות בין אידיאולוגיות ומאויים וניגודים חברתיים של 21 גושי-הבחירות שלנו. אין זה ענינו של צבא להכריע בוויכוחים אידיאולוגיים. לצבא בתורת צבא יש יעוד אחד, ואחד בלבד. יעוד זה הוא אולי הדבר היחיד המאחד כולנו בלי יוצא מן הכלל — וזה, להגן על קיומנו, עצמאותנו ושלומנו. והצבא יבצע יעוד זה אך ורק אם בצבא לא יהיו כל פיזולים וניגודים חברתיים או אידיאולוגיים.

*

גם הרב הצבאי גיל שמע על רוח רעה בצבא. הוא יודע גם מה שדובר בכינוס הקצינים, שכל המפקדים הם חברי מפלגתו של שר-הבטחון. חוששני, שלא שמע את האמת. נכון הדבר, שבכינוס זה נשאלתי על-ידי קצין גבוה, לא מחברי המפלגה שלי, אם יש מינויים מפלגתיים בצבא? סיפרתי לו, שטענה זו שמעתי לפני כמה שבועות מתבר אחד ציבילי — אף הוא לא חבר המפלגה שלי, ובדקתי הדבר וקיבלתי רשימה של המפקדים הגבוהים בחיל היבשה (הקצין שהציג לי השאלה היה מחיל זה) ומצאתי, שלמעלה מ-50% מהמפקדים, החל ממפקדי גדוד ומעלה, הם חברי אותה המפלגה של הקצין שהציג לי השאלה, פחות מהשליש הם בלתי-מפלגתיים, פחות מהחלק השביעי הם חברי המפלגה של שר-הבטחון. יתכן לטעון, ששר-הבטחון צריך להסתלק בגלל זה; מותר בלי-ספק לתשוב כך — אך מסופקני, אם לשם כך מותר להפיץ שמועות לא-נכונות.

וכאחד הגילויים של הרוח הרעה בצבא, שמענו מפי גלילי מעשה נורא. מעין פילגש בגבעה, שקרה בחיל-האוויר.

היה זמן — סיפר גלילי — ובחיל-האוויר היו נערכות בחינות פסיכו-טכניות. בחור משלנו שנשאל מה מקצועו והיה משיב שהוא חקלאי — היה נפסל. הסיבה היא, שיש ספרים בהם כתוב, שהחקלאות היא שם נרדף לבערות, להגבלה שכלית ולקוצר השגה. ולא נתקרה דעתו של גלילי

בחיל-האוויר בלבד, אלא שפך זעמו ולעגו על כל מדריכי צבא-הגנה לישראל וסיים את דבריו בפסוק פתיטי: «ומהספרים הללו כנראה לומדים המעצבים את דמות צבא-הגנה לישראל».

במקרה או שלא במקרה אני מכיר רבים מאלה המעצבים דמותו של צבאנו, ואף אחד מהם לא שמע מעולם על ספרים אלה, שגלילי מייסד עליהם את ידיעותיהם הצבאיות, גם אני קראתי בחיי קצת ספרות צבאית — ומעולם לא נודמן לי ספר כזה וגם לא שמעתי שמעו. חבל שישראל גלילי לא נקב בשם הספרים, שעליהם נתחנכו לדבריו מעצבי דמות צבאנו, אך כיוון שלא עלה בידי לגלות עקבות הספרים המסתוריים של גלילי וגם לא את קוראיהם המסכנים, פניתי לחיל-האוויר לברר, אם יש יסוד לסיפור המעשה על פיסול חקלאים בבחינות פסיכוטכניות. פניתי למפקד חיל-האוויר עצמו, איגני יודע, אם הוא מומחה אוניברסלי לספרות צבאית כדובר הצבאי של מפ"ם, אך יודע אני, שבחלוציותו ובאהבת-האמת שלו אינו נופל מישראל גלילי. שלחתי לו שאלות וקיבלתי עליהן תשובות ברורות, אקרא לפניכם השאלות-והתשובות.

השאלה הראשונה: השואלים בחיל-האוויר על מקצוע ופוסלים מקצוע-החקלאות? התשובה: «במיון המועמדים ללימוד טיסה יש ארבעה שלבים: א. בדיקה רפואית (בחיל-האוויר אין סומכים על הבדיקה הרפואית הכללית, כי הטיסה דורשת בריאות ממדרגה ראשונה). ב. בדיקה פסיכוטכנית. ג. בחינה השכלתית כללית. ד. מיון סופי בהתאם לתוצאות הבדיקות המבחינים. «בהופיע המועמדים לבדיקה הרפואית והפסיכוטכנית אין הבוחנים מתעניינים או שואלים על מוצא חברתי או מקצועי, אלה העוברים את שלושת המבחנים הראשונים בהצלחה (או, לפחות, לא בכשלון), מופיעים לפני ועדה הבוחרת מביניהם את המוכשרים ביותר, אך ורק לפי תוצאות המבחנים וההתרשמות שלהם מהמועמד».

שאלתי שאלה שניה: היתה מקרה אחד לפחות, שמועמד לחיל-האוויר נפסל בגלל היותו חקלאי? התשובה: «לא היה מקרה כזה».

שאלתי שאלה שלישית: הישנו או היה בחיל-האוויר קצין שיש לו דעה, שחקלאי הוא מוגבל ובלתי-מתאים לחיל-האוויר? התשובה: «עד כמה

שידוע לי לא היה בחילה-אוויר קצין בעל עמדה שהיתה לו דעה, שחקלאי מוגבל מראש ביכלתו.

הדבר נעשה עוד יותר מוזר, כשדגים בנערים בני 18—20, שאך זה יצאו מבית-הספר והגדרתם כ"חקלאים" היא בעצם יותר הבעת רצון להיות חקלאים מאשר ציון מקצועם בעבר. יתכן שהיה מי שאמר בהלצה, ש"חקר לאים" (חה במובן האנגלי, הורגוני, של המלה "פרמר") אינם יכולים להיות טייסים טובים. לי עלי-כל-פנים לא ידוע על דעה כזו בחילה-אוויר שלנו — להיפך, גם כין אנשי מח"ל היתה הערצה רבה ליכלתם וכושרת-פיסתם של בני-ההתישבות.

היתה בעיה ביחס לרמת השכלתם במקצועות המדויקים; במתמטיקה, פיסיקה וכו', שהיא בדרך-כלל נמוכה מהסטנדרט המקובל בשביל טייסים מלחמתיים, אך הוחלט שלא להקפיד, ולהכניס לימורד נוסף במקצועות הנ"ל בבתי-הספר שלנו.

שאלתי שאלה רביעית: היש ספר, או הידוע לך ספר כזה, המגדיר חקלאים כמוגבלים או כמטומטמים? תשובה: "לא ידוע לי על שום ספר. הקובע את הסטנדרטים למועמדים ללימוד טיסה, אשר מגדיר חקלאים כמוגבלים, או מטומטמים, או פסולים מראש".

שאלתי שאלה חמישית: היש יסוד, אמיתי או מדומה, למעשיה של ישראל גלילי בכנסת? התשובה: "אין כל יסוד אמיתי או מדומה למעשיה של גלילי". לפי דברי אחד הטייסים נאמר פעם לגלילי, שבקבוצה שעמדה למבחן נפסלו גם "חקלאים", חה נכון, אך בין זה ובין האשמתו גדול המרחק. והנה המספרים: עד היום עמדו למבחן כ-270 מועמדים לטייסים לחיל-האוויר, מהם נכשלו לפני קבלתם לקורס ולאחר התחלת אימוניהם — 119, כמעט החצי. בין הנכשלים היו בני-ההתישבות, שמהם נכשלו רק שנים בבחינות לפני קבלתם, וארבעה — לאחר אי-הצלחתם תוך כדי אימונים. מתוך 270 המועמדים היו 18 יוצאי ההתישבות העובדת, מתוכם נכשלו ששה, כלומר, מתוך יוצאי ההתישבות העובדת נכשל החלק השלישי, ומכל האחרים נכשל כמעט החצי.

ועל יסוד הלצה מפי אחד מעובדי חילה-אוויר, בלא בדיקת עובדות,

בלא ידיעת הענין, מוציא איש כישראל גלילי, שיש לו זכויות בהגנה, ומקובל בתוך מפלגתו כאיש הבקי בעניני-צבא — משפט לא רק על חיל-האוויר, כי אם על כל האחראים לצבא-הגנה לישראל, ונותן ציונים למעצבים את דמות צבאנו, כאילו הם שואכים השכלתם מספרים נפסדים ומפי אידיאו-טים שלא היו ולא נבראו.

*

זמלים אחדות לבקורתו האישית של חבר-הכנסת מרידור, הוא קבל על החטא הקדמון של שר-הבטחון, על שעיכב את התקפת צבאנו ב-19 לילי. התפלאתי לשמוע שאיש כמרידור סבור, שב-19 לילי חטאתי את חטאי הראשון. ועוד קובל מרידור בסרקום מר על „הכוננות המזהירה“ לפני 15 במאי. בענין זה קצת קשה לי להתוכח עם מרידור מטעם פשוט, כי הידיעה וחופש-הדיבור בנדון זה לא נתחלקו במידה שווה ביני ובין חברי-הכנסת הנכבד. מר מרידור מדבר על דברים ואינו יודע אותם, ואני יודע דברים ואינו רשאי עדין לדבר עליהם.

אומר רק זאת: אין זה לגמרי מדויק להגיד, שההתקפה הצבאית נסתיימה ב-19 לילי. בוצעו עוד שלוש התקפות אחרי 19 ביולי, והיו להן תוצאות היסטוריות מכריעות. נתקיימה התקפה, לא כלי אחריותו של שר-הבטחון, ב-15 לאוקטובר, התקפה שניה ב-29 לאוקטובר, ושלישית — ב-23 לדצמבר. זאלה שינו פני הארץ וגורלה.

ואשר לכוננות לפני 15 במאי — העובדה שאינה ידועה למרידור (וגם לא לרבים אחרים) אינה מוכיחה שלא נעשתה. והאנשים שיש להם חלק בעבודה זו — ורבים מהם לא שמעתם עד עכשיו אפילו את שמם — העם היהודי חייב להם לא מעט, אך הם מוותרים ברצון על הפרסום ועל הכבוד, כי יש להם נימוקים מספיקים לשמור על הצנעה; פעלם זה שכרם, והם מניחים בנפש חפצה לאחרים לפרסם זכרונות ולהתהדר במעשי-גבורה.

חברי-הכנסת מרידור קבל על גבולות לא-טבעיים, זאילו היינו גשענים, לדבריו, „על מחסום טבעי, על נהר הירדן“ — היינו חוסכים 70% מתקציב-הבטחון. אני מפקפק בגבולות טבעיים, ולא הייתי מיעץ למישהו לסמוך עליהם. הטענה, שצבא בריטי יתכן שימצא בטולי-כרם או בחכרון, היא

טענה, אבל אינה שייכת לענין שבו אנו דנים. כי אילו היה הירדן לגבול — כפי שרוצה מרדוד — הרי גם אז היו הבריטים נמצאים במרחק רגעים אחדים מהגבול, בעבר-הירדן. ואיני מאמין, שהמחסום הטבעי המדומה היה חוסך לנו משהו בתקציב-הבטחון. אם התזקנו כוחות צבאיים, שעלו לנו בהוצאות לא קטנות, אין זאת מפני צורת הגבולות, — אלא מפני המצב הפוליטי. כל זמן שלא נחתמו הסכמי שביתת-הנשק עם שכנינו היינו חייבים להיות נכונים לכל. ואם הדבר עלה לנו בכסף — היה הדבר כדאי. לפי מיטב הכרתי. מלחמה אינה מטרה לעצמה אלא אמצעי בלבד. ואם השגנו בהסכמי שביתת-הנשק הרחבת הגבולות וחיוק הגבולות — אס-כי בלא קרבות — השגנו זאת אך ורק בזכות קיומו של צבא-הגנה לישראל. יודע אני, שבמשך חדשים היתה בצבא הרגשה לא טובה, הרגשה של חוסר מעש, בטלה. ובאותו הזמן לא יכולנו להסביר הכל, אפילו לא לצבא עצמו, אך אני רוצה לציין, שתיוקן הגבולות וחיוקם בנגב, במרכז, במסדרון ירושלים, בקו מסילת-הברזל, בואדי-ערה, בגליל — לא היו נעשים בלי הצבא. הצבא מילא שליחותו בעצם היוחו — והשליחות היתה חשובה ורבה.

•

ועכשיו לשאלות העקרוניות, שנתעוררו בוויכוח. אעמוד בעיקר על שתיים: הכשרה חקלאית וגיוס-חובה של נשים.

השחוממתי לשמוע, שההתנגדות לחובת הכשרה חקלאית באה דווקא מאיש פתח-תקוה, מחבר-הכנסת י. ספיר. גם בדברי מתווכחים אחרים ראיתי, שלא עמדו על משמעותו המלאה של סעיף זה בחוק שירות-הבטחון, ואנסה להבהיר הדבר במיטב יכולתי.

אצלנו מערבבים שני מושגים שונים, ומזהים בטעות צבא עם בטחון. ודאי שיש קשר בין צבא ובין בטחון, וכל זמן שיש סכנת מלחמה בעולם, מצריך הבטחון קיומו של צבא. אך צבא אינו ממצה צרכי הבטחון, ובעיית הבטחון היא מקיפה ומעמיקה יותר מבעיית הצבא.

בעיית הבטחון שונה כמעט בכל עם, ולא הרי הבטחון באמריקה כבטחון במדינות אירופה, וכמעט בכל מדינה יש בעיה מיוחדת, אך בעיית בטחוננו היא לגמרי יחידה במינה, ואין לה אחות באומות.

יש עם אחד באירופה, שבעיית בטחונה היא מהפפתיות ביותר — זהו העם הצרפתי, שבמשך שבעים השנים האחרונות ראה שלוש פעמים, כיצד פלשה גרמניה לארצו ועשתה בה שמות. אך בעיית הבטחון בצרפת אינה חמורה באותה המידה כפי שהיא פה. גרמניה התנקשה לא פעם בגבולות צרפת, ניסתה וגם הצליחה לקרוע ממנה חבלים שונים, ובמלחמת העולם האחרונה גם שיעבדה אותה כולה. בעיית הבטחון שלנו — היא לא רק בעיה של גבולות, שלמות המדינה, עצמאותה. בבטחון כרוכה שאלת קיומנו: להיות או לחדול. אילו הלילה היתה מלחמה זו נגמרת אחרת מאשר נגמרה, לא רק שהיינו מפסידים את עצמאותנו ומדינתנו — אלא היינו נעקרים ונשמידים, ומאחר שבעיית הבטחון היא לגבינו בעיית הקיום עצמו — עלינו לראות הדברים כהויותם, בשרשם, בלא כל חציצה וצעיף.

בטחוננו ראנו גשען לא על ביצורים, לא על נשק ולא על צבא, אלא על דבר אחד בלבד — על העם כולו, על כשרו ומאמצו הכולל, המאוחד, העליון. אם העם כולו בשלמותו ובמלוא יכולתו לא ידע לעמוד במבחן — לא יועיל לו שום מבצר, שום כלי־זין, שום צבא. וכיוון שהכל תלוי בעם גופו וכעם כולו — חייבים אנו לשאול עצמנו שאלה, ששום עם אחר אינו שואל: האם אנו עם? ובלי לחשוש שיאמרו לי, שאין לי אמונה בעם ואין לי אידיאולוגיה ציונית, אני עונה: עדיין איננו עם. ואין אני מתכוון לתפיסה אידיאולוגית ולמושגים פילוסופיים־סוציולוגיים. אני מתכוון לקיבוץ מלוכד ומעורה במולדתו, בתרבותו, באחדותו, המסוגל לעמוד על נפשו עד אישו האחרון ועד טיפת דמו האחרונה. פשוטם כמשמעם. אני בטוח, שבמשך הזמן נהיה עם כזה, נתערה, נתלכד, נתאחד, נצורף ככור המולדת והלשון והמשק ובהרגשת עצמותנו ושלמותנו, ונהיה עם לא פחות מכל עם אחר בעולם. אלא שתהליך היסטורי זה, המתחיל בתוכנו, הוא ממושך, ואין אנו יכולים לסמוך עליו, כי אין יודע מתי תיפתח הרעה ומתי נעמוד בפני מבחן עליון. היינו מעטים ועדיין אנו מעטים, אך מאז ערב המלחמה גדלנו בחמישים אחוז בערך. אלא שגם גידול מועט זה הוא מדומה מכמה בחינות. אינו מדבר כרגע על הדבר מבחינת קליטת העלייה, אלא מבחינת הבטחון, ומבחינה זו נתבונן במה שנעשה בארץ. באים יהודים מכל הארצות — ואין

להם שפה משותפת. אין כוונתי לעובדה שאינם יודעים עברית, אלא פשוטו כמשמעו, אין הם יכולים לדבר איש עם אחיו. כשנפגשים ביפו עשרה יהודים, הרי אין איש מאתנו, אפילו לא משה שרת, יכול לדבר עם כל אחד. ואין אף שפה אחת מובנת לכולם. אין עם כזה בעולם. היעמדו אנשים בלי לשון כללית במבזח המור? ועם זה זר לארץ, והפעם הכוונה לא רק לעולים החדשים, אלא גם לעולים הישנים, וגם לרבים מילידי הארץ. אין עכשיו שם פופולארי וחביב יותר מנגב. אבל כמה תושבים יודעים את הנגב? ואנחנו אולי נצטרך ליהרג על הנגב. רבים סבורים, ודאי, שהנגב הוא מין גן-עדן זב חלב ודבש, וכשישאלו שמה בפעם הראשונה להגן עליו וימצאו שזה ישימות-לאובות וצחיח-סלע, יאמרו: הכדאי לנו ליהרג בגלל זה? וכמה יודעים את הגליל? את ים-המלח? כל יהודי יודע את ארץ-ישראל של-מעלה, אך לאשרנו הגדול אנו חיים עכשיו בארץ-ישראל שלי-מטה, ועל ארץ זו נצטרך להילחם. כמה מהתושבים מכירים ארץ זו, מעוררים בה וקשורים אליה — כמו שהיא?

*

לדגל מלאכתי אני חייב לדעת מה שנעשה בצבא. בצבא יש יוצאי 55 ארצות. ואין לכם מושג כמה גדולים המרחקים והנכר שבין יוצאי הארצות השונות. בזמן האחרון נתפרסם לגנאי ובלא יסוד דבר המרוקנים. כל המידות המגוננות תולים ביוצאי-מרוקו — כי אחדים בתוכם חטאו ועל כל העדה יצא הקצף, אך כדאי שתדעו, כיצד המרוקנים רואים אותנו, את כולנו, כל אלה שאינם יוצאי צפון-אפריקה, ושבמיהם אנו מכונים בשם פולנים. "פולנים" אלה נראים בעיניהם כמתגברים, עושקי-זכויות, מדכאים, שחצנים, מתרבר-בים, משוללי רגש יהודי וכו' וכו'. ובקורתם של ה"פולנים" צודקת לא פחות מאשר בקורתנו אנו על המרוקנים. אלא שהמרוקנים רואים את כל האחרים כחטיבה "פולנית" אחת — ואנחנו יודעים את ההבדלים שבין גח"ל ובין מח"ל ובין ילידי הארץ ובין יוצאי ארצות שונות שבתוך אנשי גח"ל ובתוך אנשי מח"ל עצמם.

אילו היה לנו הרבה זמן — אין כל יסוד להיבהל. סוף-סוף כולם בני-ישראל ובמשך הזמן יכירו איש את רעהו, ילמדו, הם או ילדיהם, הלשון

העברית, יתעו במולדת, יתקשרו זה לזה וכולם יחד עם הארץ, ויהיו לעם אחד לא רק להלכה אלא גם למעשה. אך מי יודע, כמה זמן ניתן לנו ומתי ניקרא לעמוד במבחן?

ישנת ההכשרה החקלאית מכוונת בשורה הראשונה — לבנין העם, לגיבוש אבקי-האדם, המתקבץ מכל קצות העולם, לחטיבה לאומית אחת, לליכוד קרעי הגולה ופיזור השבטים בחישוקי לשון, תרבות, עבודה, משק, ידיעת-הארץ, אהבת-מולדת, הכרה הדדית, ידיעת עברנו וחזון עתידנו; בית-הספר לא יעשה זאת — כי רבים באים ארצה לאחר גיל בית-הספר, וגם חוק חינוך-חובה לא יעמוד להם, כי הם למעלה מגיל 13-14; ועולים אלה באים ישר ליפו, ללוד, לרמלה או לסלמה, במשך הזמן יתערו גם במקומות אלה, הם או בניהם, ויושרשו במולדת, בינתיים נשאר העולה אבר מדולדל, מוזנח, מתנכר ומנוכר, ובסתחוננו מחייב כי נקח עולים בגיל של 18—25, שעודם מסוגלים לקבל השפעה, ונקנה להם במהירות את הלשון, אם אינם יודעים עברית, וננחיל להם וגם לבן-הארץ שאינו יודע את הארץ — את ידיעת הארץ, ונכניס אותם למסגרת לאומית, בסביבה מחנכת, ונלמד אותם עבודת-הארמה, פעם בגליל, פעם בשומרון, פעם בדרום, כי אינם מוכרחים להימצא תשעה חדשים במקום אחד. נחזק את בריאותם ונרגילם לסדר, למשמעת, לחיים משותפים, לאחריות הדדית, לחברות יהודית; וכך נבנה עם מאוחד בלשוננו, בהכרתו, בעוז רוחו, דבק בארצו ובעצמאותו.

לא נפחדתי מדברי גלילי, שהצבא טבוע בטבע של קרייריזם, בטלה, התהדרות, בחשלות וכי' וכי'. הוא ודאי לא ייחס כל המידות המגוננות האלה ל"הגנה" ולפלמ"ח, וה"הגנה" והפלמ"ח היו "טבועים בטבע של צבא". אני יודע מסגרות אחרות, ציביליות בהחלט, שאפשר למנות בהן כל המידות הטובות שמנה גלילי בצבא. לא המסגרת קובעת — אלא התוכן. אנחנו נמלא את מסגרת-צבאנו בתכנים חלוציים בוני-עם, ואין משען אחר לכסתחוננו מלבד העם, ועלינו לעצב דמותו של העם, ולכך מכוונת ההכשרה החקלאית, ושנה אחת אינה זמן רב ביותר. שלוש או חמש שנים היו כמובן עושות יותר, אלא שאין זה בגדר האפשרות. אך אני מאמין, שגם בשנה אחת אפשר לעשות גדולות — סוף-סוף בתורינו ובחורותינו הם יהודים, ואם נשקיע

בהם שנה של עבודה מחנכת, במשק, בחקלאות, בתרבות, בעניני צבא ונעשה המלאכה בנאמנות, באהבה, בלב שלם ובלב אחד בלי ניגודים אידיאולוגיים ותברתיים, אלא בשלמות ובאחדות חלוצית, — נשנה פני הדור הצעיר ונקים מסד בריא ובן־קיימא לאומה המתחדשת במדינת־ישראל.

הכשרה זו דרושה לא רק לעולים. גם בבני־הארץ תמצאו כל הניגודים והמרחקים המצויים בגולה, בשכונות־העוני, בסרברים העזובים, ובכמה מקומות אחרים תמצאו כל התופעות, המציינות ריכוזי עולים חדשים, וגם הנוער, שכבר זכה להתחנך בארץ וסג כמה מהערכים החלוציים, זקוק לפגישת־אחים עם העולים ועם בני שכונות־העוני, לא רק באשר יש לו מה לתת להם, אלא גם באשר יש לו מה ללמוד מהם. והכשרה חקלאית במסגרת צבאית, ז"א במסגרת של שירות־חובה לאומי, המיוסדת על סדר, משמעת, אחוזה ושיוון, תקרב לבנות, תעמיק הבנה תודית ותגביר הקשרים עם הארץ ועם הכלל הלאומי. הכשרה זו תבריא הגוף, תחשל הנפש, תישר עקמומיות, תהרוס מחיצות, תעקור ניגודים מדומים, תגדל בוער חלוצי לוחם. אם נזכה ונצליח — זה יהיה בית־היוצר לעם חלוצי לוחם.

*

והתכלית השניה של הכשרת־חובה לכל גער ונערה בישראל — היא בנין הארץ, בנין השממות. לא אעמוד עכשיו על בעיות בנין הארץ מבחינה משקית־התישבותית וחברתית־מדינית. על כך נצטרך לדון בהזדמנות מתאימה — כי זוהי אחת משלוש־ארבע השאלות המרכזיות של מדינת־ישראל; הפעם אני מצטמצם במסגרת בעיות הבטחון, לא יכון בטחוננו אם לא נאכלס כל חלקי הארץ ולא נפתח וניישב כל האדמות השוממות.

אין המדינה יכולה לגזור על אזרחיה דווקא התישבות חקלאית, אך עליה להכשיר את הנוער, כל הנוער, מבני־הארץ ומעולם, להתישבות חלוצית על הקרקע; על המדינה לצודד ולטפח התנועה החלוצית למילוי תפקידה בהתישבות ובכיבושי הים והאוויר; חובת הכשרה חקלאית לכל גער ונערה בישראל תשמש מנוף אדיר־אונים להסתערות חלוצית בהתישבות. ההתישבות כעלית היא תנאי מוקדם לבטחון. אין מן הצורך להדגיש שוב התפקיד

החינוי שמילאו המשקים במלחמת חירותנו: בעמק־הירדן, בגוש־עציון, בגג, בתררי ירושלים. לבטחוננו בעתיד ידרשו משקים יותר — ובשטחים חדשים.

ובסיום פרשה זו אני רוצה להדגיש נקודה נוספת: כשם שבטחוננו לא יפון בלי ישובי־מגן בכל פינות מדינתנו — כך אין להישען בבטחוננו רק על ישובים, גם במלחמת חירותנו לא היינו עומדים בלי צבא, וכל גבורת המשקים לא היתה עומדת להם, לולא היו כוחות־צבא נייזים ביבשה ובאוויר (ובמידה ידועה גם בים), שתקפו את האויב באשר הוא שם, מחצו אותו והדפו אותו מעבר לגבולות מדינתנו. ישובי־מגן הם להגנה סטטאית מקומית. הגנה זו הספיקה לנו בעבר, כשעמדנו נגד כנופיות, ובארץ היה שלטון זר. בעתיד לא ניעגן לדרכי־הגנה אלה אם יתקפו אותנו ושוב יכפו עלינו מלחמה. לא נקוט באסטרטגיה דפנסיבית, אלא נעבור להתקפה על האויב — ועד כמה שאפשר בשטחי האויב. אני מקווה שאנו לא נתקוף אך פעם את שכנינו. אך אם הם יתקפו אותנו כפי שעשו הפעם — נעביר המלחמה לשערי ארצם, ואת המלאכה הזאת לא יעשו ישובי־מגן. ועלינו לשכוח את הרומנטיקה של ה"הגנה" — דרכי ה"הגנה" לא יסכנו בעתיד. את המלחמה נעשה לא במיליציה מקומית — אלא בצבא מהיר־תנועה ורב כוח־אש, המפעיל בממדים גדולים חילות שונים ביבשה, באוויר, ואם יהיה צורך — גם בים, במבצעים משולבים תוך תכנון ופיקוד אחיד. נזכור באהבה וביקר את מפעלי־ה"הגנה" בעבר — אך בעתיד נפעל בדרכים אחרות, ההולמות את הצרכים והתגאים החדשים.

בעיות הבטחון נוקבות עד התהום, ולא נפתור אותן בתשובות קלות. השאובות מעברנו או שאולות מעמים אחרים. מה שהספיק בעבר ומה שמספיק לאחרים — לא יספיק לנו, כי בעיית בטחוננו היא יחידה במינה. כל מה שיש ללמוד מאחרים ומעברנו — נלמד, אך לא נעמוד במבחן אלא אך ורק אם נראה מצבנו וצרכינו בייחודם ההיסטורי והגיאוגרפי, ונבנה שיטת־בטחון הולמת יחוד זה. לשם כך עלינו לדאוג לא רק לבנין הצבא — אלא גם לבנין העם והארץ, הצרכים שלובים ואין להפריד בין הדברים.

*

ועכשיו לשאלת האשה במערכת הבטחון. חוששני, שבשאלה זו אהיה איש ריב ומדון לכל הסיעות בבית זה, ואחלוק גם על שומר־המסורת וגם על דוגל־הקידמה שבתוכנו.

כשדנים על מקומה של האשה, יש לזכור שני דברים — ושניהם יחד. הדבר הראשון — היעוד המיוחד של האשה, יעוד האמהות. אין בחיים יעוד גדול מזה. הציונות חיבבה אותנו להחשיב „אילך” ו„עז” בנטיעת כל עץ ראינו — בצדק — לא רק מפעל של בנין אלא של תקומה. והתנועה נטעה בלבנו אהבה לשתיל, לעץ, לנטיעה. וכך גם קידשו בצדק את „העז” — ולא־ידוקא עז, אלא כל בעל־חי הדרוש לבנין המשק והארץ, וגם כשלמדנו מלאכת הרובה, בימי „השומר”, לפניו ולאחריה, לא היה זה מתוך ולוול לאילן — אלא מתוך שמירה והגנה עליו. ועלינו מעכשיו לא להפחית, אלא להגביר החשבת העץ. עלינו להרבות עצים בארץ, על כל צדי דרכים, על צלע הרי, על כל חול שזמם, על כל אדמת־טרשים. העצים יבנו אדמת המולדת, יפרו עפרה וישוו לה הוד ויפעה.

אלא ששום עץ ושום בעל־חי לא ידמה לתינוק, אין יצור חשוב, יקר ונעלה כילוד אדם. הוא נזר הבריאה, הוא נצח האנושות, הוא עתיד האומה, והטבע גזר שרק האשה יכולה ללדת ילד, זוהי סגולת האם, ברכתה ויקרה. לכל אחד מאתנו היתה אם — וכל איש יודע שלא היתה נפש יקרה, אהובה ובאמנה בחייו כמו האם. עלינו לתת כבוד ויקר לאמהות, ולהעמיד האשה בתנאים הנוחים והרצויים ביותר כשעליה להיות לאם. עלינו להפחית במידת יכלתנו צער גידול בנים וכאבי אמהות. לא רק הבן חייב בכבוד האם — אלא המדינה כולה, החברה כולה, חייבת בכבוד האמהות ובזכות האם. היש בחיים דבר נאצל וקדוש כאמהות? אין לעשות שום דבר העלול לפגוע באמהות, ויש לעשות הכל, המסייע לאמהות ומקיל עליה.

אלא שיש לזכור גם דבר שני: האשה אינה אשה בלבד, היא גם אישיות. כמו הגבר, ואישיות זו מגיעות כל הזכויות וכל החובות המגיעות לאישיותו של הגבר — מלבד אלו המתחסות לאמהות. מעבר לאמהות — דין האשה כדין אדם, ואין לגרוע ממעמדה, מזכויותיה, מחובותיה במלוא תנימה.

האישיות היא מטרה לעצמה, ולא רק אמצעי לדבר אחר, ולאישיות יש זכויות וחובות, ואין הבדל בנדרון זה בין איש ואשה.

בבית הזה יש חברים שיש להם השקפה אחרת, יש להם זכות לדעה שלהם, אך מובטחני שרוב הישוב, רוב העם, מקבלים את העיקרון היסודי, שהאשה דינה כגבר בכל מה שנוגע לזכויות-אנוש, ושמעמד האשה לא יכול להיות ירוד וגרוע ממעמד הגבר בשום דבר שבעולם. אין האשה פסולה לשום שירות, אין היא משוללת שום זכות, ואין היא פטורה משום חובה, אלא אם כן הדבר פוגע באמהותה.

האשה היתה שותפת שוות-זכויות וחובות בתנועה הציונית ובישוב, בכל מפעלי הישוב, גם בבנין וגם בהגנה, גם ביסוד המדינה וגם בהקמת צבא-הגנה לישראל, ועשתה חלקה במלחמת שחרורנו.

הטענות שנשמעו פה נגד שיתוף האשה במערכת הבטחון — שמענו לפני שלושים שנה מפי „המזרחי“, כשבאנו לקבוע זכות האשה בבחירות לאסיפת-הנבחרים, גם אז טענו בשם המסורת כביכול, ועכשיו יושבים אנשי „המזרחי“ ו„אגודת ישראל“ יחד עם גשים בכנסת וגם בממשלה, ואין הם יכולים לדרוש מהציבור דבר בלתי-אפשרי; שיפלה בין מעמד האשה ומעמד הגבר, ולא יכיר בשוויון זכויותיהם וחובותיהם של שני המינים.

אך גם הטענות שנשמעו כאן בשם הקידמה, כביכול, המתעלמות מתפקיד ומחשיבות האמהות — החשיבות האנושית והלאומית — אין לקבל. אין להטיל על האשה תפקידים שאינם מתישבים עם האמהות, תפקיד האמהות אינו דבר שיש להתבייש בו — אלא להיפך. לא רק החברות שלנו — כולנו חייבים להרים קרן האם בישראל, אבל הרמת קרן האמהות אינה אומרת הפליית האשה; כל הפליה בזכויות ובחובות מתנגדת להכרה המוסרית של רובו המכריע של ציבורנו — ואין לקבלה.

הברינו מ„החזית הקתית“ אינם יכולים לבוא אלינו בשם העבר בתביעה, לגרוע את תפקידה של האשה במערכת הבטחון, בבנין העם והארץ. לא נבנה את עתידנו במתכונת עברנו בגולה, גם לא במתכונת עברנו לפני אלפי שנים. עתידנו לא יתכן בלי שהאשה תמלא בו תפקיד אחראי ואקטיבי בכל שטחי חיינו. שמחתי לשמוע את הדברים האמיתיים של חברי-הכנסת אונא.

על התנועה החלוצית של „המזרחי“. הוא הכריז בגאון מוצדק, ש„התנועה החלוצית הדתית חוללה מהפכה במעמדה של האשה בחברה הדתית המסורתית — בלי שנפגעה על-ידי כך המוסריות היהודית המסורתית“, והוא גאה בצדק על חברותיו בקיבוץ „הפועל המזרחי“, שעמדו „בכל הנסיבות: במשק ובמלחמה“, ובאומץ-לב מוסרי קבע, ש„יש צורך לתת אימון בגשק לבנות“. היאמר עכשיו מישחו שנלמד עברית רק את מהצית העם — הגברים כלבד, מפני שכתוב אישם שבת אין ללמדה תורה? הנקים התישבות מורכבת רק מגברים? הנשלול מהאשה הזכות והאפשרות לעבדו בבית-חרושת, במשרד ובמשק חקלאי?

צדק הרב כהנא בתביעתו מאלה שאינם שומרים את דיגי השולחן-צרוך, שלא יסתייעו בו לחיוב או לשלילה, לכולנו יש חלק ונחלה ביהרות ובתורת ישראל, ואנו גאים על התיאור שניתן בתנ"ך לאשת-חיל אשר „דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה, היתה כאניות סוחר, ממרחק תביא לחמה, — זממה שדה ותאמץ ורועותיה, — עוז ותדר לבושה, — פיה פתחה בחכמה, — ולחם עצלות לא תאכל“. שנת האימונים וההכשרה תחנך נשי-חיל כאלו בישראל.

תורת ישראל היתה תמיד תורת-חיים, ובדבר שיש בו פיקוח-נפש אין מתחשבים אפילו בקדושת השבת.

אין פיקוח-נפש גדול מצרכי הבטחון, הבטחון מחייב שהאשה תתאמן בשימוש בנשק, כשם שהוא מחייב שתקבל הכשרה חקלאית; בלי שיתוף האשה לא נבנה, לא נפריח השממה ולא נקיים הבטחון.

המלחמה שאנו מתכוננים לקראתה היא מלחמת-מצוה, כפי הגדרתו של הרמב"ם, כלומר מלחמה לעזור לישראל מיד צוררים שתוקפים אותו. במלחמת-מצוה, קובע הרמב"ם, שאין המלך, כלומר השלטון הריבוני, צריך ליטול דשות מבית-דין אלא „יוצא בכל עת וכופה העם לצאת ופורץ לעשות לו דרך, אינו מעקם אלא הולך בשווה ועושה מלחמתו, ועושה מלחמה בכל יום ויום, ואפילו בשבת“, וגם על הפיטורין שהתורה פטרה את האישה אשר בנה בית חדש ולא הנכו, או אשר נטע כרם ולא חיללו, או אשר אירש אשה ולא

לקחה — אומר הרמב"ם שאלה נאמרו רק על מלחמת-רשות. שקוראים בימינו מלחמה אגרסיבית להרחיב הגבולות, ואילו במלחמת-מצוה, כלומר במלחמת-התגוננות, «הכל יוצאין, ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה», כמו שעשה המלך אסא בשעתו.

חברי-הכנסת שאנ טען, שדברי הגמרא והרמב"ם ש«הכל יוצאין, ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה» חלים על זמן מלחמה, ולא על הכשרה בימי-שלום, אולם מימי אסא המלך, או מימיהם של רב יהודה ורב. שבשםם הובאו בתלמוד הדברים היפים האלה, ואף מומנו של הרמב"ם, שפסק הלכה כדברי רב— חלו שינויים בהנהלת המלחמות. בימים ההם היתה המלחמה דבר פרימיטיבי ולא דרשה הכנות מרובות ואימון מוקדם — אס-כי גם אז ניצחו אותנו הרומאים מפני שפיתחו את המדע הצבאי והמערך הצבאי יותר מכל העמים שבהם נלחמו. אך המלחמה בימינו היא לכל הדעות מלאכה מורכבת ומסובכת, הדורשת הכנות מרובות ואימון רב, ואי-אפשר לגייס סתם אנשים עם פרוץ המלחמה, אלא חובה לאמן אותם תחילה. ואם «הכל יוצאין» למלחמת-מצוה — יש להכשיר כולם בעוד מועד, ובכלל זה גם הנשים.

אילו היה מצבנו ב-15 במאי כפי שסבור מרירור, בלא כל התכוננות מוקדמת, כי אז היינו אבודים. לאשרנו טעה מרידור בידיעותיו ההיסטוריות ונעשו הכנות זמן רב לפני הפלישה, והכנות אלו הן שעמדו לנו בבוא המבוק.

בגפש חפצה אנו מניחים לחברי-הכנסת ב«חזית הדתית» לקבוע מה יש ומה אין בשולחן-ערוך, אולם מהו פיקוח-נפש בימינו — זאת נקבע כולנו, כי זאת יודע כל אחד מאתנו; זוהי שאלה של עובדה ולא של דין, וכל אחד מאתנו מוסמך לקביעת עובדות-חיים. ואם יש להתגונן — יש להתכונן, ומן ההכרח לשתף את האשה בתכונה.

אומרים לנו שאין מגייסים נשים לצבא בשום אומה שבעולם בימי-שלום. גם אנו איננו מתכוונים לגייס נשים ליחידות-קרב — אס-כי איש לא יוכל להבטיחה, שאם חלילה נותקף ונצטרך לעמוד על נפשנו, לא נצטרך לגייס איש ואשה, מנער ועד זקן. אך החוק שלפנינו דן על ימי שלום —

והאימון שאנו רואים צורך לתת לאשה, הוא אימון צבאי ראשוני והכשרה חקלאית; האשה לא תהיה חייבת בשירות השנה השנית, שהיא כולה צבאית. אלא אם תתנדב לכך — ורצוי שתתנדב למקצועות מיוחדים: שירות רפואי, קשר, רדיו, טלפון, נהגות, עבודה משרדית וכדומה. שנת־ההכשרה הראשונה מכוונת לעצב עם מאוחד קשור לארצו, מוכשר להתישבות ולהתגוננות מקומית. מכל אלה אסור להוציא את האשה. ויש שואלים: למה תאומן האשה בשימוש בנשק, אם לא תישלח ליחידות־קרב?

יש לזכור, שהמלחמות כימינו אינן עוד מה שהיו בימי־הביניים ואפילו בזמן החדש עד המאה העשרים, כשהמלחמות התנהלו רק בין הצבאות. כימינו מתנהלות המלחמות בין עמים, ואין מבחינים בין חייל ובין אזרח. בהתקפת־האוויר על תל־אביב ב־15 למאי ובכל התקפות־אוויר שלאחר־מכן פגעו לא רק בחיילים. אלא גם באזרחים. המלחמה כימינו היא טוטאלית, וכל ישוב בלי יוצא מן הכלל עלול להיפגע בת. הגברים ימצאו ביחידות־קרב, וכפי שאני מקווה לא ישבו בבתיהם ובישוביהם — אלא יצאו בצבאנו לפעולות אופנסיביות. למחוק את האויב בארצו־הוא. ואין להניח שהאויב יטמון ידו בצלחת; הוא יתקוף את ישובינו, הנניח את הישוב בטירת־צבי על נשיו — בלי ידיעה וכושר להשתמש ברובה, במסכות־יריה, בנשק אנטי־אווירי ואנטי־טאנקי? היבחין האויב בין גבר לאשה בהתקפתו על הנקודה? כל אשה ההולכת להתישב — חייבת לדעת לאחוז בכל סוגי הנשק הדרושים להגנת המקום, והיא לא תלמד המלאכה בשעה שהנקודה תיתקף והמלחמה תהיה גטושה. אלא עליה להתאמן בעוד זמן; ואסור לשלוח מתישבות לנקודת־ספר — וכל נקודה בארץ היא בבחינת נקודת־ספר, — בלי שתדע שימוש יעיל בכל סוגי נשק־מגן. הכולל גם נשק אנטי־אווירי ונשק אנטי־טאנקי.

אני תמים־דעים בהחלט עם אלה שציינו חשיבות הילודה, אך דווקא משום כך יש הכרח בהכשרת נשים — כי לא תהיה ילודה אם ההתישבות החדשה תיבנה על גברים בלבד. ואם אנו רוצים, שהבחורות שלנו בהתישבות יחתני וילדו ילדים — עלינו לאפשר להן להגן על עצמן ועל התינוקות

שלהן, אנו רוצים, שהתינוקות יחיו והאמהות יגנו עליהם — ואנו צריכים לבנות ארץ ולהקים התישבות בתנאים, שבהם צריכה האשה לדעת להתגונן. זוהי המציאות שלנו — ואנו נקבל באהבה את גזירותיה.

ודאי, כשהרב י. מ. לויץ וחבריו חיו בסולין לא היו צריכים לדאוג לסדריי-בטחון, או שהיה נראה להם שאינם צריכים לדאוג לכך. הבטחון היה ענינה של המדינה הפולנית. עכשיו אנו חיים, לאשרנו, במדינת-נראנו, והמכשלה הזאת — וזוהי מכשלה חמורה מאין כמוה — מוטלת עלינו, עלינו בלבד, ועל כולנו. עלינו ללמד הנוער שלנו לבנות נקודות חדשות — ולהגן עליהן, ובשתי המלאכות גם יחד צריכות להשתתף בהחזרות שכם אחד עם הבחורים.

מהו מקור התנגדותה של „החזית הדתית“? לא נימוקי דת, אלא נימוקי מוסר, נדייק ונאמר — נימוקי צניעות. איני יודע מדוע סבור הרב י. מ. לויץ, שעל דברים אלה אין לדבר ולדון בפומבי? בשאלות מוסריות אין תהום בינינו. יתכן שבכמה דברים לא-עקרוניים שונים מושגינו על צניעות ממושגים, אך ביסודו של דבר אין הבדל בינינו. אם הרב כהנא, שכולנו יודעים לכבד אותו, ושאינו נופל בחלוציותו מהחלוצים שלנו, אמר שהוא רשאי וזייב לדאוג לאמו, לאחותו, לבתו — הרי כל אחד מאתנו יכול לומר זאת. גם לי היתה אם, גם לי יש אחות, ויש לי בנות וגם נכדה, יש לנו קיבוצים — ויש קיבוצים ל„הפועל המזרחי“ ופועלי-אגודת-ישראל, ואני שואל: בקיבוצים הדתיים שלכם חיים ועובדים יחד בחורים ובחורות — היש פריצות בתוכם? ומהו הפחד שנשלח נערות להכשרה לקיבוץ „טירת-צבי“ או „חפץ-חיים“? מדוע יבולע לצניעותן? אין כל יסוד לחשש זה. כן אינני מבין, מדוע אין אנו חייבים לדאוג לצניעותם של הגברים? כוץ-סוף אין אשה יכולה לחטוא בלי גבר, ואם קיבוצי ההלוצים הדתיים נאמנים על צניעות הגברים, מדוע לא יאמנו מכהינת הצניעות גם הבחורות? כלום אין בחזרות עובדות ביפו ובתל-אביב? מסופקני אם התנאים המוסריים בתל-אביב עולים על אלה שבקיבוצים, בין דתיים ובין לא-דתיים. ואינני מתכוון הפעם לסנסציות חדשות לבקרים, שעתונינו מוכים אותנו על מעשי-אונס — אלא לחיי יום-יום, דווקא מרכזי-ההכשרה, שיהיו שומים במשטר מיוחד, יהיו

בטוחים הרבה יותר מבחינת הצניעות מאשר כל שכונה עירונית או מושבה שבה חיות בחורות ישראל.

בחורות הדתיות ישלחו למרכזי-הכשרה דתיים, כי המדינה תדאג לא רק לכשרות ולשבת, אלא גם לאטמוספירה דתית בשביל הנוער הדתי, כוונתנו לתת גם לנוער הדתי הכשרה חקלאית, חינוך עברי ממלכתי ואימון צבאי ראשוני, ולא להעביר אותו על דתו. הנוער הדתי ימצא בתוך אקלים דתי בכל תקופת-ההכשרה, והאווירה במקומות אלה תהיה מוסרית מכל הבחינות יותר מאשר בכל מקום אחר שהוא. נדמה לי, ש"הפועל המזרחי" ופועלי-אגודת-ישראל רשאים להתגאות בחברים כאונא וכרב כהנא — החיים בתוך קיבוצים. רמתם היהודית, אפילו זו המסורתית, לא פתחה בקיבוץ, אלא עלתה; בעלות הסתה החלוצי, הקיבוצי, מתעלת האדם מכל הבחינות, ומה הפחד משליחת נערות להכשרה בקיבוצים אלה?

הכשרה זו — היא צו לאומי, צו הכטחון, צו של פיקוח-נפש. כשתתקיים הנכבזה "ולא ישא גוי אל גוי חרב" לא תתאמן האשה בנשק, אך גם הגבר לא ילמד אז מלחמה.

בהתנגדות זו יש אי-הבנה נוקשה, שאין לה כל הצדקה בצרכי חיינו ובנסיבות חיינו. הסכנות שאתם הוששים להן — הסכנה לצניעות — הן מדומות; הסכנות שאנחנו חוששים להן — התקפת אויבים — הן, לצער כולנו, ממשיות, ועלינו לתת נשק בידי המתישבות שלנו.

הרב כהנא אמר, שיש פסוק מפורש "לא יהיה כלי גבר על אשה". הפסוק לא התכוון בכך לרובה ולמכונת-ידיה. ויש לסמוך על פירושו רש"י. רש"י אומר על פסוק זה: "לא אסרה תורה אלא לבוש, המביא לידי תועבה". נותנים לנועה מכונת-כתיבה — ועושים זאת, כמדומני, גם במשרד-הדתות וגם במשרד-הסעד של הרב י. מ. לוינ. מדוע אין לתת לנועה מכונת-ידיה? אף אחת משתי המכונות האלה אינה מביאה לידי תועבה; יש לנו עדות וראיה מטירת-צבי וגוש-עציון — יש לנו עדותו של אונא. הגאה על חברותינו שעמדו בכבוד גם במשק וגם במלחמה. כולנו גאים עליהן, האנו רוצים להכשיר כל בת בישראל, כדי שנתגאה בה כולנו; גם כשהיא עובדת וגם כשהיא מתגוננת.

*

שואלים) אותי: מדוע יש לפטור מחובה זו אשה נשואה? איני יודע אם אפשר יהיה לפטור אשה נשואה, אם הלילה תפרוץ מלחמה, אך בימי-שלום יש לשחרר, לדעתי, כל אשה נשואה, משני טעמים. הטעם האחד הוא — אנושי; אם נערה בת שמונה-עשרה מתחתנת, יש לתת לה שנה לשמוח עם בעלה, רק פעם אחת בחיים יש לבחורה שנה ראשונה לחתונתה, ורק פעם בודיה היא בת שמונה-עשרה. הטעם השני הוא ציבורי — אין להפריע לאשה נשואה להיות לאם. מישחו טען, שגם הבעל נמצא בצבא — לא-דווקא; בת שמונה-עשרה אינה מוכרחה להינשא דווקא לבחור בן 18. בעלה יכול להיות בן עשרים ושתים יותר, שכבר מומן מילא חובתו לצבא.

אין בתקופת-שלום דוחק בכוח אדם למען הצבא, ואין כל הצדקה להפריח חייה-הנישואין של אשה צעירה ואין למנוע ממנה להיות לאם, אם רצונה בכך, ויתכן שגם בחור צעיר שישא אשה — כדאי יהיה לדחות לשנה את שירותו בצבא, כדי שישמח עם אשתו, אך בחור אינו צריך ללדת, ושירותו בצבא לא ימנע ממנו האפשרות להיות לאב.

הרב י. מ. לזין הרים את הוויכוח לרמה גבוהה, לוויכוח על דמותו ומהותו הרוחנית של עם-ישראל, הוא אמר, שוויכוח זה על דמות עם ישראל, שנתעורר במאתיים השנים האחרונות, לא פסק גם עם הקמת המדינה. הצדק אתו — ואין הרבה בעיות נכבדות ונוקבות כבעיית דמות האומה. אין אנו בונים סתם ארץ ולא מחדשים סתם אומה, קשה להניח, שעמנו היה מתקיים בכל התלאות האיומות שעברו עליו במשך אלפי שנים, לולא ראה לעצמו יעוד גדול ולולא שמר בהתמדה קנאית על יחודו. אני גם מוכן לקבל את תשובתו של הרב לזין לבעיית הדמות: «להיות גוי קדוש» — אם-כי הגדרתי שלי ל„גוי קדוש” תהיה ודאי שונה מזו של הרב לזין. בעיני — גוי קדוש הוא עם, שחייו מיוסדים על צדק חברתי ואהבה אנושית. הלל הזקן העמיד תורתנו על כלל אחד גדול: „ואהבת לרעך כמוך”. ובאותה הפרשה שנאמר בה „לא יהיה כלי גבר על אשה” תמצאו כלל גדול שני בתורה „הקם תקים עמו”. זהו צו עליון על עזרה הדדית. אני מאמין, שעלינו לעצב דמות אומה, המגשימה שני הכללים האלה: „ואהבת לרעך

כמוך", והקם תקים עמו". עם שמקיים שני הצווים האלה — הוא עם קדוש. בעם קדוש לא תיגרע זכותה של האשה — לא כאם ולא כאזרח שווה וכויות וחובות במדינה.

ועליכם לקבל שיחוף האשה בבנין ובהגנה לא כגזירת רוב, אלא כגזירת החיים וקדושת החיים. גזירה ממין זה מקבלים באהבה.

*

ולבסוף מלים אחדות על הצבא. שקלתי למטרפסי מאת החברים גלילי וריפסין על שהעזתי להגיד בפתיהתי לבירור, שהצבא יהיה גורם מחנך ומלכד באומה, ויהפך לבית-יוצר של נוער חלוצי לוחם. «הצבאות — לימד אותנו י. גלילי — שימשו בעולם קן לנחשלות, לנתינות מדוכאת, לשמרנות מקודשת ולאויב האיום ביותר של העמים». אני מרשה לעצמי לפקפק באמיתות הכללותיו של גלילי. אני יודע בהיסטוריה צבאות משחר-וריים, גואלים, מקדמים, מהפכנים, שהיו מעוז-מבטחים לחירות עמם; ואני יודע מסגרות לא-צבאיות ששימשו קן לקרייריזם, לבטלה, לניצול, להתהדרות. צבאנו יכול ומוכרח להיות גורם מחנך וחלוצי, ובנו תלוי הדבר שהצבא יעצב דמות אומה שלא תבייש את ההיסטוריה היהודית.

יש לנו הרבה דברים יקרים בארץ: יש לנו ארץ יפה, ים תכלת, אוויר-מרפא, משקים ומוסדות. אך כל אלה לא ישוו לנכס היקר ביותר שבו נתברכנו — לנוער היהודי. נוער זה — הוא עתיד האומה.

אינני מאמין שנוער זה חלקו מובחר, מיוחס, חלוצי, וחלקו גרוע, נחות-דרגה וקלוקל. אינני מאמין, שיוצאי ארץ זו הם טובים, ויוצאי ארץ אחרת — רעים, איני מאמין שבני חוג זה מעולים ובני חוג שני — פסולים. אני כופר כפירה גמורה בכל ההבחנות הללו, הייתי עם הנוער הזה לפני יותר מארבעים שנה, ואני חי אתו עכשיו. ראיתי אותו בראשית ימי בארץ — כדי להרגיע את מרידוד וחבריו אומר לה, שזה היה לא בסג'רה, אלא בפתח-תקוה. אינני מתבייש גם בסג'רה. כשאנשי «חירות» מדביקים בי שם הגנאי סג'רה — איני נפגע, כשם שלא נפגעתי כשאנשי מפ"ם הדביקו בי שם הגנאי בלטימור, אך הזכות הגדולה של סג'רה מגיעה לא לי — אלא לאיש אחד שאני שמח לראותו יושב באולם זה. גם הוא אינו סבור שבסג'רה

התחילה ההיסטוריה, אך הוא עשה בסג'רה מעשה היסטורי גדול — הקים את "השומר" ויצר את הכוח המזוין הראשון בעם-ישראל בדרונה אמנם זו היתה התחלה מיצירה, אך כך התחילו אצלנו כל הדברים הגדולים: ראשיתם היתה מיצירה, והנוער היהודי לא הכזיב — ומידו בא לנו כל החיל שעשינו בעבודה, בהתישבות, בהגנה; ראיתי הנוער היהודי בשנת-הפסגה בתולדותינו, בשנת 1948, ושוב לא הכזיב. הם שינו בעוד-רחם פני ההיסטוריה היהודית לפני הארץ הזאת; ועשו זאת לא רק בני-הארץ, אלא גם אנשי גח"ל ומח"ל — יוצאי המישים וחמש ארצות-הגולה במזרח ובמערב, בצפון ובדרום, מחמשת חלקי תבל. בכולם נתגלתה גבורה עילאית, גבורה המונית, גבורה של רכבות, ולא של יחידי-סגולה בלבד, וזה לא היה מקרה. זה לא היה רק תופעה זמנית. כאן יש תורשה נאמנה של עם רב-סבל-וגבורה, שאולי לא היה כמותו בהיסטוריה האנושית, עם שנתנסה ביסורים. שלא נתנסה בהם שום עם אחר, ועמד בהם — כאשר פיעמה בלבו אמונה עמוקה ביעודו הגדול ובחזון תקומתו. אנחנו קצרנו השנה ברינת-נצחון, מה שאבותינו זרעו בדמעה ובדם במשך אלפי שנים.

אני מאמין, שאם נגייס הנוער שלנו לאימונים ולעבודה חקלאית, ונטפל בו באהבה ובאמונה, ונשלח הנערים והנערות מבני-הארץ ומשבי-הגולה למשקים ולשדה ולמחנות-אימונים ונחנך אותם לעבודה, לסדר, לנקיון, לעברית, למשמעת, לידיעת הארץ, לאהבת המולדת, לעוז-רוח, לכושר קרבי, לנאמנות חברית, לאחזה לוחמת, לעזרה הדדית, להתישבות לאומית, לבנין שממה, לכיבוש איתני-הטבע בים ובאוויר, — ונקרא לזה צבא-הגנה לישראל, יהיה הצבא הזה לבית-היוצר של אומה חלוצית, לוחמת ויוצרת, זקופת-גו, עטורת-גבורה ואמונת-חזון. יש גם לעמים מתוקנים אחרים צבאות שאין להתבניש בהם, אינני יודע כל סיבה, מדוע לא יהיה צבאנו מן הטובים שבכל הצבאות, אם לא הטוב שבהם. אם נרצה — לא יבצר מאתנו הדבר, ונקים צבא שיהיה לגאון ולתפארת, למעוז-מבטחים למדינת-ישראל המחודשת.

ובסיום דברי עוד הערה אחת: חוק זה אינו ממצה כל הבעיה, הממשלה חכמים במרוצת הזמן חוקים משלימים — על שיפוט, נהג, משטר וכו';

התקנת שיעשו לפי חוק זה על-ידי שר-הבטחון — יוגשו לוועדת-הבטחון וגם לכנסת. חברי-הוועדה וחברי-הכנסת יוכלו לעיין בהן. ואם ימצאו בהן דברים הטעונים תיקון — יעירו הערותיהם, או גם יחליטו על שינויים. הוספות ותיקונים. הצבא נבנה בתקופה לא-יציבה ובארץ של עלייה, ודרושה גמישות רבה בדרכי הביצוע, ואין לקבוע מראש את כל הפרטים בחוק, ולכן הונח דבר התקנת התקנות בידי הממשלה ולגבי חוק זה — בידי שר-הבטחון. אך הפיקוח העליון נשאר תמיד בידי הכנסת, ואם התקנת של שר-הבטחון לא יראו בעיני הכנסת — תוכל תמיד לשנותן או לבטלן. זוהי ממשלה פרלמנטרית — והפיקוח העליון נשאר תמיד בידי המוסד המחוקק.

ד' כחשון תש"ו — 27.10.1949

על מבנה הצבא ודרכו

בתיכונן בטחוננו יש לזכור שצבאנו — כשיצטרך לפעול — יפעל בעתיד בתנאים שונים לגמרי מאלה שבעבר, והכשרת הצבא, אירגונו וציודו, יש לכווננם לתנאי העתיד וצרכיו. הנסיון הארגוני והקרבי של צה"ל במלחמת הקוממיות, — אם כי היה לברכה, — לא יספיק להבא. אנו עלולים לעמוד בעתיד בפני אייב יותר חזק ויותר מסוכן.

שכנינו מתכוננים ל"סיבוב שני", ויש להניח שיהיו או יותר מוכנים ומאוזנים, צבאות האויב, יתכן, יעמדו תחת פיקוד אחד, אימונם ישופר, ציודם ישוכלל וירבה, יתכן גם, שבעתיד יגדל מספרו של צבא האויב, ויכלתו הטכנית וכשרונו האסטרטגי יעלו.

עלינו אפוא להעלות איכותו של צבאנו, איכותו המקצועית, הארגונית, החלוצית, עד שיא היכולת. עלינו להדביק במידת האפשרות ש כ ל ו ל י ה צ י ו ד ו ה ז י ו ן של הצבאות המעולים בעולם. עלינו לחנך

עם לוחם, ולהכשיר כל איש ואשה, נער וזקן להתגונן בשעת הצורך, מבלי לעקור אותם מחיהם המשקיים.

*

צבאנו צעיר והוקם תוך תהו־וּבוהו ממלכתי וסערת מלחמה, ואין פלא שהיה לקוי בארגונו, משמעתו ואימונו.

לאחר תום המלחמה אין כל הצדקה לפגומות אלה — ויש לעקור אותן מן השורש ללא כל רתיעה, הפיקוד העליון נתבע להשליט בצבא, בכל המרחב ובכל האמצעים אשר בידו, משמעת, חיסכון, יעילות, ולהעלות רמת האימונים הצבאיים, המקצועיים והאדמיניסטרטיביים.

המפקדים — החל ממפקד כיתה וגמור במפקדי חיילות ואלוהי מפקדות — ישאו במלוא האחריות לאימונם, משמעתם, חינוכם, רווחתם של פקודיהם, וכל מפקד יתן את הדין על כל מקרה של חוסר משמעת וחוסר יעילות של פקודיו.

*

היעודים העליונים של מדינת ישראל — קיבוץ-גלויות ופיתוח הארץ — אינם מתישבים עם הקציב-בטחון גבוה שנגזר עלינו במלחמת הקוממיות. בטחונה של המדינה לא יתכן בלי עליה המוגינת ובלי התישבות הקלאית מתרחבת (על הגבולות, בערבות הנגב ובמסדרון ירושלים). המדינה חייבה גם בשירותי ציבור מתוקנים, ביחוד בשטחי החינוך והבריאות. גם אילו לא היינו נדרשים למאמצים כספיים ומשקיים גדולים לקליטת עליה, אסור לנו להוציא כספי העם והמדינה על בטחון למעלה מההכרח המוחלט. אין להניח שאפשר ורצוי להוריד רמת-החיים של הצבא, ובוודאי שאין להפחית ציודו, רק בצמצום כוח אדם המשרת בצבא ובמספר חמור של חסכון, אפשר להקל גטל התקציב הצבאי.

בטחוננו מן ההכרח שישען בעיקר על עתודות מאומנות ומצוידות ועל ישובים מבוזרים ומלומדי-מלחמה, שאנשיהם ימשיכו בפעולתם המשקית האורחית בכפר, בעיר, בים, באוויר, בתנאי שאפשר יהיה לגייסם במהירות הגדולה ביותר בשעת הצורך.

הצבא המגויס יש להעמידו על מינימום שבמינימום, לשמש בתפקידים אלה:

- א. כוח-מחץ דרוך להדוף האויב עד שיתגייסו העתודות.
- ב. מסגרת אימונים וקליטה צבאית לנוער המתבגר.
- ג. גרעין פיקודי לעתודות.
- ד. סגל מדריכים ומפקדים ליושבים.
- ה. משמר המיתקנים הצבאיים והציוד הצבאי.

*

שיטת ההגנה במחלת ודרכי ארגונה הן נחלת העבר — עבר רב-תפארת של גבורה מוסרית וגופנית. עבר זה חלף לבלי שוב; פני צה"ל מועדות לעתיד: לשיטת-לחימה, למסגרות-ארגון, לציוד ולדרכי-פעולה חדישים ביותר, אשר ישתכללו משנה לשנה, ומחודש לחודש, אבל צה"ל חייב לטפח בתוכו נכס רב-ערך של ההגנה, שלא עבר זמנו ולא יעבור, וזהו רוח ההתנדבות החלוצית שפעמה בהגנה.

*

יעודו הראשוני של צה"ל הוא בטחון המדינה, אך אין זה תפקידו היחיד. על הצבא לשמש גם מרכז-חינוך חלוצי לנוער בישראל, ילדי-הארץ והעולה. על הצבא לחנך דור חלוצי, בריא בגוף ברוח, נועז ונאמן, שיאחז קרעי השבטים והגלויות ויוכשר למילוי יעודיה ההיסטוריים של מדינת-ישראל מתוך הגשמה עצמית, כבונה המולדת ומיישב שממותיה.

בשנת-השירות הראשונה יקנה הצבא לכל טירון שאינו יודע עברית ולא קיבל חינוך יהודי וכללי — מינימום של ידיעת הלשון, ההיסטוריה העברית, הגיאוגרפיה הארצישראלית, מעמדו של העם היהודי בגולה, תולדות ההתישבות והקמת המדינה, ויטע בלבו אהבת ישראל ונאמנות למדינה ויעודיה: קיבוץ גלויות, יישוב הארץ ובנינה, עזרה הדדית ואחווה אנושית, ו"ערכי החירות, הצדק והשלום לאור חזונו של נביאי ישראל".

מינימום של השכלה עברית חובה על כל טירון. כמרכז יקבע מינימום יותר גבוה לכל דרגה — סמל וקצין. העלאה בדרגה לא תיעשה בלי בחינה שתכלול מלבד הידיעות הצבאיות גם המינימום התרבותי.

בהכשרה החקלאית יש לשאוף להקנות לכל טירון גם מקצוע טכני. לעולים ולבני שכונות-עוני שלא קיבלו חינוך מספיק בילדותם, יופחתו שעות העבודה למען יוכלו להשלים חינוכם הכללי בתקופת-ההכשרה.

הצבא לא ימלא שליחותו — לא כבטחון, לא בחינוך ולא בהתישבות, מבלי שתשרור בתוכו אחדות מלוכדת ואחה מוסרית של חברים לנשק, אין לתת לצבא ליהפך לזירת התגוששות פוליטית ואידיאולוגית של סיעות ומפלגות.

צה"ל מוקם ומופעל במדינה עממית המושתתת על חופש-מחשבה, חירות-אדם וזכות אורח להצטרף לכל איגוד וגוף כלכלי, תרבותי ומדיני הקיים במדינה כחוק.

אין זה ענינו של הפיקוד לבדוק בדעותיהם של החיילים, ואין הצבא מוסמך לגזור על השקפותיהם של פקדיו. חייל יש לו חופש המחשבה ככל אורח במדינה, והוא רשאי להצטרף לכל איגוד ומפלגה הקיימים במדינה כחוק.

אולם צבא, כאשר הוא כוח מזוין, עלול ליהפך לקלגס אלים המעמיד בסכנה בטחונם הפנימי והחיצוני של המדינה והעם — אם לא יהא נתון במסגרת משמעת המורה ואם לא יהא כפוף בהחלט לרשות הציבילית במדינה, ואם פעולתו של כל חייל ומשטר-חייו, כל עוד הוא משרת בצבא, לא יהיו מוסדרים בהוראות הפיקוד והשיפוט הצבאי.

אין הצבא קובע המדיניות, המשטר, החוקים וסדרי הממשלה במדינה. אין הצבא קובע על דעת עצמו אפילו את מבנהו, סדריו וקווי-פעולתו, ואין הוא, כמובן, מחליט על שלום ומלחמה. הצבא אינו אלא זרוע הביצוע, זרוע ההגנה והבטחון, של ממשלת ישראל, המשטר במדינה, קווי-המדיניות כלפי-פנים וכלפי-חוץ, הכרזת מלחמה ועשיית שלום, ארגון הצבא ועיצוב דמותו — כל אלה הם בסמכותן היחידה של הרשויות האזרחיות: הממשלה, הכנסת והבחרים — לפי הכרעת הרוב בבחירות חפשיות. הממשלה נושאת במלוא האחריות לצבא בפני נבחריו העם בכנסת; הצבא כפוף בכל לממשלה, ואינו

אלא מבצע הקו המדיני וההוראות שהוא מקבל מהמוסד המחוקק והמבצע במדינה: הכנסת והממשלה.

שבועת-האימונים שנשבע כל חייל מחייבת אותו להעדיף זיקתו לחוקי המדינה ולצווי מפקדיו המוסמכים על פני כל זיקה אחרת. אין חייל רשאי לקבל שום הוראה הנוגעת נגיעה ישירה או עקיפה בעניני הצבא — משום גוף חיצוני, משום ארגון ומפלגה, משום איש ומוסד, אלא ממפקדיו החוקיים.

כל פעולה מפלגתית אסורה בתוך מחנות צבא ומוסדות צבאיים (לרבות משלט, שטח, בית, חדר-אוכל, מועדון וכל מקום המיועד לצה"ל).

השתתפות חיילים בבחירות לכנסת, למועצות עירוניות ולגופים ישוביים נעשית במסגרת הנקבעת על-ידי הכנסת או רשות מוסמכת אחרת.

אין חייל רשאי להשתתף בכינוס צבאי או באסיפה של חיילים הנערכים ע"י רשות לא-צבאית או ע"י רשות צבאית לא-מוסמכת.

אין חייל רשאי לדון בפומבי, בכתב או בעל-פה, בשום שאלה צבאית, מחוץ למסיבות צבאיות מוסמכות, אלא לפי הוראות המטה.

אין חייל רשאי למסור אינפורמציה צבאית לשום איש, אלא למפקדיו המוסמכים.

חופש-המחשבה ומשמעת-הפעולה הם שני היסודות שעליהם מושתת המשטר הפנימי בצבא.

י"א בחשוון תשי"ז — 3.11.1949

לכינוס חיל האוויר

אתמול היה יום המדע, היום — יום התעופה וחיל האוויר. אלה הם שני שלבים בסולם אחד, המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, ובסולם זה ישראל-סבא, המתנער במלוא כוח-עלומים וביקר חוץ-קדומים, מעפיל ועולה למחוז חפצו ההיסטורי.

אנו עומדים עדיין בשלבים הראשונים של המעפל הקשה והקוסם. צעדנו הראשון היה — הקרקע. גמולי-אדמה מאות בשנים, מנותקים מתיק הטבע — דבקנו מחדש בשובנו למולדת ברגבי עפרה, ובני-עיר היו לעובדי-אדמה ובזני-כפרים.

הצעד השני היה לקראת הים. לפני שלוש-עשרה שנה ניסה ה"פירר" הערבי בארץ להצמיח הישוב היהודי בחרב, באש וברעב. נמל יפו, שלא ניתנה בו דריסת רגל לספן ולעובד עברי, אם כי הנמל התפרנס כולו מהובלת גוסעים ומשאות יהודים, — הושבת ע"י המופתי, למען הרעיב הישוב ולמען החניק העליה. אולם מזימת הצורר לא באה, ולא עוד אלא שהפכה מקור יזמה והפעלה ימית לישוב שאינו יודע רתיעה וכניעה: בן-יום הוגח יסוד לנמל עברי, וקמו לנו יורדי-ים, דיגים ופורשי מכמורת, תופסי משוט וחובלים יהודים המרחיבים את ממלכת היצירה והעבודה העברית על מרחבי ימים.

גם ההרפתקה הימית של חלוצי ישראל עודגה בראשיתה, ועוד נתכנו עלילות לכובשי הים בישראל.

שלטון אדם ביבשה ובים הוא עתיק-יומין, וימיו כימי התרבות האנושית. כעם מגושל ממולדת במשך אלפיים שנה נעקרנו משני המקורות הראשיים האלה של חיי-עם — אדמה וים.

מאמצינו החלוציים להכות מחדש שורש באדמה ולסלול דרכנו בים — הכשירו עצמאותנו הממלכתית. בלי הכפרים היהודיים שבנינו במשך שבעים שנה לא היתה קמה מדינת-ישראל, ובלי עובדי-ים יהודים לא היו נמלי הארץ נשירים בדינו. עתידה של מדינתנו ומילוי יעודה המרכזי — קיבוץ גלויות — תלויים באינו מידה וכאיה קצב ניישב שטחי-המדינה השוממים, ובאלו כוחות אדם, מדע וטכניקה נרדה בימי ארצנו במערב ובדרום.

הממד השלישי — האוויר — נכבש על-ידי האדם רק בדורנו-אנו. הנסיונות הראשונים, הנועזים והצנועים כאחד, של חלוצי האוויר בארצנו, דוב הוז, בן-יעקב וחבריהם, נבלמו ונכבלו על-ידי השלטון הזר. ההגנה הבלתי-יגאלית בנתה בתי-מלאכה לנשק ומחסני תחמושת

במחכזואים, אולם אי־אפשר היה להפעיל אווירונים במחתרת, וגאילת האוויר וכיבושו לא היו אפשריים בלי עצמאות יהודית.

וכאן נכלאנו במעגל־קסמים: האויבים המקיפים מכל צד את ארצנו גייסו את כל כוחותיהם ביבשה, בים ובאוויר להצמית מדינת־ישראל בטרם קמה, וביום הכרות העצמאות פלשו צבאות ערב לארצנו — ומפציצי האויב הופיעו בשמי תל־אביב.

ה"פרימוסים" שנרכשו בימי המנדט — עשו בחדשי המאורעות שלפני הכרות המלחמה שליחות גדולה: הם הספיקו מזון לנקודות נצורות (לגוש עציון, ליחיעם, לנגב), הוציאו פצועים ממקומות נידחים שאין בהם עזרה רפואית מספיקה, ובמקרים אחדים שימשו גם מפציצים כנגד כנופיות מקומיות. אולם "פרימוסים" אלה לא יכלו לעמוד בפני מטוסי־קרב של האויב, — ועדיין ודאי זכורה לרבים השאלה המדאיגה והחמודה שנישאה על שפתי כל בימים ההם: היכן המטוסים שלנו? ימים ושבועות השתוללו מטוסי האויב בשמי הארץ, התעללו בישובינו, פגעו בנשים וילדים, — אולם לא עבר זמן רב וחיל־האוויר הישראלי הופיע, ומיד גילה עליונותו, המקצועית והמומחית, גם בתקופה הראשונה, כשנפל בכמותו מכוח האויב. שליטתנו באוויר הלכה וגדלה, ובקרבות האחרונים בדרום ובנגב מילא חיל האוויר הישראלי תפקיד מכריע: מראשית הפעולות התריב בסיסי האוויר של האויב והשתלט על שמי הנגב.

לפני מלחמת־העולם השניה ובשעתה, ניטשה מחלוקת גדולה על יעודו האסטרטגי של חיל־האוויר, נמצאו חסידי כוח־אוויר נלהבים שדימו להוכיח שבכוח חיל־האוויר בלבד אפשר לנצח במלחמה. לעומתם טענו חסידי שני החיילות הוותיקים — חיל־היבשה וחיל־הים, שהחיל האוויר אינו מסוגל למלא אלא תפקידים טקטיים ומסעיים: תפקידי סיור וחיפוי והטרדה.

מלחמת־העולם השניה וכן גם מלחמתנו־אנו, נדמה לי, הוכיחו ששני הקצוות טעו. אי־אפשר לשבור רצון האויב וכוז מלחמתו עליידי הפצצה בלבד, גם אם היא נעשית בכוחות אדירים וממושכים, כאשר נעשה הדבר תחילה בהפצצת אנגליה — ואחר־כך בהפצצת גרמניה.

אולם הוברר ללא כל ספק גם במלחמת־העולם השניה וגם במלחמתנו —

שבלי כוח-אוויר עליון אין שום אפשרות ואין שום סיכוי לנצח. לא היינו מגרשים הפולש המצרי ולא היינו משחררים הדרום והנגב — בלי עליונותו של חיל-האוויר שלנו על כוח-האוויר המצרי.

ואם מדינת-ישראל קיימת עכשיו וגבולותיה משתרעים מדרן ועד אילת — יש בכך לחיל-האוויר חלק לא-קטן. לא היינו מקיימים בידינו כמה נקודות בצפון, במזרח ובדרום בלי ה"פרימוסים" לפני הכרזת המדינה, — ולא היינו באים עד הלום בלי חיל-האוויר שנתארגן, ונצטייד בעיקרו תוך כדי המלחמה.

ועוד עובדה מרכזית אחת יש לציין: חלוצי האוויר וחילו בזמן הראשון היו בני הארץ, וחלקם של הטייסים הארצי-שראליים במבצעים ובנצחונות וגם בקרבנות של חיל-האוויר הוא לא-קטן. אולם לא היינו מקימים ולא היינו מקיימים חיל-האוויר, שנעשה בזמן קצר לאחד הכוחות המכריעים במלחמת קוממיותנו, — בלי מתנדבי-חוף, בעלי-מקצוע ובעלי נסיון, שרכשו ידיעות ונסיונם במלחמת-העולם השניה בצבאות בנות-הברית.

מתנדבים מ-55 ארצות שירתו בצבא-ההגנה לישראל, בכל החיילות; ביבשה, בים ובאוויר; מעולם לא נתגלתה בצורה מוחשית ומובהקה כזו אחדות ישראל, ולא היה כמדומני מעולם גוף יהודי שגילם בתוכו קיבוץ-גלויות מלא כזה שבצבא-ההגנה לישראל, ובכל החיילות עשו המתנדבים מחו"ל את שליחותם באמונה ובהצלחה, אם כי רבים לא ידעו הלשון ולא היו ציונים. אולם בשום חיל לא מילאו מתנדבי חו"ל תפקיד כל כך חשוב, אחראי ורבי-ברכה, כבחיל-האוויר הישראלי, — באשר חיל זה דרש יותר מומחיות, מקצועיות ונסיון מכל ענף אחר בצבאנו, ובקרב יהודי דרום-אפריקה, אנגליה, אמריקה, קנדה ועוד נמצאו המומחים ורבי-הנסיון אשר התנדבו בגופם למלחמת-השחרור של ישראל בארצו.

אנו חוגגים היום מלאות שנתיים להקמת חיל-האוויר הישראלי, בטחוננו לא יפון על חיל-האוויר בלבד, אפילו לא על שלושת החיילות של צה"ל (ביבשה, באוויר ובים), עליה, התישבות, מדע וחינוך חלוצי — ערכם לבטחון אינו קטן מערכו של הצבא, הבטחון לא יפון גם בלי צבא — ובשורה הראשונה בלי חיל-אוויר בעל איכות עליונה בצידו, באימונו וברוחו.

אולם כיבוש האוויר אינו רק ענין בטחוני בלבד. משק בריא. דמת-חיים גבוהה, תרבות עשירה, עצמאות רוחנית, מדינית וכלכלית לא יהכנו בלי שליטה באוויר, כאשר לא יתכנו בלי שליטה בקרקע ובים. כעם השואף לשלום, לחירות ולצדק, אנו שוללים כל שליטה אחרת — מלבד שליטה באיתני-הטבע, ולשם שליטה זו עלינו לטפח בנוער ובעם ביתר-שאת עוֹנֵה-רוח, בריאות-הגוף, כושר-המעשה וחקר-האמת והסגולות הנפשיות והמוסריות של חלוצים ומעפילים — אשר רק בהם ישגב עם. הנוער היהודי בחיל-האוויר ובמלחמה גילה שיש לו התכונות הללו — ועל זה יבורך.

ט"ו כסכת תש"י — 4.1.1950

ירושלים במלחמה

ועכשיו לגופה של השאלה: ירושלים במלחמה, ירושלים במדינה, ירושלים בעולם.

לרגל מלאכתי הייתי חייב בתקופה האחרונה להסביר לא פעם דבר המלחמה ודבר הקמת המדינה. ציינתי שגרמו לכך קודם כל שלושה דורות של חלוצים, מימי פתח-תקוה ועד ימינו אלה, שבנו הישוב והגנו עליו. גרם לכך חזון היסטורי שפעם בלב העם היהודי במשך דורות, ומבחינה בלתי-אמצעית ביצעו המלאכה רבבות צעירינו שהתכוננו במשך שנים בהגנה, בחי"ש, בפלמ"ח, ביחידות הצבאיות ובבריגאדה היהודית, בתוך הצבא הבריטי, וכל אלה שנתגייסו לצבא-ההגנה לישראל מבני הארץ ויוצאי המישים וחמש ארצות בגולה. לא דיברתי אף פעם על חלקם של יחידים, מטעמים שלא יהיו מובנים למר בגין ומתוך נימוקים שאין לדבר עליהם בפומבי.

ואשר להכנות למלחמת השחרור — גם סיפור זה טרם הגיעה שעתו להתפרסם בכל פרטיו. אציין סה רק שני תאריכים בעלי חשיבות מיוחדת. הראשון — באמצע יולי 1945, כשאישם בעולם נעשתה התחלה רבתי

להגיה יסוד לתעשייה צבאית משלנו. למען לא נהיה תלויים באספקה מהחוץ. עבודה זו נעשתה בצנעה מטעמים מובנים, ולמרות הפרעות וקשיים שאין דומה להם. הצליחה. וקמה התעשייה שלנו שמילאה תפקיד גדול במלחמת-שחרורנו. והעם היהודי ומדינת-ישראל חייבים יותר משהם יודעים לחבר אנשים שעשו עבודה זאת בנאמנות ובמסירות — ובתצלחה לא מעטה.

והתאריך השני — הוא תאריך ישיבת ההנהלה הציונית בפאריס. באבגוסט 1946, כשהקרנות הציוניות נדרשו בפעם הראשונה להפריש סכומים גדולים בערך לצרכי הגנה — גם לצרכי „רכישה“ וגם לצרכי „תעשייה“. כשנתיים אחר-כך פלשו צבאות ערב לארץ — להצמית מדינת-ישראל החדשה. צבאות אלה לא גויסו בן-לילה כמה מהם היו קיימים כבר עשרות שנים, והיו מצוידים במיטב הנשק, הקל והכבד, שטיפקה להם מעצמה אירופאית אדירה. ונגדם עמדו אנשי ההגנה החילה, ואחר-כך צבא-הגנה לישראל שקם רק בתחילת יוני 1948, וכוחותינו נלחמו ביבשה, בים ובאוויר, לא לגמרי בידים ריקות ולא לגמרי בלי הצלחה. רק תמימים גמורים מסוגלים להגיה שהרוכים ומכונות-היריה והתותחים והטנקים ומטוסי-הקרב וכלי-השיט המלחמתיים והתחמושת וחומרי-הגפץ וכל שאר הזיון והציוד המלחמתי של צבא-הגנה לישראל נפלו פתאום מן השמים או צמחו באופן פלאי מן האדמה — מיד לאחר שהאנגלים עזבו הארץ.

ניצחנו לא בלי קרבנות, והיו לנו גם כשלונות — לפני הפלישה ואחר הפלישה. ואני מכיר לפחות איש אחד בארץ אשר בתקופה אדירת-עלילות ורבתי-כיבושים של הקמת המדינה ונצחונות צבא-הגנה לישראל לא היתה השמחה במעונו. באשר לא יוכל לשכות אף רגע הדם היקר אשר בשפך והבנים והבנות היקרים אשר נפלו, ואין הוא יכול להשתחרר מהאחריות הכבדה לדם השפוך ולכשלונות שנכשלונו.

אולם איני יודע אף איש אחד שיש לו הזכות לזקוף על חשבוננו האישי כל המעשה האדיר של התכוננותו הממושכת ורבתי-התלאות וכל העלילות המופלאות והגואלות של לוחמי ההגנה וצבא-הגנה לישראל. זה היה מפעל קיבוצי של אלמונים נאמנים; פועלים, בעלי-מלאכה, מהנדסים, חימאים ומנהלי עבודה, אשר במשך הרבה שנים השקיעו במסירות יוצאת-מן-הכלל

ובצניעות קדושה כל חייהם בייצור גשק ורכישתו — מתוך סיכון מתמיד של חפשמ וחייהם. החל באמצעים דלים ופרימיטיביים, וגמור במכונות ומכשירים משוכללים וחדושים ביותר. עבודה זו החלה על-ידי ההגנה עוד לפני מלחמת העולם השניה, ולא נפסקה אף רגע, גם בשעות החמורות והמסוכנות ביותר, עם הנחת היסוד לתעשייה צבאית חדישה ומשוכללת ביוני 1945 — נפתח פרק חדש ב"ייצור".

מכונות כבדות ומורכבות ביותר הועברו לארץ בעצם ימי המאבק, וההנהלה הציונית בשיבתה בפאריס החליטה במיוחד, להפסיק את המאבק עד הקונגרס למען הקל על העברת המכונות וארגון התעשייה.

אני מכיר רבים מאלה שעסקו ברכישה, בייצור ובהחסנת הגשק — והם עשו זאת זמן רב לפני המלחמה וערב המלחמה, והם, כלוחמי מלחמת שחרורנו, עשו מה שעשו לא לשם הפגנה ופרסומת, וגם לא למען יכתבו עליהם בעתונים או בספרים. — הם קיבלו פרס על עבודתם, פרס שאין גדול ממנו. לא אותות הצטיינות, לא כיבודים, לא פידסומים, הפרס שלהם — הוא המעשה אשר עשו, והמעשה הגדול אשר עשו הוא מעבר למעפרים ולמשמציים, אף רבב קטן ביותר לא יפול עליו. הם קיבלו סיפוקם המלא — כי המעשה נעשה; השאר איננו מעניין אותם.

*

ומלים אחדות על פרשת ירושלים במלחמה. היו בתולדותינו שתי מלחמות הרות-חורבן שבהן נהרסו ירושלים ומדינת-ישראל, בימי הבית הראשון ובימי הבית השני. אין לנו תיאור מלחמת ישראל וירושלים בימי הבית הראשון, אבל אנו יודעים במפורט מלחמת היהודים נגד הרומאים ואיך נחרבה ירושלים על-ידי טיטוס. מלחמה זו ניהל נגדנו עם מלומד-מלחמה, אבי אמנות המלחמה המודרנית, העם הרומאי. הרומאים היו עושקי עצמאותנו ומתריבי ארצנו, אבל הם ידעו לעשות מלחמה, ויש ללמוד מאויב היודע מלאכת-מלחמה. הרומאים לא הלכו תחילה לכבוש ירושלים, להיפך, הניחו ירושלים לאחרונה. תחילה נלחמו על הגליל ועל יהודה, ורק לאחר שכבשו את הארץ צרו על ירושלים, כי אי-אפשר להחזיק בירושלים כאשר אין מחזיקים בארץ כולה.

הוטל עלינו להגן על הישוב כולו, על כל הישובים היהודיים, והיה רק כוח יהודי אחד שקיבל על עצמו שליחות זו — כוח ההגנה. ההגנה לא יכלה לעסוק בהפגנות צבאיות ובקרבות לשם פרסומת ולרכו כל כוחה בירושלים בלבד. כל הישובים היו אחוזי להבות, ואלמלא הצליחה ההגנה להגן על הישוב כולו לא היה נשאר זכר לירושלים היתודית. ירושלים גיצלה לא רק על-ידי כוחות ההגנה שעמדו בירושלים — אלא על-ידי התגנה שהצילה הישוב כולו.

*

אנו עומדים שוב בפרשת-ירושלים. הפעם זה ריב בינינו ובין או"ם. לא נעלם מאתנו אף רגע בימים ההם שהפרשה לא נסת"מה. ידענו שאין זו רק מערכה צבאית, אף לא רק מערכה מדינית. בפרשת ירושלים כרוכים מאבקים היסטוריים החורגים ממסגרת אינטרסים צבאיים ומדיניים. ובמשך דברי עוד אנוד משהו על המסגרת ההיסטורית והאידיאית של בעיית-ירושלים. אבל כרגע אני רוצה לקבוע מסגרתה הארצית של ירושלים. אינה יכולה להיות ירושלים יהודית בלי ארץ יהודית. ולמען ירושלים כשלעצמה היה הכרח להגן על כל ישוב וישוב — ועל דרכי התחבורה. והדבר לא היה כה פשוט וקל — כשהשלטון לא היה בידינו. אני מתכוון לתקופה שלפני פלישת צבאות ערב, כשהמנדט עוד היה קיים, והשלטון הזר לא היה כל כך ידידותי, וכפי שאמר לי אז הנציב היו בארץ לא פחות מ-75,000 חיילים בריטים, וההגנה היה שומה עליה להבטיח קיום הישובים ודרכי התחבורה נגד הכנופיות המזוינות של ערבי ארץ-ישראל וערבי הארצות השכנות — למעשה חיילים ערבים מוסווים — מבלי להסתכסך בסכסוך צבאי עם הצבא הבריטי. הצבאות האדירים של "הפורשים", המאומנים להפליא והמצוידים בכל סוגי הנשק המודרני, היו יכולים גם להתגרות ולהילחם בצבא הבריטי, אבל דא עקא: צבאות אלה לא היו ולא נבראו. כוחות ההגנה היו קודש להגנת הישוב ודרכי התחבורה, וכשרוגם לעשות זאת במשך המישה חדשים וחצי — מסוף נובמבר ועד אמצע מאי, כשהוכרזה המדינה — היא אחת העלילות המופלאות ביותר בתולדותינו, ואינה נופלת בחשיבותה מפעולותינו ונצחנותינו של צבא-ההגנה לישראל לאחר קום המדינה. אלמלא עמד לנו

כוחה של ההגנה בכל הארץ ובירושלים עד 15 למאי — לא היתה המדינה קמה וצבא-ההגנה לישראל לא היה נוצר.

היו לנו למעלה משלוש מאות נקודות-ישוב מפורזות בכל הארץ, והיה צורך להגן על כל נקודה ונקודה. בתוכן היו נקודות מבודדות ומנותקות. כגוש עציון, יחיעם, הרטוב, בן-שמן ועוד, ואי-אפשר היה לקיים הנקודות מבלי לקיים קווי-התחבורה בין נקודה לנקודה, בין כפר לכפר, בין עיר לעיר. ובימי המנדט לא יכולנו להכניס אווירונים בסתר — כאשר הכנסנו נשק ומכונות לתעשיית נשק. היו „פרימוסים“ אחדים שרכשנו בשנים הקודמות ובאורח-פלא גם מממשלת המנדט בעצם ימי המהומות. אבל אלה לא הספיקו אלא למצבים ולמקומות מיוחדים, ושמירת התחבורה היבשתית בין חלקי ארץ שונים ובין הישוב כולו ובין ירושלים — היתה שאלת חיים זמות.

מפי מר בגין וחברו מרידור שמעתי לא פעם על החטא הקדמון של שר-הבטחון, אשר כאילו מנע כיבוש ירושלים והארץ כולה. פלא שאין הם יודעים על חטא קדמון אמיתי, שאין איש יכול להכחיש אותו: החטא שבשנת 637 לא מנע שר-הבטחון או יהודי אחר כיבוש ארץ-ישראל על-ידי עמר, ובשנת 1099 — על-ידי נושאי הצלב. כאחד היהודים אני מודה בחטא זה. מיום שעמדתי על דעתי ועיינתי בתולדות עמנו הגעתי לידי מסקנה שלא הגויים אחראים על גלותנו וכל הכרוך בה — אלא אנו עצמנו. היהודים, בכל דור ודור, מה שעשינו בארץ בשבעים השנים האחרונות היינו יכולים לעשות — בתנאים הרבה יותר נוחים — בהרבה הזדמנויות אחרות במשך אלפיים השנים האחרונות. לא היה כל הכרח שארץ זו תהיה כל כך הרבה זמן בידי זרים, וכאחד היהודים אני שותף לחטא זה של גלותנו. אולם כיבוש הארץ על-ידי הערבים בשנת 637 לא נמנע, וכעבור ארבע מאות שנה ויותר נכבשה על-ידי הנוצרים ושוב נפלה בידי הערבים. וערב הקמת מדינת-ישראל השלישית עמדנו בפני מציאות נתונה: הארץ היתה למעשה בידי הערבים, הישוב היהודי היה מיעוט מפוזר בתלקי ארץ שונים, ירושלים היהודית מנותקת מרובו הגדול של הישוב, הערבים עמדו לכלותנו ולהשמידנו.

כל הדרכים בארץ היו בידי הערבים. גם כל הדרכים המובילות לירושלים היו בידי הערבים. זכוחות ההגנה — ורק הם — היו צריכים להגן על כל הנקודות ועל כל דרכי התחבורה. ועד 13 במאי לא נפלה אף נקודה יהודית אחת. זה דרש מאמץ עליון, גיוס כל הכוחות. ערות מתמדת ללא ליאות. חירוף-נפש ללא תנאי — ובתוך מתיחות עליונה זו לא נשכחה אף לרגע הראגה לירושלים.

והגנת ירושלים לא היתה פשוטה כל-כך. מי שמכיר רק ירושלים של ימינו אלה — אינו יכול לתאר לעצמו ירושלים שלפני שנתיים. לא היה גוש יהודי רצוף. ירושלים היהודית היתה רשת של שכונות פזורות בתוך שכונות ערביות; ערבוביה של «איים» יהודיים ו«איים» ערביים משולבים זה בזה. לערבים היתה הדרך לירושלים פתוחה מארבעת העברים, מרמאללה, מחברון, מיריחו ומלטרון. לנו היתה רק דרך אחת — לטרון. ויהודי ירושלים היו זקוקים למזון — וירושלים אינה מייצרת מזון לעצמה. מזון לערבים בא בקלות מכפרי הסביבה. הכפרים היהודיים היו מרוחקים — בגליל ובעמק. והיבלת מזון ממשקי הגליל והעמק, במרחקים של מאות קילומטרים תחת מטר אש ומוות, יומם וליל, — היתה אחת האפופיאות האדירות והמופלאות ביותר בעלילת ההגנה ובמלחמתנו על ירושלים. נהגי-ישראל ומלווייהם מפלמ"ח וח"ש, שהביאו יום יום תגובת משקי הגליל העליון והתחתון, עמקי-ירדן ועמקי-הירדן ליהודים בירושלים, — כתבו אחד הפרקים הנהדרים בספר-הגבורה של עם ישראל בזמננו.

מיום ליום נעשתה התחבורה לירושלים יותר קשה ומסוכנת. היו לנו הבטחות ברורות מראשי השלטון ומאת הנציב בעצמו שישמרו על בטחון כביש ירושלים-תל-אביב, אבל ככל שאר ההבטחות הופרו גם אלה. השיירות העולות לירושלים נתקפו על-יד יעזר, בית-דגון, שערי-הגיא ואורך ההרים — והסכנות גברו מיום ליום. לירושלים היתה צפויה סכנת רעב, כי חדלו ארחות.

היה הכרח לעשות מאמץ נואש לפרוץ דרך לירושלים — אבל הארץ כולה היתה אחוזה להבות, כל ישוב היה בסכנה, כל הדרכים היו משובשות, כל כוחות-ההגנה היו מרותקים למקומותיהם, בצפון, במרכז, בדרום, בנגב,

בהרי ירושלים, בגוש עציון, בעמק הירדן, בגליל המזרחי, בגליל המערבי ; הכנופיות השתוללו בכל מקום. הצבא הבריטי היה „נייטראלי“, המשטרה הבריטית ניסתה לפרק נשק ההגנה באשר מצאה. מחוץ לנשק המקומי היו אז ברשות הארצית של ההגנה רק אלף ושלוש מאות רובים. ואלה חולקו לפלוגות פלמ"ח וח"ש ששמרו על דרכי התחבורה ו"מרכזי העצבים" של כלכלת הישוב. אולם לירושלים נשקפה סכנת רעב — והיה הכרח לפרוץ דרך לעיר הבירה, וזיה מה.

זה היה בסוף מארס 1948. בערב נתקיימה בחזרי ישיבת המטה. הוצעה לי תכנית של ארגון כוח גדול של 400 איש עם רובים שיפרצו הדרך לירושלים. עד אז לא גויס אף פעם כוח כזה במקום אחד. וגאספו לשם כך ארבע מאות רובים.

בימינו אלה 400 חיילים הם כטיפה בים. אז היה זה שיא. אבל התכנית לא נראתה לי. ידעתי ההיסטוריה של ירושלים, וגם המציאות של ימינו. ידעתי שירושלים היהודית מנותקת מהישוב היהודי, ואין ירושלים הערבית מנותקת מהישוב הערבי. הערבים מבינים חשיבותה של ירושלים גם להם וגם לנו, וברוך להם שהם יכולים לאבד ירושלים מבלי להפסיד כלום. בשעה שחורבן ירושלים היהודית עלול להיות מכת-מוות לישוב כולו. ידעתי שנגד 400 איש שלנו הם יכולים לשלוח 4000 איש שלהם ויותר, וגורל המשלחת הזאת עלול להיות כגורל הל"ה. משום כך דרשתי לגייס ולשלוח לפחות 1000 איש. אמרו לי, בצדק, כי אין אנשים ואין רובים חפשים — כולם מרותקים לחזיתות; בדרום, במחוז תל-אביב, במרכז, בחיפה, בגליל. לאחר שבידרתי מה מספר האנשים המזוינים בכל חזית, ציויתי לקחת מחצית האנשים והרובים מכל חזית, מחוץ לגליל; כל מפקדי החזיתות הוועקו מיד למטות — ונמסרה להם ההוראה „לשחרר" מיד לפעולה הירושלמית מחצית אנשיהם ונשקם. עלי לציון שכל אנשי המטה והמפקדים קיבלו הוראה זו באהבה ומילאו אותה בנאמנות ובהתלהבות, אם כי בדרך כלל אין אנשי צבא אוהבים התערבות ציבילים. מפקדי החזיתות באופן מיוחד גילו נאמנות למופת, אם כי על כל אחד מהם היתה מטלת אחריות

כבדה לחיי הישובים בחזיתם. רק מהגליל אי־אפשר היה לקחת אף איש אחד. אבל משם הבאנו רובים.

כך אורגנה במשך שעות אחדות פעולת „נחשון“, שהצילה ירושלים ושימשה מפנה בכל מלחמתנו לפני הפלישה. דרך גם הגיע באותו לילה המשלוח הראשון של נשק חדש מהוץ־לארץ דרך האוויר — ומיד בשלחו הרובים ומכונות הירית לחזית ירושלים. דבר זה היה ששה שבועות לפני פרוס הפלישה — ובששה שבועות אלה נשתנו פני הארץ: נכבשו חיפה, צפת, טבריה, יפו והשכונות הערביות בירושלים החדשה.

בפעולת „נחשון“ נפרצה הדרך לירושלים ונכבש הקסטל, אם כי באחד הימים הראשונים עבר כמה פעמים מיד ליד. באחת המערכות בהר זה נהרג המצביא של הכנופיות הערביות עבד־אל־קאדר אל־חוסייני. הוחש מלאי רב של מוזן לירושלים, ומלאי זה נתן האפשרות ליהודי ירושלים לעמוד במצור החדש שבא עם הפלישה. המעוז של מאות שנים לא תוקן בימים אחדים. סביבת ירושלים היתה זרועה המון כפרים ערבים, ועוד לפני צאת האנגלים נותקה שוב התחבורה היהודית בכביש תל־אביב—ירושלים, היתה לי הזכות לבוא לירושלים בשיירה האחרונה, ימים אחדים לפני הפסח, וכבר לא יכולתי לחזור אלא במטוס. ב־15 במאי החלה הפלישה — וכל עצמת הלגיון הערבי, כשהוא מצויד בתותחים בריטיים, הופנתה נגד ירושלים היהודית. אין מן הצורך לספר לכם מה עבר על ירושלים בימים שבין הכרות המדינה עד ההפוגה הראשונה באחת־עשר ביוני, ובאיזו גבורה עילאית עמדו יהודי ירושלים. ההפוגה לא נפסקה יומם ולילה והמוות ארב לכל איש ואשה, לכל ילד וזקן, ברחוב ובבית. מלאי המזון הלך ופחת, ומספר החללים הלך וגדל. אולם לא ירושלים בלבד עמדה בסכנה. טורים מצויים מצויים בתותחים, טאנקים ומטוסי־קרב הגיעו עד אשדוד ואיימו על תל־אביב מדרום. טורים עיראקיים הגיעו ללוד ורמלה ואיימו על תל־אביב ממערב. בגליל השתוללו צבאות קאוקג'י ולבנונים, ובמורת הגליל הסתער הצבא הסורי במלוא כוחו. עד הפלישה היתה מטרתנו — להגן על כל נקודה ונקודה ולהסתער עם עודף הכוחות שלנו על מרכזי הכנופיות. עם הפלישה נשתנו המערכות: לא עוד הגנה סטאטית על „נקודות“ — אלא

עמידה בפני צבאות מסודרים של האויב החמושים במיטב הנשק המודרני הכבד ונסיון להרוס כוח זה ולנתק קווי-התחבורה שלו. גם מטרת האויב שונתה: לא עוד התקפה על נקודות יהודיות — אלא הסתערות על שלושת מרכזי הכוח היהודי: חיפה, תל-אביב, ירושלים. כוחותינו היו מתוהים עד קצה היכולת. האבידות היו מרובות, הסכנה זיתה איומה. כל מגויס חדש שקיבל אימון כל שהוא נשלח מיד לחזית. מטוסי-האויב שלטו עדיין באוויר, ולא היתה נקודה יהודית בארץ, בכפר ובעיר, שלא היתה חזית, — אבל גם בימים נוראים אלה לא נשכחה ירושלים. אם כי עיר-העולמים היתה לגמרי מנותקת, ידענו במטה שעה-שעה על כל הנעשה שם: ההפגזה המתגברת, ריבוי החללים, צמצום המזון, גידול העייפות — ושוב החלטנו לפרוץ דרך לירושלים — ויהי מה. פירוש הדבר היה להקים „גשר” בין כוחותינו המרוכזים בהרי ירושלים בסביבת מוצא קרית-ענבים, מעלה-החמישה מצד אחד, ובשפלה ובעמק (חולדה וסביבת רחובות) מצד שני. למען הקמת מגע עם כוחותינו בהרי ירושלים היינו צריכים לכבוש את לטרון, שבו התבצר הלגיון הערבי. לא היתה לנו רורבה חפשית, ואי-אפשר היה לקחת אנשים משאר החזיתות שחסמו הדרך לצבאות הפולשים שבאר מדרום, מצפון וממזרח. הקימונו אז חטיבה חדשה — חטיבת-שבע — מעולי קפריסין שזה רק הגיעו ארצה. מלבד יחידת השריון והתותחנים, אף גדוד אחד של חיל הרגלים בחטיבה זו לא היה מאומן, ועל-פי כל חוקי הצבא אסור היה לשלוח אותם לחזית, אולם ירושלים היתה בסכנה ולא היתה ברירה. חטיבת-שבע נשלחה לחזית לטרון — ושלוש פעמים בזו אחר זו הסתערו אנשינו על לטרון. יחידת הטאנקים שלנו טרצה לכפר ושרפה אותו — אולם חיל-הרגלים לא יכול לעמוד בפני האש הקטלנית של תותחי הלגיון. זו היתה המערכה הדראמטית ביותר מהמערכות שהיו עד אז. החטיבה היתה שותתת דם — וכבשה בית-ג'יז ובית-סוסין, ועל ידי כיבוש זה נפתחה הדרך החדשה לירושלים, „דרך בורמה”. לטרון לא נכבשה — אולם ירושלים ניצלה. הלגיון היה מוכרח להעביר חלק גדול מכוחו מחזית ירושלים — לחזית לטרון. נאלצנו לקחת משם את חטיבת-שבע, כי למעלה ממחצית אנשיה נפגעו בקרבות עקובי-הדמים, והבאנו לחזית לטרון חטיבת

„הראל“ — ושוב הסתערונו פעם ושתים על מצר הלגיון בלטרון — ולא יכולנו לו. אולם רוח והצלה עמדו לירושלים; בינתיים באה ההפוגה הראשונה ב־11 ליוני. כידוע נמשכה הפוגה זו כחודש ימים עד 9 ביולי. זמן זה נוצל קודם־כל להתקנת הדרך החדשה לירושלים, „דרך־בורמה“, ולהבטחת מלאי של מזון ודלק ותחמושת ונשק לירושלים. סלילת „דרך־בורמה“ והתובלה בדרך זו — היא אחת העלילות הגדולות של מלחמת־השחרור; הגבורה והמסירות שגילו פועלינו, נהגינו, סבלינו ומהנדסינו בעבודה זו לא נפלו במאומה מהגבורה שגילו לוחמינו העזים בקרבות־הדמים. אולם ידענו שלא די בדרך חדשה לירושלים, כדי שעיר זו תישאר עיר עברית, הכרחי לכבוש פרווודור רחבי־ימים שימשש „הינטרלאנד“ יהודי לירושלים — והפרוודור נכבש; לוד ורמלה בעמק החוף ואדמת השפלה במולדת שמשון עברו לרשות ישראל. כיבוש זה נתן לנו לא רק דרך חדשה לירושלים — אלא איפשר הקמת רשת ישובים חקלאיים שיקשרו בירת ישראל עם עמק החוף ויבטיחו לכל זמן דרכי תחבורה ואספקת מזון ליהודי ירושלים, ועל־ידי כך נוצרו תנאים מעשיים להפוך ירושלים לבירה לא רק מבחינת „הנצח“ — אלא מבחינת המציאות בימינו.

*

בזמן ההפוגה הראשונה נפגשנו לראשונה עם חברינו מירושלים, ביניהם הרב ברי־אילן המנוח, הם היו מרי־נפש וכל מי שיודע מה עבר על ירושלים לא יתעם עליהם, אך הם לא ידעו ולא העריכו מה שנעשה כל הזמן מבחוץ למען ירושלים, בישיבה הששית של מועצת־המדינה הזמנית, ב־24 ליוני, נתקיים ברור יסודי בשאלת ירושלים; בגמר הבירור אמרתי:

„מובן הוא הצורך של חברינו בירושלים להסיח אשר בלבם. אני מסכים לדברי א. קצנלסון שהיחה זו זכות לחיות בירושלים בימים אלה. — אך לא נכונה הטענה שירושלים קופחה. טענה זו גופה מקפחת זכותם הגדולה של מאות ואלפים שנתנו חייהם ולחמו על ירושלים.

חברינו מירושלים — אם נשפוט על־פי דיבוריהם — אינם מעריכים שבעיית ירושלים ביסודה אינה שאלת סידורים, גם לא

שאלה פוליטית, אלא בשורה הראשונה שאלה של יכולת צבאית: היהיה לנו כוח צבאי א) לכבוש העיר העתיקה, ב) לכבוש פרתודור רחב כל צרכו מכאן עד ירושלים, כדי שיהא לא רק שביל בלבד, אלא שטח ישובי ומשקי מספיק המקשר ירושלים עם יתר שטחי המדינה, ג) למגר הלגיון הערבי במשולש. בלי שלושת הדברים האלה אין להגיד בבטחון, שירושלים שוחררה וסר צל הסכנה המרחפת עליה.

מעשים אלה מן ההכרח לעשות לא רק בתוך ירושלים אלא בעיקר מחוץ לירושלים. במקצת זה הולך ונעשה ויעשה, והחברים שהיתה להם הזכות להיות בימי החפגזה בירושלים — אינם צריכים להתעלם מזה.

אבל בכוח צבאי בלבד לא נפתור כל בעיות ירושלים. לאחר שהכוח הצבאי היהודי ישחרר לב ירושלים — העיר העתיקה — ויכבוש המרחבים בין תל-אביב וירושלים שעדיין אינם בידנו. וימגר כוח הלגיון — תתעורר שאלה משקית ממדרגה ראשונה: איך להבטיח בסיס כלכלי בריא, גדל ומתרחב, לא רק לישוב הקיים בירושלים, אלא לעליה מתמידה לעיר זו.

השאלה השלישית — והיא הדחוקה ביותר, באשר איני יודע כמה זמן יש לנו בשביל פתרון, היא שאלת אספקת מלאי גדול של מים, דלק ומזון וחמרים לירושלים, כל עוד יש הפוגה. אלו הן שלוש הבעיות הגדולות של ירושלים.

— — — ואשר לשאלה אם ירושלים היא בתוך המדינה או לא. כרגע יש רק תחומים שבקניניה, בהם שולט הצבא היהודי. עד שיפוך השלום ויקבעו התחומים בגושפנקה בינלאומית ובהסכמה של הצדדים, אנו מדברים על תחומים של הממשלה היהודית. ירושלים היא בתחומי הממשלה היהודית (לפי שעה, לצערי, בלי העיר העתיקה) בדיוק כמו תל-אביב, ואין שום הברל בין ירושלים ובין תל-אביב. חיפה ובין חניתא בין רחובות ובין עסלוג'. הן כולן בתחומי הממשלה היהודית.

שבועיים אחרי ישיבה זו נתחדשה המלחמה עליידי הערבים — ומרכז הכובד מצדנו הוטל על כיבוש הפרוזדור, והוא נכבש. כל אלה המאמנים שבהכרזות מקימים מדינה משני עברי הירדן ובמליצות משחררים ירושלים — לא ימצאו סיפוק בכיבושים אלה של צבא־הגנה לישראל, אבל כיבושים צנועים אלה לא נעשו באפס־יד, ועם כל השיבותה העליונה של ירושלים לא יכולנו להצטמצם רק בכיבוש ירושלים ומבואותיה. אילו עשינו רק זאת — היינו מפסידים הכל, גם הארץ וגם ירושלים.

מערכת „עשרת הימים“ — מ־9 ועד 18 ביולי — התרכזה בעיקר בפרוזדור, אבל כשבאה ההפוגה השניה ב־18 ביולי עמד תאויב בלב הגליל, והנגב כולו, ורובו של הדרום היו מנותקים עליידי המצרים שהתבצרו בשני הקווים: רפיח—מג'דל מדרום לצפון, ומג'דל—פלוג'ה—בית־גוברין ממערב למזרח. ואם מאמצינו הצבאיים לאחר ההפוגה השניה הוקדשו לשחרור הדרום, הגליל והנגב (מערכת הדרום מ־15 עד 22 באוקטובר מערכת הגליל מ־29 עד 31 באוקטובר, מערכת הנגב מ־23 בדצמבר 1948 עד 7 בינואר 1949) — ומאמצים אלה הצליחו, אם כי גם פה לא במאה אחוזים, איני רואה כל יסוד להתחרט או להצטער על כך, ואפילו בתקופת מערכות אלו לא נשכחה ירושלים: נסלל „כביש הגבורה“ ונשלם ב־2 בדצמבר 1948, וזה איפשר פתיחת הכנסת הראשונה — הפארלמנט הראשון בדברי ימי העם העברי — בירושלים. היקמו ישובים בפרוזדור, וכשנחתם הסכם שביתת־הנשק עם עבר־הירדן ב־3 באפריל 1949 — עבר לרשותנו שטח מסילת־הברזל שבסביבות ירושלים, שהיה מוחזק בידי הלגיון, ויכולנו להעלות הרכבת הישראלית הראשונה לירושלים ב־7 באוגוסט 1949, לאחר שתיקנו המסילה והגשרים ההרוסים.

מפעלים אלה הכשירו העברת משרדים ממשלתיים לירושלים, מוסד ראשון שהועבר לירושלים מראשית יסודו — היה בית־המשפט העליון, כשהוכשרו התנאים — העברנו כמה משרדי ממשלה, אולם נדרשת פעולה כלכלית רבה לביצורה של ירושלים, נוסף על הפעולה הצבאית, למען הכשיר את ירושלים למלא תפקידה ההיסטורי: להיות בירת ישראל בפועל.

חוק שירות הבטחון (תיקון) תש"י — 1950

מוצעים לפניכם 12 תיקונים בחוק שירות-הבטחון, מקצתם טכניים וסגנוניים ומקצתם שינויים ענייניים במבנה שירות-החובה. חלק מהתיקונים באו להסיר ספקות אשר התעוררו עקב ביצוע החוק, מתוסר בהירות בניסוח הראשון, או באו לספק צרכים מעשיים אשר נתגלו תוך כדי הביצוע, שהמנסח לא עמד עליהם לכתחילה. חלק מהתיקונים דרושים למען הבטיח יעילות הצבא לאור המציאות והמסקנות הנובעות מחוק שירות-הבטחון, המשחרר משירות-חובה כל מי ששירת שנתיים בצבא.

אתחיל מהתיקונים העיקריים. כאשר הבאתי לפניכם החוק המקורי לפני חמישה חדשים, צינתי שבעיית-הבעיות של צבאנו היא איכותו העליונה, המקצועית והחלוצית. כשהוגש או החוק, לא יכולנו לדעת עדיין כמה מבעלי איכות גבוהה זו משתי הבחינות ירצו ויוכלו להישאר בצבא-הקבע כמתנדבים, לאחר תום השנתיים של שירות-החובה. עכשיו אנני יודעים זאת פחות או יותר, והמספר אינו מספיק לגמרי. יש כמה וכמה סיבות לדבר. רבים מהכוחות הדרושים לצבא נמצאים כבר בשירות הרבה שנים. אלה הם מתנדבים ותיקים ששירתו שנים רבות — לפני קום צבא-הגנה לישראל — בהגנה, בפלמ"ח, בנוטרות, ביחידות צבאיות ובכריגאדה במלחמת-העולם השניה. ולאחר שמלאו להם שנתיים בצבא-הגנה לישראל לפי חוק שירות-הבטחון, הם רוצים לשוב לחיים האזרחיים. בארץ יש מחסור בבעלי-מקצוע מכל המינים, ואלה מבעלי-המקצוע שהספיקו להשתחרר מהצבא קודם לכן, הסתדרו בתנאים טובים בחיים האזרחיים, וחבריהם בצבא נמשכים אחריהם. אנשי המשקים החקלאיים דרושים למשק, שסבל קשה בזמן המלחמה ואיבד כוחות צעירים מעולים ביותר. רבים בצבא רוצים להמשיך בלימודיהם שנפסקו לרגל המלחמה, או רוצים להשתלם במקצוע מסוים. אינני מתכוון להצדיק עוזבי הצבא בנימוקים אלה, אלא להסביר המצב.

בארץ נפוצה דעה מוטעית ומסוכנת, שעם הקמת המדינה, נעשים כל

הדברים בתוקף חוק ובמנגנון פקידותי, ואין צורך בהתנדבות חלוצית. כי המדינה היא, כביכול, כלי-יכולה. עדיין ציבורנו אינו מבין דיו, שאמנם כוחה המחייב של המדינה הוא גדול ורב, אבל אינו כלי-יכול, וכלי התנדבות מתמדת של כל חלקי הציבור — התנדבות לשמור על בטחון המדינה, לקלוט עולים, לבנות הארץ וליישב השממה — לא נעמוד במשימות הגדולות שההיסטוריה היהודית הטילה על דורנו.

אני בטוח שמעין ההתנדבות החלוצית לא דלל בקרבנו, ואני מאמין שבמשך הזמן יבוא מתנדבים מטובי הגווער לצבא-הגנה לישראל, כי אין יעוד גדול וחינוי יותר לדורנו, מאשר לשקוד על בטחונה של מדינת-ישראל.

אולם לפי שעה, עלינו לקחת בחשבון עובדות המציאות. אנו עומדים עכשיו בגרעון של כמה וכמה אלפים בצבא-הקבע, ביחוד יש מחסור בעל-י-מקצוע מכל המינים, ועלינו למלא את החסר בעזרת תיקונים מתאימים בחוק שירות-הבטחון, תיקונים במבנה משרתי-החובה, מתוך מגמה להרבות באימון בעלי-מקצוע ומפקדים, אשר בלעדיהם גם לא נוכל לקלוט את המגויסים הטירונים בני ה-18 ולא נוכל לעמוד בצרכים המינימליים. יש להדגיש שאימון בעלי-מקצוע דורש זמן יותר מרובה ותכנון מוקדם ומחושב מראש. לשם כך מוצעים כאן שלושה תיקונים יסודיים:

א. כל יוצא צבא בן שמונה-עשרה הנדרש לשרת בשירות מקצועי או בתפקיד הכרוך בהכשרה ממושכת יותר — בהצעת-החוק קודאים לו שירות מומחי — יהיה דינו כדין אלה שנדרשים לשרת בחיל-הים ובחיל-האוויר, ויהיה פטור, אם ימצא ראוי לשירות, מהכשרה חקלאית.

ב. כל יוצא צבא מבן עשרים ומעלה שיגויס לשנתיים לפי חוק שירות-הבטחון לפני אוקטובר 1951 — יהיה פטור אף הוא מהכשרה חקלאית.

ג. האשה בצבא, חוץ מנשים המשתחררות לפי החוק (אשה, הרה, אָם לילד, אשה נשואה) או מטעמי מצפון והכרה דתית — תשרת עשרים וארבעה ולא שנים-עשר חודש. בשנה הראשונה תשרת בעיקר בהכשרה חקלאית, ובשנה השניה בתפקידים מיוחדים בלתי-קרביים, כגון: פקידות, טלפון ורדיו, נהגות וכדומה, כפי שיקבע בתקנות. התברר לנו שבמצב

הנכוחי לא יספיק לנו כוח האדם הדרוש למלא תפקידים מקצועיים אלה אם נסתפק בשירות של גברים בלבד. ואשה יכולה בנקל למלא תפקידים אלה ולהצליח בהם. בתנאים אלה אין כל הצדקה להפליה זו שבין ישרת עשרים וארבעה ובת רק שנים-עשר חודש. הקניית מקצוע לבנות בצבא תהיה לברכה גם למשק המדינה בכללו וגם לבנות עצמן.

תיקון אחר — הישוב הגילים — בא להסיר ספק אשר נתעורר לרגל ניסוח בלתי-כהיר. החוק הקיים קובע יום אחד בניסן, ולא ברור אם יום אחד בניסן שקובע הגיל, הוא גם היום שקובע הגיוס. ואין לגייס אלא לאחר א' בניסן. אנו מציעים שתהיינה שתי קבוצות של בני שמונה-עשרה: קבוצה א' — כל מי שימלאו לו 18 שנה בין האחד בתשרי ובין האחד בניסן. אלה אפשר יהיה לגייס מיד לאחר האחד בתשרי; קבוצה ב' — אלה שימלאו להם שמונה-עשרה שנה בין האחד בניסן ובין האחד בתשרי. כל אלה אפשר יהיה לגייס מיד אחרי א' בניסן.

תיקונים אחרים מתיחסים לחיל-המילואים ולעתודות. כוחנו הצבאי העיקרי לא יהיה מבוסס על הצבא המגויס. לא על השנתונים בני שמונה-עשרה. ולא על חיל-הקבע. אלא על עתודות (חיל-המילואים). לפי החוק המקורי חייבים גברים עד גיל 39 ונשים עד גיל 34 לשרת חודש בשנה ועוד יום אחד בכל חודש. גברים מגיל 40 ועד גיל 49 חייבים בשירות של ארבעה-עשר ימי שירות רצופים בכל שנה ועוד יום אחד בכל חודש. אנו מציעים עכשיו שאת יום השירות בחודש אפשר יהיה להחליף ב-12 שעות לא-רצופות, לנחות משרתי העתודות. באופן שכל איש יוכל להתאמן שעה או שעתיים בזמנו הפנוי, בתנאי ששעות אלה לא יחולו בשבתות ובמועדי ישראל.

תיקון נוסף בא למלא פגם שהל בחוק המקורי לרגל שכחה: בחישוב שנות שירותו של החייל, בשירות סדיר או במילואים, לא יקחו בחשבון את הזמן שבילה במאסר לרגל פסקדין צבאי או אזרחי, או שנעדר מהצבא ללא רשות.

כמו כן נתעורר ספק אצל עורכי-הדין אם לפי נוסח החוק הקיים יש להכניס תקופת התנדבות בחישוב שתי שנות שירות. לפי החוק הקיים

חייב אדם לשרת שתי שנים. נתעורר הספק, אם אדם אשר שירת תקופה מסוימת לא לפי צו, אלא בהתנדבות — התיחשב לו התקופה הזאת או לא? החוק בא להבטיח שיקחו בחשבון גם תקופת ההתנדבות.

דברי תשובה

אצטמצם רק בהערות על התיקונים המוצעים.

מר מרידור הביע צער על ששר-הבטחון טרם נסתלק. הפעם אני שותף לצער, ואני חושש לומר שאיני רואה סיכוי קרוב לסילוק. איני רואה, לצערי, אפשרות קרובה להשתחרר מהעול הקשה זה, ויתכן שמר מרידור יהיה אף הוא שותף לצערי זה.

חברי הכנסת בן-אהרן וגב' רזיאל-נאור דיברו על הרוח הרעה אשר בצבא יש בלי-ספק אנשים שמנסים להכניס רוח כזו לצבא, ושני גואמים אלה מוטב שלא יהיו בין המבקרים.

אם יש צורך לדון על מצב הבטחון, כפי שסבור מר ברי-יהודה, נעמיד הנושא על הפרק ונדון בו. אבל אין לזרוק דרך אגב האשמה במשטר מפלגתי. בזמן שבכל הצבא היה הפיקוד בידי מפלגה אחת — והיה דבר כזה — לא התקיים לדעת ברי-יהודה משטר מפלגתי. אני מקוה שמשטר זה, "בלתי-מפלגתי" בלשון סגי נהור של מר ברי-יהודה, לא ישוב עוד.

גם מר רוקח דיבר על הפליות. חבל שלא ציין כל עובדה. אהיה אסיר תודה לו אם יודיע לי מי הם הקצינים הגבוהים שהצטיינו ורוצים להישאר בצבא ולא מניחים להם. הגב' למדן הזכירה אלוף שחזר לטראקטור. ידוע לי ששר-הבטחון בעצמו פנה לאלוף זה שישאר בצבא, התשובה של האלוף היתה — שצבא זה אינו מוצא חן בעיניו.

דובר על מיכסה בקיבוצים — ואם כי הדבר כבר הוכחש, הוסיפו לדבר על כך. אין מיכסות, לא בקיבוצים ולא במקום אחר. החובה לשרת בצבא היא תובה אישית. כל איש ואשה בגיל מסוים חייבים לשירות-בטחון. אבל כשבאים לגייס "מרותקים" אין מרוקנים כל בית-החרושת או כל המשק. מגייסים לראשונה חלק, כעבור זמן-מה עוד חלק, בלי לגרום לסגירת

בית-החרושת או להשתקת המשק. במשק שכולם הם בני שמונת-עשרה — ויש משקים כאלה — בסדר האימונים במשק, ולא נהרס המשק על-ידי גיוס כל אנשיו והרחקתם מהמקום.

בצער רב שמעתי דברי חברי היקר אסף. ודאי שפרה חשובה לנו. הייתי מעדיף להיות חולב פרות מאשר שר-הבטחון. אך יש משהו חשוב גם מפרה. אם איש דרוש לבטחון והוא חייב בשירות — ילך לבטחון, ולפרה ידאג הכפר שיש בו עזרה הדדית. אם יש יסוד לערעור — ישמעו הערעור; אבל חליבת הפרה לא תכריע. חובת-הבטחון קודמת לאינטרס המשקי הפרטי.

אני מצטער על הטון בו דיבר אסף על ה"מבצעים". איני יודע בארץ חבר-אנשים מסור יותר לעבודתו, מהכר העובדים במטה הכללי ובמשרד-הבטחון, העובד עבודה מאומצת, ללא שעות מנוחה, ללא כל הגבלה של שעות-העבודה. הם אינם "זרים". הם יודעים מה זה משק, מה זאת התישבות, ומהי חלוציות. אין הם חשודים על חבלה בחקלאות. אבל אם הם מוצאים שבחור צעיר מסוים במשק חייב בשירות הצבא — לא ירחמו על פרתו. סוף-סוף כל גער ונערה התייבים בשירות-הבטחון דרושים למשק. אין אנו ציבור הולכי-ביטל, רק מעטים מהנזער מסתובבים ברחובות או בבתי-הקפה.

*

ועכשיו תרשו לי להגיד דברים אחדים לא כאיש הממשלה אלא כאחד החלוצים. לא הוסמכתי לחלוציות לא על-ידי ברי-הזדה ולא על-ידי ריפטין — ואף-על-פי-כן אני רואה עצמי כאחד החלוצים, ואני רואה חובה מרה להגיד מלים אחדות כחלוץ לחלוצים. התנועה החלוצית בתוכנו, הדוגלה, ולא לשווא, בחלוציות — לא הכויבה אף פעם כאשר הכויבה בתקופה גדולה וקשה זו. איפה התנועה החלוצית בקליטת העלייה? אלפי החלוצים שעשו גדולות במשקיהם ובקיבוציהם — מה עשו בשביל העלייה העממית הגדולה?

בשביל העלייה של משקם — כן. בשביל העלייה של קיבוצם — כן. אבל מה עשו בשביל שלוש-מאות אלף העולים? אני בוש וגכלם שתי שנים אלה למראה כשלונה של התנועה החלוצית: גפל הדבר הגדול ביותר

בתולדותינו, החלה "יציאת מצרים", החל קיבוץ גלויות — ומה עשו חלוצינו? האם גויסו הקיבוצים לשם כך?

יודע אני שחלוצינו מוכנים לחלק את מיטתם ואת פתם עם כל אלה שבאים למשקם. אבל ישנם רבבות יהודים שאינם באים דווקא למשקים אלה, וגם הם רוצים לעבוד, רוצים להיות חקלאים, רוצים להתישב על הקרקע, רוצים ליצור משקים — הנענה הציבור החלוצי, מחוץ לאנשי המושבים, לצרכי רבבות אלה? אני יודע כל התירוצים, והתירוצים הם — שמירה, כאילו, על ערכים חלוציים. בעיני זהו ערעור יסודה של החלוציות.

*

קובלים שאין התנדבות לצבא. לצערי עלי לציין שאפילו בימי המלחמה, בעצם ימי הקרבות, לא היתה כמעט התנדבות; נתגייסו רק אלה שנתחייבו עלידי צוים, מחוץ למעטים יוצאים מן הכלל, בעיקר מקרב חברותינו. נדמה לי שמקור הכשלון החלוצי הוא בתפיסה המוטעית על המדינה, סבורים שלאחר הקמת המדינה אין צורך בהתנדבות חלוצית, שהכל נעשה בכוח המדינה, בכוח החוק, המנגנון והמסים. כ"א-אפשר להגיד על ציבורנו שאינו יודע להתנדב. התנדבו בזמן מלחמת-העולם הראשונה, התנדבו להגנה, התנדבו ליחידות יהודיות בצבא הבריטי במלחמת-העולם השנייה, ואולם לצבא-הגנה לישראל כמעט שלא התנדבו, ומה פלא שאין עכשיו התנדבות מספיקה — כשמתנהלת בפומבי תעמולת-השמצה על הרוח הרעה אשר בצבא.

*

נאמר בוויכוח שהממשלה מסתלקת מהתוכן החלוצי של חוק שירות-הבטחון בתיקונים שהיא מציעה עכשיו. כאחד החלוצים הריני שואל: למי הזכות לדבר כך? מסופקני אם יש כאן מפלגה שיש לה הזכות לתבוע עלבון ההכשרה החקלאית מידי הממשלה. אין אני מכיר אף מפלגה אחת בבית הזה המחייבת חבריה ללכת להכשרה חקלאית. מדוע אין המפלגות המבקרות עכשיו תיקוני החוק כאילו מתוך חרדה להכשרה חקלאית — מדוע אינן קובעות סעיף בתקנותיהן שאין איש יכול להיות חבר בהן, אלא אם קיבל הכשרה חקלאית? והלא יש סמכות למפלגות לעשות זאת. ומה המלל הרברבן

ששמעתי הערב מחברת-הכנסת למדן? ושאלה זו אני מפנה גם לשאר הנואמים.

וכשר-הבטחון אני אענה על טענותיו של חבר-הכנסת מרידור נגד הכשרה חקלאית.

כבר עמדתי על כך שמתהלכת דעה מוטעית ומזיקה שאחרי הקמת המדינה אין צורך בהתנדבות, מכיון שיש צו וחוק. אני מקווה שהדבר הזה ישתנה, וישתנה בעזרת הממשלה ובעזרת המפלגות. לרוב המפלגות בכנסת יש גרעינים חלוציים, אולם המפלגות נתבעות להגך אותם שיהיו חלוצים לא רק לביתם — אלא בשביל הכלל, המדינה, האומה, העליה כולה, ולא רק בשביל ה"רורבה" המיוחדת להם; חלוצים להתישבות כולה, ולא רק לגוף התישבותי המיוחד להם. בשעה זו יש לנו רק חלוציות "בערבון מוגבל". הממשלה אינה יכולה לחייב לחלוציות מספר מצומצם של אנשים. אין אדם בכלל נעשה חלוץ לפי דרישת החוק. החלוציות נובעת מבפנים; זוהי הרוח הפועמת בלבו של אדם; היא מטופחת על-ידי דוגמה ומופת, על-ידי שאר-רוח ובלי תנופה חלוצית של הנוער. לא נבנה הארץ, לא נעצב אומה יוצרת ולוחמת.

יכלתה של המדינה להגביר הכושר החלוצי וההתנדבות מוגבלת. כי אין גוזרים על חלוציות. אבל אין המדינה פטורה מיצירת מסגרות-חובה ומבשרי-פעולה, שייטיעו להגברת הרוח החלוצית בקרב הנוער, וחובת הכשרה חקלאית היא אחד המכשירים האלה.

הוויכוח הגדול נסב על שני תיקונים מרכזיים: על שירות האשה ועל השירות המקצועי.

אתחיל משירות האשה. כמה נואמים הצביעו על סתירה בין תיקון זה, המוצע עכשיו, ובין דברי בענין זה לפני חמישה חדשים. אני מודה ומתוודה שלפני חמישה חדשים הצבעתי אחרת בשאלה זו — ועכשיו אצביע אחרת. אז דיברתי והצבעתי כחבר הממשלה ובשמה, וגם עכשיו אני מדבר ומצביע כחבר הממשלה ובשם הממשלה. הממשלה שינתה דעתה בשאלת תקופת השירות של האשה. ממשלה זו אינה מורכבת ממלאכים אלא מבני בשר-ודם, שאינם רואים מראש כל התפתחות, כל מצב, כל אפשרות.

רק לפני זמן קצר הודיתי מעל במה זו שלא ידעתי מראש כיצד יצביעו בעצרת אדם. ומזמן שקיבלנו חוק שירות-הבטחון, זה המישה חזשים, נתבררו לנו שני ליקויים רציניים בחוק וראינו צורך לשנות דעתנו ולהציע תיקונים. אני מודה שיש בכך קוצר-דעת של הממשלה. אולם יש בכך גם קצת כשרון לראות המציאות וללמוד ממנה.

הגענו למסקנה שיש צורך שגם האשה תתן שתי שנים לשירות-הבטחון. חברת-הכנסת למדן שמה בפי דברים שלא אמרתי בוויכוח על החוק המקורי. לא הבאתי דבר האמהות כנימוק לצמצום שירות האשה לשנה אחת בלבד. לא הבאתי או שום נימוקים מדוע מציעה הממשלה צמצום תקופת השירות לאשה. רק הודעתי שהממשלה מציעה שנת-שירות אחת — ותו לא. אולם כאן עלי להגיד גם עכשיו מלים אחדות על יקר האמהות. הדיבור על שוויון-זכויות של גבר ואשה בענינים אלה אני רואה כאבסורד. כרדיקליזם נבוב, באשר הוא סותר אמת החיים. חברת-הכנסת כהן דרשה שהאשה תשרת גם בייחודה קרבית. הממשלה מתנגדת לכך.

אני יודע שיש אילן גדול שאפשר להיתלות בו בענין זה. היה חכם קדמון אחד, מגדולי החכמים שחי לפני 2400 שנה, שדרש שיווי-זכויות גמור לאשה ולגבר, וכמסקנה מכך דרש שגם האשה תישלח לשדה-המלחמה שכם אחד עם הגבר, אבל לא קיבלו דעתו אף ועד כמה שאני יודע — לא נתקבלה דעה זו עד היום בשום ארץ שבעולם. ואין זה מקרה. היה טוב לעולם אילו היו משווים זכות הגבר לזכות האשה בנדון זה והיו אוסרים גם על הגבר להילחם, אבל אין איש צריך להצטער על כך, שלא שולחים נשים לקרב ולא מסדרים יחידות קרביות של נשים. בכל אופן אין זו שאלה של „זכות“ האשה. נדמה לי שבכלל אנו מדברים יותר מדי על זכויות-אדם, כאילו אנו חיים במאה השמונה-עשרה, כשעמים אחדים שיברו בפעם הראשונה אויבי העריצות והכריזו על זכויות-אדם. בימינו יש להכריז קודם-כל על חובות-אדם. מדינת-ישראל יש לכנות על מגילת-חובות — חובת קליטת עליה, חובת בנין הארץ, חובת עזרה הודית, חובת עבודה, חובת חינוך, חובת פיתוח, חובת הפרחת השממה, חובת האמת והצדק וכדומה. אין זכויות בלי חובות, ומעל הכל יש חובת בטחון, חובת הגנת קיומנו.

חירותנו, עצמאותנו וגידולנו. וחובת הבטחון אינה ענינו של היחיד. היחיד אינו עושה מלחמה לעצמו ואין היחיד כורת שלום לעצמו. הבטחון, יותר אולי מכל דבר, זהו מפעלו וענינו של הכלל. יש גם עולמו של היחיד, ועולם היחיד אולי יותר ממשי ויותר חשוב מעולם הכלל, מעולם המדינה, כי המטרה היא האדם החי, הקונקרטי, ולא הכלל האבסטרקטי. אבל ישנם דברים שלגביהם אין יחיד — אין זכות יחיד, אין אינטרס של יחיד, יש רק כלל וצרכי הכלל; ודבר זה הוא דבר הבטחון. צרכי הבטחון קודמים לכל צרכי יחיד ולכל זכויות יחיד, ועושים מה שטוב לבטחון ולא מה שטוב ליחיד. ואם יחידות קרביות בכל העולם נשענות על גברים — יש טעם לדבר. יתכן שאנו נצטרך לנהוג אחרת מאשר כל העולם, כי מצבנו בשטח הבטחון הוא אולי שונה ממצב כל שאר העמים, ואם יהיה הכרח, לא נהסס אף לרגע לשלוח גם נשים לקרב. והחוק שאנו מציעים דואג לאימונו, אבל עכשיו אין הכרח בכך. אין צריכים להגזים בדברינו ובמעשינו. אבל יש צורך שנשים ישתתפו בשירותי-בטחון. עיקרון זה נתקבל כבר לפני חמישה חודשים בכנסת ואני בטוח שהכנסת לא תחזור מדעתה. הנימוקים שהובאו אז, בשעת קבלת החוק העיקרי, עומדים בתקפם, אלא שבינתיים נתברר לנו שיש צורך בשתי שנות-שירות. מישהו טען שבעוד חצי-שנה גביא תיקון אחר. איני מתחייב לא להביא תיקון בעוד חצי-שנה, אם יתברר לנו ששיקולינו לא היו מדויקים או אם יתגלה צורך חדש. אין אנו אלא בשר-רום ואין אנו מסוגלים לדאות הכל, בלי יוצא מן הכלל, מראש, ואסור להתחייב על שמירת הקיים. אולם אני רוצה שהכנסת תדע שלא בקלות-דעת הגענו לשינוי שאנו מציעים עכשיו. והתיקון המוצע אינו מוצע על-ידי שר-הבטחון בלבד — אלא על-ידי הממשלה. אף חבר אחד בממשלה לא התנגד לתיקונים שאנו מציעים עכשיו.

יש לנו צורך גדול בבעלי-מקצועות טכניים בצבא, ואין אנו יכולים לשלוח למקצועות אלה, אחוז יותר מדי גדול של בתורים, כי הם דרושים לנו ליחידות קרביות. למען נוכל לשלוח מכסימום בחורים ליחידות קרביות — יש הכרח שאחרים ימלאו התפקידים המקצועיים בצבא. מבחינה אסטרטגית, חשיבותם של בעלי-המקצוע אינה פחותה משל אנשי-הקרב. אי-

אפשר לעשות מלחמה בלי אלה ואלה. נוסף ללוחמים דרושים לנו עובדי ריזה, נהגים, מאותתים, אפסנאים, עובדי־משרדים, עובדי־רפואה ועוד ועוד. בכל המקצועות האלה יכולות לעבוד בחורות. אילו היו יותר מתנדבים לצבא־קבע, ובעלי־המקצוע שהשלימו שנתיים של שירות בצבא היו נשארים באחוז יותר גדול — אולי לא היינו זקוקים לתיקון בחוק. אבל אין אנו יכולים לצוות בתוקף החוק על התנדבות.

*

חברי־הכנסת בן־אהרן ורזיאל־נאור הסבירו מיעוט ההתנדבות ב"רוח הרעה" שבצבא. איני מקבל הסברתם. — אבל זוהי עובדה שאין התנדבות מספיקה, אם כי אולי היא עתה יותר גדולה מאשר בעצם ימי המלחמה. אולם קיבלנו חוק לפני חמישה חדשים שאין אדם חייב לשרת בצבא יותר משנתיים ובתוקף זה משתחררים חיילים ותיקים. אלמלא היה החוק הווה היינו יכולים, בתוקף הצווים הקודמים, להחזיק החיילים כל זמן שאנו צריכים להם. אבל אין אנו מוכנים לקבל הצעת חבר־הכנסת בהיר לעשות תיקון בחוק לעכב קצינים בעל־כרחם, שקלנו במטה ובמשרד־הבטחון הצעה זו, והגענו לידי מסקנה שלא תהיה ברכה בקצינים שנחזיק אותם בצבא בעל־כרחם; אין עבודת קצינים כאלה נעשית בכפיה. עבודתם צריכה להיעשות מתוך אהבה. אין זו עבודה של שכירים הממלאים שעות עבודתם והולכים הביתה. לא כך עובדים במטה, באגפים ובמפקדות. יש לעשות העבודה במסירות, בלי חשבון שעות וזמן, בלי לשים־לב לעייפות או לחוס על בריאות. עבודה זו עושה אדם רק מתוך התנדבות. הקצינים האלה שמציעים להחזיקם בעל כרחם לאחר תום שנתיים — כבר עובדים בצבא למעלה משנתיים. לרוב הם שירתו כבר הרבה שנים בהגנה, בפלמ"ח, בכריגאדה היהודית, ביחידות אחרות; הם אנשי חובה והתנדבות, ואם החליטו לשוב לחייהם הציביליים — לאחר שנתבעו להתנדב לצבא לעוד שנה או לעוד שלוש שנים ולא עשו זאת — אין גם רשות מוסרית לעכב אותם, כי הם בודאי כבר שירתו את האומה יותר מאחרים, וגם לא תהיה ברכה בעבודתם הכפיה. כשאנו לוקחים צעיר או צעירה בני שמונה־עשרה — אין אנו חייבים לשאול אותם אם הם רוצים או לא רוצים לשרת בצבא. מותר

לנו לחייב אותם גם בעל־כרחם. אין אנו דורשים מהם יותר מאשר אנו דורשים מכל בן גילם. ויותר משאנו דורשים מהם — אנו נותנים להם. אנו מאמנים אותם לסדר, לנקיון, לחילוף־עצמות, לדיבור עברי, לחברות טובה, לידיעה להשתמש בנושק. זאת אפשר לעשות בתוקף החוק, אבל ממפקדים אנו דורשים יותר. הם לא רק עושים אלא מעשים. מהם נדרש מאמץ גדול. הצבא הכריז עכשיו בתוכו על שעת־חירום, ונדרשת רדיכות ומתיחות בעבודה. מי שמתנדב לכך — יעשה זאת, אבל קצין ששירת כבר 4—5 שנים במלחמת־העולם השנייה, התגלגל במדבריות אפריקה ובחזיתות אירופה, עבר כל שלבי המלחמה בצבא־הגנה לישראל — ורוצה לשוב עכשיו למשפחתו ולמשקו, אין לעכב אותו בעל־כרחו. אני יודע שהיו מקרים ששרי־הבטחון חרד על כך שקצינים מסוימים ישארו לעבוד בצבא — והיה צריך להשפיע על אשת הקצין שתדרוש מבעלה להישאר בצבא. אין בכך שום דבר מצחיק. סוף־סוף גם חיי המשפחה הם דבר חשוב, ואין ליידות אכן במפקד ששירת בצורות שונות בשירותי־בטחון שמונה או עשר שנים או גם יותר — כשהוא רוצה להיפנות לביתו ולמשפחתו, והקמת משפחה היא אולי דבר יותר יקר מצבא. הלוואי ולא היה צורך בקיום צבא בכלל בעולם כולו. אין לקבל, מפני כך, תיקון המכריח מספר מצומצם של אנשים — ודווקא אלה שכבר שירתו הרבה שנים בצבא — להישאר בצבא, כשכל האחרים רשאים להיות חברים בכנסת, לעשות עסקים, לייסד משקים, לקבל משרות ממשלתיות, להיות שליחים ועסקנים וכו'. איבני מייעץ לכנסת לקבל תיקון זה.

עלינו לעשות חוקים שיחולו על כולם במידה שווה, רק לחוקים אלה יש תוקף מוסרי. לנו דרושים מתנדבים — למעלה מהחוק, ואם־כי מספר המתנדבים אצלנו אינו נופל ממספר המתנדבים בארצות אחרות — אין זה מספיק, איני יכול לנקוב פה מספרים, אחרי בירורים יסודיים הגענו לידי מסקנה שהתקן הצבאי צריך להיות גדול יותר בכמה אלפים — ועדת־הבטחון של הכנסת יודעת את המספר, — ממה שנקבע לפני חמישה חדשים, ולכן נחוץ לנו התיקון בחוק. תיקון זה יתן לנו מספר יותר גדול של בחורות בעבודות מקצועיות, ויגדל מספר הבחורים ביחידות קרביות.

*

ומלים אחדות לחברים הדתיים. ידעתי הפסוק, כל כבודה בת מלך פנימה" — אבל בימינו אלה גם בנותיכם אינן חיות על-פי פסוק זה. הבנות בימינו עובדות במשרדים, בבתי-חרושה, בשדה, בכנסת, במושבים, בקיבוצים. שמחתי לשמוע הערב שהפועל המזרחי קיבל החלטה שחברותיו לא תשתמשנה בזכות להיפטר משירות-הבטחון והן תלכנה לשנת ההכשרה, שנה זו כוללת בערך שלושה חדשי אימון צבאי ותשעה חדשי הכשרה חקלאית. ולא מובן לי מבחינות פרינציפיוניות מדוע רק שנה ולא שנתיים? מבחינה מעשית יש כמובן הבדל, והבדל זה חל על כל הבנות (והבנים); אבל לא מובן מדוע תוכל בתי-ישראל לעבוד במשרד ממשלתי ופרטי — ולא תוכל לעבוד במשרד צבאי? מדוע תוכל לעבוד בדואר ובטלגרף — ולא בשירות-הקשר של צבא-הגנה לישראל? מהי המפלגת הזאת שבה מנסים לחאר השירות הצבאי? — כמה גרועה אחות בית-חולים צבאי — מאחות ב"הדסה"? העבודות הדרושות לצבא הן אותן העבודות הדרושות לכלל המשק הישראלי, הטכני והמשרדי, ומדוע אסור מבחינה פרינציפיונית לחייב בתי-ישראל לתת שירות לעמה במשך שנתיים, לא בתנאים של המשק האזרחי, אלא בתנאי המשמעת והתשלומים של צבא-חובה?

חברי-הכנסת שאג הוכיר בעיית הילודה. אין התיקון המוצע פוגע בילודה. קיים החוק שאשה נשואה פטורה בכלל משירות הצבא, לא רק בשנה שניה אלא גם בשנה ראשונה. ואם בחורה תחתן בשנת-שירותה הראשונה — תהיה פטורה ממילא מהשניה, ולואי שיתחתנו! אמנם, אם נראה שכל הבחורות בגיל זה מתחתנות — אולי גשנה החוק, אבל לפי שעה החוק עומד בעינו. כשאנו מתכננים צרכי-הבטחון ודאי שלא נוכל להתעלם מצרכי הילודה. אם לא תהיה התישבות ולא יבנו משפחות ולא ילדו ילדים — מה בצע בבטחון! ואם שירות זה דרוש לנו — איך כל יסוד מוסרי או חברתי, דתי או צניעותי, לשחרר הבחורה מהשירות. לא נצטרך לגייס כל הנשים. כבר פטרנו אשה הרה, אשה נשואה, אשה שיש לה ילד, ואשה שאינה יכולה לשרת מטעמי מצפון או דת; פיטורים אלה לא יפריעו לצבא. לא נגייס אפילו כל הבחורים; לא נרוקן משקים חקלאיים ולא נרוקן בתי-

חרושת. לשנתיים הקרובות יספיקו לנו הבהורות שאינן נשואות ואין לתן ילדים. השירות בצבא לא צריך לעכב ולא יעכב חיי משפחה. תפקיד אִם יותר יקר ויותר חשוב מתפקיד צבאי. תפקיד זה אין להטיל על גברים, והדיבור על שיווי-זכויות אינו במקומו בנקודה זו. חוק שירות-הבטחון מבוסס על הוקרת האמהות והחשבתה. אם חלילה יבוא מים עד נפש — נגיים כל אשה. אבל לא הגיע, לאשרנו, הצורך הזה, אם כי המצב הוא חמור למדי. ואין כל יסוד לשחרר אשה צעירה, רווקה, מעבודות הדרושות לבטחון המדינה. שהיא מסוגלת לעשותן בצבא כשם שהיא נוהגת לעשותן בחיים הציביליים.

*

חברי-הכנסת רוקח מתנגד לשנת-השירות השניה של האשה, מפני שהיא צריכה ללמוד באוניברסיטה. זהו נימוק תמוה; ראשית — לא כל אשה לומדת באוניברסיטה, שנית, גם גברים לומדים באוניברסיטה. עלינו להחשיב מאוד מאוד החינוך הגבוה, וחוק שירות-הבטחון לקח בחשבון צרכי החינוך, והוא מסמיך את שר-הבטחון לדחות שירות-הבטחון או גם לשחרר לגמרי בגלל נימוקים חינוכיים ומשפחתיים. תקנות אלה חלות במידה שווה על גבר ועל אשה, וכל צעיר או צעירה שיבקשו לדחות למספר שנים שירותם בצבא, למען יגמרו לימודיהם — תתמלא בקשתם בגדר האפשרות; ואם הבחורה כינתים תתחתן — תשחרר לגמרי. אבל אין שום יסוד לעשות הפליה מראש.

*

ועוד מלים אחדות על התיקון בדבר „השירות המומחיי“. איני בטוח שהמונח הולם, אבל כולנו מבינים מהי הכוונה. אנו מציעים שכל בעלי-השירותים הדורשים הכשרה מקצועית ממושכת — בשירותי האוויר והים — יהיו פטורים מהכשרה חקלאית. החשש שהובע כאן, שכל נער שירצה להשתמש מהכשרה חקלאית ילך לשירות מקצועי, אינו מבוסס דיו. לא מספיק שהנער או הנערה ירצו ללכת לשירות מקצועי. הוא יפטר מהכשרה חקלאית רק אם יקבלו אותו — אחרי בחינה מדוקדקת, גם פיסית וגם פסיכית — לשירות, וימצאו שהוא מוכשר לתפקיד הדרוש אימון ממושך.

אין כל יסוד הגיוני ומצוי לפטור מהכשרה הקלאית כל אלה הנדרשים לחיל-הים ולחיל-האוויר ולא לשחרר אלה הנדרשים לחיל-שריון או לחיל-הנדסה או לעבודה טכנית-מקצועית אחרת. הדורשים אימון ממושך כמו בחיל-הים ובחיל-האוויר.

לא רק הממשלה אלא גם המטה וכל הפיקוד העליון בצבא יודעים היטב מה ערכה של ההתישבות החקלאית, לא רק בשביל בנין הארץ והאומה, אלא גם בשביל הבטחון. מי כמטה יודע מה היה תפקידם המלחמתי של גוש עציון, יתעמ, דגניה, גשר, משמר-העמק, טירת-צבי ועוד, אולם גם כשהארץ כולה תהיה מיושבת ומספרנו בארץ יגדל פי כמה — ניוקק לצבא, וצבא דורש גם הכשרה ממושכת של שנים רבות. אלמלא היו לנו יחידות צבאיות במלחמת העולם השנייה — איני יודע אם היינו מצליחים לגייס בזמן קצר כזה צבא-הגנה לישראל ולעמוד במבחן. היתה לנו גם ירושה עשירה מההגנה, אולם אין אנו יודעים באילו תנאים נצטרך שוב פעם לעמוד על נפשנו. דבר אחד הכרחי שיהיה ברור לכל אחד: אם תלילה יבוא „הסיבוב השני“ — לא ידמה בשום פנים לראשון, גם אויבינו ידעו ללמוד מהנסיון; בטחוננו מיוסד לא על צבא פרופסיונלי, אלא על עם לוחם, על עתודות, שיגויסו במהירות בשעת הצורך. לשם כך יש הכרח בגרעין בעל איכות עליונה, שיקלוט העם המגויס. דרכי המלחמה בימינו אינם עוד דרכי המלחמה בימי דוד המלך. הצבא בימינו הוא ארגון מורכב ומסובך, והוא נזקק למומחים במקצועות רבים אשר רק מתוך לימוד ואימון של שנים רבות יוכשרו לתפקידם האחראי. אין לנו עכשיו די בעלי-מקצוע הראויים לשם זה, אין לנו בעלי-מקצוע טכניים, צבאיים, משרדיים, צבא בימינו מיוסד על מכוונות ומכשירים מורכבים ודקים מאין כמותם. הנוער בעם היהודי לא קיבל הכשרה מקצועית; החינוך המקצועי בתוכנו לקוי, אין לנו אפילו פועלים מקצועיים גם לבתי-החרושת. אין לנו די בנאים מומחים, מנהלי עבודה, מנהלי משרדים; גם משקנו הציבילי סובל מהוסר אימון מקצועי. ובדבר שכל קיומנו תלוי בו — כוח-הבטחון — איאפשר שלא נעשה מאמץ להגיע לשיא השכלול המקצועי וההתמחות בתפקיד. התמחות זו דורשת שנים. ועלי להגיד לחברי היקר דובדבני, שאם תעמוד לפנינו השאלה: עוד

מאה בחורים להכשרה חקלאית, או מאה בחורים לאימון טכני שבלעדיו לא יהיה לנו חיל-שריון וחיל-תימוש — על כולנו לתת רק תשובה אחת. חבר הכנסת ברייהודה אולי מאמין באמת כי בממשלה זו יש אנשים שהם שונאי ההתישבות החקלאית, וכי שר-הבטחון — תאוות-נפשו היא לפרק כל הערכים החלוציים בנוער, בצבא, בעם. אבל אם הוא מאמין בכך — הוא היחיד בארץ באמונה זו. התיקון המוצע אינו בא מתוך חוסר הערכה להכשרה חקלאית, אלא מתוך משגה שנעשה (במקרה) בהצעת החוק המקורי, שלפיה חיל-האוויר וחיל-הים צוינו כשירותים היחידים המהייבים הכשרה ממושכת. יש כמה וכמה שירותים כאלה גם בצבא-היבשה.

ברור לי שכל שיטת החינוך המקצועי במדינה, ולא רק בצבא, דורשת בדיקה חדשה. לא הושם לב במידה מספיקה עד עכשיו לצרכי החינוך המקצועי. לא יתכן שבמדינה זו, שהיא מדינה ציונית, כלומר מדינה שיעודה הראשי הוא קיבוץ גלויות ופיתוח הארץ, לא יקבל כל נער ונערה בישראל הכשרה מקצועית-חקלאית או אחרת — כחלק אינטגרלי של חינוך-חובה כללי. אני מקווה שהממשלה והכנסת עוד ישובו לענין זה בכל היקפו והשיבותו. אולם צרכי הכשרה מקצועית בצבא אינם סובלים כל דיחוי, ואם אנו רוצים שצבאנו ישמש מצד אחד כלי-קיבול לנוער בני 18, ומצד שני — לעתודות, עלינו להבטיח לו אפשרויות מלאות של הכשרה והתמחות מספיקה שאי-אפשר לעשותה בשנה אחת בלבד.

אני מקווה שהכנסת תאשר שני התיקונים הראשיים שעוררו ויכוח רב — ולא לגמרי מוצדק: שירות של שנתיים לאשה והרחבת האפשרויות של הכשרה מקצועית גם מחוץ להכשרה חקלאית.

ה י ל - ה י ם

בסיום קורס חובלים, חיפה, 5.2.50

צה"ל הוא מצעירי הצבאות בימינו, אולם ההיסטוריה הצבאית היהודית היא מהתעתיקות בעולם. הלוחם העברי הראשון היה אברהם אבינו, אשר יצא נגד כדורלעומר והמלכים אשר אתו להציל את לוט ואנשיו. מלחמתו הראשונה של עם ישראל היתה כמה מאות שנים אחר-כך, זמן קצר לאחר יציאת מצרים. המלחמה בעמלק ברפידיים, והמצביא הראשון בישראל היתה יהושע בן-נון, ומשה, בעזרת אהרון וזוהר, היה משגיח על מהלך המלחמה מעל ראש הגבעה.

במשך אלפים וחמש מאות שנה בערך נלחמו צבאות ישראל בארצם נגד עמי קדם ועמי מערב, נגד עמי עמלק ועמי כנען, פלשת ומצרים, ארם ואדום, אשור ובל, היוונים והרומאים, הביצנטים ונוסעיי-הצלב. הקרב האחרון של היהודים בארצם התלקח בסוף המאה האחת-עשרה — זו היתה מלחמת חיפה היהודית בנוסעיי-הצלב. הכליף הבגדדי מסר במאה האחת-עשרה את העיר חיפה ליהודים תמורת מס שנתי. העיר היתה מרכז לבניית אניות, וקהילת היהודים בה מילאה תפקיד חשוב בחיי היהדות הארצישראלית. בשנת 1084 בא לחיפה הגאון רבי אליהו בן שלמה הכהן, שמושבו היה צור, לחדש הגאונות והסמיכה בבית-הוועד בחיפה. אולם כיבושי נוסעיי-הצלב העמידו בסכנת שארית היהודים במולדת. בשנת 1099 נפלה ירושלים בידי הנוצרים. טאנקרד נתמנה מושל הגליל, ובשנת 1100 תקף בחיל כבד את העיר חיפה, היהודים התגוננו בגבורה — אולם הכוחות לא היו שווים. לעזרת טאנקרד בא הצי הוונציאני, שצר על חיפה מהים, ואחרי מצור של 15 יום נפלה חיפה היהודית, ונוסעיי-הצלב השמידו את הישוב היהודי.

לצבא-הגנה לישראל שקם בימינו אלה, לפני פוזת משנתיים, יש, איפוא,

מסורת צבאית עתיקה כת־אלפים, והוא גלחם באותם האויבים שעמדו נגדנו בתקופת יהושע בן־נון ומלכי יהודה וישראל: מצרים, בבל, ארם, עמון. אולם בצבאות ישראל הקדמונים לא היה חיל־ים; כוח ימי בישראל קם רק בימינו. חיל־הים שלנו הוא הצעיר בכל חילות־הים בעולם.

גם חיל־האוויר שלנו זוקם רק בימינו אלה. אף כל חילות האוויר בעולם הם צעירים בערך, כי כיבוש האוויר נתכן רק בשני הדורות האחרונים. לעומתו כיבוש הים הוא עתיק־יומין, והשלטון בים מילא תפקיד מרכזי לא רק בהיסטוריה הצבאית והמדינית, אלא גם בהתפתחות הכלכלית של העמים הגדולים, ובכל הדורות שימש אחד הצירים המרכזיים של ההיסטוריה העולמית.

אתונה במאה החמישית שלפני הספירה האירופית, היתה עיירה לא־גדולה, כמחציתה של תל־אביב בימים אלה, אולם הודות לכוחה הימי הצליחה להקים אימפריה גדולה בים התיכון, היתה לכוח המרכזי והמדריך בעולם היווני והגיעה לשיא התרבות האנושית — בשירה, בפילוסופיה ובאמנות, ורק לאחר שנהרס ציה וכוחה הימי, עם כשלונה במלחמת סיציליה — נשבר גאונה ושקע כוחה המדיני והתרבותי.

כל גדולתה של אנגליה בשלוש מאות השנים האחרונות ומעמדה הראשי בעולם עד מלחמת העולם הראשונה — מקורם היה בכיבוש ובשלטון הצי הבריטי. גם גדולתן של ונציה, ספרד, פורטוגל והולנד בשעתן היתה פרי עצמתן הימית בתקופות שונות בתולדותיהן, ועם כשלונו בים ירדו מגדולתן כמעצמות אדירות.

השלטון הימי הבטיח לאומות החזקות יצוא ויבוא הפשי, חרם בלתי־פוסק של סחורות, המרי־גלם ומוון, חיוק והגביר כושר יצורן על־ידי מסחר עם ארצות מעבר־לים, איפשר לתן להעביר דרך הים צבאותיהן, זיוגן וצידתן לכל מקום אשר ידרשו — ומנע כל היתרונות האלה מצד האויב. המלחמות הגדולות בהיסטוריה העולמית, בימי קדם, בימי הביניים ובימינו אנו, הוכרעו ברובן הגדול ע"י השלטון הימי, כמלחמת יוון ופרס, מלחמת רומא וקרת־חדשה, רוב המלחמות בימי הביניים, ושתי מלחמות העולם בדורנו אנו.

אפס לא עמי אירופה. לא יוזן ולא רומא ויורשיהן המודרניים, פילסו ראשונים נתיבות במים עזים ופיתחו את השיט הימי. הכיבוש הגדול בים, שיותר מכל גורם היסטורי אחר סייע להתפתחות הכלכלית ולהרחבת התרבות בעולם בשלושת אלפי השנים האחרונות, היה מפעלם החלוצי של שבטים שמיים. שלשונם היתה עברית (כנענית) והתאחו בימים קדומים בחופי ארץ-ישראל — בצור ובצידון ובנתיהן (עכו, אכזיב, קנה, צרפת, גבל, ירוד ועוד). הצידונים (כפי שנקראו כל יושבי החוף הצפוני של הארץ) שלטו על רצועת אדמה צרה לאורך החוף. ולא יכלו להתפרנס מעבודת אדמה, והיו לעם מסחרי, והשם כנעני נעשה שם נרדף לסוחר, וכנעה — שם נרדף לסחורה (ירמיהו י' 17).

מסחר בינלאומי היה המשען והמקור של צור וצידון. שסחרו עם שכנותיהן הקרובות והרחוקות ביבשה: יהודה וישראל, ארם ומצרים, אשור ובבל. אבל הצורים והצידונים לא הסתפקו בסחר היבשה, והפכו הראשונים בתולדות העמים למעצמות ימיות גדולות, ואניותיהן הגיעו לקצווי ארץ: לכל איי הים התיכון ונמליו באסיה, אפריקה ואירופה, ובכמה מהם יסדו מושבות, ואלפים שנה לפני ווסקו די גאמא הקיפו את דרום אפריקה וירדו באניותיהם לים האטלנטי וההודי הביאו סחורותיהם עד איי בריטניה בצפון, ערב בדרום, והודו במזרח. הם באו במגע קרוב עם עמים פרימיטיביים ומפותחים ועזרו להפיץ התרבות האנושית של זמנם והנחילו לעמים אחד המכשירים העיקריים בקידום התרבות — שיטת האלפבית.

הנביא יחזקאל השאיר לנו תיאור מרהיב מעשרה וכחה ומסחרה הימי של צור, נושבת מימים, העיר הנללה אשר תקתה תקתה פנים היא וישביתה, אשר נתנו תתיקם לְכָל יושביתה (יחזקאל כ"ו 17). מה שהיתה ירושלים בתולדות הדת, אתונה — בתולדות האמנות והפילוסופיה, רומא — בתולדות המשפט והנהגת המדינה, היו צור וצידון בתולדות השיט והסחר הבינלאומי. וזהו משא יחזקאל על צור, הישבת על מבואח ים רב־לֵת העמים אֵל אֵיִם רַבִּים — — צור אֵת אִמְרָתָּ אֲנִי פְלִילַת יָפִי: בְּלֵב יָמִים בְּבִלְדָּךְ בְּנִיךְ פְּלָלוּ יָפִיךְ: בְּרוּשִׁים מְשַׁנֵּר בְּנֵי לֶךְ אֵת פְּלִלְחָתָם, אָרְזוּ מְלֻכָּנוֹן לְקָחוּ לְעִשׂוֹת תָּרֵן עֲלֶיךָ: אֱלוֹנִים מְבַשֵּׁן עָשׂוּ מְשׁוּבָּךְ קָרְשָׁךְ עָשׂוּ שֵׁן בַּח

אשרים פאני פתים: שש ברקמה ממזרים הנה מתרשף להיות לך לנס
 תבלת וארנסן פאני אלישה הנה מכסף: ישרי ציון ואנורו הוי שטים
 לך תמסוף צור הוי הך המה חקלני: זקני גבל ותקמייה הוי הך מתחיי
 בדקף על אניות הים ומלחיהם הוי הך לצלב מערבך: פרים ולוד ופוט
 הוי קחילך אנשי סלמסתך. פגון וכובע תלו הך המה נתנו הדרר: פגי
 ארוד ותילך על-חומותיך סביב ונפדים פמגדלומיך הוי שלטיהם תלו על
 חומותיך סביב המה קללו פניך: תרשיש סתרף מרב פל-הון קבסה. ברזל,
 פדיל ועופרת נתנו פעובונך: נון. תיבל ומשך המה רכלניך. פנפש אדם
 וקלי תחשת נתנו מערבך: פגיה חונרמה סוסים ופרשים ופרדים נתנו
 פעובוניך: פגי דון רכלניך אים רבים סחרת נרך. קרנות שן ותבנים השיבו
 אשפך. ארם סתרף מרב מצשך. פנפש ארנסן רקמה יבוצ וראמות
 ובכר נתנו פעובוניך: יהודה וארץ פשראל המה רכלניך. פחשי סנית ופגג
 ודבש נשמן וצרי נתנו מערבך: זמשק סתרף מרב מצשך. מרב פל-הון.
 פיו תלבון ופמר פטר: ודן וזון מאונל פעובוניך נתנו. ברזל פשות קדה
 וקנה פערבך הנה: דון רכלתך. פגנדי-חפש לרקבה: צרב ובל נשיאי קדר
 המה סתרי נרך פקרים ואילים ופתודים פם סתריך: רכלי פקא ורצמה המה
 רכלניך. פראש פל-פשמ וקל-אפן וקרח ונהב נתנו פעובוניך: סרו וכנה ועדן
 רכלי פקא. אשור קלמד רכלתך. המה רכלניך פמקלים בגלומי תבלת ורקסה
 וקנני פרומים. פתבלים תבשים וארזים פמרקלתך: אניות תרשיש שרומיך
 מערבך. ותפלאי ותקדי פאר קלב נמים — — (יחזקאל, כ"ז 25—2).

שבטי ישראל, זבולון ואשר, היו קרובים לחוף הים ונמצאו ביחסים
 טובים עם אנשי צור. [בולן לחוף נמים] שפן. והוא לחוף אנית וירכחו
 על ציון" (בראשית מ"ט 13). "אשר ישב לחוף נמים ועל ספרציו לעבון"
 (שופטים ה' 17). והירם מלך צור היה ידידו של דוד המלך ושלה לו
 "צצי ארזים ותרשי עץ ותרשי אפן קיר" לבנות בית לדוד (שמואל ב',
 ה', 11) "כי אהב הנה חירם לדוד כל הנמים" (מלכים א', ה' 15). יחסי
 ידידות אלה נמשכו גם בימי שלמה. "והיה שלום בין חירם ובין שלמה
 ויכרהו ברית שניהם" (מלכים א', ה', 26). "והיה חירום נתן לשלמה צצי
 ארזים... וצצי פרושים ושלמה נתן לחירם עפרים אפן פרו חטים מפלת

לְבִיתוֹ וְעֶשְׂרִים לַרְשָׁתוֹ כְּתִיב (שם, 25–24), אולם בני ישראל ויהודה לא למדו מהצורים מלאכת הים, כי תושבי הזוף, הכנענים מצפון והפלשתים מדרום, חסמו בפניהם הדרך. שבת אשר שישב לחוף ימים – „לא הוֹרִישׁ אֶת יִשְׂרָאֵל עֲבוֹר אֶת יוֹשְׁבֵי צִידוֹן וְאֶת אֶחְלָב וְאֶת אֶקְוִיב וְאֶת תְּלָבָה וְאֶת אֶסְיִק וְאֶת רְחֹב” (שופטים א' 31) – ובכל תקופת הבית הראשון אין אנו מוצאים אף נמל יהודי אחד על חוף ים התיכון.

חשיבות הים לא נעלמה גם אז ממנהיגי העם היהודי ומוריו. „שְׁתִּי אֶחָ גְּזָלְךָ מִיַּם־סוּף וְעַד יַם פְּלִשְׁתִּים” נאמר בתורה משה (שמות כ"ג 31), והמשורר בתהלים מתנבא „וַיֵּרַךְ מִיַּם עַד יַם” (תהלים ע"ב, 8) – כלומר מים־סוף ועד הים התיכון אולם נבואה זו נתקיימה רק בימינו אנו לאחר הקמת מדינת ישראל ונצחונות צה"ל.

אבותינו הקדמונים באו לארץ מהמזרח, מארם־נתיים ומעבר־הירדן ולא יכלו ליושבי הַעֲמֵק „כִּי רָכַב בְּרִזְלֵי לָהֶם”, אמנם יפו היה נמלה של ירושלים ועוד בימי שלמה וחירם מלך צור כרתו עצים מן הלבנון והובאו לשלמה, „כַּסְפֹּדוֹחַ עַל יַם יָפוֹ, וְשִׁלְמָה הֵעֵלָה אוֹתָם יְרוּשָׁלַיִם (דברי הימים ב', 15), אלא אין כל סימן לכך שהיו יהודים ביפו בימים ההם. מלכי יהודה ניסו מפני כך להגיע לים הדרומי של הארץ – לים סוף, ולבנות בתופו נמל יהודי למסחר עם ארצות הקדם, והראשון שהחל במלאכה זו היה שלמה המלך.

מפרץ אילת בדרום היה בתחום ארצו של אדום, ורק בהיכשל האדומים יכלו היהודים להיאחו באילת. אחיזתם נתערערה כשגברה שוב יד אדום. דוד הרחיב גבולי ממלכתו וכבש גם את ארץ אדום „וַיִּשָׁם קְאָדוֹם נְצִיבִים... וַיְהִי כָל אֲדוֹם עֶבְדִים לְדָוִד” (שמואל ב' ח' 14). בימי שלמה הונח לישראל „וְשָׁלוֹם הָיָה לוֹ מִכָּל עֶבְרָיו מִסְּכִיב, וַיִּשְׁכַּח יְהוּדָה וַיִּשְׁרָאֵל לְבַטַח – כָּל יְמֵי שִׁלְמָה” (מלכים א' ה' 5), ובנו של דוד יכול היה לעסוק בבנין, בפיתוח ובכיבוש הים. „וַאֲנִי עָשָׂה תְּהַלֵּךְ שִׁלְמָה בְּעֶצְיוֹן־נֶבֶר אֲשֶׁר אֶת אֵלוֹת עַל שְׁפַת יַם־סוּף בְּאֶרֶץ אֲדוֹם” (מלכים א' ט' 26), אולם לא היו אז ביהודה ובישראל יורדי־ים, ושלמה היה זקוק שוב לעזרת ירדו

חירם מלך צור, אשר שלח לו, בְּאֵנִי אֶת עֲבָדָיו אֲנָשֵׁי אַנְיֹת יָדָעִי הֵמָּה
עִם עֲבָדֵי שְׁלֹמֹה (שם 27).

יורשו של שלמה המלך היה איש דפה-יד ובימיו נתפלגה המלוכה, והיחד
שנתקעה בים-סוף בדרום לא נשאר ממנה זכר, ורק בימי המלך יהושפט,
החמישי לשלמה, כשלא היה מלך באדום, עשה יהושפט אניות בעציון-
גבר, ללכת אופירה, אך היהודים לא היו מנוסים עדיין במלאכת הים
ואניותיהם נשברו בעציון-גבר.

בימי יהורם בן יהושפט: „פָּשַׁע אָדוֹם מִתַּחַת יַד יְהוּדָה וַתִּמְלִיכוּ
עָלֵיהֶם מֶלֶךְ” — ואילות שוב אברה לישראל, ושוב עברו חמישה דורות
עד שהיהודים חזרו לאילת — בימי עזריה (עזריה) בן אמציה, בן בנו
של יהורם.

דברי-הימים מספרים עליו: „וַיִּבְנֶה עָרִים בְּאֲשֶׁדוֹד וּבְפִלְשֵׁתִים,
וַיִּצְוֶנְהוּ הַחֵלְהִים עַל פִּלְשֵׁתִים וְעַל הַעֲרָבִים תִּישָׁכִים בְּגוֹר-בַּעַל וְהַמְעוֹנִים,
וַיִּתְּנוּ הַמְעוֹנִים מִנְחָה לְעֹזְיָהוּ, וַיִּלְךְ שָׁמוֹ עַד לְבֹא מִצְרַיִם כִּי הִחְזִיק עַד
לְמַעְלָה. וַיִּבְּן עֲזַרְיָהוּ מִגְדָּלִים בִּירוּשָׁלַיִם עַל שְׁעַר הַסַּנְּהָה וְעַל שְׁעַר הַגִּזְאִ
וְעַל הַמִּקְדָּשׁ וַיִּחְזַק. וַיִּבְּן מִגְדָּלִים בַּמִּדְבָּר וַיַּחֲצֵב בְּרוֹת רְבִי' כִּי מִקְנֶה
רַב הָיָה לוֹ וּבִשְׁפֵלָה וּבְמִישׁוֹר אֶפְרַיִם וְכוֹרְמַיִם בְּקָרִים וּבְפָרְקָל כִּי אֶהָב
אֲדַמָּה הָיָה. וַיְהִי לְעֹזְיָהוּ הַיָּל עֹשֶׂה מִלְחָמָה... וַיִּבְּן לָהֶם עֲזַרְיָהוּ לְכָל הַעֲבָדָה
מִגְנָזִים וּרְמָחִים וְכוּכָעִים וְשָׂרֵינֹת וְקִשְׁחוֹת וְלֶאֱכָזִי קְלָעִים. וַיַּעַשׂ בִּירוּשָׁלַיִם
חֲשֻׁבֹת מִתְשַׁבֵּחַ חוֹשֵׁב לְהִיּוֹת עַל הַמִּגְדָּלִים וְעַל הַסַּנְּהָה לִירוֹא בַחֲזָאִים
וּבְכַתְּבֵים גְּדֹלוֹת וַיַּצֵּא שָׁמוֹ עַד לְמִרְחֹק כִּי הִפְלִיא לְהַעֲזֹר עַד כִּי תִקֵּי.”
(דברי הימים ב' כ"ו, 15—6).

מלך גדול זה שם ליבו גם לים, וְהוּא בָּנָה אֶת אֵילֹת וַיִּשְׁיֵבָה
לִיהוּדָה. ונמל זה נשאר בידי יהודה שלושה דורות, עד מלוך אחז, נכדו
של עזריהו. בימי מלך זה, השיב רצין מלך ארם אֶת אֵילַת לְאַרְם וַיִּנְשַׁל
אֶת הַיְהוּדִים מֵאֵילֹת, וְאַרְוִמִים בָּאוּ אֵילַת וַיִּשְׁכּוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה.
(מלכים ב', ט"ז 6).

רק בימי החשמונאים הצליחו היהודים להגיע לחוף ים התיכון ולכבוש

את יפו. זה היה הנמל היהודי הראשון והיחיד על חוף הים התיכון בתקופה המאוחרת של הבית השני.

בחלוקת הארץ בימי יהושע בן-נון נפלה יפו בחלקו של דן (יהושע י"ט 45), אך היהודים לא הצליחו לכבוש אותה.

בימי ירבעם השני נפלה יפו תחת שלטון אשור, בעקב כיבושיו של המלך רימון-נירדי. באותו זמן ברה יונה תרשישה דרך יפו. הסערה הגדולה, שהוטלה בים, עד שהאניה חישבה להישבר, היא מן החזיונות הרגילים בימה של יפו, ואפילו אניות-הקיטור של זמננו יש שיתחרו כמה ימים להשליך עוגן בים הזועף — ולא יוכלו, ביחוד בימות-הגשמים, כשרוחות חזקות מצליפות את גלי-הים הסוער אל סלעי-המגור, הסוגרים זה אלפי שנה את מבוא החוף.

בימי חזקיה מלך יהודה, שפרק מעליו עול סנחריב, מרדה גם יפו בשלטון אשור, ובכתובת-נצחון מספר סנחריב, איך העניש ושיעבד את חזקיה מלך יהודה והכניע את יפו, בני-ברק, חצור ובית-דגון — צרי צדק מלך אשקלון.

בזמן הבית השני היתה יפו רב לסלעי-מחלוקת בין יורשי אלכסנדר מוקדון, הסורים והמצרים, שמשלו חליפות בעיר-חוף זו, שכבש אלכסנדר בשנת 333 לפני הספירה. כמאתים שנה נמשך הריב בין התלמיים והסילבקים בגלל עירי-החוף של ארץ ישראל, ויפו בתוכן, — עד שקמו החשמונאים. ישובה של יפו היה אז מעורב מנכרים (יוונים וסורים מתייחנים) ויהודים. התועבה שעשו תושבי יפו היוונים, בפתותם את היהודים, הדרים בתוכם, לרדת עם נשיהם וטפם אל האניות לשם טיול והטביעו אותם במצולות-ים, עוררה את יהודה המכבי להינקם במרצחי אחיו, ויבוא עם אנשיו באישון-לילה ויצת את החוף וישרוף כל האניות, וכל הגמלטים שמה הוכו לפי-חרב, אולם העיר היתה מסוגרת, ולא יכול לכבשה ויעל מעליה (חשמונאים ב', י"ב, 83).

מה שלא הספיק לעשות גיבור החשמונאים עשה אחרי מותו אחיו הצעיר, בשנת 148 לפני הספירה הנוצרית הרעיש יונתן, בעזרת אחיו שמעון, בראש מחנה עברי של עשרת אלפים איש, את תומות יפו, והעיר נפלה

בידו (חשמונאים א', 84). כשנודעה לשמעון מזימת תושבי העיר היוונים להסגיר את העיר בידי פקידי דימטריוס, עלה שגית על העיר והשכין בתוכה חיל-מצב יהודי לשמור עליה. תושביה הנכרים עוד ניסו להתקומם על השלטון היתודי, עד ששלח שמעון חיל כבד לצבוא על יפו. ויגרש את יושביה הנכרים ויאחז בה. «ותהי לחוף אניות לעבור ממנה אל איי הים» (שם, י"ד, 5). זה היה זר-הנצחון של גדול-משחררי הארץ, שמעון הכהן הגדול, שהעם אסיר-התודה החליט להרוג את מפעליו. «על לוחות נחשת ולחברם אל עמודים בהר-ציון». לכבוד שכזה לא זכה שום מושל וגואל עברי מיום היות היהודים לעם.

ואמנם הגדיל שמעון לעשות, הוא גמר את המפעל שהתחיל בו אביו ואחיו הגדול — שחרור ארץ יהודה מעול זרים ותרבות זרה. המהבר של הספר חשמונאים א' מתאר בלשון גלהבת את אושר היהודים בזמנו של שמעון: «כל איש חרש חרישו בכטחה ושלום. והארץ נחנה יבולה, וכל עץ פרי עשה פריה, הזקנים ישבו בהוצות וישיחו בטוב הארץ. והבתורים לבשו הדר ויחגרו כלי-מלחמה. שמעון נתן אוכל בערים וכלי קרב למלחמה. שקט ובטחה נתן בארץ, ובבית-ישראל צהלה ושמחה»...

עושר היהודים עורר את קנאת אנטיוכוס הרביעי, שכרת מקודם ברית את שמעון, ויתאנה לו בדבר הערים יפו וגזר אשר לכד — «והם ערי מלכותי». וישלח אנטיוכוס את אחד ממקורביו לדרוש מאת שמעון להשיב לו את הערים. התשובה, שנתן שמעון, ראויה היתה לשם אומרה, והולמת גם היום לכל שונאי ציון ושוטג'יה: «הארץ אשר שבנו לרשתה — אחוזת אבותינו היא, ואין לאיש זר חלק ונחלה בתוכה. כי אויבינו שדדו נחלתנו ויאחזו בה באון ובעוול, ועתה כי הצליח ה' את דרכנו, לקחנו את נחלת אבותינו וישבנו בה»...

פעמים תפסו הסורים את יפו, ופעמים שב יוחנן הורקנוס בנו של שמעון החשמונאי והוציאה מידי אויביו. הסינט הרומי, שיוחנן חידש אתו את ברית-אביו, אישר וקיים, כי יפו, העיר החוף, יהיו ליהודים.

בשנת 63 בא העריץ הרומי פומפיוס ויקרע את יפו ושאר ערי-החוף מאת היהודים ויתברן אל מדינת סוריה, אולם כעבור שש-עשרה שנה פקד יוליוס

קיסר להתחזיר ליהודים כל מה שהיה שלהם, והעיר יפו, שהיתה ליהודים מעיקרה, בשעה שכרתו ברית-ידידות את הרומאים, תהיה להם כשהיתה, והורקנוס בנו של אלכסנדר ובניו יגבו מס העיר מן היושבים על הקרקע, מס הקרקע ומס האכספורט, שהם מוציאים מדי שנה בשנה לצידוק (קרמור) גיות היהודים 14, 10, 6). מכאן אנו רואים שכבר אז היו היהודים מוציאים את פרי ארצם דרך חוף יפו.

יפו היתה אז עיר החוף הראשית של ארץ יהודה ועיר-החוף היחידה בארץ-ישראל שהתרבות העברית והרוח העברי היו שולטים בה שלטון גמור. שאר ערי-החוף של הארץ — עזה, אשקלון, מגדל שרשינה (שנקרא אחרי-כך קיסריה), דור ועכו, היו מיושבות ברובן נכרים — סורים, יוונים ורומאים, האויבים ליהודים, ורוח זרה, רוח התרבות היוונית, היתה שפוכה עליהן. כל הערים הללו, וכן ערים אחדות בפנים הארץ, שישוכן היה מעורב, נקראו גם בשם נכרי, ורק יפו לא שינתה את שמה ולא חיללה את צורתה הלאומית. אפילו הורדוס האדומי, חובב התרבות היוונית, שבנה בכל ערי החוף היכלים וקרקסאות ומרחצאות ובתי-משק ותיאטרונות בסגנון יווני ורומאי, לא העז להקים ביפו בנינים אלה, שהיו למזרח-רוח ליהדות האדוקה והלאומית, ואפשר שמטעם זה העתיק המלך המתיוון את מרכז המסחר הימי מיפו לקיסריה, זו עיר-החוף הגדולה והמרווחה, שבנה הורדוס במקום מגדל-שרשינה הישן, מצפונה של יפו.

יפו, הקרובה לירושלים — בירת האומה — קירבת-מקום, היתה קרובה לה גם קירבת-רוח, ובשעה שפרץ המרד הגדול, בשנת 66, נגד עריצות רומא, וכל שאר ערי-החוף נחלקו לשנים, — בעד רומא ונגדה, והנכרים והיהודים היו גלחמים זה בזה בחימה שפוכה, ובקיסריה בלבד נהרגו עשרים אלף יהודים, — עמדה יפו כולה כאיש אחד לימין הקנאים הלוחמים בעד שחרור עמם וארצם. וכשעלה קיסטיוס גלוס על ירושלים, שלח תחילה מחנה-צבא להתנפל פתאום על יפו, כשתושבי העיר לא היו מוכנים למלחמה, ויהרוג 8.400 איש, ואת העיר שרף באש (מלחמת היהודים 2, 18, 10).

אולם היהודים שבו ובנו את יפו מחדש. פליטי הערים שנחרבו על-ידי הרומים התאספו מכל קצווי הארץ, וביחוד מערי-החוף, ביפו והקימו את

הרבותיה ויסדו בה עדה חדשה, זו היתה עדת אנשים מרִי־נפש וצמאי־נקם. כל סביבת יפו היתה שוממה וחרבה. צבאות רומי הרסו והשמידו כל אמצעי־המזיחה והאדמה לא יכלה לכלכל את אנשי העיר. בני יפו התליטו לבנות להם אגרות, כדי לצאת בים לשוד ולבזז את חופי כנען (פיניקיה) וסוריה ומצרים ולהיגנם באויביהם, מרצחי־אחיהם ומחריבי־ארצם.

כשנודע הדבר לאספסינוס, שלח בלילה גדודי רגלים ופרשים להתנפל על העיר פתאים. היהודים עלו על אגרותיהם והפליגו בים. אבל טבעו הסוער של ים־יפו, וסלעיה־המגור הזקופים היו בעוכריהם. לעת בוקר קמה סערה גדולה, שהרתיחה את מִי־הים וניפצה את הספינות אשה אל אחותה ואל כפיהיהם. המשברים האדירים נשאו אחדים לעומת החוף, בשעה שהם חתרו בכל כוחם להתרחק מן היבשה, בה חיכו להם אויביהם הרומאים. הרבה טבעו במצולות־ים באגרותיהם, הרבה אגרות נתנפצו זו בזו ונשברו, ויש שבחרו לגפול על חרבם ולמות לפני היטבעם בים. ואלה, שגלי הים סחפו אותם אל היבשה — נפלו בידי הרומאים. מִי־הים בחוף יפו אדמו מדם, והחוף נמלא גופות ההרוגים. מספר המתים, שהושלכו מתוך הים, היה ארבעת אלפים ומאתים. — הרומאים כבשו את העיר והחריבו אותה עד היסוד. וכדי שלא יבואו יהודים אחרים לבנותה מחדש, הניח שם אספסינוס גדוד פרשים ובנה מצודה במקום העיר הגחרבה, ויצו לאנשי הגדוד לבזז ולשלול בסביבות העיר ולהרוס ולהחריב את הכפרים והעיירות הסמוכים. הפרשים עשו כמצוות אדונם והשמו את הארץ מסביב וערוה עד היסוד. (מלחמת היהודים 3, 9, 4).

העם היהודי לא היה עם ימי לא בתקופת הבית הראשון ולא בתקופת הבית השני. אמנם אחת השירות העתיקות ביותר של עם ישראל היא שירת הים של משה, אבל המעבר בים של יוצאי מצרים היה מכצע יבשתי, ולא ימי... „וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבֵּשָׁה, וְהַיָּם לָהֶם חֹמָה מִיַּמִּינָם וּמִשְׂמָאלָם“ (שמות י"ד 22). בכל התנ"ך יש רק שירה אחת המעידה על המשורר שהכיר את הים ויורדי־ים באניות. יתכן ששירה זו נכתבה בימי החשמונאים לאחר שהיהודים הגיעו לים יפו וקמו בתוכם ספנים וחובלים. שירת ים עתיקה זו נשתמרה בתהלים: „וַיִּרְדֵי הַיָּם בְּאֲנִיּוֹת, עֲשֵׂי מְלָאכָה

קָמִים בַּיָּמִים: הִנֵּה רָאוּ מַעֲשֵׂי ה' וְנִסְלָאוּתֵי מִקְצוֹלָה: וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוּמֶם גְּלִיו: [גְּלִיו שְׂמַיִם נִרְדּוּ תְהוֹמֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוּנָה. חֲגוּ וְנִנְעוּ בַּשָּׁכֹר וְכָל חֲכָמָתָם תִּתְבַּלֵּעַ. וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בְּצַר לָהֶם וּמִקְצוֹלוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם. יָקָם סַעֲרָה לְרַסְפָּה וַיִּחַשׂוּ גְלִיהֶם וַיִּשְׁמְחוּ כִּי יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנְחַם אֶל מַחֲזוֹ הַקָּצָם. (תהלים ק"ז 30—23).

ארצנו שוכנת על שני ימים, ים התיכון במערב וים סוף בדרום, ואף פעם לא הגיעו אבותינו הקרמונים ששני הימים יהיו בידיהם. וההבטחה בתורת משה: „וְשִׁתִּי אֶת זָבֻלְךָ מִיַּם-סוּף וְעַד יָם פְּלִשְׁתִּים“ נתקיימה רק בימינו; עם ישראל הריבוני שוכן על שני ימים, זו הפעם הראשונה בתולדות-תיו. מדינת ישראל היא היחידה בארצות הים התיכון שיש לה מוצא לאוקינוס האטלנטי ולאוקינוס ההודי מבלי להיזקק לתעלת סואץ, כי הים התיכון במערב מחבר אותה עם כל ארצות אירופה והאוקינוס האטלנטי, ומפרץ אילת בדרום — מחבר אותה עם ארצות אסיה והאוקינוס ההודי. ה ת י ש ב ו - ת נ ו על תופי שני הימים זהו הדבר המייחד שיבת ציון השלישית.

גם אחרי יציאת מצרים וגם אחרי שיבת בבל הגיעו היהודים לארצם היעודה ממזרח ודרך היבשה. הפעם — חזרו היהודים לארצם מהמערב — ודרך הים. זוהי אחת העובדות המדכאות של שיבת ציון שבימינו. לעובדה זו נודעת חשיבות כלכלית, פוליטית ואסטרטגית, והיא משווה ערכו הרב של חיל-הים הצעיר שלנו.

מדינת ישראל מוקפה ביבשה מכל עבריה עמי ערב אשר גלחמו בה ועדיין הם מסרבים להשלים אתה. אין כל הכרח היסטורי שתשרור לאורך ימים שונאה בין ישראל ובין ערב. להיפך, עובדות-יסוד היסטוריות מתייבנות שיתוף פעולה בין העמים השמיים האלה. ישראל וערב זקוקים זה לזה, כי לכל אחד יש מה שחסר לצד השני, ופעולת-גומלין תהיה לברכה לשניהם. אבל אין סיכוי ממשי שהשלום בין ישראל ובין עמי ערב יקום בקרוב. לפי שעה קיימים רק תחוי שביתת-יגשק בינינו ובין מצרים, עבר-הירדן, סוריה והלבנון, וכמה משכנינו מדברים על סיבוב שני; ובין שדיבור זה יש בו ממש או אין — עובדה היא שעדיין שורר מצב מלחמה, ואנו סגורים מכל

העברים ביבשה, והים — מחוץ לאוויר — הוא אמצעי־התחבורה היחי העומד לרשותנו. הנותן לנו גישה חפשית לפזורי היהדות בגולה ואומות העולם. הפסוק הנפלא בישעיה, *הַשָּׁמַיִם מַצְמַקִּימִים דְּרָךְ לְצַבָּאָאִים*: ופדוני ה' ישובון וקאו לציון קרנהי (ישעיה נ"א, 11-10) קיבל משמעותו האקטואלית רק כדורנו אנו. לא בימי הבית הראשון ובימי הבית השני לא שימש הים "דרך־גאולים". רק בימינו נותרת העלי דרך הים, מחוץ לעליה הנישאת על כנפי־נשרים של מטוסים. וגורל העלי פירושה גורל המדינה.

גם כטחון המדינה תלוי בים. ציודנו, מזוננו, מסחרנו, נישא על גלי הי ובלי שלטון וכוח ימי לא יעמוד לנו צבא־היבשה וחיל האוויר הח ביותר. אין, כמובן, לזלזל בערך צבא היבשה והאוויר. אנו לא נוכל ללכת בדרך טמיסטוקלס אשר יעץ לאתונאים לעזוב את היבשה ולעלות ל אניותיהם ולערוך בים מלחמתם נגד הפרסים — ההצלחה. בלי חיל־יבשה אשר יצליח להעביר המלחמה לארצות האויב, ובלי חיל־האוויר, אש ישתלט מהרגע הראשון על שמי ארצנו וינחית מהלומותיו הראשונות ל הבסיסים הצבאיים של יריבינו — לא נעמוד; אולם בלי שלטון בים תינתן מדינת ישראל ל"עיר נצורה". לפחות אחד משכנינו, והאדיר ביניהם — מצרים — היא מדינת ימית, ולרשותה עומד אחד הנמלים הגדולים ביו בים התיכון, והיא שליטה על מעבר סואץ, וציה הצבאי הולך וגדל. אמו במלחמת השחרור הנחלנו למצרים מפלה רצינית בים עזה, והטבענו שו אניות שלה, מבלי כל הפסד לעצמנו, אבל ארץ עשירה זו יכולה בני להתגבר על כשולן ארעי, ואסור שמצרים תוכל לחסום בפנינו הדרך ב התיכון, כי בנפשנו הוא.

אולם חשיבותו של הים היא לא רק מדינית וצבאית; בים תלוי במי רבה עתידנו המשקי, והים צופן אפשרויות בלתי מוגבלות של ה ת י ש ב ו ואין זה פרדוקס. הים אינו מדבר־מים, כפי שנראה הדבר לרבים. הים ה אוצר בלום שלא יחסר בו כל.

מלבד היותו אמצעי־תחבורה הנוח והזול ביותר, ודרכו אפשר להגיע ל קצווי ארץ — אוצר הים בתוכו חמרי מזון בלי־סוף, חמרי גלם מכל המיני

אוצרות כוח ועצמה. הים מכסה חלק גדול ביותר של כדור הארץ — לא ניצבו בו כל גבולות הים הוא חפשי. הים לא נחלק בין העמים המדיניות שביבשה; אין מחיצה בין ים לים. אין מחסום ותחומים מצרים, ועם שיש לו בסיס ארצי ונמל, יכול לשוט בכל רחבי תבל, לעבור שבעת הימים עד אפסי ארץ, ולסובב כדור הארץ לארכו ולרחבו, ולהגיע לכל אומה ולשון. בניגוד ליבשה, המפרידה בין עמים — הרי הים מאחד ומקרב, ומגלם אחדותו של המין האנושי. הוא פותח לאדם אפקים ומרחבים אשר לא יכירם מקומם כיבשה.

אבותינו קראו לים התיכון הים הגדול, כי הם מעולם לא הגיעו מעבר לים, כקרוביהם הציידונים, אולם הים התיכון בעצם אינו אלא אגם, אחד האגמים הסגורים שיש לו מוצא צר לאוקיינוס האטלנטי שהיהודים הקדמונים מעולם לא הגיעו אליו. וגם האוקיינוס האטלנטי הוא רק חלק מיצער של הגוש הימי הכביר המקיף את האיים הגדולים שאנו קוראים להם בשם יבשות (קונטיננטים בלעז).

במרחבי הימים האדירים רואה האדם גדולת הטבע ואיתגו, כי הספינה הגדולה והרחבה ביותר שיעשה האדם לעבור ימים אינה אלא כגרגיר חול קטן לעומת ההשתרעות האינסופית של מי הימים. אבל בימים לומד האדם לדעת גם גדולת עצמו ויכולתו העצומה לרדות באיתני הטבע ולחלוש על המרחבים העצומים. האדם החוצה ימים כבירים במכשיר זעיר, מעשה ידיו, מפגין שלטון האיכות על הכמות, יתרון הרוח האנושי על החומר הגלמי העצום של הטבע. ואין כים מרחיב אפקיו של אדם, מגביר בטחונו, מטפח כוחותיו הגנוזים, מחשל גבורתו ועוז-רוחו, מקרבו לטבע ומשליטו עליו.

כיבוש הים — זוהי מההרפתקאות העליונות ועשירות-התוצאות ביותר שנפלו בחלקו של האדם, ותולדות התרבות האנושית והתפשטות המין האנושי והתקרבותו לא יתכנו בלעדיה.

הרפתקת אדירה זו — מחכה עדיין לתיקונה בישראל, וחיל-הים הוא רק התחלתה המיצערה.

אנו מצויים גם על שלטון באוויר, ומטוסי ישראל, מטוסים צבאיים ואזרחיים, חוצים את שמי ארצנו, וכאמצעי-תחבורה נודעת גם לנתיבי-

האוויר חשיבות חיונית. אבל הים אינו אמצעי תחבורה בלבד, אם כי קשה להפרינו בחשיבותו מבחינה זו. הים הוא מקור מזון וחומר גלמי לא פחות מהאדמה. הדיג והשיט עשויים להיות מקור פרנסה לרבות ולמאות אלפים מבני ישראל — אם נכיר ערכו של הים וימצא בנו העוז והכושר לרדות בדגת הים ובגליו.

כשם שעלינו להפריח שממות הנגב — כך עלינו לכבוש מרחבי הים. ארצנו הקטנה תשגה ותתרחב אם נבין שחוף הים אינו מחיצה וגבול אלא גשר ופתח — לאימפריה ענקית המשחרעת כמעט לאין-סוף על גלי הימים השוקקים חיים ועושר וכוח ועוז. בכיבוש הים תתפשט מדינת ישראל בכל הארצות, והדיג והשיט אשר ישאו את הדגל הישראלי לשבעת הימים, יבטיחו לרבות עזלים קיומם ופרנסתם, ויבצרו עצמאותה הכלכלית והמדינית של ישראל.

י"ט ניסן תש"י — 6.4.1950

יחוד ויעוד

מתוך הרצאה על חינוך הצבא והעם, בסיקור הגבוה של צבא הגנה לישראל

לא פָּרַקְתֶּם מִכָּל-הָעַמִּים חֶשֶׁק ה' פָּקֶם וְיִדְחֶה פָּקֶם
כִּי-אַתֶּם הִקְמַעְתֶּם מִכָּל-הָעַמִּים, כִּי מֵאַהֲבַת ה' אָתְּכֶם.
(דברים ז', ו-ח)
מִסִּוְחָ אָכִיא זֶרְעִי, וּמִמְצָרֵב אָקַבְצֶנּוּ. אִמֵּר לְצַפּוֹן —
פָּנִי, וְלִחְיִסָּן — אֵל תִּקְלָאִי, הִכִּיאִי בְּנֵי מִרְחֹק, וּבְנוֹתַי —
מִקְצֵה הָאָרֶץ. (ישעיה מ"ג, ה-ו)

לצבא יש תפקידי ארגון, הנהלת-משק, ציוד ואספקה. אלה מוטלים על חילות מיוחדים או על אנשים מסוימים במטה. אך יש תפקיד כללי בצבא.

המוטל על כל מפקד צבאי, מכל הדרגות, מהנמוכה עד הגבוהה ביותר, ועל כל סוגי הצבא בלי יוצא מן הכלל, ביבשה, בים ובאוויר, והוא התפקיד החינוכי. בחלקו הוא חינוכי-אישי, גופני ונפשי; חינוך החייל לסדר, והתקפה; בחלקו הוא חינוכי-איש, גופני ונפשי; חינוך החייל לסדר, לנקיון, לדייקנות, לסבילות, לאחריות, לחיסכון, להתמצאות, למשמעת, לחברות, לפעולה מתואמת, לאומץ-לב, לאי-רתיעה מפני שום סכנה.

*

תפקיד חינוכי זה משותף לכל הצבאות בעולם. לצבא-הגנה לישראל יש תפקיד חינוכי מיוחד, שאין בו צורך או אין לו מקום בצבאות אחרים. צבא-הגנה לישראל אינו יכול להסתפק בחינוך הגיתן לכל צבא — ובחינוך מעולה ומתוקן הכתוב מדבר, והוא זקוק לחינוך נוסף מיוחד מפני היחוד ההיסטורי של אומתנו ומפני יעודה של התקופה בה אנו חיים.

ביחוד ההיסטורי אני מתכוון לקיבוץ-גלויות, זו העובדה המרכזית של ימינו אלה, שלא היתה כמוה אף פעם בתולדות העמים ואף לא בתולדות עמנו, ואשר ממנה תוצאות לכל עתידותינו, לבטחוננו ולמעמדנו, הלאומי והבינלאומי, ואולי במידה לא מעטה גם לעתידות החברה האנושית.

*

בתולדות העמים עד ימינו אלה ועד בכלל קיים מאבק מדיני בין האומות, ומאבק זה מתגלגל מזמן לזמן בהתמודדות פיסית בין מדינות, כלומר במאבק צבאי.

העם היהודי היה נתון כעמים אחרים במאבק מדיני עם שכניו, ולא פעם עמד במערכה צבאית. כך היה הדבר בימי השופטים, כך היה בתקופת המלכים בימי הבית הראשון, כך היה הדבר בימי הבית השני; אחרי עשרות דורות ויובלות חזרנו להיות עם עצמאי בימינו אלה, ועוד בטרם הוקמה המדינה הוכרזה עלינו מלחמה, ומדינת ישראל נוסדה ובבנתה בתוך סערת מלחמה, וגם לאחר שנסתיימה — לפי שעה — המערכה הצבאית, המאבק המדיני בעינו עומד, ואין יודע כמה זמן ימשך, ואם שוב לא יתגלגל למאבק צבאי.

תנאי קודם ליכולת עמידתנו במאבק, בין מדיני ובין צבאי, הוא ראית עצמנו ומצבנו, ראית הנסיבות והתנאים של קיומנו, ראית גורמי היסוד והקבע שפועלים לאורך-ימים, וגורמי המקום והזמן, שמשתנים בלי הרף, המתנים קיומנו ומסגרת פעולתנו ההיסטורית.

ולא נראה מצבנו לאמיתו, לא יובנו הרבה חזיונות עיקריים בהיסטוריה שלנו, לא רק בעבר אלא גם בהווה ובעתיד; ולא נהיה מוכנים ומצוידים — והציוד המכריע הוא ציוד נפשי — לא למאבק המדיני ולא למאבק הצבאי, אם לא נשיג ולא נכיר על בודיו המאבק המוסרי והרעיוני המתחולל בהיסטוריה האנושית, ולא נראה מקומו במאבק זה.

*

לשם ראית המאבק האידיאי והבנת ערכו בהתרוצצות ההיסטורית, אין הכרח לברר ולהכריע בוויכוח הפילוסופי אם מאבק אידיאי גובע מתוך ניגודים כלכליים, חברתיים ומדיניים או שהוא מחולל אותם, או אם הניגודים הכלכליים והרעיוניים כרוכים זה בזה ואין להפריד בין הדברים. אין כל ערך מעשי ו"נפקא מינה" לוויכוח מופשט זה, כשם שאין ערך מעשי לברור אם התרנגולות קדמה לביצה, או שהביצה קדמה לתרנגולות. ברור שאי אפשר לנו כלא זו; אין כל אפשרות לגדל תרנגולות בלי דגירת ביצים, ואין כל דרך להשיג ביצים אלא על-ידי גידול תרנגולות. וראינו בהיסטוריה אידיאות ששינו משטרים — פוליטיים וכלכליים, וראינו משטרים שהידשו אידיאות והשליטו אותן. אנשים נלחמים על דעותיהם לא פחות מאשר על שלטונם ורכושם, ומזמן שהאדם עמד על דעתו — לא חדל המאבק האידיאי, ובתולדות עמנו הוא תופס מקום יותר נרחב אולי מאשר בתולדות כל עם ועם. וכמעט שלא היה אף מאבק אחד בתולדותינו, מדיני או צבאי, שלא היה כרוך במאבק אידיאי.

*

אנו עומדים עכשיו בסכסוך לא רק עם שכנינו הצרבים, אלא במידה ידועה עם רוב העולם האנושי, כפי שהוא מאורגן באומות המאוחדות, בגלל ירושלים, ורק ציור לא יראה שמקורות הסכסוך הזה אינם אך ורק פוליטיים, כלכליים או צבאיים — אלא גם אידיאיים.

כשהסורים, העיראקים והמצרים תומכים בהתלהבות, כביכול, בניאום ירושלים, הרי נימוקיהם ברורים: מוטב שמשגד עומר ימצא תחת שלטון נוצרי מאשר ימצא חלק גדול של ירושלים תחת שלטון יהודי. אבל קשה להסביר בנימוקים פוליטיים בלבד ועמדתן של כמה אומות באמריקה הדרור-מית, אשר בדרך כלל עמדו לימינו באו"ם במאבקנו המדיני, ובשאלת ירושלים הפכו נגדנו. אין להסביר בנימוקים מדיניים עמדת צרפת, אשר היה לה ענין מדיני וצבאי רב לעזור לנו, וגם עזרה לנו לא מעט, לא רק בעצרת האו"ם, אלא בדברים הרבה יותר ממשיים ועיליים. והוא הדין צ'כוסלובקיה, ואף-על-פי-כן יצאו אומות אלה נגדנו בשאלת ירושלים. אין להתעלם מהעובדה שיש גם מאבק אידיאי בעולם.

בשאלת ירושלים ראינו צירוף משונה ותמוה מאוד. מצד אחד עמד, אם לא כל העולם הנוצרי, הרי הגוש האוניברסלי הגדול ביותר בעולם הנוצרי, הגוש הקתולי, מהצד השני עמד הגוש המוסלמי. מהצד השלישי — הגוש הקומוניסטי.

אין ספק שלכל אחד מהגושים הללו היו נימוקים משלו. אבל אין ספק שהיה גם צד שווה, אם כי לא משותף, לשלושת הגושים האלה. מה שמאחד כל גוש הוא לא רק אינטרס מדיני, אלא גם אידיאה. יש אידיאה באיסלם, יש אידיאה בקתוליות, יש אידיאה בקומוניזם. ושוב לא מענין לגבי הכנת בעייתנו, אם האידיאה קובעת המדיניות או המדיניות קובעת האידיאה. שתיהן יחד נובעות ממקור אחד. התעלמות מהאידיאה היא התעלמות מאחד הגורמים והגילויים המרכזיים בהיסטוריה האנושית.

*

האומה היהודית אינה לאומית ופוליטית בלבד, היא מגלמת בתוכה רצון מוסרי, ונושאת חזון היסטורי מאז הופיעה על הבמה ההיסטורית; רצונה וחזונה של האומה העברית אינם מזדהים עם אחת משלוש האידיאות הגדולות שנצטרפו בעצרת האו"ם בבעיית ירושלים — לא עם האידיאה הנוצרית-הקתולית, לא עם האידיאה המוסלמית ולא עם האידיאה הקומוניסטית. ואף לא עם האידיאות העולמיות האחרות שנאבקו על שלטון עולמי בדברי ימי האנושות מימי קדם ועד ימינו אלה.

אי-אפשר להבין ההיסטוריה היהודית, מלחמת קיומו של העם היהודי ועמידתו בתקופות השונות ובארצות השונות, גם בהיותו עם מעורר בארצו ועומד פחות או יותר ברשות עצמו, וגם בהיותו עם מפוזר ונווד בגולה — אם לא נראה היחוד האידיאלי של האומה היהודית והמאבק קשה העורף, לא רק מאבק פיסי, כלכלי, מדיני וצבאי, אלא גם מאבק רוחני, מוסרי, רעיוני, שבו עמד ועומד העם היהודי כל הימים, מאז ועד היום, ויעמוד בו עד עת קץ, עד בוא חזון אחרית-הימים.

מאבק זה התחיל בתקופה הקדומה ביותר בתולדותינו. מאז נשתמרו תעודות והוכחות היסטוריות, פחות או יותר ברורות.

*

עובדה פיסית קבועה בהיסטוריה שלנו, וממנה תוצאות להרבה תופעות בתולדותינו בימים ההם ובזמן הזה: היינו תמיד ונשארו עד היום אומה קטנה בכמותה. ואין ספק שגורלנו הוא להישאר גם בעתיד אומה קטנה, קטנה ביחס לשכניה וקטנה ביחס לאומות שבהן היא נתקלת בעולם. לעובדה פיסית-מתמטית זו יש תוצאות רבות בגורלנו, לשלילה ולחיוב.

בימי קדם היו שכנינו הגדולים — מצרים ובבל. שתי אומות אלה עלו על היהודים לא רק במספרן, בעשרן, בכוחן הצבאי, ובהיקף שלטונן — אלא גם בכמה מיתרונות הרוח וכיבושי המדע.

המושג שיש לנו על מצרים מספרי בראשית ושמות הוא חד-צדדי. לפי גירסא דינקותא שלנו היתה מצרים בית-העבדים שבו העבירו את אבותינו בפרך. ויצאית-מצרים היא עד היום הזה מקובלת בישראל כיציאה מעבודת לחירות. אולם מצרים הקדומה היתה מהאומות המעטות בעולם שיצרו תרבות מקורית וגבוהה, בערך; עוד לפני כחמשת אלפים שנה, בימי פרעה סנפרו, הגיעה ארץ זו לדרגה תרבותית רמה, והניחה יסוד לכמה מענפי המדע; חשבון, הנדסה, חימיה, רפואה, ובמשך אלפי שנה יצרה ספרות מגוונת ועשירה, במקצועות הדת, ההיסטוריה, המוסר, המדע, השיר והסיפור, שאמנם רק מעט מזעיר נשתמר ונתגלה עד היום, אבל השיר המועט מעיד על פעולה רוחנית רבה ועל מקורות תרבותית. באחד הסיפורים האלה על שני אוזים יש המוטיב של יוסף ואשת פוטיפר, ושירי-האהבה,

מזכירים את שיר השירים אשר לשלמה, וכן יש המנונים הדומים במידת מה לתהילים שלנו. המצרים היו גם ארדיכלים גדולים, כפי שיש לראות מהפירמידות, וגם הצטיינו באמנות הפיסול והציור.

הוא הדין בבבל, זו עלתה על מצרים בספרותה העשירה, גשתיירו וגשתמרו בידינו האפוס הגדול של גילגמש (שתורגם לעברית עליידי ש. טשרניחובסקי), סיפורי הבריאה, שירת עישתה, קינות, תפילות, ספרי מוסר וחכמה, הימנונים, כתובות ורשימות היסטוריות. בכל פיתחה מדעי התכונה, הרפואה וההנדסה ושיכללה לפני כל שאר העמים תורת המשפטים, לשון בבל היתה במשך זמן רב הלשון הדיפלומטית הבינלאומית בכל ארצות התג'ך. הנקראות בימינו בשם המזרח הקרוב.

*

המאבק של האומה היהודית עם שני השכנים האדירים האלה היה לא רק מאבק מדיני וצבאי — אלא גם תרבותי-רוחני. פעולתם של נביאי ישראל היתה מכוונת בשורה הראשונה נגד ההשפעה הרוחנית של העמים השכנים על תפיסתו הדתית והמוסרית של עם ישראל והליכותו היו התברתיים. הוויכוח על אוריינטציות, שכאלו נתחדש בימינו, הוא ויכוח עתיק בדברי ימינו. בספר ירמיהו אנו מוצאים ביטוי מובהק לוויכוח הזה.

שרי החיילים ובראשם יוחנן בן-קרח ויזניה בן הושעיה היתה להם אוריינטציה על מצרים נגד בבל, אולם ירמיהו היתה לו אוריינטציה על ישראל ועל אלהי ישראל ואמר לשרי החיילים כזעם נביאי, אִם-אַתֶּם שוֹם הַשִּׁמּוֹן פְּנִיכֶם לְבֹא מִצְרַיִם — וְהָיְתָה הַתְּרֵב אֲשֶׁר אַתֶּם יְרֵאִים מִמֶּנָּה, שֵׁם תִּשָּׂא אֶתְכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְהָרַעַב אֲשֶׁר-אַתֶּם זֹאֲגִים מִסְּנוֹ — שֵׁם יִדְבַק אֶתְרֵיכֶם מִצְרַיִם, וְשָׂטַתְמוּ. — אִם-שׁוֹב תִּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וּבְנֵי יְמֵי אֶתְכֶם וְלֹא אֶהְיֶה וְנִשְׁעַתִּי אֶתְכֶם וְלֹא אֶתּוֹשׁ. — אֵל-תִּירָאוּ מִסְּנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל, אֲשֶׁר-אַתֶּם יְרֵאִים מִפְּנָיו, אֵל תִּירָאוּ מִסְּנוֹ, נְאֻם-ה' כִּי-אַתֶּם אֲנִי, לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וְלְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ (ירמיה מ"ב).

אין ספק, שוויכוח זה לא נתחדש גם בימי ירמיהו. אלא נמשך הרבה זמן, וכל תולדות ישראל בימי הבית הראשון היו מלאות התחבטויות בין ההשפעות החרטת השונות מצד שכני ישראל מצד אחד, ובין רוח האומה

שנתגלם בנביאי ישראל. ואין זה מקרה שבדברי הנביאים גשתלבו סקירות והשקפות מדיניות על יחסי העמים בארצות השכנות עם משאות חברתיים ומוסריים וחזונות אחרית-הימים. האומה הקטנה, המוקפת שכנים אדירים שליטי עולם («העולם» שהיה ידוע לעמנו בימים ההם), נמצאה כל הזמן תחת לחץ כפול: מדיני וצבאי מצד אחד, ותרבותי-רוחני מצד שני. השכנים רבי-הכוח לא רק הטילו אימה אלא גם משכו וקסמו בתרבותם הרמה, וקסם זה הוא המקור למאבק הפנימי שהתחולל בחיי האומה מראשית ימיה ועד גלות בבל; ומגלות בבל עד היום הזה. הדים עמומים ממאבק פנימי זה הגיעו אלינו בהתנגשות שבין נביאי השקר ונביאי האמת. דברי «נביאי השקר» לא נשתמרו ואין אנו יודעים תכנם ומגמתם, אולם כל מה שנשאר בידינו מ«נביאי האמת» מעיד על מאמצי-רוח גדולים לעמוד לא רק נגד השלטון הזר, אלא גם נגד ההשפעה הרוחנית הזרה של שכנים אדירים על אומה קטנה וחלשה מבחינה מדינית וצבאית, אבל מהזונה במידה יוצאת-מן-הכלל בתקיפות רוחנית ובעצמיות מוסרית.

*

העם הישראלי, שאנחנו יורשיו, לא היה העם היחיד בארץ ובטביבותיה, שעמד תחת לחץ כפול זה. בארץ-ישראל שכנו כמה עמים שמיים שלשונים היתה עברית — כפי שיש לראות ברורות מרשימות הכנענים (הפניקיים) ומכתובת מישע מלך מואב, אולם מכל העמים האלה לא נותר שריד, כי לא יכלו לעמוד זמן רב בפני הלחץ התרבותי של שכניהם הגדולים והאדירים ונבלעו בחוכם, מבלי שנשארו עקבותיהם.

העם היהודי נאבק ויכול, והוא מופיע שוב כפינת-תבל זו, סגולת-ארצות, שבה דרך לראשונה על במת ההיסטוריה לפני כארבעת אלפים שנה. כל הסביבה האתנית, המדינית והתרבותית כחבל זה של העולם הקדמון, התנכ"י, השתנתה תכלית שינוי. ניתק לחלוטין קו התפתחותם של עמי-קדם; לשונם, דתם, תרבותם, מסרתם ושמם נכחדו לגמרי מעל-פני האדמה, ורק עם ישראל, אם כי נעקר עקירה פיסית מאדמת מוצרתו קרוב לאלפיים שנה, הוא העם האחד הממשיך מסורת-הקדומים בלשונו ובתרבותו, כאילו לא חל כל הפסק וניתוק במהלך תולדותיו.

*

כאילו, — אולם ברור שאין העם היהודי בימינו כעם היהודי בימי הבית-הראשון או אפילו בימי הבית-השני. כל העולם נשתנה מאז, ואין זה אלא טבעי שנשתנה גם העם היהודי, ואין בדעתנו ואין ברצוננו לשוב לשלב שבו נפסק קיומה של מלכות יהודה על-ידי בבל, או שלטון ברי-כוכבא על-ידי הרומאים. בגלות בבל עצמה, ובכל מה שקרה מאז ועד היום הזה, ספג עמנו תורות, מידות, הרגלים חדשים, מתוך השפעת העמים שבהם נתקל בדרכו ובתוקף השינויים שחלו בתנאי החיים של החברה האנושית. התפיסה היהודית הקדומה היתה אינטואיטיבית ותיאוקראטית. בימי הביניים נעשו נסיונות על-ידי חכמי ישראל, מימי סעדיה גאון ואילך, למזג מחשבת היהדות התיאוקרטית עם התפיסה היוונית הפילוסופית, ששלטה בקרב המשכילים בימים ההם. ובתקופה החדשה, מימי שפינוזה ואילך, גברה והתעמקה בתוכנו, כמו בכל עמי התרבות המודרניים, התפיסה המדעית הנסיוגית. בקידום המדע בשלושת היובלות האחרונים תפסו היהודים מקום גכבד וניכר, אולי למעלה ממספרם היחסי בקרב העמים, והיו שותפים מלאים למהפכה המחשבתית העמוקה, שהתחוללה בתפיסת העולם המוחשי ובחשיפת סודות הטבע. אולם כל החליפות והתמורות בחומר וברוח בתנאים מדיניים וחברתיים שנתרחשו במשך אלפי שנות קיומנו, לא עקרו ולא ערערו הכוח החיוני המופלא שקיים את עמנו בכל תהפוכות הזמן ולא שמו לאף את יחודו הלאומי, כדבר שקרה לרבים מבני-לוזיתו ההיסטוריים בארצות שונות. צפון באומה זו ויטאמין גפלא השומר על קיומה ועצ-מאותה ונותן לה כוח ללא-יתת לעמוד בפני כל השפעות זרות, הסותרות מהותה הלאומית והמוסרית.

*

ברור שלא כל יהודי בודד חונן בסגולת-פלאים זו, ובמשך הדורות נשרו רבים, יחידים, קהילות, שבטים וקיבוצים שלמים. בכל דור ודור ובכל ארץ וארץ, גם במולדת האומה, היו יהודים שלא יכלו לעמוד בפני הלחץ הזר, הלחץ הפיסי או הרוחני, ונשמדו או השתמדו. אבל הלזו של האומה

עמד במבחן, שרה, נאבק — ויכול. ותולדות עמנו הן תולדות מאבק-איתנים זה, והוא טרם נפסק. גם לאחר הקמת מדינת-ישראל.

אנו יודעים רק מעט מאוד על תולדות עמנו מתקופת השלטון הפרסי, משבות בבל בימי זרובבל, עזרא ונחמיה ועד הופעת אלכסנדר מוקדון. זו היתה אולי התקופה היחידה בחיי העם היהודי בארצו שלא עמד תחת לחץ חזק מן החוץ ולא היה צריך להיאבק על קיומו המדיני והתרבותי, כי המשטר הפרסי היה בנוי בדרך כלל על סבלנות ואכסוגומיה, והניח לכל עם להתנהג על פי דרכו ולקיים מידה רבה של הנהלה עצמית פנימית.

ואם-כי, כפי שיש לדון ממגילת אסתר וזרמו היסטורי של סופר יווני (היקאטיאוס מאבדרה) היו גם מקרים של רדיפות ולחץ, — הרי בדרך-כלל יש להניח שהתקופה הפרסית, שנמשכה למעלה ממאתים שנה, היתה תקופה של קונסולידציה פנימית ביהדות, ודמותו הרוחנית של העם היהודי עוצבה ובתקופה זו יותר אולי מאשר בכל זמן אחר, אם-כי היהודים לא יכלו כמובן גם אז להימלט לגמרי מהשפעה פרסית, שנקלטה בלא-יודעים ביהדות.

עם כיבוש המורה (ובתוכו מלכות פרס) עליידי אלכסנדר מוקדון (בשנת 331 לפסה"ג) מתחילה התקופה היוונית — שבה התחולל מאבק נואש בין היהדות ובין התרבות העשירה והעליונה, שלא היה משלה בהיסטוריה האנושית עד אז, ואשר יותר מכל תרבות אחרת השפיעה על התכרה האנושית מאז ועד היום הנה והנחילה לעולם — בשירה, בספרות, בפילוסופיה, במדע, בפיסול, בציור ובשאר ענפי האמנות — אוצרות-רוח שהם שיאי היצירה האנושית בכל הדורות.

*

המאבק בין החשמונאים ובין השלטונות היווניים לא היה רק מאבק מדיני וצבאי של עם נדכא בשליטים ומדכאים זרים. זה היה בעיקרו מאבק תרבותי, אחד המאבקים הדרמטיים ביותר בהיסטוריה האנושית, בין שתי אומות מקוריות, שונות בתכלית זו מזו בתנאי חיהן החמריים, בכוחן המדיני, בתפיסת עולמן, אבל דומות זו לזו בגדולתן הרוחנית, אם-כי כל אחת לפי דרכה המיוחדת. האומה היהודית היתה קטנה, דלה, מצומצמת

בתחומים צרים של חלק מארצה הקדומה ונהנית רק משלטון עצמי פנימי, האומה היוונית — חולשת על כל העולם, על חלקי אירופה ואסיה ואפריקה הידועים אז, ולשונה ותרבותה נפוצות בין כל עמי-קדם מקצה ים התיכון המערבי ועד הודו באסיה וגדות הגילוס באפריקה. היוונים כבשו לא רק בהרבה, אלא גם בתרבותם העשירה והעליונה, וכשהשלטון היווני של יורשי אלכסנדר התבצר במצרים ובסוריה, ואלכסנדריה ואנטיוכיה נעשו למרכזי תרבות יוניים, אי-אפשר היה שיהודה תקסנה והדלה לא תושפע אף היא מתרבות עליונה זו, ולו גם בצורה הפגומה של התקופה ההלניסטית. והמתיוונים אשר קמו בישראל לא היו רק „מלככי פינכה“ המחניפים לשליטים הזרים; הופעת יוון בהיסטוריה העולמית לא היתה כהופעת רומא בזמן מאוחר יותר — הופעת כוח צבאי וממלכתי בלבד, — אלא הופעה תרבותית רבת-אונים, אשר פתחה תקופה חדשה בתולדות הרוח, והעשירה יותר מכל עם אחר אוצר התרבות האנושית.

בספרותנו נשארנו רק דברי אלה שהתנגדו ונלחמו במתיוונים, ותתמונה שיש לקבל מדבריהם אינה לגמרי אובייקטיבית ושלמה. אין ספק, שפגישה זו העשירה והעלתה הרוח היהודית והניחה רישומים לא מעטים בספרות העברית, שנוצרה בארץ לאחר הופעתו של אלכסנדר הגדול והולידה ספרות יהודית-הלניסטית מגוונת ועשירה, ספרות היסטורית, פיוטית, פרשנית ופילוסופית. אולם נבצר אף מתרבות אדירה זו של העם היווני להטמיע את האומה היהודית כאשר הטמיעה הרבה אומות במזרח. העם היהודי עמד במאבק זה וניצח. לא רק ששמר על יחודו ועצמיותו, אלא הגביר והעמיק אותם. ניצח לא כל העם היהודי, אין אנו יודעים כמה יהודים אָבדו במאבק זה — אם עליידי השמדה פיסית ואם עליידי טמיעה. אולם העם בכללו ניצח — ותקופת החשמונאים תעמוד לעולם כאחד המבחינים המדיניים, הצבאיים והרוחניים המופלאים ביותר בתולדותינו, שבהם גברו המעשים על המרובים, העניים על העשירים — אך ורק הודות לכוחות הרוחניים האדירים שפעמו בבחירי העם ובהמוניו, אם-כי לא בחוגים השליטים, המיוחסים ורביי-הכהונה.

*

המבחן הקשה וממושך ביותר במאבקה של האומה העברית בא עם צמיחת הנצרות. תרבות מצרים ובבל, ואחר-כך תרבות יוון (ורומא) היו נטע זר ליהדות. לא כן הנצרות. על ברכי היהדות, בתוכה ומתוכה קמה. בן-האדם שבו נתלתה הדת החדשה, היה יהודי תמים החל בתוך עמו, ותפיסתו הדתית והמוסרית לא הרגה ממסגרת התפיסה היהודית שבימיו: אפילו ההדגשה המיוחדת של ישו לא היתה שונה במהותה מהדברים שרווחו בכיתות השונות שרבו בישראל בתקופה שלפני החורבן. כיהודי בן-זמנו סירב ישו „לקחת לחם הבנים ולהשליכו לפני הכלבים“, וכשנתבקש לתת עזרה לאשה כנענית ענה: „לא שולחתי כי אם לצאן אוכדות לבית-ישראל“. הכיוון האנטי-יהודי ניתן לדת החדשה על-ידי שאול התרסי, והוא שהיה המפיץ הראשי, ואולי גם המחולל העיקרי, של „הברית החדשה“ — בניגוד לברית העתיקה, לברית העברית. שאול התרסי, בנו של אורח רומאי שגר בתוֹץ-לארץ, נתחנך אף הוא על ברכי היהדות והיה תלמידו של רבן גמליאל, וככל שאר התלמידים היה פרוש קנאי; אולם הוא היה יהודי מהתפוצות וספג לתוכו משהו מהתרבות היוונית. בתחילה היה ממתנגד-דיה הקנאים של הכת הנוצרית שנתארגנה בירושלים, אך מאז „גולה אליו האור“ בדרכו לדמשק, הפך להיות אחד המאמינים כימו כבן-אלהים — נתן מפנה חדש לכת החדשה, וכניגוד לתלמידיו הארצי-שוראליים של ישו, שראו עצמם יהודים לכל דבר — ראה שאול התרסי, שנקרא פאול, עיקר שליחותו לגויים, והפך את הכת החדשה לדת ולכנסייה, העומדת בסתירה לכל יסודות היהדות כאומה, כדת, כחזון.

בעוד אשר נאמר בשם ישו: „אל תחשבו כי באתי להפר התורה או הנביאים. לא להפר באתי כי אם למלאות. כי אמנם אני מגיד לכם: עד אשר השמים והארץ יעבורו, לא תעבור יוד אחת מן התורה, אף לא תג אחד, עד כי כולם יקומו“ (מתיא ה' 17—18), הרי שאול-פאולוס שקד על עקירת התורה ומצוותיה ועל ביטול היהדות כיחידה לאומית הנושאת נפשה לחזון אחרית-הימים, שאול היה אולי גדול המתבוללים שקמו בעם ישראל. הוא שלל המצוות המעשיות שהיוו בעצם כל היסוד של היהדות, והעמיד, בניגוד לתורת ישראל, כל הדת על אמונה שבלב בלבד. הוא הכיר רק

ביחיד ולא באומה. וניסה לעקור אמונת העם היהודי ותקותו בגאולה ארצית ולאומית. במקום הזון אחרית-הימים של נביאי-ישראל, הצופה לעתיד ומשלב גאולת-האומה בגאולת-העולם, קוממיות ישראל בשלטון השלום והצדק בכל העמים — העמיד שאול התרסי את הנצרות על האמונה בגאולה שמימית על-ידי המשיח שכבר בא.

*

צמיחת הנצרות והתפשטותה הלו בתקופת התערערותה של שארית עצמאות ישראל במלחמות העזות והגואשות שנלחמו היהודים נגד מדכאיהם הרומאים מימי יהודה הגלילי וצדוק ועד שמעון בר-כוכבא ורבי עקיבא. מלחמות שנסתיימו בכשלוך היהודים ובאבדן עצמאותם. זעזועים עמוקים, רוחניים, חברתיים ומדיניים, שלא היו כמותם עד אז, עברו על האומה. הלוחמים הקנאים והעזים נפלו בקרבות או נלקחו בשבי. חירות העם נהרסה עד היסוד. בית-המקדש נשרף. המולדת נחרבה ברובה. ירושלים נעקרה ואף שונה שמה. נדמה היה שיהודה נפלה ללא קום והעם היהודי אבד זכרו. נשארה רק האמונה היהודית — והנה גם זו הועמדה בנסיון מר. ולא רק על-ידי גזירות חיצוניות, — הקיסר אדרינוס, שהכריע את בר-כוכבא, גזר על המילה. על שמירת שבת ועל תלמוד-תורה בבתי-ספר, וגזירות אלו הוצאו לפועל באכזריות רבה, וגדולי ישראל מסרו נפשם על לימוד התורה והוצאו להורג («עשרה הרוגי מלכות»), בתוכם רבי עקיבא שהיה הרוח החיה במלחמת בר-כוכבא; ההתנקשות המסוכנת ביהדות באה מבפנים, מתורת הנצרות שצמחה בתחילה בלב היהדות ומתוכה, והתימרה להישען על דברי הנביאים ועל אמונות ודעות ותקות שגשגו ביהדות בימי הבית השני, וביחוד על האמונה במשיח ובתחיית המתים. תלמידיו הראשונים של ישו התנהגו זמן רב כיהודים בכל דבר, וקיימו כל מצוות התורה ומנהגי היהדות, אולם כפרו בתקוה הלאומית של עם ישראל ובגאולה העתידה לבוא, כי לדעתם כבר בא המשיח. משיכת כמה מיהודי התפוצות, שידיעתם ביהדות וקשריהם עם העם היהודי היו רופפים, וקבלת הדת החדשה על-ידי יוונים ובני עמים אחרים מעובדי אלילים, וביחוד פעולתו «השליחית» של שאול התרסי — החריפו הניגודים בין היהדות ובין הדת החדשה.

*

היהודים-הנוצרים לא השתתפו במאבקם הלאומי של היהודים נגד רומא. הם גם היו מודיעים בפירוש לשלטונות רומא, שאין להם כל קשר ויחס ליהודים המורדים במלכות. ושאל התרסי ציונה על תלמידיו להיכנע לרשות ולקבל דינה. כבר נאמר גם בשם ישו: «תנו לקיסר מה שלקיסר ולאלהים מה שלא להים (מתיא כ"ב 21), אולם שאל התרסי הרחיק לכת. כל אדם, לימד שאל באחת מאגרותיו, חייב להיכנע לרשות הממונה עליו, כי אין שלטון שלא על פי האלהים, כי כל השלטונות הקיימים נקבעו על-ידי אלהים, ולכן כל המתקומם נגד השלטון מתקומם נגד פקודת אלהים (איגרת אל הרומיים, י"ג 2—1).

האבידות והכשלונות האיומים שהיו ליהודים בימי פולמוס אספסינוס וטיטוס ואחר כך בימי אדריאנוס, והאכזבות המרות שבאו בעקבותיהם — הכשירו הקרקע לתורות אלה של הנצרות, ורבים בקרב היהדות הארצי-ישראלית, ועוד יותר בקרב יהודי התפוצה בקיסרות רומא, נתפסו לדת החדשה, במשך הזמן, פחות ממאתים שנה אחרי נפילת בר-כוכבא, נעשתה הדת הנוצרית לדת השלטת בקיסרות רומא, והוטלה ככות על כל עמי העולם הרומאי-היווני באירופה, בקידמת אסיה ובצפון אפריקה. רק העם היהודי עמד במדרו, לא בלי אבידות רבות וממושכות, ושמר על יחודו.

העם אשר בישר לראשונה חוץ-גאולה אוניברסלי, חזון שלום וחירות וצדק לכל עמי תבל, והעמיד תורתו על כלל גדול אחד: «ואהבת לרעך כמוך» — לא הלך שולל אחרי הדת החדשה שלבשה מחלצות אוניברסליות והטיפה שאין להתיצב בפני הבא להרע לך, וכשבא השלטון לידיה דיכאה ורדפה כל מי שלא נכנע לה.

הנצרות השלטת, שהדבירה תחתיה כל העולם הכפוף לרומא וליוזרשיה, לא סלחה לעם היהודי על עקשנותו, ובשם דת האהבה בוצעו רדיפות אכזריות נגד היהודים, וקהילות רבות ושלמות מסרו בפשם על קידוש השם, העם היהודי לא נכנע ועמד יחידי במשך מאות שנים במאבק ההיסטורי ויכול, ויש כוחות בנצרות שעד היום אינם יכולים לסלוח לנו מרדנותו זו.

*

כחמש מאות שנה אחרי נפילת ברי־כוכבא נכבשה ארץ־ישראל על־ידי הערבים. פולש זה, שלא כרוב הכובשים שבאו לפניו, לא היה כוח צבאי בלבד, אלא בא מזוין ברעיון חדש ובתורה חדשה — בתורת מוחמד. תורה זו לא בארץ נוצרה ולא בתוך היהדות צמחה, אם־כי גם לא בלי השפעה בולטת וניכרת של היהדות. שנביא האיסלם בא אתה במגע מסחרי וגם רוחני. כיבושי מוחמד ותלמידיו היו יותר מהירים ומופלאים מכיבושי הנצרות. התפשטות תורת מוחמד בקרב שבטי ערב במאה השביעית לספירה האירופאית. וזמן קצר אחר־כך ברחבי אסיה ואפריקה. היתה יחידה במינה בהיקפה העצום, במהירותה המפתיעה ובהשפעתה התרבותית והלשונית המעמיקה. רובו של האגם הימתי־כוני נהפך בזמן קצר בערך לאימפריה ערבית־מוסלמית. ולשון ערב נעשתה לשפה המדוברת בקרב עמי ארם, אשור, וכל צפון אפריקה ובחצי־האי הספרדי. כל עמי המזרח התיכון וצפון אפריקה קיבלו עליהם הדת החדשה, מי ברצון ומי באונס. העם היחיד שעמד בפני הנחשול האדיר — היה העם היהודי.

*

בחצי־האי הערבי ישבו יהודים מימים קדומים. בקרב יהודי תימן רווחת מסורת, שהתישבותם בתימן חלה בימי שלמה המלך. אבל אין ספק, שעוד בתקופת הבית השני באו סוחרים יהודים לקצות ערב, בצפונה ובדרומה. הודוס המלך שלח גדוד יהודי בן חמש מאות איש לערב הדרומית לסייע לגיונות של קיסר אבגוסטוס בכיבוש דרום ערב. יהודים באו לערב גם מבלל ומפרס. בחפירות שבבית־שערים (על־ידי חיפה) נחשף בית קברות עתיק שבו נמצא קבר של משפחה יהודית מחמיאר שבערב מהמאה השניה או השלישית לספירה האירופאית. בסוף המאה הרביעית התיחד מלך תימן אבו כרב אסעד והפיץ את דת ישראל במדינתו. ידוע גורלו הטראגי של המלך היהודי דיו נואס, שמלך בחמיאר בסוף הרבע הראשון של המאה הששית והוכרע על־ידי הצבאות הנוצרים של חבש. יהודים רבים, שנדרפו על־ידי החבשים הנוצרים, נמלטו לצפון ערב, רובם התישבו בעיר יתריב (מדינה) וסביבותיה. בימי מוחמד (570—632) נמצאו בחצי־האי הערבי הרבה יהודים, ורבים מהם עובדי־אדמה ומגדלי צאן ובקר. נביא

האיסלם היה נפגש אתם במסעיו המסחריים ושמע מהם על סיפורי התורה ועל אבות האומה ועל אחדות האלהים וקדושת ירושלים. בתקופה הראשונה של שליחותו הנבואית הורה מוחמד למאמיניו, שבשעת התפילה יפנו כלפי ירושלים. בזאת רצה לקנות לב היהודים לשליחותו הנבואית, ורק לאחר שהיהודים סירבו לקבל תורתו — חזר וציווה לכוון הפנים בשעת התפילה כלפי מכה, עיר מולדתו, והאציל לתורה החדשה צביון ערבי לאומי. שנאתו ליהודים גברה והוא יצא נגדם בחרבו ודרש מהם לקבל תורתו. היהודים לא נכנעו — אם כי עמידתם בפני הכוח החדש עלתה להם ביוקר. יהודי ערב — חוץ מיהודי תימן — גורשו או מוגרו לפי־חרב. גם שרידי הישוב היהודי בארץ־ישראל, ביחוד הישוב הכפרי, לא עצרו כוח לעמוד בפני הכובשים החדשים. מקצתם נטמעו בקרב הכובשים, מקצתם עזבו הארץ. אולם האומה היהודית בכללה עמדה, אם־כי הרדיפות נתחדשו מזמן לזמן, ועוד במאה השנים־עשרה, למעלה מחמש מאות וחמישים שנה אחרי מוחמד, נצטרך הרמכים לשלוח איגרת ליהודי תימן ולחזק לבם לעמוד בפני הגזירות והרדיפות הקשות ומעשי האונס של האיסלם.

*

נחשול אידיאי חדש נגד קיומה של האומה העברית ונגד יחודה הלאומי ועצמאותה המוסרית צף עם המהפכות הגדולות בימינו: המהפכה הצרפתית בסוף המאה השמונה־עשרה והמהפכה הרוסית בתחילת המאה העשרים. המהפכה הצרפתית, שנישאה בחזון החירות, השוויון והאחווה, לא הצטמ־צמה בתחומי ארצה, אלא היכתה גלים תוקים בכל ארצות אירופה, ערערה מוסדות העריצות המלכותית והמשטר הפיאודלי, וגם נתגה דחיפה ראשונה לשחרור היהודים (אמנציפציה) ולשווי זכויותיהם בארצות המערב. אולם אין זה מקרה שמהפכה זו תבעה מהיהודים מחיקת צלמם הלאומי, רבים מקרב יהודי המערב קיבלו תביעה זו בחפץ לב, ופרצה תנועת התבוללות שעמדה לגרוף את כל העם היהודי. נדמה כי זקן העמים הזה, שנלחם על קיומו זה אלפי שנים ועמד בפני סערות ההיסטוריה בכל העולם, לא יכול לעמוד בפני נחשול המאה הי"ט, אלא נכנע וכפר במהותו והוריד עצמו למדרגת כת דתית, שחלקיה נבנסים בגופי עמים אחרים" (דובנוב).

ולא מעטים היו חללי ההתבוללות, לא רק במערב, אלא גם במזרח. אולם רצונו ההיסטורי של העם היהודי התגבר גם על נשול אדיר זה, והאמנציפציה לא הביאה לידי טמיעה, אלא לביטוי חדש של יחודו הלאומי ושל ביסופיו המשיחיים. היהדות פשטה ברובה צורתה התיאוקרטית ולבשה צורה חילונית, אולם זיקתה למקורות ההיסטוריים ולמולדת-הקדומים שלה נתגברה, ולשונה הלאומית העתיקה התנערה לחיים חדשים ונצרה ספרות עברית חילונית וקמה תנועת חיבת-ציון וציונות. והאמנציפציה הבאה מן החוץ הפכה להיות אבטואמנציפציה — תנועת השתחררות מכבלי התלות הזרה וחיי הנכר, והונחו יסודות ראשונים לחידוש העצמאות הלאומית במולדת העתיקה.

*

כמהפכה הצרפתית בן המהפכה הרוסית לא הצטמצמה בתחומי ארצה, אלא היכתה ומוסיפה להכות גלים בעולם כולו, והעמידה מחדש העם היהודי בפני מאבק אידיאלי ומבחן היסטורי — לא פחות חמור וקשה מכל אלה שהיו לפניו.

בשנת 1917 ניתנה הצהרת בלפור. בפעם הראשונה לאחר החורבן הוכרו היהודים על-ידי מעצמה עולמית כאומה מיוחדת הדובטחה להם הזכות לשוב לארצם. חברי-הלאומים, שתוקם בסוף מלחמת-העולם הראשונה, נתן תוקף בינלאומי להצהרת בלפור, והכיר בנציגות העם היהודי כגוף מאושר במשפט-העמים.

אותה שנה פרצה מהפכה ברוסיה שמיגרה את המשטר הישן; והמשטר החדש, שהבטיח גאולה לעולם, הנחית מהלומה אנושה לעם היהודי: יהדות רוסיה, הקיבוץ הגדול והפורח ביותר בעולם, נותקה בחוקי-יד מהעם היהודי וממולדתו המתחרשת.

המהפכה הרוסית בישרה שוויון לאומי לכל עמי רוסיה ושבטיה, וגם קיימה הבטחתה לפי דרכה: במסגרת המשטר החדש ניתנה אבטונומיה ארצית לכל האומות, הנזעים והשבטים, שישבו באימפריה של הצארים הרוסים. ברית-המועצות התכוננה כפרציה של אומות שוות-זכויות, כל אחת בשטח הלאומי האבטונומי המיושב על-ידיה. ככל הסידורים בברית-

המועצות, כפופה אבטונומיה זו לדיקטטורה המוחלטת של המפלגה הבולש' ביסטית, אשר מרכזה הוא במוסקבה, והשלטון המרכזי על כל התושבים ועל כל העמים קובע את כל הסדר הכלכלי, האזרחי, התרבותי והמדיני בכל קצות הריפובליקה הענקית; אולם במסגרת הדיקטטורה הבולשביסטית — הגשור תזכויות של כל העמים הגדולים והקטנים, והתרבות והלשון והמשק של כל עם ושבת, במידה שהם עומדים ברשות עצמם, הריהם מתפתחים בהתאם לצרכי העם והשבת.

רק גוף לאומי אחד בברית-המועצות, הגוף היהודי, נידון למעשה לכליה לאומית-רוחנית, לא מפני יחס שלילי מיוחד ליהודים מצד השלטון הבולש' ביסטי, אלא מפני המציאות האובייקטיבית של עם מפוזר, ללא מולדת, שהשלטון הזה לא הביא בחשבון. העמים האחרים בברית-המועצות, המרוכזים בשטחם, קיבלו במסגרת הדיקטטורה הבולשביסטית אבטונומיה לאומית ארצית, ולשונם, תרבותם, חינוכם, משקם, עומדים במידה רבה ברשותם. הם מטפחים בית-ספר, ועתונות וספרות בלשונם. המסורת הלאומית של כל עם לא רק שאינה מופרעת אלא להיפך מעודדת ונעזרת כאשר לא היה אף פעם ברוסיה הצארית. אולם לשון העם היהודי, חינוכו, ספרותו, קשריו עם עברו הלאומי — שותקו, גודעו וחונקו. כן נגזר על קשריהם של יהודי ברית-המועצות עם העם היהודי ועם מולדת האומה, וכן התרבות בקרב כל עמי ברית-המועצות נגזלה ממנו ירושתו ההיסטורית, נגנז הספר העברי, נסגרו כל בתי-הספר העבריים. אלא ויתום ושכול לאומי נגזרו על קיבוץ יהודי בן מיליונים, שעמד במשך דורות בראש היצירה הלאומית של עמו.

*

מאז פולמוס בר-כוכבא ואדריאנוס לא קיבל העם היהודי מהלומה כבדה מזו. שיתוקה וניתוקה של היהדות הרוסית פגעו לא רק במיליוני היהודים תושבי ברית-המועצות — אלא הלמו קשה בכל העם היהודי באשר הוא. למען יהיה לנו מושג כלשהו מהאבידה האיומה והעצומה שאבדה לעם היהודי מאז 1917 — עלינו לשאול עצמנו מה היינו מפסידים אילו הדבר שקרה ברוסיה בשנת 1917 היה קורה בשנת 1880: אילו נותקה ושותקה

יהדות רוסיה או היינו מאבדים עליית ביל"ו, הספרות העברית החדשה — מגדלי, אחד-העם, ביאליק ובני לוייתם, התנועה הציונית ותנועת הפועלים היהודית, העליה השניה, מייסדי הקבוצה ו"השומר", בוני ההתישבות העובדת ומייסדי תל-אביב, כל האישים שעמדו בראש התנועה הציונית והישוב במשך ארבעים שנה, כל האמצעים שנתנה יהדות רוסיה לבנין הארץ. היינו גם מפסידים את תנועת הפועלים היהודים באמריקה וכל היצירה של יוצאי-רוסיה היהודים בכל הארצות.

*

הכשלונות והכיבושים של הבולשביקים בשנים הראשונות לתפיסת השלטון בידיהם — כשלונות בשטח הבינלאומי וכיבושים ונצחונות בשטח הרוסי, הביאו לידי תמורות עמוקות בכיוונו ובמגמתו של המשטר החדש. מתפיסת השלטון בכוה עברו לתחזקת השלטון בכוה; ומשטר הדיקטטורה נהפך מהוראת-שעה לשיטת-קבע.

התורה החדשה של "סוציאליזם בארץ אחת" הפכה למעשה לשאיפה לאומית המעמידה את האינטרסים של הארץ אחת במקום הסוציאליזם הבינלאומי. במקום הסתמכות על מעמד הפועלים בעולם, ככוה המשחרר בכל אומה ומדינה, — באה ההסתמכות היחידה על ברית-המועצות וכוחה הצבאי, מתנועת הפועלים בכל ארץ שמתוץ לרוסיה נדרשה לא הגשמה סוציאלית בארצה לפי צרכיה ונסיבותיה ההיסטוריים של הארץ, כפי שהורתה תורת מרכס, — אלא נאמנות מוחלטת לצרכיה הפנימיים והבינלאומיים של ברית-המועצות. כפי שהם מתפרשים מזמן על-ידי ראשי המפלגה השלטת.

מובן, שאותה משמעת מוחלטת נדרשת מכל אזרחי ברית המועצות, מכל המוני הפועלים והאיכרים והאינטליגנציה, וחובת המשמעת חלה לא רק בשאלות חברתיות ומדיניות, אלא גם בשאלות מדעיות ותרבותיות, בשאלות ספרות, אמנות, היסטוריה, לשון, חיי משפחה ונהגה אישי. מאז יסוד הכנסיה הקתולית ברומא והקמת השלטון האוניברסלי של האפיפיורים — לא הופיע בעולם כוח שדרש לעצמו סמכות עולמית ואבסור-לוטית כזו שתובעים לעצמם ראשי המפלגה הבולשביסטית, ודרישה זו.

הנשענת למעשה על הכוח הצבאי העצום של ברית-המועצות — דוגלת להלכה ברעיון הסוציאליזם המהפכני ומכריזה על שאיפתה לתיקון העולם ולבאות האנושות.

אין ספק, שראשי המפלגה השלטת מאמינים שכל מה שטוב לארצם טוב ממילא לשאר הארצות, וכי ארצם מביאה גאולה לעולם; אבל דווקא באמונה זו אין כל חידוש, לא בהיסטוריה הרוסית ולא בהיסטוריה העולמית.

*

האומה העברית, אשר לא נכנעה אף פעם לכוחות פיסיים עליונים ושמרה על חירותה המוסרית והאינטלקטואלית גם כשלא עצרה כוח לשמור על עצמאותה המדינית והכלכלית, הועמדה יותר מכל עם בעולם בפני מבחן חמור ואכזרי. לא היה עם, שחזון גאולת העולם מילא בחייו, בתולדותיו, בהתפתחותו הרוחנית, תפקיד יותר רב ומתמיד — מזה שהוא מילא בתולדות העם היהודי, שום עם אחר לא נשא נפשו לשלום בעמים ולאחדות המין האנושי, יותר מהעם היהודי המפורז בעולם. גדולי העם היהודי בדורות האחרונים היו אלה שהעמיקו רעיונות המהפכה החברתית והעניקו להם בסיס מדעי מתוך ניתוח הסתירות של המשטר הקיים. מיטב הנוער היהודי עמד בראש מלחמת-השחרור בארצות בהן חיו יהודים, הצטיין ביחוד הנוער היהודי ברוסיה הצארית. כמעט כל יהדות רוסיה היה לכה עם אלה ששקדו לשבור עריצות הצארים הרוסים, ולוחמים יהודים עמדו בשורות הראשונות של המהפכה הרוסית.

בלהות הפרעות, שריחפו עשרות שנים על יהדות רוסיה, תלפו רק עם גצחון הבולשביקים. מיליוני היהודים ברוסיה ידעו שתחת שלטון זה לא יתכנו פוגרומים ביהודים, הנביא והמחוקק והמצביא של המהפכה הבולשביסטית — לנין — היו לו כמה חברים ותלמידים יהודים. וגם לאחר שכמעט כל בני-הלוויה היהודים של לנין „חוסלו“ אחד-אחד, לא ראה איש בזאת פעולה אנטי-יהודית, זכרון הצרות והרדיפות והעלבונות, שסבלו היהודים בימי הצארים, לא מש מקרב יהודי רוסיה ויהודי העולם זמן רב. וגם רבים מאלה שלא יכלו ליישב הסיסמאות הסוציאליסטיות של המפלגה הבולשביסטית עם המעשה שהוגשם על-ידי שליטיה — לא רצו להתעלם

מהשינוי שחל במצב החוקי של היהודים לאחר מיגורו של המשטר הצארי. המשטר החדש ביטל כל שרידי ההפליה של הצארים נגד היהודים. היהודי התיידי, וכוחותיו הושגו במלואן לזכויות הבלתי-יהודי. אולם הקיבוץ היהודי נפגע פגיעה אנושה על ידי המשטר הבולשביסטי ותביעותיו הטור-סאליות, כאשר הוא פגע בנפש היהדות. ונפגע לא רק הקיבוץ היהודי בברית-המועצות — אלא העם היהודי כולו.

פרפוריה של יהדות רוסיה במשך שלושים שנה ומעלה של המשטר החדש הוכיחו, שגם מכבש-פלדה זה של הדיקטטורה הבולשביסטית לא יכול לגמרי לעם היהודי — ואס-כי רבים ומעולים מקרב יהודי רוסיה נתנו בכל לב את ידם למשטר החדש וגם קיבלו על עצמם תביעותו הטוטאלית. אם מתוך רצון ואם מתוך הכרח, לא דעך אצלם זיק העצמיית הרוחנית ולא ניתק קשרם הנפשי העמוק עם העם היהודי ועם המולדת העברית.

לא חסרו גילויי התבונות והתבטלות ועבדות רוחנית בקרב רבים מחסידיה היהודים של תנועת המתפכה הרוסית עוד זמן רב לפני הופעת המפלגה הבולשביסטית. ידוע הדבר, שעוד בימי הצארים לא ראו מהפכנים יהודים אוון בפרעות ביהודים, כאשר ראו בכך התקוממות האיכר הרוסי נגד בעלי-הרכוש, והדם היהודי היה בעיניהם שמן-סיכה לגלגלי המהפכה הרוסית.

ויזומי הרדיפות נגד הלשון העברית והתנועה הציונית היו חברי המחלקה היהודית של המפלגה הבולשביסטית (יבסקציה), ששנאתם לציון וללשון העברית קדמה לאדיקותם הקומוניסטית. היתה נחוצה התערבותו האישית של לנין למען התיר את התיאטרון העברי „הבימה“ במוסקבה, וכשהסתדרות-העובדים ביקשה להשתתף בשנת 1923 בתערוכה החקלאית העולמית שנערכה במוסקבה — היו אנשי יבסקציה אלה שהתנגדו לבואה, והשלטונות לא קיבלו דעת יועציהם היהודים.

אולם אותה יהדות רוסית נתנה לארץ גם לאחר השתלטותו המוחלטת של המשטר הבולשביסטי ברוסיה — ממיטב הנוער החלוצי, ומפעלי נוער זה בארץ מעידים על היכולת הגנוזה ביהדות הרוסית ועל הרצונות הפועמים בחיבונה, וכל הלחץ הזר, הגופני והמורסי, אין בכוחו להצמיתם ולכלותם.

*

עם הקמת מדינת-ישראל כאילו הוכתר המאבק הממושך של העם העברי בבצחון סופי. אולם אין זאת אלא אשליה מטעה ומסוכנת, לא רק באשר לא נגמרה מלאכת הבנין, וקיבוץ הגלויות הוא רק בראשיתו. לא זו בלבד שהמאבק של העם היהודי על עצמאותו המדינית הכלכלית טרם נסתיים — אלא החריף המאבק הרעיוני, המאבק על עצמאותנו המוסרית שבין כוח עולמי, או בין כוחות עולמיים, ובין האומה העברית. הכוח והמספר אינם מכריעים אף פעם במאבק רעיוני, והעם העברי „המעט מכל העמים“, אין לו כל יסוד לחשוש לתוצאות ההתנגשות בשטח המוסרי-הרעיוני, גם אם נגדו יעמדו תקיפי עולם ואדירי מעצמות. העם היהודי הנאמן לעצמו, לא יקבל מרות מוסרית ורעיונית של כוח זר „עולמי“, ולא ירכין ראשו בשאלות חברה, מדע, רוח ותרבות, ובערכי חירות ושוויון וצדק ושלוש — בפני אלה שמינו עצמם בכוח שלטונם ובכוחם הצבאי או תקפם הכלכלי לשופטים רמים על האנושות.

חומרתו של המאבק על עצמאות רוחנית היא בהתרוצצות הפנימית. כאומה קטנה באומתנו ישנם תמיד חוגים הנמשכים אחרי הברק והקסם של כוחות אדירים, שיכלחם המדינית והכלכלית והצבאית היא עצומה, ומפני-כך השפעתם בעולם רבה. נמשכים לא רק משום טובת-הנאה פרטית, אם-כי אין לזלזל גם בגורם פרואי זה, אלא קוסמת היכולת הרבה, המרחב, העצמה, הגידות של שליטי עולם. לתכונה זו של התבטלות והתרפסות בפני הפריץ קראו בהיסטוריה החדשה שלנו בשם „מהיפית“, ויהודי „מה יפית“ נמצאים בכל אותם החוגים של העם היהודי שאין להם כבוד עצמי ואמונה מספיקה בעצמם. בחוגי הימין הם נקראים בשם „מועצה למען היהדות“, ובראשם עומדים אילי-הכסף היהודים באמריקה, ובחוגי השמאל, או המהפכה, הם נקראים בשם יבסקציה, ובראשם עומדים סופרים ש„קול אדונייהם“ מדבר תמיד מתוך גרונם.

לאחר הקמת מדינת-ישראל אין מתנכרים ומתבוללים גלויים ובולטים אלה מסוכנים ביותר, כי יש כרגע משען נאמן ובטוח להמוני ישראל באשר הם — קוממיות ישראל במולדתו. אולם גם בתוך מדינת-ישראל ישנם

רבים, שהקרע בין האדם ובין היהודי, שחצה הנפש היהודית בגולה, לא נתאחה, והתורה האומללה והעלובה של חכמי הגלות, "היה יהודי באהלך ואדם בצאתך" — יש לה מהלכים גם בארץ העברים בצורות חדשות, ההשתחררות מגלות גשמית קלה בימינו — מספיקה לכך עליה לארץ. אך לא בנקל משתחררים מגלות נפשית, מוסרית; זו לא ניתנת עלי-ידי תמורה חיצונית, עלי-ידי מעבר מארץ לארץ, אלא באה מבפנים, מתוך מאמץ נפשי, מחשבתי ומוסרי רב, שלא כל אחד מוכשר לו.

"היה יהודי באהלך ואדם בצאתך" — במדינת-ישראל פירושה: אנו קובעים הענינים היהודיים — עליה, התישבות, אולם ענינים אנושיים — בעיות החברה והמדיניות הבינלאומית — מי אנו ומה כוחנו שנעסוק בהן ברשות עצמנו? בשאלות אלו עלינו לקבל דינם של הגדולים והתקיפים, היודעים הכל, המוסמכים לכל, הקובעים הכל, יש מחנה גדול ואדיר אי-שם, נושא הגאולה האנושית — ואין לנו לעשות ולחשוב ולדבר, ואם הוא אומר לנו היום ההיפך ממה שאמר אתמול — אסור לנו להרהר אחרי מידותיו; הוא יודע מה שהוא עושה; רק הוא, היחיד, יודע מה שהוא עושה.

*

נאמני העצמאות היהודית מסרבים להיזקק לפסק-דין זר, הם יודעים התחומים המצומצמים והיכולת המוגבלת של העם היהודי, ומבינים להתיחס בכבוד ובהערכה למעצמות אדירות, האחראיות לגורלם של עשרות ומאות מיליונים אנושים, ושהשפעתן המרובה חורגת מתחומי ארצותיהן ומתפשטת על-פני חלקי-עולם שלמים, אולם יש ממלכה אחת שבה רואה עצמה האומה היהודית שווה בכל, גם מבחינת היכולת וההשפעה לגבי האנושות כולה והדורות הבאים, והיה ממלכת הרוח והחזון, בממלכה זו אין הכמות וגודל הצבא מכריעים, ירושלים ואתונה הטביעו חותמן על תרבות חלק גדול של האנושות לא בכוחן המספרי ולא בעצמתן המדינית והכלכלית.

בקביעת דרך חדשה לעולם לקראת חירות, שלום, צדק ושוויון, לקראת גאולה ותיקון עולם וקיום מיטב תקוות האדם בימינו ובכל הדורות — אין מנופולין דווקא למעצמות הגדולות ולעמים רבי-השלטון, השימוש בכוח

מצד מדינות אדירות, גם כשהוא בא לשם מטרת רצויות בראשיתו, נהפך לפי טבע הדברים מאמצעי למטרה. כל הכובשים הגדולים: הפרסים, היוונים, הרומאים, הערבים, המונגולים, הספרדים, הצרפתים, הבריטים, הרוסים, התימרו מאז ומעולם לאצול ברכת תרבותם העליונה לעמים הכבושים, ולא תמיד היתה זו אמתלה ריקה: רבים מהכובשים האלה אמנם העניקו לעמי החסות שלהם משטר יותר מתוקן ותרבות יותר גבוהה. אולם אין ההיסטוריה יודעת אף מקרה אחד שכיבוש „גומל־חסדים“ לא נהפך בסופו של דבר לדיכוי ושעבוד. השלטון בכוח אלמות, שלטון שאינו נשען על הרצון החפשי של ה„נשלטים“, יש לו הגיון פנימי משלו, ואין מפניו מנוס: החוקת השלטון לא תיתכן בלי אמצעי כפייה ודיכוי, והצורך והרצון להחזיק בשלטון — משעבד לעצמו כל שאר הצרכים.

מאידך גיסא — אין כושר ההתקדמות וההתעלות החברתית והמוסרית מותנה דווקא בכוח הגשמי ובעצמה הצבאית של העמים. לאו דווקא מעצמות אדירות — אלא גם עמים קטנים מסוגלים להיות מורי דרך לאנושות בהתקדמות מדעית, חברתית ורוחנית, כפי שהוכיחה ההיסטוריה בימי קדם, בימי הביניים ובימינו אלה. נסיון־חייו הארוך של העם היהודי אינו נותן לו כל יסוד להתבטל בפני אדירי־עולם ותקיפיו.

העם היהודי — שהגיע אחרי אלפי שנות נדודים ותלאות בכל קצווי תבל לראשית תקומתו הממלכתית בארץ־מכורתו — לא יוותר על חזונו ההיסטורי ומורשתו הרוחנית הגדולה: לשלב גאולתו הלאומית בגאולה הכללית של כל עמי תבל, ולא ירוקן עצמאותו הלאומית מתכניה האנושיים האוניברסליים, ולא ישתעבד לזרים, לגדולים ולתקיפים, בקביעת עתידו ודרכו לתוון אחרית־הימים, במדינת־ישראל אין כל מחיצה בין היהודי ובין האדם שבתוכנו, ושום תלות מהשבתית ומוסרית אינה מתישבת עם קוממיות ישראל. העצמאות לא ניתנה לתלוּקה. אין עצמאות בעינינים יהודיים — ותלות בעינינים אנושיים עולמיים. הענין היהודי כולל עולם ומלואו, ואין שום דבר אנושי זר לו. עצמאות ישראל פירושה ראית המרכז, השורש, המוצא בתוכנו אנו, וקביעת דרכנו בהווה ובעתיד, ביחסי פנים וביחסי חוץ, בשאלות התווה ובשאלות העתיד — מתוך חירות גמורה

ובלאה, לפי רצוננו, צרכינו, נסיבות חיינו, מאיינו וחוננו, ללא כל תלות בשום מרות חיצונית, וזה, גדולה או קטנה.

*

עצמאות רוחנית אינה שוללת זיקה כל-אנושית, כשם שעצמאות מדינית אינה סותרת זיקה בינלאומית, ועצמאות כלכלית אינה מחייבת אבטריקיה משקית. זיקת-גומלין בין מדינות, ארצות ואומות היא עובדה ניצחת והכרח היסטורי. כל עם יונק מעמים אחרים, מירושת דורות, מכיבושי הרוח האנושי שבכל התקופות ובכל הארצות. זיקה הדדית היא חוק קוסמי, נצחי. אין דבר בעולם, קטן או גדול, מן האלקטרון הבלתי-נראה ובלתי-נתפס עד הגרמים העצומים במרחקי אין-סוף, שאין לו זיקה לבני מינו ולשאינם בני מינו. כל ההוויה היא שלשלת אחת אינסופית של זיקות הדדיות: ובעולם הרוח לא פחות מבעולם הגשם. המחשבה, השירה, האמנות, הספרות של דורות ועמים משפיעות זו על זו ויונקות זו מזו, ופחות מבכל הדורות הקודמים יתכן הדבר בימינו, שעם לבדד ישכון.

*

עם הקמת עצמאותנו המדינית נהיינו יותר לאזרחי העולם מאשר היינו קודם. אם כי כעם מפוזר ונפוץ בכל קצווי-תבל ונודדים מארץ לארץ ומגוי אל גוי היתה לנו תמיד הרגשה עולמית יותר מאשר לכמה עמים אחרים. עצמאותנו הממלכתית העמידה אורחותנו העולמית על בסיס איתן ותקין. לא מחוסר אחיזה ארצית וממלכתית — אלא מתוך קיום ארצי וממלכתי אנו מעזרים בכל בעיות האנושות וערים לצרכיה והתלבטויותיה, כי אנו שותפים שווי-זכויות לבעיות וצרכים והתלבטויות אלו. אמצעי התחבורה החדשים ביבשה, בים ובאוויר וקשרי הרדיו, ביטלו מרחקים והסירו מחיצות. התפוצה היהודית אף היא משמשת גורם אדיר לזיקתנו האוניברסלית. בצבא-ההגנה לישראל נלחמו יהודים יוצאי המישים וחמש ארצות מחמשת חלקי תבל. ביודעים ובלא-יודעים אנו יונקים דרך צינורות אלה מכל העמים שהיהודים נחיתים בתוכם, וכשם שנאכל בשר ארגנטיני וחיטה רוסית ונחרוש בטרקטור אמריקני ונתיך פלדה בלגית ונשתמש בבנויין מכסיקני ונתלבש באריג בריטי, ונרהט בתינו בעצים קנדיים — כך נקרא

הספרות של כל העמים וגבקש חכמה בכל אשר תימצא. נריק אוצרות הרוח, המחשבה, המדע והשירה של כל העמים וכל הדורות, ללשונו, למען תהיה ירושתה הרוחנית של האנושות כולה לנחלתנו הלאומית. אי-אפשר לקרוא ספרי-הספרים שלנו מבלי להקשיב להדי קדומים של עמית-התרבות הגדולים אשר הקיפו את עמנו — מצרים, אשור, בבל, ארם, פרס ויוון; ועם ההשתאות הגאה שלנו על יכלתו המופלאה של עמנו לעמוד נגד הלחץ האדיר של תרבויות עשירות וגדולות כתרבות יוון בתקופת החשי-מונאים — יש שאנו מצטערים על אי-יכלתם של גדולי עמנו בעבר להבחין בן הסיגים והפסולת של התרבות ההלניסטית בתקופת הירידה של יורשי אלכסנדר ובין נבטי-הרוח הגדולים והמפוארים של הגניזס היווני בימי גדולתו — שחלה בתקופת שיבת בבל ובימי אנשי הכנסת הגדולה.

הרבה דברים היו אולי שונים בתולדותינו אנו ובתולדות העולם התרבותי, אילו באותה תקופה שתורגמו ספרי-הקודש שלנו ליוונית, היו חכמינו יודעי-יוונית מתרגמים לעברית ספרי סופוקלס, תוקידידס, אפלטון ושאר חכמי-יוון הגדולים, והיו לומדים מהיוונים והרומאים סדרי-צבא והליכות-מדינה.

*

לאחר מסענו הארוך על במת ההיסטוריה העולמית במשך ארבעת אלפים שנה דרך כל ארצות תבל, חזרנו לנקודת מוצאנו ויסדנו בשלישית מלכות ישראל. — ולא ננער מעל עצמנו הנסיון הבינלאומי הרב והעשיר שצברנו; לא נסתגר בקליפתנו — אלא נפתח חלונות לכל פינות התרבות בעולם וננחיל לעצמנו כל כיבושי הרוח והדעת של זמננו. מכל מלמדינו נשכיל, אבל נשמור על עצמאותנו. לא נחבדל ולא נתבחדד; נקיים זיקתנו לעולם הגדול; זיקה, אבל לא קבלת מרות חיצונית, לא השתעבדות באינו צורה שהיא. העצמאות מקורה בלב, בנפש, ברצון העם — ורק מתוך עצמאות פנימית מגיעים לידי עצמאות חיצונית ומקיימים אותה. הצורה המסוכנת ביותר של השתעבדות — היא השתעבדות הרוח, המחשבה. אבן-הבוחן לעצמאות רוחנית, מוסרית היא חירות השיפוט והמצפון. רק אם אנו שופטים וקובעים בעצמנו מה טוב ומה רע, ומה טוב לנו ומה

רע לנו — אנו בני-הזרין ועומדים ברשות עצמנו. כל מי שמקבל על עצמו מראש שיפוטו של כוח זר, ויתר על חירותו הפנימית ועל עצמאותו האישית, מהותו ותכנו של המאבק הרוחני של העם היהודי מאז היה לעם ועד ימינו אלה — זהו הסירוב לקבל שיפוט זר, בניגוד למצפונה, גם כשמאחורי השיפוט הזר עמדו כוחות פיסיים עליונים.

*

העם היהודי כפר בעליונות גופנית, בעליונות הכוח הפיסי. כפירה בעליונות הכוח הזה אין פירושה שלילת ערכו של הכוח הפיסי. היינו פוסלים ההיסטוריה היהודית מימי יהושע בן-נון ועד צה"ל ועד בכלל, אילו היינו מבטלים ערכו של השימוש בכוח הפיסי, שלילתו של כוח זה היא שלילת העולם הקיים, שלילת החיים. שלילה זו היתה תמיד זרה לרוחו של העם היהודי, ובה אחד ההבדלים היסודיים שבין תורת היהדות ובין תורת הנצרות.

הגניוס היהודי, מימי הנביאים ועד איינשטיין, לא הכיר בשניות של חומר ורוח שנתפסו לה כמה מהוגי אומות העולם, מהיוונים והפרסים ועד דיקרט ותלמידיו. האינטואיציה היהודית, גם הדתית וגם המדעית, עמדה מאז ומעולם על אחדות היקום וההוויה, למרות גילוייהם והופעותיהם המרוזים. ואם-כי טובי העם העברי, נביאיו, חכמיו ומוריה, מאז ועד היום, ראו יעודו העליון של ישראל בממלכת הרוח — לא זלזלו בגוף ובצרכי הגוף, כי אין נפש בלי גוף, ואין יעוד אנושי אוניברסלי בלי קיום ממלכתי לאומי. בהקמת המדינה היהודית מילא נצחון הנשק היהודי על הנשק הערבי תפקיד גדול ומכריע. שרשו של נצחון זה ומקורו הוא בעליונותה המוסרית והרוחנית של האומה העברית. ואת הנצחון לנשק היהודי הנחיל תרצה היהודי, האמונה והאדיקות בעליונות הרוח ליוז העם היהודי במסעו ההיסטורי הארוך ממעמד הר-סיני ועד מלחמת ישראל בימינו. אמונה זו היתה נחלת כל אותם אישי ישראל אשר עיצבו דמות האומה העברית מראשיתה ועד היום הזה, אשר יצרו וטיפחו תורתה, שירתה, משאה הנבואי, ספרותה, משפטה וחוקיה, חזונה לאחרית-הימים ואמונתה המשיחית, אשר נאבקו על יחודה ויעודה הלאומי והעולמי, אשר ניהלו מלחמות עצמאותה

המדיניות והרוחניות, ואשר קידשו השם בטביחת קהילות ישראל בימי מסעי הצלב, במדרות האינקביוזיציה, בפרעות המלניצקי ובטבח הנאצי, ואשר יצרו, בנו, טיפחו המפעל ההתישבותי שהביא למדינת-ישראל.

*

אדיקות העם היהודי בעליונות הרוח היתה קשורה באמונתו ביקר-האדם. האדם, לפי אמונתו של העם היהודי, נברא בצלם אלוהים. לא יתכן ביטוי יותר עמוק, געלה ונוקב לגדולתו, לערכו וליקריו של האדם מביוטי זה: מושג אלוהים ביהדות מסמל תכלית הטוב, היופי, הצדק והאמת, והיי אדם בעיני העם היהודי היו יקרים וקדושים, בני אדם שנבראו בצלם אלוהים הם שוויו-זכויות ומהווים מטרה לעצמם ולא אמצעי. הצלם מחייב, ואין פלא שחכמי העם הזה העמידו התורה על כלל גדול אחד: „וְאֶתְּכֶם לְרֵצֵף פְּמוֹף, וְאֶהְבֶּה לְרַע אִינָה תְּלֶה רַק עַל הָאֹרֶת הַיְהוּדִי: „כְּאֹרֶת סָפֶם יְהִי לְכֶם תְּגַר תְּגַר אֶתְּכֶם וְאֶתְּכֶם לֹו פְּמוֹף, כִּי-נָרִים הֵייתֶם כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם“ (ויקרא י"ט, לד). וכבר בתקופה קדומה שלטה ביהדות תפיסה אוניברטלית, כלי-אנושית, והדי תפיסה זו מגיעים אלינו מתפילתו של שלמה המלך עם גמר בנין בית-המקדש. לאחר שהמלך התפלל על עמו, התפלל גם תפילה כל-אנושית: „וְגַם אֵל תְּנַקְרִי אֲשֶׁר לֹא מַעֲמֶף יִשְׂרָאֵל הוּא, וְכֹא סְאֶרֶץ רְחֹקָה לְמַעַן שְׁמֶף. — וְכֹא וְהֶתְפַּלֵּל אֶל-תְּבִיַת תְּנֹה. אֶתְּה תִשְׁמַע תִּשְׁמַע מִכּוֹן שְׁבַתְךָ וְעִשִׂיתְּ כָּל אֲשֶׁר-יִקְרָא אֵלֶיךָ תִּנְקֹו“ (מלכים א' ח', מא—מג) וספר שלם בתנ"ך, יונה, מוקדש לרעיון, שרחמי ה' נתונים במידה שווה לכל העמים, לעמים האליליים כמו לעם ישראל, וכשיונה הנביא התרעם על אלהיו למת חגן העיר ניגוה, אמר לו אלהים, „אֶתְּה חֲסֶף עַל-הַיִּקְוֹן אֲשֶׁר לֹא-עֲמַלְתָּ בּוֹ לֹא גִדְּלָתוּ, שְׁקֹן-לִילָה תִּהְיֶה וּבֶן-לִילָה אָבֵד, וְאֲנִי לֹא אֶחֹס עַל-נִינְיָהה קַעִיר הַגְּדֹלָה, אֲשֶׁר יִשְׁ-תְּבֶה תְּרַבָּה מִשְׁתִּים-עֲשָׂרָה רְבֹו אָדָם, אֲשֶׁר לֹא-נָנַע כִּין-וְיָמִינוּ לְשִׁמְאֵלוֹ, וְכֹהֶמָה רְבָהה זִי (יונה ד', י"א).

*

והדבר השלישי שהיה כרוך באמונת העם היהודי בעליונות הרוח —

היה חזונו לאחרית-הימים, שממנו צמחו האמונה המשיחית וכיסופי הגאולה הלאומית והאוניברסלית.

עם ישראל נתיחד עוד בתקופה קדומה בתפיסה היסטורית מקורית שלא היה דומה לה בכל עמי המזרח והמערב, לא בקרב עמי מצרים ובבל, הודו וסין, ולא בקרב יוון ורומא ויורשיהם באירופה עד זמננו החדש. עמנו לא צפה כשאר העמים הקדומים לאחור, לתוך הזזה האגדתי בעבר, שחלה ללא שוב, אלא הפנה מבטו לעתיד, לאחרית הימים, שבהם תימלא הארץ דעה כמים לים מכסים, והעמים יכתתו חרבותם לאתים ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה.

*

עם זה, הנאמן לעצמו, לא יזקק לדרכים שיטילו עליו תקיפים וחזקים — רק באשר הם תקיפים וחזקים. הוא יבזר לעצמו הדרך לחיים מתוקנים ולשלטון הצדק.

העם היהודי ראה את עצמו כמשך תקופה ארוכה כעם הנבחר, והיה לו יסוד מספיק לראיה זו — כל זמן שאבן-הבוזן היחידה של העם היהודי הייתה ההכרה הדתית-המוסרית. יהודי בן זמננו לא יתעלם עוד מחלקם הגדול והרב של העמים האחרים, בימים קדומים ובזמנים החדשים, בתרבות האנושית הענפה והמסועפת — במתשבה, בשירה, במדע, באמנות, בטכניקה, בתגליות גיאוגרפיות ובקידמה חברתית. ונדע לכבד המעשים הגדולים והיצירות המבורכות של כל העמים, אולם לא נתבטל ולא נשתעבד ולא נכיר בשום מרות רוחנית, רעיונית ומוסרית וזה, כשם שלא נדרוש לעצמנו מרות לגבי אחרים, לאור מצפוננו אנו נדרוך בשבילנו המיוחד.

*

העם היהודי הועמד בימינו מחדש בפני מפעל-בראשית; הפריית ארץ שוממה וקיבוץ גלויות, ומפעל זה לא יבוצע בלתי אם כל נכסי התרבות האנושית וערכיה החיוביים יהיו רכושו המלא של העם היהודי וכל דבר אנושי לא יהיה זר לו. ואין צורך לעם היהודי לראות עצמו כטוב שבטעמים, אבל אין לו כל יסוד לראות עצמו כנחות-דרגה, כי אינו נופל ביכלתו ובסגולותיו מאיזה עם שהוא. עליו ללמוד הרבה מהעמים המתוקנים בשטח

העשייה המשקית, הסידור הממלכתי, המחקר המדעי והכושר הטכנולוגי; אך ההבחנה בין טוב ורע ישאב מתוך הגניוס המוסרי שהבחיק בעם היהודי מאז היותו, ולא העם ולא דהה, והדרך הנאמנה לחירות, לצדק ולאחות הוא יסול בעצמו, מתוך עצמאות רעיונית ומוסרית מוחלטת — ללא שעבוד וללא חיקוי.

*

מתוך שליטה במכשירי המדע והטכניקה הפיסיים והחברתיים ומתוך מתח חלוצי של מגשימי חזון — לאומי ואנושי — יעצב העם העברי במולדתו המתחדשת דמות אומה למופת, שלא תבייש מורשת נביאיה, חכמיה ומדריכיה מאז ועד היום.

קיום עצמאות מוסרית ומחשבתית זו של העם היהודי מחייב מאמץ נפשי מתמיד לא פחות מקיום עצמאותו המדינית והכלכלית, כי בעצמאותו הרוחנית מתנקשים לא פחות מאשר בעצמאותו החמרית, והכוחות העומדים נגדנו במאבק האידיאלי הם עצומים ורבים לאין ערוך מאלה שעומדים נגדנו במערכות אחרות. אבל לא ניבהל; מאבק רעיוני לא הוכרע אף פעם בחיל ובכוח אלא ברז, ורוח ישראל לא ישקר, על כך עדים ארבעת אלפי שנות תולדותינו.

*

הקו המנחה בחינוכו של הצבא, הנוער והעם הוא יחודנו הלאומי, גם מבחינה מדינית וכלכלית וגם מבחינה מוסרית ורעיונית. היחוד הלאומי הוא מטרה ואמצעי כאחד. מטרה — באשר היחוד הוא זכות טבעית והיסטורית; אמצעי — באשר הוא חובה למילוי היעוד, וזוהי זכותו הטבעית וההיסטורית של כל עם לעמוד ברשות עצמו, ללכת בדרכו ולעצב חיו ודמותו בהתאם לסגולותיו, לצרכיו, לרצונו ולתבואו המיוחדים. ואין עם רשאי לוותר על זכות זו, כי העם הוא גם נתבע ומטל עליו יעוד. ורק מתוך חירות פנימית ונאמנות לעצמו יש לאל ידו לקיים יעודו ולבצע המשימות שההיסטוריה מטילה עליו.

*

היעוד של העם היהודי בתקופתנו, היעוד המיוחד הקופתנו זו בתולדות העם, הוא — שיבת השבות, קיבוץ-גלויות. אנו עומדים לאחרי שחי עלילות מהפכניות ומופלאות בתולדותינו: הידושה של מדינת-ישראל ונצחונות צבא-הגנה לישראל. אולם בעלילות אלה לא נתמצה התוכן המהפכני של התקופה החדשה, ואין הן משמשות אלא פתיחה והכשרה לעיקר שהוא — שיבת השבות.

*

אין זו הפעם הראשונה שהיהודים חוזרים לארצם ומחדשים קוממיותם הממלכתית. היה כדבר הזה לפני כאלפיים וחמש מאות שנה, בימי זרובבל, עזרא ונחמיה, כשגולי ציון חזרו מבבל תחת מלכי פרס והניחו יסוד לבית השני.

אולם שונה וגדול וקשה קיבוץ גלויות שבימינו משיבת-ציון ראשונה, בימים ההם היתה קיימת כמעט רק גלות אחת — גלות בבל, וגלות זו היתה צעירה, רק כשבעים שנה עברו מיום שהוגלתה מאדמת המולדת, והיתה קרובה לארץ, ורבים מהגולים היו קשורים בקשרי-משפחה עם השרידים בארץ, ומספר שבי הגולה לא היה רב — רק כחלק העשירי מאלה שעלו לארץ בשנתיים האחרונות, בספר עזרא נשתמרה סטטיסטיקה מפורטת, וכנראה מדויקת, מעולי בבל ומכל רכושם, סוסייהם, פרדיהם, חמוריהם וגמליהם, וכה נאמר:

כָּל תְּקֵל בְּאֶחָד — אָרְבַּע רְבּוּא אֲלֵפִים שְׁלֹשׁ-מֵאוֹת שָׁשִׁים, מִלְּבַד
עֲבָדֵיהֶם וְאִמָּהוּתֵיהֶם — אֵלֶּה שְׁבַעַת אֲלֵפִים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים
וְשִׁבְעָה, וְלָהֶם מִשְׁרָרִים וּמִשְׁרָרוֹת מֵאֹתָיִם, סוּסֵיהֶם שְׁבַע-מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים
וְשִׁשָּׁה, פָּרָדֵיהֶם מֵאֹתָיִם אָרְבָּעִים וְחִמְשָׁה, גְּמָלֵיהֶם אָרְבַּע מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים
וְחִמְשָׁה, חֲמֹרִים שְׁשַׁת אֲלֵפִים שְׁבַע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים (עזרא ב' סד-סז).

*

לא כן התפוצה בדורותינו, התפוצה היהודית בכללה אף היא עתיקת-יומין, וקדומה לחורבן בית שני ואף לחורבן בית ראשון, עוד במאה השביעית לפני הספירה האירופאית אנו מוצאים יהודים במצרים, יתכן שהוגלו שמה לאחר שהמלך יאשיהו נפל במלחמתו נגד פרעה נכה, בכל אופן ברור,

כי היהודים שירדו למצרים בימי ירמיהו, מצאא כבר ישובים יהודיים בערי תחפנס, נוף, מגדול ופתרוס שבמצרים. ביב, בשער הנגב של מצרים, היתה מושבה צבאית יהודית במאה הששית לפנה"ס, ואליה נצטרפו יוחנן בן-קרח "ושדי החיילים ושאריה יהודה", אשר לא רצו לשמוע בקול ירמיהו וירדו מצרימה.

עם חורבן מלכות יהודה קם מרכז יהודי גדול בבבל, שרק בחלקו חזר לארץ לאחר הצהרת כורש מלך פרס אשר העביר "קול פָּקֵל מְלֻכּוּתוֹ וְגַם פְּקֻדָּתוֹ לְאָמֵר — — מי קָבֵם מְקַל עִמּוֹ יְהִי אֱלֹהֵיו עִמּוֹ וְיַצֵּל לִירוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בְּיְהוּדָה וְיָבִין אֶת בַּיִת הַיְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" (עזרא א', א-ג) נענו לקריאה זו רק כחמשים אלף איש, וגלות בבל לא נתחסלה אלא הוסיפה להתקיים עד ימינו אלה.

מצרים ובבל לא היו הגלויות היחידות בימי קדם. בימי הבית השני רחבה התפוצה ונתפשטה בהרבה ארצות, בסוריה ובאסיה הקטנה היו יהודים עוד לפני תקופת החשמונאים, ובכתובות של דלפי, ביוון, מסופר על שחרור עבדים יהודים בתקופת מרד החשמונאים (150—170 לפסה"ג). ועוד כמה זמן לפני זה מתאונן יואל הנביא על צור וצידון וגלילות פלשת על אשר סכרו "גְּזִי יְהוּדָה וְכָנִי יְרוּשָׁלַיִם — — לְכָנִי עִינְוֵנִים לְמַעַן תִּרְחִיקֵם מֵעַל גְּבוּלָם" (יואל ד', ו). גם בדברי ישעיהו יש פסוק על פוזרי ישראל מעבר לים:

"וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף ה' שְׁנֵית יָדוֹ לְקִנּוֹת אֶחָד־שָׁאָר עִמּוֹ אֲשֶׁר יִשָּׂא מֵאֲשׁוּר וּמִמִּצְרַיִם וּמִפָּתָרוֹס וּמִכּוּשׁ וּמִצִּילִם וּמִשָּׁעָר וּמִתְּנַקֶּת וּמֵאֲי־תֵינִים" (ישעיהו י"א, א).

הגיאוגרף היווני סטרכון, שחי בימי הורדוס הראשון, מספר ש"העם היהודי הגיע לכל עיר ומדינה, ואין זה קל למצוא מקום בעולם הנושב שלא קלט מבני אומה זו או שלא נתפס על ידם". ופילון האלכסנדרוני שנולד 90 שנה לפני חורבן בית שני, אומר בספרו נגד פלאקוס: "הלוא ארץ אחת לא תכיל כל היהודים מפני מספרם הרב, ולכן יתורו להם מחיה ברוב הערים העשירות אשר באירופה ובאסיה, באי הים וביבשה, לעיר מחצבתם הם חושבים את העיר הקדושה, בה עומד על חילו בית המקדש

לאל עליון. ואת הארצות בהן התישבו אבותיהם ואבות אבותיהם מדורי דורות הנה מחבבים כמולדתם, שהרי בהן נולדו וגדלו.

התפוצה היהודית גדלה לאחר חורבן בית שני בכל חלקי העולם הישן והגיעה לכל הארצות באירופה, באסיה ובאפריקה, ועם התגלות העולם החדש — אמריקה ואבסטרליה — גפוצה גם שם, ולאחר הטבח האיום של יהדות אירופה על ידי הנאצים בימינו, עבר מרכז הכובד המספרי של תפוצות ישראל לארצות-הברית.

אין עם בעולם אשר גפוץ בכל הארצות כאשר גפוצו בני ישראל. גתקיימה בנו התוכחה הסרה והזועמת שבחורה: וְהִפְיָצָהּ ה' וְכָל-הָעַמִּים סָקְצָה הָעָרָץ וְעַד קֶצֶה הָעָרָץ — — — וּבְגוֹיִם הָהֵם לֹא תִרְצִיעַ וְלֹא-יִהְיֶה פְנוֹם לְכַף רִגְלָהּ, וְנָתַן ה' לָהּ שֵׁם לֵב בָּנוּ וְכָל-יֹדְעֵינֵם וְדַבְּרוֹן גָּפֶשׁ, וְקִיּוּ תִיָּף מְלֵאִים לָהּ כִּנְגַד, וּפְסַדְתָּ לְיָלָה יוֹסֶם, וְלֹא תֵאֱמִין דְּתִיָּף — — — מִפְסַד לְבָבָהּ אֲשֶׁר מִפְסַד וּמִפְרָאָה צִיָּנִיָּה אֲשֶׁר תִּרְאָה" (דברים כ"ח, כד-ס).

*

כל הנסיונות לשוב למולדת — ונסיונות אלה לא פסקו מאז הלך עמנו בגולה — היו מצומצמים ומוגבלים, ולרוב גם נידונים לכשלון כל זמן שזורים שלטו בארץ. והנה 1813 שנה לאחר הרס עצמאות ישראל האחרונה בימי בר-כוכבא ורבי עקיבא — קמה מחדש מדינת ישראל, ושפרי המולדת נפתחו לרווחה לכל הגפוצים.

קשה וכמעט אין אפשרות למצוא התחלת הדברים. מי ימנה ראשי העליה שהביאה ליסוד המדינה? עם יסוד מקוה-ישראל ופתח-תקוה הונחו היסודות הראשונים להתישבותנו ההקלאית המחודשת, אולם העליה היהודית קדמה לנסיונות ישוביים אלה, ובין בני הארץ ישנם בני הדור החמישי ויותר שנולדו בארץ. לפני מלחמת העולם הראשונה לא הגיע הישוב היהודי למאת אלף, ובשעת המלחמה אף נתמעט במידה ניכרת. אחר המלחמה נמצאו בארץ פחות מששים אלף יהודים. עד מלחמת העולם השנייה גדל מספרם פי עשרה, ובשעת הקמת המדינה, במאי 1948, הגיע לשש-מאות וחמישים אלף יהודים בערך. אולם בשנתים אלה עלו לארץ למעלה מארבע מאות אלף יהודים, ונשתנה לא רק הקצב והמספר — אלא חל שינוי

יסודי במהותה ובאפיה של העליה. גושים ארציים שלמים נעקרים כמעט כבת אחת מהגולה החורגת ונישאים למולדת המשוחזרת, מבולגריה ומתימן, מיוגוסלביה וממארוקו, מגרמניה ומאלג'יר, מאוסטריה ומטוניס, מתורכיה וממצרים, ומכמה ארצות אחרות.

*

קבוץ הגלויות הגדול ביותר נתקיים בצבא-הגנה לישראל. בימי המלחמה היו בצה"ל מתנדבים שהגיעו מעשרים ואחת ארצות באירופה, מארבע-עשרה ארצות באמריקה הצפונית והדרומית, מעשר ארצות באפריקה הצפונית, המרכזית והדרומית, מחמש ארצות באסיה (כורמה, הודו, סין, תימן ותורכיה) ומשתי הארצות בירכתי תבל — מאבסטרליה ומניו-זילנד. מסופקני אם היה אייפעס צבא קוסמופוליטי כזה. מספר מתנדבי חוץ לארץ בצה"ל היה רק בשורה ראשונה ורמז לבאות. עם הפסקת הקרבות פרצה העליה הגדולה — והחלה "יציאת מצרים" חדשה, לא ממצרים אחת אלא מבמה וכמה מצרים, ובחודש אחד עולים עכשיו יותר יהודים מאשר עלו במשך שנה בתקופת המנדט. עצם כמותה של עליה זו אומרת דרשני. בקנה מידה אמריקני הרי זוהי כמות עולים של 40 מיליון לשנה. בקנה מידה רוסי זוהי עליה של 53 מיליון לשנה. ספק אם היחה פעם תנועת עמים עצומה כזו — אם נביא בחשבון שעורי גדלה של מדינתנו הקטנה.

שיבת השבית היא העובדה והמשימה המרכזית של ימינו. בלעדיה לא תיכון עצמאותנו, ומדינתנו לא תקום. זכינו השנה למיליון הראשון בארצנו — מבחינה ידועה זהו המאורע הגדול ביותר בתולדותינו מאז נצחק המכבים, אבל אין זו אלא התחלה. בלי המשך רב-מידות ומהיר-קצב אין כל בטחון ואין טעם להתחלה זו.

*

איש אינו יכול להגיד מראש אם כל תפוצות ישראל יתכנסו או לא. אפשר לחלק תפוצות ישראל בימינו לשתיים: תפוצה שאינה רואה עצמה בגלות ואינה עומדת לעלות לארץ, ותפוצה שאינה יכולה ואינה רוצה להישאר באשר היא. כי חיה מרודים ועלובים ובלתי מובטחים, והם מתפרצים לעלות. הקו המבדיל בין שתי התפוצות אינו קבוע-ועומד ללא שינויים, ותפוצה

שרואה עצמה בתקופה מסוימת מובטחת ומרוצה ומעורה — מתהפך גורלה והיא מוצאת עצמה בגלות מרודה, כאשר קרה הדבר ליהדות גרמניה, וברגע זה לא חשוב הדבר אם השאננות של תפוצות גדולות בימינו מוצדקת לאורך ימים או לא. לגבי רצון העליה קובעת לא הפרוגנוזה של האידיאולוג, אלא ההרגשה של רוב אישי הקיבוץ היהודי. אין הרגשה זו תלויה אפילו אם היהודי הוא ציוני, בלתי-ציוני או אנטי-ציוני. ביהדות אמריקה לכל זרמיה קבועה ההרגשה, שאין לה צורך בעליה. ברור הדבר, שגם מארצות כגון אלה תיתכן וישנה עליה, המונעת בכוח הלוצי וציוני, אבל זוהי עליה אישית, עליה של יחידים, אם כי מספר היחידים יכול להגיע למאות ולאלפים.

*

המשימה הגדולה והדוחקת המוטלת עלינו בשעה זו היא כינוס התפוצות שאין להן ברירה, שאינן יכולות ואינן רוצות להישאר בגלות, ואם רק יש להן זכות יציאה — הריהן עולות ותעלינה לארץ בהמוניהן, התפוצה היהודית בארצות מזרח אירופה ובארצות האיסלם — רוצה ומוכרחה לעלות; יהדות זו בחלקה היא כלואה, ושערי היציאה סגורים בפניה. אולם כל אלה שהרשות בידם לצאת — מן ההכרח שיבואו לארץ, גם אם אין המדינה מוכנה עדיין לקלוט אותם. רובם הגדול של יהודים אלה הם מחוסרי כל, גם חסרי רכוש וזמן אשר נלקח מהם, וגם עשוקי חינוך ותרבות שלא גיתנו להם. הם נאלצים לעלות בלי אמצעים, בלי מקצוע, בלי השכלה, בלי הכשרה, בלי לשון, בלי ידיעת הארץ וערכי האומה. מתוך תחושה משיחית הם נוהרים באפיהם וברבבותיהם למדינת ישראל, והמאמצים הנדרשים לקליטתם הם גדולים וקשים ממאמצי המלחמה.

המשימה העליונה של קיבוץ גלויות מותנית בשני מפעלים התובעים מאמץ עליון של האומה: מפעל התישבותי ומפעל חינוכי.

אין תקנה לשבות העם בלי תקנה לשבות הארץ. הפרחת השממה, כיבוש איתני הטבע ביבשה, בים ובאוויר, מלאכת שיכון עצומה, מפעלי השקאה וכוח רחבי-מידות, בנין משק מסודעף ונושא עצמו בחקלאות ובחרושת — הם התנאים החמריים לקליטת העליה. אבל הקליטה החמרית,

המשקית בלבד לא תספון. משימת הדור לא תבוצע אך ורק במפעל שיכון ותעסוקה והתישבות ועבודה למאות אלפי עולים. לא על הלחם לבדו יהיה עם. והגליות המתחלפות ומתכנסות בישראל אינן מהוות עדיין עם, אלא ערב-רב ואבק אדם, ללא לשון, ללא חינוך, ללא שרשים וללא יניקה במסורת ובחזון של האומה.

*

העם היהודי הוא מהעמים המעטים בעולם. המקיים זה למעלה מאלפיים יחמש מאות שנה חינוך כללי, ואשר גם באבדן עצמאותו ומולדתו ובגדודיו בנכר שמר על חינוך בניו בעל בבת עינו.

אולם חלק גדול של העולים באים אלינו ללא ידיעת אלפא-ביתא, ללא סימן של חינוך יהודי או אנושי. שניים גרמו לכך: הזמן והמקום. הם ילידי תקופה חורבן והרס בעולם, תקופת מלחמות העולם והירידה החמרית והרוחנית הכרוכה בהודעזעות מוסדות תבל, והם יוצאי ארצות חשוכות, נידחות מדוכאות ועשוקות.

הקליטה הרוחנית של עליה זו, מיוזגה ועיצובה, הפיכת אבק ארץ זה לאומה תרבותית, יוצרת, עצמאית ונושאת חזון — היא מלאכה לא קלה וקשייה אינם קטנים מקשיי הקליטה המשקית. נדרש מאמץ אדיר, מוסרי וחינוכי, מאמץ מלווה אהבה עמוקה וטהורה לאיחוד נידחים אלה בתוך חברתנו, תרבותנו, לשוננו ויצירתנו. לא כגומלי חסדים — אלא כשותפי גורל.

*

גם החיל שעשינו אנתנו, ותיקי הישוב, החיל החמרי והרוחני, לא בעצו ידינו בלבד עשינוהו. — אלא גם קיבלנו מורשת יקרה מאבות אבותינו ועמדנו על שכם הדורות שקדמו לנו. נחלתנו זו היא נחלת העם היהודי כולו, ורק כנחלת העם כולו התקיים. בתוך העולים עשוקי-החינוך גנחזו כל אותן הסגולות והאפשרויות אשר עשו את בוני הישוב עד עכשיו למז שהם; ואין דבר שנעשה עלידינו עד עכשיו — בשטח הכלכלי, המדיני הצבאי והרוחני — אשר יבצר במשך הזמן גם מאת העולים האלה, אם הנ יקבלו מאתנו העזרה והטיפול שקיבלנו אנתנו.

מפעלי-חינוך זה. שבו תלוי גורל המדינה לא פחות מגורל העולים, לא יעשה בבתי-הספר בלבד. בלי ספק, הדור הצעיר החדש אשר יוולד פה או יגדל בתוכנו בתוך העליה החדשה, יתערה ויתמזג לא פחות מילדי הוותיקים. אולם אין אנו רשאים ויכולים לחכות עד שיגדל דור חדש. מפעל החינוך והמיוזג מן ההכרח שיחול על כל העולים לגיליהם השונים. התמורה העמוקה והמהירה שאפשר לחולל בילד, כמוכּן שאין לבצע אותה באותו הקצב ובאותה הקלות בעולה בוגר. אולם יש לנו מלבד בית-הספר מכשיר חינוכי אדיר אונים — זהו הצבא.

על צה"ל הוטלה המשימה החינוכית ביותר של דורנו: לשמור על בטחונה של מדינת ישראל. וראויה משימה זו שטובי צעירינו ימסרו לה כל כשרונם, מרצם וזמנם. אולם אין זו המשימה היחידה של צבאנו. שומה על צבאנו להיות גם כוח חלוצי, מחנך, בונה-עם וגואלי-שממה. מבלי שנהיה לעם מאוחד ונישע השממה בארץ — לא יכון בטחוננו. בעיית בטחוננו שונה מבעיית הבטחון של כל עם אחר בעולם, לא רק מפני שאנחנו מועטים מול מרובים, אלא מפני שאנחנו עדיין לא מהווים עם ועדיין אין לנו ארץ. אדמה שוממה, חרבה וריקה בתשעים אחוז משטחה — אינה ארץ, ואוכלוסין שאינם יודעים איש שפת רעהו ואין הם מעוררים בתרבות האומה ובידיעת הארץ ואינם צמודים ודבוקים בחישובי תרבות משותפת וחזון לאומי — אינם עם המסוגל לעמוד ביום צרה בפני אויבו וצורריו. לא מתוך אהבת „מותרות" קבענו חוק שירות-בטחון שאין דומה לו בארצות אחרות, חוק המחייב כל גער ונערה בני שמונה-עשרה בהכשרה חקלאית. כשהוכנס חוק שירות-הבטחון לכנסת לפני שנה (כ' באב תש"ט) הוסבר הדבר, שצבאנו מן ההכרח שיהא קטן, כי מספרנו מועט, וכוח האדם שלנו דרוש למפעלי פיתוח, לקליטת עולים, ליצירה משקית ותרבותית — שהם הפקידו היסוד של מדינתנו, ולכן בעיית הבעיות של צבאנו היא איכותו העליונה. כל הידיעות הטכניות והמקצועיות שיש לכל צבא מתקן בעולם, כל הסגולות הפיסיות והנפשיות הדרושות לכל חייל, כל השכלולים האירגוניים המעלים את יכלתם הקולקטיבית של

כוחות-הבטחון — כל אלה דרושים לנו לא פחות מאשר למדינה אחרת. אך אלה בלבד לא יספיקו לנו, כי בתוקף מצבנו המיוחד, הגיאוגרפי וההיסטורי, מן ההכרח שצבאנו יוסיף על כל אלה גופך השוב משלו, וזהו הנוסף החיצוי. רק בהעלאת יתרוננו המוסרי והאינטלקטואלי לשיא יכלתו, ימלא צבאנו יעודו בקיום בטחון המדינה.

*

באותה ההסברה לחוק שירות-הבטחון הודגש הדבר, שאין לראות הכושר החלוצי כמונופולין של שבטים "מיוחדים" בתוכנו. "חלוציות אינה נחלת יחיד-סגולה ועילויים, היא גנוזה בנפש כל אדם ואדם. בכל איש ואיש חבויים כוחות וסגולות ואוצרות רוחניים, שרק מעטים מהם באים לידי גילוי. הלחץ של צרכים היסטוריים ופעולת חינוך מכוננת, היודעת למצוא מסילות ללב אדם ולגנוזי נשמתו, מסוגלים להערות, לגלות ולהפעיל בכל איש ואיש המעיינות המפכים בו בסתר ולהעלות כל אדם לדרגה הגבוהה ביותר של גבורה חלוציות. כל מפקד צבאי מוכשר יודע סוד זה, ובידו להפוך צבאו המורכב מבני בשר ודם פשוטים — לצבא גיבורים. החיטש ההיסטורי שהדריך אותנו בארץ, פילס נתיב למעינות החלוציים, שהיו גנאים בנוער היהודי בעיירות ליטא, פולין, גליציה, רומניה ואמריקה. העליה שתבוא בשנים הקרובות, תהיה בחלקה הגדול מארצות המזרח, מארצות האיסלם ומארצות אסיה ואפריקה. בארצות אלו לא היו לקיבוצים היהודיים במשך הדורות האחרונים אמצעים ואפשרויות לינוק בשפע מאוצרות-התרבות האנושיים והיהודיים, אפילו באותה מידה שניתן ליהודים באירופה."

"אך אין יסוד להנחה, שיהודי צפון אפריקה, או תורכיה, מצרים, פרס או ערן, שונים במהותם ויסודם מיהודי ליטא, גליציה ואמריקה. גם בהם גנאים מעיינות עשירים של יכולת חלוצית, מעיינות של גבורה ויצירה, אם נשקיע גם פה חלק מן המאמצים שהשקענו בנוער היהודי בארצות אירופה — נקבל אותן התוצאות המבורכות."

ועל צבא הגנה לישראל הוטל להיות בית-היצר לחלוצי האומה והמכשיר התרבותי למיווג הגלויזות, איחודן ועלייתן התרבותית. הלהג

התפל של המקטרגים על הצבא, שהוא מטבע הדברים מכשיר לטמטום, קרייריזם, בטלה, התהדרות וכו' — אל ידריך מנוחתנו. מסגרת הצבא, כמון מסגרות אחרות — אפייה ומהותה תלויים בתוכן ששמים בתוכה, ועלינו שומה למלא מסגרת זו תכנים חלוציים ותרבותיים, שיש בהם כדי בנין עם ויצירת מולדת.

על צבאנו להקנות לנוער הנתון להדרכתו — החל מגדודי הנוער ומעלה — ערכי יסוד של נקיון פיסי ומוסרי, ידיעת הלשון והארץ, זריזות גופנית ורוחנית, אהבת מולדת ונאמנות חברית, עוז-רוח ויזמה יוצרת, משמעת וסדר, פזש"ר-עבודה ויצר חלוצי — נוסף על הערכים הצבאיים והמקצועיים הדרושים לצרכי בטחון במזגן המצומצם.

•

צבא-הגנה לישראל מונה רק כשנתיים, אולם צבא רך זה אינו אלא נצר מגזע צבאי עתיק-יומין, אחד הצבאות העתיקים ביותר בעולם. ההיסטוריה הצבאית היהודית ימיה כימי העם היהודי, ומונה כארבעת אלפים שנה. אברם העברי עשה מלחמה עם כדרלעומר מלך עילם ותדעל מלך גויים ואמרפל מלך שבער ואריוך מלך אלסר להציל את קרוביו אשר נפלו בשבי. במלחמת תשעת המלכים בעמק השדים (בראשית י"ד), מלחמתו הראשונה של העם היהודי באה מיד אחרי יציאת מצרים — זו היתה המלחמה עם האויב המסרתי של ישראל, עם עמלק, ובראש המלחמה עמד המצביא הראשון בישראל — יהושע בן-נון, והמלחמה ניטשה ברפידים, באותה הסביבה שבה נערך הקרב האחרון של צבא-הגנה לישראל בימינו, הקרב על שחרור הגלב מידו המצרים בסוף 1948.

ואחרי המלחמה ברפידים נלחמו צבאות ישראל בכנעני ובאמורי, במזאב ובאדום, בפלשת ובארם, במצרים, באשור, בבבל ובערב; ביוון וברומא, וההיסטוריה הצבאית לא נסתיימה עם חורבן הבית ולא עם תבוסת בר-כוכבא. במאה השביעית אחרי הספירה הנוצרית עוד נלחם צבא יהודי בכרית עם פרס תחת המפקד בגימין מטבריה בצבא הביזנטי, ובסוף המאה האחת עשרה, בשנת 1100, נלחמה חיפה היהודית בנוסעי הצלב, ורק לאחר שהצי החנציאני

צר על חיפה מהים וצבאו של טאנקרד סגר על חיפה מהיבשה. נפלה חיפה היהודית אחרי קרב נואש של שבועיים.

*

הצבא היהודי היה תמיד, מלבד במקרים מועטים, צבא עממי. הלוחמים היהודים בימי יהושע בן-נון היו אלה אשר יישבו הארץ ובנו אותה. עם לוחם כבש הארץ — ולא חיילים שנכנסים מלחמה בעד בצע. החטא החמור ביותר בצבא ישראל היה לקחת „מן החרם“ ולשים שלל האויב בכליהם של אנשי הצבא. שוד צבאי זה נחשב להפרת הברית ולמעשה נבלה, ועל חטא זה בא על ענשו עכן בן כרמי משבט יהודה מידי יהושע בן-נון בכל חומר הדין — עונש מוות והחרמת רכושו, והמקום שבו נעשתה הנבלה נקרא עמק עכור „עד היום הזה“ (יהושע ז). צבאו של יהושע בן-נון היה בעצם צבא של מתישבים, וכאשר עתניאל בן קנז, אחי כלב, לכד את דביר והיא בארץ הנגב, „הסיתה“ עכסה, אשתו של עתניאל, בת של כלב, את בעלה לשאול מאח אביה גולות מים — „כִּי אָרַץ הַנֶּגֶב נִתְּנָה לִי — וַיִּפְּוּ לָהּ כָּל־בְּתוּלֵי עַלְיוֹת וְאֵת גְּלוֹת תַּחְתֵּיּוֹת“ (שם, ט"ו, י"ט). זה היה אולי „נח"ל" הראשון בצבא ישראל, שניסה לסדר השקאה בנגב.

לא לחינם הוזכרו היהודים לשמור על עץ השדה — גם בימי מלחמה ואפילו בשעת מצור. „כִּי-תִצּוֹר אֶל-עֵיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עִלְיָהּ לְתַסְּפָה — לֹא תִשְׁחִית אֶת-עֵצָהּ לְנִדַּח עֲלֶיהָ גִבְעוֹן, כִּי מִסְּפֵי תֹאכְל, וְאוֹתוֹ לֹא תִקַּח, כִּי הָאָדָם עַץ הַשָּׂדֶה, לְבֹא מִסְּפִיךָ בְּמִצּוֹר“ (דברים כ', יט). גם חוקי הגיוס שקבע משה רבנו מוכיחים שצבא ישראל היה צבא עממי. „וְהָיָה בְּקָרְבָּנְךָ אֶל-הַמִּלְחָמָה — — — וְדָרְרוּ הַשָּׂרִיסִים אֶל-הָעַם לֵאמֹר: מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַּיַּת-הַקֹּדֶשׁ וְלֹא חָנְכוּ — יִלָּךְ וְיָשֵׁב לְבֵיתוֹ. מִן-יָמוֹת הַמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִחַנְקֵנוּ, וְמִי הָאִישׁ נָשַׁע בְּרָם, וְלֹא חָלְלוּ — יִלָּךְ וְיָשֵׁב לְבֵיתוֹ. מִן-יָמוֹת הַמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִמְלָצֵנוּ, וְמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא לָקַחָהּ יִלָּךְ וְיָשֵׁב לְבֵיתוֹ, מִן-יָמוֹת הַמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקְחֶנָּה“ (דברים כ', ב-ו). ומפני שזה היה צבא עממי, וכל העם היה לוחם, לא רצו שישתתפו במלחמה מוגי-הלב, וגם זה היה אחד מחוקי הגיוס של משה רבנו: „וְיָסְפוּ הַשָּׂרִיסִים לְדַבֵּר אֶל-הָעַם וְאָמְרוּ: מִי הָאִישׁ

תִּירָא וְרַךְ טַלְכָּב - יִלָּךְ וְיָשֶׁב לְבֵיתוֹ, וְלֹא יִמַּס אֶת לִבָּב אֶתְיוּ קְלָכְבוֹ”
(שם, שם ח).

על חוקי גיוס אלה של היהודים הקדומים אמר בסוף הבית השני אחד מגדולי החכמים, רבי יוחנן בן זכאי: „בוא וראה כמה חס המקום על כבוד הבריות. הירא ורך הלבב כשהוא חוזר יאמרו: שמא בנה בית, שמא גטע כרם, שמא אירש אשה, וכולם היו צריכים להביא עדותם, חוץ מן הירא ורך-הלבב, שעדיין עמו: שמע קול הגפת-תריסין — וגבעת, קול צהלות סוסים — ומרתח, קול תקיעת קרנים — וגבהל, רואה שימוט סיפים — ומים יורדים בין ברכיו...”

פיטורים אלה מן הצבא לא באו מתוך הקלת ראש בתפקיד האחראי המוטל על הצבא, אלא להיפך, למען חזק המוראל שלו ולשחררו מאלמנטים שאינם יכולים להתמכר לגמרי לשליחות הצבאית אם מתוך קשרי משפחה חרשים או מתוך עניני משק בלתי מסודרים — או מתוך חולשה נפשית אורגנית. שאין להתגבר עליה. לאחר שגוקה העם הלוחם מאלמנטים לא רצויים אלה — היו מקיימים בצבא משמעת חמורה, ואותיים באמצעים חריפים נגד בורחים משדה הקרב. כי „תחילת נפילה — ניסח” ומשום כך היו מעמידין לפני העם ולאחוריו „זקיפין מזוינים בכשילים של ברזל בידיהם. וכל המבקש לחזור — הרשות בידם לקפח את שוקיו”.

פיטורים מצבא העם מטעמים משקיים או משפחתיים היו נעשים רק במלחמת רשות, אבל במלחמת חובה, כשעם ישראל היה מותקף, היו „הכל יוצאין, אפילו חתן מזהדרו וכלה מהופתה”, כי חובת ההגנה על העם מהתקפת חוץ היתה חלה על כל איש ואשה בלא יוצא מן הכלל.

*

צבא סדיר לא היה בישראל עד תקופת המלכים. שאול היה הראשון אשר אשר הקים צבא-קבע של שלושת אלפים איש: „וַיְהִי עִם-שָׁאוּל אֲלָפִים קַמְקָמָשׁ וְקָטָר בֵּית-אֵל. וְאֶלָּף הָיוּ עִם-יֹנָתָן קָגָבַעַת בְּנֵי-נִסִּין, וְיִתָר טַעַם שָׁלַח אִישׁ לְאֶהֱלִיָּהוּ (שְׁמִיָּא יִגַּב) שְׁלַמָּה הַמֶּלֶךְ הַקִּים גַּם צְבָא פְּרָשִׁים - שְׁנַיִם עָשָׂר אֲלָף אִישׁ.

לשיא שכלולו בימי בית ראשון הגיע הצבא בימי גדול מלכי יהודה — המלך עזיהו (עזריה) בן אמציה, שמלך באמצע המאה השמינית לפסה"ס — בן זמנו של ירבעם השני בן יואש. שני המלכים האלה הרחיבו גבולות ישראל כאשר לא היה הדבר מיום היפג הממלכה המאוחדת אחרי מות שלמה. ירבעם הרחיב גבול ישראל בצפון והשיב את דמשק וחמת לישראל, ועזיהו מלך יהודה הרחיב גבול ממלכתו בדרום. הוא נלחם בפלשתים בגת, ביבנה ובאשדוד במערב א"י, ובערבים היושבים בגור בעל המעוננים במזרח הארץ. הוא לא רק הרחיב הגבולות אלא פיתח הארץ, בנה ערים חדשות בשטחים אשר כבש, הרחיב השטח החקלאי, סידר השקאה בארץ התרבה בדרום וטיפח גידול צאן ובקר ומטעי הר. „וַיִּבְנֶן מְגִדָּלִים בַּמִּדְבָּר וַיִּבְנֶן בְּרוֹת רְבִים כִּי מְקַנְהוּ-רַב הָיָה לוֹ וּבִשְׂפֵלָה וּבְמִישׁוֹר, אֲפָרַיִם וְכַרְמִים וְגִבְרִים וּבְכַרְמֶל, כִּי-אֵהָב אֲדָמָה הָיָה“ (דברי הימים ב' כ"ו, י'). אחד ממפעליו הראשיים היה בנין אילת. עוד שלמה המלך העריך חשיבותו הרבה של מפרץ ים סוף בשביל המשק והמעמד של ממלכתו. הוא פיתח וניצל מכרות הנחושת שבערבה הקים בית-חרושת להתכת הנחושת בעציון-גבר, אשר על יד אילת (בית-חרושת זה נתגלה לפני שנים אחדות בחפירות של הארכיאולוג היהודי האמריקני גלסק).

שלמה גם העריך חשיבות הים והספנות. „וַאֲנִי עָשִׂה תַּמְלָךְ שְׁלֹמֹה בְּעֶצְיוֹן-גִּבְר אֲשֶׁר אֵת אֵלוֹת עַל-שָׁפַת יַם-סוּף בְּאֶרֶץ אֲדוֹם“ (מלכים א' ט', כו). אולם לא היו בישראל או מלחים יודעי ים ושלמה היה נאלץ להיעזר בשייטים הפנענים של בן-בריתו חירם מלך צור. אולם אילת לא נשארה זמן רב בידי היהודים. בימי יורם בן יהושפט „בִּשְׁשָׁע אֲדוֹם מִתַּחַת יַד-יְהוּדָה וַיִּמְלִיכוּ עָלֵיהֶם מְלָךְ“ (מלכים ב' ח', כ) ואילת שבה להיות עיר אדומית ורק לאחר שהמלך אמציה בן יואש „הִקָּה אֵת אֲדוֹם בְּנֵי מֶלֶךְ עַשְׂרָת אֲלָפִים וְתַפְשׁ אֶת-הַסְּפֵלַע בַּמִּלְחָמָה“ (שם י"ו, ז). עלה בידי בנו עזיהו להגיע עד קצה הערבה בדרום, והוא בנה את-אילת והשיבה ליהודה. יחד עם מפעלי ההתיישבות והפיתוח והרחבת הגבולות שם מלך גדול זה לבו לכיצור בירת ממלכתו. „וַיִּבְנֶן עֲזִיָּהוּ מְגִדָּלִים בְּיְרוּשָׁלַיִם עַל-

שֶׁעַר הַסֶּנֶה וְעַל-שַׁעַר הַנָּיָא וְעַל-הַמִּקְצוֹץ וְיִחְזַקְסָם (דברי הימים ב' כ"ו, ט). אולם מפעלו המרכזי של מלך זה — היה שכלול צבאו מבחינת האידיגון והויון. לא היה לפניו מלך בישראל אשר הגדיל לעשות כמוהו בחיזוק כוחות הבטחון ובהגברת יכולתם הקרבית. תחת אשר בימי שאול לא נמצא הרש בכל ארץ ישראל, כִּי אָמְרוּ פְּלִשְׁתִּים מִן יַעֲשֵׂוּ הָעֶבְרִים תָּרֵב או תַּנִּית — — וְהָיָה בַיּוֹם מְלֻחָמָת. וְלֹא נִמְצָא תָּרֵב וְתַנִּית בְּיַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר אֶת-שָׂאוֹל וְאֶת-יֹונָתָן (ש"מ יג, יס—כב), דאג המלך עזיה שלצבאו היהודי יהיו כל מיני הנשק שהיו ידועים אז למצרים ולאשור ולארם ולכל העמים מסביב, וגם שכלל כלי נשק חדשים והקים הארטיילריה העברית הראשונה בדברי ימי ישראל: „וַיַּעַשׂ בַּיְדוֹ שְׁלֵלִים חֲשִׁבֹנֹת מִתְּשֻׁבָּת חוֹשֵׁב, לְהָיֹות עַל-הַסִּבְדָּלִים וְעַל-הַסִּבְדָּת לִירוֹא בַחֲצִים וּבְקַבְּנִים וְדָלוֹת — וַיַּצֵּא שְׁמוֹ עַד לְמִרְחֹק כִּי-הִפְלִיא לְהַעֲזֹר עַד כִּי תִּקַּץ (דברי הימים ב' כ"ו, טו).

סופר דברי הימים נותן מספר צבאו של עזיהו „שֶׁלֶשׁ מֵאוֹת אָלֶף וְשִׁבְעַת אֲלָפִים וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת עוֹשֶׂה מְלֻחָמָה בְּכֹחַ הַיָּד לְעֹזֵר לְמִלְחָמָה עַל הָאוֹיֵב (ש"מ, ש"ב). יתכן שמספר זה הוא מופרז, ויותר נראה המספר השני שניתן באותו מקום „כֹּל מִסְפַּר רְאֵשֵׁי הָעָכוֹת לְגִבּוֹרֵי הַיָּד אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת (ש"מ, ש"ב), אולם ממעשי תקפו וגבורתו ומהתפשטותו של עזיהו בארץ הפלשתים במערב, בשטח הערבים במזרח ובאדום בדרום — ברור שהיה לו צבא גדול, וכחו של הצבא לא היה רק בכמותו, אלא גם בצידו המשוכלל. „וַיִּבְּן לָהֶם עֲזָרְיָהוּ לְכָל-הַעֲבָא כְּגִזִּים וְרַפְּחִים וְכוּכָעִים וְשָׁרְיֹוֹת וְקִשְׁחוֹת וְלְעֲבָדָיו קְלָעִים (ש"מ, ש"ב, יד) — אלה הם כל מיני הנשק האופנים סיבי והדפנסיבי שהיו מצויים בתקופה ההיא וזמן רב אחר כך.

גדולתו היחידה במינה של עזיהו המלך היה בזאת, שהוא ידע למזג ולאחד מפעלי ישוב ופיתוח והשקאה עם פעולות צבאיות ומלחמתיות, ואין זה פלא שהוא זכה לכך, שתולדות חייו המלאות (וַיִּנְתֵּר דְבָרֵי עֲזָרְיָהוּ הָרֵאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרֹנִים — ש"מ, ש"ב, כב) יכתבו על ידי ישעיהו בן אמוץ הנביא, אולם ספר זה, ככל ספרי מלכי יהודה וישראל, לא הגיע לידינו.

המקרה הקלאסי בתולדותינו של הצמדת העבודה להגנה בתארו
כשיבת ציון הראשונה, בימי עזרא ונחמיה. השבים הראשונים מבבל מצאו
„חומת ירושלים מפרצת ושעריה נצתו באש“ (נחמיה א' ג), ויגשו תחת
הנהגת נחמיה בן חכליה לבנות חומת הבירה ושעריה.

אף כששמעו שזנאי ישראל, סנבלט וטוכיה וקערבים וקעמנים
וקאשדודים כי עלתה ארוכה לחמות ירושלים, כי נתלו הפרצים להסתם —
לחר להם מאד. ויקשרו כלם יחדו לבוא להלחם בירושלים. ואז צויה
נחמיה להמשיך בבנין „והבונים איש חרבו אסורים על-סתניו ובונים“.
וכך מספר נחמיה בזכרונותיו: „ויהי מן-היום שהוא — חצי יצרי עושים
בטלאכה ונצנים מתויקים השגנים וקרמחים וקשחות וקשרינים — — —
הבונים בחומה והקשאים בסבל עמשים; קצתת ירו עשה בטלאכה, וקצתת
מתקנת השלח — והיו-לנו הלילה משמר והיום קלאכה, ואין אני ואנשי
וערי ואנשי המשמר אשר אצרי — אין-אנחנו פשטים בנדינו“ (נחמיה ד').

*

על דורנו אנו הוטלה מחדש המעמסה הכפולה של שבי ציון הראשונים —
ובקנה-מדיה גדול פי כמה. לא חומת ירושלים בלבד — אלא שממת הארץ
שומה עליו לבנות ולהפריה. ורובות ומאות אלפים של שבי גולה עלינו
ללמד קשת ומלאכה — למען יקום עם שידע לחונן הריסות ארצו ולהגן
עליה מפני צר ואויב.

המסגרת של צבא-הגנה לישראל לא תוכל להיות רק מסגרת להתישבות
ולכנין. במסגרת הצבא ירכשו העולים הצעירים דעת הלשון והארץ,
ובמסגרת הצבא יתאמן הנוער לבנות השממה ולהקים ישובי ספר ומפעלי
כיבוש בערבה, במבואות ירושלים, בשפלה ובהר, ובחיל-הים ובחיל-האוויר
ילמדו להשתלט על איתני הטבע בים ובאוויר.

לא כל העולים יאחזו במסגרת הצבא, והישוב הציניכלי אינו פטור אף
הוא מחמשימה המרכזית של דורנו — קליטת העולים, החמרית והרוחנית.
כל המסגרות הישוביות, בכפר ובעיר; קיבוצים, מושבים, מושבות,
קואופרטיבים, חברות מסחריות, הסתדרויות פועלים, אירגוני בעלי
מלאכה, התאחדויות איכרים ובעלי חעשיה, איגודי מקצועות הפשיים.

עיריות ומועצות מקומיות, וכל איש ואשה בישוב: פועל, פקיד, רופא, מורה, סופר, קבלן, בעל בית חרשתן, סוחר זמנהל משק — נתבעים להושיט יד־אחים נאמנה לקליטת העולים, להדרכתם, לחינוכם, לסידורם ולהשתרר־שותם בארץ. מאמצים אלה ידרשו מאתנו לא שנה ולא שנתיים, אלא לאורך ימים וללא ליאות, במתיחות גוברת. זהו היעוד העליון של תקופתנו. בכור ההיתוך של אחיה יהודית ומשמעת צבאית יצורף בלילה־אדם הזרם מגלויות־נבר, יווקק ויטוהר מסיגין הזרים הנפסדים, ימחקו המוזיצות העדתיות, ותאושל אחדות נאמנה של אומה מחדשת נעוריה, יונקת מעבר עתיק־יומין, גדול־עלילה ורב־מאבקים, גבנית ומתעלה בעבודה חלוצית ובת־חורין, באורת ברוח גבורה, עוז ותעצומות, וצמודה לחזון אחרת־הימים שהגיעה תקופת ביצועו.

ה' בתמוז תש"ו — 20.6.1950

עניני הבטחון

בישיבה המאה וחמישים וארבע של הכנסת הראשונה

הפעם עליתי על הבמה לדבר כשר־הבטחון, ורק כזה בלבד. הוויכוח על התקציב הוא הזדמנות מתאימה לבירור כולל של כל עניני המדינה וכל משרדי הממשלה, לרבות המשרד שאני מדבר עכשיו בשמו, ואם מתווכחים אחדים הרחיבו את היריעה ועשו גם חשבון אישי — הרי זה טעמם וזו זכותם, וכבר אמרתי בהזדמנות אחרת שאין עיני צרה במחקריו הביוגרפיים של חבר הכנסת בנטוב וחברי מפלגתו הרוצים ללכת בעקבותיו בדיונים בכנסת. — יבושם להם, בהרצאתו המאלפת של חבר־הכנסת בנטוב על אישיותו של שר־הבטחון היו גם שתי הערות לענין, ועליהן אעמוד כאן. הוא סיפר שביקר באילת ומצא שם שתי משתלות, אחת של משרד־החקלאות ואחת של משרד־הבטחון. האם לא תרגז ארץ על בזבז זה? ובכן, רבותי, אף אני הייתי באילת, לפני ידיו בנטוב, וכשבאתי לשם

שוב אחרי יסוד המדינה — לא מצאתי אף משתלה אחת. אבל מצאתי שם יהודים לבושי-מדים ששלחתי שמה, ואמרת לי להם: אם כי לפי החוק הצבאי בעולם אין חיילים חייבים לעשות משתלות במדבר, אבל חיילים בצבא-הגנה לישראל חייבים על כך. ושמתתי שנמצא „משוגע“ אחד בחיל-ההנדסה שהקים עוד מקודם משתלות במחנות צבא-הגנה לישראל. ו„משוגע“ זה לא נח ולא שקט עד שהקים משתלה באילת, שלא דאתה דבר כזה מאז ששתי-מי-בראשית.

כשבאתי בפעם השניה לאילת לאחר יסוד המדינה, מצאתי משתלה. זו של חיל ההנדסה לצבא-הגנה לישראל. הצטערתי שהיא קטנה כל כך. ושמתתי שיש לנו „משוגעים“ ממין זה בצבא-הגנה לישראל, אם כי אין בנטוב מכנים אותם למתנה החלוצי של ד"ר סנה. איתו „משוגע“ הקים משתלה גם בעין-חוסוב בערבה, וחבל שמר בנטוב לא היה שם. וטוב הדבר שמשרד-החקלאות לא הסתפק במשתלה של הצבא והקים עוד משתלה באילת — ותבוא עליו ברכה. ואם יבואו יהודים שאינם ממשרד-הבטחון וממשרד-החקלאות ויעשו משתלה שלישית באילת — אחזק ידיהם. תרבינת משתלות בנגב — זוהי תפארתנו בדרך שאנו הולכים בה.

ולמר בנטוב יש קובלנה שניה: הוא שמע שחיל-ההנדסה בנה כביש לעין-חוסוב. אני רוצה לאשר השמועה „הנוראה“ שהגיעה למר בנטוב. חיל-ההנדסה לא בנה כביש לעין-חוסוב — אלא עשה יותר מזה: תיקן כל הדרך מבאר-שבע ועד אילת. ואני מודה באשמה זו. מר בנטוב גילה חטא כבד בעבודה זו: חיל-ההנדסה העסיק בעבודתו פועלים שכירים. אני מודה גם באשמה זו. לא ידעתי עד עכשיו שאסור לצבא להעסיק בעבודתו פועלים שכירים. בכל אופן לא קראתי על החלטה כזו בשום מועצה של הקיבוצים, המוסיפים להעסיק עבודה שכירה גם לאחר פירסום החלטותיהם נגד עבודה שכירה. אני רק מצטער שמר בנטוב קיפח שכרו של הנוער החלוצי בעבודה זו, חלקו של נח"ל וגדנ"ע, שיש להם חלק לא קטן בתיקון הדרך במדבר. ואין הצבא צריך להתנצל כלל על התקינת דרכים במדבר, — הוא אחראי על כך. זהו אחד המבצעים החלוציים ביותר של צבאנו —

ואין על מה להתבייש, אם גם פעולה זו עוררה משום-מה חמתו של מר בנטוב.

*

הנאם השני שעמד על עניני בטחון בוויכוח על התקציב היה חבר הכנסת מרידור. הוא הכריז שהיה מוכן לקבל על עצמו לקצץ תקציב הבטחון עד 50% — אילו ניתנו לו שלושה תנאים: אילו היה צבאנו חונה על הירדן, אילו ירושלים לא היתה מחולקת, ואילו עבדאללה לא היה קרוב. אני הייתי, רבותי, מקטין תקציב הבטחון במאה אחוזים — אילו חונן נביאנו על שלום עולמי היה מתקיים בימינו וגוי אל גוי לא היה נושא חרב. מכיון שחזון זה הוא עדיין הלכתא-למשיחא, הריני מעיז לחלוק על דבריו של מרידור. גם אילו עמדנו על הירדן — לא היה משתנה המרחק בינינו ובין עבדאללה. חבר הכנסת מרידור התאונן על כך שיש הוסר תכנון בשטח הבטחון, וששר-הבטחון מטופל יותר מדי, לאחר שהוא גם ראש-הממשלה וממלא-מקום שר-החוץ וגם ממלא-מקום שר העבודה והביטוח העממי. — אם כי בפרט זה טעה, וחברי קפלן הוא ממלא-מקום שר-העבודה, אבל צדק מרידור באמרו, שגם למר בן-גוריון אין יותר ממוח אחד. אם-כי אני אסיר תודה לקדוש-ברוך-הוא על המוח האחד, בקורתו של מר מרידור בנקודה זו אינה לגמרי משוללת יסוד. אני רוצה להזכיר לכנסת שמעל במה זו הבעתי כבר פעם תקוותי שיעלה בידי להשתחרר מעול תיק הבטחון, ואני מצטער צער רב על שעד היום הזה לא ניתנה לי הזדמנות לעשות זאת: אמנם, עלי להוסיף שגם אילו הייתי נשאר ראש-הממשלה בלבד — הייתי מוכרח לטפל ברצינות גם בעניני-חוץ וגם בעניני-בטחון, גם מבלי להיות שר-הבטחון או ממלא-מקום שר-החוץ, שאר הטענות של מר מרידור נשנו בתריפות יתירה עליידי חברי-הכנסת בן-אהרן. מר בן-אהרן טען, שעניני-הבטחון הם מיסטריה, והם פטורים מכל אחריות ציבורית. יש בעניני בטחון שלטון יחיד, יחיד שאינו משתלט, אינו יודע, אינו מסוון, אינו מדריך, ובאותה נשימה הוסיף בן-אהרן, ששר-הבטחון זה, שאינו יודע ואינו מסוון — „בנה הצבא מן המסד ועד הספחות על יסוד מושגים זרים, בלתי-

ישראלים, מנוגדים ליסודות של המציאות שלנו, של הנסיון; וכל הערכים שלנו, ערכי ההגנה, ההתיישבות, התנועה החלוצית, הולכים וזמהמוטטים בתוקף הבנין הור והמנוגד שהוקם על-ידי שר-הבטחון במדינה.

„הממשלה הזאת — מתאונן בן-אהרן — מחזיקה צבאה בקסקטין, לא בספר, לא בנגב, לא כתוספת כוח לישובים, אלא במרחק נבדל, ואיש אינו יודע לשם מה“. והוא שואל: האם הממשלה הזאת חושבת באמת שיש לאל ידה להקים כוח מגן יותר נאמן מבחינה תקציבית ויותר מושרש מאשר ישובי ספר?

איני יודע מאין שואב בן-אהרן ידיעותיו על הצבא. הוא חבר ועדת-הבטחון שבה מתבררים הדברים בירור עניני, וטענות אלו שנשמעו פה לא הובאו לשם אף פעם. נתקיים גם בירור על תקציב הבטחון בישיבה משותפת של ועדת-החוץ-והבטחון ועדת-הכספים, והוויכוח היה ממצה ומעמיק, ולא נשמע באותה ישיבה אף שמץ מהקטרוג הזועם הזה של בן-אהרן. בכנסת אין אפשרות לבירור מפורט של בעיות הבטחון, כזה בעשה מזמן לזמן בוועדת-החוץ-והבטחון, אולם אני רואה זאת כהזדמנות נאותה למסור לכנסת סקירה מקיפה וכוללת על התפתחותו של צבאנו ובעיות-היסוד של בטחוננו.

*

איני יכול להתחיל סקירתי „מאז שר-הבטחון הזה שליט על הענינים האלה“, כפי קביעתו של מר בן-אהרן, כלומר מדצמבר 1936 ואילך. מאז הוטלה על יושב-ראש הסוכנות היהודית באופן מיוחד האחריות על עניני ההגנה ונמסר לו תיק הבטחון, ומאז הוא מאחד בתוכו שני תפקידים, שלדעת חברה-הכנסת מרידור אינם מתישבים — תפקיד ראש הסוכנות או ראש-הממשלה עם תפקיד הבטחון. עלי לפסוח לגמרי על התקופה שבין 1936 ובין התחלת המלחמה, אם כי לדברים שנעשו או בשטח התכנון והציוד יש חלק לא-קטן במה שנתרחש אחר-כך. אתחיל משלב מאוחר יותר — משלב הקמת צבא-ההגנה לישראל בתקופת המלחמה. צבא זה הוקם לא על-ידי מדינה ולא על-ידי ממשלה — שני הדברים

לא היו קיימים עדיין. נתקיימה ממשלה זרה, עוינת. אולם המלחמה עמדה בשערינו, והיה הכרח באימפרוביזציה. הקיים בשטח הבטחון לא הספיק עוד; היה הכרח בשבירת כלים ישנים ובהקמת כלים חדשים. בן־אחרון אמר בנאומו, שאף פעם לא היה מצב ההגנה שלנו ירוד כל־כך מבחינת הציוד והכוחות כאשר הוא עכשיו. קשה לי להניח שהוא יודע בעצמו שאין אף קורטוב של אמת במה שהוא אומר, ולכן עלי להסיק המסקנה, שאין לו מושג לא מכוחות הבטחון והציוד עכשיו ולא מכוחות הבטחון והציוד שבעבר.

היינו צריכים לגייס ולצייד ולאמן ולזייץ בזמן קצר עשרות אלפים אנשים ונשים; לא אנקוב המספר המדויק, — אין הוא גם בחוץ להכנת המצב. היה צורך בשבירת כלים — כי משטר־הבטחון, שהיה קיים שנים רבות והיתה בו ברכה רבה, לא התאים עוד לצרכים ולתנאים החדשים. ולא קל אצלנו לשבור כלים, אם גם אבד עליהם כלח; כי גם «מהפכנים» שבתוכנו הם ביסודם שמרנים אדוקים, ואצלנו מקדשים הקליטה גם כשתכנה התרוקן, ולא קל היה לשבור כלים, אבל לא פחות קל היה הדבר השני — להקים כלים חדשים. והדאגה העיקרית לא היתה שהצבא היה ממושמע ביותר, וחסכוני ביותר — אם כי זה הכרחי למטרה שלשמה הוקם הצבא. אלא היתה דאגה מרכזית אחת: לנצח, ולנצח בכל מחיר. והמחיר היה יקר, ולא הושג הנצחון במלואו. יתר על כך: היו גם כשלונות. היו כאלה שאולי אי־אפשר היה להימנע מהם, אבל נחלנו גם כשלונות ללא הכרח. — מתוך חוסר־ידיעה, מתוך חוסר־משמעת, מתוך חוסר־מומחים, מתוך חוסר־ציוד ואספקה ועוד.

אולם כאחד היהודים ההוגה בתולדות עמו מימי ילדותו, וכציוני היודע מה החמצנו כל השנים, אני אומר שאיני יודע אם צבאות ישראל באיזו תקופה שהיא, החל מיהושע בן־נון, דוד המלך ועד החשמונאים ובר־כוכבא, עשו בתקופת־זמן מוגבלת זו שבה פעל צבא־הגנה לישראל, דבר מה יותר גדול או אפילו אותו הדבר.

וכל המדברים והכותבים בזלזול וברתב על צבא זה — כמוכן שהם

מוציאים מן הכלל יחידה פלוגית או חטיבה פלמונית, שמשום־מה הם רוצים ביקרה — מן הראוי שיעמדו דום ובדרך־ארץ בפני לוחמי צבא־הגנה לישראל: — גם אלה שבאו מהכפרים וגם אלה שבאו מהערים, גם אלה שגדלו בארץ וגם אלה שבאו אלינו מהגולה, מחמישים וחמש ארצות בכל חלקי תבל, ממזרח וממערב. צבא זה שצמח לפתע־פתאום — עשה שליחותו ההיסטורית, והדורות הבאים יעריכו ערכה.

*

היו בצבא זה ליקויים — מכל המינים. אך קראתי קצת על צבא שתוקם על־ידי בעל־אחוזת אחד בוורגיניה, במעמד היסטורי דומה במקצת לשלנו. כשאמריקה נלחמה על חירותה, ואני רשאי להגיד שצבאנו, גם בגילוייו הלקויים ביותר, אין לו מה להתבייש בפני צבאו של גיאורג ושינגטון.

אין זאת אומרת שעלינו לקבל באהבה הליקויים. להיפך, שומה עלינו לשקוד על שכלולו האירגוני והחינוכי של צבאנו — מצבנו שונה ממצבו של כל עם אחר.

הקרבות תמו בתחילת ינואר 1949. והחזקת הצבא הטילה עומס איום על המדינה הצעירה, גם מבחינת התקציב וגם מבחינת ריתוק כוח האדם, אם־כי לא גייסנו עדיין מכסימום כוח האדם גם בימי הקרבות והיינו יכולים לגייס יותר אילו היה הכרח בכך ואילו היה כל הציוד הדרוש. אולם גייסנו אחוז לא קטן של הישוב, והיה זה נטל כבד בשביל המשק, החקלאות והתחרושת (בבניה כמעט שלא עסקנו), היה זה נטל כבד על האוצר, והיה צורך לפרק החלק הגדול ביותר של הצבא. זה היה צורך נפשי של רוב החיילים, כטוראים כמפקדים.

איני מכיר זכות יותר גדולה לאדם מישראל בימינו מהזכות של אלה ששירתו בשנת־פלאים בצבא־הגנה לישראל. הם ובניהם ובני בניהם יתגאו בכך כל הימים. אולם עם תום הקרבות נראה להם שאין עוד כל טעם לחיי־הצבא. הם טעו: היה טעם רב — אבל הטעם לא נראה להם, והיה הכרח משקי, כספי ונפשי לשחרר הבחורים והבחורות ולשלוח אותם הביתה.

כי הם נשארו בצבא באפס־מעשה, והיה נדמה להם שהם מוציאים זמנם לבטלה, בשעה שמשקיהם, בתיהם ומשפחותיהם זקוקים להם. נתרופף המתח. הרפיון הורגש בכל הישוב, לדעתי ללא כל הצדקה, והרפיון היה בחוגי הצבא, מתוך סיבות אנושיות שלא קשה להבינן, אולם היה הכרח פוליטי להחזיק בחלק גדול מהצבא.

*

חבר הכנסת מרידור התאונן כמה פעמים על הכובד שנעשה בתקופת המעבר שלא נשתחררו מיד כל אנשי־הצבא שהיו צריכים להשתחרר. הוא שוכח שעדיין לא הוקם השלום. גם עכשיו אין ברית שלום בינינו ובין שכנינו, אולם המצב או, לאחר תום הקרבות, היה גרוע מאשר הוא עכשיו. גבולותינו לא היתה להם כל אחיזה משפטית, מלבד כוח העובדה, ועמדנו במשא־ומתן על יצוב הגבולות. כידוע לכם יצאנו מהמלחמה לא בגבולות שקבעו לנו או"ם, והיה ערעור על הגבולות המורחבים — ערעור זה טרם נשתק לגמרי. המערכה הצבאית האחרונה בנגב — בסוף 1948 ובתחילת 1949 — נתנה לנו רק נגב משוחרר כולו, מגדות ים־המלח ועד אֵילת, ומגבול עבר־הירדן ועד גבול מצרים, אלא גם אילצה את המצרים להתחיל במשא־ומתן על קווי שביתת־הנשק. בסוף פברואר נחתם ההסכם. אחר־כך התחיל משא־ומתן עם עבר־הירדן (שנסתיים בתחילת אפריל) ועם סוריה (נחתם בסוף יולי), כמשך החדשים שלאחר תום הקרבות לא היינו בטוחים שהמשא־ומתן על הסכמי שביתת־הנשק יצלית, והיה הכרח להחזיק כוח צבאי מספיק — על כל צרה שלא תבוא — אם כי היה לחץ עצום, כפי שציננתי, לפירוק מהיר וכמעט כללי, תוך כדי המשא־ומתן על הסכמי שביתת־הנשק הרחבנו הגבולות — בלא שפיכות דמים, הודות להסכם עם מצרים הגענו לאֵילת בדרום ולעיני־גדי בצפון, ונאחזנו בפועל בכל ערבות הנגב הישראלי. לפי ההסכם עם עבר־הירדן הרחבנו הגבולות בשטח „המשולש“ ובפרוזדור ירושלים, בעקבות ההסכם עם סוריה הזורנו למעשה הגבולות שהיו בימי המנדט בין ארץ־ישראל ובין סוריה. אינני יודע בכמה מיליונים מעריכים אנשי המעשה את הגבולות שהרחבנו. לא אנסה כלל להעריך הרחבה זו, שלא עלתה לנו אף בטיפת דם אחת, במודד כספי. אניח מלאכה

זו לידידי בנטוב שהוא מומחה לכל: עכשיו לכלכלה ולתקציבים, ובמשך ארבע-עשרה השנים האחרונות — לפרוגנוזות פוליטיות. אני רק יודע שהודות לקיומו המגויס של צבא-הגנה לישראל בחדשים אלה — מפברואר ועד אבגוסט 1949 — הרחבנו גבולות ישראל בשטחים שאין ערוך להם, רכשנו מסילת-ירושלים—תל-אביב, הוצאנו שארית צבא האויב משטחי המדינה בצפון, והשגנו גרשפנקה ביגלאומית של ארבעת שכנינו הערבים — בדרום, במזרח ובצפון, לגבולותינו המורחבים. לצבא היה נדמה שהוא יושב באפס מעשה — אולם ישיבתו זו מילאה שליחות גדולה ופוריה.

בשביל הצבא היתה זו אולי התקופה הקשה ביותר, קשה יותר מאשר תקופת הקרבות, באשר חסר היה המתח הדרמטי, והיה נדמה לחיילים שהם מבזבזים לשווא זמנם וכסף המדינה. זו היתה גם הרגשה כללית בישוב, שחזרה והשפיעה על הצבא.

תקופה מעין זו היא חמיד תקופת משבר בצבא. לא היתה לי הזכות להיות חייל בצבא-הגנה לישראל במלחמה זו, אבל הייתי חייל בלגיון העברי במלחמת-העולם הראשונה, ואני זוכר הרגשת ההתפרקות של החיילים, גם היהודים וגם האנגלים, עם תום המלחמה, כולם רצו לשוב הביתה. היה צורך פוליטי להחזיק בצבא — אבל החיילים לא ראו טעם בהישארותם בצבא, ונתרופפה המשמעת בצבא הבריטי. בצבא-הגנה לישראל לא היתה אפילו מסורת המשמעת והסדר והחסכון שישנה בצבא הבריטי, ובתקופת-מעבר זו עבר על הצבא משבר אירגוני ומוסרי חמור, ונפוצו בישוב שמועות על גניבות, מעילות, בזבוז רכוש ממשלתי, ולא כל השמועות היו חסרות יסוד, אם כי המצב בישוב האורחי לא היה יותר טוב מאשר בצבא, ואני רואה כתובתי להקריא לפניכם קטע מדין-יחשבון שקיבלתי מוועדת-חקירה של ארבעה, בראשותו של חבר בית-המשפט העליון מר אילשן, ובהשתתפות שלושת חברי-הכנסת: י. קליבנוב, י. הררי ות. בן-אשר. על ועדה זו הטלתי לברר הטענות והאשמות שנשמעו בעל-פה ובכתב על מעילות בצבא, הוועדה כותבת:

„באחד הפרקים הקודמים כבר ציינו את הרקע עליו מתהוות בציבור השמועות על ענייני-המשק בצבא. ישנם אנשים בציבורנו, אשר בשמעם

על תקלות במשק הצבאי, למשל, טיב גרוע של ציוד, ממהרים להשתמש בכוח דמיונם ורואים את שורש התקלות האלו במעילה ומעשי שחיתות, במקום לטרוח ולהתחקות על העובדות ועל גורמיהן האמיתיים, בלי נקיטת כל יזמה, כדי להביאן לתשומת-לב הרשות האחראית שתוכל להקור אותן או להסבירן.

„יש כמו כן לציין בצער שהעתונות, הצריכה לשמש אחד הצינורות לחינוך הציבור, גם לה במידת-מה יד וחבל בדרך זו של הפצת שמועות.“
 „אין בוגנתנו כלל וכלל לומר, שמתוך יחס הכבוד וההערצה לצבאנו, שהוא ראוי לו, על העתונים לשים מחסום לפיהם ולא להתריע על תופעות שליליות בחיי הצבא ועל כל דבר שיש לעקרו. אולם במה הדברים אמורים, אם דבר זה נעשה בוהירות הדרושה ותוך גישה אחראית ומסירת עובדות נכונות, ללא קלות-דעת או רדיפה אחרי סנסציות.“

„דוגמה חותכת היא פרסום השמועות סביב השריפה במחסני חייל-הים. במקום לברר ולבדוק את העובדות ולהכות לתוצאות המקירה, התחילו מיד כמה עתונים בפרסום שמועות על הצתה זדונית על-ידי קצינים אחראים, כדי לחפות על-ידיה על מעילות רציניות. כשזמן-מה אחר כך הועמדו שני קצינים גבוהים לדין, לא טרחו להיודע מה היא האשמה המיוחסת להם, ופרסמו את הדבר ללא כל ביאור והסתייגות — כך שהציבור קיבל את הרושם הבלתי-נכון על הצתה זדונית, וכי ידי הנאשמים היו במעל, בה בשעה ששני קצינים אלה נאשמו רק בהזנחה לרגל אי-נקיטת אמצעים מספיקים לכיבוי שריפות במשך החודשים שקדמו לשריפה. יש גם לציין, שאותם העתונים אף לא התענינו לדעת את תוצאות המשפטים האלה ולא פרסמו שהקצינים הנ"ל יצאו זכאים בדין.“

„אין להרבות דברים על הנזק הרב הנגרם לשמו הטוב של הצבא על-ידי הפצת שמועות כגון אלה, ועל השפעתו המזיקה בשורות הצבא נופו. איש-השורה, מתוך שמועות כאלה, מקבל רושם שקיים בצבא משטר של שחיתות ומעילות, רואה בו גורם וסיבה לכל דבר שאינו משיע את רצונו והוא עצמו מתחיל להתיחס בלזלזל לרכוש הצבא.“
 „יהיה זה לתועלת רבה, אם ביזמת המטה הכללי או משרד-הבטחון

יעשה סידור תוך הסכם עם עורכי העתונים על אי־פרסום שמועות כגון אלה, אלא לאהר בדיקת אמיתותן או קבלת הסברות מהשלטונות המתאימים. מתקטע האחרון שבדברי הוועדה אני רואה שעוד לא פסו אופטימיסטים בתוכנו. אולם ברגע זה איני עוסק בנימוסי העתונות שלנו אלא במצבו של הצבא.

*

עם כריתת הסכמי שביתת־הגשק וגמר היצוב של הגבולות — ולו רק באופן זמני, אפשר היה לפרק רוב כוחות הצבא. אני מצטער על כך שאיני יכול למסור כאן מספרים מסוימים, כי הם מאלפים. עלה בידינו לשקם בזמן קצר בערך רבבות חיילים, והאגף לשיקום החיילים ביצע מפעל כביר באמונה ובהצלחה. אם־כי איני יכול להגיד עדיין שכל חייל משוחרר סודר וכל נכיה־המלחמה שוקמו — אבל אין לנו להתבייש במה שנעשה גם בפני המדינות העשירות והוותיקות ביותר. יחד עם קליטת העליית שגברה והלכה היה זה אחד המבצעים האדירים של מדינתנו הצעירה.

ועכשיו אני מגיע לשלב בו אנו עומדים. לאחר שלא גאלצנו עוד להחזיק צבא למטרות פוליטיות, אשר בן־רגע הן יכולות ליהפך למטרה צבאית — הגיעה השעה לתכנון בטחוננו ועריכת כוחותינו מתוך מידה מסוימת של שקט ופנאי. מידה מסוימת: כי אנו רחוקים עדיין משלום יציב.

לא אעמוד עכשיו על גורמי הבטחון הבלתי־צבאיים, אם כי ערכם לבטחון אינו גופל מהגורמים הצבאיים, ואולי עולה עליהם. כוונתי לעליה, להתיש־בות, להרחבת התעשייה, להאדרת כוחות־הייצור, לחינוך המקצועי, לקידום המדע הצרוף והשימושי, לליכוד העם — בכל אלה תלוי בטחון־המדינה ועתידנו הפוליטי לא פחות מאשר בכל הגורמים הצבאיים הישירים. אולם אין אלה עכשיו מעניני, ואעמוד רק על הגורמים הצבאיים ועל התכנון הצבאי, ומה ביצענו ומה טרם ביצענו, במידה שאפשר לעמוד כאן על דברים אלה.

*

בטחוננו בנוי קודם־כל ובעיקר — על חיל־המילואים. לא על ישוביי

ספר במובן שמשתמש במונח זה ידידי בן-אהרן. מי שרואה בעינים פקוחות המציאות בארץ ובסביבתה, תריהו חייב להגיע למסקנה שאין כלל בארץ ישוב שאינו ישוב-ספר. תל-אביב היא ישוב-ספר. היפה היא ישוב-ספר, ירושלים היא ישוב-ספר, והדבר לא היה משתנה בהרבה גם אילו חנה צבאנו על הירדן. אנו מתכננים כוחות הבטחון לפי צרכי המציאות הקיימת, ואנו רואים כל הישובים כישובי-ספר, וכל תושבי המדינה — כמגיני הגבולות. עד גיל מסוים כל איש ואשה הם בחיל-המילואים. אנחנו לעת-עתה מסתפקים עד גיל 50 (בשווייצריה — עד גיל 60). מגיל 40 עד 50 בחיל-משמר מקומי, בגיל 20 עד גיל 39 בחיל-מילואים סדיר. כל אזרח עושה עבודתו, ונשאר במקומו, והוא נמנה עם חיל-המילואים, לפי עקרון טריטוריאלי. כל אנשי המקום מאורגנים באותה יחידה. דבר זה מקל ומחיש הגיוס בשעת צורך. בארצות בעלות ותק ממלכתי וצבאי, אירגון חיל-המילואים נעשה על יסוד חומר ונסיון שנצטברו במשך עשרות שנים. כשהגענו לשלב אירגון המילואים לאחר השיחרורים המרובים, היינו צריכים להתחיל המלאכה מבראשית, כי באגף כוח-האדם ובמשרדים אחרים לא נמצא החומר הדרוש, משום שבשעת המלחמה גויסו האנשים ללא דאגה מחושבת לעתיד. התכנון שנעשה בינתיים נתן אותותיו, נוצרה מסגרת של חיל-מילואים — על מחלקותיו, פלוגותיו, גדודיו וחטיבותיו, וכוח זה אינו נופל בגדלו מהכוח שגייסנו בימי המלחמה, ואנו מתכננים להגיע לכוח כפול מזה שהיה לנו בשעת המלחמה. תוצאות האירגון והאימונים לפי-שעה משריעות רצון.

באירגון המילואים יש שני שלבים: שלב ראשון — אלה ששירתו כבר בצבא, שלב שני — אלה שלא היו בצבא. אנו עומדים עכשיו בסוף השלב הראשון. בביקורים האחדים שעשיתי בגדודי-מילואים, אם בראשית אימוני-הם ואם בסיומם, ראיתי שיש ברכה בעבודה זו. המתיצבים עושים זאת ברצון, אם-כי חודש האימונים גורם להם הפסד או סבל לא-קטן, כי עליהם לעזוב משקם, עבודתם או מסחרם וביתם. הם לומדים בתיאבון וחוזרים הביתה בטיפוק ובהרגשה שהעשירו ידיעותיהם ומוספים להיות מעוז-מבטחים למדינה. כל אחד יודע מחנהו ודגלו, ואם תבוא אילו הקריאה

להתיצב — יעבור רק זמן קצר, אולי רק שעות ספורות או גם פחות מזה, עד שימצא בתוך גדודו.

עלי לציון, שבגדודי-המילואים מצאתי רוח הרבה יותר טובה מזו ששמעתי בכמה נאומים בכנסת או מזו שנושבת במאמריהם של כמה עתוננים.

*

השלב השני — אירגון העתודות שלא היו בצבא — יהיה כמובן קשה יותר וידרוש מאמץ גדול יותר. אבל יש יסוד לקוות שגם שלב זה יצליח, אם לדון על-פי הנסיון שיש לנו אחרי המלחמה עם מגויסים חדשים.

בשורה הראשונה יכון בטחוננו על חיל-מילואים. כל העם, עד בני המישים, יהיו רשומים, מאורגנים, מאומנים ויקראו לדגל יום בחדש, וחודש או חצי חודש לשנה. המטרה היא להגיע לאפשרות של גיוס מהיר של כל חיל-המילואים ולהנעתו למחוז-הפצו בזמן הקצר ביותר.

אולם אין להסתפק בחיל-מילואים בלבד. יש מיתקנים, מחסנים, משרדים ועוד, שיש להחזיק בהם תמיד, יומם ולילה — ואי-אפשר להקים אותם רק כשתפרוץ מלחמה. כל אחד יודע מה גדול תפקידו של חיל-אוויר במלחמה, לשם כך יש להחזיק בשדות-תעופה. אי-אפשר לפרק שדות-תעופה בזמן שלום ולהקים אותם עם פרוץ מלחמה. אין גם להשתמש בישובי-ספר כשדות-תעופה. ואלה דורשים אנשים שיטפלו בהם בקביעות. תכרי ועדת-החוקי-הבסתון יודעים שבשטח זה היו לנו תקלות מסוימות, מחוסר כוח-אדם מספיק לשמירה. יש מחסני-נשק, אין לחכות עד פרוץ המלחמה למען רכוש נשק. הנשק המוכן יש להחזיקו במחסנים, ויש לשמור עליו ולהשגיח על נקיטתו ויעילותו. כמות הנשק שעלינו להחזיק אינה מצומצמת רק לצבא המגויס — אלא צריכה להספיק לכל חיל-המילואים אשר יגויס בשעת-חירום. מספרם יהיה בהרבה יותר גדול ממספר החיילים שהיו מגויסים במלחמה. לחיל-המילואים לא יהיה ערך, אם לא יהיה מוכן בשבילו כל הנשק וכל הציוד הדרוש. ציוד זה יש לאחסן ולשמור ולבדוק מזמן לזמן — ולתקן כשיש צורך בתיקון. זה מחייב מספר לא-קטן של אנשים העסוקים בקביעות בעבודה זו. הוא הדין במחסני-החמושת. לגיוס חיל-המילואים דרוש ציוד רב, ציוד אישי וגדודי, ושוב ציוד זה יש

לאחסן, לשמור ולבדוק אם הוא מתקלקל ובלה. נחוצים כלי-רכב, אמצעי קשר: רדיו, טלפון, זכו'. וכל זה בשביל היקף הצבא שיגויס מהמילואים יש צורך באנשים שיוודעים להשתמש באמצעי הקשר והתחבורה.

למען נוכל לארגן ולגייס חיל-המילואים, דרושה כרטיסיה — רישום מלא ומדויק של אנשי-המילואים. הרישום צריך להדביק כל השינויים והת-מורות שנעשים במגורי חיל-המילואים, אחרת — יבולע לכל העבודה. זה מחייב עבודה מתמדת וכוח-אדם מתאים ומספיק.

דרושים מתקנים לאימונים. חיל-המילואים מתיצב לחודש ימים לחידוש האימונים שלו. זה מחייב סגל מדריכים ומחנכים. זה מחייב בסיסי-אימונים הקיימים בתמידות, וכל אלה דרושים לכל סוגי הצבא: ביבשה, באוויר, בים, לחיל-רגלים, לתותחנים, לאנשי-קשר, לחיל-הנדסה, לחיל-רפואה ולכל שאר החילות והשירותים.

ואילו גם היינו מחליטים שלא יהיה לנו אף חייל אחד קבוע, והיינו סומכים אך ורק על חיל-המילואים (הכולל כל הישובים בארץ, על הגבולות, בפרוזדור, בנגב ובכל מקום) היינו מוכרחים להחזיק כוח-אדם לא-קטן לכל אותן המטרות שפירטתי מקודם: בשביל הזנקת שדות-התעופה, השייטות בים, המיתקנים, בסיסי-האימונים, מחסני-הנשק-והציוד, כלי-הקשר-והתחבורה, הרישום, סגל-מדריכים-ומאמנים, שומרים ובעלי-מקצוע. אולם אין אנו יכולים לסמוך בכל אך ורק על חיל-המילואים. מן ההכרח שיהיה כוח מגויס קבוע, כי אי-אפשר לדעת מה יקרה, והכרחי כוח מינימלי מגויס המוכן להדוף ברגע הראשון כל התקפת-פתע ולהחזיק מעמד עד שנצליח לקרוא המילואים, לגייס אותם ולערוך אותם לקרב.

בוועדת-הכספים היה מישוהו שטען, שיש לעשות כל זאת על-ידי ישובי-ספר, אבל כשהצגתי שאלות ברורות כיצד תיעשה מלאכה זו על-ידי ישובי-ספר — לא קיבלתי מענה, וחבל שמר בן-אהרן שחזר על רעיון זה לא הסביר אף הוא איך יעשה הדבר.

לא אכנס פה בכירור התפקידים שימלאו חיל-האוויר וחיל-הים במקרה שתפרוץ חלילה מלחמה, אני מניח שאין בבית הזה אף אחד השולל את הצורך בכוח-אוויר מספיק, אשר יוכל עם פרוץ המלחמה להשמיד חיל-

האוויר של האויב. חיל-אוויר זה אי-אפשר ליצור בן-לילה. אין דבר מורכב ומסוכך מחיל-אוויר, והוא מחייב אימון ממושך ומעולה. בלי החזקת גרעין תמידי בעל איכות מעולה ובלי הרחבת התעופה האזרחית, שתשמש מרכז לכוח-מילואים אווירי, לא נחזיק מעמד באוויר ביום פקודה, ובלי שלטון באוויר מי יודע אם נוכל לעמוד.

הוא-הדין בים. ברבות הימים אולי תעלה השיבות כוחנו הימי על חשיבותם של שאר הכוחות, כי מי שרואה מציאותנו הגיאוגרפית ומבין משמעותה הכלכלית והמדינית — יבין מיד מה ערכו של כוחנו בים לכל קיומנו.

אינני מומחה לצבא, כשם שאינני מומחה לכלכלה ולמדיניות — בנדון זה צדק ידידי בנטוב, ואהיה אסיר תודה לכל מומחה אשר יסביר לי שאין לנו צורך בכוחות שאנו מחזיקים, ושפעולתם תיעשה על-ידי ישובי-הספר של בן-אהרן.

*

עם אירגון חיל-המילואים ויחידות-הבטחון הקבועות אנו מתמידים במתן אימון משופר לכל סגל הפיקוד של הצבא, מתקיימים קורסים טאקטיים, אדמיניסטרטיביים וטכניים, וישנה עכשיו בצבא רמת-אימונים וידיעה שלא היתה בו אף פעם, — אמנם „אף פעם“ אצלנו, אינו אומר הרבה, כי צבאנו קיים רק כשנתיים, אבל אם אדם אומר מעל במה זו שהרמה בצבא ירודה אפילו לעומת מה שהיה בהגנה — אינו יודע פשוט מה הוא סח. לא הייתי רוצה שיווצר רושם, כאילו אני או המטה הכללי סבורים שהגענו לתכלית הרצויה בשטח האימונים והאירגון והתסכון והמשמעת. אנו רחוקים מכל זה מרחק רב, אולם מזמן שהחל תכנון הצבא לאחר סיום פרשת המעבר — תקופת הסכמי שביתת-נשק — יש התקדמות בולטת ומתמדת, שנותנת כבוד לראשי המטה ולכל הסגל המדריך והמארגן, העושים במלאכה.

מותר אולי לחבריי-כנסת הנואמים על עניני-בטחון לא לדעת מה שנעשה בצבא, אבל מסופקני אם גם מותר להם לזלזל, מחוסר ידיעה, בעבודה

הנאמנה והחרוזה שעושים ראשי-הצבא יומם ולילה. מובטחני שהעם בישראל לא יהיה כפוי-טובה לעושים במלאכה.

*

איני יודע מה הם המושגים הנורים, הבלתי-ישראלים שעל יסודם בנה שר-הבטחון צבא-הגנה לישראל מן המסד ועד הספחות, כפי שטען מר בן-אהרן. שר-הבטחון מכיר ביסוד אחד, ואחד בלבד: בטחון-ישראל, ואם לדעת בן-אהרן הולכים ומתמוטטים ערכים המתנגדים לכך — מוטב שיתמוטטו. הערכים שלנו, ערכי הגנה, תתישבות, חלוציות, יתחזקו ויהגברו עם החיזוק וההגברה של בטחון המדינה.

*

עלי להוסיף עוד מלה אחת על הצידוד והתעשית, אם כי חברי-הכנסת בינו, שלא אוכל כאן לעמוד על פרטים, אנו רחוקים בשטח זה מהתכלית הרצויה, ולא רק שהתעשית הצבאית במובן המצומצם אינה מספיקה — התעשית בכללה לקויה. עלינו לשכוח מושגים מקובלים על צבא ומלחמה שנתישנו בימינו, ועלינו ללמוד מושגים חדשים. בטחון האומה אינו עומד עוד על צבא בלבד, או על ציוד צבאי ותעשית צבאית בלבד. בטחוננו תלוי בכשרה הכללית של האומה בשטח המשקי, החקלאי, החרשתי, הטכני והרוחני, גם ענפי-משק שכאילו אין להם כל שייכות ישירה לצבא הם גורם מלחמתי מכריע. גם החינוך המקצועי של הנוער, כשרון-המעשה ופזיון-תעבודה של הפועל, החקלאי, הפקיד, טיב הצידוד החרשתי ושיטת העבודה והנהלת המשק הם גורמים חשובים. הדבר הארוך שנקרא בשם מלחמה לא יעשה בהצלחה — אם יש הכרח מר לעשותו — בלי העלאה כללית של כושר העבודה והייצור, הידיעה והחריצות בכל ענפי המשק, ובלי שכלול טכני וציוד מעולה, ביחוד בענפי-יסוד מסוימים. משהו הולך ונעשה בכיוון זה, יש גם התקדמות ידועה בשטח המחקר והציוד המדעי, ואני מצטער על כך שאיני יכול לעמוד כאן על פרטים.

*

ועוד הערה אחת על דרכי התגוננותנו. אין בדעהנו לנהל מלחמה אם נזתקף שוב, כאשר ניהלנו בתקופת הטרור-היסטורית, בימי ההגנה —

מלחמה סטאטית, דפנסיבית, במקום היתקפנו. אם יתקיפו אותנו בעתיד, אנו רוצים שהמלחמה תתנהל לא בארצנו, אלא בארץ האויב, ושלא נתגונן אלא בתוקף. מלחמה זו עושים לא על-ידי ישובי-ספר, אלא על-ידי כוחות ניידים המצויידיים בכלי-תנועה מהירים ובעצמת-אש חזקה.

חושש אני, שכל אלה המדברים על כוח-בטחון זול וקל ונוח — אינם יודעים בעיית הבטחון של מדינה זו ושל העם אשר בתוכה. אנו אחד נגד ארבעים. היסטי-כוחות אלה לא ישתנו גם אם תתמיד העליה — כי הריבוי הטבעי בצד השני ידביק תמיד ריבוי העליה אצלנו. ואנחנו העם ה"נון-קונפורמיסטי", אולי היחיד בעולם, לגבי העולם, כפי שהוא עכשיו, אנו יוצאי דופן, כאשר היינו כל אלפי השנים של קיומנו. אין אנו הנלמים התבנית הכללית של האנושות; אחרים אומרים מפני שאנו לקויים, לי נדמה מפני שהתבנית הכללית פגומה, ואין אנו משלימים אתה ולא מסתגלים אליה. מעמדנו ומספרנו מהווים בעיית-בטחון חמורה. אחד הגילויים הנקבים של ה"נון-קונפורמיזם" שלנו בא לידי ביטוי בענין ירושלים. יש ניגוד ויש שוני. אנו שונים מכל הסביבה המקיפה אותנו — שוני תרבותי, חברתי ומשקי, והשוני הזה ילך ויגדל. נאומים בעצרת האו"ם — טובים או רעים — אינם מסלקים את החיץ שבינינו ובין אחרים. האופי והיעוד המיוחדים שלנו מחמירים את בעיית הבטחון, אולם דברים אלה אולי חורגים ממסגרת הכירורח התקציבי שבו עומדת הכנסת.

*

וצבאנו מתחבט בעוד בעיה קשה אחת: על צבאנו הוטל להיות לא רק מעוז-הבטחון של המדינה, אלא בתוקף המציאות ההיסטורית של קיבוץ גלויות — שומה על הצבא להיות בית-היוצר של אחדות האומה. נגעת בבעיה זו בכנסת בדברי על חוק שירות-הבטחון, המציאות הרחיקה-לכת מאשר נראה לי אנו נפל דבר גדול בישראל — לי נראה, הדבר הגדול בתולדות ישראל — שיבת השבות: גלויות שלמות נעקרות מהנכר ומתקברות בארץ. וגלויות אלה הן העשוקות והרצוצות ביותר — עשוקות חינוך ותרבות יהודית ואנושית. אנו עם שקיימנו חינוך כללי זה למעלה מאלפיים וחמש מאות שנה — והיום בא אלינו דור שאינו יודע קרוא וכתוב, ובטרם

שהצבא יכול להתחיל לטירונים אלה ראשית אימון צבאי — עליו להקנות להם ידיעת אלפא ביתא ומושגים אלמנטריים בהליכות איש תרבותי, מלאכה זו עושים ב"קסרקטינים" המקוטרגים על-ידי בן-אהרן וחבריו. ראיתי במקצת עבודת-קהל זו, ואני אומר למקטרגים: שלו נעליכם. נוכחתי בשיעורים אלה — בכיתו של רוטנברג בחיפה שהועמד לרשות הצבא. בכית הזה מלמדים את הטירונים במשך שבועות — ראשית ידיעת הלשון, לכתוב ולקרוא, העבודה נעשית על-ידי מורות צעירות שהיו בצבא. ראיתי פני הטירונים האלה בשעת הלימודים — צעירים ממארוקו, מפרס, מתורכיה, מבולגריה, מתימן, מהונגריה ומארצות אחרות, ראיתי איך פניהם נוהרים בהרגשה שיום-יום הם מכים שרשים במולדת ובלשונה; הם רוכשים ידיעות שלא היו להם, ונעשים חברים ושתפים לבני הארץ.

עליה זו מהווה בעיה לא רק לצבא, כי זו הפעם הראשונה שבאה אלינו עליה שאינה מביאה אתה כמעט כל כוחות מקצועיים — לא מורים, לא רופאים, לא מהנדסים, לא בעלי-מקצועות אחרים, ואנו עומדים בפני סכנה חמורה שנפסיד עליונותנו האינטלקטואלית והמוסרית — יתרונו הראשי במלחמת-הקיום הקשה הצפויה לנו. בהזדמנות זו לא אעמוד על בעיה רצינית וחמורה זו בכל היקפה — אצטמצם רק בצדה הצבאי.

הבחינות הפסיכוטכניות שעושים בצבא הוכיחו, שרוב הטירונים האלה לא יצליחו להיות מפקדים של כיתה, ואין לדבר על מפקדי מחלקה או פלוגה, ואני רוצה שהשרים, וראשי המוסדות והרופאים והמורים והאחיות וכל מנהלי המשק הפונים אלי בבקשות לשחרר מהצבא את הצעירים הדרושים להם — ידעו שבלי צעירים אלה לא יקום צבא-הגנה לישראל. בלי הנוער הישראלי המסוגל למלא תפקיד חשוב במשק, במשרד, בבית-חרושת, בבית-ספר, בבית-חולים, באוניברסיטה, בבנין ובמקום חשוב אחר — לא נוכל לקיים צבא, כי לא יהיו לצבא מדריכים, מחנכים ומפקדים. העליה הגדולה והכרוכה שבאה אלינו עכשיו — היא עשוקת תרבות וחינוך, אני מאמין שהמצב ישתנה בעתיד, אם נשקיע באהבה ובאמונה עבודה חינוכית בקרב העולים ונטפל בהם כראוי.

ישבתי לפני ימים אחדים עם רופאים, והם הסבירו לי בצדק שאין לעקור

אף אחות אחת מבתי-החולים הציביליים, אבל איך גקיים צבא אם לא נדאג לבריאותו — והאחיות ששירתו עד עכשיו עומדות להשתחרר בתוקף החוק הפוטר כל חייל מהצבא לאחר שירות של שנתיים? לא יקום צבא בלי אחיות, והוא-הדין ברופאים, במהנדסים, במנהלי-חשבונות, בחקלאים ובכל מקצועות אחרים, גם אם נגייס מלוא הכוח המקצועי שהוא חייב בשירות-צבא — לא יספיק לנו. עלינו למצוא דרך לגייס בעלי מקצוע — חימאים, מהנדסים, טכנאים, אנשי מדע והוראה — בארצות-הברית, באנגליה, בדרום-אפריקה ובשאר התפוצות שיש בהן כוחות מקצועיים בעלי איכות גבוהה — שישרתו בישראל לכל הפחות מספר שנים.

בימי ישיבות הוועד-הפועל הציוני האחרון כינסתי חברינו מאמריקה והעמדתי אותם על בעיית כוחות מקצועיים גם לצבא וגם לבנין הארץ. אפ-כי במשך הזמן נחנך גם עולים תימנים ומארוקנים להיות רופאים ומהנדסים ומורים — אין אנו יכולים לחכות, ויש לכוון הנוער הלומד באמריקה שיתמחה במקצועות הדרושים לארץ, עלימנת שיבואו לעבוד פה כל ימי חייהם, או לפחות, מספר שנים.

חברינו ראו חשיבות הבעיה הזאת ודחיפותה והבטיחו פעולה. פנינו בדרישה זו גם לחברינו בדרום-אפריקה ובאנגליה. איני יכול להניח שלא ניענת, אבל בינתיים לא נוכל לוותר על הנוער הישראלי, ויש צורך שכל אחד יבין שכל מי שטוב למפעל אחר ולמשרד אחר — טוב והכרחי גם לצבא, ועליו לשרת בצבא לפחות השנתיים שהחוק הטיל על כל אורה.

*

ניסיתי לעמוד בקצרה על בעיות הצבא והבטחון, המלאכה קשה, יאלה שעושים אותה, ראויים להוקרה, אין חברי-אנשים בארץ העובד ביתר מסירות וביתר אמונה מהסגל היושב במטה הכללי ובמטות של החיילות והמפקדות. אין העתונות ואין הפולמוס המפלגתי המחודד מקילים עבודתם. הם קוראים ושומעים דברי לעז ושמצה שאין להם שחר — והם ממשיכים במלאכתם באמונה, במסירות, בהריצות ובמיטב יכולתם. הם יודעים הקשיים אבל הם

מאמינים, בצדק, שאפשר להתגבר עליהם, מתוך רצון טוב ומתוך מאמץ כללי — של המדינה ושל היהדות בעולם. בהגברת המתח החלוצי ובהעלאת הרמה המקצועית של צבאנו — ושל ישובנו בכללו — גחזיק מעמד ונקיים בשחינוגו.

כ"ד בטבת תשי"א — 2.1.1951

חוק ההתגוננות האזרחית

הצעת החוק על ההתגוננות האזרחית המונחת לפניכם, היא פרט אחד, חשוב וחיוני, במערכת בטחוננו, הנוגע לכל אדם בישראל — לאיש ואשה, לזקן וילד, בחזית ובעורף, ומסמלת האופי החדש של המלחמה וההתגוננות בימינו, אופיה העממי והטוטאלי.

לפי החוק המוצע, יוקם שירות מיוחד בשם הג"א — התגוננות אזרחית, שיארגן וינהל עניני ההתגוננות האזרחית במדינה, להג"א יהיה תקציב שישתתפו בו: הממשלה בשליש והרשויות המקומיות בשני שלישים. ראש הג"א יתמנה על-ידי שר-הבטחון מתוך קציני צבא-הגנה לישראל. על-ידו תפעל מפקדה ארצית בסמכות מיעצת, בה יהיו חמישה נציגי הממשלה ושלושה נציגי העיריות הגדולות.

לצרכי הג"א יחולק שטח המדינה למחוזות הג"א. תהתגוננות האזרחית במחוזות אלה תתנהל על-ידי מפקחים מחוזיים, אשר יתמנו לתפקיד זה על-ידי ראש הג"א. על-יד כל מפקח מחוזי תפעל מפקדה מחוזית בסמכות מיעצת, ובה ישתתפו 3—5 נציגי הרשויות המקומיות במחוז ונציגו של משרד-הפנים.

חבר הג"א, אשר יפגע עקב מילוי תפקידו פגיעה הגוררת נכות או מוות — תשלם המדינה תגמולין לו ולבני-משפחתו, כאילו נפגע בשירות הצבא. תפקידן העיקרי של הרשויות המקומיות בענין הג"א יהיה — להקים מקלטים ציבוריים ולדאוג להקמת מקלטים בידי בעלי-בתים או בעלי-מפעלים.

החוק המוצע מחייב כל בעל־בית להקים בביתו, או בסמוך לו, מקלט בשביל דיירי הבית לפי תכנית מאושרת על־ידי הג"א. בעל עסק שעובדים בו יותר מ־10 עובדים או שמבקרים בו כרגיל יותר מ־20 בני־אדם בבתי־אחת, חייב להקים מקלט מיוחד לצרכי עסקו. לא ינתן רשיון לבנין בית אם אין כתכנית הבניה מקום למקלט.

בעל מקלט חייב להחזיק מקלטו במצב תקין, ולעשות בו כל תיקון ושיפור שתדרוש הרשות המקומית.

שר־הבטחון רשאי, בהסכמת שר־הפנים, לחייב רשות מקומית להעמיד לצרכי הג"א עובדים או מגרשים שברשותה, וכן שתספק בשעת קרבות או תמרוני הג"א ציוד, כל־רכב, אמצעי־כיבוי וחמרים אחרים, או כל עזרה אחרת הדרושה להצלחת ההתגוננות, או לפינוי האוכלוסים ולשיכונם.

מלבד הג"א ורשויות מקומיות ישותפו בהתגוננות האזרחית גם אירגונים אחרים, כגון: מכבי־אש, מגן־דוד־אדום, מפעלי־תחבורה וכדומה. ששר־הבטחון יכריז עליהם כעל אירגונים שסיועם נדרש לצרכי הג"א. כמור־כן ישותפו בהג"א מקומות־עבודה שיש בהם יותר מעשרים עובדים .

הצעת־החוק קובעת סדרי האיפול ואמצעי ההגנה על שמשות. סדרים אלה יופעלו אך ורק כשהיהיה קיים מצב־הכנ בהתגוננות אזרחית. כשלפי דעת שר־הבטחון מתנהלות או עלולות להתלקח פעולות איבה נגד ישראל מצד מדינה זרה,

החוק המוצע קובע שתי דרגות־עונש על עבירות נגד דיני הג"א: אחד, לשנת מאסר, לגבי העבירות שעברו בשעת קרבות, ואחד, עד שלושה חדשי מאסר, לגבי עבירות שעברו עליהן בכל זמן אחר.

*

לא אצא ידי חובתי אם לא אוסיף בהודמנות זו כמה הערות כלליות למצב הבטחון ולבעיותיו המרכזיות.

אמרתי בראשית דברי שהצעת־החוק על הג"א מסמלת האופי העממי הטוטאלי של המלחמה וההתגוננות בימינו. אין דבר זה ממצה כל משמעותה החמורה של בעיית הבטחון במדינת־ישראל. אין אולי מן הצורך להדגיש במקום זה שבעיית־הבטחון היא בעיית־היסוד של מדינת־ישראל, וחומריתה

לא פגה ולא נפתחה גם לאחר שהצלחנו לעמוד במלחמת הקוממיות נגד אויבינו המרובים. אבל חושש אני שאין מעריכים בתוכנו במידה מספקת הרצינות המיוחדת של הקשיים, הסכנות והתביעות שהבטחון מטיל עלינו; קשיים, סכנות ותביעות שאין דומה להם בארצות אחרות.

לכל ארץ ישנה בעיית בטחון שלה, ובמסטר העולמי הקיים, יתכנו ניגודים ונפתולים מכל המינים בין מדינות שונות על רקע יחסי-חץ או יחסי-פנים, על רקע של סכסוכי גבולות, בריתות ואמנות, מסחר ושווקים, גם על רקע של צורת משטר וכדומה. נפתולים אלה כי יחמירו, עלולים להביא לידי מצב של מלחמה.

אין מדינת-ישראל פטורה מבעיות אלה, אולם, מהותה של בעיית בטחוננו היא בעצם קיומנו, קיומנו כמדינה וקיומנו כבני-אדם. עלינו יש ערעור, לא על פרט זה או אחר של מדינותנו הפנימית או החיצונית, אלא על עצם היותנו. אסור לנו להתעלם מהעובדה המרה, כי יריבינו חותרים גם תחת עצמאותנו הממלכתית וגם תחת קיומנו הפיסי בכלל. זוהי משמעותה האכזרית של בעיית בטחוננו.

*

בעיית-הבטחון של מדינת-ישראל מקפלת בתוכה כל בעיות-היסוד של הישוב, של התנועה הציונית ושל המדינה. סכנת-מלחמה בישראל היא סכנה לכל איש ואשה בישראל ולכל יהודי ויהודי בעולם, ובטחונה של מדינת-ישראל אף הוא תלוי בהליכות, ביחס ובמאמץ של כל תושבי המדינה ושל כל העם היהודי. ואין מעשה ומצב בישראל שאין לו נגיעה ישירה או עקיפה בצרכי הבטחון.

אנו מחדשים נעורי אומה עתיקה, מקוממים הריסות מולדת וכונים חברה ותרבות חדשה, עומדת לפנינו שאלה רבת תוכן ומשמעות: איך לסדר חיינו, מהו המשטר הרצוי, מה הן אשיות התרבות שלנו, מה יהיו פני חברתנו ומבנה משקנו? טבעי הדבר, שהדעות נחלקות בתוכנו, ויש מאבק פנימי כשר, אם-כי לא תמיד נעשה באמצעים כשרים, על עיצוב דמות חיינו במולדת המתחדשת. אולם גם כמאבק לגיטימי זה אסור להתעלם אף

לרגע משאלה יותר חמורה ויותר דוחקת: איך להבטיח חיינו? שאלה זו בהכרח קודמת לשאלה איך לסדר חיינו, ומטעם פשוט: לא המתים יהללו יה.

*

ודווקא מפני שבעיית-הבטחון שלנו היא כה חמורה, טראגית ורבת עימס, יש רצון להתחמק ממנה ויש גטיה בציבור להתפרקות; קודם כל התפרקות נפשית ורעיונית, ומתוך-כך גם התפרקות חמרית וגופנית.

במלחמת הקוממיות גייסנו למעלה ממשית הישוב, מתיחותנו הנפשית הגיעה אז לשיאה, וקשה לעמוד זמן רב במתיחות זו; — וטבעי הדבר שהמתח מתרופף, אולם ההתפרקות באה לפני זמנה, והומרה-המצב הוא כזה, שקיימים אירגונים כאלה שהם מסייעים להתפרקות וגם מסיפים לה. יש גם סיבות אובייקטיביות לכך. פעולת הבטחון ביסודה היא שלילית; וכשהבטחון קיים לא מרגישים בו, כשם שלא מרגישים באבר בריא, או כשם שלא מרגישים זמן רב בסרטן מסוכן, עד שאיחרו המועד לרפואתו ושוב אין לו תקנה.

המאמצים הכספיים, האירגוניים והנפשיים הדרושים למערכת הבטחון הם, במובן ידוע, בזבוז כוחות. מאמצים אלה לא נועדו ליצירת נכסים ורווחה, וכשהם מצליחים אין להם תוצאות חיוביות, כי מטרתם העיקרית היא קיים השלום ולמנוע חורבן, וככל דבר רע שנמנע בהצלחה — אין חשים בו. אבל לא רק החולשות האנושיות של הציבור גורמות להתפרקות. ליצירת הרע מצטרף גם היצר-הטוב, מדינת-ישראל היא דינמית, מהדינמיות ביותר בעולם, אם לא הדינמית ביותר. תביעות היצירה וכוחות היצירה בקרבנו עצומים, וכולעים כל ישותנו. מעינות-מרץ ואמצעים כבירים מושקעים ומופעלים בלי-הרף במפעלי עליה, התישבות, בנין, חינוך, מחקר, מדע ואמנות. תביעות הבטחון לצרכיו עומדים כמפגע ליצר היצירה וצרכיה, וההתפרקות יונקת בלא-יודעין גם ממקור זה.

אחד הגילויים החמורים והמסוכנים ביותר של התפרקות זו, שהרבה גורמים ויצרים, חיוביים ושליליים, מסייעים לה, הוא שהציבור שלנו מתחיל יותר ויותר לראות את המדינה רק כנתבעת, ואת עצמם — רק כתובעים. המדינה נתבעת לכל ועל-ידי הכל — על-ידי יחידים וציבורים, גם לדברים

הכרחיים וגם לזכרים שאין בהם הכרח; גם לצרכים עיקריים ודחופים וגם לצרכים טפלים שניתנים לדחיה; גם לצרכים כשרים וגם לצרכים מפוקפקים; ולא רק שמתעלמים מן האמת הפשוטה שאין המדינה יכולה לתת אלא מה שהיא מקבלת. אך שזכחים יותר ויותר שבתקופה זו חייבים כל איש ואשה בישראל לראות עצמם כנתבעים, לא רק לצרכי המדינה השוטפים הדרושים להם, אלא לשם קיומה ובטחונה ובנינה של המדינה, למען עם ישראל כולו.

ואם מצבים, יחסים וגורמים פנימיים דוחפים במתכוון ושללא-מדעת להתחמקות מבעיה מטרידה זו, ומסייעים להתפרקות נפשית ורעיונית הפושה בקרבנו, הרי באים מצבים וגורמים בינלאומיים המחזירים אותנו להרגשת חומר המצב, ומזכירים לכל אחד מאתנו שאנו חיים על לוע של הר געש..

*

בעיית הבטחון היא בשעה זו הבעיה המרכזית של כל עמי תבל. כל מדינה שרויה עכשיו בדאגה חמורה; כל אומה חשה בסכנה הגדולה, והטראגיות המזועזעות שבמצב היא שבצמם רוצים כל העמים בשלום, אך יחד עם זה גם רודפי-השלום הנאמנים ביותר שומה עליהם להזדיין במהירות קדחתנית במלוא יכולתם ולמעלה מיכולתם.

ישנם אנשים תמימים ומיתממים המניחים שרק צד אחד יזדיין מכף רגלו ועד קדקדו והצד השני יסמוך על הצהרות השלום של המזוינים. יש להניח כי הצהרות אלה כנות, אך אין הכנות משכנעת כשהיא צוללת בתוך ים של כידונים. והפועל-יוצא הוא שגם הצד השני מזדיין במלוא כוחו, ואף הוא מצהיר, לא בלי כנות, על שאיפתו לשלום.

אין כל הכרח שתפרוץ מלחמת עולם. אין זו גזירה מן השמים שאין לעמוד בפניה. טרם הוכרע הדבר שמחר או מחרתיים תתלקח שלהבת עולמית. אך אין איש יכול לערוב שבזמן מן הזמנים לא יתרחש האסון ולא תתלקח המלחמה. וכל עם נדרש עכשיו לשנים; להיכון במלוא המרץ והקצב לכל צרה שלא תבוא, ולהמשיך במאמצי שלום ולהגבירם. כל שנה

של שלום זהו רווח נקי גם לאנושות כולה ולכל עם ועם, אבל אין מנוס בשעה זו ממירון הזיון בעולם, ובמה יגמר מירון זה? — רק הימים הבאים יגידו.

אין זה נכון שבעולם יש רק שני צדדים, גכון הדבר שהעובדה הפוליטית המרכזית בימינו היא מציאותן של שתי מעצמות ענקיות, המתחרות ביניהן על הגמוניה בעולם, אם כי אין כל הכרח שתפרוץ מלחמה אף בין שתי אלה, אבל אין זה גכון שכל העולם מתחלק לגוררים וכפופים של צד זה או צד שני.

יש בלי ספק מדינות ביבות, וממשלות ביבות, שאדונן מדבר מתוך גרונו, והן משועבדות בנפש ובגוף לרצון התקיף, ואולי טבעי הדבר שמדינות אלה מאמינות או מתמירות להאמין שאין שום מדינה אחרת שונה מהן, ואין עוד כלל בעולם מדינות בנות־חורין ועצמאיות. התפיסה הטוטאליטרית אינה מבחינה בדרגות ומכירה רק בשני צבעים; או כולו שחור, או כולו לבן; או כולו זכאי או כולו חייב. חלוקה פשטנית זו של בני־אדם ושל עמים — אין לה שחר, יש זיקה ותלות הדדית בין כל העמים הגדולים והקטנים, ואין שום אומה ומדינה, אפילו הגדולה ביותר, עצמאית בהחלט ופטורה לגמרי מכל זיקה לאחרים. העולם בימינו, כלומר כדור הארץ, מהווה עכשיו יחידה אחת כאשר לא היה הדבר הזה אף פעם בהיסטוריה האנושית.

אולם מחוץ למעצמות האדירות וגרוריהן הכובות, יש עולם רחב, ובו הרבה עמים בני־חורין, במידה שאפשר לאומה להיות בת־חורין בעולם ששליט בו חוק זיקה הדדית; יש עמים שאינם כפופים מראש לשום צד, אלא קובעים יחסם בכל פעם ובכל מקרה לגופם של דברים, מבחינת הטוב והרע לכלל האנושי, ומבחינת הטוב והרע לעצמם, ועמים אלה רוצים בכל לבם בחיזוק השלום, ורצון עמים אלה מהווה גורם חשוב במדיניות הבינ־לאומית, ואין לזלזל בו ואין להתעלם ממנו.

מדינת־ישראל היא אחת המדינות האלו.

המפתח לשלום בעולם אינו נתון בידי מדינת־ישראל, אנו אומה קטנה, נתונה בקשיים גדולים ועמוסה משימות אדירות, ועלינו להכיר במעמדנו הצנוע, כל התרברבות רק תעשה אותנו לצחוק ולקלס, אבל אין אנו כמות

אפסית ואין אנו חדלי-אונים. לא במובן הכמותי, הגופני, הצבאי, וודאי לא במובן המוסרי והפוליטי.

נוכל להיות — ועלינו להיות — גורם מסייע לחיזוק השלום בעולם. יחד עם עמים אחרים השואפים כמונו בכל לב לשלום. אולם המפתח נמצא בידי אחרות — ואין לנו שליטה עליה. ואנחנו שותפים לדאגה הקשה המטרידה בשעה זו כל עמי תבל.

*

אולם התרדה והדאגה של העולם כולו אינה ממצה חרדתנו ודאגתנו אנו. נוסף לסכנת המלחמה העולמית, תלויה על ראשנו סכנה מיוחדת — מזימת ההשמדה מצד שכנינו.

ההזדיינות בארצות-ערב, רק ילדים יכולים לחשוב שהיא נועדה למלחמה בעד או נגד ארצות-הברית או ברית-המועצות. כלי-זינוג אם יופעלו — אך ורק נגדנו יופעלו, ואויבינו גם אינם מסתירים כוונותיהם. מזמן לזמן הם מכריזים בגלוי וברמה על סיבוב שני. החרפת המתיחות הבינלאומית כשהיא לעצמה מהמירה סכנת הסיבוב השני.

גם פה אין כל יסוד לבהלה; גם פה אין אנו צריכים להניח שאנו עומדים ערב מלחמה. אין כל הכרח במלחמה, אולם מניעתה אינה נתונה בידינו, ועלינו להיכון לכל צרה שלא תבוא. אנו נתבעים לדריכות מוגברת ולכוננות יעילה — תוך כדי המשכת נסיונות ומאמצים לקיים ולהבטיח השלום ולכרות ברית ידידות עם כל אחד משכנינו הרוצה בכך.

אין להחטיף שום פעולה חיונית וחשובה ללא עונש כבד בסופו של דבר. אולם כל החמצה בשטח הבטחון, עלולה להיות פאטאלית, פשוטו כמשמעו; כל החמצה עלולה להתוך גורלנו לחיים ולמוות. גורם הזמן קובע ומכריע בענייני בטחון, כאשר אינו גורם ומכריע בשום ענין אחר.

*

והשאלה מתעוררת: הנוכל לעמוד? השאלה היא כפולה: (א) הנוכל לעמוד במקרה של מלחמת עולם? (ב) הנוכל לעמוד בסיבוב השני, אם נותקף על-ידי שכנינו?

אני מעיז לענות בחיוב על שתי השאלות הללו — אם נקיים התנאים

הדרושים להתגוננותנו, והראשון בתנאים הוא רצוננו וחטבנו המוסרי. אמרתי שכל התרברבות מצדנו תעשה אותנו לצחוק ולקלס, ואנו חייבים להכיר במעמדנו הצנוע, התרברבות צבאית היא הרבה יותר חמורה: כאן הסכנה היא לא רק להיות בלעג, אלא להתרסק ולהישחק. אין מדינת-ישראל יכולה וצריכה להתמודד עם שום מעצמה הראויה לשם זה, ולא רק עם מעצמה אדירה כארצות-הברית או ככרית-המועצות. לאשרנו לא בשקפת לנו סכנה כזאת, ואין להעלות על הדעת דוֹ-קרב בינינו ובין אחת המעצמות שבאסיה, אירופה ואמריקה, שמחוץ למרח התיכון.

אולם השאלה העומדת לפנינו היא לא התמודדות של דוֹ-קרב, אלא אם יש ביכלתנו לעמוד על קיומנו ועל עצמאותנו במקרה של סכסוך גלובאלי, כשכוחות עולמיים יעמדו זה מול זה בכל הוירות בחמש היבשות ובשבעת הימים, הנוכל במקרה כזה להגן על שלומנו ועל ריבונותנו? אינני מהסס לענות על שאלה זו בחיוב מלא — בתנאים שעוד אעמוד עליהם בהמשך דברי.

בקנה-מידה של כוחות-העולם, כוחנו הוא כמעט אפסי, ואין בידינו להכריע כף המאזניים של מלחמת עולם, אולם בפינה קטנה וחשובה זו של כדור הארץ, אנו מהווים כוח לא מבוטל, וכל תוקף זה, כשעודנו עסוק בחזיתות השונות במלחמת-עולם כללית, יצטרך לחשוב ולשקול הרבה פעמים, בטרם יחליט לתקוף אותנו ולהעמיד נגדו מלוא הכוח וההתנגדות של מדינת-ישראל.

אני בטוח שמדינת-ישראל לא תתן יד לשום מעשה תוקפנות נגד מישהו באינו אמתלה שהיא.

מותר לנו, מותר לכל אחד מאתנו, לדון משטרים זרים לשבט או לחסד, אבל אין לנו כל צורך ואין לנו כל זכות ואפשרות לתת יד לתוקפנות בגלל איזה משטר שלא נראה לנו. אולם יש לאל ידינו להגן על קיומנו, על עצמאותנו, על ריבונותנו, על חירותנו הפנימית והחיצונית במקרה של סכסוך עולמי, לא פחות מאשר כל אומה אחרת. אין אנו חדל-אונים וחסרי-ישע במקרה כזה וגם לא במקרה של סיבוב שני.

אנו חזקים עכשיו הרבה יותר משהיינו במלחמת הקוממיות. לא אכנס

כאן בפרטים, אבל אני יכול להגיד שמבחינה צבאית כוחנו עכשיו גדול לפחות פי שנים משהיה לפני שנתיים. אבל הבחינה הצבאית בלבד — הזכרה זו מן ההכרח שתהיה נחלת כל ציבורנו, כי בחיינו היא — אינה מספיקה לא במקרה של סכסוך לוקאלי ולא במקרה של סכסוך גלובאלי.

*

היה זמן שמלחמות היו התמודדויות צבאיות בלבד, על פי רוב התמודדות של צבאות פרופסיונליים. העמים כמעט שלא הרגישו במלחמה, אם-כי בעקבות המלחמות היו עמים וארצות עוברים מיד שליט אחד לרעהו. עצם דבר המלחמה לא פגע ולא נגע בעם; רק החיילות המקצועיים נפתלו, נאבקו, נלחמו, ניצחו או נחלו מפלה. לא כן היום. המלחמה בימינו היא מלחמת עמים ומלחמה טוטאלית. אין איש ואשה, אין זקן וילד חפשי מפגיעת המלחמה.

המלחמה היא טוטאלית לא רק מבחינה פאסיבית, מבחינת הסובלים, אלא בעיקר מבחינה אקטיבית, מבחינת הכוח המכריע במלחמה. מכריע לא רק כוחו של הצבא אלא עצמתו הכוללת של העם במלואו, עצמתו המשקית, הכספית, המקצועית-הטכנית, המדעית והאירגונית, ועל הכל — הסגנון המוסרי הנפשי. קובע לא הצבא — ולו גם המאומן והמצויד ביותר, — קובע העם כולו על יכלתו החמרית ועל הרוח המפעמת בתוכו, כפי שראינו במלחמת-העולם השניה ובמלחמתנו אנו.

העננים המתקדרים בשמי העולם והעב השחורה שאינה נמוגה אף לרגע בשמי ארצנו — מחייבים אותנו לפשפש ולברוק באיזו מידה אנו מוכנים לבאות; לא רק צבא-הגנה לישראל יעמוד במבחן העליון, אלא כולנו, כל העם השוכן בציון, על כל חוגיו, תאיו ופלגותיו, הוותיקים והחדשים. אני מדגיש ואומר בכוונה; העם השוכן בציון, בכל שאר המשימות וביחוד במשימה המרכזית והעליונה, קיבוץ גלויות, אנו זקוקים ומצפים לעזרת העם כולו. עזרה זו באה ותבוא. אולם מן ההכרח שנדע ונכיר, כי בקיום בטחוננו אנו חייבים להישען אך ורק על עצמנו, על אלה שהם כאן, לא באשר בטחונה של מדינת-ישראל אינו נוגע לכל העם היהודי — אין דבר שנוגע לו יותר מדבר זה — אלא באשר רק הנמצאים פה יוכלו להגן

עליה, ואסור לנו בשום אופן להיעגן לעזרה מן החוץ. שומה עלינו לעמוד על נמשנו בכוחנו אנו, כי בשעת המבחן יתכן שנהיה מנותקים מכל העולם. במלחמת הקוממיות הגיעו אלינו אלפי מתנדבים מן הגולה. אין כל ודאות כי דבר זה יתכן במבחן הבא.

מכיוון שרק כוחו הטוטאלי, החמרי והרוחני, של העם יכריע במלחמה, עלינו לראות הדברים כמות שהם ולא להשלות עצמנו בשמות נאים ומטעים. ובראש-וראשונה אסור עלינו להתעלם מן העובדה, שעם ישראל, שהוא משען-המבטחים היחידי שלנו, הוא עדיין קיים בכוח ולא בפועל. וזאת, לא מפני שרובו המכריע, כתשע-עשיריות ממנו, איננו פה, אלא גם הנמצאים פה רבים הם עדיין רק בשלב של התהוות לעם. לעינינו קם תהליך של יצירת עם ותהליך של יצירת מולדת, ושני תהליכים אלה שלובים זה בזה, אבל התהוותנו לעם הוא תהליך ממושך הדורש הרבה שנים, ואולי הרבה דורות. חרב המלחמה התלויה על ראשנו אינה בותנת לנו שהות יתירה, ובלי קפיצת-הדרך בניבוש העם ובבנין המולדת לא נעמוד ביום-פקודה. ההכרח בקפיצת הדרך התנה ומתנה דרכה של מדינת-ישראל מיום היווסדה. הוא מצווה עלינו דברים מנוגדים כאילו להגות המקובל ולגסיון הבדוק, ולעתים קרובות גם לאינטרס הפרטי ולצרכים המוצדקים של כל איש ואשה בישראל.

*

מתוך הכרח בקפיצת-הדרך, נקטה ממשלת ישראל במדיניות-עליה שאין לה דוגמה בתולדות העמים; מדיניות אשר למסתכלים רבים מבפנים ומבחוץ נראית, — לא לגמרי בלי יסוד, — כמדיניות הרת סכנות ואכזבות למדינת ישראל. מאז קום המדינה, בערך שנתיים וחצי, כמעט שהוכפל הישוב במדינה. ממאי 1948 עד סוף 1950 עלו ארצה למעלה מ-520,000 איש. הדבר דומה כאילו נכנסו לאמריקה בתקופת זו מאה ועשרים מיליון איש. ולרוסיה — מאה וששים מיליון איש. ידידים רבים וגאמנים למדינת-ישראל נבהלו מתוספת עצומה ומהירה זו של אוכלוסים מחוסרי-אמצעים, ורבים מהם גם נטולי נכסי-תרבות, והזהירונו שקצב זה בעליה יכשיל אותנו לא רק מבחינה כלכלית, אלא גם מבחינה מדינית וחברתית. גם

כמה מנהיגים ציונים, שאין להסיל ספק בציונותם, טענו נגד קו זה. והיו גימוקים כבדי-משקל בטענותיהם. ואין איש בארץ שאינו רואה כל הקשיים הכרוכים בעליה רבתי זו. חלקים רבים של הישוב הוותיק אינם רוצים לשאת בעול הקשה, ואינם מטים שכם, וגם מגלים בצורות שונות, בידועים או בלא יודעים, מורת-רוחם ממדיניות זו.

אולם מדיניות נועזה זו, ואולי גם מסוכנת, — נגזרה עלינו מטעם בטחון המדינה, גם אילו רצינו להתעלם מנימוקים אחרים, חיוניים אף הם, ואם אמרתי כי עכשיו אנו חזקים, מבחינה צבאית, פי שנים מאשר היינו לפני שנתיים, הרי זה במידה רבה פרי מדיניות העליה. עלי להוסיף שחיוזקנו הצבאי אינו כמותי בלבד, אולם ראשית בטחון — עליה רבתי. אפס, עליה אינה הסעת יהודים מחופי רומניה או צפון-אפריקה או משדות-התעופה של עיראק ועדן לישראל. יש חבלי קליטה, וקליטת עולים היא בעיה בטחונית כשם שהיא בעיה כלכלית, חברתית ותרבותית. ובדרכי הקליטה ואמצעיה אין אנו יכולים להתעלם מצרכי הבטחון ומכוחות הבטחון. צבא-הגנה לישראל לא יעשה שליחותו הבטחונית אם לא יהיה גורם חשוב בקליטת העולים.

קליטת עולים אינה כרגיל מתמקדי צבא, אולם בטחון ישראל אינו כבטחון אומות אחרות. בלי קליטת העליה, בלי הנחלת הלשון לעולים, בלי הצמדת העולים לערכי האומה ולחזונה בעבר ובעתיד, בלי השרשתם בעבודה ובמשק, בלי הכשרתם להתגוננות, לאיחוי קרעי השבטים, בלי הפיכת אנכי-אדם ליחידה לאומית מגובשת — לא יתכן בטחוננו. משום-כך הקימונו נח"ל, הנותן הכשרה חלוצית לנוער בצבא, ומשום-כך נשלח הצבא למעברות, וחילינו עושים עבודתם בקרב מחנות העולים במסירות, יעילות והצלחה.

אבל קליטת העליה לא תיעשה על-ידי הצבא בלבד; ודווקא משום שהיא בעיה בטחונית ממדרגה ראשונה, היא מוטלת על כל העם, על כל איש ואשה ועל כל תא, אירגון וחטיבה בישראל.

קצב העליה ומהירות קליטתה, קליטה חמרית ורוחנית, יקבעו יותר מכל את בטחונה של מדינת-ישראל. אין זה ענין אך ורק למנגנון של המדינה

ולהנהלת הסוכנות. בלי מאמץ מתגדב של העם על כל שדרותיו, ובראש וראשונה של מנהלי עבודה ואנשי משק, מורים, רופאים ואחיות, לא יעשה הדבר, והדבר הוא בנפשנו.

*

יישוב הגבולות והשטחים הריקים — אף הוא תפקיד בטחוני ראשון במעלה, שאינו גופל הרבה מחשיבות העליוה. התרכזות מחצית הישוב בחבל הירדקון, בסביבות תל-אביב, מתווה סכנה חמורה לבטחוננו, זאת אומרת לקיומנו. מלחמת-הקוממיות גילתה מה היה הערך המלחמתי, לא רק הטקטי אלא גם האסטרטגי של הישובים סביב ירושלים, בדרום, בגליל ובעמק הירדן. ושוב, נגזרה עלינו מדיניות התישבותית בלתי-מקובלת, לא בעולם וגם לא אצלנו.

אנו עם של אדוקים ושמרנים, לרבות האפיקורסים והמהפכנים שבתוכנו. כאשר אנו נאחזים ברעיון, בדוגמה ובאמונה, אין אנו זזים מהם, גם אם בחליפות הזמנים והתנאים המושגים מתרוקנים מתכנם; הדברים שחלמו תכלית רצויה בנסיבות מסוימות מהייבים שיגוי דרך בנסיבות חדשות. אין אנו יודעים לראות הדברים בייחודם ובהתחדשותם, במסגרתם המציאותית שאינה קופאת על שמריה, אלא משתנה בלי הרף. אנו ניגשים לכל בדעה קדומה אשר גשתרשה בתוכנו בתנאים אחרים ובנסיבות שחלפו.

אנשי המעשה חניכיה-המסחר אינם מבינים למה משקיעים כלי-כך הרבה כוחות ואמצעים לגידול עגבניות בשממות אילת, בשעה שאפשר לגדלן בקלות בשרון, או פשוט לקנותן בשוק הירקות בתל-אביב. קשה להתנגד לכך כי מבחינה מסחרית צרופה אין שום חשבון, בכל אופן לא בימינו אלה, לגדל עגבניות ואבטיחים באילת ובערבה, אולם לפיתוח הנגב ולהגנת אילת אי-אפשר בתקופה זו לגשת באמת-מידה מסחרית בלבד.

יש גם מערערים — ולא בלי יסוד — על שיטות-ההתישבות החדשות שלנו. אולם התישבות עממית רבת-היקף ומהירת-קצב אי-אפשר לעשות באותה הדרך המשוכללת שבה נעשתה ההתישבות „בימים הטובים ההם“, כאשר העליה באה טיפין-טיפין. מלאך הבטחון עומד עלינו כחרב מתהפכת ומצוות עלינו איכלוס מהיר של אזורי הגבולות והשטחים השוממים הנרח-

ביום. עלינו לסול מסילות חדשות להתישבות מהירה בתקופת עליית המונים וקיבוץ גלויות.

אני מאמין שפיתוח הנגב יהיה כעתיד למקור של רווחה רבה וגם למעיין של רווחים. — ואיני מולול לא ברווחה ולא ברווחים — אולם אני מוכן לקבוע גפשי ומעמדי ולהתריע השכם והערב, כי הבטחון קודם לרווחים וגם לרווחה.

*

התנאי השלישי לבטחוננו — כשרנו החרשתי. במדינה שבמרכזה עומדת המשימה העליונה של קיבוץ גלויות, אין ערוך לתעשייה כגורם לקליטת עליה, אולם הפעם אנו עוסקים בפרשת הבטחון. ואני אומר: בלי תעשייה ענפה ובלו כושר טכני גבוה לא נעמוד. לכל תעשייה יש ערך רב במערכת הבטחון, אולם חשיבות יתירה נודעת לתעשיות-יסוד מסוימות, שלא אעמוד עליהן כאן בפרוטרוט, שאנו מטפלים בהקמתן ובהרחבתן. בתעשייה שמור כר נרחב ליומה פרטית של יחידים, חברות, קואופרטיבים וקיבוצים, אולם הבטחון מחייב את המדינה ליומה ממלכתית בתעשיות-היסוד. הממשלה חייבת בפיתוח תעשיות-יסוד, עם או בלי הון פרטי של יחידים, חברות, קואופרטיבים וקיבוצים, כי אי-אפשר לבטחון בלעדיהן, והכוונה איננה לתעשיות צבאיות בלבד.

אינני רשאי לסיים את דברי מבלי לעמוד במלים אחדות על גורם אחד שהוא, לדעתי, עיקר-העיקרים ביכולת עמידתנו במבחן העליון הצפוי לנו ביום פקודה, — זהו הגורם המוסרי.

לבטחוננו דרוש צבא, וצבא רב ומשוכלל בצידו, באימונו, במשמעתו ובכשרו הקרבי; דרושה לנו תחבורה מהירה ביבשה, בים ובאוויר; דרוש לנו קשר טוב עם כל הנקודות במדינה; דרוש לנו כושר טכני מקצועי ומדעי ממדרגה עליונה; דרושות לנו חקלאות וחרושת, אשר יספקו צרכי העיקריים מתוצרת המדינה; דרוש לנו נשק חדיש ומספיק מכל המינים. בלי כל אלה — לא נעמוד. אולם, כל אלה כשהם לבדם — לא יספיקו, אם לא יהיה לנו עם נאור גבורה, מאמין בשליחותו ההיסטורית. לא הרובה, התותח והמטוס נלהמים ומנצחים, אלא האדם החי המשתמש

בהם, וכשרו של אדם לעמוד בפני אש ומוות, יכלתו להילחם, לבצת ולמות, תלוי לא רק בכשרו הטכני ובידיעתו המקצועית — כי אם ברוח המפעמת בתוכו.

ואני רואה בהתפרקות הגפשית והמוסרית הפושה בציבורנו — אויב מספר א' למדינת-ישראל; התפרקות זו מסוכנת לבטחוננו יותר מצבאות האויב. אנו כאילו חיים בגן-עדן של טיפשים; משתוללת הוללות בכל חוגי הציבור הוותיק והיא חודרת גם לחוגי העליה החדשה. התביעות מהמדינה הולכות ומתרבות, והתביעות מעצמנו — הולכות ופוחתות כמעט עד לאפס. שכחנו, כי מדינת-ישראל אינה פרה חולבת, אלא שופר המשיח לקבץ גאולים.

הוגה יהודי גדול במאה ה-17 קבע שיש לראות כל הדברים מבחינת הנצח. בחינה מטאפיסית זו אינה הולמת צרכי מדינה, אפילו לא צרכי מדינת-ישראל. אולם, אנו מצווים על בחינת הדור, אם לא בחינת דורות. ונתחייב בנפשנו אם גראה הכל אך ורק מבחינת הרגע, מבחינת חטוף ואכול, חטוף ושתה. עלינו להיות גם מחר ומחרתיים, והמחר מוכרע עלידי היום.

על דורנו נפל גורל קשה וגדול — להקים מדינה, להגן עליה, לבנותה ולטפחה. זכינו למעשה גדול מכל אלה — לקיבוץ גלויות, ואנו הדור הקובע בתולדות האומה. זאת אומרת — אנו דור הנתבעים, כאשר לא היה אולי בתולדות ישראל. נצליח לבצע משימת הדור — בסחון המדינה וקיבוץ גלויות — אם נאמין בשליחותנו ההיסטורית ונדע להציג תביעות ראשוניות ומכריעות לעצמנו; כל אחד מאתנו לעצמו.

בעקבות דבורה

בסיום קורס הקצינות, צריפין

במסדר הקצינות שלפנינו מתגלמת אחת התמורות הגדולות והמבורכות שבחינו, תמורה שלא החלה בצבא-הגנה לישראל, אבל הגיעה בו לשיאה: השוואת חובת הבת והאשה לזו של הבן והגבר. זהו יותר משוויון זכויות, לא בזכויות נמדד ערך האדם, מותר-האדם הוא לא הזכויות שהוא גהנה מהן. יתרונו המיוחד של האדם הוא הכרת-החובה, כי רק לאדם בתוך כל העולם החי, יש מושג והכרה של חובה. לכל בעלי-החיים ישנן זכויות, והכל שווים בזכויותיהם, אך אין להם — על כל פנים במידה שהדבר ידוע לנו — ידיעת החובה.

ולפיכך הדרגה העליונה של שוויון היא שוויון החובות, והדרגה העליונה בסולם החובות היא חובת ההגנה. כי כאן נדרש מן האדם הכל. לא חלק מכספו, לא חלק מזמנו וממרצו, אלא הוא בעצמו, עצם חייו — המתת העליונה שיש לבן-אדם, ואין למעלה מהחיים, — וכשיש הכרת דורשת המולדת גם זאת מהאדם. ולפיכך משמש הצבא כסמל העליון של החובה, וכל זמן שאין האשה שווה בחובה זו לגבר — אין לה שוויון מלא ואמיתי. ההרגשה הפסולה, שנתפסו לה גם רבות מביין הנשים והבנות, שהאשה פטורה מחובה זו — היא סימן של נחיתות. עברנו כברת-דרך ארוכה עד אשר הגענו בימינו לשלב עליון זה בשוויון אנושי בתוכנו, — שוויון החובות בין איש ואשה, אם כי המעבר אצלנו לא היה כל כך קשה כמו אצל רבים אחרים.

בראשית ימינו — וימים אלה נמשכים בתולדותינו זה כארבעת אלפים שנה, החל מימי האבות — לא היה מצב האשה בתוכנו שונה בהרבה ממצבה של האשה בקרב עמים אחרים. לא היה אף עם קדמון אחד, גם

בקרוב עמי התרבות הגדולים ביותר, כגון יוון ורומא. שבו לא היה מעמד האשה נחות וירוד, וגם העם היהודי לא היה לגמרי יוצא מן הכלל בשטח זה. וסימן לכך — שהיהדות פטרה את האשה מרוב המצוות. הפטור לא ניתן לאשה בפריבילגיה יתרה; עול המצוות לא נחשב ביהדות כגזירה רעה וכעונש, אלא להיפך, כחסד אלהים. והאשה נפטרה מהמצוות באשר חשבו שאין היא ראויה לכך. היא גם נשללה מכמה זכויות, שנהנו מהן הגברים, גם בענינים שבין אדם לחברה, כגון בזכות הירושה, בעניני נישואין וגירושין. עדות ועוד. אולם עוד בימים קדמונים היתה האשה העברית פחות ירודה מאשר היתה האשה בקרב העמים השכנים; עמי כנען, מצרים, בבל וארם. הסיפור הראשון בתנ"ך, מימי אדם הראשון, מעניק יומה לאשה, לחוה, ולא לאדם. חוה גילתה לראשונה שעץ הדעת טוב למאכל ונחמד להשכיל וחקת מפריו ותאכל ותיתן גם לאישה עמה, ודמות האמהות הראשונות — שרה, רבקה, רחל ולאה, יש שהן עולות בכמה מעלות, ביזמתן ובפקחותן. על האבות. רבקה היא בלי ספק דמות יותר בולטת, מחוננת ודינמית מיצחק, ושרה אינה נופלת בהרבה מאברהם, ותמר עולה על יהודה בצדקתה.

אולם האשה העברית בימים הקדמונים חשיבותה נודעת בקרב הסוג האנושי העליון שהוציא מתוכו העם היהודי — בקרב הנביאים. הטיפוס האנושי אשר יעמוד לעד בגדולתו המוסרית הרוחנית, ושהגיע בתוך העם היהודי לשיא ביטויו — היה הנביא. לא האוב והידעוני, לא המכשף, לא הכהן, אף לא השליט והמלך, כפי שהיה הדבר בתוך העמים האחרים. — אלא הנביא היה בחיר העם, מורו ומדריכו. והיו לא רק נביאים אלא גם נביאות בישראל. בתנ"ך נשתמרו רק ארבעה שמות של נביאות: מרים, דבורה, חולדה ונועדיה. זו האחרונה אינה נזכרת לשבח על-ידי נחמיה, אבל היא נמצאת בחברת הנביאים האחרים אשר אף הם לא חיו בשלום עם הנציב היהודי מפרס (נחמיה ו' 14).

בימי משה הפעילה מרים הנביאה את נשי ישראל לאחר יציאת מצרים, ולא הסתפקה בהשתתפות פאסיבית בתגובת אחיה הגדול, אלא נקטה יזמה אקטיבית (שמות ט"ו 20).

היא גם לא חששה לערער על מעשי משה רבנו, וקדמה בכך אפילו

לאהרון אחיה (במדבר י"ב 7) — אם כי נענשה קשה על עוון לבה זה, ונסגרה מוחץ למחנה שבעה ימים, אבל כבודה גדל בעיני העם, והעם לא נסע עד הנאסף מרים" (במדבר י"ב 15).

אולם הגדולה שבנביאות ישראל ונשותיה — היתה בליספק דבורה אשת לפידות. יש להצטער על כך שהמספר התנ"כי המקמץ בדרך-כלל בדברים בתיאוריו ובסיפוריו, קימץ יתר על המידה בספרו את הפרשה המופלאה של דבורה הנביאה אשר שפטה את ישראל. כיצד הגיעה אשה לכבוד ולתפקיד קשה ואחראי בימי השופטים? מה היה מקורה ותולד-דותיה? אנו שומעים רק שבני ישראל עלו אליה למשפט והיא יושבת תחת תומר דבורה, בין הרמה ובין בית-אל בהר אפרים. דבורה היתה לא רק נביאה ושופטת — אלא מצביאה. לא ז'אן ד'ארק היתה המצביאה הראשונה בהיסטוריה האנושית, אלא דבורה הנביאה. היא גייסה צבא ישראל בצפון ונלחמה ביבין מלך חצור ובעלי בריתו. וכשהטילה על ברק בן אבינועם לעמוד בראש צבא של עשרת אלפים איש, אמר לה ברק: "אם תלכי עמי וְתִלְכִי, ואם לא תלכי עמי — לא אֵלֶךְ. נִתְאַמַּר: הֲלֹךְ אֵלַיךְ עִמָּךְ. אֶקְסֵי כִי לֹא תִהְיֶה תִּסְאָרְתְּךָ עַל סַדְרְךָ אֲשֶׁר אָמַת הוֹלֵךְ, כִּי גִיד אֲשֶׁה יִמְכַר הִי אֶת סִיפְרָא. וְתִקַּם דְּבוּרָה וְתִלְךְ עִם בָּרַק קְדֻשָׁה. וכשהזעיק סיסרא את רכבו ואת חילו והעם אשר אתו מחרשת הגויים אל נחל קישון — היתה דבורה כמצביאה העליון נותנת פקודות המלחמה, וברק היה רק קצין המבצעים שלה. ודבורה היתה לא רק נביאה, שופטת ומצביאה, אלא גם משוררת אדירה. ומידה באה לנו הפואימה הצבאית העתיקה ביותר של עם ישראל, ואולי בכל הספרות העולמית. שירת דבורה (שופטים ה') אינה רק תעודה היסטורית בעלת חשיבות יתרה אלא יצירה פיוטית אדירה של אשת-חיל למופת. וזו לא היתה התפארות שוא כשאמרה דבורה: "תְּדַלְוּ פְּרוּזִין בְּיִשְׂרָאֵל. תְּדַלְוּ, עַד שֶׁקָּמְתִי כְּבוֹרָה, שֶׁקָּמְתִי אִם בְּיִשְׂרָאֵל".

מהתקופה הקדומה של תולדותינו, מימי האבות ועד החשמונאים, עומדת דמותה של דבורה כדמות פלאים של האשה העליונה, המחוננת במכלול סגולות מפוארות ונדירות גם בגבר וגם באשה: חזון, גבורה, כושר מנהיגות, גבואה, מצביאות, שירה, נדיבות-לב. בלי תכונות יקרות אלה לא היתה

אשה רוכשת לעצמה בתקופה ההיא סמכות מוסרית, מדינית וצבאית כה גדולה ומכרעת על העם בתוך האנרכיה ששלטה אז בקרב שבטי ישראל. גם בין מלכי ישראל תפסה אשה אחת לפחות מקום מכובד — המלכה שלום-ציון, אלמנת אלכסנדר ינאי, שכנראה ירשה מאחיה, שמעון בן שטח, חכמה ותורה, וניהלה את המלוכה החשמונאית אחרי מות בעלה בכשרון ובהצלחה, ולא ביישה את התקופה החשמונאית הגדולה. בימי בעלה גברה המחלוקת בין הפרושים והצדוקים, ולפני מותו מסר לה אלכסנדר ינאי עצה טובה הראויה להיזכר הלכה למעשה גם בימינו: „אל תיראי לא מן הפרושים ולא מן הצדוקים, אלא מן הצבועים, העושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפינחס“.

כשגברו הצרות בישראל אנו מוצאים אם עברית מגלה גבורה מוסרית עליונה — העלילה המועזת של חנה ושבעת בניה (לפי גירסה אחרת — מרים בת תנחום), אשר בחרה בהריגת כל בניה לעיניה על קידוש השם — ולא יכעזו לפקודה המשפלת של הקיסר הזר. גבורת האשה העברית אינה אך ורק נחלת קדומים.

מדינת ישראל, הוכרז על הקמתה במאי 1948, אבל היא נבנתה בעמל דורות חלוצים עשרות שנים. והאשה העברית, הבת והאם, תפסה מקומה במפעל זה על-יד אחיה ובעלה ואביה. שלושה שמות מסמלים ראשית ההתישבות המחודשת בדורותינו — פתח-תקוה, חדרה ומטולה. שתח-תקוה היה הכפר הראשון שהוקם על-ידי ראשוני החלוצים החקלאיים — ובלי מסירותה, עקשנותה, אי-רתיעתה וגבורתה של האשה העברית לא היה כפר ראשון זה מוקם ומתקיים. חדרה היא סמל ההיאבקות ההירואית עם האויב האכזר ביותר — הטבע, מושבה זו נבנתה במרכזן של ביצות ממאירות אשר הפילו חללים לעשרות. ובלי גבורתה העקשנית של האשה אשר מיאנה לזוז ממקומה גם בראותה בניה נופלים טרף למולך הקדחת, לא היתה עלילה זו אפשרית — וחדרה היא אחת העלילות ההירואיות ביותר בתולדות ההתישבות. ומטולה, בקצה הצפון, עמדה במערכה קשה עם אויב — עם הדרוזים עזי-הנפש שלא רצו להשלים עם הקמת ישוב עברי בסביבתם. ושנים רבות עמדו המתישבים המבודדים בירכתי הצפון מול אויביהם

המרובים והאשה היהודית לא נרתעה, כאשר לא נרתע אחיה ובעלה. בלי עוז רוחה של האם והבת היהודית לא היתה מטולה עומדת במערכה.

עם העליה השנייה עלתה ביתר שאת קרן האשה העברית. עליה זו הקימה את הכוח המזוין העברי הראשון בדורותינה, "השומר", ואחת היוזמות של מפעל-גיבורים זה והרוח החיה בו היתה בתורה יהודית, מניה וילבושביץ. בשורות "השומר" עמדו בתורות רבות יחד עם הבחורים בנשקן ביד.

"השומר" היה רק ענף אחד של מפעל העליה השנייה. כיבוש העבודה, התישבות עובדת, יסוד הקבוצה, ספרות-עבודה עברית — אלה היו עיקרי פעולותיה של העליה השנייה — ובכל אלה יש חלק ניכר וחשוב לפועלת ולעובדת. חברותינו עמדו יחד עם חבריהם על ערש ספרות העבודה, יחד אתם נאבקו על עבודה עברית, יחד אתם הפכו הלשון העברית ללשון מדוברת, ויחד אתם יסדו וטיפחו הקבוצה והקיבוץ והמשב והניחו היסודות לארגוני הפועלים שמתוכם צמחה אחר-כך הסתדרות העובדים הכללית.

אין לתאר יצירת המפעל הישובי שהכשיר את הקמת המדינה — בלי השתתפותה וזימתה של האשה העברית. והדבר הכולט המפלה בין מדינת ישראל ובין המדינות השכנות — הוא מקומה וערכה וכוחה של האשה במדינת ישראל ומוסדותיה. נשי ישראל עומדות יחד עם אישי ישראל בראש המדינה — גם בכנסת וגם בממשלה. והחשוב והקובע יותר — נשי ישראל מילאו שליחות חיונית במלחמת השחרור. אין עלילה מלחמתית חשובה במלחמת העצמאות שהבת הישראלית לא מילאה בה תפקיד כבוד וגאון — בהגנת התחבורה, במצור ירושלים, במלחמה הטראגית בגוש עציון, בעמידה ההירואית של ישובי צמק הירדן, הגליל העליון, הנגב, הרי ירושלים, העמק, השפלה ובהגנה על הערים.

וכשנוסד צבא-הגנה לישראל שירתו בו בנים ובנות — כדבר טבעי, מסורתי, בהכרח מציאותי ומוסרי. אילו נעדרה בת ישראל בצבא — היינו מתכחשים לכל עברו של הישוב. לאפיה של מלחמת השחרור ולטיבה של מדינת ישראל, והיינו מסלפים דמות הישוב, גם דמות הבנות וגם זמות הבנים.

יש אמנם מקטרגים: זוהי הארץ היחידה בעולם המגייסת בנות גם בימי

שלום. קטרוג זה הוא תעודת כבוד למדינת ישראל, ועליו גאותנו, ואין זה הדבר הראשון שבו הקדים עם ישראל את כל שאר העמים. בתורתנו נאמר שהאדם נוצר בצלם אלהים. אלהים אינו גבר, וגם האדם שנברא בצלם אלהים לא היה גבר בלבד. בפרק הראשון של ספר בראשית נאמר בפירושו: „וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצַלְמֵ אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ, זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם׃׃ זהו הציון העליון שנחנה היהדות לאדם — לזכר ולנקבה. העלאה זו של ערך האדם נשמעה תחילה ביהדות, ואין לנו להתבייש אם גם עכשיו אנו מקדימים את כל שאר העמים, והם ילמדו מאתנו. אם כי עשינו אשר עשינו לא מטעמים מוסריים ואנושיים בלבד, אלא מתוך הכרח בטחון. אבל אין ערך מוסרי נגדם ע"י הצורך החיוני הטבוע במהותו.

בהטילנו חובת השירות הצבאי על האשה — העלינו את האשה לשיא השוויון המוסרי בישראל. כי הכרנו בשוויון החובה של האשה. לתינוק של בית רבו יש זכויות — אין עליו שום חובה; רק כשהוא מתבגר הוא נעשה „בר-מצוה“, אדם הנושא באחריות על מעשיו. האשה בישראל נושאת באחריות העליונה של המדינה. — באחריות הבטחון, שכם אחד עם הגבר. ועם קבלת העיקרון העליון של שוויון, וחובת הבת לשרת בצבא שכם אחד עם הבן — אין צבא-הגנה לישראל יכול להתעלם מההבדלים שבין בן ובת. והבדלים אלה אינם גופניים בלבד; שוויון אינו דבר מיכני, ואנשים אסור למדוד במידה אחת — כי זוהי מידת סדום. השוויון המוסרי מכיר בתכונות המיוחדות המבדילות לא רק בין איש ואשה, אלא גם בין איש ואיש, ובין אשה ואשה. והצבא יתטיא מלאכתו אם לא ידע להבחין בתכונות השונות ובסגולות המיוחדות של בני-אדם, ולא יטפח הכושר המיוחד הטבוע בכל אדם ואדם, והנסיות המציינות טיפוסים אלה ואחרים. ואין להתעלם לא מתכונות הגברות ולא מתכונות הנשיות. והצבא זקוק לשתייהן. מרובים הדברים, המלאכות והתפקידים שגם הגבר וגם האשה יכולים לעשותם ולמלאם כמעט במידה שווה, אך לא מעטים הדברים שאחד משני המינים יעשה אותם בכושרי-יתר, ויש תפקיד אחד שרק האשה יכולה למלא. וזהו אולי התפקיד האנושי הנעלה ביותר — תפקיד האמהות, הרבה

אהבות יש בעולם, — העמוקה, הנכח והיקרה מכל האהבות היא אהבת-אם. זוהי אהבה שאינה תלויה בדבר, שאינה מצפה לכל תגמול, היא קיימת רק לשמה, ויש בה משום אהבת האלמוות, אהבת היוצר ליצירתו, ורגש זה טבוע באשה עוד בטרם היותה לאם — והצבא זקוק לרגש האמהות אולי יותר מכל גוף וארגון ציבורי אחר.

מסגרת הצבא מחייבת למסירות עליונה, ללא תנאי וללא שיור. הצבא מרגיל אדם לעמוד בסכנות הזמורות ביותר ודורש ממנו שלא ירתע מאש האויב, שלא יברח מהמוות. ודווקא מפני זה על הצבא לטפל בחייל באהבה רבה, באהבת אם.

החייל נעקר מביתו, ממשפחתו ומסביבתו. כך הדבר בכל ארץ וארץ. בצה"ל המצב קשה עוד יותר, כי רוב החיילים הם עולים חדשים, ולרבים מהם אין כלל משפחה וקרובים בארץ. חלק גדול של העולים האלה נקלע לצבא בלי ידיעת הלשון, בלי ידיעת הארץ — וגם, לעתים, בלי ידיעת המטרה שאותה הוא משמש. הוא נפוץ למסגרת-חובה אכזרית, נתון למשמעת המורדה, והרסי"ג נתון עליו בקולו הזועם ומטיל עליו אימה בשפמו השחור והמסולסל — ביצאו למגרש המסודר, והדבר הכרחי, לא יתכן צבא בלי משמעת ברזל וכלי חישול התכונות הגבריות של האדם: — אכזריות כלפי עצמו, אי-רתיעה מפני כל מכשול וקושי.

אבל באלה בלבד לא סגי. הצבא צריך להקיף את החייל באווירה משפחתית ולטפל בו בדאגה נאמנה ואוהבת, המפקד אינו ממלא שליחותו אם הוא פועל אך ורק בהטלת אימה ובכוח הצו והמשמעת. על הקצין לרכוש אמונו ואהבתו של הפקוד, והפקוד צריך להרגיש יד מטפחת באהבת-אם.

תכונת הגבורה אינה תכונה גברית בלבד, בהיסטוריה הקדומה ובהיסטוריה החדשה שלנו, בימי המאבק בספר הלבן כבימי מלחמת השחרור, גילו הבנות גבורה עילאית לא פחות מהבנים. אבל רק האשה מסוגלת להעניק לצבא הליכות-חן ואווירה משפחתית וליבוב אימהי. בנדון זה על המפקדת להיות לדוגמה ולמופת לכל המפקדים: היא צריכה למוג בתוכה אופי-הפלדה של חובה צבאית עם הרוך הנפשי והגישה הלבבית של אם אהבת — האהבה הטהורה, העז והעליונה ביותר בחיי אדם.

הצבא שלנו יש לו שליחות לא רק לימי מלחמה — אלא גם, ואולי ביחוד, לימי שלום. הוא צריך לעצב דמות הנוער, ועלידי כך — דמות העם. ולמפקדות בצבא שמור יעוד זה אולי במידה יותר רבה, מאשר למפקדים. על צבאנו שומה להיות בית-היוצר לנשמת האומה המתחדשת. על הצבא ללכד ולמוג הגלויות השונות, לאחות הקרעים של שבטי ישראל, להשריש הנוער בעבר האומה ובחוויה לאחרית-הימים, לטפח בו גבורה ואחריות המשולבות זו בזו, ולכך דרושה היד האמונה, המחושלת והנשית של המפקדת. ואתן המפקדות הצעירות תמלאו שליחותכן באמונה ובהצלחה אם תמוגו בתוכנן שתי הסגולות שאינן סותרות אלא משלימות זו את זו: קשי הפלדה של חובה ומשמעת עם חין האהבה האנושית לזולת, אשר ביטויה העליון הוא אהבת-אם.

כ"ו באדר א' תשי"א — 5 במארס 1951

חוק שירות בטחון, תשי"א

בישיבה רל"ג של הכנסת הראשונה

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת,

זוהי הפעם השנייה, ואני חושש לא הפעם האחרונה, שמובאת לפניכם הצעת-תיקון לחוק שירות-הבטחון, החוק הראשון, כפי שאתם זוכרים, הוצע לכנסת ב"15 לאבגוסט 1949. התיקון הראשון הוצע ב"16 בינואר 1950. התיקון שאני מציע עכשיו, כתיקון הקודם, יזום עלידי המטה הראשי, לאחר שנתגלו תקלות חמורות הנוצרות בסעיף 11 (ד) של החוק המקורי. אחרי דיונים ובידורים רבים ביני ובין המטה הוגשו לי התיקונים לפני כחדשיים, ואחרי שעיינתי בהם מחדש והבאתי אותם לאישור הממשלה, אני מגיש אתם עכשיו לכנסת.

תיקון זה, כאחד התיקונים שהבאתי לפני כשנה, נוגע בנקודה שעוררה

ויכוחים טוענים בכנסת גם כשרנו בחוק המקורי, והוא — שירות הבטחון של האשה.

התיקון המוצע עכשיו בא לסלק שתי תקלות המורות שנתגלעו בביצוע החוק הקיים. תקלה אחת — מעשי תרמית של בחורות משתמשות מתיבתן הלאומית, באמתלה דתית כוזבת. כל בחורה, הרוצה להתחמק מהשירות, טוענת שהיא דתית ומקבלת בנקל תעודה על כך, אם כי היו מקרים לא־בודדים שבחורות שנפטרו משירות באמתלה זו נמצאו מעשנות בשבת; תקלה שניה — הפליה לא־צודקת בין בחורה דתית ובין בחורה לא דתית, אינה צודקת גם כשמכירים בנימוקים אמיתיים של הכרה דתית, והממשלה הכירה בנימוקים אלה עד עכשיו, והיא מכירה בהם גם בתיקון המוצע לפניכם. תהיה גם עכשיו בחורה דתית פטורה משירות צבאי, אם תטען שנימוקי הכרה דתית מונעים ממנה שירות זה. אמנם בכל מקרה תצטרך הבחורה להוכיח שהיא טוענת טענה זו בתום־לב, מה שקוראים בלעז Bona Fide והטענה, לפי התיקון המוצע, תחייב תוכחה משכנעת, ולא סתם הצהרה כמו שהיה נהוג עד עכשיו. אבל היא לא תהיה פטורה משירות לאומי שיש לו ערך בטחוני, אם כי שירות זה לא יבוצע במסגרת צבאית. לפי התיקון המוצע תהיה בחורה כזו חייבת בהכשרה חקלאית כמו כל צעירה אחרת, ותמלא במשך שנתיים אחר השירותים הלאומיים שיש בהם צורך לבטחון, לעליה, לחינוך ולבריאות, לא כאורח העובד בצבא ומקבל משכורת אזרחית, אלא בתנאי־עבודה ומשכורת של חיילי חובה, אם כי לא במסגרת צבאית. התיקון גם קובע לבחורות כאלה תנאי־שירות המבטיחים אפשרות של החי דתי.

בשכר שיעבר באה אצלי משלחת של רבנים להביע התנגדותם הנמרצת להצעת התיקון, האזנתי בתשומת־לב רבה לדבריהם. התרשמתי במיוחד מדברי הרב הרל"ם, שדיבר בחרדה כנה ועמוקה על צניעות בנות ישראל, ולא היה בדבריו כל שמץ של פוליטיקה. משיחה זו נתברר לי שגני דברים: (א) שבחוגים מסוימים מתגהלת השמצה בזויה ומחוסרת־מצפון נגד הצבא, כאילו מחנות הצבא הם מאורות־פריצית, ובנותינו בצבא הן תלאת מין האדם. (ב) שלרבנים הנכבדים שטרחו ובואו לראש־הממשלה נמסרו ידיעות כוזבות

והסברות מסולפות על תכנה של הצעת החוק. אין זה מעגיני לעמוד על הנימוקים שמניעים את החוגים הללו לדיבות ולכזבים. ברור לי שלנימוקים האלה אין שום דבר עם הדת, ובוודאי לא עם היהדות. «לא תענה ברעך עד שקר» היא מעשרת הדברות שלנו, ו«לא תלך רכיל בעמך» — היא איסור מפורש בתורתנו. ואחד הנביאים כשבא לקבוע «אלה הדברים אשר תעשו» אמר: «דברו אמת איש את רעהו אל תחשבו בלבבכם». מסופקני אם מסע ההשמצה נגד הצבא ודברי הרכילות אשר סופרו לרבנים מתאימים לצו האמת של התורה והנביאים.

במידה שיכולתי, העמדתי את הרבנים על טעותם. איני בטוח אם הצלחתי במאה אחוזים. כי בשעה קלה אי־אפשר לעקור דיבות ועלילות שמפיצים במשך ימים ושבועות, כאשר טען בצדק חכם קדמון אחד מחסידי אומות העולם אשר הועמד למשפט על־ידי בני עירו בעון „השחתת” הנוער. חכם קדמון זה אמר בדברי הסניגוריה שלו לשופטי, שאינו מאמין שיעלה בידו ברגעים המעטים שניתנו לו ללמד זכות על עצמו לעקור הדיבות והעלילות שנפוצו נגדו במשך הרבה שנים.

ואף־על־פי־כן גם בשיתה הקצרה היא הוסברה לרבנים האמת על תיקון החוק שהוצע לכנסת. המקום לבירור ממצה ויסודי הוא כאן, כי ריבונות האומה היא לא במשרד הרבנות אלא בכנסת. ואני מקווה שיעלה בידי לשכנע אחכם את כולכם, בצורך, ביושר ובהכרח, גם המדיני וגם המוסרי, של התיקון המוצע עכשיו על־ידי הממשלה. כי תיקון זה אינו פוגע משום בחינה בהכרה הדתית הטהורה ובעקרונות היהדות.

אני יודע שיש אנשים אשר איבדו עשתונותיהם מתוך פחד הבחירות שעומדות לפנינו, והם רוצים להבעיר בארץ אש מלחמת־הדת בתקווה שיהגו מהתבערה. עם משתוללים אלה קשה להתווכח. ואף־על־פי־כן איני מסתלק מתקווה להוכיח לכל אחד מחברי־הכנסת, שהסערה אשר קמה בחוגים מסוימים נגד הצעת החוק — בטעות יסודה.

אזכיר בקצרה את הוויכוח שנתקיים בכנסת בשאלה זו באוגוסט 1949 ובינואר 1950. למען היושר אציין מיד, שגם אז התנגדו כמה מחברי החזית הדתית בצורות שונות ובמידות שונות לגיוס הנשים לצבא. לא כולם

היו משותפים בנימוקים; גם ההתנגדות לא היתה משותפת. רק מעטים טענו שגיוס האשה לצבא הוא נגד הדין, ונמצאו מאנשי החזית הדתית ששללו טענה זו בהחלט. כל שאר הסיעות בכנסת, החל במפ"ם וגמור ב"חרות", היו תמימות־דעה בחיוב השירות הצבאי של האשה. בא"כוח הציונים הכלליים אמר בוויכוח הראשון: «האם רשאים אנו לוותר על שירותה של האשה בתוך הצבא?» בא"כוח שני של הציונים הכלליים התפאר, שהוא ניהל תעמולה להתגייסות האשה אפילו בשביל A.T.S.* שבצבא הבריטי בימי המנדט. בא"כוח "חרות" הביע תמחונו על כך שחלק מחברי־הכנסת מתנגד לשירות האשה בתנאים הקיימים, והוא אמר: עובדה היא, שבצבא קיימים הרבה תפקידים בהם מוכיחה האשה שהיא יכולה למלא אותם, והוכיחה ומילאה אותם לא רק באותה רוח, אלא באותו כשרון ובאותה הצלחה שמילאו אותם הגברים». ואני שמח לציין במיוחד דברי אשה, ואשה דתית, מסיעת «חרות» שטענה בצדק שקשה לערער עליו: «מצפון ודת אינם נחלתה של האשה בלבד; במידה שהדבר מחייב את הגברים הוא צריך לחייב את הנשים. אני כאשה דתית בעלת־הכרה מרגישה עצמי נפגעת בוויכוח זה. האומנם חושבים חברי־הכנסת מהסיעה הדתית שדווקא הצעירות הדתיות הן כל־כך חלשות וכה בלתי־אחראיות? אולי להיפך, אולי אם הן יבואו בהמון לשירות הצבא ישנו את פני הדברים». אני גם משבח הדקדוק שלה באמרה «הן יבואו», ולא דווקא «תבואנה», כי שימוש דקדוקי זה נמצא גם בתנ"ך. «השירות — היא טענה, ובזאת מיצתה כל הבעיה לדעתי. — היא חיבה וזכות כאחת, והייבת האשה לשרת בצבא». היא רק חלקה על הצעת הממשלה שהציעה שירות של 24 חודש; היא הציעה 18 חודש. אבל זהו ויכוח טכני ואינו שייך לענין שלפנינו.

בחזית הדתית נחלקו הדעות, אם כי כל הסיעות הדתיות התנגדו במשהו לעמדת הממשלה, גם כשהוצע החוק המקורי באבנוסט 1949, וגם כשהוצע התיקון הראשון בינואר 1950. הכנסת לא קיבלה דעת אותם החברים מהחזית הדתית, שהתנגדו בכלל לשירות האשה בצבא, ובחוק המקורי

* שירות־ענר פריטוריאלי — חיל נשים.

נתחייבה האשה לשרת שנה אחת בצבא. בינואר 1950 הציעה הממשלה תיקון לחוק — להאריך שירות האשה לשנתיים, כתקופת שירותם של הגברים. נציג הפועל המזרחי חברי-הכנסת גרינברג דיבר נגד ההארכה, אבל הוא מסר אז הודעה חשובה: «הפועל המזרחי בוועידתו האחרונה החליט לא לנצל את האפשרות של פיטור הנשים מן השירות הצבאי מטעמי דת ומצפון, קיבלנו ההלטה שחברותינו תתגייסנה למשקי ספר ולחקלאות כדי שתמשכנה במסורת היפה של החלוציות». נציג הפועל המזרחי רק דרש שהשירות ימשך שנה ולא שנתיים. גם הפעם השניה לא קיבלה הכנסת את דעת חברי החזית הדתית, והוחלט שהנשים יגויסו לצבא אף הן לשנתיים. חברי החזית הדתית היו אז שותפים בקואליציה — וכשרעתם לא נתקבלה לא יצאו מהקואליציה. הם היו חברים בממשלה — ונשארו בממשלה. הם לא קראו אז לעצרות עם, לא ארגנו הפגנות עם ספרייתורה, לא שלחו משלחת רבנים לראשי-הממשלה, לא המטירו מברקים לחוץ-לארץ ולא הרעישו עולמות — וגם לא השמיצו את הצבא. גם הרבנים לא יצאו בהודעה שגויס נשים לצבא הוא נגד הדין.

ולא מובן מה הרעש שהם עושים עכשיו, התיקון המוצע אינו בא לגייס נשים לצבא. חוק האשה לצבא קיים ועומד מאז אבגוסט 1949. התיקון המוצע מכונן לשירות מחוץ למסגרת הצבא, ומטרתו: א) למנוע השתמטות באמתלה דתית כזבת, שמחתי לקרוא היום בעתון «הצופה» כי מזמן שהוצע התיקון נתרקנו בתי-המשפט ובתי-הדין מבחורות שהיו באות לקבל תעודות של כשרות דתית — למען היפטר משירות הצבא. נדמה לי שהראשונים שהיו צריכים להיות מרוצים מעובדה זו הם אנשי החזית הדתית; כלום יש להם ענין שתפרח בארץ ספסרות בדת? ב) לחייב בחזרה דתית לשירות לאומי במקום שירות צבאי, באחד משלושת הדרכים: 1) בהכשרה חקלאית — במשק דתי, 2) תעשה עבודה למען הצבא, אם כי לא במסגרת צבאית ולא במדי צבא, באותה המשכורת שמקבלת חיילת, 3) תמלא שליחות לאומית בטיפול בעולים, בילדיהם, בנשיהם בשטח החינוך והבריאות וכדומה, ושוב בתנאי משכורת כחיילי-חובה אם כי לא במדי צבא.

ועכשיו אנטה להסביר למה נחוץ תיקון זה למערכת הבטחון שלנו.

אני יודע שיש בתוכנו אנשים — הייתי יכול אפילו לקרוא בשמם — שיש להם ענינים חשובים יותר מאשר בטחון המדינה. ואיני רוצה לנזול בערכם של אותם הדברים; להיפך, אני מגיה שהם חשובים למדי. לי לעצמי יש כמה וכמה ענינים חשובים ויקרים, מהם יהודיים ומהם אנושיים כלליים; אני אדוק באידיאלים ציוניים וסוציאליסטיים. ויש לי יחס נפשי רב לכל הנעשה בעולם הספרות והמחשבה, המדע והחברה. אולם אני מתורדה על צרות-מחשבתי; אין בשבילי דבר חשוב יותר, יקר יותר וקדוש יותר מאשר בטחון המדינה. ואם ישימו לפני ברירה, ויניחו בכף אחת של המאזנים כל האידיאלים הגדולים שבעולם — ובכף שניה ישימו בטחון ישראל, הרי אבחר ללא כל היסוס בטחון ישראל, ולא מפני שאיני מחשיב אידיאלים — אלא מפני ש, לא המתים יהללו יח". יש לנו הזכות להתקיים. זוהי בעיני זכות ראשונה ודאגה ראשונה. אבל זוהי זכות שלא כליכך קל להבטיח אותה. ידעתי שהפיקחים בתוכנו אין להם עכשיו בעולמם אלא בחירות, ושום דבר מחוץ לבחירות אינו מעניין אותם. אבל מה אעשה ואני שייך לאותם התמימים המועטים המאמינים שיש גם ענינים לגופם, ואני מעז לנסות לעורר אמונה זו בכולכם. אפילו עכשיו יש לנו דברים חשובים מחוץ לבחירות, וכאיש שמאמין בדמוקרטיה — ודמוקרטיה היא שיטת שלטון על-ידי שכנוע ולא על-ידי עריפת ראשים — הריני עומד עכשיו על הבמה למען שכנוע אתכם, שתראו את בעיות הבטחון שלנו כפי שאני רואה אותן. אני יודע שיש התפרקות מבהילה בארץ, שיש התהוללות בישוב, ויש מצב-רוח של חטוף ואכול וחטוף ושתה. ואף-על-פי-כן אני מאמין בחוש הקיום של עמנו, ואיני מעלה על דעתי שהציבור שלנו התפרק מהדאגה המרכזית של קיומנו, מדאגת הבטחון.

ואני רוצה לעמוד על שלוש בעיות הבטחון, אשר חייבו אותנו לקבל חוק שירות הבטחון בזמנו, אשר חייבו לקבל התיקונים הראשונים מלפני שנה, והן הן שמחייבות לקבל התיקון המוצע לכם עכשיו. ואין אני מתכוון לחדש לכם שום דבר בסוגיה זו — אלא לרענן הדברים באזניכם ובאזני העם. (א) בטחוננו אינו רק בצבא, אין לנו כל אפשרות להקים ולקיים צבא אדיר כזה אשר בכוחו הוא בלבד, באימונו, בציודו ובמספרו. יתן לנו הבטחון

המבוקש. בטחוננו הוא בעם, ביכולתו הכלילת של העם. ואין אנו עדיין עם — אלא עומדים בתהליך התהוות העם. מצבו של העם מבחינת הבטחון — גרוע מאשר היה לפני שלוש שנים. או היינו רק כחצי מממה שהננו עכשיו. — אבל הציבור שהיה או בארץ היה מעורה, מגובש, מחושל, וכל ישוב היה מסוגל ומוכן לעמוד על נפשו, וכמעט שאי אפשר היה או להעלות על הדעת שאחד הישובים יברח ויתפור בשמעו קול יריה. הוא לא נפחד גם מפצצות ומאווירוני קרב. לא כן המצב עכשיו. אין אני אומר זאת לגנותם של העולים שבאו אלינו בשתיים-שלוש השנים האחרונות: לא הם אשמים. הם יצאו מגלויות מרודות, מדוכאות, מנוונות, ובגלויות אלה אי-אפשר לקיים ולפתח חושי הגבורה והאיתנות הנפשית שעשרות שנים של התישבות הלוצית גטעו בלב הישוב הארצישראלי הוותיק. אין לי ספק שגם העולים החדשים מסוגלים לעמידת גבורה, ואני רואה איך הבחורים והבחורות שהגיעו אלינו מתימן ומפרס וממארוקו וממצרים ומתורכיה ומארצות אחרות מתחש-לים ומתעצמים אחרי אימונים קצרים בצבא ועליידי הצבא; אבל שוב אני אומר: בטחוננו נשען לא רק על הצבא. כל ישוב מן ההכרח שיהיה מחושל ומאומן ומוכשר לעמוד בשער. לא רק הישובים יגנו עלינו. יש להתרחק גם מטעות זו. שלפעמים נתפסים לה אחדים מאתנו; דרוש לנו צבא. אבל לישובים נועד תפקיד גדול במערכת הבטחון שלנו. על כל ישוב לשמש מבצר-עוז ומשען-מבטחים. וזה מחייב את הגברים והנשים גם יחד, ואולי את הנשים עוד יותר מהגברים, כי יתכן שהגברים ינועו לעבר הגבול, והנשים ישארו להגן על הילדים והזקנים ועל עצמן. כוחה של פתח-תקוה בימיה הראשונים, כוחה של חדרה ושל מטולה לא היה בגברים בלבד. בלי גבורת האשה העברית לא היו מושבות אלה עומדות במערכה הקשה נגד פגעי אדם ופגעי הטבע.

יש לנו עכשיו מאות ישובים חדשים. אני מקווה שהם יוכפלו וישולשו — ובקצב מהיר. אין ישובים אלה מקבלים הכשרה מוקדמת של שנים, כאשר קיבלו החלוצים בתקופת המנדט. העליה שבאה אלינו עכשיו היא ברובה הגדול עשוקת-חיווך, המורשה התרבותית העשירה שהיתה נחלת העליה הראשונה והשנייה והשלישית — לא נפלה בחלקה של היהדות בארצות-

הקדם. בתקופה שבין שתי מלחמות-העולם לא ניתן לדור הצעיר היהודי בכמה ארצות אפילו הינו אלמנטארי יהודי. צעירים רבים מתורכיה, מפרס, מעיראק ומארצות אחרות אינם יודעים צורת אלפא-ביתא. ועולים אלה אנו מעלים בהמונים, ללא כל הכשרה מוקדמת, על הקרקע; אנו מעבירים אותם ישר מהאניה לכפר, ולעינינו מתחיל הפלא הגדול ביותר שנעשה בארץ זו ושנעשה אי-פעם באיזו ארץ שהיא: מהגרים מחוסרי-כל, גם במובן הזהמי וגם במובן הרחובי, שלא עבדו מימיהם ולא הריחו אף פעם ריח אדמה בהפכים בתנופת-קסמים אחת לבוני-ארץ ומחדשי-מולדת ומגלים כוחות-יצירה מופלאים, ועשרות ומאות ישובים חדשים מוקמים על ידיהם בהר ובעמק, בערבות הנגב ובמבואות ירושלים, במרומי הגליל ובמישור החוף. אבל אסור לנו להתעלם מנקודות התורפה והחולשות הכרוכות בהתישבות מהירה ועצומה זו — עיני הבטחון, ישובים אלה לא ידעו לעמוד בשער — אם יחד עם הדאגה לתעסוקה, לבריאות, לחינוך ולאספקה, לא תבוא הדאגה לאימונים, לשלטון בנשק, לחישול הגוף והנפש. ולא למחציתו של הישוב — לגברים בלבד, אלא לכולו, כולל גם הנשים, והמבחן יהיה לא "הסיבוב השני", אשר יבוא או לא יבוא בקרוב, אלא מכת המסתננים וכנופיות-שודדים שמעמידה כבר עכשיו את כל ישובי הספר — וכמעט כל הישובים שלנו הם ישובי ספר — בפני ההכרח להתגונן ולעמוד בשער.

משום כך לא הלכנו בדרכי הגויים — ואיני חושב לחטא ללכת בדרכים המתקנים של טובי הגויים — ולא קיבלנו הסתייגותו של מר ספיר אשר התנגד להכשרה חקלאית כחלק אורגני בשירותי-הבטחון, ואני מציק ברצון ובסיפוק רב, שכל הסיעות בכנסת, מלבד סיעתו של מר ספיר, חייבו הכשרה חקלאית כאחד מיסודות הבטחון, כי לא יתיה לנו בטחון אם לא תהיה לנו אומה צמודת לקרקע ומעורה בחקלאות, כל הנוצר צריך לקבל הכשרה חקלאית, וקודם כל העולים, ואין לשחרר מחובה זו שום סוג, כי הדבר הוא בגדר פיקוח נפש האומה. מי שרוצה לשחרר את הגערה הדתית מחובה זו הריהו מחבל בעלית, שהיא בחלקה הגדול דתית; ולא תהיה הבחורה התימנית, המארוקנית, הטריפוליטנית גרועה מהבחורה האשכנזית. ולא רק שעולה זו זקוקה להכשרה חקלאית — אלא היא זקוקה גם לאימון בנשק, למען תוכל

לכנות. יחד עם חבריה, ישוכים חדשים, ויחד עם חבריה — להגן עליהם.

(ב) בעיית הבטחון שלנו הריפה מאשר בכל מקום. אנו מועטים — ועלינו לעמוד נגד מרובים, ונגזר עלינו להישאר מועטים, גם אם תגדל העליה ותגבר. בכל העולם יש כרגע הלך-רוח של ערב מלחמה: «קול חרדה שמענו, פחד — ואין שלום». אולם בדברי על בעיית הבטחון שלנו, איני מתכוון לסכנת מלחמת-עולם שלישית, אלא לסכנה המיוחדת הצפויה לנו בחלק זה של העולם: «הסיכוב השני» של מדינות ערב. אנו מעטים — והם מרובים פי כמה. הבדל עצום זה לא נשנה. זוהי גזירת ההיסטוריה והגיאוגרפיה. רבים באים בטענות על משה רבנו למה הביא אותנו לארץ זו. אין חלקי עם הטורענים. זוהי ארץ הבחירה ההיסטורית שלנו, ומכאן לא נוז. אבל עלינו לראות מצבנו כמות שהוא ולהסיק ממנו כל המסקנות. בעיית כוח האדם היא מהבעיות החמורות שלנו. ועלינו להכשיר המכסימום האפשרי. היה זמן כשהמצביא העברי הראשון, לפני ארבעת אלפים שנה, יכול היה ל«הריק חניכיו» למלחמה בלי כל הכנות מוקדמות ובלי שירותים נוספים, אך כבר בימי דוד המלך היה חלק יורד במלחמה ותלק «יושב על הכלים» — ו«יחדיו יחלוקו», באשר שניהם היו דרושים להנהלת מלחמה. עכשיו דרושים לכל יחידה קרבית שירותים מרובים — לרישום, לקשר, לאספקה, למודיעין ועוד ועוד. וכשאנו מועטים, עלינו להכשיר ולאמן — ובשעת הצורך לגייס — כל כוח האדם שלנו. «העולם» לא יגן עלינו; אם לא נעמוד בכוח עצמנו על נפשנו, הישמד נישמד. ואין אנו רשאים לוותר על חצי האומה והיכולת הגנוזה באשה למילוי שירותים חיוניים. ומשום כך הצענו בחוק המקורי — גיוס האשה לצבא, והכנסת אישרה זאת; ומשום כך עשינו התיקון הראשון — להאריך שירות האשה בצבא לשנתיים, והכנסת אישרה זאת. ואל יביאו לנו ראייה מאמריקה או מארץ אחרת, אין מצבנו דומה למצבן. אנחנו מצויים בגזירת קיומנו לגיוס, להכשיר ולאמן מכסימום של כוח אדם, ואסור לנו לשלוח גבר בצבא לעבודה משרדית או לעבודת קשר — כשעבודה זו ניתנת ליעשות, אולי ביתר כשרון. עליידי אשה, והגבר ישלח ליחידה קרבית. אין אנו יכולים תמיד לקחת לעצמנו דוגמה מעמים אחרים. אנו שולחים את הצבא למעברות — כי קליטת עליה היא בטחון. בנין ישובים — זהו

בטחון. ומהי ההצדקה שבחזרה דתית תהיה פטורה גם משירות זה. — לאחר שאנו מקבלים הנימוקים מטעמי הכרה דתית ומשחררים אותה משירות צבאי? מדוע לא תעשה חובתה לעם במעברה? במשק חקלאי? בטיפול בילדי עולים? יש חשש שתלון במחנה? — לא תלון במחנה, אלא בביתה. רצוי שתקבל הכשרה בסביבה דתית? תשולח להכשרה למשק דתי. אבל מדוע לא תעשה חובתה לעצמה ולארצה ככל בת ישראל?

לפני ימים אחדים נודמגתי במיסדר של קצינות, והוגד לי שישנן בתוכן שלוש קצינות דתיות. שתים הן מתנועת „בני־עקיבא“. שוחחתי אתן. שאלתי אותן על הדיבות הנפוצות על הנשים בצבא, אם יש בהן משהו מן האמת. כל שלוש הקצינות הדתיות, החיות בצבא, ותן דתיות לא פחות מכל איש ב„חזית הדתית“ — הכחישו את הדיבור בכל תוקף.

ג) כללות החובה — הוא היסוד המוסרי שעליו בנוי הצבא, וכל אפליה שאין לה הצדקה עלולה לערער את המוראל של צבאנו. לא יתכן שיהיה בתוכנו סוג של מיוחסים הפטורים מהחובה המוטלת על כל איש אחר או אשה אחרת.

היה זמן שכל התגוננותנו היתה בנויה על התנדבות הפשוט. יש בתוכנו שמתגעגעים לזמן ההוא. אין חלקי בין המתגעגעים, אם כי לא פחות מהם. אני מעריך ערך ההתנדבות וכוחה המוסרי. איש לא הוכרח להיות בהגנה. לא היתה כל כפייה. מי שלא רצה — לא השתתף בהגנה. רק מתנדבים באו. היה בזה כוח עצום. וכוח מוסרי זה עמד לנו בחמש־ששת החודשים הראשונים, מסוף נובמבר 1947 עד אשר נוסד צבא־הגנה לישראל ועד אשר הגיעו אלינו מטוסי הקרב והתותחים, בלי רוח התנדבות זו של ההגנה. מי יודע אם היינו מגיעים ליסוד המדינה ולהקמת הצבא.

אבל אין אנו יכולים עוד לסמוך אך ורק על התנדבות של מעטים נבחרים. במדינה אנו מגייסים מבלי לשאול אם אדם רוצה בכך או לא. ואני מניח שבין המגויסים יש לא־מעטים, שלא היו מתגייסים אילו לא כפו אותם. המתנדבים לא שאלו אף פעם למה אחרים יושבים בבתי־קפה ואינם נכנסים להגנה. הם פשוט הביטו כשאט גפש על העומדים בהון. זה היה ציבור

מובחר — הוא בחר את עצמו. אבל בשעה שמטילים עול מטעם המדינה — ואין זה עול קטן וקל — מן החובה להטיל העול על כולם במידה שווה. אלה הם שלושת הנימוקים המחייבים שירות כללי למען הבטחון. התיקון בא לתקן פגם קשה שנתגלה בחוק, אבל לתקן אותו לא מתוך התעלמות מהנימוקים המכבידים על סוג מסוים של בחורה דתית לשרת בצבא. עלינו להתחשב עם ההרכב רב-הגזונים של ציבורנו, ועלינו לגלות הבנה וסובלנות רבה לשוני המציין את העדות והשבטים שמהם מתהווה האומה. אם השוני מזיק — אסור להיכנע לו. אין אנו רשאים להקפיד בארץ את ההווי הגלותי על כל ליקוייו. אבל עלינו להאזין מתוך עירות מיוחדת ומתוך אהבה רבה לתביעות המיוחדות של כל הטיבה יהודית, ועלינו להוקיר סגולותיה החיוביות.

משום כך קבענו גם בחוק המקורי וגם בתיקון המוצע עכשיו לפניכם התחשבות עם נימוקי הכרה דתית. אנו מגבילים עכשיו את ההתחשבות במידת הצורך וההצדקה של הנימוקים.

בשם הממשלה אני מציע להעביר את התיקונים בחוק שירות הבטחון לעיון נוסף לוועדת-חוק-ובטחון.

דברי תשובה

לעצם הענין הנדון כמעט שאין לי צורך להוסיף מלה על דברי אמש, כי לא נמצא אף גואם אחד, מלבד חברי-הכנסת פנקס, אשר ניסה לסתור דברי בפתחה לתיקון החוק. במידה שהיה כאן ויכוח — הוא נסב לא על התיקון המוצע עכשיו, אלא על החוקים שכבר נתקבלו בכנסת בסוף 1949 ובתחילת 1950, מה שהיה עוד להגיד לעצם הענין — נאמר בכשרון ובכבוד רב על-ידי חברות-הכנסת מכל הסיעות. הופעת חברות-הכנסת בבירור זה היא לתפארת לאשה העברית ולישראל כולה. חברות-הכנסת, ולא שר-הסעד או חברי-הכנסת וארהפטיג, המשיכו הפעם במורשה המפוארת של דבורה הנביאה.

ראש-הממשלה היה נאמן בתיקון חוק זה למשטר הפשרה, שהוא דורש

בשורה של עניינים שלא הגיעה שעת הכרעתם הסופית. הצעת-החוק היא הצעת פשרה, ואיני מתבייש לקרוא אותה בשמה — הצעת פשרה. בלי פשרה הייתי מציע בפשטות למחוק מהחוק סעיף 11 (ד), ובחורה דתית היתה או חייבת בגיוס צבאי כמו כל בתורה אחרת בלתי-נשואה. יתכן שבוועדה תוצע הצעה כזו, ואם יצליחו לשכנע את הוועדה — התקבל הצעתם. יש לכל איש הזכות לנסות לשכנע את הכנסת. חברי-הכנסת פנקס יש לו מושג מוזר על דמוקראטיה, ופירש דברי על שלטון על-ידי שכנוע באופן משונה. בדמוקראטיה די אם מצליחים לשכנע הרוב, כי הרוב מכריע. טוב לשכנע הכל, אבל לא תמיד ניתן הדבר, אם מפני שהמשכנע או המשוכנע לקוי במשהו. אולם טועה חברי-הכנסת פנקס אם הוא סבור שיש לו זכות וטו לאחר שהוא לא השתכנע. אני מצטער על כך לא הצלחתי לשכנע את „החזית הדתית“, אולם נדמה היה לי שמד פנקס זקוק פחות מכולם לשכנוע, כי עד כמה שהיה ידוע לי אין הוא מתנגד כלל לשוויון הנשים גם בשטח הצבאי. ואולי אני טועה בזאת, עשיתי במיטב יכולתי לשכנע את הכנסת כולה, שהצעת-החוק של הממשלה היא הכרחית ואין בה כל פגיעה בדת, אבל אם אפילו רק הרוב של הכנסת שוכנע — דיני, ואל ינסה מר פנקס להטיל אימים. אל תאימו, רבותי. מדינה צעירה זו עומדת בפני קשיים עצומים, ודרושים מאמצים ענקיים, לא מצד הממשלה — ממשלה לברה אינה מקיימת מדינה — אלא מצד תושביה-בוניה, אולם המדינה כבר עמדה במבחנים קשים, ולא תיבחל בגלל מאיומים.

גם הרב שר-הסעד שכולם שמעו דבריו בכבוד, בכדי הכריזו על נכונותו להיאסר בהתנגדות לחוק. לא נשקפת לו סכנה כזו — אין הוא עומד להיות מגויס בעקב התיקון המוצע.

נצטערתי לשמוע מפי חברי-הכנסת פנקס הבעת ספק בחשיבותו של הצבא כגורם מחנך. פחות ממישהו בבית זה יש לי סיפוק מלא מהתקדמות הצבא, ואני יודע כמה מאמצים נוספים דרושים עדיין למען שכלל כוחות הבטחון שלנו, וכמה אנו רחוקים עדיין מהשיא הרצוי. אבל, נדמה לי, שאין איש מאתנו צריך להתבייש בהתעלות המתמדת של הצבא גם בשטח הצבאי הצרופ גם בשטחים אחרים, וכאורת המדינה אני גאה על התפקיד החינוכי

שממלא הצבא בליכוד העם ובקליטת העולים. לא כל איש שנכנס לצבא הוא מלאך-שרת; לי היתה זכות לשרת בגדודים היהודיים הראשונים בדורנו, במלחמת-העולם הראשונה, ובם היו אנשים מהעולם התחתון, ואני ראיתי כיצד האווירה הציונית בגדודנו השפיעה עליהם לטובה. אבל המפעל החינוכי, שנעשה עכשיו בצה"ל ביחס להמוני הטירונים הבאים אלינו מכל כנפות הארץ, בלי ידיעת הלשון, בלי ידיעת אלפא-ביתא, בלי כל רכוש רוחני יהודי ואנושי, בלי מושגים והרגלים אלמנטריים של הווי תרבותי; הקניית הלשון וידיעת הארץ וערכים חלוציים וחינוכיים, הקניית כבוד עצמי ורגש של אחריות ואהבת המולדת ומילוי חובה, הקניית הרגלי סדר ומשמעת ונקיון והליכות יפות — מפעל זה הוא לכבוד ולתפארת לישראל, ובלעדיו איני יודע אם היינו מסוגלים לחולל התמורה המבורכת הנעשית לעינינו בקליטת העולים ובקיבוץ הגלויות, בין המוני החיילים ישנם גם פושעים ועבריינים, ועדיין לא עלה בידי הצבא — ולא יעלה כליכך מהר — לעקור החטאים והפשעים. גם סדרי המשפט והחוקים שאינם הולמים מצבנו, אינם מסייעים לעקירת זו. אולם אין הצבא, המורכב סוף-סוף מכל חלקי הציבור האזרחי שלנו, גופל במשהו, לא במוסריותו, לא בתרבותו, לא באחריותו, מכל חלקי הציבור, ונדמה לי, שהוא עולה עליהם, והיה צר לי לשמוע מפי חברת-הכנסת פרסיץ לזות-שפתים על הצבא, הדברים שהיא עמדה עליהם, חוששני, גפוצים כחלאביב הרבה יותר מאשר בצבא, וכאורזית תל-אביב היתה יכולה לדעת זאת, איני חושש להגיד בלי כל היסוסים, שמחוק לבית-הספר איני מכיר במדינה כוח מחנך בעם — כצבא-הגנה לישראל.

הצבא מאחה קרעי השבטים, הוא משריש את הטירונים-העולים בלשון העברית, בקרקע המולדת, במקורות ישראל; הוא מעלה הכרתם וגאוותם וכבודם כיהודים וכאנשים. טרם הגענו לדרגה הרצויה, ואיני יודע אם פעם גניע לשיא, ואם אפשר להגיע לשיא, אבל אין כמוהו מכשיר חינוכי בעם, מחוץ לבית-הספר, וחברת-הכנסת פנקס יודע על כך יותר מכמה חברי-הכנסת, כי הוא עבד זמן רב, בכשרון ובהצלחה — בוועד הבטחון, והוא פחות מאחרים היה צריך להגיד מה שהגיד.

ואני שב להצעת החוק; זוהי הצעת פשרה, והפשרה היא שלא נגייס

בחורות דתיות במסגרת צבאית. לא מפני שאנו מקבלים פסק-הדין של הרבנים. למדתי מחבר-הכנסת כהנא דבר אחד נכון, כשביקש מאת כל אלה שקוראים להם „חילוניים“ — אני כשלעצמי חולק על שם זה, שיש לו ריח גויי, אנו לא „חילוניים“ אלא יהודים, — שלא יתווכחו עם „הדתיים“ על הדין שב„שולחן ערוך“. הוא ביקש שוויכות זה נשאר לדתיים בינם לבין עצמם. אילו הייתי רוצה, הייתי יכול להוכיח שהצעת התיקון שלנו היא לפי הדין, ויש לי אסמכתא מספר דינים בצבא, שיצא עליידי ראשי-שיבה בהוצאת מרכז המורחי ובהסכמת רבני ירושלים, עליי ספר דינים זה אפשר לגייס נשים לשירותי-עזר בצבא, אולם לא אעשה זאת, כי אין זה מתפקידי. אנו שוקלים מה נחוץ למדינת לצרכי בטחון, ובטחון הוא פיקוח-נפש האומה. והחלטנו לפני כשנת-החצי על גיוס נשים לצבא, אם כי רבים מ„החזית הדתית“ התנגדו לכך. החלטנו לפני שנה להאריך שירות האשה לשנתיים, כשירות הגברים. גם אז התנגדו לכך רבים מ„החזית הדתית“. אולם ראה זה פלא: הרבנים לא יצאו בפסק-דין נגד שירות האשה בצבא — לא כשנתקבל החוק המקורי ב-1949, ולא כשנתקבל התיקון בראשית 1950. וקשה להבין ולהסביר מדוע יצאו הרבנים בפסק-דין שלהם דווקא עכשיו, כשאין מציעים לגייס נשים דתיות לצבא, ואני הסברתי למשלחת הרבנים — ובתוכה היה גם הרב הראשי הרצוג — שהגיוס המוצע עכשיו אינו גיוס במסגרת צבאית. למה הופיעה דווקא עכשיו הודעת הרבנים שגיוס נשים במסגרת צבאית היא בניגוד לדין תורה? או אולי נתכוונו בעקיפין לתת היתר להצעה המנובאה עכשיו לכנסת, — שמתוך לאו אתה שומע הן?

ועוד מלים אחדות להסכרת הפשרה. החוק המקורי בקרא לא חוק שירות הצבא, אלא חוק שירות הכטחון, ולא במקרה נקטנו במונח בטחון במקום מונח צבא, כי מציעי החוק היו סבורים שדבר הכטחון רחב יותר מדבר הצבא, אם כי הצבא הוא עמוד התווך של הכטחון, אבל הכטחון עומד לא על צבא בלבד. יש עניני בטחון שהם ענינים צבאיים, אך יש עניני בטחון שהם לא צבאיים, וניסיתי אמש לברר נקודה זו ואיש לא הפריך דברי.

לאחר שהוצע החוק המקורי לפני שנתיים, נתברר מתוך המעשה שיש בו ליקויים, ואין זה התיקון הראשון שמוצע לחוק; התיקון הראשון הוצע

בינואר 1950, הודעתי או שהממשלה נוכחה ששגתה בניסוח החוק והיא מביאה תיקונים, אולי לא כל איש מכיר בשגיאתו ומודה בה. אולי יש אנשים שעושים מיד כל דבר על הצד המשוכלל ביותר: חברי הממשלה אינם נמנים עם אנשים אלה, הם עלולים לשגות, והם גם מסוגלים ומוכנים ללמוד מן הנסיון ולתקן שגיאותיהם. ובינואר 1950 הבאנו תיקון הרבה יותר חריף מזה שאנו מגישים עכשיו. בתיקון ההוא לא היתה כל פשרה — גיוס אשה לשנתיים בצבא. ואילו הדברים שנשמעו היום בוויכוח היו נאמרים לשמם כדברי אמת — כי אז היו צריכים להיאמר או, ולא הפעם, ואז היו צריכים לאיים ולהסעיר הרוחות ולגייס את הרבנים ולהפגין ברחובות ולהדיק כרוזי השמצה. כל זה לא קרה אז. ולא עזבו את הקואליציה בגלל התיקון ולא החתימו רבנים על פסק-דין.

מסרתי אתמול על פגישה עם הרבנים, ואיני רוצה לחזור על הדברים. משיחה זו הוברר לי ללא כל ספק, שהיזמה היתה בידי אחרים ולא בידי הרבנים. בכל אופן הסברתי לרבנים שאין כאן הצעה לגייס בנות דתיות במסגרת צבאית — אלא לשירותים לאומיים, למען לא תהיה השתמטות בשם הדת. גם כשאין שום נימוק דתי לכך, יש בהצעה זו, כאשר אמרתי, משום פשרה, כי לאומה העומדת בראשית התלכדותה המחודשת במולדת דרושה הרבה סבלנות וסובלנות; אסור לוותר על העיקר, אבל כשיש אפשרות להשיג המטרה הרצויה על-ידי פשרה — תבורך הפשרה, ואין לאנוס למעלה מן ההכרח המוחלט, זהו רוחה של הצעת התיקון, וכל הטענות שנשמעו כאן כאילו נגדה — אין להם כל שייכות להצעה, אלא לחוקים הקיימים.

ולכן כמעט שלא היה כל צורך שאשוב ואקח רשות-הדיבור בשאלה זו, כי המתווכחים לא התווכחו בדבר שעומד על הפרק, והתחיל בכך שר-הסעד. הוא לא חלק על דברי ששמע כאן, אלא על דברי שלא שמע ורק קרא תמציתם, „הבלתי מדוייקת“ בעתונים. דיברתי לפני ימים אחדים במסדר קצינות שגמרו חוק לימודיהן, על גבורת האשה העברית, החל בדבורה הנביאה ועד ימינו אלה. חבר-הכנסת וארהפטיג, שאף הוא לא שמע דברי אלה, והוא חרד מאוד על האמת, קיטרג על דברי ההם שהיה בהם משום „פוליטיקה“.

אם יש „פוליטיקה“ בסקירה על גבורת האשה העברית בפני קצינות בצבא הגנה לישראל — הריני מתוודה על הטאתי.

עליתי על הבמה בעיקר לענות על שאלה אחת שעוררו כאן : אם ממשלה זו שהגישה התפטרותה לנשיא רשאית להביא לכנסת הצעות חוקים? ראויה שאלה זו שתבורר לגופה. לפני כשבועיים הצביעו כאן החוזה הדתית, מפ"ם, הציונים הכלליים, „חרות“ ומק"י נגד הממשלה, זוהי כמובן זכותם, ואין לי בכל אופן כל סינא על הדבר ; יש רק פרט אחד שלא הובן לי ולא מובן לי עד הרגע הזה : כיצד יתכן הדבר ששני חברים בממשלה, אשר יהד אתנו התחייבו כלפי הכנסת באחריות משותפת — הצביעו נגד הממשלה כשהם עדיין חברים בממשלה. הדבר תמוה עוד יותר לאחר שהממשלה — לרגל הנסיון של סירוב השרים הדתיים להשתתף בכמה משיבות הממשלה — קיבלה פה אחד החלטת האומרת, כי החלטות הממשלה מחייבות את כל השרים, ואם משהו מתנגד להחלטת שנתקבלה בממשלה, הברירה בידינו או להתפטר או להמשיך במשרתו ובמילוי חובותיו גם בניגוד לדעתו. כל שלושת השרים הדתיים קיבלו על עצמם החלטה זו, ולי קשה ליישב התחייבויות אלו — התחייבויות חוקיות ומוסריות, של השרים הדתיים — עם התנהגותם של שר-הפנים ושר-הסעד בהצבעה נגד הממשלה. אולם לחברי-הכנסת היתה בלי ספק זכות מלאה להצביע נגד הממשלה — כשראו צורך בכך, ויהיו הנימוקים אשר יהיו. אבל כל זכות כרוכה בחובה. הצבעת המפלגות שמניתי קודם מחייבת אותן, אתמול הצביעו יחד מפלגות אלה — „החזית הדתית“, מפ"ם, הציונים הכלליים, מק"י ו„חרות“ — על תיקת שהצענו לחוק המעבר, ומבחינה פורמאלית שוב היתה לכם הזכות הגמורה להצביע כפי שהצבעתם, אבל לא יתכן שלא תסיקו מסקנות הנובעות מהצבעתכם המשותפת.

הממשלה, שיש לי הכבוד לעמוד בראשה, הודיעה שהיא אינה מקבלת הכרעתם ותגיש התפטרותה, ומיד אחרי ההצבעה נסעתי לנשיא והגשתי לו ההתפטרות. הנשיא הטיל עלי, לאחר שנועץ עם הטיעות, להקים ממשלה יציבה. מטעמים שביררתי במכתבי לנשיא לא קיבלתי על עצמי תפקיד זה, והצעתי לנשיא לפנות למפלגות שהצביעו נגד הממשלה. הנשיא לא קיבל

דעתי, ובוודאי נימיקו אתו. הוא כנראה חשב שאין איש מכם מסוגל להקים ממשלה יציבה. אין אני רשאי להרהר אחרי החלטת הנשיא. אולם אין אתם פטורים מהאחריות למעשיכם והצבעותיכם. אם גרמתם להתפטרות הממשלה — עליכם להרכיב ממשלה אחרת.

לאחר התפטרות הממשלה, ולאחר סירובי לנסות להרכיב ממשלה חדשה, נשארו שלוש אפשרויות, וכולן תלויות ברוב שהצביע נגד הממשלה. זאת אומרת ברוב של „החזית הדתית“, מפ"ם, הציונים הכלליים, מק"י ו„חרות“. האפשרות האחת — שלא תהיה במדינה כל ממשלה, פירושה — פירוק המדינה. איני חושד בכם שאתם רוצים כזאת. נשארו, איפוא, שתי אפשרויות אחרות: או שאתם ממנים ממשלה אחרת, ממשלה יציבה או ממשלת מעבר, ממשלת מיעוט, כרצון הרוב בכנסת, או שאינכם עושים זאת ואתם מחייבים את הממשלה הקיימת להישאר. אין מנוס מדילמה זו.

לפי ההגיון צריכים המצביעים להסיק מסקנות מהצבעתם, ואתם לא עשיתם זאת וגיליתם חוסר אחריות ממלכתית.

ולאחר שאין אתם מסוגלים או אין אתם רוצים להקים ממשלה אחרת — הרי חייבת ממשלה זו, לפי הוק המעבר, לעשות מלאכת המדינה והיא תעשה זאת, ותעשה כאשר עשתה עד עכשיו — לפי מיטב יכולתה והבנתה. ברור שהכנסת היא ריבונית; גם לפני התפטרות הממשלה היתה הכנסת ריבונית, ותמיד היתה הזכות בידכם לדחות הצעה שהגשנו לכם, ואין ספק שהכנסת יכולה לעשות זאת גם עכשיו. אבל הממשלה — כל עוד היא ממלאה תפקידיה כאשר החוק תובע ממנה — תעשה חובתה למדינה לפי הבנתה היא. והצעת החוק שדחיתם אתמול נתקן אותה ונביאה שנית לכנסת. נביא גם הוקייסוד אחרים — כשנראה שזהו צורך המדינה, ונטפל בכל דבר שחמדינה זקוקה לו. אין לנו כל רשות להזניח שום דבר. זאת אומרת — עד שתקום ממשלה אחרת בפעל כממשלת ישראל, ונעשה חובתנו למדינה ולכנסת כפי שאנו מבינים וכפי הצרכים שנראה אותם. נכניס כל חוק שיש בו צורך, לדעתנו, וננסה לשכנע אתכם. כאשר עשינו זאת כל הזמן, שיש לקבלו, אם הרוב ידחה — ידחה, אם יקבל — יקבל. בלי הרוב בכנסת לא יקום, כמובן, שום חוק.

איני צריך להוסיף — זה מובן מאליו — כי ברגע הראשון שתכנסת תבחר בממשלה אחרת, לפני הבחירות או לאחר הבחירות, ממשלת רוב או ממשלת מיעוט, ממשלת מעבר או ממשלה יציבה, נעזוב מקימותינו כהרף-עין ונפנה מקום לממשלה החדשה — וניתן לה ברכתנו להצלחה. עד הרגע ההוא נעשה חובתנו כממשלה, והכנסת תנהג כאשר תנהג.

הפעם הבאנו תיקון לחוק שירות הבטחון, וכאשר אמרתי אתמול, אין זה התיקון האחרון. ניסיתי לשכנע את הכנסת כצורך של החוק, ואני שמח לראות שמחוץ ל„חזית הדתית“, כל הסיעות תומכות בעיקרון המוצע, אם כי מגימוקים תכסיסיים יצביעו אולי נגד. אבל תמיכת הרוב מספקת, אם כי הייתי רוצה מאוד שכל הסיעות יתמכו בתיקון.

התיקון הכרחי לצרכי הבטחון, כאשר הסברתי אתמול, אם כי אין הוא מכוון לגיוס לצבא ובמסגרת צבאית. התיקון דרוש — שלא תהיה בצבא הרגשה שיש הפליה: שיש חובות במדינה החלות לא על כולם, אלא על חלק אחד בלבד. כל הפליה מעין זו הורסת את המוראל בצבא; בתחילה היינו סבורים שהפייטורין לפי סעיף 11 (ד) יחולו על בודדים בלבד, ביחוד לאחר ששמענו הודעת הפועל המזרחי, שחברותיו לא ישתמשו בנימוק הדתי למען השתחרר משירות הצבא. ומקרים בודדים, יש שהם מוצדקים. גם אם יתקבל התיקון, אני מתאר לעצמי, במקרה שאוסיף לשמש כשר-הבטחון, שיהיו מקרים כאלה שאראה צורך לשחרר בחורה מסוימת מכל שירות — מתוך התחשבות עם גסיבות מיוחדות. עשיתי זאת עד עכשיו גם ביחס לבחורים, ורבים מכם יודעים זאת. כמובן שבשעת סכנה לא נתחשב עם שום דבר — זנגייס „חתן מחדרו וכלה מחופתה“. לעת-עתה לא הגענו למצב כזה, אבל שמעתי אותם מתוך כבוד, כי הם נאמרו בתום-לב ובכנות, ויש לכבד דברי מתנגד, גם כשאין להסכים להם. אולם בדבר אחד אני חייב לפסול זכותך; ואני חייב בכך גם כשר-בטחון, כל עוד אני שליח האומה כלפי הצבא, וגם כאב שיש לו בת בצבא; אני פוסל זכותך להטיל דופי בבנותינו. זהו חטא כבד, גם מוסרי וגם דתי. אין אתה יודע את הדברים מהוויתם, ואתה מגנה רק מפי השמועה, המחוסרת אחריות ומצפון, ואין לך כל רשות לספר בבנותן של בנותינו מפי השמועה. לאיש מכם אין הזכות הזאת.

היזהרו בדבריכם. בנותינו אינן גרועות מבנותיכם, ובנותיכם אינן גרועות מבנותינו. אין כל הבדל בינהן, ואנו גאים על כולן. כשר-הכטחון אני גאה על הכנות שלנו בצבא, איני מכיר כל אחת מהן, אבל אני מכיר לא-מעטות. וכל אחת שאני מכיר — מעוררת כבוד, ואני גאה על הכנות האלה כאב. ואל יתוור הדופי המגונה הזה, ואל ישמע לא מפריך ולא מפי שום אדם אחראי בכנסת.

י"ט באב תשי"ב — 18 באוקטובר 1951

על היזמה בצבא

מתוך שיחה בסגל הפיקוד הגבוה

זרטוטרה — לפי ספרו של ניצשה — דיבר על שלוש תמורות הרוח. הרוח געשה תחילה גמל ונושא משאות כבדים וגדולים, אחר כך הוא נהפך לארייה, אדיר שלטון ומשתר לטרף, ולבסוף הוא געשה ילד רענן, משתעשע וחמים. לצבא דרושות שלוש תכונות-רוח ללא תמורה — ולא זו אחר זו אלא זו בצד זו — והן: משמעת, גבורה ויומה.

אין צורך לעמוד על חשיבות המשמעת והגבורה. בהיעדר משמעת, נהפך הצבא לאספסוף מזוין שיש בו סכנה למדינה ולאורחיה; ובלי גבורה הצבא הוא משענת קנה רצוף. היזמה נראית מנוגדת למשמעת, כי הצבא פועל לפי פקודה, בכל הדרגות ובכל השורות, והיזמה האישית של חייל ומפקד כאילו סותרות את המשמעת. אך לא כן הדבר. אין סתירה בין משמעת ויומה, אלא הן משלימות זו את זו.

משמעת קיימת לא רק בצבא. בעצם אפשר להגיד שמשמעת היא החוק העליון והכולל של ההוויה. כל דבר בטבע, גדול או קטן, החל בגרמי-השמים הענקים, שקשה לנו לתפוס היקפם וגדלם, ועד טיפת המים או גרגר החול, זאפילו גופיפים זעירים ביותר שאינם נראים כלל לעין, —

כולם נתונים למשמעת העליונה השלטת בטבע, ואינם יכולים להפר חוקיה. אף האדם בן-החורין הוא חלק בטבע זה הנתון למשמעת, ואין ביכולתו לשנות מטבע הדברים ואין בידו לעשות יום לילה ולילה ליום, להפוך עשב לתולעת או להיפך, גם אין הוא יכול להחליף טבע עצמו ולהיות אשר איננו. ויחד עם זאת יש יזמה לאדם, ובה במידה שהוא מכיר יותר את חוקי הטבע וסגולות היקום, בה במידה יזמתו מתרחבת ומתעצמת. חופש היוזמה ויעילותה גדלים עם דעת טיב המשמעת שלה אשר איתני הטבע נתונים לה. היוזמה אינה יכולה להפר חוקי המשמעת הקוסמית ואם תנסה לעשות זאת, תעלה בתוהו. היא מוכשרה ומצליחה לפעול אך ורק על רקע המשמעת הטבועה בעולם.

אחד האלופים בצבאנו, בדברו על השימוש בפרדות בחמרוני הצבא, העיר שעל פרדות אי-אפשר להשפיע בנאומים. לדעתי, הדבר תלוי באיזון לשון מדברים אליהן. מי שמבין לשון הפרדות, ובנו הלשון הוא מדבר אליהן — יש לו השפעה. גודמן לי לעבוד בפרדות, ועד שלא למדתי לשונן היו לי קשיים גדולים בנהיגתן. ודין הפרדה הוא דין האדם.

המשמעת בצבא אינה כמשמעת הטבע, זו האחרונה טבועה במהות הדברים מנתינתם. המשמעת בצבא מוטלת עליו מבחוץ, ורק על-ידי אימון והרגל וכפיה היא מכה שרשים ונותנת תוצאות. הצבא חייב לפעול מתוך תיאום רב ולמטרה מסוימת ויעודה, שסכנת-חיים כרוכה בה, וכלי משמעת חמורה וכפויה לא יתכן התיאום ולא תושג המטרה. המשמעת בצבא היא כאוויר לנשימה, ויש להקפיד עליה בכל חומר הדין. אבל במשמעת בלבד לא סגי; ואם כי כל חייל וכל מפקד חייב למלא את הפקודה שהוא מקבל בלי ערעורים, — אין במילוי פקודה בלבד משום החובה הצבאית, והמשמעת השלמה והנאמנות המדויקת ביותר במילוי הפקודות, כשהן לבדן, לא ישיגו התכלית הרצויה בצבא בלי הפעלת היוזמה של המפקד והחייל ושל כל יחידה צבאית בכל מקרה ומקרה. וכל משמעת העלולה להחניק ולהמית יזמתו של החייל ולפטור אותו מאחריות אישית — יש בה סכנה והיא מחטיאה מטרתה.

היוזמה הדרושה בצבא אינה צריכה ואינה רשאית לבוא במקום המשמעת

ועל חשבונה; לפעולת הצבא בכללו ולכל יחידה בתוכו קודמת פקודה. הפקודה מקורה בתכנית פעולה שהוכנה על ידי המטה ובשעה מסוימת אושרה על-ידי המוסדות המוסמכים במדינה, לפי פקודה זו פועל המטה והיחידות הצבאיות וכל חייל בצבא. אבל גם התכנית המשוכללת ביותר אינה מסוגלת למצות כל האפשרויות של סיטואציה מסוימת, אפילו סיטואציה זו נראית מראש, ואייאפשר לבני-אדם לראות הנולד בוודאות ובכל שלל הפרטים. גם הצד שכנגד הוא גורם חפשי, והוא מסוגל לפעול לא כפי שיריבו הגיח מראש, גם הוא עלול להמציא הפתעות ותחבולות מחוכמות, או להיפך — לעשות משגה ולא לפעול לפי הסדר המקווה. מזג-האוויר יכול להשתנות פתאום ולהפוך סדרי התכנית. בתוך המחנה שלנו עלול להתארע משהו שלא לפי התכנית. בתוך מהלך הקרבות עלולה להודמן סיטואציה נוחה שלא באה בחשבון תחילה ויש לבצל אותה שלא לפי התכנית, או להיפך — עלול להתגלות קושי פתאומי, שנגרם בידי אדם או בידי הטבע, ויש להתגבר עליו באמצעים שלא ניתנו מלכתחילה בתכנית.

במידה שתכנית המטה משוכללת יותר, במידה שהמתכננים מכירים יותר שדה פעולתם, טבע האויב וכוחו, בה במידה התכנית תתבסס על מידה מכסימלית של ידיעת המציאות ואפשרויותיה השונות וראיית הנולד. אבל התכנית השלמה והמצוינת ביותר אינה מסוגלת למצות כל תנאי המציאות וכל האפשרויות העלולות להתפתח בסבך ההתנגשות שבין כוחות אדם וטבע.

על סמך התכנית — שכאמור אינה יכולה להיות אידיאלית והולמת כל התנאים האפשריים — ניתנת הפקודה על-ידי קציני היחידות הגדולות והקטנות. גם פקודות אלו בנויות על השערות מבוססות פחות או יותר, שעלולות להתאמת או להתבדות, ברב או במעט. לפעמים יחול שינוי רק בפרט אחד קטן, אבל לפרט קטן נודעות לפעמים תוצאות גדולות. החיילים חייבים לפעול לפי התכנית ובהתאם לפקודה, אבל במציאות האנושית הרי זה כמעט מן הנמנע שההתרחשות בפועל תתאים בדיוק להשערה המוקדמת, שעליה היתה בניה התכנית והפקודה; המפקד עלול לעמוד בכל רגע בפני סיטואציה שהתכנית לא התחשבה בה כלל, והקצין עלול לראות שהפקודה

אינה עונה על השאלה המוחשית שהמצב המסוים הציג אותו בפניה, ועליו להפעיל יזמתו השקולה והמהירה; עליו לקחת על עצמו אחריות נוספת שאינה מתמצית בפקודה שקיבל.

אין מן הצורך לעמוד כאן על חשיבות התנאים הטופוגרפיים במערך המלחמתי. לפי טבע הדברים אנו יכולים לאמן צבאנו אך ורק בתחומי ארצנו. אמנם ארצנו — אם כי קטנה היא מאוד — מבורכת בטופוגרפיה מגוונת. שקשה למצוא דוגמה בשטח כה מצומצם. אף-על-פי-כן אין אנו יכולים לתמרן אלא בשטחים מצומצמים ובתנאים הטופוגרפיים הנתונים של המדינה. במקרה שנותקף שוב על-ידי אויבינו, אין אנו רוצים שהמלחמה תתנהל בשערי ארצנו, ועלינו להיכון להעביר את הקרבות לארצות האויב. בארצות אלה ניתקל מיד כתנאים אקלימיים אחרים ובתבנית טופוגרפית שונה לגמרי מזו של ארצנו.

כל תכנית מלחמתית בנויה גם על הבנת נפש האויב ודרכיו. אנו מדינה צעירה, ונסיונו ממלחמת השחרור אין לסמוך עליו. היה לנו אמנם גם נסיון רב מימי ההגנה במשך עשרות שנים — נסיון זה יש לבנות עליו עוד פחות מזה. יש לזכור תמיד את האמת הפשוטה והחיונית: אם גילחם — גילחם בעתיד, ולא נחזור לעבר, האויבים שעמדו נגדנו בעבר, במלחמת השחרור, אין כל בטחון שינהגו גם בעתיד כמו שנהגו בעבר. להיפך, עלינו להניח שהם למדו מכשלונותיהם וינסו לתקנם. ולא זו בלבד. למרות הקפאון המדיני והחברתי המיוחד למזרח בכלל ולמזרח התיכון בפרט, מתחוללים פה בלי הרף שינויים ותמורות. אין אנו צריכים להרחיק עד לימים קדומים ולהעלות על זכרוננו את התמורה הפתאומית והמהפכנית שחלה בכל המזרח במאה השביעית לרגל הופעת מוחמד, שכמעט בן-לילה הפך את שבטי-ערב הבלתי ידועים, חסרי-האונים והמפורדים, לכוח מלוכד, כובש, ששינה פני חלק גדול של העולם מאז ועד היום וכבש לתרבות ערב ולשונו כיבושים שאין דוגמתם כמעט בתולדות האנושות. בימינו ולעינינו קרה כדבר הזה בתורכיה. בגמר מלחמת העולם הראשונה, כש"האדם החולה" כבר עמד, כביכול, בגסיסתו האחרונה ונחלתו נתחלקה לזרים, קם פתאום מוצטפא כמאל והפיה רוח חדשה בעמו המנוצח והמושפל, ועמד בעזו ובהצלחה נגד

המנצחים במלחמת העולם, גירש את היוונים מאנטוליה שבה נולדה התרבות ההלנית הגדולה ועליה שר הומרוס שירתו הנצחית, האיליאס, והקים את תורכיה החדשה וכבש לה עמדת כבוד ועצמאות וזכות שהפתיעה כל העולם. במלחמת השחרור גלחמנו נגד כל שכנינו במזרח, בצפון ובדרום. לכל אחד מהם אפיו ודרכו והליכותיו, ואין יודע מי מהם יעמוד בראש המערכה השניה — אם תבוא עלינו — ומה הם השינויים שיחולו בכל אחת מהארצות הללו, ועלינו להיות מוכנים להפתעות. תכונותיהם, משטרם והליכותיהם של עמי אירופה הם פחות או יותר נתונים וקבועים, ופחות או יותר אפשר לראות מראש — אם כי לא תמיד ולא בכל תנאי — כיצד יתנהג כל אחד מהם בתנאים מסוימים. כאן במזרח הדברים הם בלתי-צפויים; הכל אפשרי, והכל יתכן, אסור ואסור לסמוך יותר מדי על העבר, והנסיון הפוליטי ההצבאי פירושו עבר. אפילו בעבר של המזרח צפונים יסודות מנוגדים זה לזה, ואין לדעת מראש איזה מהם יתגבר ויריס ראש במצב זה או אחר. יש שוגי רב בקרב שכנינו למרות שותפות הדת והלשון והמשטר החברתי, עלולים לחול שינויים גם כציוד ובזיון של שכנינו, ואין אנו יכולים לדעת עכשיו מי יהיו מאמניהם, מדריכיהם ומכווניהם.

המתכננים שלנו צריכים, כמובן, להביא בחשבון את כל השינויים האפשריים האלה, אבל בלי שנטפח את היזמה העצמית של כל חייל, של כל ב.ר.א. (בעל דרגה אחרת), של כל קצין וכן של כל יחידה, לפעול לא רק לפי הוראות ופקודות, אלא להתמצא במצב לא צפוי, להעריך קשיים והודמנויות מפתיעים ולהתאים בה בשעה את הפעולה לצרכי המצב הנתון, לא יעמדו לנו התכניות המשוכללות ביותר. כל חייל צריך לדעת מהי התכלית הרצויה של הפעולה במסגרת התכנית האסטרטגית, או לפחות בתחומי המיבצע הטקטי, ועליו להשתמש בשכלו, בתפיסתו וביוזמתו. צבא אבטומטי לא יסכון בכלל, ובמיוחד לא יסכון לבו, שכל כוחנו הוא ביתרון הרות. המדע והטכניקה בימינו מייצרים אבטומטים מופלאים, גם לצרכי המשק וגם לצרכי הבטחון, אבל ערכם וברכתם של אבטומטים אלה נטא כמותר-הרדח של האדם המשתמש בהם ומפעיל אותם, המשמעת בצבא אינה מכוננת להפוך את החיילים לאבטומטים, אלא להגביר כושר

פעולתם המתואמת בתנאים החמורים ביותר, ובלי לזוית יזמה עצמית ישאר כושר זה פגום.

ברור מאליו שהחינוך ליזמה בצבא אינו בא במקום המשמעת, ולא על-מנת להחלישה. על הצבא לפעול מתוך משמעת-כרזל בתחומי ההגוראות, ההנחות והפקודות הניתנות על-ידי המוסדות והמפקדים המוסמכים, אבל כל קצין וכל חייל צריך לייזם ביצוע הפקודה; שומה עליו לפעול לא כדי לקיים מצוות-אנשים מלומדה, ולצאת ידי חובת המשמעת, אלא כדי להשיג את המטרה הרצויה; זאת אומרת לנצח. כל חייל חייב לראות עצמו במצבים מסוימים כאילו בו לבדו תלוי גורל המערכה, ובמקרה שאין לו הוראה ברורה, או שהמצב נשתבש — עליו לראות עצמו כמפקד עליון, כמתכנן ובמבצע, טיפות האחריות האישיות בכל חייל ובכל מפקד, וכושר יזמתו בכל סיטואציה בלתי-צפויה מראש, מן ההכרח שילווה את המשמעת הצבאית, יחזק וישלים אותה; אחרת עלולה המשמעת ליהפך לרועץ.

ויש לדאוג לא רק לכושר היזמה של היחידה של הצבא.

אנו חיים באחת התקופות המעורערות ביותר בהיסטוריה האנושית, או אם תרצה באחת התקופות הדינמיות ביותר. העולם נתון לחליפות ותמורות כאשר לא היה נתון זה זמן רב. מעט מאוד ארצות ומשטרים הם יציבים. ותוסר-היציבות במדינת ישראל אינו פחות מאשר בכמה ארצות אחרות. אנו אמנם חברים באו"ם, ורוב מדינות או"ם הכירו בנו ומקיימות יחסים קבועים עם ממשלת ישראל, אולם אף מדינה אחת לא הכירה עדיין בגבולותינו, לפי החלטת או"ם מיום 29 בנובמבר 1947 גבולותינו הרבה יותר צרים משהם עכשיו למעשה. הגבולות הקיימים נקבעו על-ידי כיבושי צבא-הגנה לישראל, וזהו אחד הפרדוכסים המדיניים שבימינו, שהמדינות היחידות אשר התחייבו לשמור על גבולות אלה הם ארבעת שכנינו הערבים: מצרים, עבר-הירדן, סוריה והלבנון. המסרבים עד היום להכיר בישראל ולעשות אתה שלום; לפי חווי שביתות-הנשק אשר נעשו עם ארבע המדינות האלה התחייבו שגני הצדדים לכבד את הגבולות הקיימים, שהם קווי שביתת הנשק. יש גם הצהרה חדי-צדדית של שלוש מדינות:

ארצות-הברית, בריטניה וצרפת — שיתנגדו לכל פגיעה בגבולות שנקבעו בחוזה שביתות הנשק בין ישראל ובין מצרים, עבר-הירדן, סוריה והלבנון, וימנעו כל פעולת-איבה בין שני הצדדים. אולם זוהי הכרזה חד-צדדית ואינה מחייבת את הצדדים, ולא ברור אפילו אם היא מחייבת את מצהיריה, — אם הם באמת מוכנים להשתמש בכוחם הצבאי למנוע פגיעה בגבולות, כפי שהותוו בחוזה שביתת-הנשק.

גם מעמדה החוקי הבינלאומי של בריתנו לא נתגבש, על הנייר ישנה עדיין החלטת או"ם על בינאום ירושלים. החלטה זו עומדת אמנם בסתירה משועת למציאות העובדתית ולאמת ההיסטורית. ירושלים היחה בירת ישראל בטרם היתה נצרות בעולם, וירושלים החדשה היא שוב יהודית לא פחות משפאריס היא צרפתית ולונדון — אנגלית. אבל יש בעולם כוחות לא-מבוטלים, גם מחוץ לעולם הערבי, המעוניינים בבינאום ירושלים, ובראשם הוותיקן. והשפעתו של הוותיקן היום גדולה משהיתה לפני חמישים שנה; ובקרב חברות או"ם יש לוותיקן משען רב, לא רק באמריקה הלטינית, אלא גם בכמה ארצות אירופה.

וישנו עוד גורם אחד, אקטיבי יותר, העלול להפר מנוחתה ושלומה של מדינת ישראל ולהביא לידי הפתעות קשות ואולי גם חמורות: הפליטים הערבים. כשש מאות אלף איש עקרו מבתיהם, מכפריהם וממגוריהם בארץ-ישראל בראשית התקפת הערבים על הישוב היהודי, החל בתחילת דצמבר 1947 וגמור בסוף אפריל ותחילת מאי 1948, לפני הקמת המדינה, אם מתוך טכסיס מוטעה של המנהיגים הערבים ואם מתוך נימוקים אחרים. מאז גדל מספרם, הם חוגים עכשיו על גבולות הארץ, מיעוטם ברצועת עזה ורובם מעבר לגבול המזרחי של מדינתנו, בין "המשולש" ובין הירדן. המונים אלה שמדינות ערב והמנהיגים הערבים בארץ-ישראל הוליכו שולל, והבטיחו להם לזרוק את הישוב היהודי לתוך הים ולהוריש להם נתלת היהודים בארץ, נמצאים במצב מיואש; מתעיהם ומסיתיהם עזבו אותם לנפשם ומסרבים ליישב אותם בארצותיהם, — והפליטים מנסים להסתגל לישראל במטרות התנחלות, גניבה, שוד, הברחה ומסחר בסמים משכרים, והם גם עלולים לשמש בידי אויבינו צבא סדיר ואי-סדיר למטרות התקפה נגדנו.

אלם חוסר-היציבות אינו חל על הגבולות בלבד. מעבר לגבולות, בתחומי המדינות השכנות, אין שלטון יציב; הרציחות המדיניות לא פסחו כמעט אף על ארץ אחת במזרח התיכון (מחוץ לתורכיה), ואף שליט אחד בארצות ערב אינו בסוג במחרו; הכל מעורער ומזועזע. מעורערים גם היחסים הפנימיים בארצות אלה ומעורערים גם יחסיהם הבינלאומיים. פרס ומצרים אינן יוצאות מן הכלל, אלא באו ללמד על הכלל.

מצב זה במזרח, הצופן בתוכו סכנות חמורות ואפשרויות שונות, מחייב אותנו לערות מיוחדת — ולכושר יזמה, עלינו אמנם להימנע מבהלה יתרה, מעצבנות המעוררת עיני חכמים ומהרפתקנות קלת-דעת. יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש מאבד עולמו בשעה אחת. דבר זה נכון גם לגבי עם שלם. במצב זה של זעזועים, הליפיות, הפיכות וחוסר כל יציבות, — אסור לנו להיגרר אחרי מאורעות ולהסתבך במעשים שיכבולו חופש פעולתנו. יותר מבכל זמן אנו מצויים עכשיו על הגברת כוננתנו ושמידה על טושריזמתנו, כי גם בשטח היחסים הבינלאומיים נדרשות מאתנו: משמעת, גבורה ויזמה.

ל' בתשון תשי"ב — 29 בנובמבר 1951.

כור מצרף לעם

ככינסו מקדי גנ"ע

צבא-הגנה לישראל כילו יש לו שליחות כפולה. הוא גם שומר הבטחון והשלום של המדינה והוא גם אחד המכשירים המרכזיים בחינוך הדור הצעיר ובעיצוב דמות האומה. על שליחות כפולה זו בנוי חוק שירות הבטחון, הנח"ל הוא הביטוי המובהק ביותר של ההכשרה הצבאית והחלצית כאחת. אולם לא רק נח"ל עושה את השליחות הכפולה. הצבא כולו מקנה לנוער, שברובו הוא עכשיו נוער עולה, ידיעת הלשון, הארץ, ותלדות האומה, ערכי הציונות, הרגשה אזרחית של בן-חורין, כושר

גופני ובטחון בעצמו; הוא גם מנחיל לרבים מקצועות-עבודה חיוניים לא רק לבטחון אלא למשק הארץ: מסגרות, חשמלאות, קשרות, נהגות, נגרות, ועוד, ומעלה השכלתו הכללית של הנוער המגויס. הצבא מקיף רק גיל מסוים בשירות-חובה — מבני 18-29, ורק שנתיים חייבים הנערים והנערות בישראל לשרת בצבא. שירות-חובה זה אינו מספק לא את צרכי הבטחון ולא את צרכי ההכשרה החלוצית.

בשנים המעטות של קיומו, עשה הצבא גדולות בשני השטחים והפך להיות בית-הספר הגדול ביותר בארץ. עם הקמת העתודות, מקיף הצבא רוב העם הבוגר עד גיל 49, ובטחון המדינה תלוי בעיקרו בכוחות המילואים. — אלה שכבר שירתו בצבא ואלה שלא שירתו בו, ובאים לאימונים קצרים חודש או שבועיים בשנה, אחרי תום המלחמה — זה פחות משלוש שנים — יש השבחה ניכרת גם בשטח הציוד, הזיון, האספקה — ועל הכל באימון ובארגון. אנו רחוקים כמונן מהשיא, כי השיא יש לו טבע כזה, שהוא הולך ומתרחק, במידה שמתקרבים אליו.

אולם בפני צבאנו עומדת בעיה אחת מרכזית, בעיה תאכזת. במלחמת השחרור התגברנו על אויבינו לא בכמות הזיון ולא ברוב כוח האדם, נשק האויב היה מרובה ומעולה מהנשק שהיה בינינו, ובכוח האדם — ודאי שאין אנו יכולים ולא נוכל אף פעם להשתוות לעמי ערב. התגברנו על האויב בית-רוחנו המוסרי והאינטלקטואלי, וביתרון זה תלוי כל עתידנו, גם הבטחון וגם כושר עצמאותנו.

מבחינה זו, — זוהי בחינה מכרעת, — מצבנו עכשיו גרוע משהיה לפני קום המדינה, כמתצית ישובנו עכשיו הם עולים חדשים שבאו ארצה לאחר קום המדינה. רובם הגדול של עולים אלה באו מארצות ירודות, ורק מעטים ביניהם קיבלו השכלה כללית ויהודית; הרוב המכריע של העולים אינו יודע את הלשון העברית, אין לו מושג מתולדות ישראל, אינו יודע את הארץ, אין לו זיקה לערכים ציוניים וחלוציים; גם עצם יהדותם קלושה, וסגולותיהם האנושיות אינן עולות על אלה של העמים אשר בתוכם ישבו מאות שנים. תמיד ידענו שלמרות פזורינו וריבוי לשונותינו אנו מהווים עם אחד, ומאחדותו של העם היהודי ינקה התנועה הציונית. עם הקמת המדינה

נתבצרה ונתעמקה אחדות העם. למורשת העבר, שאיחד את היהודים בכל תפוצותיהם, נוסף נכס חדש המעלה קרנם של היהודים בעולם: מדינת ישראל. ואם בתפוצות אחדות זו של העם היהודי היא רוחנית וערטילאית, הרי במדינת ישראל היא מגובשת, ממשית, גלומה במסגרות חיים רבות-תוכן ובעלות תוקף ממלכתי. ואף על פי כן — עלינו להכיר שאין אנו עדיין עם, דווקא פה, במדינת ישראל. ונדרשים מאתנו מאמצים תינוכיים אדירים למען נהיה עם בפועל ולא רק בכוח.

יהודי באמריקה או בעיראק הוא יהודי — באשר איננו לא־יהודי, בלשונו, במלבושו, באורח חייו אין היהודי שונה מבני־ארצו הבלתי־יהודים, ואף על פי כן, הוא יהודי, כי יש מחיצה — בולטת וגסה או דקה וסמויה מן העין — בין היהודים ובין הלא־יהודים, והיהודי יודע שהוא יהודי, ושכנו הגוי יודע ששכנו הוא יהודי, רק מעטים רוצים, ועוד פחות מהם מצליחים, להתכחש ליהדותם ולהעלים אותה מעיני שכניהם. אבל יהדותם היא במקרה הטוב ביותר שלילית ביסודה — היהודים אינם גויים; ועד כמה שהדבר הזה יראה כפרדוכס הרי זה נכון: דווקא כבואם הנה מתבלט אפיים זה הנטמע של היהודים, ומתגלה התתום שבין יהודי עיראקי, יהודי מארוקני, יהודי פולני, יהודי רומני, יהודי ארגנטינאי, יהודי פרסי, יהודי תימני.

בעיראק, היהודי הוא בעיני עצמו ובעיני הערבים — קודם כל יהודי, והוא מרגיש על כל צעד ושעל את ההבדל בינו ובין שכנו הערבי, אם כי הוא מדבר באותה הלשון ושותף פחות או יותר בהווי אחד; ברגע שהיהודי עולה מעיראק ארצה — הוא נעשה יהודי עיראקי, והדגש הוא על עיראק, וכשהיהודי עיראקי ויהודי רומני נפגשים במחנה־עולים אחד או במעברה אחת, הם מרגישים קודם כל ההבדל, המרחק, המחיצה שביניהם, אין הם יכולים לדבר איש אל רעהו, וכל הליכות־חיהיה הן שונות, ליהודי הרומני שכנו הוא עיראקי, וליהודי העיראקי שכנו הוא רומני, והוא הדין תימני ופרסי ומארוקני. אין זה ערב־רב — כי לא בנקל ולא במהרה מתערבים זה בזה, אלא זהו מיפגש של שבטים שונים ורחוקים זה מזה; ואולי יותר נכון להגיד — אוסף של קרעים שאינם מתאחים, ושרק על־ידי התקבצותם

יחד בארץ מתגלים ההפרשים והתהומות שביניהם, אפילו השבטים המדברי רים בלשון אחד, כגון יוצאי ארצות ערב. אינם מהווים חטיבה אחת, כי מנהגים, הרגלים, חוויות והליכות שונים מפרידים ביניהם. מרחקי זמן ומקום, מאות שנים ואלפי מילין, מפרידים בין שבט יהודי למשנתו. קרעים אלה, שאינם יודעים איש שפת רעהו ואינם מביעים דחשי נפשו ואינם שותפים לחוויות ולהוויות-החיים שלו, — אינם מהווים עדיין עם אחד במובן החיובי, האקטיבי של מושג זה. קרעים אלה מבלי שיאוחו לא ייצרו תרבות לאומית, לא יבנו מולדת משותפת, ולא יעמדו על נפשם כאיש אחד בשעת סכנה. שאיחוי הקרעים האלה יתכן — לימדו אותנו קורות הישוב היהודי בארץ לפני קום המדינה; ודוגמה עוד יותר בולטת נתנה לנו אמריקה, אשר שימשה "כור היתוך" לא לשבטים רחוקים של עם אחד, אלא לעמים שונים חרים שמעולם לא היה ביניהם שום שיתוף היסטורי; וההכרה היהודית בקרב שבטי העולים לא תכזיב. אבל השאלה הבערת היא — כמו בכל שאלות חיינו — שאלת הזמן, הקצב. באמריקה פעל כור ההיתוך במשך שלוש מאות שנה, ותהליך ההתמזגות טרם נסתיים; אבל אמריקה יכולה לחכות, כי השלד העיקרי שלה היה איתן, ובטחונה היה רב. — ואיטיות הטמיעה או ההיתוך של התמוגים בני העמים הרבים והשונים שזרמו לארצה לא גרמה לה כל דאגה ופחד.

לא כן ישראל. לבנו אין זמן. ההיסטוריה דוחקת אותנו. עלינו לפעול במהירות, גם פיתוח הארץ וטיפוח תרבותנו וגם שמירת בטחוננו מחייבים קצב מואץ ומזורז, כי אין יודע מה ילד יום. ויש עוד דבר: יהודי הגולה המתכנסים בהמוניהם בארץ אינם יכולים לתמשיך כאן אורח חיהם. מאה אלף יהודי עיראק נתפרנסו בסדקי המשק העיראקי, המשק העיראקי היה בנוי על תקלאות ומלאכה. רוב העם העיראקי הם עובדי אדמה, רועים ובעלי-מלאכה ופועלים. עלי-ידם יכלו להתפרנס מאה אלף יהודים תנוגים, סוחרים, פקידים וכדומה. מאה אלף יהודי עיראק בבואם ארצה — רובם מזכרחים ללכת לעבודות, והוא הדין לגבי יהודי רומניה ומארוקו. אשיות-חיינו המשקיות פה שונות מהפרנסות היהודיות

בגולה. בעיראק קנה היהודי את הלחם שהוציא הפלח העיראקי מאדמתו. כאן מוכרח היהודי להוציא לחמו מהאדמה, אחרת נמות מרעב. בלי תמורה יסודית במבנה הכלכלי-חברתי של המוני העולים — לא תיתכן קליטת העליה ולא יוקם משק לאומי ולא נגיע אף פעם לעצמאות כלכלית. אלה שחיו מתיווך ומפרנסות אוויריות — מוכרחים לחיות מעבודה, ירבים מוכרחים לפנות לחקלאות. איך נבצע תמורה עמוקה זו? לא באונס, לא בכוח הזרק והמנגנון. אין אנו מדינה סוטאליטרית, וכל איש בתוכנו רשאי לבחור משלוהידי כרצונו, לעסוק בכל מה שהוא רוצה ולהתגורר באשר יתאוה. מיזוג הגלויות, איחוי קרעי התפוצות, הריסת מחיצות העדות וביצוע התמורה החברתית-הכלכלית במבנה המוני העולים — יתכנו בכוח תנופה חינוכית רבת-אונים ורחבת-היקף בקרב הנוער.

התקנו חוק חינוך-חובה כללי. חוק זה חל על ילדים בני 6—13, ואין ספק שבית-הספר היסודי הוא כור המצרף הנאמן, אם כי אולי לא מספיק, של האומה. אבל יש רבבות נוער עולה שהם למעלה מגיל זה, ובית-הספר היסודי לא יגיע עדיהם. בגילים שבין 14 ו-18, כלומר בגיל שמעבר לבית-ספר חובה ולפני תובת שירות בצבא, יש כמאה אלף נערים ונערות, אולי רק כעשרים אלף מאלה לומדים בבתי-ספר בינוניים ובתי-ספר מקצועיים; רבים משמונים אלף הנערים והנערות, לא קיבלו שום חינוך עברי או כללי, וגם בארץ הם נשארים ללא טיפול חינוכי, ונוער זה — הוא עתיד האומה. וזהו היעוד ההיסטורי הגדול של גדנ"ע: לחנך נוער זה, בין שזה נוער לומד, או נוער עובד או נוער הרחוב, המוסקר לבטלה ולבערות ואולי גם לחיי-פשע, ולעשותו מנוף מרכזי לתמורה המוסרית, התרבותית, החברתית, שיש לחולל בישוב מנומר ורב-קרעים, על מנת לצרפו ולמזגו ליתידה היסטורית, יחידת רצון ושאיפה ולשון וכוח ויצר ומאויי יצירה, כלומר להפכו — לעם.

היתוך מהיר של הגלויות יתכן אך ורק בקרב הנוער הזה, שיצא מכלל ילדות ולכלל בגרות לא הגיע, ויש ביכולתנו לעצבו ולצוד דמותו לפי צרכי התקופה המכרעת של הנחת היסודות. לנוער זה יש להנחיל ברכת הטבע של ארצנו, גופי רמותיה בגליל וערבותיה בנגב, קסמי ירושלים אשר

הרים סביב לה ומרחבי התכלת של ימינו; נקנה לו תמצית סגולתם של דברי ימיה המופלאים של אומתנו במסעה הארוך רבהסבל והגבורה על במת העולם ונפתוליה הפנימיים והחיצוניים. נחסן ונחשל גופו בסיוורים ובמחנות עבודה; נטפח בו סגולות-היצירה החלוציות הגנונות בכל אדם על-ידי משקי-נוער ומפעלי-בראשית על גדות ים-המלח ובערבות הנגב וברמות הגליל; ונרגיל אותו לנטוע מחשפיה-הרים ולהפרות אדמה שוממה ולהיאבק בפגעי הטבע ולנצחם. נכשיר את הנוער להרפתקה הימית — מגדולי הרפתקאות-הכיבוש של עוֹד־הרוח האנושי. ארצנו נתברכה בשני ימים, ובהם צפון מקור לא-אכזב של עוז וישע, גופני וכלכלי; ילמד כל נער לנהוג סירת-מפרשים וידע להשתלט על איתני הטבע של מרחבי-ימים. נרגיל את הנוער לחיי שותפות ואחוזה ועזרה הדדית — ויהרסו מאליהן מחיצות העדות והשבטים, וקרעי העבד והמרחקים — יאוחו במהרה.

ארבע שנות הכשרה והינוך בנוער בטרם הגיעו לגיל צבא — יפתחו אפקים חדשים לצבא-הגנה לישראל. הצבא יוכל לרכז מאמציו באימון משוכלל ובהעלאת איכותו של הצבא. נח"ל יהפך מכלי להכשרה חקלאית למכשיר של התישבות חלוצית. הנוער שקיבל הכשרתו המוקדמת, הגופנית, החלוצית והתרבותית בגדנ"ע, יוכל מיד עם כניסתו לצבא להקים שרשרת ישובים צבאיים על הספר ובאזורי-הסכנה החמורים ביותר.

אולם גדנ"ע הוא יותר מ"מכינה" לצה"ל. אם גדנ"ע יצליח להקיף כל הנוער בגילים של 16—18, בגילים שבהם מעוצבת דמותו של האיש המבוגר, יהפך באמת לבית-היוצר של אומה אחידה, מלוכדת, מושרשת באהבת מולדת, מופעמת ביצר חלוצי ובכוח גבורה. אחדות האומה תיכון רק על אלה.

חוק שירות בטחון (מס' 2), תשי"ב

בישיבה קכ"ב של הכנסת השנייה

התיקונים המוגשים לפניכם לחוק שירות הבטחון נדרשים על-ידי המצב החיצוני והמבנה הפנימי של עם ישראל בתקופה זו.

יותר משלוש שנים וחצי עברו מאז תמה מלחמת השחרור שהוטלה עלינו על-ידי פלישה תוקפנית של שכנינו. נצחון צבאנו והלחץ של או"ם הביאו לידי כריחת חוזה שביתת-נשק עם מצרים, הלבנון, עבר-הירדן וסוריה. אבל אנו עדיין רחוקים מהשלום כאשר היינו. אין ספק שבקרבת העמים הערביים ישנם גורמים המעוניינים בשלום, אם כי קולם נשמע ברמה רק לעתים רחוקות. ישראל היתה והנה מוכנה כל הזמן לשלום, ואף-על-פי-כן — אין שלום, ואין להגיד, לצערי, שסיכויי השלום קרובים. אין ספק שרוב האומות המאוחדות, גם במערב וגם במזרח, מעוניינות בשלום בינינו ובין הערבים, כי השלום במזרח התיכון היה מגביר השלום בעולם, והיה מקדם התפתחותם הכלכלית, התרבותית והתכרתית של עמי המזרח הקרוב; ושיתוף פעולה בין ישראל ועמי ערב היה מביא ברכה רבה לשני העמים השמיים, אשר ההיסטוריה הטילה עליהם לחיות בשכנות; והיה מחזק עצמאותן האמיתית של מדינות ערב, וגם מגביר מעמדם בעולם; ואף-על-פי-כן — אין שלום.

המתחוות והניגודים שבתוך הארץ נוטלים מברית-העמים היכולת והסמכות לגזור על השלום, והמצב במדינות השונות במזרח התיכון אינו מבשר יציבות, התפתחות שקטה וסיכוי שלום, אלא להיפך.

מחץ לשתי מדינות יציבות וחסונות במזרח התיכון, — ישראל ותורכיה, הרי כל ארצות המזרח הקרוב נתונות בתוך מערבולת של מהומות, הפיכות, אנדרלמוסיה מדינית, רציחות פוליטיות, הסרת כתר מלכים, והתחרות מתמדת של הרפתקנים ורודנים על השלטון.

באווירה מסוכסכת, מטורפת ומחושמלת זאת עלול כל זיק שיהלוק באיזו פינה שהיא להדליק תבערה שאין לראות חוצאותיה ותחומי התפשטותה. ונתחייב בנפשנו אם לא נהיה דרוכים ונכונים לכל אפשרות. יתכן שבהתפתחות מסועדת זאת יש גם מגמות חיוביות של הבראה וקידמה. ובמקום שישנן, אנו רואים אותן בעין יפה. אין ספק, שכמה דברים שנתארעו במצרים בשבועות האחרונים*, אפשר לקדם בברכה. יחסי מצרים וישראל הם עתיקי יומין. בעצם זוהי המדינה הראשונה שנתקלנו בה במסענו הארוך על במת ההיסטוריה במשך ארבעת אלפים שנה. והפגישה הראשונה שלנו עם המצרים בימי יוסף — היתה של עזרה הודית, אך לא כל המצרים ידעו את יוסף. פלישת מצרים לארצנו עם קום מדינת ישראל היתה בלי ספק אחד המשגים הפזיזים והאוויליים ומחוסרי האחריות ביותר שנעשו על-ידי שליטי מצרים לפני ארבע שנים. ואפשר לקבל עדותו של מוחמד נגיב, ראש ההפיכה הצבאית במצרים, בשעה זאת, שהוא ורבים מחבריו בצבא התנגדו לפלישה לארץ, והאחראי הראשי למלחמה בנו היו מלך מצרים לשעבר, פארוק המודח.

יתכן שנימוקי התנגדותו של נגיב לפלישה היו צבאיים בלבד, אבל אין כל ספק שלא היתה אז ואין גם עכשיו כל סיבה ויסוד לריב בין מצרים ובין ישראל. בין שתי המדינות משתרע מדבר רחב וגדול, ואין כל מקום לסכסוכי גבולות, ולא היתה ואין שום עילה לניגוד מדיני, כלכלי או טריטוריאלי בין שתי השכנות; להיפך, שיתוף פעולה בין ישראל ומצרים היה מסייע למצרים להתגבר על הקשיים המדיניים והחברתיים בהם היא מתחבטת; התפתחותה התרבותית היתה יכולה רק ליהנות מקואופרציה עם ישראל, ואין ספק שגם מעמדה הבינלאומי היה מתחזק לא במעט על-ידי כך.

מדינת-ישראל רוצה לראות מצרים חפשית, עצמאית, מתקדמת, ואין אנו נוטרים לה איבה בגלל מה שעשתה לאבותינו בימי פרעה, ואפילו לא בגלל מה שעשתה לנו לפני ארבע שנים. רצוננו הטוב כלפי מצרים — למרות

* בקשר להשתלטותו של מוחמד נגיב.

התנהגותה האווילית של ממשלת פארוק כלפינו — הוכחנו בכל החדשים שבהם היתה מצרים מסובכת בריב קשה עם מעצמה עולמית גדולה. ולא עלה על לבנו לנצל קשיים אלה של מצרים למען התקיף אותה או למען התנקם בה, כאשר היא עשתה לנו עם קום מדינתנו. ובמידה ששליטי מצרים הנוכחים מנסים לעקור השחיתות הפנימית ולהצמיד ארצם לקראת קידמה תרבותית וחברתית — אנו יכולים רק לברך אותם מקרב לב להצלחת מבצעם זה.

אולם לא נוכל להתעלם מן העובדה שגם מצרים זו אינה מגלה כל סימן של רצון טוב לתקן החטא הכבד שנעשה עלידי פארוק המודה. ואין איש מאתנו יכול להגיד בבטחה לאן פני מצרים ואת מועדות: לשלום או למלחמה.

יתכן ששליטי מצרים החדשים מתכווים עכשיו רק בכיצור שלטונם ובתיקון המעוותים הברלטים ביותר במשטרם הפנימי. ואל נמהר להוציא משפט. תקופת-מעבר זו במצרים יש בה אפשרויות רבות, גם לחסד וגם לשבט, ועלינו לעמוד על המשמר בתבונה ובכוונות.

לא כן הוא המצב בארץ השכנה, בסוריה. הרוזן הסורי, שישאקלי, לא התנגד לפלישת הצבא הסורי, כנגיב המצרי, אלא הוא היה אחד ממחררי המלחמה והשתתף בעצמו בהתקפה נגדנו. הוא ניגף עלידי צבאנו, ובקושי הצליח לברוח ולהציל את עורו. רוזן זה שתפס השלטון על סוריה זה כשנה, לא הצליח עד עכשיו לעשות משהו חיובי לטובת העם הסורי, לטובת הפלחים, הפועלים, ההשכלה העממית וכדומה. וכדרך הדיקטטורים שאין ברצונם או אין ביכלתם לשפר מצבו הפנימי של עמם, הם מפנים תשומת-לב הקהל ל„אויב החיצוני“, ורק אתמול שמענו — אם נסמוך על הרברים שהעתונים מיחסים לשישאקלי — איומים נגד ישראל בנימה היטלריסטית מובהקת. לדברי הקולונל שישאקלי שנתפרסמו בעתונות, אין מקום במזרח התיכון גם לערבים וגם ליהודים, והמסקנה — יש לזרוק היהודים הימה.

לא אעזרר עכשיו השאלה כיצר מתישבים איומים אלה עם חברות סוריה באו"ם ועם הצהרת שלוש המעצמות ומשלוח נשק לסוריה. אינני

עומד עכשיו בפרשת פעולתנו המדינית כלפי אר"ם וחברותיה, אלא בפרשת הבטחון, ועלינו לדעת האמת הפשוטה, האלמנטארית והאכזרית גם יחד: לגבי בטחוננו עלינו להישען קודם כל אך ורק על עצמנו. על יכלתנו ועל כוחנו, ולא על כוחות חיצוניים, גם במקרים שכוחות אלה חייבים עלינו המשפט הבינלאומי לעצור בעד המשחית. גם הפלישה הראשונה של צבאות ערב לארצנו היתה בה הפרה חמורה של מגילת אר"ם, וחברות אר"ם היו חייבות למנוע התקפה זידונית זו. אבל אילו היינו מחכים או להגנת אר"ם וסומכים עליהן, היינו נמזים מכבר מעל פני האדמה.

דברי האיומים של שישאקלי אפשר שנאמרו רק לצורך פנימי של דיקטטורה. העם הסורי אינו אחראי על להג מתרברב ופילי זה; העם הסורי — יש להניח — מעונין בשלום ובתיקונים פנימיים. אבל גם הפלישה הראשונה של צבאות ערב לא באה מתוך שיקול צרכי עמי ערב ועל דעתם, ובנדון זה בוודאי נאמנה עלינו עדותו של נגיב המצרי. אל נעשה מעשה בת היענה; בריחה מראיית הסכנה — אין בה מניעת הסכנה, אלא הגדלתה. אין מקום לבהלה יתירה, מהתפארות אויילית של דיקטטור-הרפתקן ועד מעשי איבה ממש יש מרחק לא קטן, ואנו יודעים דבר פשוט שאולי אינו ידוע לשישאקלי: המרחק מדמשק לגליל אינו גדול מהמרחק מהגליל לדמשק. אבל אין להתעלם מעובדה אחת יסודית, בלתי-מפוקפקת ובעלת משמעות רבה ומסויימת: מעובדת סירובם העקשני והממושך של כל שליטי ערב לעשיית שלום עם ישראל — בניגוד לאר"ם, בניגוד לאינטרסים של עמי ערב, בניגוד לצורך השלום בעולם.

עובדה זו אומרת דרשני, והנדרש הוא: כוונות צבאית יעילה וערה, יד ביד עם רצון כן ומתמיד לשלום, והכוונות מחייבת אותנו לבדוק מומן לזמן מכשירי ההגנה שלנו לאור המציאות המשתנה ולהתאים אותם לצרכי השעה.

עלינו ליכור ולשגן לעצמנו כלי הרף בלל אחד גדול — אם כי פשוט ומובן מאליו: אם נוכרח שוב להילחם, — לא נילחם בעבר אלא בעתיד. ומה שהצליח והתאים בעבר, אינו מוכרח ובטוח שיצליח ויתאים גם לעתיד. רבים ראו בתקומת ישראל ובנצחון צבאנו מעין גם, אם גם הוא חנוון

בלתי רגיל, נדיר ויחיד במינו, הריני מוכן לקבל הגדרת הנס. אבל אם נס פירושו משהו בניגוד לסדר הטבע, הרי בהגדרה זו ובהסתמכות על נס, יש סכנה לקיומנו. "אין סומכים על הנס". אין שום איש בתוכנו סומך על הנס בעסקיו הפרטיים, ואוי ואבוי יהיה לנו אם נסמוך על הנס בדבר שתלויים בו לא רק עצמאותנו וחירותנו הלאומית, אלא עצם קיומנו הפיסי. אם ישנם בקרב שליטי ערב היוזמים מלחמה חדשה בישראל, אין כוונתם אך ורק להצר גבולי המדינה, או אפילו לשלול עצמאותנו הממלכתית, אלא כפי שאמר זאת שישאקלי — ואין דעתו זאת דעת יחיד — למחות זכר ישראל מעל פני הארץ הזאת.

ואם שוב נצטרך לעמוד בפני פולשים תוקפנים, לא נוכל לעמוד בכוחות ובאמצעים שעמדנו בהם בפעם הראשונה, כי בינתיים גשתנו הרבה דברים בתוכנו וסביבנו.

מטעמים מובנים לחברי-הכנסת לא אוכל לעמוד פה על כל השינויים שחלו סביבנו, בארצות ערב ובתוכנו. אסתפק רק בהערות מועטות: יריבינו אף הם למדו מכשלונם, והם לא ישבו לגמרי בחיבוק ידיים בארבע שנים אלה, אלא חיזקו כוחם הצבאי בכמות ובאיכות, בציד, באימוץ, בכוח-אדם, וחיזקו אותו באופן ניכר וממשי.

וחלו שינויים גם אצלנו — שינויים חיוביים ושליליים: ועדת החוק והבטחון שומעת מוזן לזמן דינו-וחשבון על הנעשה בצבא, על מחסוריו ועל התקדמותו, ומובטחני שלא תדרשו ממני דינו-וחשבון כזה במליאת הכנסת; כאן אעמוד רק על הדברים הקשורים בתיקונים שאנו מציעים. לרגל מבנה-הגילים של ישובנו, אין השנתונים מגיל 18, בשנים אלה ובשנים הקרובות, מספיקים למינימום ההכרחי בשביל קיום היחידות הבטחוניות על שירות חובה, ואם אנו רוצים לקיים גודל הצבא במתכונתו הנוכחית — עלינו להאריך השירות בששה חדשים. בוועדת-החוק-והבטחון, שדנה כבר כמה פעמים על התיקון העיקרי המוצע כאן, נמסרו על-ידי המטה הכללי מספרים מפורטים בענין זה, הועדת-משנה מיוחדת שנבחרה על-ידי וועדת-החוק-והבטחון בדקה ובחנה המספרים, ואין אני, מפני כך, צריך להביא אותם לפניכם. מבנה-הגילים זה לא ישתנה בשנים הקרובות, והוא מצוי

לפנינו בעיה כמותית המחייבת תיקון בחוק שירות הבטחון. בענין זה ידובר ביתר פרטורט בוועדת החוץ והבטחון.

השינוי שחל בהרכב האוכלוסין לאחר קום המדינה מציג לפנינו גם בעיה איכותית חמורה, ואף בעיה זו אין לה פתרון אלא בתיקון המוצע — להעמיד תקופת השירות על שלושים חודש. על צד זה של הבעיה איכל לתת גם פה רוב ההסברות הדרושות.

הסענה שנשמעת לעתים קרובות בחלק מהעתונות נגד העליה החדשה — לא זו שנקראה „עליה חדשה“ לפני קום המדינה — אלא עליית יהודי ארצות האיסלם, שהיא כאילו ירודה ומנוונת וממיטה שואה תרבותית על ישראל, היא הד גפסד וקלוקל מתדברים שהיינו שומעים לפני שלושים שנה מפי כמה יהודי גרמניה נגד „אוסט-יודן“, כלומר נגד יהודי רוסיה ופולין. ביקורת סנוביסטית זו פסולה לא-ירק מבחינה מוסרית, אלא היא מחוסרת יסוד גם מבחינה מציאותית. יהודי בבלי שקיבל בארצו השכלה גבוהה אינו נופל במאומה מיהודי גרמני או רוסי שקיבל אותה ההשכלה, והוא הדין לגבי יהודי מארוקני, מצרי או תורכי. ביסודו של דבר אין שום הבדל מהותי בין יהודי אירופאי, אמריקני, אפריקני או אסיאתי. ההבדל הוא רק בזה שלראשונים ניתנו יותר אפשרויות לחינוך יהודי וכללי, והאחרונים ניטלה מרובם כל אפשרות של חינוך.

רוב העם בישראל הם עכשיו עולים חדשים, שהגיעו לארץ במשך ארבע השנים האחרונות. זוהי העובדה החשובה ביותר הקשורה עם קום המדינה, אבל באור מבהיק זה יש גם צל כבד: העולים החדשים בחלקם הגדול לא קיבלו בילדותם ובגערותם כל חינוך, לא כללי ולא יהודי. רובם הגדול אינם יודעים עברית, אינם מכירים תולדות ישראל, אין להם מושג מהארץ ומהמפעל הציוני, גם אין להם כל הכשרה והשכלה מקצועית.

אין כל ספק שילדיהם של העולים האלה, לאחר שיקבלו חיטך שווה לכל ילדי ישראל, לא יפלו במאומה מילדי האוכלוסים הוותיקים, ה„מיוחסים“ כביכול, ויש רק להשתומם ולהצטער על כך שלתוכנו חדרה התורה הטמאה והתכחבת על היתרון ה„גזעי“ כביכול של יהודי אירופה, יהודי גרמניה או יהודי רוסיה. במשך שנים-שלושת דורות קשה יהיה להבחין בין יהודי

שמוצאו מבולגריה, ממארוקו, מצ'כוסלובקיה או מתימן. ואין ספק ש"תערובת" זאת רק תעשיר ותחזק הטיפוס החדש בישראל, אולם יש לנו בעיית הזמן. אין אנו יכולים לחכות דורות; הזמן דוחק. רובו הגדול של הצבא הוא עכשיו מבני העולים החדשים, והוא לקוי בשני דברים עיקריים שבהם תלוי כושרו של צבאנו: בכושר מקצועי ובכושר רוחני-חלוצי.

עלינו להשלים עם העובדה ההיסטורית שלא ניתנה לשינוי: היינו ונהיה עם קטן; בכמותנו לא עלינו ולא נעלה אף פעם על אויבינו האפשריים, גם לא נשתווה אליהם. עמדתו תמיד מועטים נגד מרובים — ואם נותקף נצטרך לעמוד עוד פעם מועטים נגד מרובים.

ואל נזלזל בכמות. מספר החטיבות בצבא קובע הרבה מאוד. הכמות כשהיא לעצמה היא כוח עצום, ולרוב מכריע, אם אין היא מתנגשת באיכות עליונה; אבל גם האיכות העליונה צריכה להישען על כמות בלתי-מבוטלת. וכל מי שמייעץ לנו לנהוג לפי מנהג ארצות אחרות, ולא לגייס בנות — מתעלם ממצבה המיוחד של ישראל ומסכן קיומנו ועתידנו.

בטחוננו מיוסד משום כך על הכשרת העם כולו, בכל הגילים המסוגלים לשאת נשק, לעמוד במערכה ולהילחם בשעת סכנה. ומבלי שנוכשר להיות עם לוחם — לא נהיה, כל עוד יש מלחמות בעולם, עם חי, ובוודאי לא עם עצמאי.

אבל המלחמה בימינו אינו דבר פשוט כאשר היה או כאשר נדמה לפנינו. מלאכת הצבא מחייבת לא רק אימון לסדר ולמשמעת ולשימוש יעיל בנשק. הצבא המודרני הוא אורגאניזציה מורכבת וממוכנת, והיא פועלת בשלושה ממדים, ושני הדברים היסודיים שבהם מותנית יעילותה והצלחתה: — עצמת האש ומהירות התנועה — תלויים עכשיו במכונות ובמכשירים מסובכים ודקים, הדורשים ידיעה מקצועית רבה בשימוש כלי רכב מוסרי ריים, ראדרים, טלפונים, רדיו, אלקטרונים, מכשירי חשמל ומכונות כבדות ומורכבות ביבשה, בים ובאוויר, נוסף על השימוש בכלי נשק מכל המינים, קלים וכבדים, המופעלים באנרגיה שרירית, באנרגיה מיכאנית, באנרגיה חשמלית, ובאנרגיה אלקטרונית.

האימון המקצועי הדרוש לאנשי הצבא שלנו — בעצם צריך להינתן

לנוער בבתי-ספר אורחיים, לשם מטרת משקיות, אולם ההכשרה המקצועית היתה לקויה אצלנו גם בישוב הוותיק לפני קום המדינה, והיא לקויה שבעתים בישוב החדש שנתוסף אחרי מלחמת השחרור.

ועל צבא-הגנה לישראל הוטל להיות בית-הספר המקצועי הגדול ביותר, המכשיר את הנוער שלנו למקצועות טכניים, מיכאניים, למקצועות של הובלה, קשרות, טלגרף, טלפון, מסגרות, חשמלאות, בנין, רפדות, שרטוט, הלחמה, נגרות, מדידה, חרטות ועוד, מלבד שורה שלמה של תפקידים מינהליים ציבוריים.

יש מקצועות שדורשים הכשרה עד עשרים וארבעה חודש ויותר, ואין הצבא מספיק ליהנות מההכשרה שהוא נותן לחניכיו. היא איננה הולכת לאיבוד, מפני שמרוויח העם, כי נותנים לו בעלי-מלאכה, אבל לא די לו לצבא בטוראים בעלי-מקצוע בלבד — הוא זקוק גם למפקדים בעלי-מקצוע, והכשרתם דורשת זמן עוד יותר רב. הצבא הוא גם בית-הספר הגדול ביותר בארץ להקניית הלשון העברית לנוער שלנו. נמצא עתונאי זרזי שהסביר לנו אתמול או שלשום שהיהודים בצבא הליטאי למדו „ליטאית צבאית“ במשך יום או יומיים, ומשום כך אין צורך בשירות מוארך. העתונאי החרוץ שכח שבטחון מדינת ליטא לא נשען על החיילים היהודיים, אלא על החיילים הליטאיים, שידעו לשונם הליטאית גם לפני היכנסם לצבא. החייל היהודי, שעליו נשען בטחון המדינה הזאת, איננו יודע ברובו המכריע את הלשון העברית לפני היכנסו לצבא, והוא צריך ללמוד לא „עברית צבאית“, אלא צבאית עברית, ובלי התערות ושרשים בידיעת הארץ, הלשון, התרבות והמפעל היהודי, אין החייל, גם לאחר האימון הצבאי והמקצועי הטוב ביותר, ראוי לשליחותו; מבלי שתפעם בתוכו הרוח העברית ומבלי שיהיה מעורה ומושרש בתרבות העם ונאמן ליעודו ההיסטורי — אין החייל בישראל מתאים לתפקידו.

הצינור הראשון והראשי להתערות הנפשית במדינת וביעודיה הוא ידיעת הלשון העברית. בכל עם נורמלי ידיעת הלשון נתונה מאליה לכל בני האומה מבטן ומלידה, והדורות הבאים שיגדלו בארץ לא יפלו בנדון זה מכל עם אחר. אך שוב אין אנו יכולים לחכות; הזמן דוחק, ועלינו לתקן במדינתנו

במשך שנים אחדות מה שעיוותו דורות רבים בגולה. הצבא נאלץ, מתוך צרכי בטחון, להיהפך לבית-ספר יסודי שבו לומדים הלשון העברית אלפי בני שמונה-עשרה במשך חמישה חרשים, 60—120 שעות בבסיסי אימונים ועוד כמה עשרות שעות במסגרת היחידה הצבאית שאליה נשלח הטירון.

יש לקיים גם קורסים מרוכזים לעברית, הנבוצעים בבית-ספר מיוחד ונמשכים בממוצע 14—21 ימים תמימים. יש גם קורסים יותר ארוכים. עד חדשים, להניכים המיועדים להיות קצינים בצבא, או מועמדים לקורס של טיס או למקצוע אחר. הצבא מיכרה גם לתת לחניכים, וביחוד לאלה המיועדים להיות סמלים וקצינים. יסודות השכלה כללית, שהחניכים לא קיבלו בילדותם.

כוחות הבטחון שלנו מורכבים, כידוע לכם, מארבעה סוגים: (א) משירות חובה — אלה מבני 18—29; (ב) משירות קבע — שהם כולם מתנדבים; (ג) מאנשי מילואים — עד שנת 49; (ד) מאזרחים העובדים בצבא בעבודה מקצועית ועושים שירותים מינהליים ופקידותיים. כשאין די כוח אדם בשירות החובה ובצבא הקבע,

מטעמים כלכליים ותקציביים יש, לדעתי, צורך להקטין עד כמה שאפשר שירות האזרחים בצבא הקבע. אחרי התמרונים הנערכים בחודשים האלה, אני מקווה שאפשר יהיה גם להמעיט בגיוס אנשי המילואים, ובמקום חודש לשנה, יתכן שייקראו מהשנה הבאה ואילך רק אחת לשנתיים, מחוץ לסוגים מסוימים שיהיה הכרח לגייסם כמקודם שנה שנה.

אולם לרגל מיבנה הגילים שקיים עכשיו בישוב שלנו, לא נוכל לעמוד במינומם השירותים, האימונים והכוחות הסדירים ההכרחיים ולקיים האיכות המקצועית והרותנית בצבא, בלי הגדלת שירות החובה מ-24 ל-30 חודש. למען אפשר לחלק מצעירים אלה הרוצים להמשיך לימודיהם משנת 20 ומעלה בלי עיכובים יתרים, אנו מציעים שבני שבע-עשרה וחצי יוכלו להיכנס לשירות חובה, ולא רק בני 18, אם יתמלאו שלושת התנאים הבאים: (א) שבדיקת רופא תאשר בכל מקרה כושרו הגופני של הנער לשירות בצבא; (ב) שהנער בעצמו יתנדב לכך; (ג) שהוריו או אפיטרופסיו של הנער יתנו הסכמתם לכך בכתב.

התוספת של 6 חדשים לא תחול על אלה שכבר משרתים בצבא 18 חודשי. תקופת השירות הסדיר תופחת בשביל סוג זה באופן מודרג, כפי שייקבע בתקנות.

גם עולים שהגיעו לגיל 27 ומעלה — לא תוארך תקופת שירותם. משרד-הבטחון והמטה מעיינים עכשיו בהצעה לשחרר לגמרי משירות סדיר עולים אשר שירתו בצבא בארצות מגוריהם. במקרה שיוחלט על פיטורים משירות סדיר יצטרפו רק ללכת לבסיס אימונים ל-3 עד 6 חדשים. שאר התיקונים המוצעים לכם אינם טעונים הסברה מרובה.

מתוך הסכם עם משרד-הבריאות והסתדרות-הרופאים, אנו מציעים להעלות גיל הגיוס של רופאים לשירות חובה. לפי ההצעה המוסכמת עלי ידי הסתדרות-הרופאים, אפשר יהיה לחייב רופאים עד גיל 34 ועד בכלל לשרת במשך שנתיים. ומ-35 ועד 38 ועד בכלל — למשך שנה אחת. בדרך כלל אין מספר הרופאים בישראל פחות ממספר הרופאים בארצות מתקנות אחרות, אבל רובם הגדול מרוכז בערים, וגם גילם הוא גבוה יותר מאשר בארצות אחרות. בצבא, וכמוכן במעברות ובישובים מרוחקים ומבודדים, יש מחסור מסוכן ברופאים. ברצוני לציין בהזקרה רבה עמדתה של הסתדרות הרופאים, שהסכימה מרצונה הטוב להרים גיל הגיוס של הרופאים, למען ספק צרכי העליה, ההתישבות והבטחון.

לעומת זאת אנו מציעים באחד התיקונים להוריד גיל החיובים בשירות מילואים. לפי החוק הקיים, חייבים בשירות עתודות עד גיל 49; אנו מציעים שגיל זה יורד לגיל של 44 ועד בכלל, מחוץ לבעלי מקצועות מסוימים, שיש בהם צורך מיוחד, ומפקדים מדרגת סגן-משנה ומעלה. בני גילים אלה, מ-45 ועד 49, יחויבו רק בשירות הג"א — התגוננות אזרחית בשעת הפצצות. אנו גם מציעים להאריך לעוד שנה נוספת התיקון המתקבל שנה שנה בדבר הנחל, האומר שעד יום א' בתשרי השי"ד (10 בספטמבר 1953) רשאי שר-הבטחון להורות לגבי יוצא-צבא בגיל 18 או יותר, כי תקופת שירותו הסדיר המיועדת להכשרה חקלאית תידחה או תוקדש כולה או מקצתה לשירות סדיר, שאינו בגדר הכשרה חקלאית. יהד עם תיקון זה, ישקוד משרד-הבטחון להגדיל מספר אנשי הנחל.

דברי תשובה

בישיבה קכ"ב של הכנסת השניה

שר-התוך הבהיר נקודות חשובות אחדות במידה שהן היו טעונות הבהרה נוספת. ברצוני לסלק טעויות אחדות שנתעוררו אגב הוויכוח, וגם להעיר מספר הערות עקרוניות.

חבר-הכנסת ברנשטיין ייחס לי דבר, — ואני מניח בלי כל כוונה רעה, — שהוא היפוכו של מה שאמרתי. לפי שמיעתו — ואין אני יכול לחייב אהרו בהקשבה יתרה, — יצא שאמרתי כאילו המצב במצרים הוא כזה, שהוא מאפשר לשחרר צבאנו בכלל. זה לא כליכך מדויק. בדברי על מצרים ציינתי כמה דברים חיוביים שנעשו, — ויש לראות החיוב במקום שישנו, — אולם הוספתי: «גם מצרים זו אינה מגלה כל סימן של רצון טוב לתקן החטא הכבד שנעשה על-ידי פארוק המודח, ואין איש מאתנו יכול להגיד כבטחה לאן פני מצרים זו מועדות: לשלום או למלחמה». אני מודה ומתודה כי ישנם כמה וכמה דברים שאינני יודע, אינני יודע לאן מועדות פני מצרים, ולא רק פניה היא, כי אם גם פני ארצות רבות אחרות. אינני סבור כי אפשר בכלל לראות הכל מראש. באופן תיאורטי אפשרי היה הדבר, אילו היה זה מית גדול יודע בפרוטרוט כל מה שנעשה ברגע מסוים בכל הקוסמוס; על-ידי כך היה יכול לדעת בדיוק נמרץ מה שיקרה עד סוף כל הדורות. אולם, קשה להניח שהמות האנושי יגיע פעם לידי ידיעה כזאת, והרבה דברים, חושש אני — רוב הדברים, אינם ידועים לנו, ולכן אי-אפשר לראות הכל מראש. ואין אני יודע אם יש איזו שהיא שנסה קרובה לשלום, אבל אם שנסה כזאת קיימת — אסור להחמיץ אותה. אמנם אנו עומדים עכשיו בפרשה של גיוס הצבא, אבל לצבא יש שייכות גדולה מאוד לעניני שלום. הדבר איננו דווקא לפי אימרתו של קלאוזוביץ אשר כולם הזירים עליה, כאילו מלחמה היא המשך של מדיניות באמצעים אחרים. לי נראים יותר דברי חכם אחר שאמר, כי מלחמה זהו פשיטת רגל של מדיניות.

כל ימי ועד היום הזה ראיתי, כציוני וכיהודי, בשלום ובהבנה עם הערבים ערך יסודי וראשוני. בספרי הראשון שפרסמתי בארץ לפני למעלה מ־20 שנה, בשם «אנחנו ושכנינו» עמדתי על חשיבות השלום עם הערבים. כאשר נכנסתי להנהלה הציונית בשנת 1933 ראיתי עצמי חייב לבחון ולהגשים הדברים שלהם הספתי בשעה שלא הייתי חבר בהנהלת. התחלתי בשיחות עם מנהיגים ערבים: עם מוסה עלמי שהיה מדבר אתי בשם המופתי; עם עוני עכדול האדי; עם אנטוניוס; עם מנהיגי הערבים בסוריה — אחסאן בני גאברי וארסלן; עם מנהיגים לבנוניים כריאד א־סולח ואחרים; עם שליחיו של אבן סעוד. הייתי חושב זאת לחטא כבד לא רק לגבי דורנו כי אם לגבי הדורות הבאים. אילו לא היינו עושים מצדנו ככל האפשר למען הגיע לידי הבנה הדדית עם שכנינו הערבים, ואילו היו הדורות הבאים יכולים להאשים ממשלת ישראל שהיא החמיצה אינו הזדמנות שהיא לשלום. באופן פורמאלי הממשלה הזאת אחראית אך ורק בפני הכנסת, ואני מקבל זאת ללא כל תרהור וערעור; אולם מותר לאדם להעמיס על עצמו עוד אחריות. ולי נראה כי דורנו זה אחראי בפני כל הדורות הבאים. הדברים שייחתכו בדורנו יקבעו גורל דורות רבים בישראל. ובכל דבר שאני עושה איני רואה לפני רק הכנסת של היום, אלא העם כולו, ולא בדור זה בלבד. אלא בדורות שיבואו. לא הייתי רוצה להיות האיש שנכדינו או נכדי־נכדינו יאשימו אתי בכך שהייתה אולי שנסה לשלום יהודי־ערבי באיזו שעה שהיא והוא החמיץ אותה. לא אחשוש לעבוד למען השלום גם אם אכשל ולאחר־כך יצחקו לי ויאמרו: הנה, רועה־דורח ותוזה־שוא.

זכורני שפאציפיסט גדול אחד לעג לי כאשר אמרתי כי עבדאללה הוא מן השליטים הנבונים בארצות ערב; אני חושב זאת עד היום הזה. והיום יותר מאשר מקודם, כי בינתיים מת עבדאללה. כל זמן שאדם חי הוא יכול להשתנות — היום הוא בציונים כלליים, מחר במפ"ם, ומחרתיים ביסקקציה; אבל אחרי המוות...

אולם, יחד עם ההכרה והכושר הנפשי לארוב לכל אפשרות של שלום, אנו מצוויים — כי בנפשנו הדבר — על כוננות מתמדת למלחמה. אני שמח שחברי־הכנסת ברנשטיין מבין בעיית הבטחון שלנו ואמר שזוהי

בעיה של קיום או חדלון. למספר חברים מספסלי "חרות" יש רצפט קל לבטחון — שינוי גבולות. אני רואה חובה להגיד להם שהם מערבבים שתי פרשיות. לא דרוש הנימוק של בטחון להיות נגד חלוקת ירושלים. לי יש נימוקים יותר חשובים מאשר בטחון. גם אילו לא היו כלל מלחמות בעולם — היו לי נימוקים צודקים נגד חלוקת ירושלים; ויבוא יום — אני בטוח בכך בהחלט — שלא יהיו מלחמות בעולם. אבל אין צורך לקשור שני הדברים. בטחוננו אינו בעיית גבולות; זוהי הונאה עצמית. אני מקבל דברי חברי-הכנסת בן-ארחן שבענין הנכבד הזה, בענין הבטחון, אין פניה מפלגתית. בשאלה זו אנו יכולים לדבר זה אל זה כחברים — בכל אופן יש לב פתוח להבנה הדדית. ואני רוצה להגיד לחברים אלה — אם הם סבורים שאילו היו גבולות אחרים למדינת-ישראל, לא היתה בפנינו אותה בעיה של בטחון — הם טועים טעות מסוכנת. ואינם יודעים באיזה עולם הם חיים. כשבעים מיליון ערבים יושבים מעבר לגבולות שלנו, והם מגיעים עד האטל-לאנטיק; האם סבורים אנשי "חרות" שגבול ישראל יזוח עד האוקיינוס האטלנטי? איני יודע אם יש דבר כזה שקוראים לו בשם גבולות היסטוריים. חקרתי שנים רבות בענין הגבולות וההיסטוריה של ארץ-ישראל, ואני כופר שיש גבולות היסטוריים. אבל, נניח שיש גבולות היסטוריים, והגענו עד הגבולות האלה — לגבי בטחוננו, העובדה במקומה עומדת: שבעים המיליון יושבים מעבר לגבולות, והיו הגבולות אשר יהיו — לישראל יש בעיית בטחון המורה שאין כמותה, ואין לה פתרון אלא בשתיים: בכוננות צבאית מכסימלית ובחתימה מתמדת, כנה וערה לשלום. — שני הדברים האלה גם יחד. בבטחוננו אין לנו להישען אלא על עצמנו. אמרתי זאת אתמול ואיני צריך לחזור על הדבר. — אוי ואבוי יהיה לנו אם אנחנו גם לא נראה שיש עוד כוחות בעולם, וכוחות גדולים ואדירים. אין אנחנו פועלים בחלל ריק, ויש הכרח שנוכל להישען גם על צדקתנו — ולא רק על כוחנו בלבד, אם כי בלי כוח, שום צדקה לא תעמוד לנו; אין צדק בלי כוח. והילכך בטחוננו הוא רק בשני הדברים האלה: בכוננות צבאית ובחתימה לשלום.

אין דמיון לבעיית הבטחון שלנו בשום מדינה בעולם. זוהי בעיה יחידה במינה, כשם שאנחנו עם יחיד במינו; שום מדינה לא קמה בתנאים שבהם

קמה מדינת-ישראל. ומי שאינו רואה דבר זה, אינו מבין בעיית הבטחון שלנו. ושומה עלינו בכל שעה ובכל רגע לשקוד על מכסימום של כוננות צבאית ועל מכסימום של חתירה לשלום; כל סדק קל שנפתח לשלום — עלינו לשקוד על הרחבתו. אם גם יכזב — לא נתיאש. אבל, ברגע זה אנו עוסקים בפרשת הכוננות הצבאית. עם חברי-הכנסת מיקונים וסנה אין לי כל ויכוח בענין זה, הם שקועים בריב שבין שני הקיסרים הגדולים בעולם — יכריעו הם בריב זה.

נשמעה כאן טענה צודקת — אך לא לענין. אומרים לנו; כאשר אתם באים להטיל עומס על הבחורים — ואני על ענין העומס הזה עוד אגיד מלים אחדות. — מדוע לא תעמיסוהו על הבנות? מדוע לא תגייסו בנות דתיות? הודעתי כאן פעמים אחדות — והודעה זו קיימת והיא תקימה. — שאם ממשלה זו תתקיים ואני אהיה בתוכה, יבוא תיקון לחוק גיוס הבנות בערך לפי הקווים שהציעו כאן פעם חבר-הכנסת זיסמן. לגייס בנות דתיות לשירות לאומי, אם כי לא במסגרת צבאית; תיקון זה יבוא בזמנו ולא יאחר. ממשלה זו, כשהיא מתחייבת על איזה דבר, תקיים אותו. התחייבות זו עומדת, אך אין היא שייכת לענין. אילו כבר תיקנו התיקון הזה — גם אז היינו עומדים בפני ההכרח להגדיל שירות הבנים בששה חודשים, ואם לא הבהרתי זאת דיי בדברי הפתיחה שלי, עשו זאת שר-החוץ וגם חבר-הכנסת יזהר הררי. — ועוד יבוררו הפרטים בוועדה, כי הבעיה היא, כפי שהיא נוסחה בדיוק ולענין על-ידי שר-החוץ; לא להגדיל כמות הצבא אלא למנוע הקטנתו. ועל ענין זה ידונו בפרוטרוט בוועדה.

עלי להוסיף עוד מלים אחדות לענין של כמות ואיכות. עלינו לראות חשיבותם של שני הדברים. אנחנו היהודים נוטים תמיד למוניסם. אך יש מוניסם ומוניסם. יש מוניסם שהוא מוצדק ויש בו תוכן גדול וחיוני, וזהו תאחדות הכוללת של כל ההויה הקוסמית או האחדות האלוהית. אבל, המוניסם בדברים קטנים הוא אבסורדי, — זהו חריצודיות וראיה לקיחה, חשובה לאיזו-ערוך האיכות העליונה בצבא. אבל איכות בלבד לא מספיקה; הכמות היא חיונית. היא קובעת, וחברי-הכנסת ואחרים ששמעו אותי מדבר השכם

והערב על חשיבות האיכות בצבא — לא יחדרו בי שאני מזלזל בערך האיכות. אבל אל יזלזל איש בערך הכמות.

ולא רק בכמות כוח האדם, אלא בכמות החומר, הנשק, הציוד. ברוח בלבד — לא נעמוד, ואני יודע הפסוק „לא בחיל ולא בכוח, כי אם ברחם“ — אין פסוק זה הולם דרכי הבטחון. כאן עלינו להגיד: בחיל, בכוח וברוח. בלי הנשק ובלי החיל לא היינו עומדים. ולא פחות ממישהו כאן אני יודע להעריך את הרוח וחשיבותו המלחמתית, ואשרינו שזו היתה הרוח של בחורינו בשנקראו לעמוד בשער. וידעתי שיש לסמוך על רוח הנער. אבל אני מודה שאת התכונה להתגוננותו במלחמת השחרור התחלתי בדאגה לנשק, שלוש שנים וחצי לפני פרוץ המלחמה, כי מכריעים הטנקים, המטוסים, התותחים, הרובים, ומכונות היריה, ושום איינשטיין לא יעמוד נגד כדור של רובה, וכדור של רובה יהרוג איש הרוח בדיוק כמו שיהרוג איש פשוט. הרוח בלבד לא תועיל. כשיש כוח אדם, ויש נשק — מתעלה החשיבות המכרעת של הרוח. ואל נעשה אנטיזה של הכמות והאיכות. דרושה לנו כמות מכסימלית, ועלינו לגייס מכסימום של כוח האדם שלנו, ומכסימום כוח האדם שלנו זה איש ואשה. כפי שאמר רב ואחריו הרמב"ם: „הכל יוצאין, ואפילו חתן מחדרו וכלה מהופתה“, והרמב"ם מוסיף שעושים מלחמה אפילו בשבת, וגם הפיטורין שהתורה פטרה איש שבנה בית חדש או אירש אשה — נאמרו על מלחמת רשות, ולא על מלחמת-מצוה. כלומר מלחמת התגוננות. ממלחמה זו אין לפטור לא איש ולא אשה. זהו הדין היהודי, וזהו הכרח הקיום של מדינת-ישראל.

ועוד הערה אחת: הצבא בימי שלום אינו עוסק רק באימונים, יש לו תפקידי-בטחון שוטפים. מישוהו אמר שמצב היחסים בינינו לבין הארצות השכנות הורע, אינני יודע על יסוד מה אמר זאת, כי אינני יודע מתי היה המצב יותר טוב. המצב הוא חמור כל הזמן. הייתי מגדיר המצב הקיים לא רק בחוסר שלום ולא כמלחמה קרה, יש רע מזה. יש מלחמה זעירה. בכל שבוע נהרגים אנשים משני הצדדים — מהצד השני הרבה יותר, אבל זה אינו מנחם אותי; איני רוצה שיהרג אף אחד מאיזה צד שהוא, ובוודאי לא מהצד שלנו. אולם — המצב הוא שנהרגים. בוועדת-החוק מסרתי בעניין זה

פרטים מלאים, ובקרב אסוד בכנסת תודעה על כך לרגל מקרה כפר ערא. קוראים לזה בשם „הסתננות“, אבל אין זו הסתננות שלווה, אלא מלחמה זעירה. שבוע שבוע נהרגים תושבי ישראל, יהודים וערבים, היילים ואזרחים, ואיני יכול, לצערי, לתת הבטחה או סיכוי לכנסת ולעם, שדבר זה יתדל בקרוב. איני רואה שום סיכוי לזה, ואיני מאמין בתרופה של החברים מסיעת „חרות“. תרופה זאת אולי טובה לגופה, אם היא באה בזמנה הנכון. אולם ההסתננות וכל מה שכרוך בה אינה פרי הגבולות. גבולות יותר נורמאליים וטבעיים היו אולי מחמירים בעיית ההסתננות. איני רוצה להיכנס לבידור זה עכשיו. אבל אני קובע: יש מלחמה זעירה, וחיא זעירה — אך ורק מפני שיש לנו כוח, מפני שיש לנו צבא; הוא הממלא תפקידי בטחון, גם בשעת שלום; ולא רק תפקידי אימון, אם כי בשעת שלום הדבר העיקרי הוא אימון בלבד, אבל לנו לא ניתן להסתפק באימון.

ועכשיו מלים אחדות על האיכות, ואני מבקש מכם לזכור דברי שר-החוץ, ולא לחשוב על איכות וכמות כסותרות זו לזו. עם קבלת חוק שירות הבטחון — נולד צבא-הגנה לישראל בדמותו הנוכחית. יען כי בשעת המלחמה, והמלחמה, כידוע, באה יחד עם המדינה, לא היתה המחשבה פנויה לשכלול הארגוני של הצבא; — הכריע או הרצין והצורך לנצח. ומשום כך השלמנו עם כמה סידורים לקויים (כשאזכה להיות שוב הפשי ואוכל לעסוק בזכרונות, יהיה לי מה לספר בענין זה שלא ידוע לקהל הרחב). היו סידורים, הרגלים, גטיות ואינטרסים שצמחו בימי השלטון הזר, בטרם היינו למדינה, ולא היה זמן וסיפק לשנות מיד ירושת העבר הנפסדת ולהתאים הכל לצרכי המדינה, והיה הכרח להצטמצם במאמץ אחד מרכזי — לנצח. משום כך קרו כמה דברים משונים, אשר בצבא מסודר לא יתכנו כלל, ואשר חלק מהדברים אינם ידועים כלל לציבור, ואין הכרח שידע אותם עכשיו. לאחר תום הקרבות הוכנס חוק שירות הבטחון, באבנוסט 1949, שעליו מבוסס עכשיו המשטר בצבאנו. בהכנסת החוק אמרתי דבר שאינו מקובל בעולם, אבל חשבתי אותו להכרח ולמוכן מאליו במציאות המיוחדת שלנו. — שהצבא שלנו יהיה גם בית-היוצר של נועד חלוצי, מצרף לגלויות המכונסות ומעצב דמות האומה, ואז יצא חברי-כנסת, בעל עבר חלוצי וזכויות רבות בתנועת

הפועלים ובהגנה, וחלק עלי וטען, שיש סטיכיה שלילית לצבא, וקארייריזם. בטלה והתהדרות טבועים בטבע של צבא, ואין זה מקרה שצבאות בעולט היו קן לנחשלות, לגתניות מדוכאת, לשמרנות מקודשת ולפאשיזם, ועוד דברים נוראים ומפחידים כאלה. ואני טענתי או ואני טוען גם עכשיו, שכל הדברים האלה אינם טבועים בטבע הצבא, אלא בטבע משטרים ומדינות מסוימים; וכשם שיתכן צבא רע ושמרני וקארייריסטי, יתכן צבא משובת, חלוצי, ותרבותי ודמוקראטי. לנו נחוץ צבא לא רק לבטחון — אלא כבית-היוצר של האומה, בלי זאת לא יתכן בטחון, אין אנחנו עדיין עם, וארצנו טרם גבתה, והצבא, שאינו אלא נוער האומה הנתון במסגרת של חובה לאומית, חייב לשמש כוח בונה ויוצר, ועליו לעצב אחדות העם ולסלק מחיצות השבטים הגלותיים, לסייע להפרחת השממה וליישב הגבולות. כי בלי כל אלה — אין בטחון.

חבר-הכנסת בן-ארהרן ביסה לגלות אמריקה חדשה וללמד אותנו שלנו נחוץ עם לוחם, הוא גם הטיף לחלוציות, לציונות ולעליה, איני רוצה לקפח שכרו על הטפה מקורית זו, ואני מוכן להסכים לדבריו שלנו דרוש עם לוחם, אבל למען שיהיה לנו עם לוחם, נחוץ שיהיה לנו עם, ועלי, לצערי הרב, לקבוע שאין אנו עדיין עם, ואני ציוני כל ימי ואינו כופר חלילה בקיום עם ישראל, אבל אנו רחוקים עוד מרחק רב מהיות עם המוכשר לבנות מדינה, משק, תרבות, חברה, לשון, חירות ועצמאות ולקיים הבטחון בתנאים הנוראים שהוטלו עלינו. — גם אחרים לא היו לעם כבת-אחת. העם האנגלי לא היה תמיד העם הזה, המלוכד והממושמע כל כך ויודע לקיים מדינה חפשית ודמו-קראטית, אלא היה מורכב משבטים שונים, זרים זה לזה, ונלחמים זה בזה, ורק אחרי התפתחות של מאות-שנים נעשו לעם אחד. גם העם הצרפתי לא היה תמיד עם אחד. זרק תוך התפתחות והתמזגות של מאות שנים נהפך למה שהוא.

לנו אין זמן של מאות שנים, ובלי מכשיר הצבא, כלומר בלי מסגרת חובה כוללת, מחנכת ומלכדת — לא נהיה לעם בעוד מועד. לא נוכל לסמוך על תהליך סטיכי בלבד, אין גם בטחון שהתהליך הסטיכי יביא למטרה הרצויה, בתוכנו וסביבנו פועלים לא רק כוחות מלכדים, מעלים, מחנכים

ומבריאים, אלא גם כאלה שהשפעתם הפוכה. ועלינו לכוון התחליך ההיסטורי, להאיצו, להפנותו לערוץ המבוקש ולהגיעו למחוז הפצנו. זה מחייב מסגרת של זווה לכל הנוער, מסגרת של משמעת לאומית, של חינוך חלוצי, של אימון גופני, של ליכוד ואחוזה, של הכשרה לעבודה ולהתישבות, של ערכי תרבות ורוח, של אהבת המולדת וידיעותה, של רוח וגבורה, של כבוד עצמי וכבוד לזולת. בנוער שלנו צפון עתיד האומה והמדינה, ועלינו להכשירו לשליחות גדולה זו. ורק במסגרת חובה לאומית ייעשה הדבר. קודם כל עלינו להכשירו לשמור על שלום המדינה ובטחונה.

איך ילחם עם שכניו אינם יודעים לדבר איש עם אחר. כי אין להם שפה משותפת? אנשים אשר אינם יודעים מה היא הארץ אשר הם יושבים בה, ומה הוא העם הזה, אשר עמו הם במנים?

אילו היינו חיים בעולם אידיאלי, וחזון נביאינו היה למציאות ולא היו מלחמות בעולם. — היינו אולי יכולים לחכות בסבלנות עד שנוחיה בדרך הטבע, מאליו (אם זה יתכן), לעם אחר. אבל אין לנו זמן; ההיסטוריה דוחקת אותנו, עלינו לעשות המלאכה במהירות וביעילות המכסימלית — ואין לעשות זאת אלא במסגרת שקוראים לה בשם צבא. אבל לא השם ולא המסגרת קובעים; קובע התוכן, התוכן החינוכי, שבו נמלא מסגרת הצבא. הלשון היא אולי הדבר הגדול ביותר בהתפתחות האדם; זה מותר-האדם. בכוח הלשון יצר האדם יצירותיו הגדולות, בלשון יתגלה וידבר האדם לחבריו, לדורו ולדורות. אולם הלשון גם מטעה. בשם אחד אנו קוראים לדברים שונים שאין שום קשר ביניהם. כשאנו אומרים: צבא, הרי אנשים הבאים מארץ מסוימת (שאינני רוצה לקרוא בשמה, כי אינני רוצה להעליב מישהו) הרי הם מיד נזכרים בחיי קסרקטין ירודים, בשחיתות ובהפקדות, כפי שתיאר לנו אחד מחברי הכנסת הראשונה שהזכרתי קודם, ושאיני מצטער שלא נבחר גם לכנסת השניה עלידי מפלגתו.

אבל מה זה צבא בישראל? אלה הם הבנים והבנות שלנו, העושים באמונה שירות האומה, המקבלים עליהם עול המדינה, העול הכי גדול, — לתת זמנם, כשרונם, ואם יש צורך — חייהם, בשביל העם. במסגרת זו של צבא-הגנה לישראל אפשר לעשות בזמן קצר דברים

אשר ידרשו בתנאים אחרים עשרות שנים, ואין אנו יכולים לתכות עשרות שנים.

ראש עירייה אחת נתן לנו עצה טובה, לפתות הרבה בתי-ספר. הייתי נותן לבעל העצה הנאת אף אני עצה טובה: לנקות קצת השכונות והפרברים הדלים ולסלק הזוהמה מהים שבעירו. ואני מניח שלא עשה זאת לא מפני שהוא אוהב סרחון ולכלוך בפרברים, או ים מזוהם, אלא מפני שאין לו האמצעים הכספיים לכך, ואשריהו שהוא יכול להיות רחב-לב על חשבון המדינה ולהציע לנו להקים מאות בתי-ספר בינוניים ולתת לכל הנוער חינוך תיכוני חינם. אבל, אדוני, צריך להקים גם בדונים לעולים. כי רבים עוד יושבים באהלים, ואין לנו כל האמצעים הדרושים אפילו לכך. יש בכנסת אנשים מאושרים הפטורים מכל אחריות, וכשדנים על פיתוח הקלאי הם טוענים למה אתם מוציאים על שיכון כליכך הרבה? וכשדנים בפעם אחרת על מעברות, הם טוענים מדוע אינכם מקימים בתים לעולים? כשרוצים לאון התקציב — הם טוענים: למה אתם מעמיסים עלינו מסים כה רבים? וכשדנים על מצוקת הדירות הם מתאוננים למה לא בונים יותר דירות לעם? שליחות-עם אחראית אינה יכולה להרשות לעצמה דיבור הפכפך והפשי כזה, היא חייבת לעשות חשבון כולל.

ועלינו לדון על צבא-הגנה לישראל מתוך ראית דרכינו המיוחדים. על צבאנו הוטלו תפקידים אשר לא הוטלו על הצבא בעמים אחרים, כי לא היה צורך בהם. הדברים היו נתונים אצלם מראש. אצלנו אינם נתונים, ואפשר לעשותם במהירות וביעילות הדרושה אך ורק במסגרת של חובה לאומית. כלומר במסגרת צבאית. לא נוכל לשנות בנקל העולים הקשישים והבאים בימים. את הילדים נחנך בבתי-ספר עממיים, והנוער נחנך בצבא. כאן נעשה אותם לבני עם אחד ולמגיבי מולדת משותפת.

ראיתי את הנערים האלה לפני היכנסם לצבא. ראיתי אותם בימים הראשונים להיותם בצבא. ראיתי אותם שלושה חדשים, ששה חדשים ושנה לאחר היותם בצבא. ואני יכול לומר לכם שהם נעשו אנשים אחרים, אלה הם יהודים אחרים, הם יודעים כיצד לשבת בבית-הכסא — כן, הם לא ידעו זאת מקודם, ואינני צריך לבקש סליחה על כך שאני מזכיר דבר גס כזה; הם

יודעים לדבר עברית; הם נעשים יהודים גאים ובוטחים בכוחם ובכוח עמם. הם נעשים חברים טובים. הם נעשים בני־תרבות. הם יודעים לשמור על גקיון, על סדר ועל משמעת. הם לומדים מקצוע, יודעים לאתזו לא רק ברובה — אלא גם להשתמש במכונה.

ידעתי: באמריקה ישנם רבבות, מאות אלפים ומיליונים שלמדו בבתי־ספר מקצועיים. כבר ציין שר־החוק וגם אחרים, ששם כל אחד יודע לנהוג מכוננית. אבל יהודי תימני אינו יודע מה זה מוטור; מעולם לא טיפל בדבר כזה. הוא אילו היה בתימן צורף, והוא יכול לעשות מלאכה דקה, אבל מכונה, מוטורים, טראקטורים, קומביינים וטאנקים — כל אלה לא היו יודעים לו. ואין לנו זמן לחכות עד אשר יקומו בתי־ספר מקצועיים ותיכונים וכל הנוער מגיל זה יקבל חינוך תיכוני חינם. ומנין ניקח את כל הכסף הדרוש לכך. אדוני ראש עיריית תל־אביב? איננו יכולים לבנות בתי־ספר בלי כסף ובלי מסים.

אחדים אמרו: מתוך טעמים פאטריוטיים נסכים שהחוק יעבור לזועדה, אבל בזועדה נציג תנאים. חרשו לי להגיד מראש: ישנם תנאים שלא נקבל אותם. אם התנאי הוא ביטול הנח"ל — כפי שרוצים כמה מהציונים הכלליים — התשובה היא: לא! הנוער נדרש ליהרג על הארץ הזו; אולם קודם לזה דרוש שיאהב אותה.

רוב העולים עלו לארץ מחמת השוט. אינני אומר זאת לגנאי; דבר זה חל על כולנו. תמיד קסם החזון המשיחי. וקום המדינה, כמוכן, מילא תפקיד רב בעליה החדשה. ואף־על־פי־כן באו רובם מתוך מצוקה. דוגמה בולטת היא עליית יהודי בבל. הם לא נשמעו לקריאת כורש מלך פרס, ועם זרובבל, עזרא ונחמיה לא באו, ונשארו בגולה אלפיים וחמש מאות שנה, ולפני שנה באו כולם על כנפי נשרים; לא כל כך מתוך אהבה רבה לארץ ומתוך נכירנות למסור נפשם עליה, — והוא הדין בעולים מארצות אחרות. בכל אלה יש לנטוע תחילה אהבה לארץ, למולדת.

בארצות אחרות נעשה הדבר מאליז במשך מאות שנים, קודם כל אדם חי על אדמתו, על חבל נחלתו; הוא אוהב כברת האדמה שלו, ולאט לאט הוא מרחיב רגש זה על החבל שלו, על הגליל שלו, ואחר־כך על המולדת

כולה, אבל שורש אהבת המולדת הוא אהבת האדם לאדמה, אשר מתוכה הוא מוציא את לחמו. שורש זה יש להקנות לעולים, לפחות לדור הצעיר.

אנו היינו מנותקים אלפי שנים מן האדמה; טיסה לארץ וישיבה במחנות ובמעברות או אפילו בתל-אביב אינם משרישים המוני עולים במולדת ובאהבת המולדת, ויש להפנות הנוער לעבודת האדמה.

אני מצטער על-כך, שאיננו יכולים לחייב כל יוצא-צבא בהכשרה חקלאית, כי יש הכרח לשלוח בחורים לחיל-האוויר ולחיל-הים ולעבודת הטאנקים ועוד מקצועות כאלה הדורשים אימון ממושך. ורק חלק מהשנתון המגויס ניתן לנו לשלוח לנח"ל — להכשרה חקלאית, אבל על חלק זה לא נוכל לוותר, עלינו לדאוג לישובי-הספר, לישובים בנגב, ועלינו לקשר הדור הצעיר עם מרחבי השדות, עם נוף המולדת. אני יודע שלא כל הנחלאים מתישבים אחר כך על הקרקע — אבל נוצר אצלם קשר אמיץ ואינטימי עם הארץ ועם האדמה.

כשהנוער שלנו רואה הגליל, ים-כנרת, המרחבים בנגב, היופי הנפלא של אילת, כשהוא חודש וחורף במשך חדשים האדמה, ואוסף תנובתה, מתעורר אצלו אותו דבר שהיה תבוי ומשותק בתוכו מלפני אלפים שנה; חוש המולדת; ולא נותר על זאת; כך נוצר עם.

ולא רק טיפוח אהבת המולדת, אלא עצם הבטחון דורש זאת. נחוץ לנו צבא ודרושה לנו התישבות חקלאית — למען הבטחון, ושוב יש אצלנו העושים אנטייתזה: או זה או זה; או צבא סדיר, או מילואים, או ישובי ספר, לבטחוננו דרושים אלה ואלה. בלי התישבות — דווקא במקומות כאלה שבעלי-הון אינם הולכים לשם — אין בטחון למדינה הזאת. עלינו ליישב מקומות אפופי-סכנות. התישבות כזו נעשית אך ורק מתוך אהבה גדולה, כי החיים בהתישבות זו קשים ומסוכנים. בעזרת הצבא אנו יכולים ליישב נקודות-התורפה המסוכנות ביותר בארץ, אבל לשם כך עלינו להכשיר את הנוער וללמדו שני דברים: הרב ואת. עד עתה נעשו על-ידי הצבא שלושה נסיונות ליצור נקודות-התישבות חדשות (קוראים להן היאחזויות) ליד רצועת עזה ובגליל העליון. בעתיד נצטרך להרבות בנסיונות כאלה, כי יחידים אינם הולכים למקומות אלה; וצר לי להגיד שגם הקיבוצים והמושבים אינם

נדחקים יותר מדי לישוברים כאלה. כל פעם שאני בא לגליל, או שט על פני ים כנרת אני עומד בוש ונכלם — שטח נהדר שבצפון ים כנרת. עם זכרונות היסטוריים. המשמש מקום תורפה מבחינה בטחונית, עומד נעזב ושומם; יש בתים, והם ריקים, ואין איש הולך להתישב במקום נפלא וקשה זה. נח"ל ילך לשם, כי נח"ל הוא גוער העומד לפקודת העם, אמנם רק לשנתיים — עכשיו, לשנתיים וחצי — אבל היאחות של נח"ל — לא תשומם עוד. נח"ל הולך ונח"ל בא — היאחות לעולם עומדת. ובלווית נח"ל אולי יבואו גם אחרים. זהו הכרח חיוני לבטחון.

וכנגד הכופרים בנח"ל יש כופרים בצבא. הם רוצים שנטיל עול הבטחון כולו על ישובי הספר; לא, רבותי! הכרחי צבא, ישובי ספר בלבד לא יקיימו בטחון המדינה, ישובי-ספר הם עור לבטחון, עור חשוב והיוני; אבל רק מי שחי בעבר יסמוך על ישובי-ספר בלבד. וזכרני הוויכוח עם חברים אלה, כשהיטלר איים על קיומנו ועל חופש העולם כולו. אנחנו ראינו צורך לגייס יחידות יהודיות להשתתף במלחמה נגד היטלר. חברים אלה אמרו: נגד היטלר — כן, אבל רק כשיגיע לגבולות ארצנו. שללנו או ונשלול אסטרטגיה „פטריוטית“ זו. עלינו להילחם באויב שלנו — מחוץ לגבולותינו. „בימים הטובים ההם“ שחלפו לאשרנו, יכולנו להסתפק בהגנה מקומית וסטאטית. הגינונו אך ורק על ישובים, עכשיו עלינו להגן על מדינה, ולכך נחוק כוח נייד, וההגנה מוטב שתיעשה בשטח האויב. ישובי ספר מילאו וימלאו תפקיד חשוב בהגנת הארץ, ועלינו להכין שלשלת של ישובים לארכה ולרחבה של המדינה, — אבל במלחמה נעמוד רק בצבא נייד, מצויד במטוסים, בתותחים, בטאנקים, בספינות קרב ובמכשירי מלחמה אחרים. אין אלה ענין לישובי-ספר, אלא לצבא נייד וממוכן, שילך לכל מקום; ואם תקרה מלחמה ילך תחילה לאויב, ולא יתן לאויב לבוא אלינו.

שמחתי לשמוע כי עמדו בוויכוח היום גם על הגדנ"ע, והפעם בגימה חיובית. קראתי הדיונים בישיבת ועדת-ההיגוך, בה נשמעו הרצאות ודין-וחשבון מפורט על הגדנ"ע. נתמנתה גם ועדה לבחון תכניות להרחבת הגדנ"ע ויסוד קהילות גוער בתוכו. ובצדק צוין כאן, שאם נקיף בגדנ"ע כל מאה אלף הנערים והנערות בני ארבע-עשרה—שמונה-עשרה, נשכלל מערכות

בסחוננו, וגם נעלה הרמה התרבותית של הנוער והעם. הנוער בגיל ארבע עשרה—שמונה עשרה והו העם לעתיד. זהו הגיל בו יש לחנך הנוער לתפקיד-חייו, בין שזה נוער לומד בגימנסיה, בין שזה נוער עובד בבית-החרושה, בין שזה נוער-רחוב פרוע. אני מאמין כי אפשר לחנך גם הנער הפרוע ביותר. הרב כהנא ודאי יאשר כי בכל אדם יש יצר טוב ויצר רע, ואי-אפשר גם בלי יצר הרע. אין האנשים מתחלקים לטובים במאה אחוז ולרעים במאה אחוז. האיש הפרוע ביותר אפשר לחנכו בגיל מתאים, אם מכניסים אותו למסגרת מתאימה ונותנים לו המון הרחנני והתרבותי הדרוש. זוהי אחת הבעיות הדחופות והחיוניות ביותר העומדות בפנינו; מה תהיה דמותם של מאה אלף הנערים האלה? רק עשרים אלף נערים לומדים בבתי-ספר; שמונים אלף הם מחוץ לחינוך שיטתי. חלק גדול מהם עובדים ומסיעים לפרנסת הוריהם. חלק מהם הם נערי רחוב ושולחים ידם בגניבה ונהפכים לעבריינים ולפושעים. אין, לצערי, עדיין היכולת החמרית בידי המדינה לבנות לכולם בתי-ספר תיכוניים ולחייבם ללמוד עד גיל שמונה-עשרה. אולם אפשר ואפשר, ומשום כך חובה, ליצור מסגרת חינוכית בגדג'ע בשביל כולם, ולהביאם לחודש-חדשיים למחנה נערים בערבה, בבאר-אורה, באילת, בגליל העליון, בסביבות ירושלים. אם דבר זה יעשה במשך ארבע שנים, הם ילמדו נקיון, סדר, עבודה, יכירו הארץ, תולדותיה, יראו יפיה, יעמדו על אפשרות היצירה בתוכה, יטעו עצים, ילמדו להשתמש ברובה ובתותח. — וראיתי גדג'עים משתמשים בתותח בהצלחה. — ינהגו סירות ומטוסים. וכאשר ייכנסו לצבא, יתקדמו מהר באימוניהם ובהכשרתם ויהיו אחר כך לאזרחים מועילים וברוכים בארצם.

שמענו היום הרבה על המדינות הידידות לנו ביחוד בארצות „הדמוקרטיה העממית“. אינני רוצה לדבר אף מלה נגד הידידים האלה, אם כי איני יכול להשלים אף רגע אחד עם גורל היהודים בתוכם, וההסגר הקיים במקום שהוא קיים על העליה. אבל משום מה לא מצאו לנחון יד ידי הידידים האלה לספר לנו על שירות הצבא בארץ הגדולה ביותר בין הידידות האלה, בברית-המועצות.

מהו אורך השירות הצבאי בברית-המועצות, שמשום מה חברי-הכנסת

וילנר וסגה וחבריהם מתעלמים ממנה הפעם? טוראי בחיל-היבשה משרת 24 חודש; סמל בחיל היבשה — משרת 36 חודש; חיילות מקצועיים משרתים 48 חודש; ימאים — 48 חודש; סמל בחיל-הים — 60 חודש; סמל בחיל האוויר — 60 חודש. מדוע מייעץ לנו חבר-הכנסת וילנר שירות של 12 חודש בלבד? כלום החייל בברית-המועצות, לדעת מר וילנר, כלי-כך מטומטם? אין אנו חייבים לעשות כל מה שעושים או לא עושים באותה ארץ גדולה וידידותית, לא כל מה שנעשה שם — פסול, — ולא כל מה שנעשה שם — הוא קודש, אבל כלום אין זה משונה ותמוה כי חסידי ברית-המועצות מטיפים לנו דווקא שירות של 12 חודש בלבד, כלום שלומה של מדינת-ישראל הקטנה והמוקפת אויבים מכל הצדדים — בטוח יותר משלומה של ברית-המועצות המוקפת ארצות „הדמוקרטיה העממית“ וסין הקומוניסטית, ואשר לדברי חבר-הכנסת ריפתין, הן מהוות הכוח הצבאי הגדול ביותר בעולם? כלום באמת 800 המיליונים בארצות הקומוניסטיות האדירות והמלוכדות כל כך מפתחים מארצות-הברית שבאמריקה על 150 מיליוני האזרחים המגוונים והמשועבדים שלה — השקועים תמיד בניגודים ובמשברים חריפים?...

ועוד הערה אחת או שתיים לאלה שדיברו לענין, אחדים מהתומכים בחוק המוצע דיברו ברחמנות רבה על סבל הנוער, אני מרשה לעצמי לכפור בעיקר: — השירות בצבא אינו סבל, לא הייתי מרשה לעצמי לומר זאת אילו לא שירתי בעצמי, ואילו בני לא שירתו ואילו ידידי לא שירתו, ואילו חברי הטובים ביותר לא שירתו, — מה הדיבור הרחמני הזה? איזה סבל יש כאן? מה הוא הסבל של נער הנותן 30 חודש שירות לעמו ולמולדתו? החייל מקבל את לחמו, תלבושתו ושכרו; ניתן לו חינוך; הוא לומד מקצוע; הוא לומד להיות איש חזק, בריא, מסודר, מכובד; הוא ממלא שליחות לאומית לבטחון עמו, — היכן כאן הסבל? יש כאן שירות וזכות גדולה; עשייתי מלאכות רבות בחיי, ואני חולם על עוד מלאכה אחת, אני תפילה, כאשר אצא או אוצא מן הממשלה — שאזכה להיות טוראי בצבא-הגנה לישראל... (יש לי הסכם עם הממונים שלא ישאלו אותי על גילי), ידעתי שרבים אינם מרגישים עצמם כל כך טוב בימים הראשונים לכניסתם לצבא. הם מפסידים

חופש התנועה. הם נתונים לפקודות. הם צריכים לישון במקום שאומרים להם ובשעה שאומרים להם. הם חייבים לעשות אימונים ועבודות לפי צו. אבל הרגשה זו קיימת רק בשבועות הראשונים, ואחר-כך החייל והחיילת מרגישים עצמם בכי-טוב. ומה הוא הסבל הנורא הזה? זוהי זכות גדולה שניתנה לנוער שלנו אחרי עשרות דורות. גם הטענה שהמשק כאילו מפסיד אין לה שחר. הצבא אינו נוטל כוחות עבודה מהמשק, אלא להיפך, מכשיר ומחנך למשק. כל אדם שהיה בצבא הוא אזרח טוב יותר מזה שלא היה בצבא. בצבא הוא לומד מקצוע, עבודה או פקידות, ומתרגל להיות אדם הבוטח בעצמו; ומה הקינה הזאת על סבל?

לבסוף, עוד מלה אחת שאיננה שייכת לענין, אבל הועלתה בוויכוח זה. חברת-הכנסת כהנא התאונן על כך שמלגלים ליהודי דתי בעל זקן. אני מסופק אם מישוה פה לא יהיה שותף לו בגינוי הופעות כאלה — אם ישנן; ודאי שיש הופעות רעות בארץ, אבל למה מייחסים זאת לצבא? יתכן שפה ושם יש גם בצבא הופעות לא מכובדות, ואפילו מגונות. אבל דווקא במסגרת הצבא נלחמים, ונלחמים בהצלחה וביעילות, נגד גילויים נפסדים. ומדוע ידובר בטון כזה על צבא-הגנה לישראל? התביעה של חברת-הכנסת כהנא לכבוד הדדי מחייבת גם אותו ואת חבריו. הכבוד שאתם תובעים, בצדק, כלפי עצמכם, כלפי מנהיגים והליכותיכם, — אתם חייבים גם לאחרים. אני יודע שהחלוצים הראשונים, שקשה להגזים בזכותם הגדולה, אלה שהקימו את פתח-תקוה, זכרון-יעקב, וגם רבים מאלה שהקימו את ראשון-לציון היו יהודים אדוקים. אני מוכן להניח שאדיקותם הדתית היתה גורם חשוב במפעלם החלוצי. אבל גם זוהי עובדה שבמשך שני דורות בנו את הארץ אנשים כמוני, לאו דווקא אדוקים. אלה שבנו ועבדו והגנו בימי התורכים ובימי הבריטים, ונלחמו בימי מלחמת השחרור — רובם נדמה לי היו "חפשיים". כלום הם יהודים פחות חשובים מכם? כלום אינם ראויים שתתיחסו ביתר כבוד אל נאמנותם לעם היהודי? האין אתם חייבים קצת בכבוד בנינו ובנותינו המשרתים בצבא-הגנה לישראל? הצבא איננו מורכב ממלאכים; החיילים הם בני אדם, כמו כל היהודים. יתכן, וגם בצבא נעשים מעשים מכוערים, כמו בכל מקום אחר. אולם מה הדבר שחברת-הכנסת

לורנץ ניסה להוקיע כאילו זה היה פילגש בגבעה? אם מישוה פה יספר מעשה באיזה אדוק, או רב שהיה רמאי וגנב ועושה כל מעשה תועבת, האם לא תתמרמר, ובצדק, אם מקרה בודד יתואר כאילו בא ללמד על הכלל? אל נגזים במעמסה הגדולה, כביכול, שאנו הולכים להטיל על הנוער בהארכת השירות בעוד ששה חודשים, אני יודע שישנם בחורים הרוצים להשתחרר עד כמה שאפשר יותר מוקדם, אין אלה דווקא הבחורים הטובים ביותר. אני מאמין בנוער שלנו שהוא נאמן למדינה וחרד לשלום המולדת והעם, ואם נציגי העם — והם יושבים פה — יגידו לו: בתנו את המצב; ומפני סיבה זו וזו שנתבררה כאן ונתבררה ביתר פרטרוט בוועדה — עליכם לשרת את עמכם במשך שלושים חודש, — יעשו זאת באהבה. נבטח בנוער שלנו — הוא לא יכזיב.

ה' באלול תשי"ב — 26 באוגוסט 1952

חוק שירות בטחון (תיקון)

בישיבה קב"ו של הכנסת השניה

חברי הכנסת ברי יהודה, שלא היה לו מה להגיד לגוף הענין, השתמש בהסתייגות לבעוט בשר-הבטחון, המדבר כביכול גבוהה גבוהה בכנסת על גיוס נשים, ובקואליציה הוא מתפשר נמוכות נמוכות. זוהי בעיטה מוצלחת; יש לה רק חסרון אחד — אין בה אמת. לא היה ולא יהיה שום דבר שהובטח בכנסת על-ידי שר-הבטחון, שלא יתקיים. כל הידיעות שמפיצים בכנסת ומחוצה לה, בעתונות ובדרכים אחרות — אין להן שחר, והן בדוטה מחוסרת טעם.

אין טעם לחזור על הוויכוח שהתקיים בענין זה בשבוע שעבר, ולכן אעמוד רק בהערות אחדות על דברים שנתחדשו לי ולאחרים תוך שבוע זה. הדבר הראשון שנתחדש הוא, כי חברי הכנסת בן-אהרן ראה הפעם צורך להסתייג מעמדתו של נציג מק"י, ואני מברך על הסתייגות זאת. אני

מאמין לרגש הפנימי של חברת-הכנסת בן-אהרן, אם כי אינני בטוח שהוא מדבר בשם כל חבריו.

במשך שבועה ימים אלה היתה לי הזדמנות להיפגש עם חלק מאלה שכמה נואמים בכנסת. לפני שבוע, העידו שהתיקון בחוק יביא להם סבל איום, והוא יהיה דבר נורא בשבילם. עשיתי השבוע כמה ימים עם חילת-הים במספר אניות. לפני צאתי מאחת האניות נתקיימה מסיבה והיה בה גם חלק ספרותי. בחלק זה התלוצצו על הארכת השירות, ובהתלוצצות ראיתי שהבחורים, שעליהם מדובר, לא קיבלו את התיקון כגיזרה איומה, כפי שתואר על-ידי כמה נואמים בכנסת. אני מתוודה; גם אני הייתי סבור שזוהי הצעה אי-פופולרית, אבל אי-הפופולריות לא תעכב שום אדם אחראי להציע מה שנראה לו כצורך הבטחון. לאחר שיחות שהיו לי בינתיים עם כמה חיילים, אני מפקפק אם זה כל-כך אי-פופולרי כמו שחשבו רבים וכמו שחשבתי אני. בכל אופן אני שמח לציין שהבחורים עצמם הנוגעים ברבר מבינים את הצורך בתיקון ומקבלים אותו כהכרח.

במשך השבוע היה לנו בירור נוסף בוועדת חוץ ובטחון. אם פה ישנם כאלה הטוענים שלא שוכנעו, הרי עלי להגיד, שגם אני לא שיכנעתי על-ידי המסתייגים, ולא עוד אלא שלא שמעתי אפילו בוועדה, שבה מבררים פרטים שאינם באים לפני הכנסת, כל סתירה מצד חברת-הכנסת בן-אהרן וחבריו לגימוקים המחייבים תיקון זה. לא היה בדבריהם אף נימוק אחד אשר יכול לשכנע מישהו, אפילו ב-50%, שהתיקון הזה אינו הכרחי.

אני מפקפק בהנחה המומחית של בן-אהרן, שאפשר במשך עשרים וארבעה חדשים ללמוד הכל. יש דברים שאדם צריך ללמוד אותם כל ימי חייו, ואף אז אינו יודע אותם במידה מספיקת. עלינו לחנך קצינים לחילות היבשה, הים והאוויר. אין דבר זה נעשה על נקלה, ואין להסתפק אך ורק בקציני חיל הקבע, לחיליים ולחיל-אוויר דרוש אימון ממושך; וכמה שנים דרושות לאדם כדי שיהפך למלח טוב, ולא רק לקצין. אין ספק שתוספת ששה חדשים תתן אפשרות יותר בטוחה לחנך נוצר לחיל-הים, אשר יוסיפו אחרי-כך לשרת בציי המסחר. והוא הדין במקצועות אחרים. הטענה שתוספת זו גורעת מאפשרות של השכלה והשתלמות מקצועית

היא מחוסרת שחר. סיפורתי פה בשבוע שעבר משהו על הפעולה המסועפת של השתלמות מקצועית בצבא וחברי ועדת חוץ ובטחון, ובתוכם חברי הכנסת בן-אהרן וחבריו, שמעו בוועדה פרטים מרובים על החינוך המקצועי בצבא; ומשונה הדבר שהם חוזרים כאן על טענה זו, שאין לה יסוד. ואם באמת הוא חושש כל כך לדבר זה, הרי קשה להבין למה הוא דורש להאריך זמן שירותי המילואים. אנשי המילואים הם אנשים מושרשים במשק, בעבודה, בהוראה או ענפי כלכלה אחרים, ועקירתם לשירות מלואים לזמן ארוך פוגעת בוודאי הרבה במהלך העבודה במשק מאשר תוספת ששה חדשים לשירותו של נער צעיר בן עשרים.

הדבר המגוחך ביותר הוא הטענה, שזהו סיוע להמשך הפריבילגיות לבנות. אחרי הפגרה יובנס התיקון לגיוס הבנות, שהמשלה הודיעה עליו, ואני מצטער שכל העתונאים והנואמים יתאכזבו מנבואותיהם השחורות בענין זה.

*

ביקשתי רשות הדיבור לפנות שנית למסתייג לבטל הסתייגותו, אם כי לא הועילה פנייתי הראשונה. הפניה הפעם היא לחבר-הכנסת בדר. אני אוטופיסט ללא-תקנה. גם אם אוטופיה אחת עולה בתוהו, אני מוסיף להאמין באוטופיה שנייה. ואני פונה לחבר-הכנסת בדר שיסתלק מההסתייגות שלו. הוא הכטיח לנו, כי הוא אינו רוצה לעשות בדבר זה חשבונות מפלגתיים — אם כי קשה לו לעמוד במבחן זה. כי אינו יכול להסיר דעתו מ"המשטר". ומשום כך לא אשאל אותו שאלה, שהוא יכול לראותה בפולמוסית: האם אמנם אתה כל-כך פסימיסט שאינך מאמין כי אפילו בעוד שבע שנים יהיה השלטון בידיך, וממילא תוכל לתקן החוק? ואני מבקש ממך, מר בדר, להסתלק מהתיקון שלך, ראשית, מאותו הטעם שהסתלקת מהתיקון שהצעת בוועדה — ואני שמח על כך, שקיבלת הנמקתנו ושיניית דעתך, בכל אופן, בנוגע למספר השנים. לי, כמו לרבים אחרים, יש בכך שבדיוק בזמן שאתה מציע * יגיע תורו לשרת בצבא. לא הייתי רוצה שנכדי זה יעבוד פחות מאלה שעבדו קודם. אך לא זהו הנימוק העיקרי. אין צורך לקבוע עכשיו

* להגביל את תקפו של החוק לחמש שנים.

מה יהיה החוק בעוד חמש או שבע שנים. בזמן ההוא תדון הכנסת על החוק לאור המצב שיתקיים אז — ואין איש מאתנו יודע עכשיו מה יוסל על הכנסת לעשות בשנים הבאות.

אנו תיים עכשיו בשעת חירום. גם חברי הכנסת בדר דיבר על שעת-חירום. הישונה המצב לטובה או לרעה בשנים הקרובות? גם פה אני אוטופיסט, ואני מקווה שהתנאים יוטבו, — אבל אין לי כל בטחון בכך. ואיני יכול להגיד בשום אופן שהמצב לא יורע ולא יחמיר, אין כל ודאות בכך. אינני רוצה לעמוד כאן על הדברים האלה באריכות. אבל כל אדם הרואה מה שנעשה סביבנו לא יוכל להיות שאנן ובטוח. התפלאתי כאשר בשבוע שעבר נשמעו קריאות-בינים, ודווקא מספלי חברי הכנסת בדר, כאשר דיברתי על שבועים המיליון; התפלאתי שהם אינם יודעים המספר הזה, שאינם מכירים המציאות הזו וכל משמעותה החמורה. התנאים יוכלו להשתנות לטובה — וגם לרעה, אין הכרח שהמציאות בעוד שבע שנים תהיה כמציאות של עכשיו; היא יכולה להיות הרבה יותר חמורה. ושוב אינני רוצה להיכנס לפרטים. ואינני יודע מהו היסוד להנחתו של חבר הכנסת בדר שבעוד שנים יהיה כאילו מצב הבטחון יותר טוב. מבחינה פורמלית אין אולי כל ממש לכל הזויבות הזה. כי הכנסת רשאית לשנות חוקיה, כמו שעושה עכשיו; היא יכולה לשנות החוק כל שעה שהיא רואה צורך בכך. אבל אם הכנסת עושה חוק עכשיו והיא נותנת לו תוקף לשבע שנים — הרי בזאת היא אומרת לעם ולנוער: אנחנו יודעים שבעוד שבע שנים — או בעוד חמש שנים, אם אתה מציע חמש שנים, אין הבדל בזמן — יהיה מצב הבטחון יותר קל ויותר נוח משהוא עכשיו, וכבר עכשיו אנו מבטיחים להקל עול הבטחון מעל העם, אסור לנו להגיד בדבר הזה. אין יסוד לכך, אם כי יתכן שלא יהיו עוד מלחמות בעולם, כי אני בוטח בדברי הנביאים שלנו שניבאו לשלום-עולם — ואני מאמין, שיבוא זמן, ואולי עוד בימינו — אבל אינני יודע מתי תתקיים הנבואה. נבואת השלום התנבאו לה לפני 3000 שנה, והיא יכולה להתקיים בימינו — והיא יכולה להתקיים בעוד מאה שנה. ואולי גם אז לא. לגבי ההיסטוריה ובעיני הקדוש-ברוך-הוא אלף שנים הן כיום אתמול. ועל יסוד מה נגיד עכשיו לעם שבעוד חמש שנים ישתנה

המצב? על יסוד מה ניתן הבטחה זו? אילו היה מתן ההבטחה כשלעצמו משנה המצב — הייתי מבין את ההצעה, אבל במציאות — מה ערכה? יש תיקון אחד שקבענו בו תאריך — בנוגע להכשרה חקלאית, אנו אומרים שבעבור שנה נבחון הדבר מחדש, אבל אם אתה קובע תוקף החוק לחמש שנים, אתה מטעה את עצמך ואת הציבור, אמנם, בלי רצון, — כי אני יודע שאין לך כוונה כזאת — אבל יש משמעות אובייקטיבית לדברים, החוק אינו תלוי בכוונות מציעיו, אם הוא מתקבל — הוא מתפרש מתוכו, הוא יאמר לציבור שלנו, לנוער שלנו וליהדות בחוץ-לארץ, דבר שאין לאמרנו בשום אופן ואין לו שחר.

היות והתיקון שלך אינו מוסיף כלום מבחינה פורמאלית, ומבחינה ציבורית-פוליטית הוא עלול להזיק — אני מציע לך לקחת אותו בחזרה, ורק מלים אחדות לתיקונו של חבר-הכנסת זוסמן, הוא הוסיף להצעתו תורה שבעל-פה, אבל אם נחליט — לא על תורה שבעל-פה נחליט אלא על תורה שבכתב, למדתי פעם מקצוע המשפטים בבית-ספר גבוה, ואני יודע כעורך-דין שאין שום משמעות חוקית למלים „בעלת מגמה אחרת מלבד צבאית מובהקת“, כי החוק לא הגדיר מה זאת „מגמה צבאית מובהקת“, וכשם שאי-אפשר לפסול על יסוד מלים אלה הכשרה אלקטרונית או מיטית-אורולוגית בצבא, כך אי-אפשר לפסול הכשרה חקלאית.

הפסוק המוצע על-ידי חבר-הכנסת זוסמן לא ישנה כלום, ואין בו כל תוכן מסוים וחוקי, אילו היה אומר דבר קונקרטי, — מה שאמר בעל-פה, — וזה היה מתקבל, היתה לזה משמעות: איסור להוסיף על האנשים המשרתים עכשיו בנח"ל, אבל ההסתייגות בצורתה הקיימת אינה אומרת כלום, מר זוסמן לא שכנע אותנו לא בוועדה ולא פה שאין צורך ואין ברכה בנח"ל, והנוסח המוצע עכשיו אינו אומר כלום, ולכן אני פונה אליך שיחזור בו, ולא — אני מבקש מהכנסת לדחות הסתייגות זו.

*

אני מקדם בשמחה יחסו החיובי והערכתי של חבר-הכנסת זוסמן לגדנ"ע; אני מקווה כי יחס זה יהיה נחלת כל חברי הכנסת. ברצוני לתקן הגדרתו על הגדנ"ע, גדנ"ע אינו בא רק כדי לתת חינוך צבאי — זה רק חלק אחד

החשוב בו. הייתי מגדיר את החינוך בגדנ"ע כחינוך. מולדת; כחינוך אזרחי לזחי מולדת מלאים.

עליתי על הבמה להוסיף כמה מלים לדברי יושב-ראש הוועדה. אין זה בריא בכלל — אני משתמש במלה רכה — לקבוע משטרים שונים בצבאות; עשרים חודש לאחד ושלושים לשני. אם התקבל הצעת חבר-הכנסת זוסמן עלול להתקבל דבר משונה. נער בן חמש-עשרה או שש-עשרה שיעלה לארץ, ידע שהוא חייב לעבוד שלושים חודש בצבא. אולם בן הארץ יהיה חייב לעבוד רק עשרים וארבעה חודש. כי הוא היה בגדנ"ע ארבע שנים. אינני חושב שאנו צריכים ליצור כאילו הפליה בין עולה ובין בן הארץ; אי אפשר יהיה להסביר הדבר הזה לכל עולה. שיש חוק ברזל המבדיל בין בן הארץ לבין נער עולה. אין זה הוגן בשום מדינה, וביחוד לא במדינתנו, שהיא מדינה של עליה. לעשות הפליה כזו מתוך נימוקים מסוקפקים. אם הכנסת תראה שנימוקים אלה מספיקים, תוכל לשנות את החוק במשך הזמן. אולם לחוקק מראש חוק שיש בו משום הפליה בין יליד הארץ ובין ילד עולה — יהיה בו נזק מוסרי רב.

י"ח בחשוון תשי"ג — 29 באוקטובר 1952

צ ה " ל

הקדמה לגליון צה"ל של "ישראל והמזרח התיכון"

גיליון של צה"ל הוא כגילה של מדינת ישראל; שניהם צעירים ולא מלא להם עדיין חמש שנים. אולם שניהם לא נוצרו יש מאין; וכשם שאין זו מדינת היהודים הראשונה בארץ-ישראל, כך אין צה"ל הצבא היהודי הראשון. העברי הראשון, אברהם אבינו, שבו מתחילה ההיסטוריה של עמנו, גם המדינית והארצית וגם הרוחנית והדתית. הקים גם הגרעין הראשון של צבא עברי. צבא זה מנה שלוש מאות ושמונה עשר איש, — וניהל המלחמה

הראשונה בתולדות עמנו. נגד כדרלעומר מלך עילם ותדעל מלך גויים ואמרפל מלך שנער ואריון מלך אלסר, וניצח אותם עלייד חובה משמאל לדמשק. מאז נלחמו יהודים בארצם עד סוף המאה האחת-עשרה — כשיהודי חיפה ניסו לעמוד בכוח נגד צבאות גוסעי הצלב תחת פקודתו של טאנקרד. היסטוריה צבאית יהודית זו נמשכה, איפוא, למעלה משלושת אלפים שנה. אולם בשמונה מאות השנים האחרונות לא היה עוד כוח מזוין יהודי במולדת היהודים — עד שהחלה ההתישבות החקלאית המחודשת לפני כשבעים וחמש שנה. על מתישבינו הוטל לדאוג בעצמם גם להגנת חייהם, רכושם וישוביהם. הגנה זו היתה בימי הדוד הראשון של ההתישבות החדשה ספוראדית ומקרית, עד שקם בראשית העליה השנייה הכוח המזוין הקבוע בשם „השומר“. במלחמת-העולם הראשונה גוסדה כידוע, גדודים יהודיים בצבא הבריטי, ולאחר המלחמה נתארגנה „הגנה“ אשר עלילותיה הגדולות בתולדות הישוב עודן מחכות להיסטוריון שלהן.

הפורמציות השונות של ההגנה בהתפתחותן המאוחרת ובראשן פלמ"ח, היחידות הצבאיות היהודיות שהוקמו במלחמת-העולם השנייה, ובראשן החטיבה היהודית, — הניחו למעשה היסוד לצבא-הגנה לישראל, אשר הוקם רשמית בפקודת ממשלת ישראל הזמנית ביום 26 במאי 1948 (י"ז באייר תש"ח).

לצה"ל יש, כמובן, כל התפקידים שיש לכל צבא במדינה תרבותית שוחרת שלום: לשמור על בטחונה ושלומה של המדינה, אולם בשם שגנדינת ישראל שונה בכמה עניינים יסודיים מכל שאר המדינות, כן גם צה"ל, הוטלו עליו תפקידים שלא ידעו צבאות אחרים.

יעודה המרכזי של מדינת ישראל הוא קיבוץ גלויות ועל צה"ל הוטל להיות אחד הגורמים הראשיים במיזוג הגלויות. על מדינת ישראל שומה לבנות ארץ נשמה, ועל צה"ל לשמש עזר רב-כוח בתפקיד ריקוני-סטרוקטיבי זה.

הצבא קולט בתוכו יוצאי ארצות שונות, תניכי תרבויות שונות, ומשוללי כל תרבות וחינוך, מעולי הארצות הנחשלות, על הצבא להפוך ערב-שבטים זה עם בליל-לשונות, לחטיבה לאומית אחת, להנחיל להם הלשון

העברית, להקנות להם ערכי-היסוד של מדינת ישראל ולהכשירם לתפקידים החלוציים של בנין ארץ והפרחת שממה. משום כך נתחייב כל מגוייס צעיר להכשרה חקלאית בשנה הראשונה לשירותו בצבא. בלי קשר אמיץ לאדמת המולדת ובלי שרשים נפשיים בתרבות העם ובלשונו לא יכון עם; בטחונה של מדינת ישראל בנוי לא רק על הצבא הסדיר, — אלא על כשרו של העם כולו להתגונן ולהילחם בשעת הצורך, ותפקידו המרכזי והעיקרי של צה"ל הוא — הכשרת העם להיות עם לוחם בשעת סכנה כשם שעליו להיות עם בונה ויוצר בכל הזמנים.

י"ז באדר תשי"ג — 4 במארס 1953

חוק השיפוט הצבאי

בישיבה ר"א של הכנסת השניה

אצטמצם בדברי רק בהארת סעיפי החוק והנמקתו. אני מסכים לדברי חבר-הכנסת הררי, שרצוי חוק קבע על שיפוט צבאי. ושר-המשפטים כבר עמד על כך. ואסביר במלים אחדות לחברי-הכנסת לנדאו מדוע לא יוצע בבת אחת כל ספרי-החוקים הצבאי, נעשה כדבר הזה בכנסת הראשונה, והתברר שאין הכנסת יכולה לעשות זאת בהיותה מטופלת בענינים שוטפים, ובזמן הקצר העומד לרשותה אינה מסוגלת לטפל בקודכס ארוך, ובזאת איני מתכוון לבקר את חברי-הכנסת או ועדותיה, אלא לציין עובדה. ומשום כך, ודוקא מפני שגם בצבא וגם במשרד-הכטחון מורגש הצורך בחוק של קבע, נתתי הודאה לפרקליטות הצבאית, שתכין פרקים פרקים מחוק הקבע, והפרקים יוגשו לכנסת כל אחד בפני עצמו, והכנסת תוכל לסיים את הדיון ולעשות לחוק פרק אחד או פרקים אחדים, בטרם תטפל בחוק כולו. במשך הזמן יצטרפו הפרקים לחוק כולל.

איני רחוק מדעתו של חבר-הכנסת בן-אשר שהחוק המוצע מקל יותר מדי, ובל הקלה יתרה בענין זה עלולה לפגוע בצבא ובבטחון. אולם איני

מקבל דעתו של חברי הכנסת בן-אשר, כי יש לחשוש למינוי קציני-שיפוט צעירים. יש לי קצת נסיון בצבא, ואני מכיר קצינים צעירים שנמסר לשיפוטם דיון בענינים הרבה יותר המורים מאשר שפיטת חייל לחודש ימים מאסר, והם מילאו תפקידם כראוי. יש לי הכרה ברורה, שהמדינה לא הפסידה ולא סבלה מכך, שבראש הצבא הועמדו מפקדים צעירים, ולא בשלבים נמוכים או בינוניים בלבד, אלא גם בפיקוד העליון, היה לי נסיון גם עם מפקדים לא-צעירים, ולא תמיד היו הם המצוינים ביותר, אינני סבור שהגיל הצעיר הוא פגם, ואני רק מצטער שלא ניתן לאדם לכל חייו, נסיוני לימדני, שהעמדת כוחות צעירים בראש הצבא היתה בה ברכה רבה, גם בימי מלחמת הקוממיות, וגם בימי השלום, ואני מקווה, ששרי-הבטחון אשר יבואו אחרי יתמידו במסורת הזאת להעלות כוחות צעירים ולהטיל עליהם אתריות, הם ראויים לכך ומספרם לא קטן.

לא אעמוד על דקדוקי מלים, אולם נדמה לי שתברי-הכנסת ריפתין קיפח את הכנסת גם מבחינה סגנונית, כשניסח לעשות לצחוק את המלה „איבד“. הסעיף בחוק מדבר על חייל שהשמיד, קילקל או איבד אניה או מטוס, או התנהג באופן שעלול לגרום לתוצאה כזו, ואם בוועדה ימצאו נוסח יותר מוצלח — לא אתנגד לכך.

לא היתה מובנת לי ההתקפה המרה של חברי-הכנסת בן-אהרן על כך, שאין בחוק עונשים נגד קצינים המשתמשים לרעה בסמכותם, ואינם נהגים לגבי פקודיהם בכבוד וביחס אנושי, למטרה זו יש סעיף מיוחד בחוק, ואני יודע מקרים, שקצינים ועשו על כך, שלא התנהגו לגבי פקודיהם כהוגן, אבל אני שולל את ההכללה והקטרוג הסיטוני של חברי-הכנסת בן-אהרן, אני מסוגל לנחש מקור המרידות, אבל אין לכך שום שייכות לצבא, אפילו לא לכנסת, ואני שולל בכל תוקף את הדברים על התעללות בכבוד האדם בצבא, לא אתווכח עם אלה שהגנו בוויכוח זה על עצמאות ישראל, כביכול, כשם שאיני מתווכח תמיד עם אלה שלקחו להם במונופולין שמירת כבוד ישראל, ואעבור בשתיקה על כמה דברים שנשמעו כאן, אולם עלי להביע השתוממות על דברים שלא נשמעו — בנאומיהם של חברי-הכנסת ריפתין ובן-אהרן, לשני חברים אלה יש דוגמה של משטר מופתי, והם רוצים

שאנחנו נחקה משטר אידיאלי השורר לפי דבריהם בארצות מסוימות. באותן הארצות יש צבא ויש משטר צבאי ויש חוק צבאי. ואני משתומם מאוד שדווקא בענין כל-כך רציני וחשוב לא ניסו כלל להעניק לנו מהמופת המאלף של חוק הצבא בארצות האידיאליות ההן. האם אינם רוצים שצבאנו ידמה בייעילותו, בסדריו, בכשרו לצבא באותן הארצות המופתיות? האין שתיקה זו מעוררת ספק בעקביות של שני הגוואמים האלה ובדאגה האמיתית שלהם לטיב הצבא. או שאינם רוצים משום מה שצבאנו ידמה לצבאות באותן הארצות. או שאינם סומכים על היחס האנושי וחכיות האדם הנהוגים באותן הארצות לגבי הצבא?

אבל אם הם בחרו לשתוק בנוקדה זו — לא אתווכח אתם. אולם אעמוד על הדברים שהואילו להשמיע לנו. שניהם נתלו במסורת המפוארת של ה"הגנה", והם מתאוננים על צה"ל שאינו ממשיך במסורת זו. גם לי, רבותי, יש קצת קשר למסורת ה"הגנה", ואולי קצת יותר מאשר לחברי-הכנסת ריפתין ובן-אהרן, מבלי שהם אשמים בכך. אין הם אחראים לכך שאני נולדתי לפנייהם והגעתי לארץ הרבה שנים מקודם, ויש לי מסורות של למעלה מארבעים ושש שנה ב"הגנה" בארץ — בכל חליפותיה וגלגוליה. אני גאה ככל חבר ה"הגנה" על מסורת זו, ואף על פי כך, אני אומר בפה מלא, כי איני רוצה שהצבא שלנו יהיה דומה בכל ל"הגנה". היתה ב"הגנה" דבר גדול, וזהו דבר ההתנדבות, והיא ישנו בצבא במידה לא יותר קטנה, בלי התנדבותם של טובי צעירינו לאלפיהם לא היינו יכולים להקים ולקיים צה"ל. הצבא אינו עומד אך ורק על חיילי חובה, שעל פי החוק עליהם לשרת שנתיים, כפי שהיה מקודם, או שנתיים וחצי, כפי שזה עכשיו. בלי אלפי מתנדבים לצבא-הקבע לא היה מי שיקלוט את משרתי החובה ויאמן אותם. לא אומר שצבאנו הוא הטוב ביותר בעולם, אבל אני יכול להגיד בבטחה שאינו מן הגרועים בעולם, ומפי מומחים זרים שמעתי על צה"ל שבחים יותר גדולים משאני מוכן לחלוק לה. וכל הטוב והמשובה שיש בצבא בא עיקרו מהמתנדבים הצעירים לאלפיהם, המשרתים בצבא לאחר תום תקופת שירותם כחוק, וזכות גדולה היא לנו שצעירים בעלי כשרון ויזמה, שיכלו בנקל למצוא לעצמם מקום-עבודה ועמדה ציבורית לא גרועים מאלה

שבצבא — בחרו להתמכר לבטחון המדינו; מתוך התנדבות והכרת שחתי השירות העליון הגדרש מכל נאמן ומוכשר בעמו. על מתנדבים אלה, צעירים ולא כל כך צעירים, עומד הצבא. זוהי המסורת של „ההגנה“.

אולם ב„הגנה“ היה עוד משהו, ואיני רוצה, — וספק אם מישחו פה ירצה — שגם בזה ידמה הצבא ל„הגנה“, וזהו חוסר-האונים וחוסר-שלטון שב„הגנה“, „ההגנה“ לא יבלה לחייב איש. מי שרצה — התנדב, מי שלא רצה — עמד מרחוק. זה לא יתכן עכשיו, כשיש לנו מדינה, הכל חייבים לשרת, ומי שאינו רוצה — כופין אותו. וגם המתנדבים ב„הגנה“ — יכול היה כל אחד מהם לעשות כל הישר בעיניו. לא היתה מסגרת של כפייה ב„הגנה“, לא היתה משמעת חובה, ולא היתה תובת אחדות. ואיני מצטער על כך כלל וכלל, שמבחינות אלו אין צבאנו ממשיך במסורת „ההגנה“, מהצבא אטור להשתמש, ובצבא עיימת משמעת ברזל, ואין כל אחד יכול לארגן לעצמו צבא פרטי, אם כי היו בתחילה נטיות כאלה גם לאחר יסוד המדינה, וגם לוועד-הלאומי היו זכויות חשובות, והוא מילא תפקיד חשוב בהכשרת המדינה, אבל אין ממשלת ישראל דומה לוועד-הלאומי, ומסופקני, אם איש מאתנו מצטער על כך.

וטוב שעברו „הימים הטובים ההם“, — לבלי שוב. אין אנו עוד תלמים אך זרק ברצון הטוב של יחיד או יחידים; יש מסגרת של חובה, יש מסגרת ריבונית המטילה עול ומשמעת, עלינו לשמור על רוח ההתנדבות והתלוציות, כי גם המדינה אינה יכולה לפעול אך זרק בכוח החוק והמשמעת, ויש דברים, ואולי הם הדברים העיקריים, שאין לעשותם כלל בכוח החוק והמשמעת. ויש לנו עכשיו צורך בהתנדבות ובתלוציות יותר מאשר מקודם, ואנו שמו לציין שהתלוציות לא גם ליחה בקרב הנוער שלנו, והיא מצויה הרבה יותר מאשר לפני 40—45 שנה. איני רוצה להגיד בזאת שאין היום גילויים של השתמטות והתנכרות ושחיתות ומעל, — אף הם במידה הרכה יותר גדולה מאשר בימים ההם.

אמרו לנו שהחוק המוצע שולל חופש החייל; גם בבקורת זו נודמנו יחד בני-הווג המשובה ריפתין ולנדאו, כמו בדיון הבוקר בשאלת השילומים. הפעם אני מודה באשמה: החוק שולל חופש החייל. לחייל כחייל אין החופש

השמור לאזרח, ואין לכלל החיילים הזכויות שיש לכלל האזרחים בארץ. הצבא נתון במסגרת חמורה של משמעת, אין הוא פועל על דעת עצמו. הוא מכשיר בידי המדינה, אמנם המונח מכשיר אין להשתמש בו לגבי אנשים, אבל הצבא הוא מכשיר האומה. לא הצבא קובע מה תעשה האומה, ולא הצבא קובע מה יעשה הצבא. על הצבא לעשות רצון האומה, ולעשות אך ורק רצון האומה. האומה יכולה לעשות שגיאות, זה ענינה, היא תשגה והיא תתקן. ככל תנאי ובכל זמן על הצבא לבצע מדיניותה של האומה — ותהא המדיניות אשר תהיה.

אני יכול להבין מרירותו של חברי-הכנסת בן-אהרן שאין מדיניותה של האומה נקבעת לפי רצונו. אני מרגיש בצערו, אם כי איני משתתף בו. אבל אין חברי-הכנסת בן-אהרן יכול לשלול זכות האומה לקבוע מדיניות בניגוד לדעתו, וגם בניגוד לדעתו של חברי-הכנסת וילנר, מדינת-ישראל יכולה שלא לעשות כל ברית צבאית ומדינית — אם אין לה צורך בכך. והיא יכולה לכרות ברית כזו אם תמצא שהדבר נחוץ ורצוי, יש הרבה מדינות שכרתו ברית צבאית עם שכניהן, לפולין, למשל, יש ברית צבאית ומדינית עם שכנתה הגדולה במזרח, איני יודע אם המלה „ברית“ הולמת את היחסים שבין פולין ובין רוסיה, אבל אני משתמש במונח הזה לשם יפי הלשון, ואף על פי כך אין חברי-הכנסת ריפתין ובן-אהרן סבורים, כי הצבא הפולני אינו פולני, והם יודעים לא פחות ממני שהצבא הפולני כפוף ל„ברית“ עם רוסיה, איני יודע על דעת מי נכרתה הברית, ואם העם הפולני נשאל על כך, ואם הוא חפשי לאשר או לא לאשר ברית זו, אבל ריפתין ובן-אהרן יודעים כמוני שברית זו קיימת, יש ברית בין קנדה ובין ארצות-הברית, ויש צבא קנדי, והצבא עושה רצון המדינה, ואם מדינת-ישראל תחליט לכרות ברית — תכרות ברית, והברית תחייב את הצבא, והצבא יעשה רצון הברית.

בישראל אין דמוקרטיה „עממית“, וכשנדון על ברית יוכל כל אזרח להביע דעתו — בעד ונגד. ובכנסת יהיה ויכוח חפשי, אלה יאמרו — כן, ואלה — לא, והרוב יחליט. לאחר שתתקבל החלטה יעשה הצבא את רצון המדינה; בצבא לא יהיה שום ויכוח על כך, ולא יוכל חייל אחד להגיד; אני

בעד הברית — ואעשה רצון המדינה, והשני : אני נגד הברית ולא אעשה. כל הצבא, בלי יוצא מן הכלל, יעשה רצון המדינה, ויהיו דעותיהם של החיילים אשר יהיו. כאזרחים יחוו גם הם דעתם בבחירות, אבל כחיילים יפעלו אך ורק לפי פקודה מוסמכת.

צה"ל נועד להגן על בטחון המדינה גם בימי שלום, כי אתם יודעים שהתגרות שכנינו לא נפסקה גם לאחר כריתת חוזה שביתת הנשק, וכמעט בכל שבוע יש פגיעות בנכולות. והצבא עומד על משמר הבטחון השוטף. אבל הצבא נועד, — מחוץ ליעודו החיבוכי והחלוצי בקרב הנוער והעם, — להגן על ריבונותנו החיצונית ועל חירותנו הפנימית. העם יקבע מזמן לזמן מה הם הדרכים היעילים והנאמנים להגן על שתי אלה, והוא עלול לקבוע זאת גם בניגוד לדעתם של חברי-הכנסת ריפתין ובן-אהרן. דבר זה לא יגרע מחובת-הצבא לעשות רצון-העם. יהא דבר זה ברור ומפורש ללא צל של ספק, אי-הבנה וטשטוש.

חברי-הכנסת ריפתין שאל למה מתכוונים בחוק, דברי ריפתין לא היו מובנים לחברי-הכנסת הררי, לי היו מובנים בהחלט. כי אני יודע היטב — וחברי-הכנסת ריפתין יודע שאני יודע היטב, — מה הוא רוצה. ואומר לו בפשטות למה מתכוון החוק — ואתן לו דוגמה מן המציאות : ההסתדרות נוער אחת פרסמה כרוז לצבא. ההסתדרות נקראת בשם „הסתדרות השומר הצעיר בישראל“. הכרוז פונה לנוער ולחיילים להתנגד לחוק הכנסת בדבר הארכת שירות הבטחון לששה חדשים נוספים. צר לי, שלא חברי ההסתדרות של „השומר הצעיר“ ולא חברי-הכנסת ריפתין המציאו לי מיד את הכרוז. אם כי אני נפגש אתם לעתים תכופות. כשהגיע אלי הכרוז פניתי אל היועץ המשפטי של המדינה ושאלתיו אם אין להעמיד למשפט את הארגון, שפרסם כרוז כזה, והייתי מופתע ומוחרד כשהיועץ המשפטי אמר לי, שלפי החוקים הקיימים אין זה חטא. כי רוב החוקים הקיימים במדינה הם מימי המנדט, וממשלת המנדט לא עשתה חוק להגן על צבא-הגנה לישראל שלא היה קיים, בתוך מדינת-ישראל שלא היתה קיימת אף היא, אם כי לגבי הצבא הבריטי בבריטניה יש חוקים כאלה. העירותי על הכרוז לחברי-הכנסת ריפתין היושב בוועדת-החוק-ובטחון, והוא שאלני : מה יש ? אמרתי לו : תאר בפשך

שאיזה ארגון נוער היה מפרסם כרוז כזה בברית-המועצות. היש לך מושג מה היו עושים לו? אמר לי: נו, איזו השוואה היא זו! אמרתי לו: כלום אינך מבין שמדינת-ישראל בשבילי היא לא פחות חשובה ממדינת ברית-המועצות לממשלתה היא? פני ריפתין הביעו תמהון, ואין ספק שתמהון זה יש בו כדי להדאיג. יש אנשים בתוכנו שאינם סבורים כי מדינת-ישראל חשובה לעמנו כמדינה הרוסית החשובה לעם הרוסי. אולם מה שמדאיג הרבה יותר — שלפי חוקי הארץ אין זה כלל בגדר של חטא. זוהי עובדה מחרידה. כרוז מסוג זה הוא מעשה בגד ומרד. כי אין צבא רשאי להילחם בחוק הכנסת. ופניה לצבא שיעשה זאת — הוא פשע כבד. ויש לאחוז באמצעים, וקודם כל יש לעשות חוק שיגן על נאמנות הצבא ושלמותו, ולאסור כל פעולה העלולה לפגוע במשמעת הצבא. מעין הכרוז של הסתדרות „השומר הצעיר“. בינתיים הודעתי להסתדרות ההיא, שלא תוכל ליהנות עוד מהפריבילגיה שניתנה לה כמו לשאר תנועות הנוער, לשחרר חלק מחבריה חיבי-צבא שישמשו מדריכים בהסתדרות הנוער שלהם. החוק מרשה לשחרר אנשים מהצבא מטעמי חינוך, משק, משפחה ובריאות. על יסוד זה נשתחררו בחורי ישיבה וגם מדריכים בתנועות נוער. אבל זו היא פריבילגיה, שצריכים להיות ראויים לה למען קבל אותה. ולאחר שהסתדרות „השומר הצעיר“ עשתה דבר שאינו פשע פורמאלי, אבל הוא עלול לחבל בצבא — ניטלה ממנה פריבילגיה זו.

שמעתי מפי חברי-הכנסת בן-אהרן סקירה היסטורית על השתלשלות העונשים. נאמר לנו, כי העונשים הקשים בעבר לא הועילו, ומשום כך יש להקל. איני יודע אם הסקירה מתאימה למציאות ההיסטורית הידועה אף לחברי-הכנסת בן-אהרן. רק לפני זמן קצר שמענו על תליות מרובות — לא של חילים, אלא של מנהיגים ועסקנים קומוניסטיים — בארץ המשמשת מופת בעיני בן-אהרן, ולא שמעתי כי מזה נגד זה. ודאי הוא עדיין זוכר שבארץ אחרת, המשמשת לו מופת עוד יותר גדול וחשוב, עשו שפטים אכזריים בנגרלים ובקצינים לעשרות ולמאות. ויש להתפלא שההיסטוריה של בן-אהרן והאידיאולוגיה שלו אינן עולות בקנה אחד. ואשר לטענת חברי-הכנסת בן-אהרן על מוגופולין, עלי לומר: כל

הפוסל — במומו פוסל. אין לנו כל רצון למונופולין על אידיאולוגיה, כפי שזה קיים בכמה ארצות. להיפך, אנו נלחמים למשטר של חופש דעה ומקיימים משטר כזה בארצנו. וכל אורח חפשי להביע דעתו ולחילחם עליה, וגם לבקר מעשי הממשלה, אפילו אלה שאושרו בכנסת, מותר לו לאורח גם לחלוק — בהסברה — על חוק ולדרוש שינוי החוק, ודאי שהוא רשאי לחלוק על קו מדיני ולדרוש שינוי. אבל יש מונופולין למדינה — בקביעת מדיניותה, רק המדינה קובעת מהו הקו שלה, ואם המדינה קבעה — על הצבא לבצע מדיניותה בלא כל ויכוחים ודיונים. ובנדון זה שונה הצבא מכלל האזרחים, והחייל, כחייל, מכל אורח בודד. על החייל ועל הצבא מטילים עול והגבלות שאינם חלים על האזרח. לצבא יש מה שאין לכלל האזרחים, בידו כל הכוח הפיסי של המדינה, כל הנשק והציוד המלחמתי. בידו מתרכז כל הכוח. וכוח זה חייב לעמוד ברשות המדינה, ורק ברשותה, ולא ברשות הצבא. אני מניח שאין איש כאן רוצה שישראל תהיה כסוריה, ואם יש מישהו שהיה רוצה כי קצין ישלוט בנו — הרי הרוב הגדול במדינה אינו רוצה בכך, וארגון המרכז בידו, באופן מונופוליסטי, כל הכוח הפיסי של המדינה, כל הרובים, התותחים, המטוסים והטאנקים והפצצות וכל שאר כלי הנשק, והוא חזק יותר מכל החושבים — ארגון כזה חייב להיות נתון במסגרת של משמעת ברזל, אחרת ייהפך לסכנה לבטחון המדינה ולשלמותה; ארגון זה הוא הצבא. ולא לה שחוששים לדיכוי ה"חופש" בצבא — אומר בפשטות: לא יתכן "חופש" בצבא; כשהחייל בא לביתו, כשהוא נמצא בחופש, בשעה שהוא משתתף בבחירות — הריהו חופשי ככל אורח, והוא יכול להביע דעה ולהצביע ברצונו. הוא גם יכול להיות חבר בכל מפלגה ובכל ארגון שקיימים במדינה לפי החוק, אבל ברגע שהוא פועל כחייל, כשהוא נמצא במחנה או ביחידה שלו או בשליחותו של הצבא — הוא זיעל רק כמשרת המדינה, בהתאם לפקודות המוטמכות, ואינו יכול לעשות שום דבר בניגוד להוראות ולפקודות. בלי סייגים אלה ובלי משמעת ברזל — אין צבא. אם הצבא צריך לשרת את המדינה ולא לשלוט עליה.

הסעיף 39(א) אוסר כל תעמולה העלולה לחבל בצבא, והאדם העוסק

בתעמולה זו צפוי לעונש מאסר של שלוש שנים. חבר-הכנסת בן-אשר סבור בצדק שהעונש הוא קל למדי.

והסעיף מגדיר מהי תעמולה מהבלת — אם היא פוגעת בבטחון המדינה או בסדרי הצבא, ואין הבדל באמצעי התעמולה: אם זה כרוז, או נאום, או ציור או רמוז או כל צורה אחרת. כל כתב אינו אלא רמוז. ולכן אימר החוק: כל מי שפונה לצבא בכל אמצעי פניה העלולים לפגוע בבטחון המדינה או בסדר הטוב של הצבא — הוא חוטא ועליו לרוא על ענשו.

אין איש, כמדומני, מתנגד שהחוק חייב להגן על בטחון המדינה, אבל באותה המידה יש גם להגן על הסדר הטוב בצבא. כי בלי משמעת וסדר — אין צבא. משמעת בלבד לא מספיקה. לצבא דרושה נאמנות ומסירות. לצבא דרושה רוח הלוצית. לצבא דרוש רעיון מדריך ומחנך. אבל אין לסמוך על רעיון ורוח בלבד. הכרחית מסגרת של משמעת-ברזל. אין שום צבא בעולם סומך על הרוח בלבד. ואני יודע ארגונים אורחיים בתוכנו שאינם מסתפקים ברעיון וברוח, אלא מקיימים בתוכם משמעת חמורה, ומגרשים ומנשלים אנשים שאינם חושבים כאשר חושב הרוב. איני יודע אם זה טוב לארגון אורחי; בארגון צבאי זהו הכרחי וחוק כל יעבור.

י"א בניסן תשי"ג — 27 במארס 1953

בעיות-חץ ובטחון

הרצאה בסגל הפיקוד הגבוה

מדינת ישראל שאנו מכווננים עכשיו אינה הראשונה בתולדות עמנו. לתקופת-הגולה, שנמשכה כאלף ותשע-מאות שנה עד חידוש עצמאותנו, קדמו בית שני ובית ראשון, ועובדת-היסוד היסטורית אחת שלטה גם בימי בית ראשון, גם בימי בית שני ותשלוט גם בימי הבית השלישי: עם ישראל העצמאי היה תמיד עם קטן, ושכניו — גדולים ורבים ממנו. לעובדה זו היו

כמה תוצאות טראגיות לנו בשטח המדיני והבינלאומי. היתה לה גם תוצאה חיובית ומכרעת בעיצוב דמותנו: נתעלתה רוחנו. המרץ והגאון שהיו גנוזים באומתנו הושקעו לא בכיבושים ובשאיפות אימפריאליסטיות אלא ביצירות רוחניות בנות אלמוות, ובכוח יצירות אלה שמרנו על קיומנו, כשנהרסה עצמאותנו ונפזרנו בין הגויים, וגם חוללנו בימים אלה פלאי-התקומה, שאין לה דוגמה בתולדות העמים.

מדינת ישראל המחודשת לא תיכון אם תדמה למדינות הליבנטיניות הסובבות אותה. כל עם מן הראוי שישאף לגדולה רוחנית ותרבותית. לגבי מדינת ישראל אין זו רק שאיפה רצויה, אלא גורל ויעוד והכרח-קיום. לכך נוצרנו. נהיה לבריית-עם אם נהיה לאור-גויים. נקיים יהודנו ונקבץ נידחינו אם נהיה מדינה למופת. והדבר הוא לא בשמים אלא בנו. בנפשנו פנימה. אם נישען אך ורק על החיל והכוח, — יקום עלינו חיל וכות יותר גדול. רוחנו הגדולה עשתה אותנו לעם עולם, שמרה עלינו, הגבירה אותנו על אויבינו וכוננה בשלישית קוממיות ישראל. והגדולות והנצורות עודן לפנינו, ואין כל סיבה מדוע לא נהיה בין הראשונים בממלכת הרוח.

אבל אין רוח ערטילאית, מופשטת, שאינה מעורה בגוף. בלי חיי כלכלה, מדינה וחברה אין חיירות. המציאות האמיתית המהווה אותנו ושאת מהווים אותה, מורכבת ויצוקה בדפוסי חומר ורוח. ההפרדה בין חומר ורוח היא מלאכותית, דמיונית, ואין לה יסוד בהוויה הממשית. הרוח הוא הגילוי העליון בחיי אדם ועם ובהיסטוריה האנושית, ולא הגילוי היחיד וקיומו לא יתואר בלי גילויי החיים האחרים, התלויים בכוח ובחיל. כבר חכמינו הקדמונים ידעו האמת הפשוטה והנעלה, כי אין תורה בלי קמח ואין קמח בלי תורה.

עם ישראל יקיים יעודו ההיסטורי הגדול בממלכת הרוח אם יובטח קיומו הכלכלי במולדת ומעמדו המדיני בין האומות, ושלמו יכון על בסיס נאמן של בטחון הגשען על כוחו העצמאי, — והשורות הבאות מוקדשות אך ורק לבעיות הבטחון והמעמד הבינלאומי של ישראל.

מבחינה זו מצבנו עכשיו שונה שינויים עיקריים ממצבנו בימי הבית הראשון והשני.

בימים ההם היינו מוקפים עמים רבים, גדולים וקטנים, שכרובם הגדול היו שונאים לנו, ורק לעתים רחוקות היו אחדים מהם עומדים אתנו בקשרי ברית וידידות. אבל השכנים היו עוינים לא רק לנו, אלא גם זה לזה, והיו מתרוצצים ומתחרים בינם לבין עצמם, ובמלחמת הקיום והבטחון היינו יכולים לתמרן ולהיעזר בצד אחד נגד השני. בימי דוד ושלמה היו מלכי צור בני בריתנו הנאמנים, ושתי האימפריות הגדולות, מצרים ואשור (או בבל), ששאפו לבלוע אותנו, היו מתחרות זו בזו, ואילמלא הפילוג הפנימי שבא לאחר מות שלמה לא היה באי הקץ המהיר על מלכות ישראל, ולאחריה — גם על מלכות יהודה.

התחדשות הבית השני באה במידה רבה בעקבות התנגשות בין שתי האימפריות הגדולות — בבל ופרס. בבל החריבה את ישראל, ולאחר שהיא עצמה נפלה תחת מכות פרס באה „הצהרת בלפור“ הראשונה בתולדות ימינו, והצהרה שניתנה על ידי כורש. „מי בכם מכל עמו — יהי אלהיו עמו ויעל לירושלים אשר ביהודה ויבן את בית ה'“. אלכסנדר הגדול ירש האימפריה הפרסית, ובהיו עמדנו בפני מעצמה עולמית אחת, אבל היא לא האריכה ימים. אחרי מותו של אלכסנדר התפוררה הממלכה העצומה אשר הקים ונתחלקה בין יורשיו המרובים, והתחרות זו של יורשי אלכסנדר בסוריה ובמצרים הכשירה הקרקע לעצמאותנו המחודשת בתקופת החשמונאים. אנו מונים תקופת הבית השני מימי זרובבל, עזרא ונחמיה עד חורבן הבית על ידי הלגיונות של טיטוס — תקופת של 600 שנה בערך, אך לאמיתו של דבר לא היינו עצמאיים במשך כל התקופה הזאת, לא בראשיתה, בתקופת פרס, ולא בסופה בתקופת רומא. בימי פרס נהנינו רק מאבטונומיה פנימית תחת שלטונה של פרס, אשר לא היתה מתערבת בחיים הפנימיים של העמים הכפופים לה, ומימי כיבוש ירושלים על־ידי פומפיוס הפכה למעשה מדינת ישראל לארץ־חסות רומאית; — ורק בתקופת יורשי אלכסנדר, בהתחרות המתמדת שבין הסילבקידיים מושלי טוריה והתלמיים מושלי מצרים, הצלחנו לכבוש בחרב ובמדיניות בינלאומית נבונה עצמאות מלאה בהנהגתם של החשמונאים, עד שבניהם של אלכסנדר־ינאי ושלום־ציון, אחרוני השליטים העצמאיים מבית החשמונאים, החלו להילחם ביניהם על הירושה ופנו לעזרת

הרומאיים. עם התערבות רומא במלחמת האחים נסתיימה למעשה קוממיותו האמיתית בימי בית שני, 133 שנים לפני חורבן הבית.

השינוי הגדול ורבי-המשמעות שחל במצבנו היום לעומת הבית הראשון והשני הוא שבפעם הראשונה בתולדותינו מוקפת מדינת ישראל ביבשה מכל עבריה — עם אחד ויחיד, אם כי עדיין לא מאוחד: העם הערבי. כל המזרח התיכון שמדרום תורכיה וגבול רוסיה בקאוקז, וממערבה של פרס, וכל חופי אפריקה הצפונית מגבול מצרים ועד האוקיינוס האטלנטי, מהווים שטח רצוף אחד של 4.000.000 מיל מרובע, מיושבים עמים דוברי ערבית ואדוקי הדת המוסלמית. המונים כ־70 מיליון נפש. בתוכם אמנם יושבים מיצועטים; נוצרים (בלבנון ובמצרים), קורדים ופרסים (בבבל), דרוזים (בסוריה), אבל מיצועטים אלה, אף כי אינם כמות מבוטלת, אינם גורעים כמעט מאפיו הערבי־מוסלמי של הגוש העצום הזה.

גוש ערבי־מוסלמי זה אינו מהווה בימינו אלא חטיבה מדינית אחת. שלוש ארצות במערב צפון אפריקה: מארוקו, אלג'יר וטוניס כפופות עדיין לשלטון זה, בעיקר לצרפת. הגוש הזה תופס שטח של מיליון מיל מרובע ומונה כ־22 מיליון תושבים. כפיפות-לזרים זו לא תאריך ימים, ובמוקדם או במאוחר יהיו ארצות אלה עומדות ברשות עצמן.

ארבע ארצות בגוש זה — לוב, סודן, סעודיה ותימן, יותר קרובות אלינו, אם כי אין להן גבול משותף אתנו. ארצות אלה, מחוץ לסודן, הן עצמאיות מבחינה פורמאלית, וחיילים סודנים וסעודים, במספר לא רב, השתתפו בצבאות הפולשים שנלחמו בנו לאחר הכרות המדינה. גוש זה תופס שטח של 2.25 מיליון מיל מרובע, ומונה כ־17 מיליון תושבים.

חמש המדינות הערביות במזרח התיכון — מצרים, בבל, סוריה, לבנון ועבר־הירדן, הן הן שהכריזו עלינו מלחמה עם הידוש עצמאותנו, וצבאותיהם המאורגנים פלשו לארצנו בו ברגע שקמה מדינתנו. עם ארצות אלה נפגשנו בצעדינו הראשונים על הבמה ההיסטורית, מאות שנים לפני קום הבית הראשון. יציאת מצרים מציינת אולי ראשית קיומנו הלאומי כאומה, ובמצרים קמה בימי בית ראשון התפיצה היהודית הראשונה. בבל החריבה עצמאותנו והרסה הבית הראשון, ועם עמי סוריה, לבנון ועבר־הירדן היו לנו כסוכים

מתמידים בימי השופטים והמלכים. מימי יהושע בן־נון ועד גלות בבל נתקלנו בזמנים שונים בהתנגדותן ובשנאתן של הארצות האלה, ולא אחת נלחמנו בצבאותיהן, אולם אף פעם לא עמדנו או בפני קואליציה צבאית של כל הארצות האלה, רק בימינו אלה פלשו חמש הארצות האלה לארצנו כבני־ברית. חמש מדינות אלה חברו יחד ביום הכרות עצמאותנו השלישית למען כלותנו והשמידנו מעל פני האדמה. מדינות אלה תופסות שטח של 615,000 מיל מרובע (נ"א שטח גדול פי 84 ממדינת ישראל) וזמנות 31 מיליון תושבים (פי 48 משהיו במדינת ישראל בשעת יסודה). ארבע ממדינות אלה יש להן גבולות משותפים עם מדינת ישראל: מצרים, ירדן, סוריה ולבנון.

אורך הגבולות היבשתיים שלנו הוא 1080 קילומטרים. הגבול המשותף בינינו ובין הלבנון ארכו 85 קילומטר. בינינו ובין סוריה — 75 קילומטר, בינינו ובין ירדן — 650 קילומטר, בינינו ובין רצועת עזה התפוסה בידי מצרים — 60 קילומטר. בינינו לבין סיני המצרית (מרפיח ועד אילת) — 201 קילומטר. לאורך כל הגבולות האלה — זה גבול היבשה שלנו — אנו סגורים. רק לאורך 188 קילומטר של חוף הים במערב, מגבול לבנון ועד רצועת עזה, יש לנו דרך הפשית בים התיכון.

מספר הקילומטרים אינו ממצה כל המשמעות הבטחונית של אורך הגבולות. לכך יש להוסיף עוד עובדה אחת רבת־משקל והרת־סכנות: לאורך הגבולות האלה, ביחוד לאורך הגבול שבינינו ובין ירדן ובינינו ובין רצועת עזה, חונים מאות אלפי פליטים פלשתינאים, ומדינות ערב האחרות לגורלן מסרבות ליישב אותן, מצבם של הפליטים האלה הוא מיואש, והם מהווים גורם מסכסך ומסוכן ביחסי השכנים הרעועים, הנשענים על חוץ שביתת הנשק, שנכרתו אחרי מלחמת הקוממיות. בינינו ובין מצרים, לבנון, עבר־הירדן וסוריה.

המרחקים מגבולות השכנים למרכזי הכוח והאוכלוסים של ישראל — ירושלים, תל־אביב, חיפה, וכן המרחקים של ישראל לכירות השכנים — אינם גדולים.

ירושלים היהודית עומדת על הגבול ממש; מגבול סוריה היא רחוקה

107 קילומטר, מגבול לבנון 145 קילומטר, מגבול מצרים דק 70 קילומטר. תל-אביב נמצאת במרחק 21 קילומטר בלבד מגבול ירדן, 105 קילומטר מגבול סוריה, 118 קילומטר מגבול לבנון, ורק 62 קילומטר מגבול מצרים. חיפה רחוקה רק 33 קילומטר מגבול לבנון, 37 קילומטר מגבול ירדן, 67 קילומטר מגבול סוריה, 147 קילומטר מגבול מצרים.

גם המרחקים מגבולותינו לבירות השכנים אינם גדולים ביותר: המרחק מגבולנו לבירת ירדן — לרבת עמון — בדרך האוויר הוא 68 קילומטר, ביבשה — 107 קילומטר. לדמשק — בדרך האוויר 65 קילומטר, ביבשה — 113. לקהיר — בדרך האוויר — 315 קילומטר, ביבשה — 400. לבגדד — בדרך האוויר 880 קילומטר, ביבשה — 1023. עם עיראק אין לנו גבול משותף, אבל זוהי המדינה היחידה מאלה שפלטו ארצה וניגפו בפנינו, שסירבה אף לכרות חוזה שביתת-נשק. „בת-בבל השדודה“ של ההאשימים אינה שונה בהרבה מזו של נבוזראדן רבי-הטבחיים.

לא חל גם שינוי פנימי רב במצרים מימי פרעה אשר ידע את יוסף ועד המלך פארוק ויורשו נאגיב הרודן. העוני והשעבוד של ההמונים הם כאשר היו לפני אלפי שנה; גם ארץ עמון ומואב בעבר הירדן לא נשתנתה הרבה במשך אלפי שנים. אבל מבחינת מעמדה ובטחונה של ישראל נשתנה המצב שינוי יסודי: כל הארצות מסביב מהוות גוש אחד מבחינה דתית, לאומית ותרבותית, ואם כי השכנים בינם לבין עצמם רבים על הגמוניה ועל יתרונות חמריים ומדיניים — הם מלוכדים בהתנגדות ובשנאה לישראל, מדינת ישראל לא עמדה אף פעם בפני מחנה מלוכד ועצום כזה, המקיף אותה מכל עבריה ביבשה.

חלו גם שינויים אחרים, שינויים רבי-ערך ועשירי-תוצאות, מאז הבית הראשון והשני, בתקופה הקדומה, מראשית ימינו ועד חורבננו השני בידי הרומאים, היה הים התיכון מרכז העולם, שבו חי העם היהודי ובו חיו שכניו. כל תרבות העמים שבאנו במגע אתם בימים ההם ועד ימינו אלה — מקורה בארצות הים התיכון.

מצרים ובבל נתנו לעולם התחלות ראשוניות של מדעי הטבע; תכונה הנדסה, חשבון, חימיה, רפואה ועוד. היוונים ירשו ידיעות אלה מכבל

וממצרים ובנו על יסודן היכל מפואר של דעת ומדעי הטבע, והעשירו את כל האגשות ביצירות־שיאים בכל שטחי המחשבה, השירה והאמנות. העם היהודי הנחיל לעולם ערכים דתיים ומוסריים וספרי־אלמוות שעירערו תפיסת־העולם הפרימיטיבית, המגית והאלילית של עמי קדם, ונתנו למין האנושי הכרת אחדותו ובריאתו בצלם אלוהים. גאונה הצבאי, הממלכתי והמשפטי של רומא הניח יסוד להליכות המדינה המודרנית. חופי הים התיכון שימשו במשך אלפי שנה גם מרכז התרבות וגם מרכז הכוח. העם היהודי בתקופתו הקדומה ביותר וגם בימי בית שני היה חלק אורגני של עולם זה. ארצות המזרח הרחוק וכן ארצות הצפון — יפן, סין והודו, רוסיה, אנגליה וסקאנדינביה, לא היה אתן כל מגע. אמריקה ואבסטרליה טרם נתגלו. מדינת־ישראל השלישית קמה בתוך עולם שנשתנה בינתיים שינוי יסודי. הארצות הקרובות לישראל ירדו מגדולתן והתנוונו. ארצות מצרים ובבל הן ארצות ירודות ומדולדלות ונחשלות ביותר. שאר עמי הים התיכון, לרבות היוונים והאיטלקים, אינם עוד מושלים בכיפה, וגדולתם הרוחנית היא רק נחלת העבר. מרכז הכוח והתרבות עבר מחופי ים התיכון לגדות האוקיינוס האטלנטי בארצות־הברית ולגוש היבשתי העצום באירופה ובאסיה הנקרא בימינו בשם ברית־המועצות. ארצות הים התיכון נהפכו לפרובינציות בלתי־חשובות ובלתי־מכריעות במאון הכוחות העולמי. ישראל הקטנה והצעירה במזרח התיכון עולה על כל שכנותיה הקרובות באוצרות רוחה, בתרבותה וביכולתה היוצרת.

חל שינוי שני, גדול ועשיר תוצאות: העולם כולו נעשה אחד. בימי הבית הראשון והשני לא היתה קיימת אנושות אחת, וחלקי עולם אחד לא ידעו כלל על קיום חלקי עולם אחרים. לא רק שאמריקה ואבסטרליה לא נתגלו עדיין, אלא המזרח הרחוק — יפן, סין והודו היוו עולם מובדל, מרחק וסגור בתוכו. עמי הצפון לא היו ידועים אפילו בשמותיהם. — רוסים, בריטים, גרמנים ואחרים, שמעם לא הגיע כלל לארצות התניך. העם הסיני סיפח במשך אלפי שנה תרבות עשירה ופורחת, ובעיני הסינים היתה זו תרבות עולמית, כי הם לא ידעו כלל על קיום עמים אחרים, וגם לעולם הבלתי־סיני לא היה מושג ממה שנעשה בארץ הרחוקה והגדולה בקצה

אסיה המזרחית. מעין אותו דבר היה בהודו. נביאי ישראל התנבאו גם על עמים אחרים, וחזונום הקיף כל המין האנושי, אבל הם ידעו רק על העמים היושבים בקצתו המזרחי והדרומי של ים התיכון.

כשהוקמה מדינת ישראל היו בני העם היהודי מפורזים כמעט בכל ארצות תבל; וכל חלקי כדור הארץ קשורים זה לזה בטלפון, בטלגרף, ברדיו, וכל מאורע שמתרחש באחת הפינות בעולם נמסר מיד, באותו יום, לכל תושבי כדור הארץ. השכנות הגיאוגרפית, הקירבה הפיסית, ניטל ממנה הערך המכריע שהיה לה בימי קדם. בימינו אלה תיתכן קירבה יותר אמיצה, נפשית, תרבותית, מדינית, בין תושבי ארצות רחוקות, מאשר בין שני עמים הקרובים זה לזה קירבת גבול. תושבי ניוזילנד ואנגליה יותר קרובים זה לזה מכל הבחינות, מאשר תושבי תורכיה וסוריה, שיש להם גבול משותף.

אמצעי התחבורה המודרניים — אניות מהירות ומטוסים, טלגרף ורדיו — שינו כל מושגי הזמן והמקום. במלחמות מודרניות מעבירים מיליוני לוחמים מיבשת אחת לשנייה במהירות וביעילות, שהקדמונים לא יכלו לראות אף פעם בדמיונם. ובימי שלום כבימי מלחמה לא קובעת עוד השכנות כאשר בימים הקדומים.

שינויים אלה הביאו לידי זיקה הדדית של כל חלקי העולם ושל כל עמי תבל, כאשר לא היתה קיימת אף פעם בימים הקדומים. בימי בית ראשון ושני היתה כל ארץ במידה רבה — אבטריקה, וסיפקה לעצמה רוב מצרכיה, אם לא כולם. במידה שהתקיימה גם אז זיקה הדדית היתה מוגבלת וחלקי עולם קרובים זה לזה. כיום יש זיקה הדדית אוניברסלית. אנו חיים עכשיו בתקופה של משק עולמי אחד; ומבלי שנרגיש בכך אנו צורכים ונהנים בחיינו יום יום מתוצרת ומשירותים של כל ארצות תבל.

רעיונות וטכניקה אינם מכירים עוד בשום גבולות. בין ארץ לארץ, גלי הרדיו נישאים על פני כדור הארץ מבלי להבחין בין מזרח ובין מערב, בין צפון ובין דרום, בימי שלום כבימי מלחמה. הגבולות בימינו לא חדלו, ויש שיותר קשה לעבור אותם היום משהיה הדבר בימי בית ראשון או שני, אבל אין גבולות מוחלטים. על אף התפוררותה המדינית, התרבותית, הדתית והרעיונית, — האנושות כולה חיה עכשיו בבית משותף, אם כי בין הדיירים

השונים יש מחיצות וסייגים. בימי בית ראשון היו לעם ישראל יחסים — יחסי ידידות או איבה, עם מצרים, אשור, ארם, אדום ויתר השכנים הקרובים. בימי הבית השני — עם פרס, יוון, רומא. הפזורה היהודית והאחדות האנושית שבימינו, אחדות מסויגת אבל מזהשית ומוכרחת, העמידה את מדינת ישראל כרגע היוולדה לפני מכלול של יחסים עם כל ארצות תבל, ויש שיחסה של מדינה רחוקה אלפי מילין מישראל קובע יותר בחייה ובמעמדה של מדינתנו מיחסן של כל הארצות השכנות גם יחד.

גם בימינו נודעת עדיין חשיבות רבה לסביבה ולשכנות הגיאוגרפית, וישראל לא תוכל להתנכר לחשיבות זו, אך אין זו חשיבות אבסקלוסיבית עוד, כאשר היתה בימי קדם.

שינוי נוסף נודעה לו חשיבות חיונית בימי הבית השלישי, גם חשיבות צבאית וגם חשיבות מדינית, וזה השינוי הרב והעצום שחל בטיב הזיוון ובסוגיו. בימי הבית הראשון והשני היה הנשק פשוט וכולו מתוצרת מקומית. בתנ"ך ניתן תיאור מלא מהנשק שהשתמשו בו מלכי יהודה, ועד ימי הרומאים לא חלו בנשק זה שינויים חשובים. "דברי הימים" מספרים על נשק אחד ממלכתי יהודי הגדולים ביותר — עזריהו המלך: "וַיְבָן לָהֶם עֲזַרְיָהוּ לְכָל הַצָּבָא מַגִּנִּים וְרִקְחִים וְכוּכָבָיִם וְשָׁרְיָנוֹת וְקַשְׁחוֹת וְאַבְנֵי קִלְעִים. וַיַּעַשׂ בִּירוּשָׁלַיִם חֲשָׁבֹנוֹת מִתְשַׁבֵּת חוֹשֵׁב לְהָיוֹת עַל תַּפְגְּדָלִים וְעַל הַפָּנּוֹת, לִירוֹא בַחַצִּים וּבְצִבְאֵי גְדָלוֹת" — זו היתה הארטילריה הכבדה בימים ההם, ועד שהומצא אבק שריפה במאה השלוש-עשרה (אם כי בסין השתמשו באבק שריפה עוד בתקופה קדומה) לא נשתנה הנשק שינוי רב. נשק זה היה יכול כל עם להכין לעצמו במידה מספיקה, אם היו לו חרשי-עץ וברזל, הברזל היה ידוע כבר לאבותינו בימי קדם ונמצא בארץ בשפע, כפי שנאמר: "ואבניה אבני ברזל", בראשית ימי שאל לא נמצא אמנם כל נשק בידי היהודים: "וְתַחַשׁ לֹא יִמְצָא כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּי אֶמְרוּ פְּלִשְׁתִּים מִן יַעֲשֵׂוּ הַעֲבָרִים תַּחַב או תַּנִּית. וַיִּרְדּוּ כָל יִשְׂרָאֵל הַפְּלִשְׁתִּים לְלוֹטוֹשׁ אִישׁ אֶת מִתְרַשְׁתּוֹ וְאֶת אֹתוֹ וְאֶת קַרְדָּמוֹ וְאֶת מִתְרַשְׁתּוֹ — וְהָיָה בְיָמֵי מֶלֶכְמֶת וְלֹא יִמְצָא תַּחַב וְתַנִּית בְּיַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר אֶת שְׂאִיל וְאֶת יוֹנָתָן, וַתִּמְצָא לְשְׂאִיל וְלִיוֹנָתָן בְּגוֹ" (שמואל א' י"ג). בימי מלכי יהודה נשתנה המצב; דוד הקים צבא סדיר,

מזוין ומצויד כהלכה, ולשלמה המלך היו מכרות גזוזת בנגב, וגם בית־החרושת להתכת נחושת בקרבת עציון גבר. והעברים למדו לעשות כל מיני הנשק שהיו ידועים בתקופה ההיא, כפי שמסופר על עזיה המלך. עם השתחררות היהודים מעול הפלשתים גדלה הזיקה לחרשים הזרים, והעם היה יכול לייצר בעצמו כל הזיון שהיה דרוש לו.

לא כן הדבר בימינו אלה. הנשק המכריע עכשיו הוא תותחים ומכונות־יריה כבדות, מטוסי קרב, טאנקים ואניות מלחמה, — ולא כל עם מסוגל לייצר נשק זה; בכל ארצות המזרח הקרוב אין למעשה תעשייה צבאית מסוג זה, וקיימת זיקה, ופעמים זוהי תלות, למדינות רחוקות המייצרות נשק, וכל זיקה צבאית היא גם זיקה מדינית.

לבסוף יש לעמוד על שינוי אחד יסודי ומכריע בין שתי התקופות הקדומות של עצמאותנו ובין תקופתנו אנו; ולשינוי זה תוצאות עיקריות וחיוניות לכל הליכותיה של מדינת ישראל בימינו: בימי בית ראשון ושני ישב העם היהודי בארצו. אמנם עוד בימי בית ראשון, בימי מלכי בית דוד האחרונים, כבר היתה תפוצה יהודית ראשונה במצרים, כפי שמסופר בתנ"ך. התגליות החדישות מעידות על חשיבותה הרבה של תפוצה זו. לגולי מצרים היה בית־מקדש משלהם, וצבא יהודי היה שומר על הגבולות הדרומיים של מצרים. אבל עיקרו של העם נמצא בארץ. בימי הבית השני גדלה הפזורה, ויהודי ארץ־ישראל נפוצו בכל העולם ההלניסטי והרומאי. משערים שלפני החורבן הגיע מספר היהודים בתפוצה הרומאית לארבעה מיליון, אולם מרכזו של העם היה בארץ. בהיווסד מדינת ישראל בימינו ישבו בארץ רק 6% מהעם היהודי, ולאחר המש שנים עלה האחוז עד 13. למעלה משמונים וששה אחוזים של העם היהודי הם בגולה. הפזורה אינה מרוכזת בארצות הים התיכון כאשר היה הדבר בסוף הבית השני, אלא היא נפוצה בכל קצווי־תבל. עובדה זו יתור מכל עובדה אחרת, קובעת בעיות־החץ של מדינת ישראל, גם בעיות הבטחון וגם בעיות המדיניות הבינלאומית.

במלחמת הקוממיות נשתקפו במידות שונות כל התמורות שחלו בימינו לעומת מצבנו בימי הבית הראשון והשני. בפעם הראשונה בהילדותינו

נלחמו נגדנו בבת-אחת כל השכנים המקיפים את ארצנו ביבשה מכל עבריה. היו לנו בימים קדומים מלחמות עם מצרים ועם בבל ועם מואב ועמון ועם ארם ושאר עמי כנען, אבל אף פעם, כאמור, לא נלחמו יחד כל העמים האלה בנו. כאשר נלחמו לפני חמש שנים, אילו קרה דבר זה לפני אלפיים או שלושת אלפים שנה — ספק אם היינו יכולים לעמוד במלחמה כזו. כי העמים הלוחמים בנו הפעם עלו במספרם עלינו פי ארבעים ושמונה. בימים קדומים ספק אם היינו מסוגלים לעמוד חמש שנים במצור אשר שכנינו שמו עלינו הפעם גם בימי שלום. המזרח התיכון בימינו אינו מהווה עוד עולם נפרד ומיוחד, חשיבותו ומשקלו ירדו פלאים, וזיקתו לארצות השכנות היא פחותה מאשר לכמה וכמה ארצות רחוקות. נשקנו למלחמת הקוממיות קיבלנו מעבר לים, האמצעים הכספיים מארצות עוד יותר רחוקות, וזרם לוחמים מהתפוצה, אם כי לא היה גדול ביותר בכללותו (כ־18% מול מספר לוחמינו), הרי היה. מכריע באיכותו, ודבר זה לא היה אפשרי כלל בימי בית ראשון או שני, אילו היו גם אז יהודים באותן הארצות והיו רוצים לבוא לעזרתנו. בצבא-הגנה לישראל שהרף כל אויבינו והנחיל להם תבוסה ניצחת — נמצאו מתנדבים יהודים מהמשים ושתיים ארצות באירופה, אסיה, אפריקה, אמריקה ואבסטרליה. למתנדבים מארצות אחרות — אפריקה הדרומית, ארצות-הברית באמריקה, קנדה ואנגליה — היה ערך מכריע במלחמה, כי הם נתנו לנו כוח האדם המאומן לחילות-המחץ שבלעדיהם לא היינו יכולים לנצח: היל האוויר, היל הטנקים והתותחנים. אילו היו בימי יהושע בן-נון, דוד המלך, החשמונאים ויוחנן מגוש-חלב יהודים בארצות אפריקה הדרומית, אנגליה ואמריקה והיו רוצים לבוא לעזרתנו — לא היו יכולים, כי עד שהיתה מגיעה אליהם הידיעה על המלחמה ועד שהיו מספיקים להגיע הנה — היתה המלחמה נגמרת, ורק דרכי התחבורה והקשר בימינו איפשרו ליהודים הרחוקים האלה להגיע אלינו בזמן הדרוש. מלחמה זו גם הוכיחה מה גדולה והיוגית הזיקה של מדינת ישראל לעולם הגדול והרחב, ולאן דווקא לארצות השכנות. בלי האמצעים הכספיים שהגיעו מארצות-הברית, בלי המזון מקנדה, מארגנטינה ומארצות אחרות, בלי הנשק מטתי ארצות באירופה, במזרח ובמערב — לא היינו יכולים לעמוד, וכל שלושת

הדברים — הכסף, המזון, והנשק — השגנו אך ורק באשר יהדות הגולה נחלצה לעזרתנו.

בראשית הדברים כבר צוינה עובדת-יסוד אחת שלא נשתנתה בתולדותינו, והיא — היותנו אומה קטנה. לעובדה זו יש להוסיף עובדה שניה, שאף היא לא נשתנתה ולא תשתנה, ואף היא ממלאה תפקיד מכריע בחיינו ובגורלנו, גם בגולה וגם בארץ, וזוהי עובדת היותנו עם בודד. ללא אה וללא משפחה בכל העולם, אנו בודדים בלשוננו, בדתנו, בתרבותנו, בקורותינו ובמעמדנו בעולם. „ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ“, אמר דוד המלך עוד לפני שלושת אלפים שנה. אימרה זו עומדת בתקפה מאז ועד היום הזה, ובמשך אלפי שנים אלה התוקף לא נגרע אלא נתחזק ונתרבת. לכל שאר העמים בעולם, כמעט בלי יוצא מן הכלל, יש קרובי משפחה, לשון, דת, וגזע; והקירבה יוצרת. — אם כי לא תמיד ולא בכל התנאים, — זיקה מדינית ועזרת גומלין. הבולגרים, הסרבים והצ'כים השתייכו למשפחה הסלאוית, וקירבה זו שימשה גורם חשוב בשיחורדם הלאומי. העמים הסקאנדינביים קרובים זה לזה קירבת גזע ולשון ומקום. העמים דוכרי אנגלית מלוכדים בברית עמים הפשיים, על אף פיזורם הרב. ואפילו אמריקה הצפונית, שנשתחררה לפני מאה ושמונים שנה מהתלות הבריטית, יצאה פעמיים להילחם במלחמות העולם למען הציל את אנגליה מחורבן וכיבוש. שכנינו הערבים שייכים למשפחה גדולה מאוחדת בלשון ודת אחת, וכמעט כל עמי האיסלם, אם כי אינם מדברים ערבית, עומדים לימינם מתוך הזדהות דתית. ספרד הקימה במאה החמש-עשרה והשש-עשרה אימפריה עצומה באמריקה הדרומית, ואם כי כל עמי אמריקה הלאטינית השתחררו מעול המטרופולין הספרדית וההפורטוגלית, קיימת עדיין אחווה לשונית ותרבותית של כל העמים דוכרי ספרדית. גם הדת הקתולית מלכדת הרבה עמים, אם כי פסק השלטון הארצי של האפיפיור. העם היהודי הוא היחיד בעולם המחלף על הכמה ההיסטורית בבדידות מוחלטת מאז ועד היום. „וישכח ישראל בטח בדרך“, — אמר משה לבני ישראל בברכתו לפני מותו. משתי ההגדרות — בטח ובדרך — נתקיימה בנו בהתמדה רק ההגדרה השנייה: בדרך. בכל הדורות, בכל הארצות, בכל הנסיבות היינו שוכנים בדרך, וכך נוסף

לשכון עד סוף כל הדורות. זוהי העובדה המרכזית והקובעת בתולדות ישראל — בכל התקופות. זוהי גם העובדה הקובעת במידה רבה בטחונה ומדיניותה של ישראל בימינו אלה. אין העזרה והתמיכה והאהדה של שום עם ומדינה נתונה לנו למפרע, כאשר היתה נתונה לכמה וכמה מהעמים בעולם. עלינו לרכוש אותה מידי פעם בפעם מחדש — בערכנו, ביתרוננו, בצדקתנו, ביצירתנו, בחזונו, במאור שבחינו. רק בן-ברית אחד שמור לנו למפרע — העם היהודי בתפוצות. וזיקת מדינת ישראל לעם היהודי מהווה שיקול עליון, מרכזי ומכריע במדיניותה. וכל מי ששולל זיקה זו, מחליש אותה, מקדים לה או מעדיף עליה זיקה אחרת — מתנכר למקור היותה של מדינת ישראל.

מדינת ישראל הוקמה בשלישית בתוך עולם אחד, אחיד, כשזיקה הדדית אמיצה, זיקה חמירת ורוחנית, מקשרת ארץ אחת לרעותה. בין קרובה ובין רחוקה; אבל עולם אחיד זה הוא מסוכסך בתוכו, סכסוכי שלטון וכוח, דרך וחזון; אין העולם חצוי לשנים, כפי שהפשטנים קובעים למען הקל על הוויכוח ועל הבריור; יש רק גוש אחד מלוכד ונוקשה וכפוף לשלטון עליון ולדוגמה מחייבת הגוררת על המדיניות. על המחשבה, על המדע ועל הספרות ועל כל הליכות החיים. גוש אדיר וענק זה מקיף כשמונה מאות מיליון איש בשטח רצוף אחד, ממרכזה של אירופה ועד גדות הפאסיפיק, והוא כולל כל ארצות מזרח אירופה: הונגריה, צ'כוסלובקיה, פולין, בולגריה, אלבניה, רומניה, ליטא, לטביה, אסטוניה, שליש גרמניה, כל הקיסרות הצארית הקודמת וכל ארץ סין צפופת האוכלוסין. ולגוש זה יש שלוחות בכל ארץ אחרת בדמות מפלגה קומוניסטית, המסוגלת לשנות פרצופה וסיסמאותיה מזמן לזמן על פי הוראה מגבוה, אבל היא נאמנה לעקרון אחד קבוע, העקרון המקדש כל האמצעים: נאמנות למדיניות של ברית-המועצות, כפי ששליטיה מגדירים אותה מזמן לזמן.

שאר חלקי העולם פרוצים ומפולשים, ויש בהם משטרים שונים; ממשטרים סוציאליסטיים דמוקראטיים הדוגלים בחירות ובשוויון כבארצות סקאנדינביה ובכמה מחלקי ברית העמים הבריטיים ועד תיאוקרטיה רודנית של אנג' סעוד. ובין שני קצוות אלה יש כל צורות מעבר, ארצות-הברית של אמריקה

משמשת במידה ידועה מרכז-משיכה של הרבה ארצות, וכמה מהמדינות האלה קשורות בברית האטלנטית ובבריתות אחרות, אולם אין הן כפופות למרכז אחד. אין הארצות שמחוץ לגוש הסובייטי מהוות יחידה אחת, ואין כל יסוד לאימרה כאילו העולם התחלק לשני גושים, גוש מזרחי וגוש מערבי; בפועל, להלכה ולמעשה, יש רק גוש אחד מלוכד ונתון למרות עליונה יחידה, וכל שאר הארצות שונות זו מזו, ואינן נתונות לשום מרות עליונה ומרכזית. ישראל היא אחת מתארצות האלה.

אין מדינתנו כפופה לשום מרות עליונה מחוץ לישראל, ואינה קשורה לשום גוש. ואם כל הארצות בעולם שאינן כפופות לגוש הסובייטי מהוות על-ידי כך, ועל-ידי כך בלבד, חטיבה שניה, הרי ישראל נמצאת בתוך החטיבה הזאת, אבל „חטיבה“ זו אין לה כל מכנה משותף זולת עמידתה מחוץ לגוש הסובייטי, וסימן שלילי זה אינו מספיק למען הקנות לה תכונה של גוף, שותפות, ברית או אחדות באינו מידה שהיא.

מבחינה גיאוגרפית ישראל היא אחת המדינות במזרח התיכון, אבל בחינה זו אינה קובעת בימינו כאשר קבעה בימים קדומים. יש גם בחינה תרבותית, חברתית וכלכלית, ומדינת ישראל שונה משכנותיה הקרובות בלשונה, באשיות קיומה, בתכונות רוחה, במשטרה המדינית והחברתית וביעודיה מהיסטוריים.

ישראל שייכת בלי ספק למשפחה העמים הדמוקראטיים המקיימים בתוכם חירות האדם, חירות המחשבה, הדיבור והמדע, בחירות חפשיות וממשלה נבחרת ואחראית לעם. אבל הדמוקראטיה, עם כל חשיבותה החיונית, אינה ממצה עדיין כל תכני-החיים ושאיפותיה וצרכיה של אומה; ואם אנו מגדירים את ישראל כמדינה דמוקראטית אין אנו מתארים ומתווים אפיה הכולל ויחודה של ישראל, אלא אחד מקווי משטרה בלבד.

גם בשאיפותיה החברתיות אין ישראל בודדת במועדיה, החתירה לשוויון ולצדק חברתי אינה נחלתו המיוחדת של העם העובד בישראל, ויש לה שותפים וקודמים בארצות הנאורות ביותר בצפון אירופה ובירכתי האוקיינוס הדרומי.

הקו היסודי במדיניות-החוץ לישראל — השאיפה לשלום, ודאי שאינה מייחדת את ישראל; זו בלא ספק משותפת לרוב עמי העולם, אם לא לכולם,

גם אם אין בטחון גמור שכל הממשלות הדוגלות בשלום — מתכוונות לכך בלב שלום; אפס ברור הדבר שמאחורי השאיפה לשלום בעולם עומד הרצון הכן והמלא של טובי העמים בעולם, ושל עמים רבים, אפשר להגיד — של רוב העמים בעולם.

ואם ברוב שאיפותיה וצרכיה המדיניים, החברתיים והכלכליים יש למדינת ישראל שותפים ובני לוויה בכמה מהמדינות והאומות בחלקי עולם שונים — הרי יש דבר אחד עיקרי ומרכזי, שהוא במידה רבה אבי כל השאיפות והרצונות והצרכים של מדינת ישראל, ובו עומדת ישראל יחידה ובודדה, באשר אין לה בדבר עליון זה אף שותף ובן-לוויה אחד בעולם כולו, ודבר זה הוא: קיבוץ גלויות וחרדה לגורל הפזורה היהודית בעולם.

בימי בית ראשון החלה התפוצה היהודית, בימי בית שני גברה ועצמה; הצד השווה שבהם — שבשתי התקופות היה מרכז היהדות וראשותה במולדת, והפזורה לא היתה אלא שלוחת המולדת. יתכן שבסוף בית שני גדלה התפוצה גם על-ידי התגיירות של כמה מעמי הארץ, רומאים, יוונים ועמים אחרים. אולם העובדה היסודית לא נשתנתה: היהדות המקורית בת-הקבע והמושרשת מדורות היתה יהדות ארץ-ישראל, והתפוצה לא היתה אלא מעין תוצרת-יצוא שנשתלה בנכר ושמרה במידת האפשרות על קשריה עם מקור מחצבתה במולדת, אם כי לא עצרה כוח לשמור לגמרי על צביונה העברי, וקלטה לשונות נכר, בראש וראשונה הלשון היוונית, וגם יצרה יצירות חשובות בלשון זו, שבחלקן נשתמרו עד היום הזה.

בהקמת הבית השלישי נתהפך הסדר מעיקרו. העם היהודי היה כולו עם-תפוצה ופזורה, ורק בודדים ומעטים חזרו תחילה לארץ המכורה אחריהם באו עשרות ומאות, אחר כך אלפים ורבבות, ובהקמת המדינה לא עלה מספרם על ששים רבוא ורבוא. מדינת ישראל היא ילידת התפוצה, ולא יולדתה, כאשר היתה לפניו. ויעודה העיקרי של המדינה החדשה הוא לשמש מקלט לגלויות המרודות וגם לשאר היהודים בכל הארצות שאינם רוצים לחיות בגולה. שיבת השבות היא משימתה הראשית של המדינה, אך אין זו המשימה היחידה. לא במהרה תתבנס כל התפוצה בישראל, ואין יודע כמה

יתכנסו ומתי, ועל המדינה לחרוד לקיומה של היהדות באשר היא ובכל זמן שהוא. עם צאת מדינת ישראל לאוויר העולם — הטלה עליה האחריות, הדאגה והחרדה לשלומה ולכבודה, לקיומה ולעתידה של הפזורה היהודית באשר היא, וגם לאחריות זו אין למדינת ישראל שותף וזכן-ברית. מדיניות-חוץ של ישראל אינה יכולה להתעלם משום גורם בעולם, משום ארץ ואומה, ושאיפתה לשלום ולידידות עם כל העמים אינה מותנית באהדתה ובהסכמתה או בהתנגדותה למשטרים השולטים בארצות שונות. אבל מידת-השיתוף של מדינת ישראל עם מדינות אחרות מותנית במידה רבה, ואולי במידה מכרעת, בחופש הפעולה והתנועה של היהדות באותן המדינות.

בדרך כלל אין מדינה אחת מסוגלת להזדהות עם מדינה שניה, גם אם היא נמצאת בברית אחת אתה, במקום שיש הזדהות — אין זו אלא צורה מוסווית או גלויה של כפיפות ותלות מוחלטת. יחסי-חירות בין מדינות יתכנו אך ורק על בסיס של שותפות: שותפות בשאיפות, באינטרסים, במשטר, בצרכים, ושותפות אינה זהות.

פחות מכל מדינה אחרת בעולם יש לה לישראל להזדהות עם איוו מדינה שהיא, ולא רק בגלל יעודה וחזונה ההיסטורי, — אלא בגלל תנאי קיומה וחובותיה כלפי העם היהודי בעולם.

זהו הטעם הראשוני והעקרוני מדוע אין מדינת ישראל יכולה להתחיל חלק מהגוש הסובייטי — ולהישאר מה שהיא. שני הקווים העיקריים המציינים גוש זה, — משטר טוטאליטרי וכפיפות מוחלטת לאינטרסים של ברית-המועצות הרוסית, — אינם מתישבים עם קיומה של מדינת ישראל ועם זיקתה ליהדות בעולם.

כל משטר טוטאליטרי בישראל היה מהניק את המרינה בעודה באיבה ומפסיק גידולה היונק מהתפוצה, וגם אילו לא היה הגוש הסובייטי דוגל, עד עכשיו, בשלילת הציונות ובכפירה באחדותו ההיסטורית והלאומית של העם היהודי, היתה כפיפות מדינת ישראל לברית-המועצות מנתקת אותה בהחלט מרוב רובו של עם ישראל בגולה.

אין זה המקום לבחון ולברר אם משטרה הפנימי והחיצוני של ברית-

המועצות, כפי שעוצב בימי סטאלין, עלול להשתנות או לא. אין הכרח לראות הדברים דווקא „מבחינת הנצח“ — למען הגיע לידי מסקנה ודאית, שאין קפאון מוחלט בהיסטוריה, וגם המשטר המוצק והאיתן ביותר אינו פטור מחוק התמורות. ומה שנראה כחוק ולא יעבור במשך עשר, עשרים או שלושים שנה, עלול להשתנות בימים הקרובים או הרחוקים; אולם ההבדל בין ימים קרובים ורחוקים בחיי מדינה הוא הבדל חיוני ומכריע; גורם הזמן הוא אולי הגורם החשוב ביותר בכל השיקולים המדיניים, ועלינו לראות עולמנו כמות שהוא ולא כפי שהיינו רוצים לראותו. רק ביחס לעצמנו אנו חייבים להשתמש במידת הרצוי ולא המצוי. במדינת ישראל גופה אסור אף פעם להשתעבד ליש ולקיים, אלא עלינו לבחון היש מבחינת החזון, ואסור לחשוך כל מאמץ למען התאים המצוי לרצוי, אבל כשקלנו כוחות-חזץ עלינו לראותם כמו שהם; ואם כי אנו יודעים שחוקי התמורה זולים גם עליהם, הרי תמורות אלה אינן נתונות ברשותנו, ועלינו להתיחס לעולם החיצוני כמות שהוא, אם כי אנו מניחים שהוא עתיד להשתנות, והגוש הסובייטי כמות שהוא, אין אנו יכולים לענות אמן על משטרו הפנימי, ואין אנו רשאים לקבל הכפיפות והתלות שהוא מטיל על גאמניו ומשועבדיו, כי בנפשנו הדבר, גם אילו לא היה גוש זה גוזר כליה על הציונות ולא היה כופר באחדותו ובשזתפות גורלו של העם היהודי.

אולם הסתייגותנו המוחלטת מהמשטר הפנימי של גוש זה ומיחס-התלות הפנימיים שעליו הוא בנוי, אינו מחייב אותנו להתיחס לגוש זה בפחות רצון לשלום ולידידות מאשר לכל גורם עולמי אחר. לגבי רצוננו לשלום אין הבדל בין הגוש הסובייטי ובין כל מדינה אחרת. ולא מתוך אדישות לכל מה שנעשה בתוך גוש זה, כיהודים וכבני אדם אין אנו רשאים להיות אדישים לשום דבר אנושי, ודאי לא לתנאי חייהם של שלישי המין האנושי. ספרי הספרים שלנו אינו מתחיל מתולדות היהודי הראשון, אלא מתולדות האדם הראשון, ואדם הראשון לא היה יהודי, אלא אדם, סתם אדם. ואדם זה, מלמד אותנו ספר הספרים, גברא בצלם אלוהים; וגורל אדם, גורל כל אדם, הוא גורלנו, ואין אנו רשאים להתנכר לענות האדם באשר הוא; אבל כיהודים וכאנשים אנו מאמינים, שהדברים הטעונים תיקון (ואין כמעט אף ארץ אחת

בעולם שאינה טעונה תיקון במעט או בהרבה), יתקנו כראוי אך ורק מ ב פ " נים, ולא ע"י כפייה מבחוץ, גם אם הכפייה באה בכונה טובה, כביכול. ואין זה הנימוק היחיד לרצוננו לטפח יחסי שלום וידידות עם גוש זה, כבר באמר ונשנה בלי סוף, שאין השלום בעולם ניתן לחלוקה, ולמרות היות האימרה נדושה ושגורה בכל פה היא נכונה ואמיתית. ומשום כך קבעה ממשלת ישראל מאז היותה ועד היום הזה כאחד מקווי היסוד של מדיניותה החיצונית: — "טיפוח יחסי ידידות עם כל מדינה שותרת שלום מבלי לבדוק במשטרה הפנימי".

כל עוד לא הוקמה ממשלה כלל-אנושית, המשליטה בעולם כולו שלום וצדק על יסוד חירות ושוויון ועצמאות של כל העמים בעניניהם הפנימיים, וכל עוד קיימות בעולם מדינות ריבוניות הקובעות על דעת עצמן משטרן הפנימי ויחסיהן החיצוניים, — יש הכרח לקיים יחסי-שלום עם כל המדינות באשר הן, אם אין אנו רוצים באנרכיה ומלחמת-תמיד של עם ברעהו; במשטר של ריבוניות מחולקת ומפולגת בין מדינות שונות מן ההכרח שישלטו בארצות שונות משטרים לקויים בעיני שכניהם הקרובים או הרחוקים. מבלי ריבוניות עולמית עליונה על כל העמים והארצות יתכן רק אחד משני אלה: או שלום בין עמים עם משטרים שונים ואפילו לא רצויים, — או מלחמת עם בעם ללא סוף, מדינת ישראל דוחה הברירה השניה. הרצון הכן לשלום — פירושו שלום עם העמים כמו שהם, העם שרוצה לתרום לתיקון העולם — ועם ישראל נצטווה על דבר זה מראשית היותו, וזהו יעודו ההיסטורי, — יעשה זאת אך ורק על-ידי היותו לדוגמה ולמופת בארצו הוא.

הרצון לשלום אינו ממצה מדיניותה של ישראל, ומטעם פשוט: אין השלום בעולם ואין השלום באיזור המזרח התיכון תלוי ברצונה של ישראל, אלא בכוחות שאין לישראל שליטה עליהם. הסכנה הצפויה לשלום ישראל היא כפולה: הסכנה הכללית לשלום העולם, והסכנה הנוספת מצד שכנינו הקרובים. ובסתחונה של ישראל מזיק אותה לרצון טוב, לאזהרה ולעזרה מבחוץ, נוסף על הכוח הפנימי שהיא מסוגלת לגייס ולאמן ולצייד בעצמה. ואין להתעלם אף לרגע מהעובדה, כי השכנים החורשים מזימות נגדנו אינם מתכוונים אך ורק להצר גבולותינו, לשלול מאתנו חלקנו בירושלים, לעקור

את הגליל או להפקיע מרשות מדינתנו את הנגב, אלא הם רוצים לא פחות ולא יותר — למחות מדינת ישראל מעל מפת העולם ולעקור את הישוב היהודי מן השורש; הם רוצים לכלותנו ולהשמידנו.

ומדיניות חוץ של ישראל מחויבת בשורה הראשונה להכשיר התנאים ולמצוא מסילות לגורמים בעולם העשויים להגביר כוחנו, להאדיר כוח האדם והמשק, להעלות הכושר הכלכלי והמקצועי של ישראל, — למען נוכל לעמוד במבחן ביום פקודה, כאשר עמדנו במלחמת הקוממיות.

צורך מרכזי שאינו נופל כמעט בחשיבותו מהקודם בקביעת מדיניות החוץ של מדינת ישראל, הוא הכשרת המדינה לקליטת עולים ולפיתוח גבוי הארץ. ואם בעיית הבטחון חריפה היא לכמה ארצות, הרי צרכי קיבוץ גלויות מיוחדים את מדינת ישראל ומטילים עליה מעמסות ומשימות שאינן ידועות לשום ארץ אחרת.

בנסיבות המדיניות המשובשות בכמה מארצות תבל, מוטלת על מדינת ישראל משימה יחידה במינה — לדאוג לפתיחת שערי היציאה לכל אותם קיבוצי היהודים, שנותקו בחוץ יד מכל קשר ליהדות העולמית ונשללה מהם הזכות להצטרף לבוני המדינה היהודית. צרכים אלה, ולא יחסנו לאידיאולוגיות שבהן דוגלות מדינות אחרות או למשטרים הקיימים בתוכם, — גוררים ומעצבים מדיניות החוץ של ישראל ויחסינו לכוחות השונים בעולם. כעם היהודי שלא נכנע לתקיפי עולם ודרך בשבילו המיוחד גם בהיותו בן־חורין ועצמאי ומעורה במולדתו, וגם בהיותו תלוי באחרים ומפוזר בין הגוים, כן גם מדינת ישראל רואה עצמה כמטרה לעצמה ולא כאמצעי בידי אחרים. היא צועדת על בימת ההיסטוריה העולמית לקראת מחוז הפצה המואר בחזון משיחי. היא מכירה בכוחה החמרי הצנוע והמצער ובתחומי יכולתה והשפעתה המצומצמים. אבל היא מאמינה ובוטחת בכוכבה הזורה בנגוהות האמת הנצחית והמנצחת. היא יונקת ממעינות קדומים, שמימי־ישועתם לא פסקו עד היום הזה, ופניה לעתיד. מורשת העבר יצקה בנו הכוח לעמוד יחידים וברודים ומנוודים בעולם עוין וזר; ולא נס ליחה ולא נמר טעמה של מורשת יקרה זו האצורה בספר הספרים. הבשורה החרוטה על דפיה הנצחיים היא בשורת הישועה והגאולה והתעלות האדם עלי אדמות, והיא

המתת הגדולה שנתן הגניוס היהודי לאנושות כולה, אולם בדרכנו הארוכה בארצות רבות למדנו גם דברים אשר לא ידענו לא בימי הבית הראשון ולא בימי הבית השני; ובמאות השנים האחרונות, היינו שותפים ליצירה המדעית והרוחנית הגדולה, שהפכה פני האנושות ופתחה פתח לגילוי סודות הטבע ולשליטה על איתניה, ומכיבושים אלה לא נרפה, אלא להיפך, בגביר ונאדיר אותם עד אין קץ. כאומת מזרחית שספגה לתוכה כל רכוש הרוחני של המערב, — גדע לגלות המאור הגנוז בעמים הגדולים והעתיקים השוכנים ביבשת הגדולה אליה שבנו — עמי הודו וסין ושכניהם השונים, וגם נוסף לספח אוצרות המדע והטכנולוגיה של עמי המערב, ומשום כך לא תצמצם מדינת ישראל קשריה ויחסיה לא בחלקי עולם מסוימים ולא בסוגי מדינות מיוחדים, כעם-עולם על מדינת ישראל להשתלב בכל המשפחה האנושית, ולהתקשר עם כל האומות, אבל זיקתה הראשונית והמכרעת היא לפזורה היהודית. קיומה בגולה, כינוסה במולדתה, אחדותה באשר היא — זהו החוט המשולש הקושר מדינת ישראל לעם היהודי באשר הוא.

כל היהודים בגולה הם כבולים ואנוסים פחות או יותר, כיהודים וכאזרחים; גם בארצות החופשיות ביותר, המקיימות שוויון זכויות שלם וגמור כאחד העיקרים היסודיים של משטרן, אין ליהודי החופש הטבעי והמלא, אפילו בענינים אזרחיים כלליים, שיש לאזרח בן הרוב, ביודעים או בלא-יודעים חושש האזרח היהודי למה שיאמרו הגויים. מנותק מהכלל היהודי, תלוש על פי רוב מתרבות עמו ומעברו, מוקף אוויר זר ומטמיע, כפוף לחוק, למשטר ולחזון שנקבע על-ידי הרוב הנכרי, — אין היהודי יכול להיות יהודי כשם שהאנגלי או האמריקני הוא אמריקני, אבל יש דרגות ושלבים במידת הכפיפות לעולם הבלתי-יהודי, יש ארצות שבהן היהודי מגביל ומצמצם עצמו, ויש ארצות שבהן היהודי מוגבל ומצומצם או גם אנוס על-ידי התוק והמשטר.

לגבי שמירת השלום אין מדינת ישראל מבחינה בין ארץ לארץ, והיא שואפת ליחסים תקינים עם כל מדינה שוחרת שלום; אבל מדינת ישראל, שבטחונה, פיתוחה וגידולה תלויים בשיתוף היהדות כולה, — אינה יכולה להתחכם בשוויון נפש וביחס שווה למדינה השוללת או מגבילה חופש זה.

הפעלת היהדות, למען בנינה של מדינת ישראל, הגנתה וביצורה תיתכן רק במדינות שאינן כפופות למשטר טוטאליטרי ואינן גוזרות על הדעות וחופש ותנועה של נתיניהן, — המשטר הטוטאליטרי הוא גזר-דין של מוות על היהדות באותה ארץ, ביחוד אם הוא קשור עם איסור יציאה; הוא גם מחבל חבלה ממאירה בקיומו של העם היהודי כולו והותר תחת אשיות קיומה של מדינת ישראל. כל יהודי בישראל העונה אמן על משטר זה — ויהא הנימוק שלו אשר יהיה — נותן יד לגזרי כליה על ישראל, העם והמדינה גם יחד.

העם היהודי הוא בעל נסיון עשיר כמעטים בעולם. הרבה חליפות ותמורות ראה בימי חייו, ועמד על קברם של הרבה משטרים וממשלים, וגם אבירי-עולם החולשים ורודים בעמים רבים אינם מעבירים אותו על דעתו; יודע הוא שיבוא קיצם במקדם או במאוחר; ועדיין מצלצלים באזנינו דברי הסטירה החריפה של ישעיהו הנביא על הנוגש והרודה האכזרי שהפיל חהיתו על כל הגויים: „שָׁבַר ה' מִטָּה רָשָׁעִים, שָׁבַט מוֹשְׁלִים, מִכָּה עַשְׂמִים בְּעִבְרָה — רִדָּה בָּאֶף גוֹיִם, — שָׁאוּל סַתְּחַת רְגָזָה לָךְ לְקִרְאָת בּוֹאֶף — כָּלֵם יַעֲנֵנו וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיךָ: גַּם אַתָּה חָלִיתָ כַּמֵּנו אֵלֵינוּ נִקְשַׁלְתָּ, הוֹרֵד שָׁאוּל גְּאוֹנָה, תַּחֲתֶיךָ יִצַּע רַמָּה וּמִכְסִיף תּוֹלְעָה, אֵיךְ נִפְלַת מִשָּׁמַיִם — נִגְדַעְתָּ לְאָרֶץ הוֹלֵשׁ עַל גוֹיִם? וְאַתָּה אָמַרְתָּ בְּלִבְךָ: הַשָּׁמַיִם אֶעֱלֶה, סַפַּעַל לְכוֹכְבֵי אֵלִים כִּסְאוֹ, וְאֶשֶׁב בְּקֶרֶן מוֹעֵד, בְּנִרְבְּתִי צַפּוֹן, אֶעֱלֶה עַל בְּמַתֵּי-עַב, אֲבַדְפָּה לְעֵלְיוֹן. — אֵף אֶל שָׁאוּל תּוֹרֵד, אֶל יִרְבְּתִי בּוֹר, וְאֵיךְ אֵלֶיךָ יִשְׁגַּיְחוּ, אֵלֶיךָ יִתְבּוֹנְנוּ: הֲנֶה הָאִישׁ מִרְגִּזוֹ הָאָרֶץ, מִרְצֵשׁ סִמְלֹכוֹת?׃ (ישעיה, י"ד)

לא רק אישים רודים, גם משטרים רודים (טוטאליטריים בלע"ז) אינם בני אלמות, ואין להתיאש מהיהדות הנתונה בסד המשטרים הטוטאליטריים, אבל שוב יש לציין: אין להתעלם מגורם הזמן, המדיניות אינה מטאפיסיקה הרואה דברים מבחינת הנצח; בקיומה ובטיפוחה של מדינת ישראל הזמן הוא גורם חיוני, ולפעמים מכריע. דחיית הקמת המדינה משנת 1937 עד שנת 1948 עלתה לנו בשני שלישי יהדות אירופה, ואם כי אין ישראל רשאית להתיאש גם מהקבוצה היהודי והנידח והניתק ביותר, והיא מחויבת במאמצים מכוונים ומתמידים וארוכי-נשימה להגיע לכל שבט ופזורה ביהדות הגולה. —

שומת עליה לטפח יחסי ידידות מוגברים עם המדינות המעניקות ליהודים בארצותיהן מכסימום של חופש פעולה ותנועה.

מדינת ישראל לא תתמלא מחוליתה — לא בשמירת בטחונה, לא בפיתוח ארצה ולא בכינוס נידחי ישראל. רק בשיתופו המכסימלי של העם היהודי כולו בעמוד בפני הסכנות האופפות אותנו מסביב, ונכשיר את המדינה לשיבת-השבות. זיקה זו של המדינה ליהדות בגולה קובעת ומתנה יחסיה לכל שאר הארצות והממשלות. הבטחת חופש ליהדות הגולה להשתתף בבנינה ובשמירת בטחונה של המדינה ולקיים אחדותו ותרבותו העברית של העם היהודי באשר הוא, — יחד עם שמירת השלום בעולם, — זוהי המשימה העליונה של מדיניות החוץ הישראלית בדורנו.

ירושלים, א' בטבת תשי"ד — 7 בדצמבר 1953

איגרת פרידה מצה"ל

לחילים ולזוילים בצבא הגנה לישראל, ביבשה, באויר ובים.
דברי הפרידה אשר הגדתי לעם ב"קול ישראל" כבר אמרתי כמה קשתה עלי הפרידה מצבא-הגנה-לישראל. לא אמרתי הכל ולא אומר, ואולי תבינו בעצמכם לרוחי.

צה"ל, במדינת ישראל, לא נוצר יש מאין. השמירה העברית בתקופת השלטון העות'מני, הגדודים היהודיים במלחמת העולם הראשונה, ההגנה במחתרת בתקופת המנדט הבריטי, כוח הנוטרים שהוקם בימי המאורעות ב'9—1936, היחידות הצבאיות והכריגאדה העברית במלחמת העולם השנייה, פלוגות המחץ (פלמ"ח) שהוקמו ב'1941 ומיוגו כ"שומר" בשעתו הכשרה חקלאית ואימון צבאי, מפעלי תנועת המרי וההעפלה בתקופת הספר הלבן — כל אלה הכשירו בואו של צבא הגנה לישראל.

פרשה מפוארת זו בתולדות הישוב טרם נכתבה במלואה, אם כי עלילותיה העיקריות ידועות לרבים.

פחות ידוע המפעל הצנוע שנעשה בתנאים קשים מאין כמוהם — הייצור («תעש») הראשוני של נשק יהודי בארץ ורכישתו («רכש») בחוץ לארץ. מטופקני אם היה בישוב מפעל גבורה יותר גדול, מפעל הכרוך-בסכנת-נפשות מתמידה, כמעשה המוצנע והמסותר של «תעש», ואיני יודע מה היה גדול ממה: צניעות העושים או גבורתם.

למפעל צנוע זה צמחו כנפים עם תום מלחמת העולם השנייה — גם ב«תעש» וגם ב«רכש».

ביוני 1945 גייסתי חבר ידידים באחת הארצות המפותחות ביותר בתעשיתן הצבאית, ובעזרתם הנאמנה של ידידים אלה, שנעשתה לשמה, בלא כל פרסום וחלוקת כיבודים, נרכשו מכונות ומכשירים משוכללים וחדשים ביותר, בכמויות עצומות; לייצור נשק ותחמושת מכל הסוגים, והצלחנו להעביר כל הכבודה הזאת ארצה, עוד בימי שלטון הספר הלבן, ללא כל תקלה, אם כי יכולנו להפעילה רק לאחר יסוד המדינה.

באותו זמן נעשתה גם פעולה רבת-תנופה בכמה ארצות, במזרח אירופה ובמערבה ובארצות אחרות, לרכישת נשק קל ונכד: מכונות יריה מכל הסוגים, תותחים נגד מטוסים ונגד טנקים, תותחי-שדה ותותחניים, ספינות מלחמה וסירות נחיתה וכלי שיט אחרים, מטוסי קרב ומפציצים ומבצרים מעופפים ואווירוני הובלה, רכב ברזל, טנקים, תחמושת מכל המינים, מכשירי קשר וראדאר וכל ציוד אחר, הדרוש לצבא מודרני, ואני רואה חובה לציין בהקרה מיוחדת ארבעה שמות שחלקם גדול ורב בשתי פעולות אלה — «תעש» ו«רכש»: המהנדס חיים טלוויק, רב אלוף יעקב דורי, אהוד אבריאל ויהודה ארזי. הם ועוזריהם המסורים והצנועים רכשו וסיפקו בעוד זמן הכלים שבהם עשו לותמינו מלאכתם ההיסטורית בבוא יום הפקודה.

עם הכרות המדינה — הוקם לישועה ולתהילה צבא הגנה לישראל, כשהוא נתקף על ידי כל צבאות ערב — ומנצח כל אויביו, נצחון זה הבטיח עצמאותנו והפך אותנו לעם ריבוני.

במלחמת הקוממיות ידע צה"ל גם כשלונות ונסיגות, קלים וחמורים, אבל לא הרבה צבאות בעולם נחלו נצחונות יותר מפוארים מאלה שנפלו בחלקו

של צבאנו הצעיר. פרשת מלחמה זו תפוס מקום-כבוד כשורת הנצחונות הגדולים של צבאות עמנו בימי יהושע בן-נון, דוד המלך, ירבעם בן יואש מלך ישראל ועוזיה (עזריה) בן אמציה מלך יהודה.

כשמנהלת העם (כפי שנקראה הממשלה הזמנית לפני הכרות המדינה) הטילה עלי תיק הבטחון, התניתי שהצבא אשר יוקם יהיה אחד וכפוף אך ורק לפקודת המדינה ולמוסדותיה המוסמכים. מנהלת העם סמכה ידיה על תנאי זה, אבל לא היה קל לבצעו ולהבטיח קיומו הלכה למעשה. ההתגודדות שעמנו נגוע בה מאז היוותו ועד היום, פגעה גם בכוחות הבטחון והמרי לפני יסוד המדינה, ולא הרפתה מאתנו גם לאחר יסודה. באמתלאות פטריוטיות ומעמדיות כביכול נעשו בסיגנות לקיים יחידות נפרדות ומיוחדות, ורק לאחר נפתולים קשים וחמורים הוטלה אחדות ואחידות של כוח בטחוננו, והובטחה כפיפותו המוחלטת והיחידה של צה"ל למדינה הריבונית ולנציגיה הנבחרים המוסמכים.

צה"ל נתברך בסגל מפקדים מחוננים ומסורים, שבאו אליו מותיקי ההגנה, מבחירי פלמ"ח, מקציני הבריגאדה העברית ושאר היחידות בצבא הבריטי, וממתנדבים מומחים שהגיעו אלינו מארצות הגולה עם פרוץ המלחמה. מפקדי ההגנה והפלמ"ח הביאו אתם לצה"ל קשר עמוק עם מפעל הגאולה הלאומית ויעודיו ההיסטוריים, רוח חלוצית, ידיעה אינטימית של שבילי הארץ, חברות נאמנה ופשטות שבגבורה, כושר לחימה פרטיזנית, אינטואיציה קרבית עמוקה.

קציני הבריגדה ושאר היחידות הצבאיות הביאו אתם אף הם כל הסגולות הגזרות, כי גם הם היו חניכי ההגנה, אבל הם, יחד עם מתנדבי חוץ לארץ, תורישו לצה"ל ידיעות מקצועיות של צבא סדיר, נסיון קרבי של מלחמת העולם השנייה, הכשרה יסודית במקצועות צבאיים חיוניים שאנשי ההגנה ופלמ"ח לא יכלו לקבל אותם במחירת: הכשרה של תותחנים, טייסי קרב, טנקיסטים, חובלי ספינות מלחמה, תורת הפיקוד והמנהלה של צבא סדיר, אחוות הנשק במלחמת הקוממיות טשטשה התזומים והסימנים המיוחדים לפי המוצא וסגל המפקדים של צבאנו מהווה עכשיו גוש מלוכד הממוג בתוכו החיוב והאור של כל מקורות מחצבתו.

צה"ל במתכונתו הנוכחית תוכנן ואורגן ושוכלל בארבע השנים האחרונות לאתר קבלת חוק שירות הבטחון בכנסת. בשמונה בספטמבר 1949. זה לא היה חוק שהועתק מחוקי שירות הבטחון במדינות אחרות, וצה"ל אינו חיקוי עיוור לצבאות זרים. בפתחת הבריור להצעת החוק בכנסת (15.8.49) ציינתי כי "צבאנו מן ההכרח שיהיה קטן, כי מספרנו מועט, וכוח האדם שלנו דרוש למפעלי פיתוח, לקליטת עולים, ליצירה משקית ותרבותית — שהם תפקידי היסוד של מדינתנו. ולכן בעית הבעיות של צבאנו היא א י כ ו ת ה ע ל י ו נ ה. כל הידיעות התכניות והמקצועיות שיש לכל צבא מתוקן בעולם, כל הסגולות הפיסיות והנפשיות הדרושות לכל חייל, כל השכלולים הארגוניים המעלים את היכולת הקולקטיבית של כוחות הבטחון — כל אלה דרושים לנו לא פחות מאשר למדינה אחרת. אך אלה בלבד לא יספיקו לנו, כי בתוקף מצבנו המיוחד, הגיאוגרפי וההיסטורי, מן ההכרח שצבאנו יוסיף על כל אלה נפך חשוב משלו, וזהו הנופך החלוצי. רק בהעלאת יתרונו המוסרי והאינטלקטואלי לשיא יבלתו, ימלא צבאנו את ייעודו בקיום בטחון המדינה" (דברי הכנסת, כרך 2, עמוד 1338).

על צה"ל הוטלה האחריות לא רק לבטחון המדינה, כעל כל צבא אחר, אלא הוא נתבע לשמש כור-היתוך לגלויות המתכנסות במולדת מכל קצווי-תבל ובית-יוצר לאומה מלכדת, מושרשת במורשת עברה העשיר ובחזון-עתידה המשיחית. צה"ל נועד גם ליהפך למשתלה שתגדל בוני מולדת ומפריחי שממה, כי בטחוננו לא יכון בלי מיווג גלויות, העלאת האדם בישראל וישוב השממה. באותה פתיחה לחוק שירות הבטחון ציינתי, כי "צרכי הבטחון שלנו וגם צרכי בנין אומתנו לא יבואו על סיפוקם, אם הצבא לא ייהפך לבית-יוצר של נוער חלוצי לוחם, בריא בגופו ובנפשו, יוזם, עזירוח, כשר-פעולה, קל-תנועה וחרוץ-עבודה, שלא יירתע מכל קושי ומכל סכנה, אסור לשכוח שטרם היינו לעם נורמלי, הוותיקים בתוכנו, שנתערו במולדת, בתרבות, בחיי העצמאות העברית עוד לפני קום המדינה, עלולים להתעלם מן העובדה החמורה, שהם אינם אלא אחוז מיצער בעם היהודי, רובו רובו של עמנו אינו עדיין מבחינה יהודית אלא אבק-אדם, בלי שפה, בלי מסורת, בלי שרשים, בלי זיקה לחיים ממלכתיים, בלי הרגלי חברה עצמאית... עלינו לאחות קרעים

שנתהוו בגלות, לקרב לבבות שנתרחקו מרחקי זמן ומקום. עלינו להתיך בכור המצורף גלויות ועדות מרוחקות בתרבויותיהן ולעצב מחדש אומה אחידה...

«... השנה הראשונה בשירות תוקדש בעיקרה לחינוך חלוצי במסגרת צבאית... הכשרה חקלאית תאפשר הקמת ישובי-ספר, שבלעדיהם לא יכון הבטחון במדינה... את כל החינוך בארץ יש לכוון לכך שיגדל לנו דור חלוצי, הרואה את יעודו הגדול בהיסטוריה היהודית והאנושית — לבנות בשמות הארץ, להשתלט על איתני הטבע ביבשה, בים ובאוויר, וליצור במילדת משק וחברה ותרבות, שימשו אבן שואבת לבני ישראל בכל התפוצות ודוגמה ומופת לכל העולם» (דברי הכנסת, כרך ב', עמוד 1939).

במגמה זו אורגן וחונך צבא הגנה לישראל בארבע השנים האחרונות, בהדרכתם המנוסה ורבת-הכשרון של רבי-אלוף יגאל ידין ורבי-אלוף מרדכי מקלף וסגל עוזריהם המתונים והנאמנים, לא גוכל להתפאר שהגענו כבר למטרה הנכספת, ושומה על צבא הגנה לישראל לכל היילותיו ביבשה, באוויר ובים לשכלל אימוניו בכל הדרגות, להרחיב ולהעמיק החינוך הכללי, העברי והחלוצי, להרוס לחלוטין המחיצות שבין העדות והגלויות השונות, להעלות האיש והאשה המשרתים בשורותיו כצבא חובה, כצבא קבע או כאנשי מילואים, ועוד רבה וקשה הדרך — לפסגה הרומזת לנו מרחוק.

צבא הגנה לישראל, אולי יותר מכל גוף אחר בארץ, כבר הספיק למזג בתוכו כל העדות והגלויות, וסגל קציני צה"ל מונה בתוכו לא רק ילידי ישראל ויוצאי ארצות אירופה ואמריקה — אלא גם קצינים מעולי אפגניסטן, בבל, הודו, טוניס, לבנון, מצרים, מארוקו, סוריה, תימן ותורכיה.

אולם גם צה"ל לא עשה עדיין דיו בשטח מיוזג הגלויות — וכאשר עשה כן יוסיף, על צה"ל לשקף במציאותו כל הטוב והנכסף בדמות אומתנו המתחדשת. ואם כי אני נפרד בעער רב מהצבא אשר כה אהבתי, אני נפרד בלב שקט ובטוח, כי היסודות שהונחו בארגון הצבא וחינוכו בארבע השנים האחרונות הם איתנים ועמנו יכול לבטוח בעער היקר שלנו ובמפקדיו הצבאיים. שלום המדינה והדרכת כוחות הבטחון, הסדירים והמילואים, נמצאים בידים אמונות

ונאמנות, ואני מאמין שתקויים התקווה שהבצתי בכנסת בהביאי לפניך בחודש
אבגוסט 1949 חוק שירות הבטחון לאמר ;
"מגמת החוק היא להכשיר את העם כולו להיות בשעת הכורח עם לוחם ;
לתת לנוער הישראלי ולעולה הכשרה תלוצית וצבאית ; לקיים במגוייס
כוח־מחץ מספיק להדוף התקפות־פתע ולהחזיק מעמד עד שיגוייסו כל
הרוכבות ; ולעצב במסגרת הצבא דמות אומה מלוכדת, אחידה, שוחרת שלום,
בוטחת בכוחה ותופסת מקומה הראוי לה בחברת־העמים".
מובטחני : צבא־הגנה לישראל לא יכזיב.